

LENIN

OPERE COMPLETE

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LENIN

OPERE
COMPLETE

27

TRADUCEREA ÎN LIMBA ROMÂNĂ
APARE ÎN URMA HOTĂRÎRII C.C.
AL P.M.R. EA A FOST ÎNTOCMITĂ
DUPĂ ORIGINALUL ÎN LIMBA RUSĂ,
ED. A V-A

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.U.S.

V. I. LENIN

OPERE
COMPLETE

EDIȚIA A DOUA

EDITURA POLITICA
BUCUREȘTI — 1964

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.U.S.

V. I. LENIN

VOL.

27

August 1915 - iunie 1916

EDITURA POLITICĂ
BUCUREȘTI — 1964

P R E F A Ț A

Volumul al douăzeci și șaptelea din Operele complete ale lui V. I. Lenin cuprinde lucrările scrise între august 1915 și iunie 1916, în toial războiului imperialist din 1914—1918.

Acest război a fost o continuare cu alte mijloace, violente, a politicii statelor imperialiste ; el a fost generat de imperialism și, la rîndul său, a agravat și a ascuțit la maximum toate contradicțiile lui. Interesele luptei revoluționare a clasei muncitoare reclamau o analiză a esenței economice și politice a imperialismului ; fără o astfel de analiză nu era posibilă o justă conducere a mișcării revoluționare, nu putea fi desfășurată cu succes lupta împotriva ideologiei reacțiunii imperialiste și a politicii reformiste de înțelegere cu burghezia.

Studiul imperialismului se afla în centrul activității teoretice desfășurate de Lenin în perioada primului război mondial. Încă cu mult înainte de război, Lenin a relevat în diferite lucrări ale sale o serie de fenomene noi în dezvoltarea capitalismului. În lucrările scrise în anii 1915—1916 și publicate în ziarul „Soțial-Demokrat“, Organul Central al P.M.S.D.R., în revista „Kommunist“ și în revista „Vorbote“, organul stîngii zimmerwaldiene, lucrări incluse în volumul de față, Lenin caracterizează fenomenele proprii imperialismului, scoate în relief lupta pentru piețe, politica colonialistă, asuprirea popoarelor lumii de către un mănunchi de state imperialiste, ascuțirea contradicțiilor de clasă și arată că s-au copt condițiile pentru o trecere revoluționară la socialism.

Un studiu multilateral asupra esenței imperialismului a fost făcut de Lenin în lucrarea sa clasică „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“, care este rezultatul unei vaste și intense munci de cercetare. Lenin a studiat și a sintetizat un material imens referitor la cele mai diferite probleme ale economiei și politicii imperialismului, a prelucrat în mod critic date scoase din sute de cărți, articole, broșuri și culegeri de statistică apărute în diferite țări și în diferite limbi. Materialele pregătitoare pentru această carte — „Caietele despre imperialism“ — alcătuiesc circa 50 de coli de tipar și vor forma conținutul volumului următor, al 28-lea.

Lucrarea lui Lenin „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ ocupă locul central în volumul de față. În această lucrare, Lenin a făcut bilanțul dezvoltării capitalismului mondial în jumătatea de secol care s-a scurs de la apariția „Capitalului“ lui Marx. Sprijinindu-se pe legile apariției, dezvoltării și declinului capitalismului, descoperite de Marx și Engels, Lenin a făcut pentru prima oară o analiză profund științifică a esenței economice și politice a imperialismului. În această lucrare, Lenin a dezvoltat teoria marxistă a capitalismului, a îmbogățit-o cu teoria imperialismului, ultimul și cel mai înalt stadiu al capitalismului. Generalizând fenomenele noi din economia capitalismului mondial, Lenin a arătat că în condițiile imperialismului este inevitabilă ascuțirea tuturor contradicțiilor inerente societății capitaliste. El califică imperialismul drept capitalism parazitar, putred, muribund și scoate la iveală condițiile pieirii lui, inevitabilitatea și necesitatea înlocuirii capitalismului printr-o orînduire socială nouă, progresistă — socialismul.

În imperialism, a cărui esență economică o constituie dominația monopolurilor și a capitalului financiar, se ascute la extrem contradicția fundamentală a societății capitaliste — contradicția dintre caracterul social al producției și forma privată a însușirii.

Antagonismul dintre muncă și capital devine tot mai ascuțit. Domația monopolurilor, a oligarhiei financiare face să devină tot mai evident caracterul antipopular, parazitar al capitalismului, duce la întețirea asupra exerc-

citare de capital și, în același timp, provoacă o creștere a revoltei clasei muncitoare și a popoarelor asupra capitalismului. Lenin arată că imperialismul este un sistem mondial de asigurare colonială și de sugrumare financiară a majorității covârșitoare a populației globului de către un mănunchi de țări imperialiste. Răsturnarea capitalismului, trecerea revoluționară la socialism devin o necesitate vitală. Pe baza analizei științifice a contradicțiilor capitalismului în ultimul lui stadiu, Lenin a ajuns la concluzia că *imperialismul este ajunul revoluției socialiste*. „Începând din 1917, acest lucru a fost confirmat pe scară mondială“, scrie Lenin în prefața la edițiile din 1920 ale cărții sale în limbile franceză și germană (volumul de față, p. 317).

Lucrarea lui Lenin „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ dă o fundamentare economică teoriei revoluției socialiste. Dezvoltând și fundamentând tezele geniale formulate pentru prima oară în august 1915, în articolul „În jurul lozincii Stațelor Unite ale Europei“ (vezi Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 355—359), Lenin a demonstrat că inegalitatea dezvoltării economice și politice a țărilor capitaliste în condițiile imperialismului duce la nesimultaneitatea revoluțiilor în diferite țări. El a elaborat teoria posibilității victoriei socialismului la început într-o singură țară capitalistă. Marea forță și vitalitate a teoriei leniniste a revoluției socialiste a fost dovedită de experiența istorică a Uniunii Sovietice și a țărilor de democrație populară.

În Programul P.C.U.S. adoptat de Congresul al XXII-lea al partidului se subliniază că analiza și concluziile leniniste cu privire la legile fundamentale ale capitalismului în ultimul lui stadiu sînt confirmate de realitatea vie a capitalismului contemporan. Fenomenele noi din dezvoltarea imperialismului nu sînt decît o adîncire a contradicțiilor inerente lui, o continuare și dezvoltare a principalelor trăsături caracteristice ale imperialismului, arătate de Lenin. Capitalismul monopolist contemporan se caracterizează printr-o creștere a concentrării producției și circulației în mîinile oligarhiei financiare; marile monopoluri concentrează cea mai mare parte a producției so-

cială; un pumn de magnați ai capitalului dispun după plac de întreaga avuție a lumii capitaliste, creată prin munca poporului. Se întetește pe toate liniile reacțiunea politică, pe care Lenin o considera drept una dintre cele mai importante trăsături caracteristice ale imperialismului; capitalul monopolist își instaurează dictatura asupra societății. Se accentuează parazitismul și putrefacția capitalismului, ceea ce își găsește o expresie deosebit de pregnantă în militarizarea economiei, în frînarea dezvoltării forțelor de producție. Imperialismul contemporan se caracterizează prin accentuarea inegalității dezvoltării țărilor capitaliste, ascuțirea continuă a luptei pentru piețe de desfacere, pentru sfere de plasare a capitalului, pentru izvoare de materii prime, pentru reîmpărțirea lumii.

Viața confirmă întru totul caracterizarea leninistă a imperialismului ca ultim stadiu al capitalismului. Contradicțiile profunde și acute care macină și distrug temeliile imperialismului duc inevitabil la slăbirea și pieirea lui. După răsturnarea capitalismului în Rusia, în China și într-o serie de alte țări din Europa și din Asia, după începerea prăbușirii sistemului colonial al capitalismului, imperialismul a intrat în perioada sa de declin și și-a pierdut definitiv puterea asupra majorității omenirii. Acum, principala orientare a dezvoltării istorice a omenirii este determinată de sistemul mondial socialist, care repurtează mereu noi succese în întrecerea cu capitalismul.

Lucrarea lui Lenin „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“, îndreptată împotriva ideologilor burghezi și mic-burghezi, împotriva reformiștilor și a revizionistilor, constituie o armă puternică în lupta împotriva „teoriilor“ contemporane ale apărătorilor imperialismului. Critica leninistă a apologetilor imperialismului ajută la demascarea și la zdrobirea ideologiei apărătorilor contemporani ai capitalului, care prezintă imperialismul drept „capitalism popular“, înnoit, drept o societate fără clase, în care capitaliștii ar fi devenit truditari, iar muncitorii — proprietari (coproprietari) de întreprinderi, cu care capitaliștii își împart profiturile. Realitatea confirmă întru totul critica leninistă a teoriei apologetice a „democratizării“ capitalului prin răspîndirea acțiunilor mici. Lenin

a demonstrat în mod convingător că achiziționarea de acțiuni mici de către unii oameni ai muncii nu slăbește, ci întărește dominația marelui capital; foloasele de pe urma emiterii acțiunilor mici revin magnaților capitalului monopolist, iar „democratizarea” proprietății asupra acțiunilor, atît de lăudată de reformiști, „este în fapt unul dintre mijloacele de întărire a puterii oligarhiei financiare” (volumul de față, p. 352).

Dezvoltarea capitalismului contemporan demonstrează justetea concluziei lui Lenin că imperialismul nu înlătură cîtuși de puțin anarhia în producție și crizele. Infirmand teoriile burghezo-reformiste cu privire la transformarea imperialismului în capitalism „organizat” și „planificat”, Lenin scria: „Afirmația că cartelurile înlătură crizele este o poveste inventată de economiștii burghezi, care caută cu orice preț să ascundă hidoșenia capitalismului. Dimpotrivă, monopolul care se creează în unele ramuri ale industriei accentuează și agravează caracterul haotic propriu întregii producții capitaliste în ansamblu” (p. 332). Această concluzie este întru totul confirmată de viață.

Caracterizarea leninistă a capitalismului monopolist de stat are o mare însemnătate în lupta împotriva apărătorilor contemporani ai imperialismului. Ideologii burgheziei, reformiștii și revizionistii încearcă să prezinte aproape drept socialism capitalismul monopolist de stat, care în stadiul imperialismului capătă o largă dezvoltare. În realitate însă, capitalismul monopolist de stat nu schimbă natura imperialismului; el nu face decît să agraveze și mai mult contradicțiile capitalismului, să adîncească prăpastia dintre muncă și capital, dintre popor și monopoluri.

Socializarea producției în cadrul capitalismului monopolist de stat nu înseamnă încă apariția formațiunii socialiste. Lenin a arătat că capitalismul monopolist de stat nu înseamnă decît pregătirea condițiilor materiale pentru trecerea revoluționară la socialism, crearea unui aparat de conducere obștească a economiei, a evidenței și controlului asupra producției și repartiției produselor, aparat pe care, după victoria revoluției socialiste, proletariatul îl poate folosi în construirea socialismului. Socialismul, scria Lenin, constituie pasul imediat următor după capitalismul

monopolist de stat ; pentru marxismul revoluționar aceasta constituie un argument în sprijinul tezei că revoluția socialistă este apropiată, iminentă și realizabilă.

Numeroase lucrări din volumul de față sînt consacrate analizei primului război mondial, demascării caracterului său imperialist. Lenin fundamentează și propagă lozinca bolșevică a înfrîngerii propriului guvern imperialist în război, a transformării războiului imperialist în război civil pentru socialism.

Calamitățile pe care războiul le adusese oamenilor muncii accentuau creșterea stării de spirit revoluționare a maselor. În toate țările beligerante se desfășura un proces de strîngere a forțelor clasei muncitoare, creștea revolta în rîndurile ei. Creșterea frămîntărilor revoluționare în mase, protestele împotriva războiului, fraternizarea soldaților în tranșee, grevele și demonstrațiile muncitorilor marcau începutul unor acțiuni revoluționare de masă. Radicalizarea maselor a constituit terenul care alimenta acțiunile tot mai frecvente și mai viguroase ale opoziției de stînga din sînul partidelor socialiste împotriva conducerii lor social-șovine și centriste oficiale. Tot mai clară și mai precisă devenea în cadrul partidelor socialiste delimitarea dintre aripa dreaptă, social-șovină, și aripa stîngă, revoluționar-internaționalistă. „În lumea întregă există acum de fapt două partide — scria Lenin în articolul „Sciziune sau putrefacție ?“ — În fapt există acum două Internaționale“ (p. 303).

Un rol deosebit de important în unirea ideologică a elementelor internaționaliste din rîndurile mișcării muncitorești internaționale au avut documentele în care partidul bolșevic a făcut o apreciere marxistă a primului război mondial și a fundamentat tactica social-democrației revoluționare, documente elaborate de Lenin la începutul acestui război. Lucrările cuprinse în volumul de față reflectă munca intensă depusă de Lenin pentru unirea elementelor revoluționare din sînul partidelor socialiste, lupta lui pentru internaționalismul proletar, pentru crearea Internaționalei a III-a, Comuniste, activitatea desfășurată de el pentru propagarea principiilor marxismului revoluționar,

a teoriei și tacticii revoluționare a partidului proletar în rîndurile mișcării muncitorești internaționale.

Intr-o serie de lucrări incluse în volumul de față — scrisoarea „Către Comisia socialistă internațională (I.S.K.)“, articolele „Un prim pas“ și „Marxiștii revoluționari la Conferința socialistă internațională din 5—8 septembrie 1915“ — Lenin face o apreciere a lucrărilor primei Conferințe socialiste internaționale de la Zimmerwald, un bilanț al acestor lucrări. Lenin a caracterizat Conferința de la Zimmerwald drept un prim pas în dezvoltarea mișcării internaționale împotriva războiului.

Unirea internaționaliștilor de stînga pe baza principiilor marxismului revoluționar prezenta greutate considerabile. Stînga zimmerwaldiană, organizată de Lenin la această conferință, nu era omogenă ; în cadrul ei numai bolșevicii, în frunte cu Lenin, se situau pe o poziție revoluționară întru totul consecventă. La conferință, grupul delegațiilor de stînga, unit în jurul lui Lenin, a avut o atitudine unică în toate problemele ; în jurul acestui grup a început să se formeze mișcarea internaționaliștilor din toate țările.

Documentele din acest volum oglindesc activitatea intensă desfășurată de Lenin pentru unirea elementelor de stînga pe poziții revoluționare în perioada dintre prima Conferință socialistă internațională, de la Zimmerwald, și cea de-a doua, de la Kienthal, precum și în timpul acestor conferințe. Datorită activității depuse de Lenin și de bolșevici în perioada dintre conferințe, precum și la Constituirea Comisiei socialiste internaționale lărgite care s-a ținut între 5—9 februarie 1916, aripa stîngă a fost la Conferința de la Kienthal mai puternică decît la cea de la Zimmerwald și s-a prezentat mai unită. Cu toate că nici Conferința de la Kienthal n-a adoptat tezele fundamentale ale bolșevismului în problemele războiului și păcii, în problema tacticii proletariatului, ea a contribuit totuși la desprinderea și la unirea elementelor internaționaliste, care au format ulterior în țările capitaliste partide comuniste.

Intr-o serie de lucrări din volumul de față, și în primul rînd în articolele „Oportunismul și falimentul Internaționalei a II-a“, Lenin dezvăluie esența social-șovinismului

ca oportunism dus la desăvârșire, arată că social-șovinismul este o alianță fățișă și brutală „cu burghezia și cu statele-majore generale” și demască conținutul lui politic, care constă în propovăduirea colaborării între clase, în renunțarea la revoluția socialistă și la dictatura proletariatului. În același timp, Lenin supune unei critici necruțătoare centrismul, care consfințea și căuta să justifice trădarea socialismului de către social-șoviști; între oportunismul centriștilor și cel al social-șoviștilor fățiși nu era decât o deosebire de nuanță în ceea ce privește mijloacele de realizare a aceluiași țel. Politica kautskistă centristă, camuflată, arată Lenin, este de o sută de ori mai dăunătoare și mai primejdioasă pentru mișcarea muncitorească decât oportunismul fățiș.

În perioada dezvățului social-șovinismului și a trădării marxismului de către partidele oportuniste ale Internaționalei a II-a, Lenin a desfășurat o luptă intransigentă pentru apărarea teoriei revoluționare a marxismului, împotriva vulgarizării și denaturării ei. „Cea mai măreață mișcare de eliberare a unei clase asuprite, a clasei celei mai revoluționare din istorie, mișcare fără egal în lume, nu e cu putință fără o teorie revoluționară — scria el în articolul „Glasul unui socialist francez cinstit”. — Această teorie nu poate fi născocită, ea se elaborează din îmbinarea experienței revoluționare și a gândirii revoluționare din toate țările lumii. Și o astfel de teorie a fost elaborată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ea se numește marxism. Nu poți fi socialist, nu poți fi social-democrat revoluționar dacă nu participi pe măsura puterilor tale la elaborarea și aplicarea acestei teorii, iar în zilele noastre, la lupta necruțătoare împotriva denaturării ei de către Plehanov, Kautsky & Co.” (p. 10—11).

Lenin considera că una dintre sarcinile cele mai importante era lupta pentru o ieșire revoluționară din război. La întrebarea ce ar face partidul proletariatului dacă revoluția l-ar aduce la putere în cursul războiului actual, Lenin a răspuns: „Am propune pace tuturor beligeranților, cu condiția să fie eliberate coloniile și toate popoarele dependente, asuprite și lipsite de drepturi depline” (p. 51).

În „Propunerea Comitetului Central al P.M.S.D.R. pentru cea de-a doua Conferință socialistă” și în articolul „Despre «programul de pace»”, Lenin a arătat că sarcina principală și fundamentală în lupta pentru o pace trainică și democratică este aceea de a explica maselor necesitatea luptei revoluționare, de a extinde acțiunile revoluționare de masă. O pace democratică nu putea să vină de la burghezia imperialistă, ea trebuia căutată și obținută prin revoluția socialistă a proletariatului.

Foarte importante sînt indicațiile lui Lenin cu privire la necesitatea pentru proletariat de a duce o luptă energetică pentru largi revendicări democratice, unind în această luptă masele populare. Lenin considera lupta pentru democrație ca o parte integrantă a luptei pentru socialism. El socotea fundamental greșită părerea că lupta pentru transformări democratice ar putea să abată proletariatul de la revoluția socialistă. Proletariatul, ne învață Lenin, nu se poate pregăti pentru victorie asupra burgheziei fără să desfășoare totodată o luptă multilaterală, consecventă și revoluționară pentru democrație. Dar revendicările democratice trebuie formulate și promovate nu în chip reformist, ci în chip revoluționar; partidele proletare nu se pot limita la acțiuni parlamentare, la proteste verbale, ci trebuie să antreneze la acțiune masele, să lărgescă lupta pentru revendicări democratice pînă la un asalt direct al proletariatului împotriva burgheziei, adică pînă la revoluție socialistă.

Aceste teze au fost fundamentate de Lenin în lucrările consacrate problemei naționale, care devenise deosebit de acută în acea perioadă. În anii 1915—1916 s-a desfășurat în mișcarea socialistă internațională o discuție cu privire la dreptul națiunilor la autodeterminare. În tezele „Revoluția socialistă și dreptul națiunilor la autodeterminare”, care au fost aprobate de C.C. al P.M.S.D.R. și trimise spre discutare secțiilor bolșevice din străinătate și socialiştilor de stînga din țările occidentale, Lenin expune programul bolșevicilor în problema național-colonială în epoca imperialismului și fundamentează temeinic teoria și tactica partidului comunist în problema națională. Problema național-colonială este considerată de Lenin ca o parte inte-

grantă a problemei revoluției socialiste, a problemei rezervelor și aliaților ei în lupta împotriva imperialismului.

Concretizînd sarcinile proletariatului și ale partidelor lui marxiste din diferite țări, Lenin distinge trei tipuri principale de țări în ceea ce privește autodeterminarea națiunilor în epoca imperialismului. Primul grup îl constituie țările capitaliste foarte dezvoltate din Europa occidentală și S.U.A., care asupresc alte națiuni în colonii și în interiorul țărilor respective. Sarcina proletariatului din aceste țări este de a susține dreptul la libertate de despărțire atît pentru colonii, cît și pentru națiunile asuprite din interiorul țării, de a lupta împotriva șovinismului de mare putere al națiunii proprii. Al doilea grup îl constituie țările din răsăritul Europei, Austria, țările balcanice și Rusia, unde în secolul al XX-lea mișcările naționale luaseră o dezvoltare deosebit de mare, iar lupta națională devenise deosebit de acută. „În aceste țări, sarcinile care-i revin proletariatului, atît pe linia desăvîșirii revoluției burghezo-democratice cît și pe linia ajutorării revoluției socialiste în alte țări, nu pot fi îndeplinite fără revendicarea dreptului națiunilor la autodeterminare“ (p. 268). În cel de-al treilea grup intră țările semicoloniale (China, Persia, Turcia) și toate coloniile. Socialiștii trebuie să ceară eliberarea imediată și necondiționată a coloniilor și a țărilor dependente, să sprijine pe toate căile mișcările de eliberare națională, să dea popoarelor înrobite ajutor în războiul lor revoluționar împotriva puterilor imperialiste asupritoare.

Indicațiile lui Lenin capătă o actualitate și semnificație deosebită în zilele noastre, cînd revoluțiile de eliberare națională mătură sistemul colonial al imperialismului, iar una dintre sarcinile fundamentale este lupta pentru lichidarea totală a colonialismului în toate formele și manifestările sale. Cu toată tăria răsună în zilele noastre cuvintele lui Lenin care avertizează popoarele țărilor slabe că imperialismul constituie o amenințare permanentă la adresa independenței lor.

În tezele „Revoluția socialistă și dreptul națiunilor la autodeterminare“, precum și în articolul „Proletariatul revoluționar și dreptul națiunilor la autodeterminare“ este

fundamentată importanta teză cu privire la necesitatea de a se face distincție între sarcinile concrete ale socialiștilor revoluționari din rîndul națiunilor asupraite și cele ale socialiștilor revoluționari din rîndul națiunilor asuprite. Socialiștii națiunilor asupraite trebuie să lupte consecvent pentru dreptul la autodeterminare al tuturor națiunilor, trebuie să ceară libertate de despărțire politică pentru toate coloniile și națiunile, și în primul rînd pentru popoarele asuprite din țara lor. Pe de altă parte, socialiștii națiunilor asuprite trebuie să susțină și să promoveze unitatea și contopirea muncitorilor națiunii asuprite cu muncitorii națiunii asupraite. Lenin a prevăzut dinainte că numai socialismul va asigura apropierea națiunilor pe o bază cu adevărat democratică, cu adevărat internaționalistă, va duce la alianță și prietenie între popoare libere și egale în drepturi. Definind sarcinile proletariatului rus în problema națională, Lenin a arătat că clasa muncitoare poate să conducă poporul pe calea revoluției democratice victorioase, iar apoi pe calea revoluției socialiste numai dacă revendică pentru toate națiunile asuprite din Rusia țaristă libertatea imediată, deplină și necondiționată a autodeterminării națiunilor, libertatea de a se despărți și de a forma state de sine stătătoare.

Într-o serie de lucrări incluse în volumul de față este caracterizată criza revoluționară din Rusia, care se desfășura în noi condiții internaționale, cînd principalele țări capitaliste erau angajate într-un război mondial. Acum, scria Lenin, revoluția burghezo-democratică în Rusia nu mai este doar prologul, ci o parte integrantă a revoluției socialiste în Occident. În aceste condiții deveneau deosebit de importante aprecierea raportului forțelor de clasă în interiorul țării, elucidarea poziției diferitelor clase și a partidelor lor. Aceasta, sublinia Lenin, constituie sarcina primordială a unui marxist în fața revoluției ce se apropie.

Definind sarcinile concrete ale proletariatului rus și ale partidului său marxist în condițiile apropierii revoluției, Lenin arăta că lozincile partidului continuă să fie: doborîrea monarhiei, instaurarea republicii democratice, confiscarea pămînturilor moșierești, ziua de muncă de opt ore. Conținutul social al viitoarei revoluții din Rusia, scria

Lenin în articolul „Cîteva teze“, va fi dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii.

Victoria revoluției burghezo-democratice ar crea condiții pentru desfășurarea revoluției socialiste. Lenin dezvăluie falsitatea teoriei troțkiste a revoluției permanente, teorie care nega rolul revoluționar al țărănimii, necesitatea de a-i ridica pe țărani la revoluție. „Proletariatul luptă și va lupta fără preget pentru cucerirea puterii, pentru republică, pentru confiscarea pămînturilor, *adică* pentru atragerea țărănimii, pentru *folosirea integrală* a forțelor ei revoluționare, pentru participarea «maselor populare neproletare» la eliberarea Rusiei *burgheze* de sub opresiunea «imperialismului» *militaro-feudal* (= țarismul) — scria Lenin în articolul „Despre cele două linii ale revoluției“. — Și această eliberare a Rusiei burgheze de țarism, de proprietatea funciară moșierească și de puterea moșierilor, proletariatul o va folosi imediat nu pentru a ajuta pe țărani în lupta lor împotriva muncitorilor agricoli, ci pentru a săvîrși revoluția socialistă în alianță cu proletarii din Europa“ (p. 82).

Lenin acordă o mare atenție desfășurării muncii de partid în Rusia, stabilirii unor legături regulate cu organizațiile de partid, reluării activității Biroului C.C. în Rusia. Primind din Rusia manifestele scoase de Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R. în timpul războiului, Lenin studiază cu atenție problemele puse în aceste manifeste. În articolul „Cîteva teze“, publicat în ziarul „Soțial-Demokrat“, Lenin trasează sarcinile fundamentale ale muncii de partid în Rusia. Acest articol a jucat un rol însemnat în desfășurarea activității practice a bolșevicilor în Rusia, în pregătirea ideologică a celei de-a doua revoluții ruse.

Volumul cuprinde lucrarea „Noi date cu privire la legile dezvoltării capitalismului în agricultură. Partea I. Capitalismul și agricultura în Statele Unite ale Americii“, scrisă în 1915. În această lucrare, Lenin critică teoria antimarxistă a evoluției necapitaliste a agriculturii în societatea burgheză. Denaturînd realitatea, economiștii burghezi, reformiștii și revizioniștii căutau să prezinte sistemul fermelor din S.U.A. drept un model de „evoluție

necapitalistă“ a agriculturii, în care „mica gospodărie agricolă bazată pe muncă proprie“ ar înlătura marea producție, iar majoritatea fermelor ar fi „gospodării bazate pe muncă proprie“ etc.

Sprrijinindu-se pe datele statisticii americane și analizând un vast material faptic, Lenin a demonstrat că, contrar afirmațiilor economiștilor burghezi și ale reformiștilor, agricultura din S.U.A. se dezvoltă pe calea capitalistă. Mărturie în această privință stau datele referitoare la folosirea peste tot locul a muncii salariate, la scăderea numărului fermierilor de sine stătători, la descreșterea grupurilor mijlocii și la întărirea celor extreme în agricultura S.U.A., la creșterea marilor gospodării capitaliste și la înlăturarea celor mici.

În cartea sa, Lenin a scos în evidență creșterea concentrării producției în agricultură, exproprierea micilor agricultori, situația dezastruoasă a micilor fermieri și arendași. Unul dintre indiciile ruinării micilor fermieri în S.U.A. îl constituia creșterea numărului fermelor ipotecate, ceea ce însemna că în fapt dreptul de a dispune de ele trecuse în mâinile capitalului financiar. Majoritatea fermierilor, căzând în ghearele capitalului financiar, se ruinează și mai mult. „Cine ține în mână băncile, acela ține în mână *nemijlocit* o treime din numărul total al fermelor Americii, iar în mod indirect domină întreaga lor masă“ (p. 230). Deosebit de grea este situația negrilor, care sînt supuși unei asuprii nerușinate. „Închistare, înapoiere, lipsă de aer curat, un fel de închisoare pentru negrii «eliberați» — iată ce înseamnă Sudul american“ (p. 147).

De cînd a făcut Lenin această analiză a agriculturii capitaliste din S.U.A. au trecut decenii ; în acest timp s-au produs acolo schimbări considerabile. Dar dezvoltarea agriculturii capitaliste din S.U.A. și din alte țări confirmă întru totul justetea analizei leniniste, demonstrează caracterul imuabil al legilor obiective ale dezvoltării capitalismului în agricultură. În agricultura capitalistă, la fel ca și în industrie, monopolurile au ocupat poziții dominante ; milioane de fermieri și de țărani cu gospodării mici sînt ruinați și alungați de pe pămînturile lor ; țărănimea geme sub povara impozitelor și a datoriilor crescînde.

Critica leninistă a concepțiilor burghezo-reformiste și revizioniste în problema agrară are o semnificație actuală și în zilele noastre, ca un exemplu strălucit de luptă intransigentă împotriva apologeticii burgheze, împotriva reformismului și a revizionismului. Teoria lui Lenin în problema agrară înarmează partidele comuniste și muncitorești cu priceperea de a rezolva just problema extrem de importantă a atitudinii clasei muncitoare față de țărănime ca aliat în lupta împotriva capitalismului și a colonialismului, pentru democrație și socialism.

În volumul de față este inclus documentul „Proiect de hotărîre a C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la încetarea editării revistei «Kommunist»“, care se publică pentru prima oară.

Secțiunea „Materiale pregătitoare“ cuprinde 12 documente, dintre care menționăm : „Tezele raportului prezentat la Consfătuirea social-democraților de stînga“, planul cuvîntării rostite la Conferința de la Zimmerwald și completări la Declarația grupului de stînga de la Zimmerwald. Aceste documente, ca și „Modificările și completările la chemarea «Către toate partidele și grupurile aderente», adoptată de Consfătuirea Comisiei socialiste internaționale lărgite“, se publică pentru prima oară în Opere. În această secțiune sînt de asemenea incluse materialele pentru referatul „Imperialismul și dreptul națiunilor la autodeterminare“ și se publică pentru prima oară planul referatului „Două Internaționale“.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.*

APEL ÎN LEGĂTURĂ CU RĂZBOIUL

Tovarăși muncitori !

Războiul european durează de mai bine de un an. Judecînd după toate aparențele, el va mai dura foarte mult, căci dacă Germania e mai bine pregătită și este astăzi mai puternică decît adversarii săi, în schimb cvadrupla înțelegeră (Rusia, Anglia, Franța și Italia) dispune de mai mulți oameni și bani, iar pe lîngă aceasta primește nestingherit material de război din cea mai bogată țară din lume — Statele Unite ale Americii.

Se pune întrebarea : ce obiective urmăresc părțile beligerante în acest război, care aduce omenirii calamități și suferințe nemaivăzute ? Guvernul și burghezia din fiecare țară beligerantă cheltuiesc milioane de ruble pentru cărți și ziare în care aruncă vina asupra adversarului, ațîță în popor o ură sălbatică împotriva inamicului și nu se dau în lături de la nici o minciună în tendința lor de a se da drept parte „care se apără“, care a fost atacată pe nedrept. În realitate însă, acesta este un război dus între două grupuri de mari puteri tîlhărești pentru împărțirea coloniilor, pentru înrobirea altor națiuni, pentru avantaje și privilegii pe piața mondială. Este cel mai reacționar dintre războaie, un război al proprietarilor moderni de sclavi pentru menținerea și consolidarea robiei capitaliste. Anglia și Franța mint atunci cînd susțin că duc război pentru libertatea Belgiei. În realitate, ele au pregătit de mult războiul și-l duc pentru a jefui Germania, pentru a-i lua coloniile ; ele au încheiat cu Italia și cu Rusia un tratat pentru jefuirea și împărțirea Turciei și Austriei. Monarhia

țaristă din Rusia duce un război de jaf, urmărind să cotopească Galiția, să răpească teritoriile Turciei, să înrobească Persia, Mongolia etc. Germania duce război pentru a cotopești coloniile Angliei, Belgiei și Franței. Indiferent dacă va învinge Germania sau Rusia sau dacă războiul se va încheia cu „remiză“, în orice caz el va aduce omenirii o nouă asuprire a sute și sute de milioane de locuitori din colonii, din Persia, Turcia și China, o nouă înrobire a națiunilor, noi lanțuri pentru clasa muncitoare din toate țările.

Care sînt sarcinile clasei muncitoare în ceea ce privește acest război? Răspunsul la această întrebare a fost dat de rezoluția Congresului socialist internațional de la Basel din 1912, pe care au adoptat-o în unanimitate socialiștii din lumea întreagă. Această rezoluție a fost adoptată avîndu-se în vedere tocmai eventualitatea unui război ca cel izbucnit în 1914. În ea se arată că este vorba de un război reacționar, că el este pregătit în interesul „profitului capitaliștilor“, că muncitorii consideră „că ar fi o crimă să tragă unii în alții“, că războiul va duce la „revoluția proletară“ și că un model de tactică pentru muncitori este Comuna din Paris din 1871 și perioada octombrie-decembrie 1905 din Rusia, adică revoluția.

Toți muncitorii conștienți din Rusia sînt de partea Frațiunii muncitorești social-democrate din Duma de stat (Petrovski, Badaev, Muranov, Samoïlov și Șagov), pe care țarismul i-a deportat în Siberia pentru propagandă revoluționară împotriva războiului și împotriva guvernului¹, Numai o astfel de propagandă revoluționară și activitate revoluționară, care trezește revolta în mase, va putea să salveze omenirea de grozăviile războiului actual și ale unor viitoare războaie. Numai răsturnarea revoluționară a guvernelor burgheze, și în primul rînd a guvernului țarist, cel mai reacționar, mai sălbatic și mai barbar dintre toate, deschide calea spre socialism și spre pace între popoare.

Mint aceia care — slugi conștiente sau inconștiente ale burgheziei — vor să încredințeze poporul că răsturnarea

revoluționară a monarhiei țariste nu poate să ducă decât la victoria și întărirea monarhiei reacționare germane și a burgheziei germane. Cu toate că liderii socialiștilor germani, asemenea multor socialiști de vază din Rusia, au trecut de partea burgheziei „lor” și o ajută să înșele poporul cu basmul că duce un război „de apărare”, în rîndurile maselor muncitorești din Germania crește și se întărește protestul și revolta împotriva propriului lor guvern. Socialiștii germani care n-au trecut de partea burgheziei au declarat în presă că consideră „eroică” tactica Frațiunii muncitorești social-democrate din Rusia. În Germania se tipăresc manifeste ilegale împotriva războiului și împotriva guvernului. Zeci și sute dintre cei mai buni socialiști din Germania, printre care și cunoscuta reprezentantă a mișcării femeilor muncitoare Clara Zetkin, au fost întemnițați de guvernul german pentru propagandă în spirit revoluționar. În toate țările beligerante, fără excepție, se intensifică revolta maselor muncitorești, iar exemplul activității revoluționare a social-democraților din Rusia și, cu atît mai mult, orice succes al revoluției în Rusia vor duce inevitabil înainte marea cauză a socialismului, a victoriei proletariatului asupra sîngeroasei burghezii exploatoare.

Războiul umple buzunarele capitaliștilor, în care se scurg rîuri de aur din vistieria marilor puteri. Războiul provoacă o furie oarbă împotriva inamicului, și burghezia se străduiește din răsputeri să canalizeze în această direcție nemulțumirea poporului, abătîndu-i atenția de la dușmanul *principal*: guvernul și clasele stăpînitoare din *propria* lui țară. Dar războiul, aducînd maselor muncitoare nemaipomenite calamități și suferințe, luminează și călește totodată pe cei mai buni reprezentanți ai clasei muncitoare. Dacă trebuie să murim, mai bine să murim în lupta pentru cauza noastră, pentru cauza muncitorilor, pentru revoluția socialistă, și nu pentru interesele capitaliștilor, ale moșierilor și țărilor — iată ce vede și simte orice muncitor conștient. Și oricît de anevoioasă ar fi acum activitatea revoluționară a social-democrației, ea este

posibilă, ea merge înainte în lumea întreagă, ea este unica salvare!

Jos monarhia țaristă, asupritoare de popoare, care a tîrît Rusia în acest război criminal! Trăiască frăția muncitorilor din lumea întreagă și revoluția internațională a proletariatului!

Scris în august 1915

*Publicat pentru prima oară
la 21 ianuarie 1928, în nr. 18
al ziarului „Pravda”*

Se tipărește după manuscris

GLASUL UNUI SOCIALIST FRANCEZ CINSTIT*

În Elveția franceză, unde șovinismul francofil bîntuie aproape cu aceeași furie ca în Franța, a răsunat glasul unui socialist cinstit. Este un adevărat eveniment în aceste vremuri de ticăloșie. Și este cu atît mai necesar să ne plecăm mai atenți urechea la acest glas, cu cît în cazul de față avem de-a face cu un socialist care are un temperament și o mentalitate tipic franceze sau, mai bine zis, romane, căci italienii, de pildă, sînt și ei la fel.

E vorba de o broșurică a lui Paul *Golay*, redactorul unui mic ziar socialist din Lausanne. Autorul a ținut în acest oraș, la 11 martie 1915, o conferință cu tema „Socialismul care moare și socialismul care trebuie să renască” și apoi a publicat-o în broșură*.

„La 1 august 1914 a izbucnit războiul. Săptămîni de-a rîndul, înainte și după această dată, de azi încolo memorabilă, milioane de oameni au stat în așteptare“. Așa începe autorul. Milioane de oameni au așteptat să vadă dacă rezoluțiile și declarațiile liderilor socialismului nu vor duce „la o puternică insurecție, care să măture ca o vijelie guvernele criminale“. Dar milioanele de oameni s-au văzut înșelați în așteptările lor. „Ca buni tovarăși“, spune Golay, am încercat să găsim socialiștilor o scuză în faptul că „izbucnirea războiului a fost fulgerător de neașteptată“, că ei nu erau bine informați, dar aceste scuze nu ne puteau satisface. „Nu ne simțeam în apele

* Paul Golay. „Le socialisme qui meurt et le socialisme qui doit renaître“. Lausanne, 1915, 22 pagini, prețul 15 centime. En vente à l'Administration du „Grutlén“, Maison du Peuple, Lausanne.

noastre, era ca și cum conștiința noastră s-ar fi cufundat în băltoaca echivocului și a minciunii“. Chiar și de aici cititorul se poate convinge că Golay este sincer, ceea ce în vremurile noastre este o calitate aproape neobișnuită.

Golay își aduce aminte de „tradiția revoluționară“ a proletariatului. Înțelegînd foarte bine că „fiecare situație reclamă o acțiune adecvată“, el amintește că „în situații excepționale e nevoie de măsuri excepționale. La maladii rebele — remedii radicale“. El amintește „hotărîrile congreselor“, „care se adresează de-a dreptul maselor și le îndeamnă la acțiuni revoluționare și insurecționale“. Urmează citate din pasajele respective ale rezoluțiilor de la Stuttgart și Basel³. Și autorul subliniază că „aceste rezoluții diferite nu fac nici o distincție între războiul de apărare și războiul de agresiune și, ca atare, nu recomandă nici o tactică specială, naționalistă, în locul principiilor fundamentale îndeobște admise“.

Ajuns aici, cititorul conchide că Golay nu este numai un socialist sincer, ci și un socialist convins și cinstit, ceea ce printre militanții de vază ai Internaționalei a II-a constituie o calitate mai mult decît rarisimă !

„...Proletariatul a fost felicitat de șefii militari, iar presa burgheză a salutat, în cuvinte calde, renașterea a ceea ce ea numește «sufletul național». Această renaștere ne costă 3 000 000 de morți.

Și cu toate acestea, niciodată organizația muncitorească n-a avut un număr atît de mare de membri cotizanți, niciodată n-au fost atîția parlamentari, n-a fost o presă atît de excelent organizată. Și niciodată n-a fost de asemenea ceva mai mîrșav împotriva căruia să fi trebuit să ne ridicăm.

În împrejurări atît de tragice, cînd este în joc existența a milioane de oameni, toate acțiunile revoluționare sînt nu numai admisibile, ci de-a dreptul legitime. Ele sînt mai mult decît legitime, sînt sacre. Proletariatul avea datoria imperioasă să încerce imposibilul, pentru a salva generația noastră de evenimentele care înecă în sînge Europa.

Nu s-au produs nici gesturi energice, nici încercări de revoltă, nici acțiuni care să ducă la insurecție...

...Adversarii noștri se cam pripesc cînd vorbesc de falimentul socialismului. Și totuși, cine s-ar încumeta să afirme că ei nu au dreptate în nici o privință ? Ceea ce moare în momentul de față nu este socialismul în general, ci o varietate a socialismului, un socialism dulceag, lipsit de idealism, lipsit de pasiune, cu apucături de birocrat și cu burtă de tată de familie serios, un socialism lipsit de cutezanță, cuminte, amator de statistică, împotmolit pînă peste urechi în acorduri

amiabile cu capitalismul, un socialism pe care nu-l preocupă decât reformele și care și-a vîndut pentru un blid de linte dreptul de prim-născut, un socialism pe care burghezia îl folosește ca instrument pentru potolirea nerăbdării poporului, ca un fel de frînă automată împotriva oricăror acțiuni proletare îndrăznețe.

Tocmai acest socialism, care amenința să contamineze întreaga Internațională, poartă într-o anumită măsură vina neputinței, a impotenței ce ni se repropășează“.

În alte pasaje din broșura sa, Golay vorbește deschis despre „socialismul reformist“ și despre „oportunism“ ca denaturare a socialismului.

Vorbind despre această denaturare, recunoscînd „răspunderea comună“ a proletariatului din *toate* țările beligerante și subliniind că „această răspundere cade pe umerii conducătorilor, cărora masa le-a acordat încredere și de la care aștepta o lozincă“, — Golay își ilustrează cuvintele, pe bună dreptate, cu exemplul socialismului german, „cel mai bine organizat, cel mai bine încheșat, cel mai împănăt cu doctrine“, și arată „forța lui numerică și slăbiciunea lui revoluționară“.

„Insufletită de spirit revoluționar, social-democrația germană ar fi putut opune uneltirilor militariste o împotrivire destul de categorică și destul de dîră pentru a atrage după sine, pe această singură cale de salvare, proletariatul din celelalte țări ale Europei centrale.

...Socialismul german se bucura de mare influență în rîndurile Internaționalei. El putea să facă mai mult ca oricare altul. Ne așteptam ca el să facă cel mai mare efort. Dar numărul nu înseamnă nimic dacă energia individuală este paralizată de o disciplină prea severă sau dacă «șefii» uzează de influența lor pentru a obține un efort minim“. (Pe cît de justă e partea a doua a acestei fraze, pe atît de greșită este prima : disciplina este ceva admirabil și necesar, — de exemplu disciplina unui partid care exclude pe oportuniști și pe adversarii acțiunii revoluționare.) „Datorită conducătorilor săi oficiali, proletariatul german a ascultat de glasul camarilei militare... celelalte secții ale Internaționalei s-au speriat și au procedat la fel ; în Franța, doi socialiști au găsit de cuvîntă să intre într-un guvern burghez ? Și în felul acesta, la cîteva luni după ce la congres s-a declarat solemn că socialiștii consideră o crimă să tragă unii în alții, milioane de muncitori au mers la război și au început să săvîrșească această crimă cu atîta perseverență și ardoare, încît burghezia capitalistă și guvernele le-au exprimat în repetate rînduri recunoștința lor“.

Dar Golay nu se mărginește să înfierceze fără cruțare „socialismul care moare“. Nu, el dă dovadă că înțelege

foarte bine de ce moare acest socialism și ce fel de socialism trebuie să-i ia locul. „Masele muncitorești din fiecare țară se află, într-o anumită măsură, sub influența ideilor răspândite în cercurile burgheze“. „Cînd Bernstein a formulat sub numele de revizionism un fel de reformism democratic“, Kautsky „i-a spulberat teoriile cu ajutorul unor argumente bazate pe fapte concludente“. „După ce însă aparențele au fost salvate, partidul și-a continuat «politica realistă». Partidul social-democrat a devenit ceea ce este în momentul de față. O organizație excelentă. Un corp viguros, care nu mai are însă suflet“. Asemenea tendințe manifestă nu numai social-democrația germană, ci toate secțiunile Internaționalei a II-a. „Creșterea numărului funcționarilor“ are anumite consecințe; se dă atenție numai încasării regulate a cotizațiilor; grevele sînt privite „ca acțiuni avînd ca scop obținerea unor condiții mai bune de înțelegere“ cu capitaliștii. Se formează deprinderea de a lega interesele muncitorilor de cele ale capitaliștilor, „de a subordona soarta muncitorilor soartei capitalismului“, „de a dori o dezvoltare intensă a industriei «naționale» «proprie» în detrimentul celei străine“.

R. Schmiedt, deputat în Reichstag, scria într-un articol că reglementarea condițiilor de muncă de către sindicate este avantajoasă și capitaliștilor, deoarece „introduce ordine și stabilitate în viața economică“, „înlesnește calculele capitaliștilor și împiedică concurența nelegală“.

„Așadar — exclamă Golay, citînd aceste cuvinte —, mișcarea sindicală trebuie să se considere onorată de faptul că asigură mai multă stabilitate profiturilor realizate de capitaliști! Poate că scopul socialismului este acela de a revendica în cadrul societății capitaliste maximum de avantaje compatibile cu existența regimului capitalist? Dacă e așa, avem de-a face aici cu o renunțare la toate principiile. Proletariatul nu urmărește consolidarea orînduirii capitaliste, obținerea unui minimum de condiții în favoarea muncii salariate, ci înălăturarea orînduirii bazate pe proprietatea privată și desființarea sistemului muncii salariate.

...Secretarii de mari organizații devin personaje importante, iar în mișcarea politică deputații, publiciștii, oamenii de știință, avocații, toți cei care, o dată cu bagajul lor de cunoștințe, aduc o anumită doză de ambiție personală, se bucură de o influență care uneori devine de-a dreptul periculoasă.

Puternica organizare a sindicatelor și soliditatea diferitelor lor case de ajutor au dezvoltat la membrii lor un anumit spirit de breaslă. Una dintre laturile negative ale unei mișcări sindicale în esență reformiste este că ea îmbunătățește situația unor anumite pături sau categorii de muncitori salariați, punând pe unele din ele mai presus de altele. Aceasta distruge unitatea de bază și generează în păturile mai bine situate o anumită teamă, care le face să se sperie uneori de «o mișcare» care poate fi fatală situației lor, caselor lor de ajutor, activului lor. În felul acesta se produce un fel de separație între diferitele categorii ale proletariatului, categorii pe care le creează artificial însăși mișcarea sindicală.

Acesta nu este, desigur, un argument împotriva necesității unor organizații puternice — spune autorul, prevăzând, probabil, că un anumit soi de „critici“ îi vor căuta năd în papură. Aceasta dovedește doar că organizațiile trebuie să aibă „suflet“, să fie animate de „entuziasm“.

„Care sînt trăsăturile esențiale care trebuie să caracterizeze socialismul de mîine? El va fi internaționalist, intransigent și insurecțional“.

„Intransigența este o forță“ — spune cu drept cuvînt Golay, invitînd pe cititor să arunce o privire asupra „istoriei doctrinelor“. — „Cînd au fost ele influente? Atunci cînd se lăseau împlînzite de autorități, sau atunci cînd erau intransigente? Cînd și-a pierdut creștinismul valoarea? Oare nu atunci cînd Constantin i-a promis venituri și cînd în loc de prigoană și execuții i-a oferit livreaua galonată a lacheilor de la curte?...

Un filozof francez a spus : moarte sînt acele idei care se prezintă într-un veșmînt elegant, fără durități, fără cutezanță. Sînt moarte, deoarece intră în circulația generală și fac parte din bagajul intelectual obișnuit al marii armate a filistinilor. Viguroase sînt acele idei care dau impuls și care provoacă scandal, care stîrnesc indignarea, mînia și iritarea unora și entuziasmul altora“. Autorul consideră necesar să reamintească acest adevăr socialiștilor de astăzi, în rîndurile cărora lipsește adesea cu desăvîrșire „căldura convingerii : ei nu cred în nimic, nici în reforme, care se lasă așteptate, nici în revoluție, care nu mai vine“.

Intransigența, hotărîrea de a porni la insurecție „nu ducă-tuși de puțin la visare ; dimpotrivă, ele duc la acțiune. Un socialist nu va neglija nici o formă de activitate. El

va ști să găsească forme noi, potrivit cu nevoile și condițiile momentului... El revendică reforme imediate, dar nu-și propune să le obțină prin discuții în contradictoriu cu adversarul, ci le smulge burgheziei ca o concesie, știind câtă teamă îi inspiră ei masa plină de entuziasm și de îndrăzneală“.

După nerușinata aplatizare a marxismului și dezonorare a socialismului de către Plehanov, Kautsky & Co., lectura broșurii lui Golay este un adevărat prilej de recreare sufletească. Numai două lipsuri constatăm la el.

În primul rând, asemenea majorității socialiștilor din țările romanice, inclusiv guesdiștii de astăzi, Golay manifestă o oarecare indiferență față de „doctrină“, adică față de *teoria* socialismului. El are anumite idei preconceptuate față de marxism, idei care își pot găsi o explicație, dar nu și o justificare, în faptul că la Kautsky, în revista „Die Neue Zeit“⁴ și la germani în general predomină astăzi o jalnică caricatură de marxism. Cei care, asemenea lui Golay, și-au dat seama de necesitatea *morții* socialismului reformist și a *renașterii* socialismului revoluționar, „insurrecțional“, adică a socialismului care înțelege necesitatea insurecției, o propagă și este capabil să se pregătească serios în vederea ei și s-o pregătească, sînt *în fapt* de o mie de ori mai aproape de marxism decît domniile care cunosc „textele“ pe dinafară și care se îndeletnicesc acum (în „Die Neue Zeit“, de pildă) cu justificarea social-șovinismului sub orice formă, inclusiv aceea că astăzi trebuie să ne „împăcăm“ cu Comitetul Central („Vorstand“-ul) șovinist și „să dăm uitării trecutul“.

Dar oricît ar fi „omenește“ de înțeles la Golay această desconsiderare a marxismului, oricît de mare ar fi doza de vină care nu-i poate fi imputată aici lui personal, ci orientării care moare și *care a și murit* a marxiștilor francezi (guesdiștii), nu-i mai puțin adevărat însă că și el are o anumită vină. Cea mai măreață mișcare de eliberare a unei clase asuprite, a clasei celei mai revoluționare din istorie, mișcare fără egal în lume, nu e cu puțință fără o teorie revoluționară. Această teorie nu poate fi născocită, ea *se elaborează* din îmbinarea experienței revoluționare și a gîndirii revoluționare din toate țările lumii. Și o astfel de

teorie a fost elaborată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ea se numește marxism. Nu poți fi socialist, nu poți fi social-democrat revoluționar dacă nu participi pe măsura puterilor tale la elaborarea și aplicarea acestei teorii, iar în zilele noastre, la lupta necruțătoare împotriva denaturării ei de către Plehanov, Kautsky & Co.

Din această desconsiderare a teoriei decurg la Golay o serie de ieșiri greșite sau nechibzuite, de pildă, împotriva centralismului și a disciplinei în general, împotriva „materialismului istoric“, care nu ar fi îndeajuns de „idealist“ etc. Tot de aici decurg și surprinzătoarele lui reticențe în formularea lozincilor. De pildă, cerința ca socialismul să devină „insurecțional“ are un conținut bogat și profund și este singura idee justă, în afara căreia toate frazele despre internaționalism și revoluționarism, despre marxism, nu denotă decît mărginire, iar de cele mai multe ori fățarnicie. Dar această idee, ideea războiului civil, ar fi trebuit dezvoltată și transformată în punctul central al tacticii, în timp ce Golay s-a mărginit s-o enunțe. Asta e foarte mult „pentru vremurile de astăzi“, dar e prea puțin din punctul de vedere al cerințelor luptei revoluționare a proletariatului. De pildă, Golay pune prea îngust chestiunea că la război trebuie „să răspundem“ cu revoluție, dacă ne putem exprima astfel. El scapă din vedere faptul că, din moment ce la război nu s-a știut să se răspundă cu revoluție, războiul însuși a început să sădească și sădește în mase ideea revoluției, creînd o situație revoluționară, adîncind-o și lărgind-o.

A doua lipsă pe care o constatăm la Golay este foarte sugestiv ilustrată de următorul pasaj din broșura sa :

„Nu blamăm pe nimeni. Pentru ca Internaționala să renască, e nevoie ca spiritul frăției să însuflețească toate secțiile ei ; sîntem însă nevoiți să declarăm că, în fața mării sarcini ce-i revenea în urma acțiunilor burgheziei capitaliste în iulie și august 1914, socialismul reformist, centralizator (?) și ierarhic a oferit un spectacol lamentabil“.

„Nu blamăm pe nimeni“... Aceasta e greșeala dv., tovarășe Golay ! Chiar dv. ați recunoscut că „socialismul care moare“ e legat de idei burgheze (adică e alimentat și sprijinit de burghezie), de un anumit curent ideologic în

socialism („reformismul“), de situația specială și de interesele unor anumite pături (parlamentarii, funcționarii, intelectualii, unele pături sau categorii de muncitori cu o situație mai bună) etc. De aici rezultă *în mod necesar* o concluzie pe care dv. nu o trageți. Persoanele fizice „mor“ de așa-numita moarte naturală, dar curentele *ideologice și politice nu pot muri în felul acesta*. Așa cum burghezia nu va muri pînă nu va fi doborâtă, tot așa și acest curent, care este alimentat și sprijinit de burghezie și care exprimă interesele micului grup de intelectuali și de reprezentanți ai aristocrației muncitorești, aliat cu burghezia, nu va muri dacă nu va fi „răpus“, adică dacă nu va fi doborât, dacă nu i se va lua *orice* posibilitate de a influența proletariatul socialist. Acest curent e puternic tocmai prin legăturile sale cu burghezia și, datorită condițiilor obiective din epoca „pașnică“ a anilor 1871—1914, a devenit în felul său o *pătură* care comandă, o pătură parazitată în mișcarea muncitorească.

Aici se impune nu numai „să blamezi“, ci să dai alarma, să demaști fără cruțare, să răstorni, „să scoți din posturi“ această pătură parazitată, să distrugi „unitatea“ ei cu mișcarea muncitorească, căci o astfel de „unitate“ înseamnă în fapt unitatea proletariatului cu burghezia națională și *scindarea* proletariatului internațional, unitatea lacheilor și scindarea revoluționarilor.

„Intransigența este o forță“ — spune pe bună dreptate Golay, cerînd ca „socialismul care trebuie să renască“ să fie intransigent. Dar burgheziei nu-i este oare indiferent dacă politica de conciliere dintre proletariat și ea va fi înfăptuită *direct* sau *indirect*, prin intermediul partizanilor, apărătorilor și agenților ei *din rîndurile* mișcării muncitorești, adică prin intermediul oportuniștilor? Varianta a doua îi este chiar *mai convenabilă* burgheziei, pentru că îi asigură o influență mai trainică asupra muncitorilor!

Golay are de o mie de ori dreptate cînd spune că există un socialism care moare și un socialism care trebuie să renască; dar această pieire și această renaștere înseamnă tocmai o luptă necruțătoare împotriva curentului oportunist, și nu numai o luptă ideologică, ci și extirparea acestei tumori hidoase din partidele muncitorești, excluderea din

organizații a unor anumiți reprezentanți ai acestei tactici străine proletariatului, o ruptură totală cu ei. Ei nu vor muri nici fizicește, nici politicește, dar muncitorimea va rupe cu ei, îi va arunca în groapa lacheilor burgheziei și, folosind învățămintele pe care le oferă putrezirea lor, va educa o nouă generație, mai bine-zis : noi armate ale proletariatului, capabile de insurecție.

„Kommunist“ nr. 1—2, 1915
Semnat : N. Lenin

Se învârește după textul
apărut în revistă

IMPERIALISMUL ȘI SOCIALISMUL ÎN ITALIA

(NOTĂ)

Pentru lămurirea problemelor pe care actualul război imperialist le-a pus în fața socialismului nu este lipsit de folos să aruncăm o privire asupra diferitelor țări europene, spre a învăța să deosebim variantele și particularitățile naționale ale tabloului general de ceea ce este fundamental și esențial în el. Se spune că cine stă de o parte vede mai bine. De aceea, cu cât mai mică e asemănarea dintre Italia și Rusia, cu atât mai interesant este, în unele privințe, să comparăm felul cum se prezintă imperialismul și socialismul în aceste două țări.

În nota de față nu ne propunem decât să relevăm materialul pe care ni-l oferă în legătură cu această problemă lucrarea profesorului burghez Roberto Michels : „Imperialismul italian“ și aceea a socialistului T. Barboni : „Înternaționalism sau naționalism de clasă ? (Proletariatul italian și războiul european)“, ambele apărute după izbucnirea războiului *. Flecărul de Michels a rămas la fel de superficial ca și în celelalte lucrări ale sale, atingând doar foarte sumar latura economică a imperialismului, dar cartea lui conține un material prețios cu privire la originea imperialismului italian și la acea trecere care constituie esența epocii contemporane și care apare deosebit de limpede în Italia, și anume : trecerea de la epoca războaielor de eliberare națională la epoca războaielor de jaf imperialist,

* Roberto Michels. „L'imperialismo italiano“, Milano, 1914. — T. Barboni. „Internazionalismo o Nazionalismo di Classe ? (il proletariato d'Italia e la guerra europea)“. Edito dall'autore a Campione d'Intelvi (provincia di Como) 1915.

reacționare. Italia democrat-revoluționară, adică burghezo-revoluționară, care a scuturat jugul austriac, Italia din timpul lui Garibaldi, se transformă definitiv sub ochii noștri într-o Italie care asupește alte popoare, care jefuiește Turcia și Austria, într-o Italie a unei burghezii brutale, dezgustător de reacționare și de mîrșave, căreia îi curg balele de plăcere că a fost și ea admisă la împărțirea prăzii. Ca orice profesor care se respectă, Michels consideră, firește, că slugărnicia sa față de burghezie înseamnă „obiectivism științific“, și numește această împărțire a prăzii „împărțirea acelei părți a lumii care a mai rămas în mîinile unor popoare slabe“ (p. 179). Respingînd cu dispreț, ca „utopic“, punctul de vedere al socialiștilor care sînt ostili oricărei politici colonialiste, Michels reia raționamentele acelor care consideră că, după densitatea populației și amploarea mișcării de emigrare, Italia „ar trebui să fie a doua putere colonială“ după Anglia. Cît privește argumentul că în Italia 40% din populație este analfabetă, că în această țară se mai produc și astăzi răscoale provocate de holeră etc. etc., împotriva lui se invocă exemplul Angliei : parcă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cînd burghezia engleză punea cu atîta succes bazele actualei ei puteri coloniale, Anglia n-a fost și ea o țară în care avea loc un proces de nemaipomenită ruinare și umilire a maselor muncitorești, care se stingeau de foame, o țară a alcoolismului și a unei înspăimîntătoare mizerii și murdării în cartierele sărace ale orașelor ?

Și trebuie să spunem că din punctul de vedere burghez acest raționament este inatacabil. Politica colonialistă și imperialismul nu sînt nicidecum anomalii bolnăvicioase și vindecabile ale capitalismului (cum cred filistinii, inclusiv Kautsky), ci un fenomen care decurge în mod necesar din înseși bazele capitalismului. Concurența dintre întreprinderi pune problema într-un singur fel : ori te ruinezi, ori ruinezi pe alții. Concurența dintre țări pune problema în același fel : ori rămîi pe locul al nouălea, riscînd mereu să ai soarta Belgiei, ori ruinezi și subjugi alte țări, ca să-ți asiguri un locșor printre „marile“ puteri.

Imperialismul italian a fost supranumit „imperialismul celor săraci“ (l'imperialismo della povera gente), avîndu-se

În vedere sărăcia Italiei și mizeria înspăimântătoare a masei emigranților italieni. Șovinistul italian Arturo Labriola, care se deosebește de fostul său adversar G. Plehanov numai prin faptul că și-a dat în vileag social-șovinismul ceva mai devreme decât el și că a ajuns la acest social-șovinism printr-un semianarhism mic-burghez, și nu printr-un oportunism mic-burghez, acest Arturo Labriola a scris în cartea sa despre războiul din Tripolitania (din 1912) următoarele :

„...E clar că noi luptăm nu numai împotriva turcilor, ...ci și împotriva intrigilor, amenințărilor, banilor și truștelor Europei plutocrate, care nu poate tolera ca națiunile mici să îndrăznească să facă un singur gest, să spună un singur cuvânt de natură să compromită hegemonia ei de fier“ (p. 92). Iar Corradini, liderul naționaliștilor italieni, a declarat : „Așa cum socialismul a fost metoda de eliberare a proletariatului de sub jugul burgheziei, tot așa naționalismul va fi pentru noi, italienii, metoda de eliberare de sub dominația francezilor, germanilor, englezilor și americanilor din nord și din sud, care față de noi reprezintă burghezia“.

Orice țară care are mai multe colonii și capitaluri și mai multe trupe decât „noi“ ne răpește „nouă“ anumite privilegii, un anumit profit sau supraprofit. Așa cum dintre diferiții capitaliști realizează supraprofit acela care are mașini cu un randament superior celui mijlociu sau care deține anumite monopoluri, tot așa dintre diferitele țări realizează supraprofit aceea care este economiceste mai bine înzestrată decât celelalte. Treaba burgheziei este să lupte ca să asigure privilegii și avantaje capitalului ei național și să înșele poporul sau gloata (cu ajutorul lui Labriola și al lui Plehanov), prezentînd drept război de eliberare națională lupta imperialistă pentru „dreptul“ de a jefui pe alții.

Pînă la războiul din Tripolitania, Italia nu jefuia — în tot cazul nu jefuia în stil mare — alte popoare. Nu este aceasta o jignire intolerabilă la adresa mîndriei naționale ? Italienii sînt asupriți și umiliți de alte națiuni. În deceniul al 8-lea al secolului trecut emigrau anual din Italia circa 100 000 de oameni, iar în prezent 500 000—1 000 000 de oameni, toți săraci lipiți pămîntului, pe care îi alungă

din țara lor foamea în sensul cel mai strict al cuvîntului, toți furnizori de brațe de muncă pentru ramurile industriale în care se plătește cel mai prost; toată această masă de oameni populează cartierele cele mai aglomerate, mai sărace și mai murdare ale orașelor americane și europene. Numărul italienilor care locuiesc în străinătate a crescut de la 1 000 000 în 1881 la 5 500 000 în 1910; în marea lor majoritate, acești italieni locuiesc în țări bogate și „mari“, în raport cu populația cărora ei reprezintă o masă muncitorească extrem de necivilizată și incultă, extrem de săracă și lipsită de drepturi. Iată principalele țări care folosesc munca italiană ieftină: Franța — 400 000 de italieni în 1910 (240 000 în 1881); Elveția — 135 000 (41 000) — (în paranteză se arată numărul italienilor în 1881); Austria — 80 000 (40 000); Germania — 180 000 (7 000); Statele Unite — 1 779 000 (170 000); Brazilia — 1 500 000 (82 000); Argentina — 1 000 000 (254 000). „Glorioasa“ Franță, care acum 125 de ani a luptat pentru libertate și care din acest motiv numește război „de eliberare“ războiul pe care ea și Anglia îl duc astăzi pentru „dreptul“ lor sclavagist „la colonii“, această Franță ține în adevărate ghettouri speciale sute de mii de muncitori italieni, de care canalia mic-burgheză a acestei „mari“ națiuni se străduiește să se separe cît mai mult și pe care caută să-i umilească și să-i jignească în fel și chip. Italianilor li se dă în batjocură porecla de „macaronari“ (să-și amintească cititorul velicorus cîte porecle se dau în batjocură și la noi în țară „alogenilor“, care n-au avut norocul să se nască cu dreptul la nobilele privilegii de națiune dominantă, care în mîinile Purișkevicilor servesc ca instrument de asuprire folosit *atît* împotriva poporului velicorus *cît* și împotriva celorlalte popoare din Rusia). Marea Franță a încheiat în 1896 un tratat cu Italia, prin care aceasta din urmă se obligă să nu mărească numărul școlilor italiene din Tunisia! Între timp însă populația italiană din Tunisia a crescut de șase ori. În Tunisia trăiesc 105 000 de italieni față de 35 000 de francezi; pămînt însă stăpînesc numai 1 167 de italieni, care posedă 83 000 ha, în timp ce 2 395 de francezi au acaparat în colonia „lor“ 700 000 ha. Ei bine, cum să nu fii de acord

cu Labriola și cu ceilalți „plehanoviști“ italieni, care susțin că Italia are „dreptul“ la o colonie proprie în Tripolitania, are dreptul să asuprească pe slavii din Dalmația, să participe la împărțirea Asiei mici etc. ! *

Așa cum Plehanov sprijină războiul „de eliberare“ dus de Rusia împotriva tendințelor Germaniei de a o transforma pe ea într-o colonie germană, tot așa și Leonida Bissolati, liderul partidului reformist, tună și fulgeră împotriva „invaziei capitalului străin în Italia“ (p. 97) : capital german în Lombardia, capital englez în Sicilia, capital francez în Piacentino, capital belgian în întreprinderile de tramvaie etc. etc., la nesfârșit.

Chestiunea este pusă în termeni categorici, și trebuie să recunoaștem că războiul european a adus omenirii un folos imens, punând-o în termeni cât se poate de categorici în fața a milioane de oameni de diferite naționalități : *ori* aperi, cu arma sau cu pana, direct sau indirect, într-o formă sau alta, privilegiile, avantajele sau pretențiile imperialiste — și în genere privilegiile, avantajele sau pretențiile naționale — ale „proprier“ burghezii, ceea ce înseamnă că ești partizanul sau lacheul acesteia ; *ori* folosești orice luptă — și îndeosebi lupta armată — pentru privilegiu imperialiste ca prilej pentru demascarea și răsturnarea oricărui guvern, și în primul rând a *propriului* tău guvern, prin acțiuni revoluționare desfășurate de proletariatul ani-

* Este extrem de instructiv să subliniem legătura dintre trecerea Italiei la imperialism și faptul că guvernul a consimțit să facă o reformă electorală. Prin efectul acestei reforme, numărul alegătorilor a crescut de la 3 219 000 la 8 562 000, ceea ce este „aproape“ echivalent cu introducerea votului universal. Până la războiul din Tripolitania, același Giolitti care a înfăptuit reforma fusese categoric contra ei. „Motivarea acestei schimbări de linie din partea guvernului“ și a partidelor moderate — scrie Michels — a fost esențialmente patriotică. „Cu toată vechea lor aversiune teoretică față de politica colonială, contrar tuturor previziunilor, muncitorii industriali, iar într-o măsură și mai mare muncitorii necalificați au luptat foarte bine împotriva turcilor, dînd dovadă de o atitudine extrem de disciplinată și executînd fără cîrtire ordinele superiorilor. Această supunere oarbă față de politica guvernului merita să fie răsplătită, spre a îmboldi proletariatul să persevereze pe această cale nouă. Președintele Consiliului de Miniștri a declarat în parlament că, prin comportarea sa patriotică pe cîmpurile de luptă din Libîa, clasa muncitoare din Italia a dovedit în fața patriei că a atins acum cea mai înaltă treaptă de maturitate politică. Cine e în stare să-și jertfească viața pentru un țel nobil este capabil să apere interesele patriei și ca alegător și de aceea are tot dreptul ca statul să-l considere demn de a se bucura de toate drepturile politice“ (p. 177). Frumos vorbesc miniștrii italieni ! Dar și mai frumos vorbesc social-democrații „radicali“ germani, care reiau acum acest raționament de lacheu : „noi“ ne-am făcut datoria, v-am ajutat pe „voi“ să jefuiți țări străine, dar „voi“ nu vreți să ne acordați „nouă“ votul universal în Prusia...

mat de solidaritate internațională. O cale de mijloc nu există aici; cu alte cuvinte, încercarea de a adopta o poziție de mijloc înseamnă în fapt o trecere camuflată de partea burgheziei imperialiste.

Lucrarea lui Barboni este, în fond, pe de-a-ntregul consacrată tocmai camuflării acestei treceri. Barboni pozează în internaționalist întocmai ca d-l Potresov al nostru, susținând că trebuie stabilit din punct de vedere internaționalist a cui victorie ar fi mai folositoare sau mai puțin dăunătoare pentru proletariat — victoria Antantei sau a puterilor centrale, și rezolvînd această problemă, bineînțeles, în defavoarea... Austriei și Germaniei. În deplin acord cu vederile lui Kautsky, Barboni propune Partidului socialist italian⁵ să proclame în mod solemn solidaritatea muncitorilor din toate țările — și în primul rînd, firește, din țările beligerante —, convingeri internaționaliste, un program de pace la baza căruia să stea dezarmarea și independența națională a tuturor națiunilor, precum și crearea unei „ligi a tuturor națiunilor în vederea garantării reciproce a intangibilității și independenței lor“ (p. 126). Și tocmai în numele acestor principii Barboni declară că militarismul este un fenomen „parazitar“ în capitalism, și „nicidecum unul necesar“; — că Germania și Austria sînt pe de-a-ntregul îmbibate de „imperialism militarist“, că politica lor agresivă a constituit „o primejdie permanentă pentru pacea Europei“, că Germania „a respins toate propunerile făcute de Rusia (sic !!) și de Anglia pentru limitarea înarmărilor“ etc. etc. și că Partidul socialist italian trebuie să se pronunțe pentru intervenția Italiei în favoarea triplei înțelegeri⁶ la momentul oportun!

Barboni nu ne spune însă în virtutea căror principii se poate afirma că imperialismului burghez al Germaniei — țară care în secolul al XX-lea s-a dezvoltat economicște mai rapid decît celelalte țări europene și care a fost deosebit de „nedreptățită“ la împărțirea coloniilor — îi este de preferat imperialismul burghez al Angliei, care se dezvoltă mult mai încet, care a acaparat nenumărate colonii, care adesea folosește acolo (departe de Europa) metode de reprimare nu mai puțin barbare decît cele folosite de ger-

mani și care cu miliardele ei tocmește milioanele de soldați ai diverselor puteri continentale în vederea jefuirii Austriei, Turciei etc. Internaționalismul lui Barboni se reduce, în fond, ca și acela al lui Kautsky, la apărarea pur verbală a principiilor socialiste; sub paravanul acestei ipocrizii el apără în fapt interesele burgheziei proprii, italiene. Nu putem să nu remarcăm că Barboni, care și-a publicat lucrarea în Elveția liberă (a cărei cenzură n-a tăiat decât o jumătate de rând, la p. 75, conținând, pe cât se pare, o critică la adresa Austriei), n-a găsit de cuviință să citeze, în cele 143 de pagini ale acestei lucrări, tezele fundamentale ale Manifestului de la Basel și să le analizeze în mod conștiincios. În schimb, el citează cu multă simpatie pe doi foști revoluționari ruși, cărora întreaga burghezie frâncofilă le face azi reclamă, și anume pe anarhistul mic-burghez Kropotkin și pe social-democratul filistin Plehanov (p. 103). Și cum să nu-i citeze? Sofismele lui Plehanov sînt în fond identice cu cele ale lui Barboni. Atîta doar că libertatea politică din Italia smulge mai bine vâlul care le acoperă și dezvăluie mai clar adevărata poziție a lui Barboni ca agent al burgheziei în tabăra muncitorească.

Barboni regretă că social-democrația germană „este lipsită de un autentic și adevărat spirit revoluționar“ (cum regretă și Plehanov); el salută cu multă căldură pe Karl Liebknecht (așa cum îl salută și social-șoviniștii francezi, care nu văd bîrna din ochiul lor), dar în același timp declară categoric că „nici vorbă nu poate fi de un faliment al Internaționalei“ (p. 92), că germanii „n-au trădat spiritul Internaționalei“ (p. 111) din moment ce au procedat cu convingerea „cinstită“ că-și apără patria. Și în același spirit mieros ca și Kautsky, dar cu grandilocvență romanică, Barboni declară că Internaționala este gata (după ce Germania va fi fost învinsă...) „să ierte germanilor — așa cum Hristos i-a iertat lui Petru — clipa de neîncredere, să tămăduiască cu balsamul uitării rănille adînci pricinuite de imperialismul militarist și să le întindă mîna pentru o pace demnă și frățească“ (p. 113). —

Ce tablou înduioșător : Barboni și Kautsky — probabil nu fără participarea onorabililor noștri Kosovski și Akselrod — își acordă reciproc iertare !!

Pe deplin mulțumit de Kautsky și de Guesde, de Plehanov și de Kropotkin, Barboni nu este mulțumit de propriul său partid socialist, muncitoresc, din Italia. În acest partid, care a avut norocul să scape încă înainte de război de reformiștii Bissolati & Co., s-a creat, vedeți dv., „o atmosferă irespirabilă“ (p. 7) pentru cei care (asemenea lui Barboni) nu sînt de acord cu lozinca „neutralității absolute“ (adică a luptei hotărîte împotriva celor care militează pentru intrarea Italiei în război). Bietul Barboni se plînge amarnic că în Partidul muncitoresc socialist italian oamenii care gîndesc la fel cu el sînt taxați drept „intelectuali“, drept „oameni care au pierdut contactul cu masele, oameni proveniți din rîndurile burgheziei“, „care s-au abătut de la drumul drept al socialismului și internaționalismului“ (p. 7). Partidul nostru — exclamă cu indignare Barboni — „mai mult se ține de fantezii decît educă masele“ (p. 4).

Cunoaștem cîntecul ! E varianta italiană a cunoscutului refren al lichidatorilor și oportuniștilor ruși împotriva „demagogiei“ afurisiților de bolșevici, care „ațîță“ masele contra admirabililor socialiști de la „Nașa Zarea“⁷, din Comitetul de organizare⁸ și din fracțiunea Ciheidze⁹ ! Dar cît de prețioasă este mărturisirea unui social-șovinist italian că, în singura țară în care timp de cîteva luni au putut fi liber discutate platforma social-șoviniștilor și cea a revoluționarilor-internaționaliști, *masele muncitorești, proletarii conștienți* s-au situat de partea acestora din urmă, în timp ce intelectualii mic-burghezi și oportuniștii s-au situat de partea celor dintîi.

Neutralitate înseamnă egoism îngust, o lipsă de înțelegere a situației internaționale, înseamnă mișelie față de Belgia, înseamnă „absență“ — iar „absenții nu au nicio dată dreptate“, declară Barboni întru totul în spiritul lui Plehanov și Akselrod. Deoarece însă în Italia există două partide legale, partidul reformist și cel muncitoresc social-democrat, deoarece în această țară nu poți păcăli publicul, acoperind goliciunea d-lor Potresov, Cerevanin,

Levițki & Co. cu frunza de viță a fracțiunii Ciheidze sau a Comitetului de organizare, Barboni mărturisește deschis :

„Din acest punct de vedere eu găsesc mai mult revoluționarism în acțiunea socialiștilor reformiști, care au înțeles repede ce mare însemnătate ar avea pentru viitoarea luptă anticapitalistă această înnoire a situației politice“ (ca urmare a victoriei asupra militarismului german) „și s-au situat pe deplin consecvent de partea triplei înțelegeri, decît în tactica socialiștilor revoluționari oficiali, care s-au ascuns, ca o broască țestoasă, sub carapacea neutralității absolute“ (p. 81).

În legătură cu această prețioasă mărturisire nu ne rămîne decît să ne exprimăm dorința ca cineva dintre tovarășii care cunosc mișcarea italiană să adune și să prelucreze sistematic vastul și extrem de interesantul material pe care *cele două partide* din Italia ni-l oferă în problema : care anume pături sociale, care elemente, cu al cui ajutor și cu ce argumente au susținut politica revoluționară a proletariatului italian, de o parte, sau politica de slugărnicie față de burghezia imperialistă italiană, de altă parte. Cu cît mai mult material de acest fel va fi adunat în diferite țări, cu atît mai limpede va apărea în fața muncitorilor conștienți *adevărul* despre cauzele și semnificația falimentului Internaționalei a II-a.

În încheiere menționăm că Barboni, avînd în fața sa un partid muncitoresc, se străduiește prin sofisme sale să se adapteze la instinctele *revoluționare* ale muncitorilor. Pe socialiștii internaționaliști din Italia, care sînt împotriva războiului deoarece *în realitate* este dus pentru interesele imperialiste ale burgheziei italiene, el îi prezintă drept partizani ai unei abțineri lașe, drept exponenți ai dorinței egoiste de a se feri de grozăviile războiului. „Un popor educat în spiritul fricii de grozăviile războiului se va speria, probabil, și de grozăviile unei revoluții“ (p. 83). Și alături de această dezgustătoare încercare de a se da bine pe lîngă revoluționari, găsim invocarea, făcută dintr-un calcul grosolan, a cuvintelor „clare“ ale ministrului Salandra, care a spus că „ordinea va fi menținută cu orice preț“ ; încercarea de a declara o grevă generală împotriva mobilizării va duce doar la „un măcel inutil“ ; „dacă n-am putut împiedica războiul din Libia (Tripolitania),

cu atît mai puțin vom putea împiedica războiul cu „Austria“ (p. 82).

Asemenea lui Kautsky, Cunow și tuturor oportuniștilor, Barboni atribuie revoluționarilor în mod conștient, cu scopul infam de a deruta unele elemente din masă, planul prostesc de a „zădărnici războiul“ „dintr-o singură lovitură“ și de a se lăsa seceratî de gloanțe în momentul cel mai prielnic pentru burghezie ; el vrea să ocolească astfel sarcina clar formulată la Stuttgart și la Basel, și anume că criza revoluționară trebuie folosită pentru propagandă revoluționară sistematică și pentru pregătirea unor acțiuni revoluționare ale maselor. Iar că Europa trece printr-un moment revoluționar este un lucru pe care Barboni îl vede cît se poate de clar :

„...Există un punct asupra căruia consider că este necesar să insist, chiar și cu riscul de a plictisi pe cititori, căci fără clarificarea lui nu poate fi just apreciată actuala situație politică : perioada prin care trecem este o perioadă de catastrofe, o perioadă de acțiune, în care nu este vorba de clarificări de idei, de alcătuirii de programe, de stabilirea liniei de conduită politică pentru viitor, ci de folosirea forțelor vii și active în scopul de a obține un rezultat în decurs de cîteva luni, sau poate chiar de numai cîteva săptămîni. În aceste condiții nu este vorba de a filozofa asupra viitorului mișcării proletare, ci de a formula precis punctul de vedere al proletariatului asupra situației actuale“ (p. 87—88).

Încă un sofism merit să dea autorului o aparență de revoluționarism ! După 44 de ani de la Comună, după aproape o jumătate de secol de strîngere și de pregătire a forțelor sale de masă, într-un moment cînd trece printr-o perioadă de *catastrofe*, clasa revoluționară din Europa trebuie să tindă să devină cît mai degrabă lacheul propriei sale burghezii naționale și s-o ajute să jefuiască, să sugrume, să ruineze și să subjuge alte popoare în loc de a tinde să desfășoare în proporții de masă o propagandă direct revoluționară și pregătirea nemijlocită a unor acțiuni revoluționare.

MULȚUMIM PENTRU SINCERITATE

„...Ideea găunoasă că trebuie creată o Internațională care să fie alcătuită din «social-democrați internaționaliști» ... (din) „elemente opoziționiste adunate de prin toate partidele socialiste... Internaționala nu se poate reface decît cu aceleași elemente din care a fost alcătuită pînă în prezent... Internaționala refăcută nu va fi «a treia» la număr, de care au nevoie numai un pumn de sectari și scizioniști versați, ci va fi tot Internaționala a doua, care nu a murit, ci este numai vremelnic paralizată de catastrofa mondială...»

Așa scrie d-l Vl. Kosovski în nr. 8 al publicației bundiste „Informaționnîi Listok”¹⁰. Îi mulțumim din suflet acestui nu prea deștept bundist pentru sinceritatea sa. Nu este pentru prima oară cînd apără oportunismul cu o francheță penibilă pentru diplomații bundiști. El și de astă dată ne va ajuta în lupta împotriva oportunismului, arătînd clar muncitorilor cît de departe — nespun de departe — este Bundul de socialismul proletar. D-l Vl. Kosovski nu vede legătura dintre oportunism și social-șovinism. Pentru a o putea vedea, trebuie să fii capabil să te întrebi : care sînt ideile fundamentale ale fiecăruia din aceste două curente ? Cum a evoluat oportunismul în Europa în ultimele decenii ? Ce atitudine au față de social-șovinism aripa oportunistă și aripa revoluționară într-un șir întreg de țări europene, de pildă în Rusia, Germania, Belgia, Franța, Anglia, Italia, Suedia, Elveția, Olanda, Bulgaria ?

Și-a pus oare d-l Vl. Kosovski asemenea întrebări ? Dacă ar fi încercat să răspundă măcar la prima întrebare, și-ar fi dat repede seama de greșeala sa.

În treacăt, aş vrea să relev că în nr. 7 al sus-menţionatei publicaţii, d-l Vl. Kosovski a dat dovadă de şovinism germanofil, căci, în timp ce critică poziţia adoptată de social-democraţii francezi, încearcă să justifice atitudinea social-democraţilor germani care au votat creditele de război. Un oarecare W. (p. 11—12 din nr. 8), căutînd să-l apere pe d-l Vl. Kosovski de „acuzăţia“ de şovinism, scrie că nu e cu putinţă ca o organizaţie care activează în Rusia să dea dovadă de şovinism germanofil. N-ar vrea d-l Vl. Kosovski să-i explice d-lui W. de ce burghezul ucrainean sau polonez din Rusia, burghezul danez sau alsacian din Franţa şi burghezul irlandez din Anglia dau adeseori dovadă de un şovinism ostil naţiunilor care-i asupresc ?

Scris în vara anului 1915

*Publicat pentru prima oară
în 1931, în „Culegeri
din Lenin“, vol. XVII*

Se tipăreste după manuscris

ÎNFRÎNGEREA RUSIEI ȘI CRIZA REVOLUȚIONARĂ

Dizolvarea Dumei a IV-a¹¹ ca răspuns la constituirea în sânul ei a unui bloc opoziționist format din liberali, octombriști și naționaliști — iată una din manifestările cele mai pregnante ale crizei revoluționare din Rusia. Înfrângerea armatelor monarhiei țariste — creșterea mișcării greviste și revoluționare în rândurile proletariatului — frământările care au cuprins masele largi — formarea blocului liberal-octombrist în vederea unei înțelegeri cu țarul pe baza unui program de reforme și a mobilizării industriei pentru înfrângerea Germaniei, — aceasta este succesiunea și înlănțuirea evenimentelor la sfârșitul primului an de război.

Toți văd acum că Rusia a intrat într-o criză revoluționară, dar nu toți înțeleg just semnificația acestei crize și ce sarcini pune ea în fața proletariatului.

S-ar zice că istoria se repetă : iarăși război, ca și în 1905, și anume un război în care țara a fost tîrîță de țarism în scopuri precis și vădit reacționare, tîlhărești, de cucerire. Iarăși înfrîngere în război și o criză revoluționară pe care a grăbit-o această înfrîngere. Burghezia liberală — de astă dată împreună cu cele mai largi pături ale burgheziei conservatoare și ale moșierimii — vine iarăși cu un program de reforme și de înțelegere cu țarul. Aproape întocmai ca în vara anului 1905, înainte de Duma lui Bulîghin, sau ca în vara anului 1906, după dizolvarea Dumei I.

În realitate însă există aici o mare deosebire : în zilele noastre războiul a cuprins întreaga Europă, toate țările înaintate cu puternice mișcări socialiste de masă. Războiul imperialist a făcut ca criza revoluționară din Rusia, apărută pe terenul revoluției burghezo-democratice, să se împletească cu criza crescîndă a revoluției proletare, socialiste din Occident. Această împletire este atît de strînsă, încît nu e posibilă nici o rezolvare separată a sarcinilor revoluției într-o țară sau alta : astăzi revoluția burghezo-democratică din Rusia nu mai este pur și simplu prologul, ci o inseparabilă parte integrantă a revoluției socialiste din Occident.

A duce pînă la capăt revoluția burgheză din Rusia, pentru a ațîța flacăra revoluției proletare în Occident — așa se pune sarcina proletariatului în 1905. În 1915 a doua jumătate a acestei sarcini a devenit atît de actuală, încît se pune la ordinea zilei concomitent cu prima. În Rusia a apărut o nouă împărțire politică pe baza unor relații internaționale noi, superioare, mai dezvoltate, mai complexe. Aceasta este noua împărțire în revoluționari-șoviniști, care doresc revoluția în interesul victoriei asupra Germaniei, și revoluționari-proletari internaționaliști, care doresc revoluția în Rusia *în interesul* unei revoluții proletare în Occident și concomitent cu aceasta din urmă. Această nouă împărțire este, în fond, o împărțire în mică burghezie orășenească și sătească din Rusia, de o parte, și proletariatul socialist, de altă parte. De această nouă împărțire trebuie să ne dăm clar seama, căci în fața revoluției care se apropie prima sarcină a marxistului, adică a oricărui socialist conștient, este de a înțelege poziția *diferitelor clase*, de a reduce divergențele tactice și principiale în general la deosebirile dintre pozițiile pe care se situează diferitele clase.

Nu există nimic mai plat, mai detestabil și mai dăunător decît ideea curentă a filistinilor revoluționari : „să dăm uitării“ divergențele, „avînd în vedere“ comunitatea sarcinii imediate în revoluția care se apropie. Acela pe care experiența deceniului 1905—1914 nu l-a convins de stupiditatea acestei idei este un om pierdut pentru revoluție. Acela care se limitează astăzi la fraze revoluționare bom-

bastice, fără a analiza care clase *au dovedit* că pot urma și că urmează efectiv un anumit program revoluționar, nu se deosebește în fond de „revoluționari“ ca Hrustalev, Aladin și Aleksinski.

Poziția monarhiei și a moșierilor feudali este cât se poate de clară : „Nu dăm“ Rusia „pe mîna“ burgheziei liberale ; mai bine ajungem la un compromis cu monarhia germană. Tot atît de clară e și poziția burgheziei liberale : să folosim înfrîngerea și revoluția în creștere, pentru a determina monarhia speriată să facă concesii și să împartă puterea cu burghezia. Nu mai puțin clară e poziția proletariatului revoluționar, care tinde să ducă revoluția pînă la capăt, folosind în acest scop șovăielile și dificultățile guvernului și ale burgheziei. Mica burghezie însă, adică uriașa masă a populației, care abia se trezește, a Rusiei, merge pe dibuite, „orbecăind“, în coada burgheziei, încătușată fiind de prejudecăți naționaliste ; pe de o parte ea este împinsă spre revoluție de grozăviile și de calamitățile nemaivăzute, nemaiauzite ale războiului, de scumpete, ruină, mizerie și foame, iar pe de altă parte își întoarce privirile mereu *înapoi*, spre ideea apărării patriei, sau spre ideea integrității de stat a Rusiei, sau spre ideea prosperității micii gospodării țărănești ca urmare a unei victorii asupra țarismului și asupra Germaniei, fără o victorie asupra capitalismului.

Aceste oscilări ale micului burghez, ale țăranului cu gospodărie mică nu sînt un fenomen întîmplător, ci rezultatul inevitabil al situației lui economice. E o prostie să închizi ochii în fața acestui adevăr „amar“, care are însă o semnificație profundă : trebuie să-l înțelegem și să-l urmărim în *curențele și grupările politice* existente, pentru a nu ne înșela pe noi înșine și a nu înșela poporul, pentru a nu slăbi, a nu reduce la neputință partidul revoluționar al proletariatului social-democrat. Proletariatul se va reduce la neputință dacă va îngădui partidului său să șovăie, asemenea micii burghezii. Proletariatul își va îndeplini sarcina numai în cazul cînd va ști să meargă neșovăitor spre mărutul său țel, împingînd înainte mica burghezie, dîndu-i posibilitatea de a învăța din propriile ei greșeli atunci

cînd oscilează spre dreapta și utilizînd în luptă toate forțele ei atunci cînd viața o silește să meargă spre stînga.

Trudovicii, socialiștii-revoluționari¹², lichidatorii de la „Comitetul de organizare“ — iată *curențele* politice din Rusia a căror fizionomie s-a conturat pe deplin în ultimii zece ani ; ele au dovedit că sînt legate de diferite grupuri, elemente și pături ale micii burghezii și au arătat că oscilează între revoluționarism extrem, în vorbe, și alianță cu socialiștii-populiști¹³ șovini sau cu „Nașa Zarea“, în fapt. Așa, de exemplu, la 3 septembrie 1915 cei cinci secretari din străinătate ai Comitetului de organizare au lansat un apel cu privire la sarcinile proletariatului, în care nu se spune absolut nimic despre oportunism și social-șovinism, dar se vorbește despre „o răscoală“ în spatele armatei germane (asta după un an de luptă împotriva lozincii războiului civil !) și se proclamă lozincă convocării unei „adunări constituante în vederea lichidării războiului și a regimului absolutist (de la 3 iunie)“, lozincă atît de proslăvită de cadeți¹⁴ în 1905 !! Cine n-a înțeles că, în interesul victoriei revoluției, partidul proletariatului trebuie să se separe definitiv de aceste curențe mic-burgheze, acela ia în deșert numele de social-democrat.

Nu, în fața crizei revoluționare din Rusia, pe care înfrîngerea nu face decît s-o accelereze — ceea ce adversarii de tot soiul ai „defetismului“ se tem să mărturisească —, sarcina proletariatului va fi, ca și pînă acum, să lupte împotriva oportunismului și șovinismului, luptă fără de care nu e posibilă dezvoltarea conștiinței revoluționare a maselor, și să ajute cu lozinci revoluționare lipsite de echivoc mișcarea acestor mase. Nu adunare constituantă, ci doborîrea monarhiei, republică, confiscarea pămînturilor moșierești și ziua de muncă de 8 ore, — acestea vor fi și de acum înainte lozincile proletariatului social-democrat, lozincile partidului nostru. Și în strînsă legătură cu aceasta, pentru a separa în fapt, în întreaga lui propagandă și agitație, în toate manifestările clasei muncitoare, sarcinile socialismului de cele ale șovinismului burghez (inclusiv șovinismul plehanovist și kautskist) și a le opune pe cele dintii acestora din urmă, partidul nostru va continua să pună la ordinea zilei lozincă transformării războ-

iului imperialist în război civil, adică lozinca revoluției socialiste în Occident.

Învățămintele războiului silesc pînă și pe adversarii noștri să admită în fapt atît poziția „defetismului“ cît și necesitatea de a lansa — întîi ca o frază de efect într-un apel, iar apoi mai serios, mai temeinic chibzuit — lozinca „răscoalei în spatele frontului“ militaristilor germani, adică lozinca războiului civil. Reiese deci că învățămintele războiului bagă oamenilor în cap tocmai ceea ce noi am propovăduit de la începutul lui. Înfrîngerea Rusiei *s-a dovedit a fi* un rău mai mic, deoarece a accelerat enorm criza revoluționară, a răscolit milioane, zeci și sute de milioane de oameni. Iar în condițiile războiului imperialist, criza revoluționară din Rusia nu putea să nu sugereze ideea singurei căi de salvare a popoarelor, ideea „răscoalei în spatele“ armatei germane, adică ideea războiului civil în *toate* țările beligerante.

Viața ne învață. Viața *urmează calea* care, trecînd prin înfrîngerea Rusiei, duce la revoluție în Rusia, iar prin această revoluție și în legătură cu ea — la război civil în Europa. Viața a pornit pe această cale. Iar partidul proletariatului revoluționar din Rusia, sorbind noi forțe din aceste învățămintele ale vieții, care i-au dat dreptate, va persevera cu și mai multă energie pe drumul pe care și l-a trasat.

Scris după 5 (18) septembrie 1915

Publicat pentru prima oară
la 7 noiembrie 1928, în nr. 260
al ziarului „Pravda“

Se tipărește după manuscris

CĂTRE COMISIA SOCIALISTĂ INTERNAȚIONALĂ (I.S.K.)¹⁵

Stimați tovarăși !

Am primit scrisoarea dv. din 25 septembrie și vă aducem la cunoștință că sîntem întru totul de acord cu planul de a crea la Berna o comisie internațională permanentă „lărgită“ (erweiterte Kommission). Convinși că și celelalte organizații care au aderat la I.S.K. vor fi de acord cu acest plan, desemnăm din partea C.C. al P.M.S.D.R. pe tov. *Zinoviev*, ca membru în această comisie lărgită, iar ca locuitori, supleanți (suppléant, Stellvertreter) ai săi (1) pe tov. *Petrova* și (2) pe tov. *Lenin*. Adresa pentru corespondență : *Hernn Radomisky* (bei Fr. Aschwanden). *Hertenstein* (Ks. Luzern). Schweiz.

Cît privește celelalte probleme ridicate în scrisoarea dv. din 25 septembrie, părerea noastră este următoarea :

1. Sîntem întru totul de acord cu dv. că „punctele de vedere generale“ („allgemeine Gesichtspunkte“) stabilite de conferința din 5—8 septembrie¹⁶ „sînt insuficiente“ („nicht genügen“). Este imperios necesar ca aceste principii să fie dezvoltate în continuare, mult mai pe larg și mai amănunțit. Acest lucru este necesar atît din punct de vedere principal cît și din punct de vedere strict practic, căci înfăptuirea *unității de acțiune* pe scară internațională reclamă atît claritate în concepțiile ideologice de bază cît și o precizare riguroasă a diferitelor metode practice de acțiune. Fără îndoială că marea criză prin care trece Europa în general, și mișcarea muncitorească europeană în particular, nu poate să ducă decît în mod lent la înțe-

legerea de către mase a ambelor laturi ale problemei, dar sarcina I.S.K. și a partidelor care au aderat la ea este tocmai de a contribui la o astfel de lămurire. Fără să așteptăm imposibilul — unirea grabnică a tuturor pe baza unor concepții solidare, riguros elaborate — trebuie să urmărim mai întâi o clarificare *precisă a principalelor curente și orientări* din sînul socialismului internaționalist de astăzi, iar apoi ca masele muncitorești să cunoască aceste curente, să le examineze sub toate aspectele, să le verifice în lumina experienței mișcării lor practice. După părerea noastră, I.S.K. ar trebui să considere această sarcină ca principala sa sarcină.

2. În scrisoarea din 25 septembrie se precizează că sarcina proletariatului este sau să lupte pentru pace (în cazul continuării războiului), sau „să formuleze concret și detaliat punctul de vedere internațional al proletariatului față de diferitele propuneri și programe de pace“ („den internationalen Standpunkt des Proletariats zu den verschiedenen Friedensvorschlägen und Programmen konkret und ins einzelne gehend zu umschreiben“). În legătură cu aceasta este subliniată în mod special problema națională (Alsacia-Lorena, Polonia, Armenia etc.).

Noi socotim că în ambele documente adoptate în unanimitate de conferința din 5—8 septembrie, și anume atît în manifest cît și în „rezoluția de simpatie“ („Sympathieerklärung“), este exprimată ideea *legăturii* dintre lupta pentru pace și lupta pentru socialism („lupta pentru pace... este lupta pentru socialism“ — „dieser Kampf ist der Kampf... für den Sozialismus“ — spune manifestul), dintre lupta pentru pace și „lupta intransigentă de clasă a proletariatului“ („unversöhnlicher proletarischer Klassenkampf“; în textul rezoluției, așa cum a fost votată de conferință, scria lupta „revoluționară“ de clasă, nu „intransigentă“, și dacă înlocuirea a fost făcută din considerente de legalitate, sensul nu trebuia să sufere de pe urma acestei înlocuiri). Rezoluția de simpatie spune clar și răspicat că este necesar „să fie trezit spiritul revoluționar în masele proletariatului internațional“ și că conferința „se angajează solemn“ să facă acest lucru.

Fără legătură cu lupta revoluționară de clasă a proletariatului, lupta pentru pace nu e decît o frază pacifistă a unor burghezi sentimentali sau care înșală poporul.

Noi nu putem și nu trebuie să pozăm în „oameni de stat“ și să întocmim programe „concrete“ de pace. Dimpotrivă, trebuie să explicăm maselor că *fără* o desfășurare a luptei revoluționare de clasă este iluzorie orice speranță într-o pace democratică (fără anexiuni, fără silnicii și fără jaf). Chiar la începutul manifestului am spus maselor cît se poate de categoric, clar și răspicat că imperialismul este cauza războiului și că imperialism înseamnă „înrobirea“ națiunilor, a tuturor națiunilor din lume, de către un pumn de „mari puteri“. Trebuie deci să ajutăm masele să doboare imperialismul, căci fără aceasta nu este posibilă o pace fără anexiuni. Lupta pentru doborîrea imperialismului este, desigur, o luptă grea, dar masele trebuie să cunoască *adevărul* despre această luptă grea, dar necesară. Masele nu trebuie legănate cu speranța că este posibilă o pace fără doborîrea imperialismului.

3. Pornind de la aceste considerente, propunem :

să fie incluse pe ordinea de zi a celor mai apropiate ședințe ale comisiei lărgite (în vederea elaborării — sau îmbinării — și publicării unor teze sau a unor proiecte de rezoluție), iar apoi și a celei mai apropiate conferințe internaționale (în vederea adoptării definitive a rezoluției) următoarele probleme :

a) legătura dintre lupta pentru pace, de o parte, și acțiunile revoluționare de masă sau lupta revoluționară de clasă a proletariatului, de altă parte ;

b) autodeterminarea națiunilor ;

c) legătura dintre social-patriotism și oportunism.

Subliniem că în manifestul adoptat de conferință *toate* aceste probleme sînt destul de explicit *atinse*, că însemnătatea lor principală și practică este deosebit de mare și că *nu poate fi conceput nici măcar un singur pas practic pe calea luptei proletare fără ca socialiștii și sindicaliștii să se lovească de aceste probleme.*

Elaborarea acestor probleme e necesară tocmai spre a ajuta lupta de masă pentru pace, pentru autodeterminarea națiunilor, pentru socialism, împotriva „minciunii propa-

gate de capitaliști“ (cum spune manifestul) că în războiul actual este vorba de „apărarea patriei“.

Dacă vina sau nenorocirea Internaționalei a II-a constă, cum pe bună dreptate se arată în scrisoarea din 25 septembrie, în faptul că o serie de probleme importante au rămas neprecizate sau neelaborate, sarcina noastră este tocmai de a ajuta masele să le pună mai clar și să le rezolve mai precis.

4. În ceea ce privește editarea unui buletin în trei limbi, experiența arată, după părerea noastră, că acest plan nu este recomandabil. Editarea unui asemenea buletin, dacă va apărea lunar, va costa 2 000—3 000 de franci pe an, sumă care nu e ușor de procurat. Pe de altă parte, două ziare elvețiene, „Bernener Tagwacht“¹⁷ și „La Sentinelle“¹⁸, publică aproape tot ce cuprinde buletinul. Noi propunem ca :

I.S.K. să încerce să stabilească o înțelegere cu redacțiile ziarelor menționate mai sus și cu un ziar din America în sensul ca ele să publice atât buletinul cât și toate comunicatele și materialele I.S.K. (fie în corpul ziarelor, în numele I.S.K., fie în suplimente speciale).

Pe lângă că va fi mai puțin costisitoare, această modalitate va oferi totodată posibilitatea de a informa incomparabil mai bine, mai complet și mai frecvent clasa muncitoare asupra activității I.S.K. Interesul nostru este ca un număr cât mai mare de muncitori să citească comunicatele I.S.K., ca toate proiectele de rezoluții să fie publicate în vederea informării muncitorilor și pentru a-i ajuta să-și precizeze atitudinea față de război.

Nădăjduim că nu vor fi obiecții împotriva propunerii de a se publica atât proiectul de rezoluție (pentru a cărui admitere în principiu au votat 12 delegați contra 19, adică aproape 40% din numărul total al delegaților), cât și scrisoarea cunoscutului socialist german¹⁹ (omițându-se numele, precum și tot ce *nu* se referă la tactică).

Nădăjduim că I.S.K. va primi în mod regulat informații din diferite țări cu privire la măsurile represive împotriva participanților la lupta împotriva războiului, cu privire la desfășurarea luptei de clasă împotriva războiului, la fraternizările din tranșee, la suprimarea ziare-

lor, la interdicția de a publica apeluri pentru pace etc., — și că toate aceste informații vor putea să apară periodic, în numele I.S.K., în ziarele menționate mai sus.

Înțelegerea cu unele dintre cotidienele sau săptămânalele americane ar putea fi realizată, credem noi, de tov. Kollontai, colaboratoare a ziarului „Nașe Slovo”²⁰ și a altor ziare social-democrate, care a plecat acum în America pentru a ține acolo conferințe într-o serie de localități. Noi am putea lua legătură cu Kollontai sau să vă procurăm adresa ei.

5. În ceea ce privește modul de reprezentare a unor părți din diverse partide (în special din Germania și Franța, precum și, probabil, din Anglia), facem următoarea propunere :

I.S.K. să recomande tovarășilor din aceste partide să se pronunțe dacă n-ar fi indicat să alcătuiască sub diferite denumiri grupuri ale căror apeluri către mase (sub formă de proclamații, rezoluții etc.) să fie publicate de I.S.K. cu mențiunea că aparțin cutărui sau cutărui grup.

Acest procedeu ar oferi, în primul rând, posibilitatea ca, în pofida opreliștilor cenzurii militare, masele să fie informate asupra tacticii și vederilor internaționaliștilor ; în al doilea rând, el ar crea posibilitatea de a se urmări dezvoltarea și succesul propagandei vederilor internaționaliste, pe măsură ce adunările muncitorești, organizațiile muncitorești etc. vor adopta hotărâri în care să-și exprime simpatia pentru vederile cutărui sau cutărui grup ; în al treilea rând, ar face posibilă exprimarea diferitelor nuanțe de vederi (în Anglia, de pildă, B.S.P.²¹, *minoritatea* acestuia, și I.L.P.²² ; în Franța — socialiști ca Bourderon ș.a., sindicaliști ca Merrheim ș.a. ; în Germania, după cum a arătat conferința, există nuanțe în rîndurile opoziției).

Se înțelege de la sine că aceste grupuri, așa cum se arată în scrisoarea din 25 septembrie, n-ar forma unități organizatorice separate, ci ar exista în cadrul vechilor organizații numai sub aspectul legăturilor cu I.S.K. și al propagării luptei pentru pace.

Aceste grupuri ar urma să fie reprezentate în „comisia largită” și la conferințe.

6. În privința numărului membrilor „comisiei lărgite“ și a sistemului de vot, propunem ca :

numărul membrilor să nu fie limitat la maximum 3, ci, în loc de aceasta, să se introducă, pentru grupurile mici, *fracțiuni de vot* ($1/2$, $1/3$ etc.).

Așa este mai bine, căci a lipsi de reprezentanță grupuri care își au nuanța lor este un lucru de-a dreptul imposibil și dăunător dezvoltării principiilor stabilite în manifest și propagării lor în mase.

7. În ceea ce privește pericolul ca comisia lărgită să aibă un „caracter ruso-polonez“, socotim că această temere a tovarășilor (oricât de jignitoare ar fi ea pentru ruși) este *legitimă*, deoarece s-ar putea să fie reprezentate grupuri de emigranți care nu au legături serioase cu Rusia. După părerea noastră, trebuie să fie reprezentate numai organizațiile sau grupurile care și-au dovedit, *printr-o activitate desfășurată timp de cel puțin trei ani*, capacitatea de a reprezenta mișcarea în Rusia însăși. Propunem I.S.K. să discute și să adopte acest principiu, invitând toate grupurile să prezinte informații și date cu privire la activitatea lor în Rusia.

8. În sfârșit, profităm de ocazie pentru a semnala o inexactitate în nr. 1 al „Buletinului“²³ și a vă ruga s-o rectificați în nr. 2 (sau în „Berliner Tagwacht“ și în „La Sentinelle“). Și anume: în nr. 1 al „Buletinului“, p. 7, coloana 1, sus, se spune că pe proiectul de rezoluție și-au pus semnătura Comitetul Central, social-democrației polonezi (Landesvorstand*), letonii, suedezii și norvegienii. Din această enumerare au fost omiși :

un delegat german (al cărui nume nu se publică din motive lesne de înțeles) și un delegat elvețian, și anume Platten.

Scris după 12 (25) septembrie 1915

Publicat pentru prima oară
la 6 septembrie 1925,
în nr. 203 al ziarului „Pravda“

Se tipărește după manuscris

* — Conducerea centrală. — Nota trad.

UN PRIM PAS

Dezvoltarea mișcării socialiste internaționale înaintează lent în această epocă de criză nespuse de grea, provocată de război. Dar ea înaintează totuși, și anume în direcția unei rupturi cu oportunismul și cu social-șovinismul. Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald (Elveția), care s-a ținut între 5 și 8 septembrie 1915, a arătat limpede acest lucru.

Timp de un an de zile s-a observat în rîndurile socialiștilor din țările beligerante și neutre o atitudine de ezitare și așteptare : ei se temeau să-și mărturisească lor înșiși cît de adîncă este criza, nu voiau să privească realitatea drept în față, amîneau în fel și chip ruptura inevitabilă cu oportuniștii și kautskiștii, care predomină în partidele oficiale ale Europei occidentale.

Dar modul în care am apreciat noi evenimentele acum un an în manifestul Comitetului Central (nr. 33 al ziarului „Soțial-Demokrat“²⁴) * s-a dovedit a fi just ; evenimentele au dovedit justetea aprecierii noastre ; ele *s-au desfășurat* în așa fel, încît la prima conferință socialistă internațională au ajuns să fie reprezentate elementele protestatare ale minorității (din Germania, Franța, Suedia și Norvegia), care acționează *contrar* hotărîrilor partidelor oficiale, adică acționează de fapt în mod scizionist.

Lucrările conferinței s-au încheiat cu adoptarea unui manifest și a unei rezoluții de simpatie pentru cei arestați și

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 13—22. — Nota red.

prigoniți. Amîndouă aceste documente se publică în numărul de față al ziarului „Soțial-Demokrat“. Conferința a respins, cu 19 voturi contra 12, propunerea de a se transmite comisiei proiectul de rezoluție prezentat de noi și de alți marxști revoluționari, iar proiectul nostru de manifest a fost transmis comisiei împreună cu alte două în vederea elaborării unui manifest comun. Cititorul va găsi în altă parte a numărului de față ambele noastre proiecte; confruntarea lor cu manifestul adoptat arată clar că am reușit să promovăm o serie de idei fundamentale ale marxismului revoluționar.

Manifestul adoptat înseamnă de fapt un pas spre o ruptură ideologică și practică cu oportunismul și cu social-șovinismul. În același timp însă, acest manifest, după cum va arăta analiza lui, păcătuiește printr-o anumită inconsecvență și frică de a spune tot adevărul.

Manifestul declară că războiul este un război imperialist, relevînd totodată două trăsături caracteristice ale acestei noțiuni: tendința capitaliștilor *fiecărei* națiuni de a realiza profit, de a exploata; tendința marilor puteri de a împărți lumea și de „a înrobi“ națiunile slabe. Chintesența a ceea ce trebuie spus despre caracterul imperialist al războiului și a fost spus în rezoluția noastră este reprodusă în manifest. În această parte a sa, manifestul nu face decît să popularizeze rezoluția noastră. Popularizarea este, incontestabil, o treabă folositoare. Dar, dacă vrem să introducem claritate în gîndirea clasei muncitoare, dacă punem preț pe o propagandă sistematică, perseverentă, trebuie să dăm o formulare precisă și completă principiilor care urmează să fie popularizate. Altminteri riscăm să repetăm tocmai acea greșală, acel păcat al Internaționalei a II-a care a dus la falimentul ei, și anume să lăsăm loc echivoacului și răstălmăcirilor. De pildă, se poate contesta oare că ideea, exprimată în rezoluție, că premisele obiective ale socialismului sînt deja coapte este de o importanță capitală? În expunerea „populară“ a manifestului ea a fost omisă; încercarea de a îmbina într-un document unic o rezoluție principială clară, precisă și un manifest a dat greș.

„Capitaliștii din toate țările... susțin că războiul actual e un război pentru apărarea patriei... Ei mint...“ Așa spune

În continuare manifestul. În acest pasaj, care califică pur și simplu drept „minciună” ideea fundamentală a oportunistului în războiul actual, ideea „apărării patriei”, manifestul nu face iarăși altceva decât să repete ideea centrală a rezoluției marxiștilor revoluționari. Și iarăși constatăm o regretabilă reticență, o anumită timiditate, un fel de frică de a spune adevărul. Parcă cine nu știe astăzi, după un an de război, că adevărata nenorocire a socialismului a fost faptul că *minciuna* capitaliștilor a fost repetată și întreținută nu numai de presa capitalistă (de aceea și este ea capitalistă, ca să repete minciunile capitaliștilor), ci și de majoritatea publicațiilor periodice socialiste? Cine nu știe că nu „minciuna capitaliștilor” a provocat cea mai mare criză a socialismului european, ci *minciuna* propagată de oameni ca Guesde, Hyndman, Vandervelde, Plehanov, Kautsky? Cine nu știe că tocmai *minciuna* propagată de acești conducători a dezvăluit dintr-o dată toată forța oportunistului, care i-a tîrît după sine în momentul hotărîtor?

Priviți ce se întîmplă. Pentru ca expunerea să fie mai populară, maselor largi li se spune că ideea apărării patriei în acest război este o minciună lansată de capitaliști. Se știe însă că masele din Europa nu sînt analfabete, așa încît aproape toți cititorii manifestului au citit și citesc *aceeași minciună* în sute de ziare, reviste și broșuri socialiste, care o repetă după oameni ca Plehanov, Hyndman, Kautsky & Co. Ce vor crede deci cititorii manifestului? Ce gînduri le va sugera această vădită dovadă de timiditate din partea autorilor manifestului? Nu dați crezare minciunii capitaliste că actualul război e un război pentru apărarea patriei — spune muncitorilor manifestul. Foarte bine, vor răspunde sau vor gîndi în sinea lor aproape toți muncitorii, minciuna lansată de *capitaliști* a încetat de mult să ne mai impresioneze, dar ce te faci cu minciuna pe care o propagă Kautsky & Co...

În continuare, manifestul repetă încă una din ideile esențiale ale rezoluției noastre, spunînd că partide socialiste și organizații muncitorești din diferite țări „au călcat obligațiile ce decurg din hotărîrile Congreselor de la Stuttgart, Copenhaga²⁵ și Basel”, că nici Biroul socialist internațional²⁶ nu și-a făcut datoria, că această neîndeplinire a da-

toriei și-a găsit expresia în votarea creditelor de război, în participarea la guvern și în acceptarea „păcii civile“ (manifestul califică drept „servilă“ această acceptare, adică acuză pe Guesde, Plehanov, Kautsky & Co. că, în loc să propage socialismul, propovăduiesc idei *servile*).

Se pune întrebarea : este oare logic să se spună într-un manifest „popular“ că o serie de partide — toată lumea știe că e vorba de cele mai puternice partide și organizații muncitorești din țările cele mai avansate, din Anglia, Franța, Germania — nu și-au făcut datoria, fără a se da o explicație acestui fapt uimitor, nemaiauzit și nemaipomenit ? Majoritatea partidelor socialiste și însuși Biroul socialist internațional nu și-au făcut datoria ! Ce este asta ? Un fenomen întâmplător, falimentul unor persoane izolate ? Sau o cotitură care marchează sfârșitul unei epoci ? Dacă e adevărată prima supoziție, dacă *noi* admitem în fața maselor o asemenea idee, asta echivalează cu o renunțare *din partea noastră* la bazele învățaturii socialiste. Dacă e adevărată cea de-a doua, cum se poate să n-o spunem deschis ? Trăim un moment de însemnătate istorică mondială, ne aflăm în fața falimentului întregii Internaționale, în fața unei cotituri care marchează sfârșitul unei epoci, și *ne temem* să spunem maselor că trebuie căutat și găsit tot adevărul, că ideile trebuie gândite pînă la capăt, că este stupid și ridicol să constați falimentul Biroului socialist internațional și al mai multor partide *fără* a lega acest fenomen de istoria îndelungată a apariției, creșterii, coacerii și *răscocerii* curentului oportunist general-european, care are adînci rădăcini economice — adînci nu în sensul că el ar fi indisolubil legat de mase, ci în sensul că este legat de o anumită pătură a societății.

Trecînd la „lupta pentru pace“, manifestul declară : „Această luptă este o luptă pentru libertate, pentru înfrățirea popoarelor, pentru socialism“, iar în continuare se arată că în război muncitorii aduc sacrificii „pe altarul intereselor claselor dominante“, pe cîtă vreme ei trebuie să știe să aducă sacrificii „*pentru propria lor cauză*“ (subliniat de două ori în manifest), „pentru țelurile sacre ale socialismului“, iar în rezoluția de simpatie pentru luptătorii arestați și prigonți se spune că „confe-

rința se angajează solemn să cinstească pe luptătorii în viață și pe cei căzuți în luptă, urmîndu-le exemplul“, și că ea își propune „să trezească spiritul revoluționar în rîndurile proletariatului internațional“.

Toate aceste idei nu fac decît să repete ideea esențială a rezoluției noastre că lupta pentru pace fără luptă revoluționară este o frază goală, falsă, că singura cale pentru a izbăvi omenirea de grozăviile războiului este lupta revoluționară pentru socialism. Dar și aici găsim anumite reticențe, o anumită inconsecvență și timiditate : să chemi masele să urmeze exemplul luptătorilor revoluționari, să declari că cei cinci membri ai Frațiunii muncitorești social-democrate din Rusia care au fost condamnați la deportare în Siberia au continuat „glorioasele tradiții revoluționare ale Rusiei“, să proclamîți necesitatea de „a trezi spiritul revoluționar“ și... să nu vorbești deschis, pe față, în termeni preciși despre mijloacele revoluționare de luptă.

Trebuia oare Comitetul nostru Central să semneze acest manifest, care păcătuiește prin inconsecvență și timiditate ? Noi socotim că da. Lucrurile cu care nu sîntem de acord — și nu e de acord nu numai Comitetul Central, ci toată partea de stînga, internaționalistă, revoluționar-marxistă a conferinței — au fost arătate deschis și într-o rezoluție separată, și într-un proiect separat de manifest, și într-o declarație specială în care se precizează că manifestul pe care-l votăm este rezultatul unui compromis²⁷. Noi n-am ascuns nici o iotă din concepțiile și din lozincile noastre, din principiile noastre tactice. La conferință au fost distribuite exemplare din ediția germană a broșurii „Socialismul și războiul“ *. Noi am răspîndit, răspîndim și astăzi și vom continua să răspîndim vederile noastre într-o măsură nu mai mică decît aceea în care va fi răspîndit manifestul. Cert este însă că acest manifest reprezintă un pas înainte în direcția luptei adevărate împotriva oportunismului, un pas înainte spre o ruptură cu el, spre o sciziune între noi și el. Ar fi fost o dovadă de sectarism din partea noastră

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 309—354. — Nota red.

dacă am fi refuzat să facem acest pas înainte împreună cu minoritatea germanilor, francezilor, suedezilor, norvegienilor și elvețienilor, din moment ce ne păstrăm libertatea deplină și posibilitatea deplină de a critica inconsecvența și de a lupta pentru a obține mai mult*. Ar fi fost o proastă tactică militară să refuzăm să mergem împreună cu crescînda mișcare internațională de protest împotriva social-șovinismului pe motivul că această mișcare înaintează lent, că ea face „numai“ un pas înainte, că este dispusă și gata să facă mîine un pas înapoi, să accepte o împăcare cu vechiul Birou socialist internațional. Tendința spre o împăcare cu oportuniștii este deocamdată un simplu deziderat, și nimic mai mult. Vor accepta oare oportuniștii o împăcare? Este oare *obiectiv* posibilă o pace între *curentul* social-șovinismului, al kautskismului și *curentul* marxismului internaționalist revoluționar, curente ale căror divergențe se adîncesc tot mai mult? Noi credem că nu și, încurajați de *succesul* liniei noastre la Conferința din 5—8 septembrie, o vom urma și mai departe.

Căci succesul liniei noastre nu poate fi pus la îndoială. Comparați faptele. În septembrie 1914 manifestul lansat de Comitetul nostru Central pare a fi un act izolat. În martie 1915 Conferința internațională a femeilor²⁹ adoptă o searbădă rezoluție pacifistă, pe care o urmează orbește Comitetul de organizare. În septembrie 1915 ne unim într-un grup compact — grupul stîngii internaționale, formulăm o tactică proprie, reușim să introducem într-un manifest comun o parte din ideile noastre fundamentale și participăm la formarea C.S.I. (Comisia socialistă internațională), adică de fapt a unui nou Birou socialist internațional, contrar voinței celui vechi, pe baza unui manifest care condamnă deschis tactica celui vechi.

* Iar faptul că „Comitetul de organizare“ și socialistii-revoluționari au semnat din diplomație manifestul, păstrîndu-și toate legăturile — și toată starea lor de oameni legați — cu „Nașa Zarea“, cu Rubanovici și cu Conferința din iulie (1915) a socialistilor-populiști și a socialistilor-revoluționari din Rusia²⁸, — faptul acesta nu ne sperie. Avem destule posibilități să luptăm împotriva acestei putrede diplomații și s-o demascăm. Ea însăși se demască din ce în ce mai mult. „Nașa Zarea“ și fracțiunea Ciheldze ne ajută să demascăm pe Akselrod & Co.

Muncitorii din Rusia, care în majoritatea lor covârșitoare au urmat încă în 1912—1914 partidul nostru și Comitetul lui Central, vor vedea acum, din experiența mișcării socialiste internaționale, că justețea tacticii noastre se confirmă și pe o arenă mai largă, că ideile noastre fundamentale sînt împărtășite de o parte din ce în ce mai mare, cea mai bună, a Internaționalei proletare.

„Sozial-Demokrat” nr. 45—46
din 11 octombrie 1915

Se tipărește după textul
apărut în ziar

MARXIȘTII REVOLUȚIONARI LA CONFERINȚA SOCIALISTĂ INTERNAȚIONALĂ DIN 5—8 SEPTEMBRIE 1915

Lupta ideologică la această conferință s-a dat între grupul strâns unit al internaționaliștilor, al marxiștilor revoluționari, și cvasikautskiștii șovăielnici, care alcătuiau aripa dreaptă a conferinței. Închegarea grupului menționat constituie un fapt dintre cele mai importante și una dintre cele mai mari realizări ale conferinței. După un an întreg de război, *singurul* curent — din rîndurile Internaționalei — care a venit cu o rezoluție cât se poate de precisă, precum și cu un proiect de manifest bazat pe ea și care a grupat pe marxiștii consecvenți din Rusia, Polonia, Ținutul leton, Germania, Suedia, Norvegia, Elveția și Olanda, a fost cel reprezentat de partidul nostru.

Ce argumente au invocat împotriva noastră elementele șovăielnice? Germanii recunoșteau că ne îndreptăm spre bătălii revoluționare, dar — spuneau ei — despre asemenea lucruri ca fraternizare în tranșee, greve politice, demonstrații de stradă și război civil nu trebuie să se vorbească în auzul lumii întregi. Asemenea lucruri se fac, dar despre ele nu se vorbește. Iar alții adăugau : asta este o copilărie, un joc de artificii.

Pentru aceste argumente ridicol și scandalos de contradictorii și evazive semikautskiștii germani s-au pedepsit singuri, votînd rezoluția în care conferința își exprimă simpatia pentru membrii Frațiunii muncitorești social-democrate din Rusia și proclamă necesitatea de „a urma exemplul“ lor, cu toate că tocmai ei au fost aceia care au difuzat

Organul nostru Central, ziarul „Soțial-Demokrat“, care „vorbea în auzul lumii întregi“ despre război civil.

Voi urmați exemplul prost al lui Kautsky, le replicam noi germanilor : în vorbe recunoașteți că se apropie revoluția, dar în fapt refuzați să vorbiți maselor deschis despre ea, să le chemați la revoluție, să indicați cât mai concret mijloacele de luptă, pe care masa le verifică și le consacră în cursul revoluției. În 1847, în celebrul „Manifest al Partidului Comunist“, Marx și Engels lansau *din străinătate* — filistinilor germani li se părea ceva înspăimântător să se vorbească din străinătate despre mijloace revoluționare de luptă ! — o chemare la revoluție, spuneau clar și răspicat că trebuie folosită violența, declarau că comuniștilor „le repugnă“ să-și ascundă țelurile, sarcinile și metodele revoluționare de luptă. Revoluția din 1848 a dovedit că *numai* Marx și Engels au avut față de evenimente o tactică justă. În Rusia, cu câțiva ani înainte de revoluția din 1905, în vechea „Iskră“ din 1901³⁰, Plehanov, care pe atunci era marxist, scria într-un articol publicat fără semnătură, ca expresie a vederilor întregii redacții, despre viitoarea insurecție și despre asemenea căi de pregătire a insurecției ca demonstrațiile de stradă, și chiar despre asemenea procedee tehnice ca folosirea sîrmei în lupta cu cavaleria. Revoluția din Rusia a dovedit că numai vechii „iskriști“ au avut față de evenimente o tactică justă. Și acum una din două : ori sîntem într-adevăr ferm convinși că războiul creează în Europa o situație revoluționară, că întregul ansamblu al condițiilor economice și social-politice din epoca imperialistă duce la revoluția proletariatului, și atunci sîntem fără doar și poate datorii să explicăm maselor necesitatea revoluției, să chemăm la revoluție, să creăm organizațiile corespunzătoare, să nu ne temem să vorbim în modul cel mai concret despre diferitele procedee de luptă violentă și despre „tehnica“ acestei lupte. Aceasta este fără doar și poate datoria noastră, indiferent dacă revoluția va fi sau nu îndeajuns de puternică și indiferent dacă va izbucni în legătură cu primul sau cu cel de-al doilea război imperialist etc. Ori nu sîntem convinși că situația e revoluționară, și atunci n-are nici un rost să aruncăm în vînt vorbe ca război războiului. În acest caz nu sîntem în

realitate decît niște exponenți ai politicii muncitorești național-liberale de nuanță sudekumisto-plehanovistă sau kautskistă.

Delegații francezi au declarat și ei că au convingerea că actuala stare de lucruri din Europa va duce la revoluție. Dar — spuneau ei — noi n-am venit aici pentru „a da formula Internaționalei a III-a“ —, asta în primul rînd; iar în al doilea rînd, muncitorul francez „nu crede în nimeni și în nimic“; el este pervertit și îmbibat de frazeologia anarhistă și hërveistă. Primul argument este nefondat, deoarece în manifestul comun, care este rezultatul unui compromis, a fost totuși „dată formula“ Internaționalei a III-a, dar într-un mod inconsecvent, cu reticențe și nu îndeajuns de aprofundat. Al doilea argument este foarte important, este un serios argument de fapt, care ia în considerație situația specială din Franța — nu în sensul că acolo ar fi vorba de apărarea patriei împotriva invaziei dușmanului, ci în sensul că mișcarea muncitorească franceză are anumite „puncte nevralgice“. De aici însă ar rezulta doar că socialiștii francezi s-ar apropia, poate, *mai încet* de acțiunile revoluționare ale proletariatului din restul Europei, dar nicidecum că aceste acțiuni nu sînt necesare. Problema *ritmului*, a căilor și a formelor deosebite în care proletariatul din diferitele țări este capabil să înfăptuiască trecerea la acțiuni revoluționare nici nu s-a pus la conferință și, de altfel, nici nu se putea pune. Nu există încă datele necesare în acest scop. Datoria noastră este deocamdată aceea de a *propaga* în comun o tactică justă, lăsînd evenimentelor să arate care este *ritmul* mișcării și care sînt modificările (de ordin național, local, sindical) pe care urmează să le îmbrace curentul general. Dacă proletariatul francez este pervertit de frazeologia anarhistă, nu-i mai puțin adevărat însă că e pervertit și de millerandism; și nu este treaba noastră să *accentuăm* această pervertire *trecînd sub tăcere* anumite lucruri în manifest.

Nimeni altul decît însuși Merrheim a lăsat să-i scape o frază caracteristică și cît se poate de justă: „partidul (socialist), Jouhaux (secretarul Confederației generale a muncii³¹) și guvernul sînt trei capete sub aceeași tichie“. Asta-i foarte adevărat. Este un fapt dovedit de experiența

unui an de luptă a internaționaliștilor francezi împotriva partidului și a domnilor de teapa lui Jouhaux. De aici însă nu decurge decât o singură concluzie, și anume că nu poți lupta împotriva guvernului fără să lupți împotriva partidelor oportuniste și împotriva șefilor anarho-sindicaliști. Dar manifestul comun, spre deosebire de rezoluția noastră, nu face decât să indice sumar sarcinile acestei lupte, fără a spune totul pînă la capăt.

Ridicîndu-se împotriva tacticii noastre, un delegat italian a spus : „tactica voastră vine sau prea tîrziu (căci războiul a început de mult), sau prea devreme“ (căci războiul n-a creat încă condiții pentru revoluție) ; în plus, ceea ce propuneți voi înseamnă o „modificare a programului“ Internaționalei, deoarece în întreaga noastră propagandă am fost întotdeauna „împotriva violenței“. Ne-a fost ușor să respingem această obiecție, citînd din „En garde!“ de Jules Guesde pasajul în care se spune că nici un lider influent al Internaționalei a II-a n-a negat vreodată folosirea violenței și a metodelor direct revoluționare de luptă în general. Toți au spus întotdeauna că lupta legală, parlamentarismul și insurecția sînt legate între ele și că, în funcție de schimbarea condițiilor mișcării, *trebuie inevitabil* să treacă una în alta. În trecut menționăm că din aceeași carte, adică tot din „En garde!“, am citat un pasaj dintr-o cuvîntare rostită de Guesde în 1899, în care, vorbind despre probabilitatea unui război pentru piețe, colonii etc., el se întreba : „ce s-ar alege din solidaritatea internațională a proletariatului“ dacă într-un asemenea război nc-am trezi cu un Millerand francez, unul german și unul englez? Prin această cuvîntare, Guesde și-a dezavuat dinainte poziția lui actuală. Cît privește obiecția că e „prea devreme“ să propagăm revoluția, la baza ei se află o confuzie de noțiuni obișnuită la socialiștii din țările române : ei confundă începutul revoluției cu propagarea directă și deschisă a revoluției. În Rusia, nimeni nu consideră că revoluția din 1905 ar fi început înainte de 9 ianuarie 1905 ; dar propaganda revoluționară în sensul cel mai strict al cuvîntului, propagarea și pregătirea acțiunilor de masă, a demonstrațiilor, a grevelor și a luptelor de baricadă au fost începute *cu ani de zile* înainte de aceasta.

De pildă, vechea „Iskră“ a început să desfășoare o astfel de propagandă de pe la sfârșitul anului 1900, așa cum, la timpul său, Marx a desfășurat-o din 1847, când nici vorbă nu putea fi încă de *începerea unei revoluții* în Europa.

După ce revoluția a început, o „recunosc“ și liberalii, și alți dușmani ai ei, o recunosc adesea pentru a o înșela și a o trăda. Revoluționarii prevăd revoluția *înainte* ca ea să fi izbucnit, își dau seama de caracterul ei inevitabil, explică maselor necesitatea revoluției, căile și metodele ei.

Ironia istoriei a făcut ca tocmai Kautsky și prietenii lui, care au încercat pur și simplu să smulgă din mâinile lui Grimm convocarea conferinței, care au încercat pur și simplu să zădărnicească conferința celor de stînga (prietenii intimi ai lui Kautsky au întreprins chiar *călătorii* în acest scop, lucru care a fost dezvăluit de Grimm la conferință), ca tocmai *ei* să împingă conferința *spre stînga*. Prin practica *loș*, oportuniștii și kautskiștii dovedesc justetea poziției pe care s-a situat partidul nostru.

„Sollal-Demokrat“ nr. 45—46
din 11 octombrie 1915

Se tipărește după textul
apărut în ziar

CÎTEVA TEZE

DIN PARTEA REDACTIEI

Materialul ce se publică în numărul de față arată ce activitate vastă a desfășurat Comitetul din Petersburg al partidului nostru³². Pentru Rusia și pentru întreaga Internațională, ea constituie un adevărat model de activitate social-democrată desfășurată în timpul unui război reacționar, în condiții nespuse de grele. Muncitorii din Petrograd și din întreaga Rusie vor sprijini din răzputeri această activitate și o vor duce mai departe, cu mai multă energie, cu mai multă vigoare și pe o scară mai largă, pe aceeași cale.

Ținînd seama de sugestiile tovarășilor din Rusia, formulăm cîteva teze în legătură cu problemele de actualitate ale muncii social-democrate: 1) Lozinca convocării unei „adunări constituante“ ca lozincă de sine stătătoare este greșită, căci *în momentul de față* totul este de a ști cine o va convoca. Liberalii acceptau această lozincă în 1905 pentru că *putea* fi interpretată în sensul unei adunări care să fie convocată de țar și care să ajungă la o înțelegere cu el. Singura întru totul justă este lozinca „celor trei balene“ (republică democratică, confiscarea pămînturilor moșierești și ziua de muncă de 8 ore), la care trebuie adăugată (cf. nr. 9)³³ o chemare la solidaritatea internațională a muncitorilor în lupta pentru socialism, pentru răsturnarea revoluționară a guvernelor beligerante și împotriva războiului. — 2) Sîntem împotriva participării la comitetele pentru industria de război³⁴, care ajută la ducerea acestui război imperialist, reacționar. Sîntem însă pen-

tru folosirea campaniei electorale, de pildă, pentru participarea la primul stadiu al alegerilor *numai* în scopuri agitatorice și organizatorice. — De o boicotare a Dumei de stat nici nu poate fi vorba. Participarea la alegeri este *absolut necesară*. Atîta timp cît în Duma de stat nu există deputați ai partidului nostru, este necesar ca tot ce se petrece în Dumă să fie folosit din punctul de vedere al social-democrației revoluționare. — 3) Considerăm că sarcinile cele mai actuale și mai imperioase sînt: întărirea și lărgirea muncii social-democrate în rîndurile proletariatului, iar mai departe extinderea ei în rîndurile proletariatului agricol, în rîndurile sărăcimii satelor și ale armatei. — O sarcină deosebit de importantă a social-democrației revoluționare este aceea de a dezvolta mișcarea grevistă incipientă, desfășurînd-o sub lozinca „celor trei balene”. E necesar ca în cadrul agitației să se dea locul convenit revendicării privind încetarea imediată a războiului. Printre celelalte revendicări, muncitorii nu trebuie să uite s-o includă și pe aceea ca deputații muncitorimii, membrii Frațiunii muncitorești social-democrate din Rusia, să fie imediat readuși din deportare. — 4) Societele de deputați ai muncitorilor și instituțiile similare trebuie privite ca organe ale insurecției, ca organe ale puterii revoluționare. Aceste instituții pot aduce un folos durabil numai în legătură cu dezvoltarea grevei politice de masă și în legătură cu insurecția, pe măsura pregătirii, dezvoltării și succesului acesteia. — 5) Conținutul social al viitoarei revoluții din Rusia nu poate fi decît dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii. Revoluția nu poate învinge în Rusia fără a doborî monarhia și moșierimea feudală. Iar doborîrea lor nu este posibilă fără sprijinirea proletariatului de către țărănime. Pasul înainte pe care l-a constituit diferențierea populației sătești în „hutoreni-moșieri” și proletari agricoli nu a desființat subjugarea satului de către Markovi & Co. Am fost și sîntem categoric, în toate cazurile, pentru organizarea *separată* a *proletarilor* agricoli. — 6) Sarcina proletariatului din Rusia este de a duce pînă la capăt revoluția burghezodemocratică din Rusia, *pentru* a ațîța flacăra revoluției socialiste în Europa. Această a doua sarcină s-a

apropiat astăzi extrem de mult de cea dintâi, rămânând totuși o sarcină deosebită, o a doua sarcină, pentru că este vorba de *clase diferite* care colaborează cu proletariatul din Rusia : la îndeplinirea primei sarcini colaborează cu el țărănimea mic-burgheză din Rusia, iar la îndeplinirea celei de-a doua — proletariatul din celelalte țări. — 7) Participarea social-democraților la un guvern revoluționar provizoriu alături de mica burghezie democratică, noi o considerăm, ca și înainte, admisibilă, dar *nu* împreună cu revoluționarii-șoviniști. — 8) Considerăm revoluționarii-șoviniști pe aceia care doresc victoria asupra țarismului în vederea victoriei asupra Germaniei, — în vederea jefuirii altor țări, — în vederea consolidării dominației velicorușilor asupra celorlalte popoare din Rusia etc. Baza șovinismului revoluționar o constituie situația de clasă a micii burghezii. Aceasta din urmă oscilează întotdeauna între burghezie și proletariat. Acum ea oscilează între șovinism (care o împiedică să fie consecvent revoluționară chiar și în sensul revoluției democratice) și internaționalismul proletar. Exponenții politici ai acestei mici burghezii din Rusia sînt în momentul de față trudovicii, socialiștii-revoluționari, „Nașa Zarea“, fracțiunea Ciheidze, Comitetul de organizare, d-l Plehanov și cei de teapa lor. — 9) Dacă în Rusia ar învinge revoluționarii-șoviniști, noi am fi împotriva apărării „patriei“ lor în războiul actual. Lozinca noastră este : împotriva șoviniștilor, chiar dacă sînt revoluționari și republicani, *împotriva lor și pentru* alianța proletariatului internațional în vederea îndeplinirii revoluției socialiste. — 10) La întrebarea dacă este posibil ca proletariatul să aibă rolul conducător în revoluția burgheză din Rusia răspundem : da, este posibil *dacă* în momentele hotărîtoare mica burghezie va oscila spre stînga ; pe ea însă o împinge spre stînga nu numai propaganda noastră, ci și o serie de factori obiectivi de ordin economic, financiar (povara războiului), militar, politic etc. — 11) La întrebarea ce ar face partidul proletariatului dacă revoluția l-ar aduce la putere în războiul actual răspundem : am propune pace *tuturor* beligeranților, cu condiția să fie eliberate coloniile și *toate* popoarele dependente, asuprite și lipsite de drepturi depline. Sub actualele lor guverne, nici Germania,

nici Anglia sau Franța n-âr accepta această condiție. Atunci ar trebui să pregătim și să pornim un război revoluționar, adică nu numai că am înfăptui în întregime, prin măsuri dintre cele mai energice, tot programul-minimum al partidului nostru, dar am și chema sistematic la insurecție toate popoarele azi asuprite de velicoruși, toate coloniile și țările dependente din Asia (India, China, Persia etc.), iar totodată — și în primul rînd — am chema la insurecție proletariatul socialist din Europa împotriva guvernelor sale și în pofida social-șoviniștilor săi. Nu încape nici o îndoială că victoria proletariatului din Rusia ar crea condiții extrem de favorabile pentru dezvoltarea revoluției atît în Asia, cît și în Europa. Acest lucru l-a dovedit *chiar și* revoluția din 1905. Iar solidaritatea internațională a proletariatului revoluționar este un *fapt*, în pofida spumei murdare a oportunismului și social-șovinismului. — Formulînd aceste teze în vederea unui schimb de păreri cu tovarășii, ne propunem, totodată, să ne expunem mai pe larg vederile în numerele următoare ale Organului Central.

*Scris între 23 și 26 septembrie
(6 și 9 octombrie) 1915*

*Publicat la 13 octombrie 1915
în ziarul „Social-Demokrat” nr. 47*

*Se tiparește după textul
aparut în ziar*

ADEVĂRAȚII INTERNAȚIONALIȘTI : KAUTSKY, AKSELROD, MARTOV

Cu puțin înainte de Conferința de la Zimmerwald a apărut la Zürich, în limba germană, broșura lui P. Akselrod : „Criza și sarcinile social-democrației internaționale“. În ziarul „Volksrecht“ ³⁵ din Zürich au apărut apoi, sub semnătura lui L. Martov, două articole pline de elogii la adresa acestei broșuri. Nu știm dacă cei doi autori își vor publica în limba rusă aceste scrieri. Cert este însă că nicăieri nu s-ar putea găsi o mai bună ilustrare a naturii argumentelor pe care conducătorii Comitetului de organizare le invocă în apărarea oportunistului și a social-șovinismului.

Ca un fir roșu trece prin întreaga broșură ideea luptei împotriva „pericolelor care amenință unitatea partidului“. „Sciziune și dezbinare“ — iată de ce se teme Akselrod, iată despre ce vorbește el sîcîitor de des, repetîndu-se la neșfîrșit. Să nu vă închipuiți însă că prin sciziune și dezbinare înțelege el să califice situația actuală din rîndurile social-democrației, alierea conducătorilor ei cu o burghezie națională sau alta. Nu ! Dezbinare numește Akselrod acțiunea acelor care își delimitează clar pozițiile de cele ale social-șoviniștilor și care se separă de ei. Pe Kautsky, Akselrod îl consideră a fi unul dintre tovarășii „ale căror sentimente și conștiință internaționaliste sînt mai presus de orice îndoială“. Dar de-a lungul celor 46 de pagini ale broșurii nu găsim nici măcar o umbră de încercare de a sintetiza vederile lui Kautsky, de a le cita exact, de a examina dacă admiterea ideii apărării patriei în războiul actual nu înseamnă șovinism. Nici un cuvînt în fond. Ni-

mic despre argumentele noastre. În schimb găsim „o pîră către ai mari“ : cică într-un referat prezentat la Zürich, Lenin l-a numit pe Kautsky șovinist, filistin, trădător (p. 21)... Asta nu mai e literatură, domnilor Martov și Akselrod, ci o „scriptologie“ de secție polițienească !

„În Occident... nu există acea speță de supraoameni pentru care orice criză din partid, orice situație grea nu e decît un prilej de a-și aroga rolul de unic salvator al partidului de la pieire și de a promova cu inimă ușoară o politică de dezbinare și dezorganizare înăuntrul lui“ (22).

Ce este asta ? literatură ?

Dar dacă „în Occident“ nu există asemenea supramonștri, care consideră șoviniști și oportuniști „pînă și“ pe un Kautsky și pe un Akselrod și la gîndul cărora stimabilul Akselrod începe să spumege de furie și să debiteze torente de elegantă și subtilă... „lirică“, cum a putut el să scrie cu două pagini mai înainte :

„Dacă luăm în considerație indignarea crescîndă pe care politica «de rezistență pînă la capăt», promovată de organele noastre conducătoare de partid, o stîrnește în cercuri din ce în ce mai largi ale partidului, mai ales în Germania și în Franța, nu e de loc exclusă posibilitatea ca tendințele practice ale propagandei lui Lenin să pătrundă pe diferite căi și în rîndurile social-democrației din Occident“.

Reiese, așadar, că nu e vorba de niște supramonștri neaoși ruși care-l supără pe stimabilul Akselrod ! Reiese, așadar, că șovinismul *internațional* al partidelor oficiale — atît din Germania cît și din Franța, după cum, rog să rețineți !, a recunoscut chiar Akselrod — stîrnește indignarea și împotrivirea social-democraților revoluționari *internaționali*. Avem deci *două curențe*. Amîndouă internaționale. Akselrod se supără și ocărăște pentru că nu înțelege inevitabilitatea ambelor curențe, inevitabilitatea luptei intransigente dintre ele, precum și pentru că își dă seama că e penibil, jenant și dezavantajos să-și recunoască deschis propria sa poziție — poziția unui om care vrea să pară internaționalist, dar să fie șovinist.

„Problema internaționalizării mișcării muncitorești nu este identică cu problema revoluționării formelor și meto-

delor noastre de luptă“... a reduce totul la oportunism și a ignora „forța imensă“ a „ideilor patriotice“, „care sînt produsul unui proces istoric milenar“, înseamnă, pretinde el, a recurge la „o explicație ideologică“... „noi trebuie să ne străduim să creăm în cadrul acestei societăți, adică în cadrul societății burgheze, o *realitate* (subliniat de Akselrod) vie, condiții obiective de trai, cel puțin pentru masele muncitorești angajate în luptă, condiții care să poată atenua dependența sus-arătată“, și anume „dependența maselor de formațiile sociale naționale și teritoriale apărute în cursul istoriei“. „Așa, de pildă — adaugă Akselrod, în dorința de a ilustra cu exemple concrete arhi-profunda sa idee —, legislația pentru protecția muncii și asigurări sociale, precum și diferite alte revendicări politice importante, în sfîrșit, nevoile și aspirațiile culturale ale muncitorilor trebuie să devină obiectul acțiunilor și organizațiilor lor *internaționale*“ (subliniat de Akselrod). Pentru proletarii din diferite țări, totul se reduce la „internaționalizarea luptei «de fiecare zi» pentru revendicările imediate...“

Admirabil ! Și cînd te gîndești că există supramonștri cărora li s-a năzărit nu știi ce luptă împotriva oportunismului ! Adevăratul internaționalism — scris cu litere cursive — și „marxismul“ autentic, care nu se mulțumește cu explicații „ideologice“, se reduce la grija pentru internaționalizarea legislației asigurărilor sociale !! Ce idee genială... fără nici o „luptă, sciziune sau dezbinare“, toți oportuniștii internaționali, toți liberalii internaționali, de la Lloyd George pînă la Fr. Naumann și de la Leroy-Beaulieu pînă la Miliukov, Struve și Gucikov, vor subscrie cu amîndouă mîinile la acest „internaționalism“ științific, profund și obiectiv al lui Akselrod, Martov și Kautsky.

Perle de „internaționalism“ : Kautsky — dacă îmi apăr patria în războiul imperialist, adică într-un război duș pentru jefuirea și înrobirea altor țări, dacă recunosc muncitorilor din celelalte țări beligerante dreptul de a-și apăra patria lor, eu procedez tocmai în spiritul adevăratului internaționalism. Akselrod — fără a ne lăsa impresionați de atacurile „ideologice“ împotriva oportunismului, trebuie să luptăm în spirit realist împotriva naționalismului mi-

lenar printr-o internaționalizare (tot milenară) a activității de fiecare zi în domeniul legislației asigurărilor sociale. Martov e de acord cu Akselrod !

Frazele lui Akselrod despre rădăcinile milenare ale naționalismului etc. au exact aceeași semnificație politică ca și perorările iobăgiștilor ruși în preajma anului 1861 pe tema rădăcinilor milenare ale iobăgiei. A debita asemenea fraze înseamnă a da apă la moară reacționarilor și burgheziei, căci Akselrod trece sub tăcere, cu multă discreție, faptul că deceniile de dezvoltare capitalistă, îndeosebi după 1871, au creat acele legături internaționale *obiective* dintre proletarii tuturor țărilor care tocmai acum, tocmai în momentul de față trebuie să-și găsească expresia în acțiuni revoluționare internaționale. Akselrod este împotriva unor asemenea acțiuni. El este pentru luarea în considerație a rădăcinilor milenare ale cnutului și împotriva acțiunilor care urmăresc suprimarea lui !

Bine, dar cum rămîne cu revoluția proletară ? Manifestul de la Basel din 1912 a vorbit despre ea în legătură cu acest război, care pe atunci era iminent, iar peste doi ani a izbucnit efectiv. Akselrod consideră, probabil, că acest manifest nu e decît „ideologie“ ușuratică — expresie întru totul în spiritul „marxismului“ à la Struve și Cunow! — și de aceea *nici nu pomenește* despre el. Cît despre revoluție, el se descotorosește de ea în felul următor :

„Tendința de a considera că pîrghia pentru lichidarea naționalismului o constituie exclusiv și numai furtunoase și revoluționare acțiuni de masă sau insurecții ar mai putea avea o oarecare justificare dacă ne-am afla chiar în ajunul revoluției sociale, cum a fost cazul, de pildă, în Rusia după demonstrațiile studențești din 1901, care prevesteau apropierea unor bătălii decisive împotriva absolutismului. Dar nici chiar tovarășii care-și pun toate speranțele într-o apropiată perioadă revoluționară furtunoasă nu se încumetă să afirme cu certitudine că ciocnirea decisivă dintre proletariat și burghezie urmează să aibă loc imediat. Dimpotrivă, și ei au în vedere o perioadă de zeci de ani“ (p. 41).

Urmează apoi, bineînțeles, tunete și fulgere împotriva „utopiei“ și a „bakuniștilor“ din emigrația rusă.

Dar exemplul adus de Akselrod îl demască cum nu se poate mai bine pe oportunistul nostru. Putea oare un om

cu mintea întreagă „să afirme cu certitudine“ în 1901 că lupta decisivă împotriva absolutismului din Rusia „urmează să aibă loc imediat“ ? Nimeni nu putea să afirme și n-a afirmat așa ceva. Nimeni nu putea să știe atunci că *peste patru ani* va avea loc *una* dintre bătăliile decisive (decembrie 1905); iar următoarea bătălie „decisivă“ împotriva absolutismului „va avea loc“ poate în 1915—1916, dar poate și mai târziu.

Dacă în 1901 nimeni nu numai că n-a afirmat cu certitudine, dar n-a afirmat nicidecum că bătălia decisivă urma să aibă loc „imediat“, dacă am afirmat atunci că țipetele „isterice“ ale lui Kricevski, Martînov & Co. pe tema bătăliei „immediate“ sînt lipsite de seriozitate, nu este mai puțin adevărat că noi, social-democrații revoluționari, am afirmat atunci *cu certitudine* altceva : am afirmat atunci că numai niște oportuniști incorigibili puteau să nu înțeleagă în 1901 sarcina *sprijinirii directe* a demonstrațiilor revoluționare din 1901, sarcina stimulării și dezvoltării lor, a propagării celor mai revoluționare lozinci pentru asemenea demonstrații. Și istoria ne-a dat dreptate nouă, numai nouă, rostindu-și sentința împotriva oportuniștilor și punîndu-i pentru mult timp în afara mișcării muncitorești, cu toate că o bătălie decisivă *nu* urma să aibă loc „imediat“, cu toate că prima bătălie decisivă a avut loc *abia* patru ani mai târziu și n-a fost totuși ultima, ceea ce înseamnă că n-a fost nici decisivă.

La fel, exact la fel stau lucrurile în Europa astăzi. Nu poate fi nici umbră de îndoială că în Europa anului 1915 există o situație revoluționară, așa cum a existat în Rusia anului 1901. Noi nu putem ști dacă prima bătălie „decisivă“ dintre proletariat și burghezie va avea loc peste patru sau peste doi sau peste zece ani, sau chiar mai târziu, și dacă peste alți zece ani va urma sau nu o „a doua“ bătălie „decisivă“. Știm însă bine și afirmăm „cu certitudine“ că, în momentul de față, datoria noastră imediată și directă este de a sprijini frămîntările apărute și demonstrațiile care au și început. În Germania, mulțimea l-a huiduit pe Scheidemann, în multe țări au avut loc mari demonstrații împotriva scumpetei. Akselrod se susține de la această datorie directă și imperioasă a social-

democrațiilor și caută să abată pe muncitori de la îndeplinirea ei. Dacă luăm sensul și rezultatul politic al raționamentelor lui Akselrod, concluzia nu poate fi decât una singură, și anume că, *împreună* cu liderii social-patriotismului și ai social-șovinismului, Akselrod este *împotriva* propagării și pregătirii imediate a acțiunilor revoluționare. Acesta este esențialul. Restul nu e decât vorbărie.

Ne aflăm, *fără îndoială*, în ajunul revoluției socialiste. Acest lucru a fost constatat și de teoreticienii „cei mai precauți“, de felul lui Kautsky, încă în 1909 („Calea spre putere“), după cum l-a constatat și Manifestul de la Basel din 1912, adoptat în unanimitate. Așa cum în 1901 nu știam dacă „ajunul“ primei revoluții ruse va dura patru ani cu începere din acel moment, tot așa nu știm nici astăzi cât va dura ajunul revoluției. Revoluția poate să fie și va fi, probabil, alcătuită dintr-o serie de bătălii care vor dura ani de-a rîndul, din cîteva perioade de asalt, despărțite prin intervale de convulsii contrarevoluționare ale regimului burghez. Tot miezul situației politice actuale se rezumă exclusiv la chestiunea dacă trebuie sau nu să folosim situația revoluționară, care există deja, prin sprijinirea și dezvoltarea mișcărilor *revoluționare*. Da sau nu. Această problemă stă azi la baza împărțirii politice în social-șoviști și internaționaliști revoluționari. Și în această problemă, Kautsky, Akselrod și Martov sînt de partea social-șoviștilor, în pofida frazelor revoluționare pe care le debitează ei cu toții, ca și cei cinci secretari din străinătate ai Comitetului de organizare.

În broșura lui Akselrod, apărarea social-șovinismului este ascunsă sub veșmîntul unei frazeologii neobișnuit de prolixă. Această broșură poate servi drept mostră care ilustrează *cum* trebuie să procedezi cînd vrei să-ți camuflezi vederile, *cum* să folosești limba și cuvîntul scris pentru a-ți ascunde gîndurile. Akselrod declină la infinit cuvîntul internaționalism, îi ceartă și pe social-patrioți, și pe prietenii lor pentru că nu vor să facă un pas la stînga, lasă să se înțeleagă că el ar fi „mai de stînga“ decât Kautsky, vorbește și despre necesitatea unei a III-a Internaționale, care trebuie să fie atît de puternică, încît, la încercările burgheziei de a aprinde incendiul unui război

mondial, să răspundă „nu cu amenințări, ci cu declanșarea unui asalt revoluționar“ (14) etc. etc. la nesfârșit. În vorbe, Akselrod este gata să admită tot ce vreți, inclusiv asaltul revoluționar, dar în fapt el vrea să păstreze unitatea cu Kautsky și deci cu Scheidemann în Germania, cu șoviniștii și contrarevoluționarii de la „Nașe Delo“³⁶ și cu fracțiunea Ciheidze în Rusia ; în fapt el este *împotriva* ca în momentul de față să fie sprijinită și dezvoltată *mișcarea revoluționară care începe*. În vorbe totul, în fapt nimic. Se jură pe toți sfinții că sînt „internaționaliști“ și revoluționari, iar în fapt sprijină pe social-șoviniștii și oportuniștii din lumea întreagă în lupta lor împotriva internaționaliștilor revoluționari.

Scris nu mai înainte de
28 septembrie (11 octombrie) 1915

Publicat pentru prima oară în 1924,
în revista
„Proletarskaia Revoluția“ nr. 3

Se tipărește după manuscris

PROLETARIATUL REVOLUȚIONAR ȘI DREPTUL NAȚIUNILOR LA AUTODETERMINARE ³⁷

Manifestul de la Zimmerwald, ca și majoritatea programelor sau a rezoluțiilor tactice ale partidelor social-democrate, proclamă „dreptul națiunilor la autodeterminare“. În nr. 252 și 253 ale ziarului „Berliner Tagwacht“, Parabellum declară „iluzorie“ „lupta pentru dreptul la autodeterminare, care este inexistent“, și-i *opune* „lupta revoluționară de masă a proletariatului împotriva capitalismului“, căutînd, totodată, să *asigure* pe cititori că „noi sîntem contra anexiunilor“ (această asigurare se repetă de *cinci* ori în articolul lui Parabellum) și contra oricăror acte de violență împotriva națiunilor.

Motivarea poziției lui Parabellum se reduce la afirmația că în prezent toate problemele naționale — cea a Alsaciei și Lorenei, cea armeană etc. — sînt probleme ale imperialismului, că capitalul a depășit cadrul statelor naționale, că „roata istoriei“ nu poate fi „întoarsă înapoi“ spre idealul perimat al statului național etc.

Să vedem dacă afirmațiile lui Parabellum sînt sau nu juste.

În primul rînd, trebuie să subliniem că Parabellum este acela care privește înapoi, și nu înainte atunci cînd, ridicîndu-se împotriva adoptării de către clasa muncitoare a „idealului statului național“, își îndreaptă privirile spre Anglia, Franța, Italia și Germania, adică spre țări în care mișcarea de eliberare națională e de domeniul trecutului, și nu spre Orient, spre Asia, Africa, spre colonii, unde

16% Das revolutionäre Proletariat und
 24
 1 des Selbstbestimmungsrechts der Nationen. !

Das Dikumerwörterbuch, sowie auch die
 Mehrzahl der Programme der verschiedenen Revolutionen
 der sozialen Parteien, proklamieren das Selbstbestim-
 mungsrecht der Nationen. Gen. Parabellum) in den Nr.
 252-3 der "Berliner Tagwacht" erklärt für ~~illusionslos~~
 den Kampf um das nicht existierende Selbstbestimmungs-
 recht "für Illusionen".
 und stellt demselben den "geologischen" über-
 den Kampf des Proletariats gegen den Kapitalismus" entgegen,
 indem er versichert, dass "wir gegen die Anarchisten" dies
 (diese Versicherung ist fünf Mal im Inhalt des Gen. P.
 wiederholt worden) sowie auch gegen alle "nationalen Ge-
 walttaten".

Die Motivierung des Standpunktes des Gen. P. rade.

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin
 „Proletariatul revoluționar
 și dreptul națiunilor la autodeterminare”. — 1915.

Micșorât

această mișcare e de domeniul prezentului și al viitorului. E de ajuns să numim India, China, Persia și Egiptul.

Mai departe. Imperialismul înseamnă depășirea de către capital a cadrului statelor naționale, înseamnă extinderea și întărirea asupririi naționale pe o bază istorică nouă. De aici rezultă, contrar părerii lui Parabellum, că trebuie să *legăm* lupta revoluționară pentru socialism de un program revoluționar în problema națională.

Din spusele lui Parabellum reiese că, *în numele* revoluției socialiste, el respinge cu dispreț programul consecvent revoluționar în domeniul revendicărilor democratice. El greșește. Proletariatul nu poate învinge altfel decât prin democrație, adică înfăptuind pe deplin democrația și le-gînd de fiecare pas al luptei sale revendicările democratice în formularea lor cea mai categorică. Este absurd să *opui uneia* dintre problemele democrației, în cazul de față problemei naționale, revoluția socialistă și lupta revoluționară împotriva capitalismului. Noi trebuie să *îmbinăm* lupta revoluționară împotriva capitalismului cu un program revoluționar și cu o tactică revoluționară în ceea ce privește *toate* revendicările democratice, și anume: instaurarea republicii, crearea miliției, alegerea funcționarilor de către popor, egalitatea în drepturi a femeilor, autodeterminarea națiunilor etc. Cît timp există capitalismul, toate aceste revendicări nu pot fi înfăptuite decât cu titlu de excepție și numai într-o formă incompletă, denaturată. Sprijinindu-ne pe democratismul deja înfăptuit și explicînd maselor cît de ciuntit este el în condițiile capitalismului, noi le arătăm totodată că fără doborîrea capitalismului, fără exproprierea burgheziei nu sînt posibile nici lichidarea mizeriei maselor, nici înfăptuirea *integrală și multilaterală a tuturor* transformărilor democratice. Unele dintre aceste transformări vor fi începute înainte de răsturnarea burgheziei, altele *în cursul* acestei răsturnări, iar altele după înfăptuirea ei. Revoluția socială nu se săvîrșește printr-o singură bătălie; ea este epoca unui șir întreg de bătălii în jurul tuturor problemelor legate de transformările economice și democratice, care pot fi desăvîrșite numai prin exproprierea burgheziei. Tocmai în vederea acestui țel final trebuie să dăm o formulare consecvent revoluționară *fiecăreia*

dintre revendicările noastre democratice. Nu este exclus ca muncitorii dintr-o anumită țară să răstoarne burghezia înainte să fi fost integral înfăptuită măcar o singură transformare democratică radicală. Dar este cu desăvârșire exclus ca proletariatul, ca clasă istorică, să poată învinge burghezia dacă nu va fi pregătit pentru aceasta prin educarea lui în spiritul celui mai consecvent, mai hotărât și mai revoluționar democratism.

Împerialismul înseamnă asupra creșterea a națiunilor lumii de către un pumn de mari puteri. El este epoca războaielor dintre aceste puteri pentru extinderea și adâncirea asupra națiunilor, epoca înșelării maselor populare de către ipocriții social-patrioți, adică de către aceia care, *sub paravanul* „libertății națiunilor“, al „dreptului națiunilor la autodeterminare“ și al „apărării patriei“, justifică și apără asupra majorității națiunilor lumii de către marile puteri.

De aceea în programul social-democrației trebuie să ocupe un loc central împărțirea națiunilor în națiuni asupra și națiuni asupra, împărțire care constituie *esența* imperialismului și pe care o ocolesc cu *rea-credință* social-șoviniștii și Kautsky. Această împărțire este neesențială din punctul de vedere al pacifismului burghez sau al utopiei mic-burgheze a unei concurențe pașnice între țări independente în condițiile capitalismului, dar este fără doar și poate esențială din punctul de vedere al luptei revoluționare împotriva imperialismului. Iar din această împărțire trebuie să decurgă definiția pe care o dăm noi „dreptului națiunilor la autodeterminare“, definiție consecvent democratică, revoluționară și *corespunzătoare* sarcinii generale a luptei imediate pentru socialism. În numele acestui drept și miliund pentru recunoașterea lui sinceră, social-democrații națiunilor asupra trebuie să ceară libertate de despărțire pentru națiunile asupra, căci în caz contrar recunoașterea egalității în drepturi a națiunilor și a solidarității internaționale a muncitorilor n-ar fi în fond decât o vorbă goală, o ipocrizie. Iar social-democrații națiunilor asupra trebuie să pună pe primul plan unitatea și contopirea muncitorilor națiunilor asupra cu muncitorii națiunilor asupra, căci în caz contrar acești social-democrați ar deveni fără să vrea aliații *burgheziei* naționale respective, care trădează

întotdeauna interesele poporului și ale democrației și este, la rîndul ei, *întotdeauna* gata să ducă o politică de anexiuni și să asuprească alte națiuni.

Un exemplu edificator în această privință este felul cum a fost pusă problema națională la sfîrșitul deceniului al 7-lea al secolului trecut. Democrații mic-burghezi, cărora le este complet străină ideea de luptă de clasă și de revoluție socialistă, își imaginau utopia unei concurențe pașnice între națiuni libere și egale în drepturi în condițiile capitalismului. Proudhoniștii „negau“ cu desăvîrșire, din punctul de vedere al sarcinilor directe ale revoluției sociale, problema națională și dreptul națiunilor la autodeterminare. Marx a ridiculizat proudhonismul francez, arătînd înrudirea lui cu șovinismul francez („toată Europa poate și trebuie să stea liniștită pînă în ziua cînd domnii din Franța vor desființa mizeria“... „prin negarea naționalităților, ei, fără să-și dea seama de acest lucru, par a înțelege absorbirea lor de către națiunea model, națiunea franceză“). Marx cerea *despărțirea Irlandei* de Anglia — „chiar dacă după despărțire s-ar ajunge la o federație“ — și o cerea nu din punctul de vedere al utopiei mic-burgheze a unui capitalism pașnic, nu din considerente de „dreptate pentru Irlanda“³⁸, ci din punctul de vedere al intereselor luptei revoluționare a proletariatului *națiunii asupritoare, adică a celei engleze*, împotriva capitalismului. Libertatea *acestei* națiuni era încătușată și ciuntită de faptul că ea asuprea o altă națiune. Internaționalismul proletariatului englez ar fi rămas o frază ipocrită dacă *acesta din urmă* n-ar fi cerut despărțirea Irlandei. Fără să fi fost vreodată un adept al statelor mici sau al fărîmițării statelor în general, sau al principiului federativ, Marx considera separarea națiunii asuprite ca un pas spre federație, și deci nu spre fărîmițare, ci spre o concentrare politică și economică, dar spre o concentrare pe baza democratismului. Din punctul de vedere al lui Parabellum, Marx ducea, probabil, „o luptă iluzorie“ atunci cînd formula această revendicare a despărțirii Irlandei. În realitate însă, *numai* o astfel de revendicare constituia un program consecvent revoluționar, numai ea corespundea cerințelor internaționalismului, numai ea preconiza o concentrare pe cale *neimperialistă*.

Imperialismul din zilele noastre a făcut ca asupra națiunilor de către marile puteri să devină un fenomen general. Tocmai de aceea punctul de vedere al luptei împotriva social-șovinismului națiunilor dominante, care duc în prezent un război imperialist pentru întărirea dominației lor asupra națiunilor și care asupra majoritatea națiunilor lumii și majoritatea populației globului pămîntesc, trebuie să fie punctul de vedere hotărîtor, principal, fundamental în programul național al social-democrației.

Priviți însă orientările de astăzi ale gândirii social-democrate în această problemă. Utopiștii mic-burghezi, care visează la egalitate și pace între națiuni în condițiile capitalismului, au cedat locul social-imperialiștilor. Războindu-se cu cei dintîi, Parabellum se războiește cu morile de vînt și fără voia sa face jocul celor de-al doilea. Care este programul social-șovinistilor în problema națională ?

Aceștia sau neagă cu desăvîrșire dreptul la autodeterminare, invocînd argumente în genul celor aduse de Parabellum (Cunow, Parvus, oportuniștii ruși : Semkovski, Libman etc.), sau recunosc acest drept într-un mod vădit ipocrit, și anume nu-l aplică națiunilor asuprite de propria lor națiune sau de aliatul acesteia în război (Plehanov, Hyndman, toți patrioții francofili, apoi Scheidemann etc. etc.). Formularea cea mai plauzibilă, și, prin urmare, cea mai periculoasă pentru proletariat, a minciunii social-șovine este aceea pe care o dă Kautsky. În vorbe el este *pentru* autodeterminarea națiunilor, în vorbe el cere ca partidul social-democrat „die Selbständigkeit der Nationen allseitig (!!) und rückhaltlos (? ?) achtet unt fordert“ * („Neue Zeit“, 33, II, S. 241 ; 21. V. 1915). *În fapt* însă, el denaturează și ciuntește programul național, adaptîndu-l social-șovinismului dominant, nu definește precis îndatoriile socialiștilor aparținînd națiunilor asuprite și chiar falsifică pur și simplu principiul democratic, spunînd că a cere „independență de stat“ (staatliche Selbständigkcit) pentru fiecare națiune ar însemna să cerem „prea mult“ („zu viel“, „Neue Zeit“, 33, II, 77 ; 16.IV.1915). E de ajuns, socoate dînsul, „autonomia națională“ !! Principala

* — „să respecte și să revendice din toate punctele de vedere (!!) și fără rezerve (?) independența națiunilor“. — *Nota trad.*

problemă de care burghezia imperialistă nu-ți permite să te atingi — aceea a *frontierelor statului* bazat pe asuprațirea națiunilor — este ocolită de Kautsky, care în felul acesta elimină din program ceea ce este mai esențial, făcînd pe placul acestei burghezii. Burghezia este gata să promită orice „egalitate în drepturi a națiunilor“ și orice „autonomie națională“, numai ca proletariatul să rămînă în cadrul legalității și să i se supună „pașnic“ în problema *frontierelor statului*! Kautsky formulează programul național al social-democrației în chip reformist, și nu revoluționar.

Programul național al lui Parabellum sau, mai bine zis, *asigurările* lui: „noi sîntem împotriva anexiunilor“ sînt lucruri la care Parteivorstand*-ul, Kautsky, Plehanov & Co. subscriu cu amîndouă mîinile, tocmai pentru că acest program nu demască pe social-patrioții dominanți. La acest program vor subscrie și burghezii pacifiști. Admirabilul program *general* al lui Parabellum („luptă revoluționară de masă împotriva capitalismului“) îi servește lui — ca și proudhoniștilor în deceniul al 7-lea al secolului trecut — nu pentru a elabora, în concordanță cu acest program și în spiritul lui, un program intransigent și tot atît de revoluționar în problema națională, ci pentru a curăți aici terenul în folosul social-patrioților. În epoca noastră imperialistă, majoritatea socialiștilor din lume aparțin unor națiuni care asuprațesc alte națiuni și care tind să extindă această asuprațire. De aceea lupta noastră „împotriva anexiunilor“ va rămîne lipsită de conținut și nu-i va speria cîtuși de puțin pe social-patrioți dacă nu vom declara: un socialist care aparține unei națiuni asuprațitoare și care nu propagă, atît în timp de pace cît și în timp de război, ideea libertății de despărțire a națiunilor asuprațite nu este nici socialist și nici internaționalist, ci pur și simplu șovinist! Un socialist care aparține unei națiuni asuprațitoare și care nu propagă această idee în pofida interdicțiilor guvernamentale, adică în presa liberă, sau cu alte cuvinte: în presa ilegală, rămîne un partizan fățarnic al egalității în drepturi a națiunilor!

* — Conducerea Partidului social-democrat german. — Nota trad.

Despre Rusia, care nu și-a desăvârșit încă revoluția burghezo-democratică, Parabellum a scris o *singură* frază : „Selbst das wirtschaftlich sehr zurückgebliebene Russland hat in der Haltung der Polnischen, Lettischen, Armenischen Bourgeoisie gezeigt, dass nicht nur die militärische Bewachung es ist, die die Völker in diesem «Zuchthaus der Völker» zusammenhält, sondern Bedürfnisse der kapitalistischen Expansion, für die das ungeheure Territorium ein glänzender Boden der Entwicklung ist“ *.

Acesta nu este „un punct de vedere social-democrat“, ci unul burghezo-liberal ; nu este un punct de vedere inter-naționalist, ci unul velicorus șovin. Se pare că pe acest din urmă șovinism îl cunoaște prea puțin Parabellum, care de altfel luptă atît de bine împotriva social-patrioților germani. Pentru a face din această afirmație a lui Parabellum o teză social-democrată, din care să se poată trage concluzii social-democrate, ea trebuie refăcută și completată în felul următor :

Rusia este o închisoare a popoarelor nu numai datorită caracterului militar-feudal al țarismului, nu numai pentru că burghezia velicorusă sprijină țarismul, ci și pentru că burghezia poloneză etc. a sacrificat intereselor expansiunii capitaliste libertatea națiunilor, ca și democratismul în general. Proletariatul din Rusia nu poate nici să meargă în fruntea poporului pe calea unei revoluții democratice victorioase (aceasta este sarcina lui imediată), nici să lupte împreună cu frații săi proletari din Europa pentru revoluția socialistă, dacă nu cere chiar de pe acum, integral și „rückhaltlos“ **, ca toate națiunile asuprite de țarism să fie libere să se despartă de Rusia. Această libertate de despărțire noi o cerem nu independent de lupta noastră revoluționară pentru socialism, ci pentru că această luptă va rămîne o vorbă goală dacă nu va fi strîns legată de un program revoluționar în toate problemele democratice, inclusiv cea națională. Noi cerem libertatea de autodetermi-

* — „Pînă și Rusia, această țară foarte inapolată din punct de vedere economic, a arătat prin comportarea burgheziei poloneze, letone și armene ca nu numai paza militară reține popoarele în această închisoare a popoarelor, ci și nevoile expansiunii capitaliste, căreia acest imens teritoriu îi oferă un admirabil teren de dezvoltare“. — *Nota trad.*

** — „fără rezerve“. — *Nota trad.*

nare, *adică* independența, *adică* libertatea de despărțire a națiunilor asuprite, nu pentru că am nutri visul unei fărîmițări economice sau idealul unor state mici, ci, dimpotrivă, pentru că dorim state mari și apropierea, ba chiar contopirea națiunilor, dar pe o bază cu adevărat democratică, cu adevărat internaționalistă, care este *de neconceput* fără libertate de despărțire. Așa cum Marx în 1869 cerea despărțirea Irlandei nu în vederea fărîmițării, ci în vederea unei viitoare uniuni libere între Irlanda și Anglia, nu din considerente de „echitate față de Irlanda“, ci în interesul luptei revoluționare a proletariatului englez, tot așa și noi socotim că renunțarea socialiștilor din Rusia la revendicarea libertății de autodeterminare a națiunilor, în sensul arătat de noi, ar însemna o trădare directă a democrației, internaționalismului și socialismului.

*Scriș în limba germană
nu mai devreme de 16 (29)
octombrie 1915
Semnat : N. L e n i n*

*Publicat pentru prima oară în 1927,
în „Culegeri din Lenin“, voi. VI*

*Se tipărește după traducerea
făcută de N. K. Krupskaja
și revazută de V. I. Lenin*

CĂTRE SECRETARUL „LIGII PENTRU PROPAGANDĂ SOCIALISTĂ” 39

Dragi tovarăși !

Ne-am bucurat foarte mult primind foaia dv. volantă. Chemarea dv., în care membrii partidului socialist sînt îndemnați să lupte pentru o nouă Internațională, pentru adevăratul socialism revoluționar, așa cum l-au propagat Marx și Engels, împotriva oportunismului și îndeosebi împotriva acelor care se pronunță pentru participarea clasei muncitoare la un război de apărare, corespunde în totul poziției pe care partidul nostru (Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia, *Comitetul Central*) s-a situat chiar de la începutul acestui război și care coincide cu poziția pe care a avut-o tot timpul în decurs de peste 10 ani.

Vă trimitem salutul nostru sincer și cele mai bune urări de succes în lupta noastră pentru adevăratul internaționalism.

În presa și în propaganda noastră sîntem în dezacord cu programul dv. într-o serie de chestiuni. Socotim absolut necesar să vă arătăm pe scurt aceste deosebiri de păreri, pentru a crea astfel posibilitatea de a se întreprinde imediat demersuri serioase cu scopul de a coordona în toate țările lupta internațională pe care o desfășoară socialiștii revoluționari intransigenți, în special marxiștii.

Noi criticăm cît se poate de aspru vechea Internațională, Internaționala a II-a (1889—1914), o declarăm moartă și considerăm că nu merită să fie refăcută pe vechea bază. Dar nu spunem niciodată în presa noastră că pînă acum s-a acordat prea mult loc așa-numitelor „revendicări ime-

To the Secretary of the "Socialist Propaganda League"
 Mr. C. W. Fitzgerald, 20 Essex St., Beverly,
 Mass.

Dear comrade!

We are extremely glad to get your leaflet. Your
 appeal to the members of the Socialist Party to
 struggle for ~~the~~^a new International, for clear-
 cut revolutionary methods as taught by
 Marx & Engels, and against the opportunists,
 especially against those who are in fa-
 vor of working class participation in
 a war of defence, corresponds fully
 with the position our party (Social Demo-
 cratic Labor Party of Russia, Central Com-
 mittee) has taken from the beginning of
 this war & has always taken during
 more than ten years.

We send you our sincerest greetings

diată” și că aceasta ar putea duce la o diluare a socialismului. Noi afirmăm și demonstrăm că toate partidele burgheze, toate partidele, cu excepția partidului revoluționar al clasei muncitoare, mint și dau dovadă de ipocrizie atunci cînd vorbesc de reforme. Ne străduim să ajutăm clasa muncitoare să obțină orice îmbunătățire (economică și politică) fie cît de neînsemnată, dar reală a situației sale, adăugînd însă întotdeauna că *nici* o reformă nu poate fi trainică, reală și serioasă dacă nu este sprijinită prin metodele revoluționare ale luptei de masă. Noi spunem întotdeauna că un partid socialist care nu îmbină această luptă pentru reforme cu metodele revoluționare ale mișcării muncitorești se poate transforma într-o sectă, se poate rupe de mase și că aceasta periclitează cît se poate de grav succesul adevăratului socialism — socialismul revoluționar.

Noi milităm întotdeauna în presa noastră pentru democrație internă de partid. Dar nu ne pronunțăm niciodată împotriva centralizării partidului. Sîntem pentru centralismul democratic. Noi spunem că centralizarea mișcării muncitorești germane nu constituie latura ei slabă, ci latura ei tare și pozitivă. Cusurul Partidului social-democrat german de astăzi nu constă în centralizarea lui, ci în predominarea oportuniștilor, care trebuie să fie excluși din partid, mai cu seamă acum, după comportarea lor trădătoare din timpul războiului. Ar fi foarte bine dacă, ori de cîte ori se produce o criză, un grup restrîns (Comitetul nostru Central, de pildă, constituie un asemenea grup restrîns) ar putea să îndrumeze masele largi *pe calea revoluției*. În *toate* momentele de criză, masele nu pot acționa nemijlocit; ele au nevoie de ajutorul grupurilor restrînse aflate la conducerea partidelor. Chiar de la începutul acestui război, încă din septembrie 1914, Comitetul nostru Central a îndemnat masele să nu dea crezare frazelor mincinoase că ar fi vorba de un „război de apărare” și să rupă cu oportuniștii și cu așa-numiții „jingo-socialiști” * (așa le spunem noi „socialiștilor” care susțin *acum* că e vorba de un război de apărare). Socotim că aceste măsuri

* — jingoism — naționalism sovîn în Anglia. — *Nota trad.*

centraliste ale Comitetului nostru Central au fost folosite și necesare.

Sîntem de acord cu dv. că trebuie să fim împotriva uniunilor de breaslă și pentru sindicate pe industrii, adică pentru sindicate mari, centralizate și pentru o participare cît mai activă a *tuturor* membrilor de partid la lupta economică și la *toate* organizațiile sindicale și cooperatiste ale clasei muncitoare. În același timp însă considerăm că oamenii de felul d-lui Legien în Germania și al d-lui Gompers în Statele Unite ale Americii nu sînt decît niște burghezi, iar politica lor, departe de a fi socialistă, nu este decît o politică burgheză naționalistă. D-nii Legien, Gompers și cei de teapa lor nu reprezintă clasa muncitoare, ci numai aristocrația și birocrația clasei muncitoare.

Sîntem întru totul de acord cu dv. atunci cînd în acțiuni politice cereți „acțiuni de masă” din partea muncitorilor. Socialiștii-internaționaliști revoluționari din Germania cer și ei același lucru. În presa noastră căutăm să precizăm mai amănunțit ce anume trebuie să se înțeleagă prin asemenea acțiuni politice de masă cum sînt, de pildă, grevele politice (foarte obișnuite în Rusia), demonstrațiile de stradă și războiul civil, pe care-l pregătește actualul război imperialist dintre națiuni.

Noi nu propagăm unitatea în cadrul partidelor socialiste *actuale* (predominante în Internaționala a II-a). Dimpotrivă, noi insistăm asupra unei *rupturi* cu oportuniștii. Războiul este cea mai bună lecție practică. În *toate* țările, oportuniștii, liderii lor, cele mai influente ziare și reviste ale lor sînt *pentru* război, cu alte cuvinte ei *s-au unit* realmente cu burghezia „lor” națională (cu clasa de mijloc, cu capitaliștii) împotriva maselor proletare. Dv. spuneți că și în America sînt socialiști care s-au pronunțat în favoarea participării la un război de apărare. Sîntem convinși că o alianță cu asemenea oameni este o crimă. O *asemenea* alianță este o alianță cu clasa de mijloc națională și cu capitaliștii și o *ruptură* cu clasa muncitoare revoluționară internațională. Noi însă sîntem pentru o ruptură cu oportuniștii naționaliști și pentru o alianță cu revoluționarii-marxiști și cu partidele clasei muncitoare din toate țările.

Noi nu formulăm niciodată în presa noastră vreo obiecție împotriva unirii Partidului socialist cu Partidul muncitoresc socialist (S.P. and S.L.P.) din America ⁴⁰. Ne referim întotdeauna la scrisorile în care Marx și Engels (mai ales în cele adresate lui Sorge, membru activ al mișcării socialiste americane) condamnă caracterul sectar al P.M.S. (S.L.P.) ⁴¹.

Sîntem în totul de acord cu criticile dv. la adresa vechii Internaționale. Noi am participat la Conferința de la Zimmerwald (Elveția 5—8.IX.1915). Am format acolo *aripa stîngă* a conferinței și am prezentat o *rezoluție proprie* și un proiect *propriu* de manifest. Recent am publicat aceste documente în limba germană și vi le trimit (împreună cu traducerea germană a broșurii noastre „Socialismul și războiul”) în speranța că în Liga dv. se găsesc tovarăși care cunosc limba germană. Dacă ne-ați putea ajuta să le edităm în limba engleză (editare posibilă numai în America, după care noi le-am trimite în Anglia), am accepta bucuroși ajutorul dv.

În lupta noastră pentru adevăratul internaționalism și împotriva „jingo-socialismului”, noi relevăm întotdeauna în presa noastră poziția liderilor oportuniști ai P.S. (S.P.) din America, care se pronunță pentru îngrădirea imigrării muncitorilor chinezi și japonezi (și aceasta după Congresul de la Stuttgart din 1907 și *în poșida* hotărîrilor lui). Noi socotim că nu poți fi internaționalist și în același timp să te pronunți pentru asemenea îngrădiri. După părerea noastră, socialiștii americani și mai ales socialiștii englezi, și unii și alții aparținînd unei națiuni dominante și *asupritoare*, dacă nu se pronunță împotriva oricărei îngrădiri a imigrării și împotriva oricărei stăpîniri de colonii (insulele Hawaii), dacă nu se pronunță pentru independența completă a acestora din urmă, sînt în realitate niște „jingo”.

În încheiere, țin să spun încă o dată că salutăm din toată inima Liga dv. și-i exprimăm cele mai bune urări de succes. Am fi foarte bucuroși să primim și de acum înainte informații din partea dv. și să *unim* lupta noastră împotriva oportunismului, pentru adevăratul internaționalism.

Al dv., N. Lenin

N.B. : În Rusia există *două* partide social-democrate. Partidul nostru („Comitetul *Central*“) este împotriva oportunismului. Celălalt partid („Comitetul *de organizare*“) este oportunist. Sîntem *împotriva* unității cu acest partid.

Ne puteți scrie pe adresa noastră oficială (Biblioteca rusă. Pentru C.C. — strada Hugo de Senger, 7, *Geneva*, Elveția). E mai bine însă să scrieți pe adresa mea personală : *Vl. Ulianov*. Seidenweg, 4-a. III. *Berna*. Elveția.

*Scris în limba engleză
între 31 octombrie și 9 noiembrie
(13 și 22 noiembrie) 1915*

*Publicat pentru prima oară în 1924.
în „Culegeri din Lenin“, vol. II*

*Se tipărește după manuscris
Traducere din limba engleză*

DESPRE CELE DOUĂ LINII ALE REVOLUȚIEI

În nr. 3 al săptămânalului „Prizîv“⁴², d-l Plehanov încearcă să pună problema teoretică fundamentală a viitoarei revoluții din Rusia. El ia un citat din Marx în care se spune că în Franța revoluția din 1789 a urmat o linie ascendentă, pe cînd cea din 1848 o linie descendentă. În primul caz, puterea a trecut treptat de la un partid mai moderat la unul mai de stînga : constituționali — girondini — iacobini. În cel de-al doilea s-a întîmplat invers (proletariat — democrați mic-burghezi — republicani burghezi — Napoleon al III-lea). „Ar fi de dorit — conchide autorul nostru — ca revoluția rusă să fie îndrumată pe o linie ascendentă“, cu alte cuvinte ca puterea să treacă întîi la cadeți și octombriști⁴³, apoi la trudovici, iar după aceea la socialiști. În încheierea acestor considerații se ajunge, bineînțeles, la concluzia că nu procedează înțelept cei de stînga din Rusia, care nu vor să sprijine pe cadeți și-i discreditează înainte de vreme.

Aceste considerații „teoretice“ ale d-lui Plehanov reprezintă o nouă mostră de înlocuire a marxismului prin liberalism. D-l Plehanov reduce totul la problema dacă „concepțiile strategice“ ale elementelor înaintate au fost „juste“ sau greșite. Altfel vedea lucrurile Marx. El a subliniat un fapt : în cele două cazuri de mai sus, revoluția s-a desfășurat în mod diferit, dar *explicația* acestei deosebiri Marx *nu* a căutat-o în „concepțiile strategice“. Din punctul de vedere al marxismului e ridicol s-o cauți în concepții. Ea trebuie căutată în deosebirea dintre *raporturile de clasă*. Același Marx a scris că în Franța, în 1789, burghezia s-a

aliat cu țărănimea, pe cînd în 1848 democrația mic-burgheză a trădat proletariatul⁴⁴. D-l Plehanov cunoaște această părere a lui Marx, dar o trece sub tăcere pentru a putea falsifica pe Marx „în spiritul lui Struve”. În Franța anului 1789 se punea problema răsturnării absolutismului și a nobilimii. Pe treapta de dezvoltare economică și politică din acea vreme, burghezia credea în armonia de interese, nu se temea pentru trăinicia dominației sale și accepta să se alieze cu țărănimea. Această alianță a asigurat revoluției o victorie deplină. În 1848 se punea problema răsturnării burgheziei de către proletariat. Acesta din urmă n-a reușit să atragă de partea lui mica burghezie, iar trădarea ei a dus la înfrîngerea revoluției. Linia ascendentă din 1789 a fost o formă de revoluție în care masa poporului a învins absolutismul. Linia descendentă din 1848 a fost o formă de revoluție în care trădarea proletariatului de către masa micii burghezii a dus la înfrîngerea revoluției.

D-l Plehanov a substituit marxismului idealismul vulgar, reducînd totul la „concepții strategice”, în loc să cerceteze raporturile dintre clase.

Experiența revoluției ruse din 1905 și a perioadei contra-revoluționare care i-a urmat ne arată că, în sensul luptei dintre două clase, dintre proletariat și burghezia liberală, pentru influență decisivă asupra maselor, au existat, la noi, două linii ale revoluției. Proletariatul acționa în mod revoluționar și ducea după sine țărănimea democrată la luptă pentru răsturnarea monarhiei și a moșierimii. Că țărănimea manifesta tendințe revoluționare în sens democratic este un fapt pe care l-au dovedit în proporții *de masă* toate evenimentele politice însemnate: și răscoalele țărănești din 1905—1906, și tulburările din armată din aceiași ani, și „Uniunea țărănească” din 1905, și primele două Dume, în care trudovicii *țărani* au avut o atitudine care era nu numai „mai radicală decît cea a cadeților”, *ci și mai revoluționară* decît cea a *eserilor* și a trudovicilor intelectuali. Acest lucru e, din păcate, adeseori ignorat, dar el este un fapt cert. Și chiar în Dumele a III-a și a IV-a, trudovicii *țărani*, cu toată slăbiciunea lor, au arătat că masele de la sate sînt *împotriva* moșierilor.

Prima linie a revoluției burghezo-democratice ruse, dedusă din fapte, și nu dintr-o flecăreală „strategică”, a constatat în aceea că proletariatul a luptat cu hotărâre, iar țărănimea l-a urmat nehotărâtă. Amîndouă aceste clase au mers împotriva monarhiei și împotriva moșierilor. Insuficiența de forțe și lipsa de hotărâre la aceste clase au dus la înfrîngere (deși o breșă parțială în edificiul absolutismului a fost totuși făcută).

A doua linie și-a găsit expresia în comportarea burgheziei liberale. Noi, bolșevicii, am spus întotdeauna, și mai ales din primăvara anului 1906, că această linie e reprezentată de cadeți și de octombriști ca o forță *unitară*. Deceniul 1905—1915 a confirmat punctul nostru de vedere. În momentele hotărîtoare ale luptei, cadeții împreună cu octombriștii trădau democrația și „mergeau” să ajute pe țar și pe moșieri. Linia „liberală” a revoluției ruse a constatat în „a potoli” și a fărîmița lupta maselor, spre a înlesni pactizarea burgheziei cu monarhia. Atît condițiile internaționale ale revoluției ruse cît și forța proletariatului rus au făcut ca o astfel de comportare a liberalilor să fie inevitabilă.

Bolșevicii au ajutat în mod conștient proletariatul să urmeze prima linie, să lupte cu curaj și abnegație și să ducă după sine țărănimea. Menșevicii au alunecat mereu spre linia a doua, pervertind proletariatul printr-o adaptare a mișcării lui la politica liberalilor, începînd cu recomandarea de a participa la Duma lui Bulîghin (august 1905) și terminînd cu lozincă creării unui guvern cadet în 1906 și cu blocul cu cadeții *împotriva* democrației în 1907. (Din punctul de vedere al d-lui Plehanov, menționăm în paranteză, „concepțiile strategice juste” ale cadeților și menșevicilor au suferit atunci o înfrîngere. Dar cum se explică această înfrîngere? Cum se explică faptul că masele nu l-au ascultat pe înțeleptul domn Plehanov și n-au urmat sfaturile cadeților, care erau de o sută de ori mai larg propagate decît cele ale bolșevicilor?)

Numai aceste două curente, cel bolșevic și cel menșevic, numai ele s-au manifestat în politica *maselor* în anii 1904—1908, ca și mai tîrziu, în anii 1908—1914. De ce? Pentru că numai aceste curente aveau trainice rădăcini de

clasă, primul — în rîndurile proletariatului, iar cel de-al doilea — în rîndurile burgheziei liberale.

În prezent ne îndreptăm din nou spre revoluție. Asta o vede toată lumea. *Însuși Hvostov* spune că în rîndurile țărănilor domnește o stare de spirit care amintește anii 1905—1906. Și din nou avem în față *aceleași* două linii ale revoluției, *aceleași* raport între clase, dar modificat datorită schimbării situației internaționale. În 1905 întreaga burghezie europeană era pentru țarism și-l ajuta care cu miliarde (francezii), care cu pregătirea unei armate contra-revoluționare (germanii). În 1914 a izbucnit războiul european; pentru moment, burghezia a reușit să învingă pretutindeni proletariatul, copleșindu-l cu șuvoiul turbure al naționalismului și șovinismului. În Rusia, masele populare mic-burgheze, și în primul rînd țărănimea, constituie, ca și pînă acum, majoritatea populației. Ele sînt asuprite în special de către moșieri. Sub raport politic, ele sînt în parte adormite, iar în parte oscilează între șovinism („victorie asupra Germaniei“, „apărarea patriei“) și revoluționarism. Exponenții politici ai acestor mase — și ai acestor oscilări — sînt, pe de o parte, narodnicii (trudovicii și eserii), iar pe de alta — oportuniștii social-democrați („Nașe Delo“, Plehanov, fracțiunea Ciheidze, Comitetul de organizare), care începînd din 1910 au alunecat irezistibil pe panta politicii muncitorești liberale, iar în 1915 au ajuns pînă acolo încît să propage social-șovinismul d-lor Potresov, Cerevanin, Levițki, Maslov sau să ceară „unitate“ cu ei.

Din această situație de fapt rezultă în chip vădit sarcina proletariatului. El trebuie să desfășoare o luptă revoluționară plină de curaj și abnegație împotriva monarhiei (lozincile Conferinței din ianuarie 1912⁴⁵, „Cele trei balene“), luptă care să antreneze toate masele democratice, și în primul rînd țărănimea. Și în același timp să ducă o luptă necruțătoare împotriva șovinismului, să lupte pentru revoluție socialistă în Europa în alianță cu proletariatul ei. Oscilările micii burghezii nu sînt întîmplătoare, ci decurg inevitabil din situația ei de clasă. Criza provocată de război a întărit factorii economici și politici care împing mica burghezie — inclusiv țărănimea — spre stînga.

Aceasta este baza obiectivă a posibilității depline a victoriei revoluției democratice în Rusia. Că în Europa occidentală s-au coapt pe deplin condițiile obiective ale revoluției socialiste este un lucru care nu mai trebuie demonstrat aici; l-au recunoscut înainte de război toți socialiștii influenți din toate țările înaintate.

A stabili care vor fi raporturile dintre clase în viitoarea revoluție — iată sarcina principală a unui partid revoluționar. De la rezolvarea acestei sarcini se eschivează Comitetul de organizare, care în Rusia rămîne un aliat credincios al lui „Nașe Delo“, iar în străinătate debitează fraze „de stînga“, care nu spun nimic. În chip greșit o rezolvă în „Nașe Slovo“ Troțki, care repetă „originala“ sa teorie din 1905 și care nu vrea să se întrebe cum se face că zece ani de-a rîndul viața a trecut pe lîngă această splendidă teorie.

Originala teorie a lui Troțki împrumută de la bolșevici lozincile care cheamă proletariatul la luptă revoluționară hotărîită și la cucerirea puterii politice, iar de la menșevici „negarea“ rolului țărănimii. Țărănimea, susțin ei, s-a stratificat, s-a diferențiat; rolul ei revoluționar potențial a scăzut într-una; în Rusia nu e cu puțință o revoluție „națională“: „Trăim în epoca imperialismului“, iar „imperialismul nu opune națiunea burgheză vechiului regim, ci proletariatul — națiunii burgheze“.

Aveți aici un exemplu amuzant de „joc cu cuvîntelul“ imperialism! Dacă în Rusia proletariatul se află deja în opoziție cu „națiunea burgheză“, înseamnă că Rusia se află în pragul revoluției socialiste!! Înseamnă că nu este justă lozinca „confiscării pămînturilor moșierești“ (formulată de Conferința din ianuarie 1912 și preluată de Troțki în 1915) și că atunci, în loc de a vorbi de un guvern „muncitoresc revoluționar“, trebuie să vorbim de un guvern „muncitoresc socialist“!! Cît de confuze sînt ideile lui Troțki se vede din afirmația sa că, prin atitudinea lui hotărîită, proletariatul va antrena și „masele populare neproletare (!)“ (nr. 217)!! Troțki nu s-a gîndit că, dacă proletariatul va reuși să atragă masele neproletare ale satului la luptă pentru confiscarea pămînturilor moșierești și va răsturna monarhia, asta nu va fi altceva decît desăvîr-

șirea „revoluției burgheze naționale“ în Rusia, va fi tocmai dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii !

Întregul — și mărețul — deceniu 1905—1915 a dovedit că există două — și numai două — linii de clasă ale revoluției ruse. Diferențierea țărănimii a întezit lupta de clasă din rîndurile acesteia, a trezit la viață foarte multe elemente care înainte erau politicește amorțite, a apropiat de proletariatul de la orașe pe cel de la sate (asupra organizării *separate* a proletariatului sătesc au insistat bolșevicii încă începînd din 1906 și au introdus această cerință într-o rezoluție a Congresului — menșevic — de la Stockholm)⁴⁶. Dar antagonismul dintre „țărănime“ și tabăra Markovilor — Romanovilor — Hvostovilor a devenit mai accentuat, mai profund, mai ascuțit. Acest adevăr e atît de evident, încît *nici* mii de fraze în zeci de articole scrise la Paris de Troțki nu vor putea să-l „infirme“. Troțki ajută în fapt pe exponenții politicii muncitorești liberale din Rusia, la care „negarea“ rolului țărănimii exprimă *nedorința* de a ridica pe țărani la revoluție !

Or, aceasta constituie în prezent miezul problemei. Proletariatul luptă și va lupta fără preget pentru cucerirea puterii, pentru republică, pentru confiscarea pămînturilor, *adică* pentru atragerea țărănimii, pentru *folosirea integrală* a forțelor ei revoluționare, pentru participarea „maselor populare neproletare“ la eliberarea Rusiei *burgheze* de sub opresiunea „imperialismului“ *militaro-feudal* (= țarismul). Și această eliberare a Rusiei burgheze de țarism, de proprietatea funciară moșierească și de puterea moșierilor, proletariatul o va folosi imediat nu pentru a ajuta pe țărani în lupta lor împotriva muncitorilor agricoli, ci pentru a săvîrși revoluția socialistă în alianță cu proletarii din Europa.

LA ULTIMA LIMITĂ

Transformarea unora dintre social-democrații radicali și dintre marxiștii revoluționari în social-șoviniști este un fenomen comun tuturor țărilor beligerante. Valul de șovinism este atât de impetuos, atât de năvalnic și de puternic, încât antrenează cu sine pretutindeni o serie de social-democrați de stînga lipsiți de caracter sau depășiți de evenimente. Parvus, care încă în revoluția rusă s-a dovedit a fi un aventurier, a ajuns acum, în revista sa „Die Glocke“ („Clopotul“) ⁴⁷, la... ultima limită. Cu un aer de nemaipomenită impertinență și mulțumire de sine apără el pe oportuniștii germani, aruncînd în foc tot ce a adorat pînă acum; el „nu mai știe nimic“ de lupta dintre curentul revoluționar și cel oportunist și de istoria lor în cadrul social-democrației internaționale. Cu dezinvoltura unui foiletonist sigur de aprobarea burgheziei, el îl tratează de sus pe Marx, „corectîndu-l“ fără pic de critică conștiincioasă și atentă. Iar pe un oarecare Engels îl tratează pur și simplu cu dispreț. El apără pe pacifiștii și pe internaționaliștii din Anglia, pe naționaliștii și pe patriotarzii din Germania. Pe social-patrioții englezi el îi taxează drept șoviniști și acoliți ai burgheziei, pupîndu-se în bot cu alde Lensch, Haenisch și Grunwald. El linge cizmele lui Hindenburg, asigurînd pe cititori că „marele stat-major german s-a pronunțat pentru o revoluție în Rusia“ și publicînd slugarnice innuri de laudă la adresa acestei „întruchipări a sufletului poporului german“

și a „puternicului său sentiment revoluționar“. El promite Germaniei o trecere nedureroasă la socialism prin intermediul unei alianțe între conservatori și o parte din socialiști și al „cartelelor de pâine“. Ca un laș ordinar ce este, el aprobă pe jumătate, cu condescendență, Conferința de la Zimmerwald, făcându-se că n-a observat în manifestul ei pasajele îndreptate împotriva tuturor nuanțelor de social-șovinism, de la nuanța parvusistă și plehanovistă și pînă la cea kolbistă și kautskistă.

În cele șase numere ale revistuței sale nu găsești nici măcar o singură idee cinstită, un singur argument serios, un singur articol sincer. Nimic în afară de o cloacă de șovinism german, camuflată sub paravanul unei firme țipătoare, pe care scrie că toate acestea se fac, chipurile, în interesul revoluției ruse! De aceea nu e de mirare că această cloacă se bucură de aprecierile elogioase ale unor oportuniști cum sînt Kolb și cei de la „Volksstimme“⁴⁸ din Chemnitz.

D-l Parvus are nerușinarea să declare în auzul lumii că „misiunea“ lui este „să servească ca verigă ideologică de legătură între proletariatul german înaintat și proletariatul rus revoluționar“. E de ajuns ca această frază de măscărici să fie expusă batjocurii muncitorilor ruși. Dacă „Prizîv“ al d-lor Plehanov, Bunakov & Co. și-a cîștigat aprobarea deplină a șoviniștilor și a lui Hvostov în Rusia, în schimb „Clopotul“ d-lui Parvus este organul renegării și al servilismului abject în Germania.

În legătură cu aceasta se impune să relevăm încă o latură folositoare a războiului actual. El nu numai că ucide cu „tunul cu tragere rapidă“ oportunismul și anarhismul, ci și demască cît se poate de bine pe aventurierii și transfugii socialismului. Proletariatului îi convine de minune ca această curățire prealabilă a mișcării sale să fie începută de istorie în ajunul revoluției socialiste, și nu în cursul acesteia.

„Sozial-Demokrat“ nr. 48
din 20 noiembrie 1915

Se tipărește după textul
apărut în ziar

CAMUFLAREA POLITICII SOCIAL-ȘOVINE SUB PARAVANUL UNEI FRAZELOGII INTERNAȚIONALISTE

Care este raportul dintre faptele politice și literatura politică ? dintre evenimentele politice și lozincile politice ? dintre realitatea politică și ideologia politică ? Această problemă este în momentul de față de o importanță esențială pentru înțelegerea întregii crize a Internaționalei, căci orice criză, și chiar orice cotitură, în procesul de dezvoltare duce inevitabil la o neconcordanță între forma veche și conținutul nou. Nu mai vorbim de faptul că societatea burgheză formează și întreține în permanență politicieni care se pretind a fi situați în afara claselor și oportuniști care se pretind a fi socialiști, și unii și alții înșelînd cu bună știință și în mod sistematic masele cu fraze dintre cele mai pompoase, dintre cele mai „de stînga“. Dar într-o perioadă de criză se observă pînă și la participanții ei onești o foarte frecventă neconcordanță între vorbă și faptă. Marea însemnătate progresistă a oricăror crize, chiar și a celor mai acute, mai grele și mai dureroase, constă, între altele, tocmai în faptul că ele demască și înlătură extraordinar de rapid și de energic, într-un chip extrem de convingător vorbele putrede, chiar cînd sînt spuse cu bună-credință, și instituțiile putrede, chiar dacă la baza lor au stat cele mai bune intenții.

În momentul de față, faptul cel mai însemnat din viața social-democrației ruse îl constituie alegerile de delegați ai muncitorilor din Petrograd în comitetul pentru industria de război. Pentru prima oară de la izbucnirea războiului și numai cu prilejul acestor alegeri, *masele* de proletari au

fost efectiv atrase la discutarea problemelor fundamentale ale politicii, contemporane și puse în situația de a se pronunța asupra lor, iar în același timp alegerile ne-au arătat care este adevărata *stare de lucruri* din rîndurile social-democrației ca partid de masă. Ele au arătat că există numai două curente, unul revoluționar-internaționalist, cu adevărat proletar, organizat de partidul nostru ; acest curent a luat atitudine *împotriva apărării patriei*. Celălalt curent, „defensist“ sau social-șovin, este blocul celor de la „Nașe Delo“ (adică al nucleului de bază al lichidatorilor) cu plehanoviștii, cu narodnicii și cu cei fără de partid, bloc care se bucură de sprijinul întregii prese burgheze și al tuturor ultrareacționarilor din Rusia, ceea ce dovedește că linia politică a acestui bloc este în fond o linie burgheză, și nu una proletară.

Acestea sînt faptele. Aceasta este realitatea. Dar lozincile și ideologia ? Ziarul petrogrădean „Rabocee Utro“⁴⁹ nr. 2 (22.X), culegerea editată de cei de la Comitetul de organizare („Internaționala și războiul“ nr. 1, 30.XI.1915) și ultimele numere ale ziarului „Nașe Slovo“ dau un răspuns la care trebuie să se gîndească bine de tot toți aceia pe care politica îi interesează altfel decît îl interesa cititul pe Petrușka al lui Gogol.

Să vedem, așadar, care sînt conținutul și semnificația *acestei* ideologii.

Documentul cel mai important este ziarul „Rabocee Utro“ din Petrograd. Aici, capii lichidatorismului și ai social-șovinismului se află în cîrdășie cu delatorul Gvozdev. Oamenii aceștia cunosc cu precizie tot ce a precedat alegerile din 27.IX și tot ce s-a petrecut la aceste alegeri. Oamenii aceștia au avut posibilitatea să arunce un vâl peste blocul lor cu plehanoviștii, cu narodnicii și cu cei fără de partid și au uzat de această posibilitate : o vorbă n-au suflat ei nici despre semnificația acestui bloc, nici despre *raportul numeric* dintre diferitele lui elemente componente. Lor le convenea să ascundă un asemenea „amănunt“ (d-l Gvozdev și amicii săi de la „Rabocee Utro“ au fost, fără îndoială, în posesiunea datelor referitoare la aceasta), și ei l-au ascuns. Dar nu puteau inventa un *al treilea grup*, în afară de grupul celor 90 și al celor 81 ; nu poți minți

la fața locului, la Petrograd, în fața muncitorilor, pretinzând că există un „al treilea“ grup, cum afirmă fără pic de jenă „anonimul de la Copenhaga“⁵⁰, îndrugînd în privința asta verzi și uscate în coloanele presei germane și ale ziarului „Naše Slovo“, — căci oameni care nu și-au pierdut uzul rațiunii nu mint atunci cînd își dau seama că descoperirea imediată, pe loc, a minciunii lor este inevitabilă. De aceea „Rabocce Utro“ publică un articol intitulat „Două poziții“, semnat de K. Oranski (o veche cunoștință !) și analizează cît se poate de amănunțit ambele poziții, atît a grupului de 90, cît și a grupului de 81, fără a pomeni măcar despre existența vreunei a 3-a poziții. În treacăt remarcăm că cenzura a masacrat aproape în întregime nr. 2 al ziarului „Rabocce Utro“ ; se poate spune că spațiile albe ocupă mai mult loc decît partea care a scăpat de foarfecele cenzurii, dar dintre articole au fost cruțate numai două, și anume cel intitulat „Două poziții“ și un foileton care denaturează în spirit liberal istoria anului 1905, adică numai articolele în care bolșevicii sînt atacați pentru „anarhism“ și „boicotism“. Guvernului țarist îi *convine* să se scrie și să se publice asemenea materiale. Nu este întîmplător faptul că asemenea materiale se bucură de monopolul legalității pretutindeni, începînd cu Rusia despotică și terminînd cu Franța republicană !

Cu ce fel de argumente își apără deci „Rabocce Utro“ poziția „defensistă“ sau „social-șovină“ ? Exclusiv cu ter-tipuri, cu fraze internaționaliste !! Poziția noastră, zic ei, nu este nicidecum „națională“, nicidecum „defensistă“, ea nu face decît să exprime o „atitudine“ „neindiferentă“ „față de situația țării“, față de „salvarea“ ei „de la distrugere și pieire“, — „atitudine care nu este cîtuși de puțin reflectată în prima poziție“ (adică în poziția grupului de 90). Poziția noastră, zic ei, a fost „cu adevărat internaționalistă“ ; noi am arătat căile și mijloacele pentru „eliberarea“ țării, „am apreciat în același mod (!! ca și cei situați pe prima poziție) originea războiului și esența lui social-politică“, „am formulat în același mod (!! ca și cei situați pe prima poziție) problema generală a organizării internaționale și a activității internaționale a proletariatului“ (fără glumă !) „și a democrației în timpul războiului,

În toate perioadele de dezvoltare ale conflictului mondial“. În mandatul dat reprezentanților noștri, zic ei, am declarat că „în actuala situație social-politică clasa muncitoare nu-și poate asuma nici o răspundere pentru apărarea țării“, noi „ne-am pronunțat cu hotărâre, în primul rînd, pentru sarcinile internaționale ale democrației“, „am adus aportul nostru la șuvoiul viu al năzuințelor care își au ca etape Copenhaga și Zimmerwaldul“ (iată cine sîntem noi!). Sîntem, zic ei, pentru lozinca „pace fără anexiuni“ (subliniat de „Rabocce Utro“). Noi „am opus caracterului abstract și anarhismului cosmopolit al primului curent realismul și internaționalismul poziției noastre, al tacticii noastre“.

Nu-i așa că fiecare cuvînt e o adevărată perlă? Dar, pe lîngă ignoranță și brașoave repetiloviste⁵¹, găsim în aceste perle o diplomatie cît se poate de lucidă și de *justă* din punctul de vedere al burgheziei. Pentru a putea influența muncitorimea, burghezii trebuie să se deghizeze în socialiști, social-democrați, internaționaliști etc., altminteri nu este posibilă nici o influență. Și „Rabocce Utro“ se dichisește, își pune pe față rumenele și sulimanuri, face ochi dulci și nu se dă înlături de la nimic! Sîntem gata să semnăm și de o sută de ori chiar și Manifestul de la Zimmerwald (ce palmă pe obrazul acelora dintre zimmerwaldieni care au semnat acest manifest fără a combate timiditatea lui și fără a face rezerve în această privință!), precum și orice rezoluție cu privire la esența imperialistă a războiului, și să jurăm că sîntem „internaționaliști“ și „revoluționari“ („eliberarea țării“ — în presa controlată de cenzură = revoluție — în cea ilegală), — numai... numai să nu fim împiedicați să îndemnăm pe muncitori să participe la alegerile de reprezentanți în comitetele pentru industria de război, adică să participe *în fapt* la acest război tîlhăresc, reacționar („de apărare“).

Numai asta contează, tot restul e vorbărie. Numai asta este esențialul, tot restul nu e decît frazeologie. *Numai asta le trebuie* poliției, monarhiei țariste, lui Hvostov și burgheziei. Burghezii deștepți din țările mai evolute dau dovadă de toleranță față de frazeologia internaționalistă și socialistă, din moment ce este admisă participarea la

apărarea țării : amintiți-vă de felul în care ziarele reacționare franceze au apreciat Conferința de la Londra a socialiștilor din țările „Triplei Înțelegeri”⁵². Știți, scria unul dintre aceste ziare, domnii socialiști au un fel de „tic”, o boală nervoasă, care îi face să repete involuntar un anumit gest, o anumită mișcare a mușchilor, un anumit cuvânt. De aceea, nici socialiștii „noștri” nu pot aborda nici un subiect fără a repeta mereu : sîntem internaționaliști, sîntem pentru revoluția socială. Dar asta nû e primejdios ! Nu e decît un „tic”, iar pentru „noi” importă faptul că ei sînt *pentru apărarea patriei*.

Așa judecau burghezii deștepți din Franța și din Anglia ; și, într-adevăr, guvernelor tîlhărești, burgheziei imperialiste nu le este oare convenabil cînd participarea la războiul de jaf este susținută cu fraze despre democrație, socialism etc. ? Nu-i convine oare boierului să aibă o slugă care, în fața poporului, să jure pe toți sfinții că toate gîndurile și preocupările stăpînului său sînt închinare fericii poporului ?

„Rabocce Utro” ne încredințează că e întru totul de acord cu hotărîrile de la Zimmerwald și *în vorbe* se delimitează de plehanoviști, declarînd (în nr. 2) că „în multe privințe nu este de acord” cu ei, dar *în fapt* este de acord cu ei în ceea ce privește *esențialul*, în fapt *participă* alături de ei, alături de burghezia din propria lor țară, la instituțiile „de apărare” ale burgheziei șoviniste.

Comitetul de organizare nu numai că ne încredințează că e întru totul de acord cu hotărîrile de la Zimmerwald, ci le și „subscrie” și semnează în toată regula, nu numai că se delimitează de plehanoviști, ci chiar scoate în arenă pe un oarecare A.M., care, ascunzîndu-se sub vălul anonimatului său, scrie : „noi, aderenții” (? poate că A.M. reprezintă nici mai mult, nici mai puțin decît doi „aderenți” ?) „Blocului din august, considerăm necesar să declarăm că organizația «Prizîv» a depășit mult limitele a ceea ce poate fi tolerat în partidul nostru, așa cum le concepem noi, și de aceea membrii grupurilor de sprijin ale acestei organizații n-au ce căuta în rîndurile organizațiilor care fac parte din Blocul din august”. Dar curajoși

mai sînt acești „aderenți“ A.M. : nu ezită să spună verde în față adevărul !

Dintre cei cinci membri ai „Secretariatului din străinătate“ al Comitetului de organizare, care a editat culegerea citată, nici unul nu s-a arătat dispus să facă o declarație atît de îndrăzneată ! Reiese că cei cinci secretari sînt împotriva rupturii cu Plehanov (nu de mult încă P. Akselrod declara că menșevicul Plehanov îi este mai aproape decît bolșevicii-internaționaliști), dar, temîndu-se de ceea ce vor spune muncitorii și nedorind să-și strice „reputația“, preferă să treacă sub tăcere acest lucru, scoțînd însă în arenă 1—2 aderenți anonimi care să afișeze un internaționalism ieftin și cu totul inofensiv...

Pe de o parte, unii secretari — A. Martînov, L. Martov, Astrov — polemizează cu „Nașe Delo“, iar Martov personal se pronunță chiar împotriva participării la comitetele pentru industria de război. Pe de altă parte, bundistul Ionov, care se consideră mai „de stînga“ decît Kosovski — acest exponent al politicii realiste a Bundului — și care, de aceea, este cu plăcere folosit de bundiști ca paravan pentru camuflarea naționalismului lor, propovăduiește „dezvoltarea în continuare a vechii tactici“ (a Internaționalei a II-a, care a dus la falimentul acesteia), „dar nicidecum lichidarea ei“. Redacția face în legătură cu articolul lui Ionov o serie de mici rezerve echivoce, pline de chichițe diplomatice, dar lipsite de orice conținut, fără a ridica însă vreo obiecție împotriva *fondului* acestui articol, împotriva apărării a tot ce este putred și oportunist în „vechea tactică“. Anonimii A.M., „aderenți“ ai Blocului din august ⁵⁸, *apără* pur și simplu poziția revistei „Nașa Zarea“ : deși „a deviat“, zic ei, de la poziția internaționalistă, nu-i mai puțin adevărat însă că ea „a respins (?) politica de Burgfrieden în ceea ce privește Rusia, a recunoscut necesitatea restabilirii imediate a legăturilor internaționale și, după cît știm noi“ (anonimii „aderenți“ A.M.), „a aprobat excluderea lui Mankov din fracțiunea din Dumă“. Bună apărare ! Și narodnicii mic-burghezi sînt pentru restabilirea legăturilor, și Kerenski este împotriva lui Mankov ; dar a spune că adepții „neîmpotrivirii la

război“ resping politica de pace civilă (Burgfrieden) înseamnă a înșela pe muncitori cu vorbe goale.

Redacția culegerii editate de Comitetul de organizare își expune punctul ei de vedere în articolul „Tendințe primejdioase“, care e o adevărată mostră de jonglerie politică. Pe de o parte, bombastice fraze de stînga împotriva autorilor apelurilor defensiste (ale social-șoviniștilor din Petrograd și Moscova). Pe de altă parte, „*e greu să-ți dai seama de la care cercuri de partid provin cele două declarații !!*“ În realitate nu există nici umbră de îndoială că ele provin „*de la cercurile*“ revistei „Nașe Delo“, deși colaboratorii acestei reviste legale nu au, desigur, nici o vină în întocmirea unor declarații ilegale... Problemei rădăcinilor ideologice ale acestor declarații, a identității depline a acestor rădăcini *cu curentul* lichidatorismului, al social-șovinismului, „naședelismului“, cei de la Comitetul de organizare i-au substituit o problemă de amănunt și cu totul lipsită de sens, care nu interesează pe nimeni, în afară de poliție, și anume problema *cine anume* dintre membrii *cercurilor* sînt autorii. Pe de o parte, redacția tună și fulgeră : Internaționaliști ai Blocului din august ! să strîngem rîndurile în vederea „unei cît mai energice rezistențe împotriva tendințelor defensiste“ (129), în vederea „unei lupte intransigente“ (126) ; iar pe de altă parte, cîteva pagini mai jos, citim următoarea frază : „Linia fracțiunii din Dumă, care este sprijinită de Comitetul de organizare, n-a întîmpinat“ (pîna acum) „o opoziție fățișă“ (129) !!

Or, această linie, după cum știu foarte bine autorii înșiși, constă în inexistența unei linii și în apărarea camuflată a poziției celor de la „Nașe Delo“ și „Rabocee Utro“...

Luați articolul cel mai „de stînga“ și cel mai „principial“ din această culegere, articolul lui L. Martov. E de ajuns să cităm din acest articol o singură frază, care exprimă ideea principală a autorului, ca să ne dăm seama cîte parale face principialitatea lui. „Se înțelege de la sine că, dacă criza actuală ar duce la victoria revoluției democratice, la instaurarea republicii, caracterul războiului s-ar schimba în mod radical“ (116). Acesta este un neadevăr

sfruntat. Martov nu putea să nu știe că revoluția democratică și republica democratică sînt o revoluție și o republică burghezo-democratice. Caracterul războiului dintre marile state burgheze și imperialiste nu s-ar schimba *cîtuși de puțin* dacă într-unul din aceste state imperialismul militar-absolutisto-feudal ar fi repede înlăturat, căci de pe urma acestui fapt imperialismul pur burghez nu numai că n-ar dispărea, ci *s-ar întări* chiar și mai mult. Tocmai de aceea ziarul nostru a declarat în nr. 47, teza a 9-a *, că în războiul actual partidul proletariatului din Rusia nu va apăra nici chiar patria republicanilor și revoluționarilor atîta timp cît aceștia sînt șoviniști ca Plehanov, narodnicii, Kautsky, naședeliștii, Ciheidze, cei din Comitetul de organizare etc.

Pe Martov nu-l salvează *cîtuși de puțin* fraza în doi peri din nota de la p. 118, în care, contrar celor afirmate la p. 116, el declară că „se îndoiește” dacă democrația burgheză poate să ducă lupta „împotriva imperialismului internațional” (bineînțeles că nu poate); că „nu e sigur” că burghezia nu va transforma republica anului 1793 într-o republică a lui Gambetta și Clemenceau. Falsul teoretic esențial rămîne aici în picioare: în 1793, clasa înaintată a revoluției *burgheze* din Franța a dus război împotriva monarhiilor *prerevoluționare* din Europa, — pe cînd Rusia anului 1915 duce război nu împotriva unor țări mai înapoiate, ci împotriva unor țări mai avansate, care se află în ajunul revoluției *socialiste*. Aceasta înseamnă că în războiul din 1914—1915 rolul pe care l-au avut iacobinii în 1793 poate fi îndeplinit numai de un proletariat care săvîrșește revoluția socialistă victorioasă. Prin urmare, în războiul actual, proletariatul rus ar putea să fie pentru „apărarea patriei”, ar putea să considere „că caracterul războiului s-a schimbat în mod radical” numai *în cazul cînd* revoluția rusă ar aduce la putere tocmai partidul proletariatului, dacă ar permite tocmai acestui partid să îndrepte toată puterea avîntului revoluționar și a aparatului de stat spre înfăptuirea imediată și directă a alianței

* Vezi volumul de față, p. 51. — Nota red.

cu proletariatul socialist din Germania și Europa (ziarul „Soțial-Demokrat“ nr. 47, teza a 11-a) *.

Martov, care jonglează cu fraze de efect, își încheie articolul cu o chemare plină de efect adresată „social-democrației ruse“, pe care o îndeamnă „să adopte chiar de la începutul crizei politice o poziție revoluționară-internaționalistă clară“. Cititorul care vrea să verifice dacă sub această firmă de efect nu se ascunde ceva putred trebuie să-și pună întrebarea : ce înseamnă în genere a adopta o poziție în politică ? (1) Să faci în numele unei organizații (de pildă în numele „celor cinci“ secretari) o apreciere clar formulată a momentului și a tacticii, să prezinti o serie de rezoluții ; (2) să formulezi lozincă de luptă corespunzătoare momentului respectiv ; (3) să legi și una și alta de *acțiunea maselor* proletare și a avangărzii lor conștiente. Martov și Akselrod, conducătorii ideologici ai „grupului de cinci“, nu numai că nu fac nimic din toate acestea, dar în fapt *sprijină* în toate aceste trei domenii pe *social-șoviniști* și caută să-i camufleze ! În 16 luni de război, cei cinci secretari din străinătate nu numai că n-au adoptat o poziție „clară“, dar n-au adoptat în genere nici un fel de poziție în ceea ce privește programul și tactica. Martov oscilează când spre dreapta, când spre stînga, iar Akselrod trage numai la dreapta (vezi în special broșura lui în limba germană). Nimic clar, nimic precis formulat, nimic organizat, nici un fel de poziție ! „Pentru proletariatul rus — scrie Martov în numele său propriu — convocarea unei adunări constituante alese prin vot universal în vederea lichidării țarismului și a războiului trebuie să devină lozincă centrală de luptă a momentului de față“. Această lozincă nu e bună de nimic, ea nu este nici lozincă centrală și nici lozincă de luptă, căci îi lipsește esențialul, și anume conținutul politic precis, conținutul social de clasă al ideii acestei duble „lichidări“. Este o vulgară frază burghezo-democratică, și nicidecum o lozincă centrală, o lozincă de luptă, o lozincă proletară.

* Vezi volumul de față, p. 51. — Nota red.

În sfârșit, în ceea ce privește esențialul, adică legătura cu *masele* din Rusia, Martov & Co. nu reprezintă nimic, ba chiar mai puțin decît nimic, căci pe ei nu-i urmează nimeni. Alegerile au arătat că numai blocul burgheziei și al celor de la „Rabocce Utro“ este urmat de mase, iar referirea la Comitetul de organizare și la fracțiunea Ciheidze nu este decît un fals paravan, menit să camufleze acest bloc burghez.

„Sozial-Demokrat“ nr. 49
din 21 decembrie 1915

Se tipărește după textul
apărut în ziar

PREFAȚĂ LA BROȘURA LUI N. BUHARIN
„ECONOMIA MONDIALĂ ȘI IMPERIALISMUL“

Însemnătatea și actualitatea temei tratate în lucrarea lui N. I. Buharin nu necesită prea multe lămuriri. Problema imperialismului nu este numai una dintre cele mai esențiale, dar se poate spune cea mai esențială problemă din acel domeniu al științei economice care studiază schimbarea formelor capitalismului în timpul din urmă. Cunoașterea faptelor care țin de această problemă și pe care autorul le-a cules într-un număr atât de mare pe baza ultimelor materiale este absolut necesară pentru oricine se interesează nu numai de economie, ci de orice sferă a vieții sociale contemporane. Se înțelege de la sine că, fără o elucidare deplină a esenței imperialismului, atât sub aspectul lui economic cât și sub cel politic, nici vorbă nu poate fi de o apreciere istorică concretă a actualului război. O astfel de elucidare este absolut necesară pentru înțelegerea istoriei economice și diplomatice a ultimelor decenii, ceea ce, la rândul său, constituie o condiție indispensabilă pentru o justă apreciere a caracterului acestui război. Din punctul de vedere al marxismului, care în această problemă exprimă într-un mod deosebit de pregnant cerințele științei contemporane în general, nu poate stîrni decît zîmbete valoarea „științifică“ a unor procedee în cadrul cărora aprecierea istorică concretă a războiului este identificată cu înșirarea unor mărunte fapte răzlețe, plăcute sau convenabile claselor dominante dintr-o țară sau alta, scoase în mod arbitrar din textul unor „documente“ diplomatice, din noianul evenimentelor politice ale zilei etc. D-I Pleha-

nov, de pildă, a trebuit să se despartă definitiv de marxism pentru a putea pune în locul analizei trăsăturilor fundamentale și a tendințelor de bază ale imperialismului ca sistem de relații economice al capitalismului contemporan, foarte dezvoltat, copt și răscopt, spicuirea câtorva fapte mărunte, care au o semnificație plăcută pentru alde Purișkevici în cîrdășie cu Miliukov. În același timp, noțiunea științifică de imperialism este redusă la nivelul unei expresii de ocară la adresa concurenților, rivalilor și adversarilor direcți ai celor doi imperialiști menționați mai sus, care stau pe un teren de clasă întru totul similar cu cel al rivalilor și adversarilor lor! În aceste vremuri de cuvinte uitate, principii părăsite și concepții răsturnate, în aceste vremuri, cînd promisiunile solemne și rezoluțiile sînt călcate în picioare, nu este cazul să ne mirăm de așa ceva.

Însemnătatea științifică a lucrării lui N. I. Buharin constă mai cu seamă în aceea că în cuprinsul ei fenomenele esențiale ale economiei mondiale privind imperialismul sînt examinate ca un tot întreg, ca o anumită treaptă de dezvoltare a capitalismului foarte dezvoltat. A fost o epocă a capitalismului relativ „pașnic” cînd acesta, după ce a învins pe deplin feudalismul în țările avansate ale Europei, a putut să se dezvolte — *relativ* — mai liniștit și mai lin, extinzîndu-se „pașnic” asupra unor, încă foarte întinse, teritorii neocupate și țări neatrase definitiv în orbita capitalismului. Desigur că și în această epocă, situată aproximativ între 1871 și 1914, capitalismul „pașnic” crea condiții de viață care erau foarte departe de o adevărată „pace” atît în sensul militar al acestui cuvînt, cît și în sensul său general de clasă. Pentru $\frac{9}{10}$ din populația țărilor avansate, pentru sutele de milioane de locuitori din colonii și din țările înapoiate, această epocă n-a însemnat „pace”, ci asuprire, chinuri, groază, care a fost, poate, cu atît mai îngrozitoare cu cît părea o „groază fără sfîrșit”. Această epocă a dispărut pentru totdeauna, fiind înlocuită printr-o epocă relativ mult mai tumultuoasă, mai zguduită de salturi, catastrofe și conflicte, cînd pentru masa populației devine tipică nu atît „groaza fără sfîrșit”, cît „sfîrșitul plin de groază”.

Este totodată extrem de important să nu pierdem din vedere faptul că această înlocuire s-a produs exclusiv prin dezvoltarea, lărgirea și continuarea directă a celor mai profunde și mai fundamentale tendințe ale capitalismului și ale producției de mărfuri în general. Dezvoltarea schimburilor, creșterea mării producții — iată care sînt aceste tendințe fundamentale, care de secole se manifestă în lumea întreagă. Pe o anumită treaptă de dezvoltare a schimburilor, pe o anumită treaptă de creștere a mării producții, și anume pe treapta care a fost atinsă aproximativ la hotarul dintre secolul al XIX-lea și secolul al XX-lea, schimburile au creat o atît de accentuată internaționalizare a relațiilor economice și a capitalului, iar marea producție a căpătat proporții atît de vaste, încît libera concurență a început să cedeze locul monopolului. Tipice nu mai sînt acum întreprinderile care se concurează „liber“ — în interiorul țării și în relațiile dintre țări —, ci uniunile monopoliste de întreprinzători, trusturile. „Stăpînitor“ tipic al lumii a devenit acum capitalul financiar, care este deosebit de mobil și de elastic și ale cărui interese se împletesc pe o scară deosebit de largă atît în interiorul țării, cît și pe plan internațional, care este deosebit de impersonal și rupt de producția directă, se concentrează deosebit de ușor și a ajuns deosebit de departe în procesul său de concentrare, astfel încît literalmente cîteva sute de miliardari și de milionari țin în mîinile lor destinele lumii întregi.

Raționînd în mod abstract-teoretic, se poate ajunge la aceeași concluzie la care a ajuns și Kautsky — care, deși într-o manieră întrucîtva diferită, s-a despărțit și el de marxism —, și anume că nu mai e departe ziua cînd toți acești magnați ai capitalului se vor uni pe scară mondială și vor forma un trust mondial unic, punînd astfel capăt rivalității și luptei dintre capitalurile financiare din diferite state prin crearea unui capital financiar unit pe scară internațională. Această concluzie este însă tot atît de abstractă, simplistă și greșită ca și concluzia analogă a „struviștilor“ și „economisților“ noștri din ultimul deceniu al secolului trecut, care, pornind de la caracterul progresist al capitalismului, de la faptul că el nu poate fi evitat și

că a și învins definitiv în Rusia, ajungeau la concluzii când apologetice (ploconire în fața capitalismului, propagarea împăcării cu el, osanale în loc de luptă), când apolitice (adică negarea politicii sau negarea importanței acesteia, a probabilității unor zguduirii politice generale etc., greșeală specifică „economistilor“), când chiar de-a dreptul „greviste“ („greva generală“ ca apoteoză a mișcării greviste, împinsă pînă la uitarea sau ignorarea celorlalte forme ale mișcării și „sărind“ de-a dreptul de la capitalism la înlăturarea lui printr-o luptă pur grevistă, exclusiv grevistă). Există indicii că și în zilele noastre caracterul incontestabil progresist al imperialismului în comparație cu „paradisul“ semifilistin al liberei concurențe, inevitabilitatea imperialismului și victoria lui definitivă asupra capitalismului „pașnic“ în țările avansate ale lumii sînt de natură să ducă la tot atît de numeroase și variate greșeli și tribulații politice și apolitice.

În cazul lui Kautsky, ruptura lui vădită cu marxismul n-a luat forma unei negări sau uitări a politicii, nici pe aceea a unei încercări de „a sări“ peste conflictele, zguduirile și transformările politice, deosebit de numeroase și de variate în epoca imperialistă, și nici pe aceea a unei apologii a imperialismului, ci forma *visării unui capitalism „pașnic“*. Locul capitalismului „pașnic“ a fost luat de imperialismul nepașnic, războinic, aducător de catastrofe; Kautsky este nevoit să recunoască acest fapt, pentru că l-a recunoscut încă în 1909, într-o lucrare specială⁵⁴, în care a formulat pentru ultima oară concluzii consecvent marxiste. Dar dacă visul unei întoarceri înapoi, de la imperialism la capitalismul „pașnic“, este mult prea simplist și primitiv pentru a putea fi susținut, n-ar fi oare cu putință să se dea acelorași visări, mic-burgheze în fond, forma unor inofensive considerații pe tema unui „ultraimperialism“ „pașnic“? Dacă am numi ultraimperialism unirea internațională a imperialismelor naționale (sau mai bine zis: a imperialismelor din diferite state), unire care „ar putea“ înlătura conflictele deosebit de neplăcute, deosebit de îngrijorătoare și alarmante pentru micul burghez cum sînt războaiele, zguduirile politice etc., de ce să nu facem abstracție de epoca actuală, prezentă, epoca impe-

rialismului, care e plină de conflicte și de catastrofe, și să Țesem în schimb visul inocent al unui „ultraimperialism“ relativ pașnic, relativ lipsit de conflicte și de catastrofe? Nu ne-am putea scutura oare de sarcinile „dure“ pe care le pune și le-a și pus epoca imperialismului, deja începută în Europa, visînd în schimb că s-ar putea ca această epocă să treacă repede și că ar fi, poate, de conceput ca ea să fie urmată de o epocă relativ „pașnică“ de „ultraimperialism“, care să nu necesite o tactică „dură“? Kautsky chiar așa și spune: „O asemenea fază nouă (ultraimperialistă) a capitalismului este, în orice caz, imaginabilă“, dar „nu avem încă date suficiente pentru a putea decide dacă este sau nu realizabilă“ („Neue Zeit“, 30.IV.1915, p. 144).

Această tendință de a face abstracție de imperialismul prezent și de a evada pe aripile visului în sfera unui „ultraimperialism“ despre care nu se știe dacă este realizabil nu are în ea nimic marxist. În acest eșafodaj, marxismul este admis pentru „noua fază a capitalismului“, a cărei *posibilitate de realizare* nu ne este garantată nici măcar de acela care a scornit-o, în timp ce pentru faza actuală, deja începută, ni se servește — în loc de marxism — o încercare mic-burgheză și profund reacționară de a atenua contradicțiile. Kautsky a *promis* să fie marxist în epoca viitoare, plină de ascuțite contradicții și de catastrofe, pe care a fost nevoit s-o prevadă și s-o recunoască cît se poate de categoric în lucrarea sa din 1909 cu privire la această epocă viitoare. Acum, cînd a devenit absolut neîndoielnic că această epocă a sosit, Kautsky nu face iarăși altceva decît să *promită* că va fi marxist într-o epocă viitoare, epoca ultraimperialismului, despre care nu se știe dacă este sau nu realizabilă! Într-un cuvînt, promisiuni de a fi marxist în *altă* epocă — cîte vrei, dar nu acum, nu în condițiile actuale, nu în epoca actuală! Marxism pe credit, marxism-promisiune, marxism pentru mîine; pentru astăzi însă, teoria — și nu numai teoria — mic-burgheză, oportunistă a atenuării contradicțiilor. Ceva în genul internaționalismului de export, foarte răspîndit „în ziua de azi“, cînd internaționaliști și marxiști înflăcărați — o, foarte înflăcărați! — simpatizează cu orice manifestare de internaționalism... în tabăra adversarilor,

pretutindeni, numai nu la ei acasă sau la aliații lor ; ei simpatizează cu democrația... cînd aceasta rămîne o promisiune a „aliaților“ ; se declară pentru „autodeterminarea națiunilor“, cu *excepția* celor subjugate de națiunea care are cinstea să numere în rîndurile sale pe respectivul simpatizant... Pe scurt, avem aci una din nenumăratele variații de fățarnicie.

Dar se poate oare contesta că, abstract vorbind, este „imaginabilă“ o nouă fază a capitalismului *după* imperialism, și anume : ultraimperialismul ? Nu, nu se poate contesta. Abstract vorbind, am putea concepe o asemenea fază. Numai că în practică aceasta înseamnă să devii un oportunist care neagă sarcinile acute ale contemporaneității în numele visării unor sarcini viitoare, neacute. În teorie, aceasta înseamnă să nu te sprijini pe dezvoltarea care are loc în realitate, ci să *te rupi* de ea în mod arbitrar, spre a putea visa în voie ivirea unor asemenea sarcini. Nu încapе îndoială că lucrurile evoluează în *direcția* creării unui trust mondial unic, care va înghiți toate întreprinderile și toate statele, fără nici o excepție. Dar această evoluție are loc în astfel de împrejurări, într-un astfel de ritm și în cadrul unor astfel de contradicții, conflicte și zguduirii — nicidecum numai economice, ci și politice, naționale etc. etc., — încît neapărat *înainte* de a se ajunge la crearea unui trust mondial unic, a unei uniuni mondiale „ultraimperialiste“ a capitalurilor financiare naționale, imperialismul va trebui inevitabil să crape, iar capitalismul va trece în contrarul său.

XII. 1915

V. Ilin

Publicat pentru prima oară
la 21 ianuarie 1927,
în ziarul „Pravda“ nr. 17

Se tipărește după manuscris

OPORTUNISMUL ȘI FALIMENTUL INTERNAȚIONALEI A II-A ⁵⁵

E instructiv să comparăm atitudinea diferitelor clase și partide față de falimentul Internaționalei, scos la iveală de războiul din 1914—1915. Pe de o parte, burghezia laudă în fel și chip și ridică în slavă pe socialiștii care se pronunță pentru „apărarea patriei“, adică pentru război și pentru sprijinirea burgheziei. Pe de altă parte, reprezentanții mai sinceri sau mai puțin abili ai burgheziei jubilează pe tema falimentului Internaționalei, a prăbușirii „iluziilor“ socialiste. Printre socialiștii „apărători de patrie“ remarcăm aceleași două nuanțe : „extremiștii“, de felul germanilor W. Kolb și W. Heine, recunosc falimentul Internaționalei, declarînd totodată că vinovate de acest faliment sînt „iluziile revoluționare“ și tinzînd spre crearea unei Internaționale și mai oportuniste. În practică însă, ei sînt de acord cu „moderații“ și precauții „apărători“ socialiști „ai patriei“ de tipul lui Kautsky, Renaudel și Vandervelde, care neagă cu încăpăținare falimentul Internaționalei, consideră că activitatea ei este doar vremelnic suspendată și susțin că ea, Internaționala a II-a, este pe deplin viabilă și are tot dreptul la existență. Social-democrații revoluționari din diverse țări constată falimentul Internaționalei a II-a și consideră necesară crearea unei a III-a Internaționale.

Pentru a putea spune de partea cui este dreptatea, vom lua un document istoric care se referă chiar la războiul actual și care a fost semnat în unanimitate și în mod oficial de toate partidele socialiste din lume. Acest document este Manifestul de la Basel din 1912. Este demn de relevat

că în teorie nici un socialist nu se încumetă să tăgăduiască necesitatea unei aprecieri istorice concrete a fiecărui război în parte. Astăzi însă, cu excepția puțin numeroșilor social-democrați „de stînga“, nimeni nu se încumetă nici să renege în mod expres, fățiș și categoric, Manifestul de la Basel, să-l declare greșit, și nici să-l analizeze cu bună-credință, examinînd în lumina tezelor lui comportarea socialiștilor după izbucnirea războiului.

Cum se explică aceasta ? Se explică prin faptul că Manifestul de la Basel demască fără cruțare întreaga falsitate a raționamentelor și a comportării majorității socialiștilor oficiali. Acest manifest nu spune *absolut nimic* despre „apărarea patriei“ și nu face *nici* o distincție între războiul de agresiune și războiul de apărare !! *Nici un cuvînt* nu se spune în el despre lucrurile în jurul cărora fac azi atîta tărăboi conducătorii oficiali ai social-democrațiilor din Germania, ca și ai celor din țările cvadruplei înțelegeri. Manifestul de la Basel conține o apreciere clară, precisă și categorică a conflictelor concrete de interese care duceau la război în 1912 și care în 1914 au dus la izbucnirea lui. Manifestul spune că acestea sînt conflicte apărute pe terenul „imperialismului capitalist“, conflicte între Austria și Rusia pentru „supremație în Balcani“, conflicte între Anglia, Franța și Germania — izvorîte din faptul că aceste țări duc (*toate !*) „o politică de cuceriri în Asia Mică“, conflicte între Austria și Italia — izvorîte din tendința fiecăreia din aceste țări „de a atrage Albania în sfera ei de influență“, de a o supune „dominației“ sale, conflicte între Anglia și Germania din cauza „antagonismului“ lor general, apoi conflicte provocate de „tentativele țarismului de a cotoropi Armenia, Constantinopolul etc.“. Oricine vede că toate acestea sînt perfect aplicabile războiului actual. Caracterul pur imperialist, reacționar, sclavagist, cotorpitor al acestui război este cît se poate de clar arătat în cuprinsul manifestului, care a tras și concluzia care se impune de la sine : războiul nu poate fi „justificat în nici un chip sub pretextul apărării vreunui interes național“ ; războiul se pregătește „pentru profiturile capitaliștilor și ambițiile dinastiilor“ ; din partea muncitorilor ar fi „o crimă să tragă unii în alții“.

Aceste teze cuprind toate elementele esențiale necesare pentru înțelegerea deosebirii fundamentale dintre cele două mari epoci istorice. Una este epoca 1789—1871, când războaiele purtate în Europa erau, fără îndoială, în cea mai mare parte legate de *extrem de importante* „interese populare“, și anume: de viguroase mișcări burghezo-progresiste, de eliberare națională, cuprinzând milioane de oameni, de doborârea feudalismului, a absolutismului și a jugului străin. Pe acest teren și numai pe acesta a apărut noțiunea de „apărare a patriei“, de apărare a națiunii burgheze care se eliberează din cătușele evului mediu. Numai în acest sens admiteau socialiștii „apărarea patriei“. În acest sens trebuie să admitem apărarea patriei și astăzi, de pildă, apărarea Persiei sau a Chinei împotriva Rusiei sau Angliei, a Turciei împotriva Germaniei sau Rusiei, a Albaniei împotriva Austriei și Italiei etc.

Războiul din 1914—1915, cum se spune limpede în Manifestul de la Basel, aparține unei cu totul alte epoci istorice și poartă cu totul alt caracter. El este un război între tâlhari pentru împărțirea prăzii, pentru înrobirea unor țări străine. O victorie a Rusiei, Angliei și Franței ar însemna sugrumarea Armeniei, a Asiei Mici etc. — asta scrie în Manifestul de la Basel. O victorie a Germaniei ar însemna sugrumarea Asiei Mici, a Serbiei, Albaniei etc. Asta scrie tot acolo; acest lucru a fost recunoscut de toți socialiștii! Mincinoasă, absurdă și fățarnică este toată vorbăria pe tema războiului de apărare sau a apărării patriei din partea marilor puteri (citește: marilor tâlhari) care luptă pentru dominație mondială, pentru piețe și „sfere de influență“, pentru înrobirea popoarelor! Nu e de mirare că „socialiștii“ care admit apărarea patriei se tem să-și amintească de Manifestul de la Basel și să-l citeze textual: el *demască* ipocrizia lor. Manifestul de la Basel *dovedește* că socialiștii care se declară pentru „apărarea patriei“ în războiul din 1914—1915 sînt socialiști doar în vorbe, iar în fapt sînt șoviniști. Ei sînt social-șoviniști.

Dacă se pornește de la ideea că războiul este legat de interese de eliberare națională, se ajunge la o tactică a socialiștilor, iar dacă se pornește de la ideea că el este un

război imperialist, de cotropire, de jaf, se ajunge la o altă tactică. Manifestul de la Basel a schițat limpede această din urmă tactică. Războiul va provoca „o criză economică și politică“, spune el. Această criză trebuie „folosită“ pentru „a grăbi prăbușirea dominației capitalului“ : în aceste cuvinte *se recunoaște* că revoluția socială *este coaptă*, că ea *este posibilă*, că ea *va izbucni* în legătură cu războiul. „Clasele dominante“ se tem „de o revoluție proletară“, spune manifestul, referindu-se de-a dreptul la exemplul Comunei și al revoluției din 1905, adică la exemple de revoluții, greve și război civil. Mint aceia care spun că socialiștii „n-au discutat“ și „n-au adoptat o hotărâre“ în problema atitudinii față de război. Manifestul de la Basel *a adoptat* următoarea tactică : tactica acțiunilor proletare-revoluționare și a războiului civil.

Ar fi greșit să se creadă că Manifestul de la Basel este o declamație goală, o frază convențională, o amenințare deșartă. Așa ar vrea să-l prezinte aceia pe care el îi demască ! Dar asta nu-i adevărat ! Manifestul de la Basel este o sinteză a vastului material de propagandă și agitație din întreaga epocă a Internaționalei a II-a, epoca dintre 1889 și 1914. El *rezumă*, fără exagerare, *milioane și milioane* * de manifeste, articole de ziar, cărți și cuvântări ale socialiștilor din toate țările. A declara că acest manifest este o greșeală înseamnă a declara că întreaga Internațională a II-a, întreaga muncă de decenii a partidelor social-democrate este o greșeală. A încerca să faci abstracție de Manifestul de la Basel înseamnă a încerca să faci abstracție de întreaga istorie a socialismului. Manifestul de la Basel nu spune nimic *deosebit*, nimic *extraordinar*. El nu face *decît* să promoveze ideea cu ajutorul căreia socialiștii *au atras de partea lor masele*, și anume ideea că activitatea „pașnică“ este o *pregătire* în vederea revoluției proletare. Manifestul de la Basel a repetat ceea ce a spus la congresul din 1899 Guesde, care a înfierat ministerialismul socialist *în eventualitatea* unui război pentru piețe și a vorbit despre „brigandages capitalistes“ **,

* Cuvintele : „fără exagerare, milioane și milioane“ au fost inserate de Lenin, cu creionul, deasupra cuvintelor netăiate : „rezumă zeci de milioane“.

— Nota red.

** — tilhârțiile capitaliste („En garde !“, p. 175—176). — Nota trad.

sau Kautsky în 1909, în „Calea spre putere“, când a arătat că „epoca pașnică“ a luat sfârșit și că a început o epocă de războaie și de revoluții, epoca luptei proletariatului pentru putere.

Manifestul de la Basel dovedește, fără putință de tăgadă, că socialiștii care au votat creditele de război, care au acceptat să intre în guvern și au admis apărarea patriei în războiul din 1914—1915 *au trădat* pe toată linia socialismul. Faptul că au trădat este incontestabil. Numai niște ipocriți ar putea să-l nege. Problema e numai cum *să-l explici*.

Ar fi absurd, neștiințific, ridicol să se reducă totul la o *problemă de persoane*, să se invoce cazul unor oameni ca, de pildă, Kautsky, Guesde, Plehanov („pînă și“ oameni de talia lor!). Aceasta ar însemna să se recurgă la un tertip lamentabil. O explicație serioasă implică o examinare temeinică a semnificației *economice* a acestei politici, apoi o analiză a *ideilor* ei fundamentale și, în sfârșit, o studiere a istoriei *curentelor* din sînul socialismului.

Care este esența *economică* a ideii „apărării patriei“ în războiul din 1914—1915? Răspunsul a și fost dat în Manifestul de la Basel. Pentru *toate* marile puteri războiul actual este un război pentru jefuirea și împărțirea lumii, un război pentru piețe, pentru înrobirea popoarelor. Burgheziei asta îi aduce o sporire a profiturilor. Păturii înguste a birocrăției și aristocrației muncitorești, precum și micii burghezii (intelectualității etc.) care „a aderat“ la mișcarea muncitorească, asta le promite *firimituri* din aceste profituri. Baza economică a „social-șovinismului“ (acest termen este mai precis decît cel de social-patriotism, care înfrumusețează răul) și a oportunismului este una și aceeași: alianța dintre pătura infimă a „vîrfurilor“ mișcării muncitorești și burghezia națională „proprie“ *împotriva* masei proletariatului. O alianță între *lacheii* burgheziei și burghezie *împotriva clasei* exploatate de burghezie. Social-șovinismul este oportunismul dus la desăvîrșire.

Conținutul politic al social-șovinismului și al oportunismului este unul și același: colaborare între clase, renunțare la dictatura proletariatului, renunțare la acțiuni

revoluționare, ploconire în fața legalității burgheze, neîncredere în proletariat, încredere în burghezie. Aceleași idei politice. Același conținut politic al tacticii. Socialșovinismul este continuarea directă și încununarea millerandismului, a bernsteinismului, a politicii muncitorești liberale engleze; el este suma lor, sinteza lor, rezultatul lor.

De-a lungul întregii epoci dintre 1889 și 1914 constatăm două orientări fundamentale în sînul socialismului: orientarea oportunistă și cea revoluționară. Două orientări în problema atitudinii față de socialism există și astăzi. Respingeți maniera de a proceda a mincinoșilor burghezi și oportuniști, care reduce totul la o problemă de *persoane*; luați *orientările* existente într-o serie întreagă de țări. Să luăm 10 țări europene: Germania, Anglia, Rusia, Italia, Olanda, Suedia, Bulgaria, Elveția, Belgia și Franța. În primele 8 țări, împărțirea în *orientare* oportunistă și *orientare* revoluționară corespunde împărțirii în socialșoviniști și internaționaliști revoluționari. Principalele *nuclee* ale socialșovinismului — în înțelesul social, politic — sînt: „Sozialistische Monatshefte“⁵⁶ & Co. în Germania, fabienii⁵⁷ și partidul laburist în Anglia⁵⁸ (Partidul muncitoresc independent a mers în *bloc* cu ei; în acest bloc, influența socialșovinismului este mult mai puternică decît în Partidul socialist britanic, în care circa $\frac{3}{7}$ sînt internaționaliști: 66 și 84), „Nașa Zarea“ și Comitetul de organizare (și „Nașe Delo“) în Rusia, partidul lui Bissolati în Italia, partidul lui Troelstra în Olanda, Branting & Co. în Suedia, „largii“ în Bulgaria⁵⁹, Greulich și oamenii * „săi“ din Elveția. Pe de altă parte, în rîndurile social-democraților revoluționari din *toate* aceste țări a răsunat deja un protest mai mult sau mai puțin vehement împotriva socialșovinismului. Excepție fac două țări din zece; dar și în aceste țări, internaționaliștii, deși *slabi*, nu lipsesc cu desăvîrșire; faptele care atestă existența lor sînt mai curînd necunoscute decît inexistente (Vaillant a mărturisit că primea scrisori de la internaționaliști, dar nu le publica).

* În manuscris, deasupra cuvîntului „oamenii“, Lenin a adăugat cuvîntul „aripa“. — Nota red.

Social-șovinismul este oportunismul dus la desăvârșire. Acest lucru este incontestabil. Alianța cu burghezia a fost o alianță ideologică, ascunsă. Acum ea a devenit fățișă, brutală. Tocmai din alianța cu burghezia și cu statele-majore își soarbe social-șovinismul forța. Mint aceia care (asemenea lui Kautsky) spun că „masele“ de proletari au cotit spre șovinism: masele *n-au fost* consultate nicăieri (cu excepția, poate, a Italiei — 9 luni de controverse înainte de declararea războiului! — și în această țară masele au fost *împotriva* partidului lui Bissolati). Masele au fost reduse la tăcere, dezorganizate, strivite de starea de război. Liber și-au exprimat votul *numai* conducătorii, și ei au votat *pentru* burghezie, *împotriva* proletariatului! E ridicol și stupid să consideri că oportunismul e un fenomen *intern* de partid! Toți marxiștii, atât cei din Germania cât și cei din Franța etc., au declarat și au demonstrat întotdeauna că oportunismul este o manifestare a influenței burgheziei asupra proletariatului, că el este o politică muncitorească burgheză, este alianța dintre o pătură infimă de elemente cvasiproletare și burghezie. Dezvoltându-se decenii de-a rîndul în condițiile capitalismului „pașnic“, oportunismul a atins în 1914—1915 un grad de maturitate atât de avansat, încît a devenit aliatul fățiș al burgheziei. Unitatea cu oportunismul înseamnă unitatea proletariatului cu propria sa burghezie națională, adică subordonarea lui față de ea, înseamnă scindarea clasei muncitoare revoluționare internaționale. De aici nu rezultă că ar fi de dorit sau cel puțin posibilă o ruptură imediată cu oportuniștii în toate țările, dar rezultă că istoria a pus-o la ordinea zilei, că ea a devenit inevitabilă și a căpătat un caracter progresist, că a devenit necesară pentru lupta revoluționară a proletariatului și că cotitura istorică de la capitalismul „pașnic“ la imperialism duce în mod necesar la o astfel de ruptură. Volentem ducunt fata, nolentem trahunt*.

Burghezia tuturor țărilor, și în primul rînd burghezia țărilor beligerante, este de la începutul războiului unanimă în elogierea socialiștilor care recunosc „apărarea patriei“,

* — Pe cel ce vrea să meargă destinul îl duce, pe cel ce se opune — îl tîrăște. — Noia trad.

adică apărarea intereselor tîlhărești ale burgheziei în războiul imperialist *împotriva proletariatului*. Priviți deci cum aceste interese fundamentale și esențiale ale burgheziei internaționale își croiesc drum, își găsesc expresie *înăuntrul* partidelor socialiste, *înăuntrul* mișcării muncitorești. Deosebit de instructiv este aici exemplul Germaniei, căci în această țară epoca Internaționalei a II-a a creat cel mai puternic partid; dar și în alte țări, noi vedem absolut *același lucru* ca și în Germania, cu foarte mici deosebiri în ceea ce privește forma, aparența, aspectul exterior.

În aprilie 1915, revista germană conservatoare „Preussische Jahrbücher“⁶⁰ a publicat un articol scris de un *social-democrat*, membru al partidului social-democrat, care a preferat să se ascundă sub pseudonimul *Monitor*. Acest oportunist a divulgat fără să vrea adevărul, a spus pe față în ce constă *esența* politicii *întregii* burgheziei mondiale față de mișcarea muncitorească din secolul al XX-lea. Această mișcare nu mai poate fi nici ignorată, nici înăbușită cu forța brutală. Ea trebuie coruptă dinăuntru prin *cumpărarea* păturii ei de sus. În felul acesta a procedat decenii de-a rîndul burghezia anglo-franceză, corupînd pe liderii trade-unionurilor, pe alde Millerand, Briand & Co. Tocmai așa procedează astăzi și burghezia germană. Partidul social-democrat — spune Monitor în fața burgheziei (în fond însă, *în numele* burgheziei) — se comportă „ireproșabil“ în timpul războiului (adică *slujește* ireproșabil burghezia, *împotriva* proletariatului). „Procesul regenerării“ partidului social-democrat într-un partid muncitoresc național-liberal se desfășoară admirabil. Ar fi însă *primejdios* pentru burghezie dacă acest partid ar evolua și *mai la dreapta*: „El trebuie să-și păstreze caracterul de partid muncitoresc cu idealuri socialiste, căci în ziua în care va renunța la aceasta va lua ființă un nou partid, care își va însuși, într-o formulare mai radicală, programul renegat de cel vechi“ („Pr. J.“, 1915, nr. 4, 50—51).

Aceste cuvinte exprimă fățiș ceea ce burghezia a făcut întotdeauna și pretutindeni pe ascuns. Maselor le *trebuie* cuvinte „radicale“ pentru a crede în ele. Oportuniștii sînt

gata să le repete fățarnic. Lor, oportuniștilor, le sînt de folos și le trebuie *astfel* de partide cum au fost partidele social-democrate ale Internaționalei a II-a, căci ele au făcut posibilă *apărarea* burgheziei de către socialiști în criza din 1914—1915! Întru totul identică cu politica recomandată de germanul Monitor este aceea pe care o duc fabienii și liderii liberali ai trade-unionurilor în Anglia ⁶¹, oportuniștii și jaurəsiștii în Franța ⁶². Monitor este un oportunist fățiș sau cinic. Priviți însă ce spune cealaltă nuanță, oportunistul camuflat sau „cinstit”. (Engels a spus cîndva, pe bună dreptate, că oportuniștii „cinstiți” sînt cei mai periculoși pentru mișcarea muncitorească ⁶³.) O mostră de oportunist de acest soi este Kautsky.

În nr. 9 din 26.XI.1915 al revistei „Die Neue Zeit”, Kautsky scrie că majoritatea partidului oficial încalcă programul partidului (Kautsky însuși a apărut politica acestei majorități timp de un an de zile după declararea războiului și a căutat să justifice minciuna „apărării patriei”!). „Crește opoziția împotriva majorității” (272). („Die Opposition gegen die Mehrheit im Wachsen ist“.) Masele au o stare de spirit „opoziționistă” („oppositionnel”). „Nach dem Kriege”... (nur *nach* dem Kriege?)... „werden die Klassengegensätze sich so verschärfen, dass der Radikalismus in den Massen die Oberhand gewinnt” (272)... Es „droht uns nach dem Kriege” (nur *nach* dem Kriege?) „die Flucht der radikalen Elemente aus der Partei u. ihr Zutrom zu einer Richtung antiparlamentarischer” (?? soll heißen: ausserparlamentarischer) „Massenaktionen”... „So zerfällt unsere Partei in zwei Extreme, die nichts Gemeinsames haben...” *

Kautsky vrea să reprezinte „linia de mijloc, linie de aur”, el vrea să împace aceste „două extreme”, „care nu au între ele nimic comun!! El recunoaște acum (după 16 luni de război) că masele sînt revoluționare. Și condamnînd pe loc acțiunile revoluționare, calificîndu-le

* — „După război” ... (numai după război?)... „contradicțiile de clasă se vor ascuți în așa măsură încît în mase va precumpăni radicalismul” (272)... „Ne amenință după război” (numai după război?) „un exod al elementelor radicale din partid și unirea lor cu partizanii acțiunilor de masă antiparlamentare” (?? trebuia spus: extraparlamentare)... „Astfel partidul nostru se scindează în două tabere extreme, care nu au între ele nimic comun...” — *Nota trad.*

drept „Abenteuer“ „in den Strassen“ (S. 272) *, Kautsky vrea „să împace“ masele revoluționare cu liderii oportuniști, „care n-au nimic comun cu ele“, — să le împace *cum?* Cu vorbe! Cu vorbele „de stînga“ ale minorității „de stînga“ din Reichstag!! Minoritatea să urmeze exemplul lui Kautsky și să condamne *acțiunile* revoluționare, să le califice drept *aventură*, dar să hrănească masele cu *vorbe* de stînga, — și atunci vor domni în partid unitate și pace... cu cei de teapa lui Südekum, Legien, David și Monitor!!

Dar acesta nu este altceva decît programul lui Monitor, programul burgheziei, cu singura deosebire că e rostit pe „un ton amical“, în „fraze dulcegi“!! Acest program a fost urmat și de Wurm atunci cînd, în ședința din 18.III.1915 a fracțiunii social-democrate a Reichstagului, acesta „warnte die Fraktion den Bogen zu überspannen; in den Arbeitermassen wachse die Opposition gegen die Fraktionstaktik; es gelte, beim marxistischen Zentrum zu verharren“. (S. 67 „Klassenkampf gegen den Krieg! Material zum «Fall Liebknecht»“. Als Manuskript gedruckt.) **

Este demn de reținut că în numele întregului „centru marxist“ (inclusiv Kautsky) se recunoaște aici că masele sînt revoluționare! Și asta la 18.III.1915!!! Opt luni și jumătate mai tîrziu, la 26.XI.1915, Kautsky recomandă iarăși ca masele revoluționare să fie calmate cu fraze de stînga!!

Între oportunismul lui Kautsky și cel al lui Monitor există numai deosebiri de formulare, deosebiri de nuanță, deosebiri în ceea ce privește mijloacele folosite în vederea atingerii *aceluiasi* scop: *păstrarea* influenței oportuniștilor (adică a burgheziei) asupra maselor, menținerea proletariatului în stare de subordonare față de oportuniști (adică față de burghezie)!! Foarte plastic au caracterizat Pannekoek și Gorter poziția lui Kautsky, numind-o „radicalism pasiv“ (verbiage***, cum zic francezii, care au studiat

* — „aventuri de stradă“. — Nota trad.

** — el „a atras atenția fracțiunii să nu întindă prea mult coarda; în masele muncitorești crește opoziția împotriva tacticii fracțiunii; trebuie să urmărim linia centrului marxist“. (P. 67 „Luptă de clasă împotriva războiului! Materiale cu privire la «Cazul Liebknecht»“. Cu titlu de manuscris.) — Nota trad.

*** — vorbărie. — Nota trad.

foarte bine *această* varietate de revoluționarism pe mostrele lor „autohtone“ (!). Eu însă aș prefera s-o numesc — oportunism camuflat, fricos, ipocrit și dulceag.

În fond, deosebirea dintre cele două orientări din rîndurile social-democrației este departe de a fi o deosebire de cuvinte sau de fraze. În ceea ce privește îmbinarea „apărării patriei“ (adică a apărării jafurilor practicate de burghezie) cu fraze despre socialism, internaționalism, libertatea popoarelor etc., Vandervelde, Renaudel, Sembat, Hyndman, Henderson și Lloyd George nu sînt mai prejos decît Legien, Südekum, Kautsky și Haase! Adevărata deosebire începe tocmai cu negarea totală a apărării patriei în războiul actual, cu recunoașterea necesității unor acțiuni revoluționare în legătură cu acest război, *în timpul lui și în perioada de după* el. Iar în această problemă, singura serioasă și de fond, Kautsky, Kolb și Heine nu se deosebesc întru nimic unul de altul.

O comparație între fabienii din Anglia și kautskiștii din Germania este instructivă în această privință. Cei dinții se deosebesc prea puțin de liberali; ei n-au recunoscut niciodată marxismul. La 18 ianuarie 1893, Engels scria despre fabieni: „...o bandă de carieriști, destul de rezonabili ca să înțeleagă caracterul inevitabil al revoluției sociale, dar care nici în ruptul capului nu vor să încredințeze această muncă titanică în mod exclusiv proletariatului nematurizat... Principiul lor de bază este teama de revoluție...“⁶⁴. Iar la 11 noiembrie 1893: „Acești burghezi îngîmfați, care binevoiesc să coboare pînă la proletariet, pentru a-l elibera de sus, dacă el ar vrea numai să înțeleagă că o masă incultă, înapoiată nu este în stare să se elibereze singură și că nimic nu se poate realiza fără bunăvoința acestor avocați deștepți, a acestor publiciști și muieri sentimentale...“⁶⁵. Cît de departe sînt de ei kautskiștii în ceea ce privește „teoria“ lor! În practică însă, în atitudinea lor față de război, ei *nu se deosebesc cîtuși de puțin unii de alții!* Aceasta este o dovadă grăitoare a faptului că întregul marxism al kautskiștilor s-a golit de conținutul său revoluționar, transformîndu-se într-o literă moartă, în frazeologie ipocrită.

Din exemplele de mai jos se poate vedea cu ce sofisme vădite au căutat kautskiștii să combată, după izbucnirea războiului, tactica acțiunilor proletare revoluționare, adoptată de socialiști în unanimitate la Basel. Kautsky a enunțat teoria „ultraimperialismului“. Prin aceasta el înțelegea că locul „luptei dintre capitalurile financiare naționale“ îl ia „exploatarea în comun a lumii de către capitalul financiar unit pe scară internațională“ („N. Z.“. No. 5, 30.IV.1915, S. 144). În același timp însă, Kautsky însuși menționează că „nu avem încă date suficiente pentru a putea decide dacă această fază nouă a capitalismului este sau nu realizabilă“ !! Pornindu-se de la considerentul că „e imaginabilă“ o fază nouă, pe care chiar scornitorul ei nu se încumetă s-o declare „realizabilă“, se neagă sarcinile revoluționare ce-i revin proletariatului acum, în *faza* — deja ivită — de criză și război ! Și împotriva acțiunilor revoluționare se pronunță aceeași somitate a Internaționalei a II-a care în 1909 a scris o carte întregă intitulată „Calea spre putere“, care a fost tradusă aproape în toate limbile europene de mare circulație și care a demonstrat *legătura* dintre războiul ce se anunța și revoluție, a demonstrat că „*nu se mai poate* vorbi de o revoluție prematură“ !!

În 1909 Kautsky demonstrează că epoca capitalismului „pașnic“ a luat sfârșit, că începe o epocă de războaie și revoluții. În 1912, Manifestul de la Basel pune această teză la baza întregii tactici a partidelor socialiste din lume. În 1914 izbucnește războiul, se produce „criza economică și politică“ pe care o prevăzuseră congresele de la Stuttgart și Basel. Iar Kautsky inventează „argumente“ teoretice *împotriva* tacticii revoluționare !

P. B. Akselrod propagă aceleași idei în veșmintele unei frazeologii ceva mai „de stînga“ : el scrie în Elveția liberă și vrea să influențeze pe muncitorii revoluționari ruși (vezi broșura „Die Krise und die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie“. Zürich, 1915 *). În această broșură, el face descoperirea, plăcută pentru oportuniștii și burghezii tuturor țărilor, că „das Internationalisierungsproblem der

* — „Criza și sarcinile social-democrației internaționale“, Zürich, 1915.
— Nota trad.

Arbeiterbewegung ist mit der Frage der Revolutionisierung unserer Kampfmethoden und Methoden nicht identisch“ (37) și că „der Schwerpunkt des Internationalisierungsproblems der proletarischen Befreiungsbewegung liegt in der weiteren Entwicklung u. Internationalisierung eben jener Alltagspraxis“ (40)... „*beispielsweise* müssen die Arbeiterschutz- u. Versicherungsgesetzgebung... zum Objekt ihrer (der Arbeiter) *internationalen* Aktionen u. Organisationen werden“ (39) *.

E de la sine înțeles că nu numai Südekumii, Legienii și Hyndmanii în cârdășie cu Vandervelde, ci și alde Lloyd George, Neumann și Briand vor aproba întru totul un asemenea „*internaționalism*“ ! Akselrod subliniază „*internaționalismul*“ lui Kautsky, fără să citeze și să analizeze vreunul dintre argumentele lui în favoarea apărării patriei. Asemenea social-șoviniștilor francofilii, el nici nu îndrăznește să-și aducă aminte că Manifestul de la Basel vorbește tocmai de tactică revoluționară. Pentru viitor, pentru un viitor incert și necunoscut, Akselrod este gata să lanseze cele mai de stînga fraze rrevoluționare pe tema că viitoarea Internațională va întreprinde acțiuni — entgegengetreten wird (den Regierungen im Falle der Kriegsgefahr) „mit der Entfaltung eines revolutionären Sturmes“... „*Einleitung der sozialistischen Revolution*“ (14) **.

Nu glumiți !! Dar cînd este vorba de a aplica tactică revoluționară chiar acum, în timpul crizei actuale, Akselrod răspunde ganz *** à la Kautsky : „*revolutionäre Massenaktionen*“... această tactică... „hätte noch eine gewisse Berechtigung, wenn wir unmittelbar am Vorabend der sozialen Revolution ständen, ähnlich wie es etwa in Russland seit den Studentendemonstrationen des J. 1901 der Fall war, die das Herannahen entscheidender Kämpfe

* — „problema internaționalizării mișcării muncitorești nu este identică cu problema revoluționării formelor și metodelor noastre de luptă“ (37) și că „centrul de greutate al problemei internaționalizării mișcării proletare de eliberare se află în continua dezvoltare și internaționalizare a practicii de fiecare zi“ (40)... „*de exemplu*, legislația pentru protecția muncii și pentru asigurațiile sociale trebuie... să devină obiectul acțiunilor și organizațiilor *internationale* ale muncitorilor“ (39). — *Nota trad.*

** — va întreprinde acțiuni (impotriva guvernelor în cazul unui pericol de război), „*dezlănțuind o furtună revoluționară*“... „*Proloquul revoluției socialiste*“ (14). — *Nota trad.*

*** — întru totul. — *Nota trad.*

gegen den Absolutismus angekündigt“ *... (40—41) și continuă cu tunete și fulgere împotriva utopiilor și a baku-nismului, cu totul în spiritul celor propovăduite de Kolb, Heine, Südekum și Legien!! Exemplul Rusiei îl demască însă deosebit de clar pe Akselrod. Din 1901 pînă în 1905 au trecut 4 ani, și nimeni nu putea garanta în 1901 că revoluția din Rusia (prima revoluție împotriva absolutismului) va izbucni peste 4 ani. Întru totul identică este situația Europei înainte de revoluția socialistă. Nimeni nu poate garanta că prima revoluție de acest fel va izbucni peste 4 ani. Dar că *există* o situație revoluționară, acesta este un fapt care, prezis în 1912, a devenit realitate în 1914. Demonstrațiile din 1914 ale muncitorilor și orășenilor înfomețați din Rusia și Germania sînt și ele, fără îndoială, fenomene care „ankündigen das Herannahen entscheidender Kämpfe“ **. Este datorită directă și imperioasă a socialiștilor să sprijine și să dezvolte *aceste* demonstrații, precum și tot felul de „acțiuni revoluționare de masă“ (greve economice și politice, mișcări în rîndurile armatei, inclusiv insurecția și războiul civil), să le dea lozinci clare, să creeze organizații ilegale și să editeze publicații ilegale, fără de care *nu pot fi* chemate masele la revoluție și nici ajutate să înțeleagă necesitatea ei și să se organizeze în vederea ei. Tocmai așa au procedat social-democrații din Rusia anului 1901 în ajunul revoluției burgheze (care a început în 1905, dar care nu s-a încheiat nici în 1915). Tocmai așa sînt obligați să procedeze social-democrații din Europa anilor 1914—1915 „am Vorabend“ der sozialistischen Revolution ***. Revoluțiile nu se nasc niciodată de-a gata, nu ies din capul lui Jupiter, nu izbucnesc dintr-o dată. Ele sînt totdeauna precedate de un proces de frămîntări, crize, mișcări, revolte, de un proces de *început* de revoluție, și *nu întotdeauna* acest început se dezvoltă pînă la capăt (de exemplu atunci cînd clasa revoluționară este slabă). Akselrod inventează

* — tactica „acțiunilor revoluționare de masă“... „ar mai avea încă o justificare dacă ne-am afla nemijlocit în praful revoluției sociale, cum a fost, de pildă, în Rusia, unde demonstrațiile studentești din 1901 au prevestit apropierea unor bătălii decisive împotriva absolutismului“. — *Nota trad.*

** — „prevestesc apropierea unor bătălii decisive“. — *Nota trad.*

*** — „în ajunul“ revoluției socialiste. — *Nota trad.*

pretexte, căutînd să abată pe social-democrați de la *datoria* lor de a contribui la dezvoltarea mișcărilor revoluționare deja apărute pe baza situației revoluționare deja existente. Akselrod apără tactica lui David și a fabienilor, căutînd doar să-și ascundă oportunismul sub paravanul unor fraze de stînga.

„Den Weltkrieg in einen Bürgerkrieg umwandeln zu wollen wäre Wahnsinn gewesen“ *, scrie liderul oportuniștilor E. David („Die Sozial-demokratie im Weltkrieg“, Brl., 1915, S. 172 **), combătînd manifestul pe care C.C. al partidului nostru, al P.M.S.D.R., l-a publicat la 1 noiembrie 1914 și care, lansînd această lozincă, a adăugat: „Wie gross die Schwierigkeiten dieser Umwandlung zur gegebenen Zeit auch sein mögen, — die Sozialisten werden niemals ablehnen, die Vorarbeiten in der bezeichneten Richtung *systematisch, unbeugsam* und energisch auszuführen, falls der Krieg zur Tatsache geworden ist“ (zitiert bei David, S. 171 ***). Menționăm că, cu o lună înainte de apariția cărții lui David (1 mai 1915), partidul nostru a publicat (în „Sozial-Demokrat“ nr. 40 din 29.III) rezoluțiile cu privire la război, în care „pașii“ sistematici „pe calea transformării războiului imperialist în război civil“ au fost definiți în felul următor: 1) refuzul de a vota credite de război etc.; 2) ruperea păcii civile; 3) crearea unei organizații ilegale; 4) sprijinirea fraternizării soldaților în tranșee; 5) sprijinirea diferitelor acțiuni revoluționare de masă ale proletariatului în general.

O, viteazule David! În 1912 nu găseai că e „o nebunie“ să te referi la exemplul Comunei din Paris, dar în 1914 îți isonul burgheziei: „E o nebunie“ !!

În acord deplin cu vederile lui David este modul în care tactica revoluționară este apreciată de Plehanov, acest

* — „Ar fi o nebunie să vrei să transformi războiul mondial în război civil“. — *Nota trad.*

** — „Social-democrația în războiul mondial“, Berlin, 1915, p. 172. — *Nota trad.*

*** — „Oricît de mari ar părea la un moment dat dificultățile unei asemenea transformări, de vreme ce războiul a devenit o realitate, socialștii nu vor renunța niciodată să ducă o muncă de preșterire *sistematică, p rseverentă și consecventă în această direcție*“ [citat în lucrarea lui David, p. 171]. — *Nota trad.*

reprezentant tipic al social-șoviniștilor „cvadruplei înțelegeri“. El consideră că ideile... * ...tocmai „ajunul“ revoluției sociale, de la ivirea căruia ar putea să treacă și 4 ani sau poate chiar mai mulți pînă la „entscheidende Kämpfe“... ** Aceștia sînt germeii, fie și slabi, dar totuși germeii „revoluției proletare“ despre care se vorbește în Manifestul de la Basel și care *niciodată* nu va deveni dintr-o dată o revoluție puternică, ci va parcurge inevitabil stadii caracterizate prin prezența unor germeni relativ *slabi*.

Sprijinirea, dezvoltarea, extinderea și adîncirea acțiunilor revoluționare de masă și a mișcării revoluționare. Crearea unei organizații ilegale în scopul de a desfășura o activitate de propagandă și agitație în această direcție, de a ajuta masele să înțeleagă mișcarea, sarcinile, mijloacele și scopurile ei. La aceste două puncte se reduce în mod inevitabil orice program practic de activitate a social-democraților în timpul războiului actual. Tot restul nu-i decît vorbărie oportunistă, contrarevoluționară, indiferent de frazele de stînga, pseudomarxiste, pacifiste cu care s-ar împodobi ea.

Iar dacă ni se va obiecta, așa cum obișnuiesc să obiecteze rutinarii Internaționalei a II-a : o ! aceste metode „rusești“ !! („Die russische Taktik“ — Kap. VIII bei David ***), — vom răspunde cu o simplă referire la fapte. În ziua de 30.X.1915 au demonstrat la Berlin cîteva sute (einige Hundert) de femei în fața Parteivorstand-ului, declarînd acestuia printr-o delegație a lor : „Die Verbreitung von *unzensierten Flugblättern und Druckschriften* und die Abhaltung *nicht genehmigter Versammlungen* wäre bei dem grossen Organisationsapparat heute leichter möglich als zur Zeit des Sozialistengesetzes. Es fehlt nicht an Mitteln

* — Aici manuscrisul se intrerupe. În continuare, textul se tipărește după o pagină de manuscris al cărei început lipsește. — *Nota red.*

** — „bătăliile decisive“. — *Nota trad.*

*** — „Tactica rusă“ — capitolul VIII din lucrarea lui David. — *Nota trad.*

und Wegen, sondern offensichtlich an dem Willen" * (subliniat de mine) („Berner Tagwacht“ nr. 271).

Probabil că aceste muncitoare berlineze au fost corupte de manifestul „bakunist“ și „aventurier“, „sectar“ (siehe Kolb & Co. **) și „dement“ lansat de C.C. al partidului rus la 1 noiembrie.

Scris la sfârșitul anului 1915

Publicat pentru prima oară
în 1924, în revista
„Proletarskaia Revoltujia“ nr. 5

Se tipărește după manuscris

* — „Răspunderea de fol volante și broșuri necenzurate și ținerea de adunări neautorizate ar fi astăzi, când există un mare aparat organizatoric, mai ușor de realizat decât pe vremea legii excepționale împotriva socialiștilor. Mijloacele și căile nu lipsesc, dar lipsește, probabil, voința“. — Nota trad.

** — vezi Kolb & Co. — Nota trad.

OPORTUNISMUL ȘI FALIMENTUL INTERNAȚIONALEI A II-a ⁶⁶

I

A încetat oare într-adevăr Internaționala a II-a să mai existe? Reprezentanții ei cei mai de seamă, Kautsky și Vandervelde de pildă, neagă cu încăpăținare acest lucru. În afară de ruperea relațiilor nu s-a întâmplat nimic, spun ei, totul e în perfectă ordine; acesta e punctul lor de vedere.

Pentru a stabili adevărul, vom lua *Manifestul Congresului de la Basel* din 1912, care se referă tocmai la actualul război mondial imperialist și care a fost adoptat de toate partidele socialiste din lume. Trebuie să subliniem că nici un socialist nu se încumetă să conteste în teorie necesitatea unei aprecieri istorice concrete a fiecărui război.

Acum, când războiul a izbucnit, nici oportuniștii fățiși și nici kautskiștii nu se încumetă să nege *Manifestul de la Basel* sau să examineze în lumina cerințelor lui comportarea partidelor socialiste în timpul războiului. De ce? Pentru că *manifestul* îi demască pe deplin atât pe unii, cât și pe ceilalți.

În acest manifest nu veți găsi absolut nimic nici despre apărarea patriei, nici despre deosebirea dintre războiul de agresiune și războiul de apărare, absolut nimic care să se împace cu tot ce propovăduiesc azi la toate răscrucele oportuniștii și kautskiștii * din Germania și din țările

* Nu e vorba de partizanii lui Kautsky din Germania priviți ca persoane, ci de acel tip internațional de pretinși marxști care oscilează între oportunism și radicalism, dar care în realitate nu servesc decît ca paravan pentru camuflarea oportunismului.

cvadruplei înțelegeri. Manifestul nici nu putea să conțină așa ceva, pentru că ceea ce spune el exclude cu desăvîrșire orice folosire a acestor noțiuni. El indică cît se poate de concret o serie de conflicte economice și politice care au pregătit acest război în decurs de decenii, care s-au manifestat pe deplin în 1912 și au provocat războiul în 1914. Manifestul amintește de conflictul ruso-austriac în problema „hegemoniei în Balcani“, de conflictul dintre Anglia, Franța și Germania (dintre *toate* aceste țări !) pe terenul „politicii lor de cuceriri în Asia Mică“, de conflictul austro-italian generat de „tendința de dominație“ în Albania etc. Toate aceste conflicte, manifestul le definește cu un singur cuvînt, spunînd că sînt conflicte apărute pe terenul „imperialismului capitalist“. Manifestul stabilește, așadar, cît se poate de clar caracterul cotropitor, imperialist, reacționar, sclavagist al acestui război, și acest caracter face ca admiterea apărării patriei să devină o ineptie teoretică și o absurditate practică. Între marii rechini se duce o luptă pentru înghițirea unor „patrii“ străine. Manifestul trage concluziile necesare din fapte istorice incontestabile : acest război nu poate fi „justificat în nici un chip sub pretextul apărării vreunui interes național“ ; la baza pregătirii războiului se află „setea de profit a capitaliștilor, ambițiile dinastiilor“. Ar fi „o crimă“ dacă muncitorii „ar începe să tragă unii în alții“. Așa spune manifestul.

Epoca imperialismului capitalist este epoca capitalismului copt și răscopt, care se află în ajunul prăbușirii sale, și este suficient de copt ca să cedeze socialismului locul său. Epoca 1789—1871 a fost epoca capitalismului progresist, cînd pe ordinea de zi a istoriei figurau răsturnarea feudalismului, a absolutismului, scuturarea jugului străin. Pe acest teren — și *numai* pe acest teren — era admisibilă „apărarea patriei“, adică apărarea împotriva asupririi. Această noțiune ar putea fi aplicată și acum unui război dus *împotriva* marilor puteri imperialiste, dar ar fi absurd s-o aplicăm actualului război *dintre* marile puteri imperialiste, război care urmează să decidă cine să aibă mai multe posibilități de a jefui țările balcanice, Asia Mică etc. De aceea nu-i de mirare că „socialiștii“

care sînt pentru „apărarea patriei“ în actualul război ocolesc Manifestul de la Basel, așa cum hoțul ocolește locul unde a săvîrșit furtul, — căci manifestul dovedește că ei sînt social-șoviniști, adică socialiști în vorbe și șoviniști în fapte, care ajută burgheziei „lor“ să jefuiască alte țări, să subjuge alte națiuni. Esențialul în noțiunea de „șovinism“ este tocmai apărarea patriei „proprii“ chiar și atunci cînd acțiunile ei urmăresc subjugarea unor patrii străine.

Din aprecierea războiului ca fiind un război de eliberare națională rezultă o tactică, din aprecierea lui ca fiind un război imperialist — altă tactică. Manifestul o indică clar pe aceasta din urmă. Războiul „va provoca o criză economică și politică“, care trebuie „folosită“ : nu pentru atenuarea crizei, nu pentru apărarea patriei, ci, dimpotrivă, pentru „răscolirea“ maselor, pentru „grăbirea prăbușirii dominației capitalului“. Nu poți grăbi ceva pentru care nu s-au copt încă condițiile istorice. Manifestul a stabilit că revoluția socială este *posibilă*, că premisele ei sînt *coapte*, că ea se va produce tocmai *în legătură* cu războiul : „clasele dominante“ se tem de „o revoluție proletară“, declară manifestul, invocînd exemplul *Comunei din Paris și al revoluției din 1905* din Rusia, adică exemple de grevă de masă, de război civil. Mint aceia care, asemenea lui Kautsky, afirmă că atitudinea socialismului față de *acest* război n-a fost clarificată. Această problemă nu numai că a fost discutată, dar a și fost rezolvată la Basel, unde a fost adoptată tactica luptei revoluționar-proletare de masă.

De o ipocrizie revoltătoare sînt aceia care ocolesc cu desăvîrșire — sau numai în părțile mai esențiale — Manifestul de la Basel, citînd în locul lui cuvîntări rostite de diferiți conducători sau rezoluții adoptate de diverse partide, cuvîntări și rezoluții care, în primul rînd, au fost rostite sau întocmite *înainte* de Congresul de la Basel, în al doilea rînd, n-au fost hotărîri adoptate de partidele din lumea întreagă, iar în al treilea rînd se refereau la diferite războaie *posibile*, și nicidecum la actualul război. Esențialul este aici că epoca războaielor naționale dintre marile puteri europene a cedat locul epocii războaielor imperialiste dintre aceste puteri și că Manifestul de la

Basel a trebuit pentru prima oară să stabilească oficial acest fapt.

Ar fi greșit să se creadă că Manifestul de la Basel este o declamație goală, o frază oficială, o amenințare lipsită de seriozitate. Așa ar vrea să prezinte lucrurile aceia pe care el îi demască. Dar asta nu-i adevărat. Manifestul nu este decît un rezultat al vastei munci de propagandă care a fost desfășurată în tot cursul epocii Internaționalei a II-a, el nu face decît să rezume tot ce au propagat în mase socialiștii prin sute de mii de cuvîntări, articole și proclamații în toate limbile. El nu face decît să repete ceea ce a scris, de pildă, *Jules Guesde* în 1899, cînd acesta a biciuit ministerialismul socialist în caz de război, spunînd că va fi un război provocat de „pirații capitaliști“ („*En garde!*“, p. 175), — sau ceea ce a scris *Kautsky* în 1909, în „Calea spre putere“, unde a constatat că epoca „pașnică“ a luat sfîrșit și că a început o epocă de războaie și de revoluții. A prezenta Manifestul de la Basel drept frazeologie sau greșeală înseamnă a considera drept frazeologie sau greșeală întreaga activitate desfășurată de socialiști în ultimii 25 de ani. Contradicția dintre manifest și neaplicarea lui este atît de insuportabilă pentru oportuniști și kautskiști tocmai pentru că dezvăluie una dintre cele mai adînci contradicții din munca Internaționalei a II-a. Caracterul relativ „pașnic“ al perioadei 1871—1914 a alimentat oportunismul mai întîi ca *stare de spirit*, apoi ca *orientare* și, în cele din urmă, ca *grup sau pătură* a birocrației muncitorești și a tovarășilor de drum mic-burghezi. Aceste elemente și-au putut subordona mișcarea muncitorească numai pentru că în vorbe recunoșteau scopurile revoluționare și tactica revoluționară. Ele au putut cîștiga încrederea maselor numai pentru că declarau solemn că întreaga muncă „pașnică“ nu este decît o *pregătire* în vederea revoluției proletare. Această contradicție a fost un abces, care o dată și o dată trebuia să se spargă, și s-a spart într-adevăr. Toată problema este dacă trebuie să încercăm, cum face *Kautsky & Co.*, să reintroducem acest puroi în organism de dragul „unității“ (cu puroiul) — sau dacă, pentru a ajuta la completa însănătoșire a organismului mișcării muncitorești, trebuie să îndepărtăm

cît mai repede și cît mai radical puroiul, fără a ține seama de durerea acută pe care o pricinuieste vremelnic acest proces.

Trădarea socialismului de către aceia care au votat creditele de război, care au intrat în guverne și au susținut ideea apărării patriei în 1914—1915 este evidentă. Este un fapt pe care numai ipocriții îl pot nega. Este necesar să-l explicăm.

II

Ar fi ridicol să considerăm că întreaga problemă se reduce la o problemă de persoane. Cum se poate vorbi aici de oportunism, cînd militanți ca *Plehanov* și *Guesde* etc. ? — întreba *Kautsky* („Die Neue Zeit“ din 28 mai 1915). Cum se poate vorbi aici de oportunism, cînd *Kautsky* etc. ? — răspundea *Akselrod* în numele oportuniștilor cvadruplei înțelegeri („Die Krise der Sozialdemokratie“, Zürich, 1915, p. 21). Asta este o comedie. *Pentru a putea explica criza întregii mișcări, trebuie să analizăm, în primul rînd, semnificația economică a acestei politici, în al doilea rînd, ideile care stau la baza ei și, în al treilea rînd, legătura ei cu istoria curenților din sînul socialismului.*

Care este esența economică a defensismului în războiul din 1914—1915 ? Burghezia tuturor marilor puteri duce un război pentru împărțirea și exploatarea lumii, pentru asuprașirea popoarelor. Pătura restrînsă a birocrăției muncitorești, a aristocrației muncitorești și a tovarășilor de drum mic-burghezi poate căpăta firimituri din marile profituri ale burgheziei. Substratul de clasă al social-șovinismului și al oportunismului este unul și același : alianța unei pături infime de muncitori privilegiați cu „propria lor“ burghezie națională împotriva maselor clasei muncitoare, alianța burgheziei cu lacheii ei împotriva clasei exploatare de ea.

Conținutul politic al oportunismului și al social-șovinismului este unul și același : colaborare între clase, renunțare la dictatura proletariatului, renunțare la acțiuni revoluționare, acceptare necondiționată a legalității burgheze, neîncredere în proletariat, încredere în burghezie.

Social-șovinismul este continuarea directă și încununarea politicii muncitorești liberale engleze, a millerandismului și bernsteinismului.

Lupta dintre cele două tendințe fundamentale din mișcarea muncitorească, lupta dintre socialismul revoluționar și cel oportunist, n-a încetat niciodată în tot cursul epocii dintre 1889 și 1914. Acum de asemenea există în toate țările două curente principale în problema atitudinii față de război. Să lăsăm maniera burgheză și oportunistă de a reduce totul la o problemă de persoane. Să luăm *curente* dintr-o serie de țări. Luăm zece state europene : Germania, Anglia, Rusia, Italia, Olanda, Suedia, Bulgaria, Elveția, Belgia, Franța. În primele opt țări, împărțirea în curent oportunist și curent revoluționar corespunde împărțirii în social-șoviști și internaționaliști. În Germania, punctele de sprijin ale social-șovinismului sînt „Sozialistische Monatshefte“ și Legien & Co., în Anglia fabienii și Partidul laburist (I.L.P. a mers întotdeauna în bloc cu ei, a sprijinit organul lor de presă și în acest bloc a fost întotdeauna mai slab decît social-șovinistii, pe cînd în B.S.P. internaționaliștii alcătuiesc trei șeptimi) ; în Rusia, acest curent este reprezentat de „Nașa Zarea“ (acum „Nașe Delo“), de Comitetul de organizare, de fracțiunea din Dumă de sub conducerea lui Ciheidze ; în Italia — de reformiști, în frunte cu Bissolati ; în Olanda — de partidul lui Troelstra ; în Suedia — de majoritatea partidului, condusă de Branting ; în Bulgaria — de partidul „largilor“ ; în Elveția — de Greulich & Co. În tabăra opusă însă, în tabăra social-democraților revoluționari, din *toate* aceste țări au răsunit proteste mai mult sau mai puțin vehemente împotriva social-șovinismului. Excepție fac numai două țări : Franța și Belgia, în care însă internaționalismul de asemenea există, numai că e foarte slab.

Social-șovinismul este oportunismul dus la desăvîrșire. El este copt pentru o alianță fățișă, adesea vulgară, cu burghezia și cu marile state-majore. Și tocmai această alianță îi dă o mare putere, precum și monopolul cuvîntului legal tipărit și al înșelării maselor. *E ridicol să se mai considere și astăzi că oportunismul este un fenomen intern de partid.* E ridicol să se creadă că rezoluția de la

Basel ar putea fi înfăptuită împreună cu alde David, Legien, Hyndman, Plehanov sau Webb. Unitatea cu social-șoviniștii este unitatea cu burghezia națională „proprie”, care exploatează alte națiuni, este scindarea proletariatului internațional. Aceasta nu înseamnă că în toate țările ruptura cu oportuniștii poate fi realizată imediat; aceasta înseamnă numai că ea este istoricește coaptă, că este inevitabilă și necesară pentru lupta revoluționară a proletariatului, că istoria, care a dus de la capitalismul „pașnic” la capitalismul imperialist, a pregătit această ruptură. *Volentem ducunt fata, nolentem trahunt*”.

III

Reprezentanții inteligenți ai burgheziei au înțeles foarte bine acest lucru. De aceea laudă ei atât de mult partidele socialiste actuale, în fruntea cărora se află „apărători ai patriei”, adică apărători ai jafului imperialist. De aceea și răsplătesc guvernele pe conducătorii social-șoviniști ba cu posturi ministeriale (în Franța și în Anglia), ba cu monopolul existenței legale nestîngenite (în Germania și în Rusia). Tocmai de aceea în Germania, unde partidul social-democrat a fost mai puternic ca în orice altă țară și unde transformarea lui într-un partid muncitoresc *contrarevoluționar*, național-liberal, a fost mai vădită ca oriunde, lucrurile au ajuns pînă acolo încît în lupta dintre „minoritate” și „majoritate” procuratura vede „o ațîțare la ură de clasă”! De aceea oportuniștii inteligenți se străduiesc în primul rînd să asigure păstrarea „unității” de odinioară a vechilor partide, care au adus servicii atât de mari burgheziei în 1914—1915. Unul dintre membrii social-democrației germane, care sub pseudonimul „*Monitor*” a publicat în aprilie 1915 un articol în revista reacționară „*Preussische Jahrbücher*”, exprimă cu o franchețe demnă de recunoștință vederile acestor oportuniști din toate țările lumii. *Monitor* consideră că ar fi foarte primejdios pentru burghezie dacă partidul social-democrat ar evolua și mai la drapta: „El trebuie să-și păstreze caracterul de partid muncitoresc cu idealuri socialiste, căci în ziua în care va renunța la aceasta va lua ființă un nou partid, care își

va însuși, într-o formulare mai radicală, programul rene-gat de cel vechi“ („Preussische Jahrbücher“, 1915, nr. 4, p. 50—51).

Monitor a pus punctul pe i. Este tocmai ceea ce au vrut întotdeauna liberalii englezi și radicalii francezi : fraze cu rezonanță revoluționară, menite să înșele masele, pentru ca acestea să acorde încredere unora ca Lloyd George, Sembat, Renaudel, Legien și Kautsky, oamenilor în stare să propovăduiască „apărarea patriei“ într-un război de jaf.

Monitor însă nu reprezintă decît una din varietățile oportunistului : cea fățișă, brutală, cinică. Celelalte acți-onează pe ascuns, subtil, „cinstit“. Engels a spus cîndva că oportuniștii „cinstiți“ sînt cei mai periculoși pentru clasa muncitoare...⁶⁷ Iată un exemplu :

În revista „*Die Neue Zeit*“ (din 26 noiembrie 1915), *Kautsky* scrie : „Crește opoziția împotriva majorității ; masele au o stare de spirit opoziționistă“. „După război (numai *după* război ? — *N.L.*), contradicțiile de clasă se vor ascuți în așa măsură încît în mase va precumpăni radicalismul“. „Ne amenință după război (numai *după* război ? — *N.L.*) un exod al elementelor radicale din partid și unirea lor cu partizanii acțiunilor de masă anti-parlamentare (?? trebuia spus : extraparlamentare)“. „Ast-fel partidul nostru se scindează în două tabere extreme, care nu au între ele nimic comun“. În numele salvării uni-tății, *Kautsky* caută să înduplece majoritatea din Reichstag să permită minorității să rostească cîteva discursuri parla-mentare radicale. Aceasta înseamnă că el vrea să obțină, cu ajutorul cîtorva discursuri parlamentare radicale, o îm-păcare a maselor revoluționare cu oportuniștii, care „n-au nimic comun“ cu revoluția, care se află de multă vreme la conducerea sindicatelor și care acum, sprijinindu-se pe alianța strînsă cu burghezia și cu guvernul, au pus mîna și pe conducerea partidului. Prin ce se deosebesc în fond toate acestea de „programul“ lui Monitor ? Prin nimic, în afară de fraze dulcege, care prostituează marxismul.

În ședința din 18 martie 1915 a fracțiunii Reichstagului, kautskistul *Wurm* „a atras atenția“ fracțiunii „să nu în-tindă prea mult coarda ; în masele muncitorești crește

opozitia împotriva majorității fracțiunii ; trebuie să urmărească linia centrului marxist“ (? ! probabil o greșeală de tipar : trebuie citit „monitorist“) („Klassenkampf gegen den Krieg ! Material zum «Fall Liebknecht»“. Als Manuskript gedruckt *. P. 67). După cum vedem, *faptul* că *masele* au o stare de spirit revoluționară a fost recunoscut în numele *tuturor* kautskiștilor (al așa-zisului „centru“) *încă în martie 1915* ! ! Iar opt luni și jumătate după aceea Kautsky vine din nou cu propunerea „de a împăca“ masele, care sînt animate de voință de luptă, cu partidul oportunist, contrarevoluționar, și anume prin cîteva fraze cu rezonanță revoluționară ! !

Războiul este adesea folositor prin aceea că scoate la iveală putregaiul și înlătură convenționalismele.

Să comparăm pe fabienii englezi cu kautskiștii germani. Iată ce a scris despre cei dinții un marxist *autentic*, Friedrich Engels, la 18 ianuarie 1893 : „...O bandă de carierești, destul de rezonabili ca să înțeleagă caracterul inevitabil al revoluției sociale, dar care nici în ruptul capului nu vor să încredințeze această muncă titanică în mod exclusiv proletariatului nematurizat... Principiul lor de bază este teama de revoluție...“ (Corespondența cu Sorge, p. 390) ⁶⁸.

Iar la 11 noiembrie 1893 el scria : „Acești burghezi îngâmfaiți, care binevoiesc să coboare pînă la proletariat, pentru a-l elibera de sus, dacă el ar vrea numai să înțeleagă că o masă incultă, înapoiată nu este în stare să se elibereze singură și că nimic nu se poate realiza fără bunăvoința acestor avocați deștepți, a acestor publiciști și muieri sentimentale“... (ibid., p. 401) ⁶⁹.

În teorie, Kautsky are o atitudine de dispreț față de fabieni, ca fariseul față de bietul vameș. Se știe doar că el jură pe „marxism“. Dar ce deosebire este între ei în practică ? Atît el, cît și fabienii, după ce au semnat Manifestul de la Basel, au procedat cu el așa cum a procedat Wilhelm al II-lea cu neutralitatea Belgiei. Or, Marx a înfierat întotdeauna pe aceia care caută să anihileze spiritul revoluționar al muncitorilor.

* „Luptă de clasă împotriva războiului ! Materiale cu privire la «Cazul Liebknecht»“. Cu titlu de manuscris. — Nota trad.

Kautsky a opus marxștilor revoluționari o teorie nouă — teoria „ultraimperialismului“. Prin ultraimperialism, el înțelege curmarea „luptei dintre capitalurile financiare naționale“ și înlocuirea ei prin „exploatarea în comun a lumii de către capitalul financiar unit pe scară internațională“ („N.Z.“ din 30 aprilie 1915). Dar adaugă : „nu avem încă date suficiente pentru a putea decide dacă această fază nouă a capitalismului este sau nu realizabilă“. Așadar, pe baza unor simple presupuneri cu privire la „o fază nouă“, scornitorul acestei „faze“, fără a se încumeta să declare fățiș că este „realizabilă“, se dezice de propriile sale declarații revoluționare și neagă sarcinile revoluționare și tactica revoluționară a proletariatului *acum*, în „faza“ — *deja ivită* — de criză și război, de nemaiauzită ascuțire a contradicțiilor de clasă ! Nu este oare acesta un fabianism de cea mai odioasă speță ?

Akselrod, liderul kautskiștilor ruși, consideră că „centrul de greutate al problemei internaționalizării mișcării proletare de eliberare se află în internaționalizarea practicii de fiecare zi“ : de pildă, „legislația pentru protecția muncii și pentru asigurările sociale trebuie să devină obiectul acțiunilor și organizațiilor internaționale ale muncitorilor“ (*Akselrod*. „Criza social-democrației“, Zürich, 1915, p. 39—40). Este cât se poate de clar că nu numai Legien, David, Webbi, ci chiar și Lloyd George, Naumann, Briand și Miliukov vor adera pe deplin la un astfel de „internaționalism“. Pentru un viitor foarte, foarte îndepărtat, *Akselrod* e gata să debiteze, ca și în 1912, fraze dintre cele mai revoluționare pe tema că viitoarea Internațională „va întreprinde acțiuni (împotriva guvernelor în caz de pericol de război), dezlănțuind o furtună revoluționară“. Sîntem viteji, nu glumă ! Dar cînd e vorba de a sprijini și a desfășura *acum* frămîntările revoluționare care încep să se producă în rîndurile maselor, *Akselrod* răspunde că tactica acțiunilor revoluționare de masă „ar mai avea încă o justificare dacă ne-am afla nemijlocit în pragul revoluției sociale, cum a fost, de pildă, în Rusia, unde demonstrațiile studentești din 1901 au prevestit apropierea unor bătălii decisive împotriva absolutismului“. În momentul de față însă, toate acestea nu sînt decît „uto-

pii“, „bakunism“ etc., cu totul în spiritul celor propovăduite de Kolb, David, Südekum și Legien.

Bravul nostru Akselrod uită un singur lucru, și anume că în Rusia nimeni n-a știut și nu putea să știe în 1901 că prima „bătălie decisivă“ va începe peste patru ani — rețineți : peste *patru* ani — și că ea va rămîne „nedecisă“. Și, cu toate acestea, pe atunci numai noi, marxistii revoluționari, am avut dreptate : noi am luat în rîs pe alde Krievski și Martînov, care chemau la un asalt imediat. Numai noi i-am sfătuit pe muncitori să izgonească pretutindeni pe oportuniști, să sprijine, să intensifice și să extindă prin toate mijloacele demonstrațiile și celelalte acțiuni revoluționare de masă. Întru totul asemănătoare este situația de azi din Europa ; ar fi absurd să chemăm la un asalt „imediat“. Dar ar fi o rușine să te numești social-democrat și să nu sfătuiști pe muncitori s-o rupă cu oportuniștii și să întărească, să adîncească, să extindă și să intensifice prin toate mijloacele demonstrațiile și mișcarea revoluționară care începe. Revoluția nu se naște niciodată de-a gata, și la începutul unor frămîntări revoluționare nimeni nu știe niciodată dacă și cînd anume vor duce ele la o revoluție „adevărată“, „autentică“. Kautsky și Akselrod dau muncitorilor vechi și răsuflete sfaturi contrarevoluționare. Kautsky și Akselrod hrănesc masele cu speranța că *viitoarea* Internațională va fi fără doar și poate revoluționară, — dar o fac exclusiv în scopul de a apăra, camufla și înfrumuseța *acum* dominația elementelor contrarevoluționare de teapa lui Legien, David, Vanderelde și Hyndman. Nu-i așa că „unitatea“ cu Legien & Co. este cel mai bun mijloc de a pregăti „viitoarea“ Internațională revoluționară ?

„Ar fi o nebunie să vrei să transformi războiul mondial în război civil“, declară liderul oportuniștilor germani *David* („Die Sozialdemokratie und der Weltkrieg“ — „Social-democrația și războiul mondial“, 1915, p. 172), răspunzînd la manifestul din 1 noiembrie 1914 al Comitetului Central al partidului nostru. În acest manifest se spune între altele :

„Oricît de mare ar părea, la un moment dat greutatea unei asemenea transformări, de vreme ce războiul a deve-

nit o realitate socialiștii nu vor renunța niciodată să ducă o muncă de pregătire sistematică, perseverentă și consecventă în această direcție*.

(Pașaj citat și de David, p. 171.) Cu o lună înainte de apariția cărții lui David, partidul nostru a publicat o rezoluție în care „pregătirea sistematică” era definită în felul următor: 1. Refuzul de a vota credite. 2. Ruperea păcii civile. 3. Crearea de organizații ilegale. 4. Sprijinirea manifestărilor de solidaritate din tranșee. 5. Sprijinirea tuturor acțiunilor revoluționare de masă**.

David este aproape tot atît de viteaz ca și Akselrod: în 1912 el nu găsea că referirea la exemplul Comunei din Paris, pentru eventualitatea unui război, ar fi „o nebunie”.

Plehanov, reprezentantul tipic al social-șoviniștilor Antantei, are despre tactica revoluționară o părere similară cu cea a lui David. El o numește „jumătate farsă, jumătate vis”. Dar să-l ascultăm pe oportunistul fățiș *Kolb*, care a scris: „Rezultatul tacticii oamenilor din anturajul lui Liebknecht ar fi o luptă, dusă pînă la punctul de fierbere, în sînul națiunii germane” („Die Sozialdemokratie am Scheidewege” — „Social-democrația la răspîntie”, p. 50).

Dar ce este o luptă dusă pînă la punctul de fierbere, dacă nu război civil?

Dacă tactica Comitetului nostru Central, care în trăsăturile ei fundamentale coincide cu tactica stîngii zimmerwaldiene, ar fi fost o „nebulie”, un „vis”, o „aventură” sau „bakunism” — cum spuneau David, Plehanov, Akselrod, Kautsky și alții —, ea n-ar fi putut duce niciodată la „o luptă în sînul națiunii”, și cu atît mai puțin la o luptă dusă pînă la punctul de fierbere. Nicăieri în lume frazele anarhiste n-au dus la o luptă în sînul națiunii. În schimb, faptele arată că tocmai în 1915, pe terenul crizei provocate de război, crește frămîntarea revoluționară în mase, se înmulțesc grevele și demonstrațiile politice în Rusia, grevele în Italia și Anglia, demonstrațiile provocate de foame și demonstrațiile politice în Germania. Nu sînt

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1952, ed. a doua, p. 22. — Nota red.

** Op. cit., p. 163. — Nota red.

oare toate acestea începutul unor acțiuni revoluționare de masă ?

Srijinirea, dezvoltarea, extinderea și adâncirea acțiunilor revoluționare de masă, crearea de organizații ilegale, fără care nici chiar în țările „libere” nu este posibil să se spună maselor populare adevărul: iată tot programul practic al social-democrației în acest război. Tot restul nu e decât minciună sau frazeologie, indiferent de teoriile oportuniste sau pacifiste cu care s-ar împodobi ele *.

Iar dacă ni se obiectează că această „tactică rusă” (expresia îi aparține lui David) nu se potrivește pentru Europa, noi răspundem, de obicei, cu o simplă referire la fapte. În ziua de 30 octombrie, la Berlin s-a prezentat la prezidiul partidului o delegație de tovarășe berlineze, declarând „că acum, când există un mare aparat organizatoric, răspîndirea de broșuri și proclamații ilegale și ținerea de «adunări neautorizate» ar fi mult mai ușor de realizat decât pe vremea legii împotriva socialiștilor”. „Mijloacele și căile nu lipsesc, dar lipsește, probabil, voința” („Berliner Tagwacht”, 1915, nr. 271).

Parcă pe aceste rele tovarășe le-au abătut de pe calea adevărului „sectarii” ruși etc. ? Parcă adevăratele mase nu sînt reprezentate de aceste tovarășe, ci de Legien și Kautsky ? De Legien, care în raportul său din 27 ianuarie 1915 tuna și fulgera împotriva ideii „anarhice” de a se crea organizații ilegale ; de Kautsky, care a devenit atît de contrarevoluționar, încît la 26 noiembrie, cu patru zile înainte de demonstrația de la Berlin, la care au participat zece mii de oameni, a spus că demonstrațiile de stradă sînt „o aventură” !!

Ajunge cu frazeologia, ajunge cu „marxismul” prostituat à la Kautsky ! După 25 de ani de existență a Internaționalei a II-a, după Manifestul de la Basel, muncitorii nu vor mai da crezare frazelor. Oportunismul s-a răscopt ;

* La Congresul internațional al femeilor ținut la Berna în martie 1915, reprezentantele Comitetului Central al partidului nostru au arătat că este absolut necesar să se creeze organizații ilegale. Propunerea a fost respinsă. Delegetele engleze au luat-o în deridere și au adus elogii „libertății” care domnește în Anglia. Peste cîteva luni însă au fost primite ziare engleze, ca „Labour Leader” de pildă, cu spații albe, iar mai tîrziu au parvenit știri despre percheziții făcute de poliție, despre confiscări de broșuri, despre arestări și sentințe draconice rostite împotriva tovarășilor care vorbeau în Anglia despre pace numai despre pace !

el a trecut definitiv în tabăra burgheziei, transformându-se în social-șovinism ; pe plan ideologic și politic, el a rupt-o cu social-democrația. El se va rupe de ea și pe plan organizatoric. Muncitorii cer de pe acum o presă „ilegală“ și întruniri „neautorizate“, adică organizații ilegale pentru sprijinirea mișcării revoluționare a maselor. Numai un astfel de „război războiului“ este o acțiune social-democrată, și nu o frază goală. Și, cu toate greutățile, cu toate înfrîngerile vremelnice, cu toate greșelile, erorile și întreruperile, această acțiune va duce omenirea la revoluția proletară victorioasă.

*Publicat în ianuarie 1916,
în revista „Vorbote“ nr. 1
Semnat : N. L e n i n*

*Publicat în limba rusă
pentru prima oară în 1929,
în edițiile a 2-a și a 3-a ale Operei
lui V. I. Lenin, vol. XIX*

*Se tipărește după textul
apărut în revistă*

Traducere din limba germană

NOI DATE CU PRIVIRE
LA LEGILE DEZVOLTĂRII CAPITALISMULUI
ÎN AGRICULTURĂ

PARTEA I
CAPITALISMUL ȘI AGRICULTURA
ÎN STATELE UNITE ALE AMERICII ⁷¹

Scris în 1915

*Publicat pentru prima oară în 1917,
la Petrograd, într-o broșură apărută
în editura „Jizn i znanie”*

Se tipărește după manuscris

Инигонзательство „ЖИЗНЬ и ЗНАНИЕ“,
Петроградъ, Поварской пер., д. 2, кв. 9 и 10. Телефонъ 227-42.

Библиотека Обществовѣдѣнія. Кн. 42-ая.

В. ИЛЬИНЪ (Н. Ленинъ).

НОВЫЯ ДАННЫЯ
О ЗАКОНАХЪ РАЗВИТІЯ КАПИТАЛИЗМА
ВЪ ЗЕМЛЕДѢЛІИ.

—
ВЫПУСКЪ I.

Капитализмъ и земледѣліе въ Соед. Штатахъ Америки.

ПЕТРОГРАДЪ.
1917.

Coperta cărții lui V. I. Lenin „Noi date
cu privire la legile dezvoltării capitalismului
în agricultură. Partea I. Capitalismul și agricultura
în Statele Unite ale Americii“. — 1917

Micșorot

Țara cea mai avansată a capitalismului modern prezintă un interes deosebit pentru studiul structurii social-economice a agriculturii contemporane și al evoluției ei. Statele Unite n-au rival nici în ceea ce privește ritmul rapid al dezvoltării capitalismului la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, nici în ceea ce privește gradul foarte înalt de dezvoltare capitalistă atins de ele, nici în ceea ce privește imensitatea suprafeței pe care este folosită o tehnică utilată după ultimul cuvânt al științei, tehnică ce ține seama de remarcabila diversitate a condițiilor istorice-naturale, nici în ceea ce privește libertatea politică și nivelul cultural al masei populației. Această țară este în multe privințe modelul și idealul civilizației noastre burgheze.

Cercetarea formelor și a legilor evoluției agriculturii este aici cu atât mai lesnicioasă cu cât în Statele Unite se organizează în fiecare 10 ani un recensământ („census“) al populației, cu care prilej se face un recensământ extrem de amănunțit al tuturor întreprinderilor industriale și gospodăriilor agricole. În felul acesta se obține un material atât de precis și de bogat cum nu există în nici o țară din lume și care ne permite să verificăm o serie întreagă de afirmații curente, care sînt de cele mai multe ori neglijent formulate din punct de vedere teoretic, însușite în mod necritic și promovează de obicei vederi și prejudecăți burgheze.

În numărul din iunie 1913 al revistei „Zavetî“⁷², d-l Ghimmer a reprodus unele date din ultimul — al treisprezecelea — recensământ, din 1910, și, sprijinindu-se pe ele, a repetat pentru nu știu a cîta oară afirmația extrem de

uzuală și profund burgheză — atît prin baza ei teoretică, cît și prin semnificația ei politică — că în „Statele Unite marea majoritate a fermelor sînt gospodării bazate pe *muncă proprie*“, că „în regiunile mai dezvoltate capitalismul în agricultură decade“, că „în marea majoritate a regiunilor țării“ „mica gospodărie agricolă bazată pe muncă proprie își lărgeste sfera de dominație“, că tocmai „în regiunile cu cultură mai veche și aflate pe o treaptă mai înaltă de dezvoltare economică“ „agricultura capitalistă se destramă, producția se fărîmițează și devine mică producție“, că „nu există regiuni în care procesul de colonizare să nu se desfășoare în continuare, iar marea gospodărie capitalistă să nu se destrame și să nu fie înlăturată de gospodăria bazată pe muncă proprie“ etc. etc.

Toate aceste afirmații sînt profund greșite. Ele sînt diametral opuse realității și constituie o adevărată batjocură la adresa adevărului. Și asupra elucidării caracterului lor greșit merită cu atît mai mult să ne oprim amănunțit, cu cît d-l Ghimmer nu este primul venit, nu este autorul ocazional al unui ocazional articolăș de revistă, ci unul dintre cei mai de vază economiști, care reprezintă orientarea *burgheză* cea mai democratică, de extrema stîngă, a gândirii sociale ruse și europene. Tocmai de aceea opiniile d-lui Ghimmer ar putea să se bucure — iar în păturile neproletare ale populației se și bucură în parte — de o răspîndire și influență deosebit de largă. Căci acestea nu sînt opiniile sale personale, erorile sale individuale, ci doar expresia — deosebit de democratizată, deosebit de împoțonată în veșmintele unei frazeologii pretins socialiste — a unor concepții *general-burgheze*, la care ajung cît se poate de ușor, în condițiile societății capitaliste, atît profesorul cu mentalitate rutinară, care urmează cărarea bătătorită, cît și micul agricultor care prin nivelul conștiinței sale se distinge între milioanele de semeni ai săi.

Teoria evoluției necapitaliste a agriculturii în societatea capitalistă, teorie susținută de d-l Ghimmer, este în fond teoria mării majorități a profesorilor burghezi, a democraților burghezi și a oportuniștilor din mișcarea muncitorească din lumea întreagă, adică a celei mai noi varietăți a acelorași democrați burghezi. Nu va fi exagerat să se

spună că această teorie este o iluzie, un vis, o autoamăgire a întregii societăți burgheze. Consacrînd lucrarea de față combaterii acestei teorii, voi căuta să înfățișez un tablou de ansamblu al capitalismului în agricultura americană, căci una dintre principalele greșeli ale economiștilor burghezi constă în aceea că desprind din conexiunea generală a relațiilor economice fapte și cifre răslețe. Toate datele sînt luate din publicațiile statistice oficiale ale Statelor Unite ale Americii de Nord; e vorba, în primul rînd, de volumul al *cincilea* al recensămîntului al 12-lea, din 1900, și de același volum al recensămîntului al 13-lea, din 1910*, consacrate agriculturii, apoi de Culegerea de date statistice (Statistical Abstract of the United States) pe 1911. După ce am indicat aceste izvoare, nu voi mai face trimiteri la paginile și numerele tabelor în legătură cu fiecare cifră în parte: aceasta l-ar împovăra pe cititor și ar încărcă inutil textul, căci doritorii de a le consulta vor găsi lesne datele respective după sumarul publicațiilor menționate.

1. CARACTERIZAREA GENERALĂ A PRINCIPALELOR TREI REGIUNI. VESTUL ÎN CURS DE COLONIZARE ȘI HOMESTEAD-urile

Imensul teritoriu al Statelor Unite, care este numai cu puțin mai mic decît întreaga Europă, precum și marea diversitate a condițiilor economice în diferitele colțuri ale țării fac să fie absolut necesară o examinare separată a principalelor regiuni, esențialmente deosebite prin situația lor economică. În 1900, statisticienii americani au împărțit țara în cinci regiuni, iar în 1910 — în nouă regiuni: 1) Noua Anglie, cuprinzînd cele șase state din nord-est, pe țărmul Oceanului Atlantic (Maine, New Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode Island și Connecticut). 2) Statele atlantice de mijloc (New York, New Jersey și Pennsylvania); aceste două regiuni împreună formau în 1900 regiunea „nord-atlantică”. 3) Statele centrale de nord-est (Ohio, Indiana, Illinois, Michigan și Wisconsin).

* Census Reports. Twelfth Census 1900. Vol. V. Agriculture. Wash. 1902.
— Thirteenth Census of the United States, taken in the year 1910. Vol. V. Agriculture. Wash., 1913.

4) Statele centrale de nord-vest (Minnesota, Iowa, Missouri, North Dakota și South Dakota, Nebraska și Kansas); aceste două regiuni laolaltă formau în 1900 regiunea „centrală de nord”. 5) Statele atlantice de sud (Delaware, Maryland, Districtul Columbia, Virginia și West Virginia, North Carolina și South Carolina, Georgia și Florida); ele formau aceeași regiune și în 1900. 6) Statele centrale de sud-est (Kentucky, Tennessee, Alabama și Mississippi). 7) Statele centrale de sud-vest (Arkansas, Oklahoma, Louisiana și Texas); aceste două regiuni formau în 1900 o singură regiune — regiunea „centrală de sud”. 8) Statele de munte (Montana, Idaho, Wyoming, Colorado, New Mexico, Arizona, Utah și Nevada) și 9) statele de pe litoralul Pacificului (Washington, Oregon și California); aceste două regiuni formau în 1900 o singură regiune — regiunea de „vest”.

Caracterul extrem de pestriț al acestor diviziuni a determinat pe statisticienii americani să le comprime în 1910 în trei regiuni mari: Nordul (1—4), Sudul (5—7) și Vestul (8—9). Vom vedea îndată că această împărțire în trei regiuni principale este într-adevăr cea mai importantă și esențialmente necesară, deși, bineînțeles, și aici, ca în toate, există tipuri de tranziție, așa încât Noua Anglie și statele atlantice de mijloc vor trebui să fie considerate separat în unele chestiuni fundamentale.

Pentru a preciza ceea ce este esențial în deosebirea dintre cele trei regiuni principale, le putem denumi: Nordul *industrial*, Sudul *fost sclavagist* și Vestul *în curs de colonizare*.

Iată datele referitoare la suprafața de pământ, la procentul pământului cultivat și la populație:

Regiuni	Întreaga suprafață de pământ în milioane de acri	Din care se cultivă: %	Populația (1910) milioane
Nordul	588	49%	56
Sudul	562	27%	29
Vestul	753	5%	7
<hr/>			
Statele Unite în ansamblu	1 903	25%	92

În ceea ce privește suprafața de pământ, Nordul și Sudul sînt aproximativ egale, iar Vestul este aproape o dată și jumătate mai mare decît Nordul și Sudul. Dar populația Nordului este de 8 ori mai mare decît cea a Vestului. Se poate spune că Vestul este aproape nepopulat. În ce ritm se desfășoară popularea lui se vede din faptul că, în decursul perioadei de 10 ani dintre 1900 și 1910, populația Nordului a crescut cu 18%, a Sudului cu 20%, iar a Vestului cu 67% ! În Nord numărul fermelor a rămas aproape constant : 2 874 000 în 1900 și 2 891 000 în 1910 (+0,6%); în Sud numărul fermelor a crescut cu 18%, de la 2 600 000 la 3 100 000, iar în Vest cu 54%, adică mai mult decît o dată și jumătate, de la 243 000 la 373 000.

Sub ce formă se desfășoară ocuparea pămînturilor în Vest se vede din datele referitoare la *homestead*-uri — loturi de pământ avînd în majoritatea cazurilor o suprafață de 160 de acri, adică circa 65 de deseatine, pe care guvernul le împarte în mod gratuit sau în schimbul unei plăți simbolice. În 10 ani, din 1901 pînă în 1910, suprafețele *homestead*-urilor ocupate reprezentau în Nord 55 300 000 de acri (dintre care 54 300 000, adică peste 98%, numai într-o singură regiune, și anume în regiunea centrală de nord-vest), în Sud — 20 000 000 (dintre care 17 300 000 revin unei singure regiuni : regiunea centrală de sud-vest) și în Vest — 55 300 000 de acri, care se împart între cele două regiuni ale Vestului. Aceasta înseamnă că Vestul este prin excelență o regiune de *homestead*-uri, adică o regiune în care pămînturile neocupate se împart gratuit — ceva în genul folosinței funciare bazate pe dreptul primului ocupant, practică în regiunile periferice îndepărtate ale Rusiei, dar reglementată nu de un stat feudal, ci în mod democratic (era cît pe aci să spun : în mod *narodnicist* ; republica americană a realizat într-o manieră capitalistă ideea „*narodnică*“ a împărțirii pămînturilor neocupate oricărui doritor). Dar în Nord și în Sud avem numai cîte o *singură* regiune de *homestead*-uri, care este oarecum un tip de tranziție de la Vestul nepopulat la Nordul populat și la Sudul populat. Remarcăm, în treacăt, că numai în două regiuni ale Nordului nu există *homestead*-

uri împărțite în ultimul deceniu : în Noua Anglie și în statele atlantice de mijloc. De aceste două regiuni — cele mai industriale —, unde procesul de colonizare a încetat cu desăvârșire, vom avea prilejul să ne ocupăm mai încolo.

Datele citate cu privire la homestead-urile ocupate se referă la cererile inițiale de homestead-uri, și nu la terenurile definitiv ocupate ; pentru acestea din urmă nu dispunem de date repartizate pe regiuni. Dar chiar dacă, ca mărimi absolute, datele citate mai sus sînt exagerate, ele reflectă în orice caz cu exactitate raportul dintre regiuni. În Nord suprafața totală a pămîntului ocupat de ferme în 1910 era de 414 000 000 de acri, așa încît homestead-urile declarate în ultimii 10 ani reprezentau circa $\frac{1}{8}$, în Sud — circa $\frac{1}{17}$ (20 din 354), iar în Vest — jumătate (55 din 111)! E de la sine înțeles că a pune laolaltă date referitoare la regiuni în care de fapt aproape că nu există încă proprietate funciară și date referitoare la regiuni în care toate terenurile sînt ocupate ar însemna să ne batem joc de metodele de investigație științifică.

America confirmă cît se poate de grăitor adevărul pe care Marx l-a subliniat în volumul al III-lea al „Capitalului“, și anume că în agricultură capitalismul nu depinde de *forma* de proprietate funciară și folosință funciară. Capitalul găsește cele mai variate forme de proprietate funciară medievală și patriarhală : și feudală, și „țărănească în loturi“ (adică țărănească dependentă), și de clan, și de obște, și de stat etc. Capitalul își subordonează toate aceste forme de proprietate funciară, dar sub diferite forme și prin metode diferite ⁷³. O statistică agricolă judicios și rațional organizată ar trebui să-și modifice metodele de investigație, procedeele de grupare etc. potrivit cu *forme*le de pătrundere a capitalismului în agricultură, grupînd separat, de pildă, homestead-urile și urmărind evoluția lor economică. Din păcate, în domeniul statisticii e prea frecventă domnia rutinei, copierea șablonardă, lipsită de sens a unor metode stereotipe.

Cît de extensivă este agricultura în Vest în comparație cu celelalte regiuni se vede, printre altele, din datele referitoare la cuantumul cheltuielilor pentru îngrășăminte chimice. Socotite la 1 acru de pămînt cultivat, aceste cheltuieli

reprezentau în 1909 în Nord — 13 cenți (0,13 dolari), în Sud — 50, iar în Vest — numai 6. Superioritatea Sudului se explică prin faptul că cultura bumbacului cere multe îngrijiri, iar în Sud această cultură ocupă locul de frunte : bumbacul împreună cu tutunul dau aici 46,8% din valoarea întregului produs agricol, cerealele — numai 29,3%, fînul și ierburile furajere — 5,1%. Dimpotrivă, în Nord, primul loc îl ocupă cerealele — 62,6%, apoi urmează fînul și ierburile furajere — 18,8%, printre care predomină ierburile însămînțate. În Vest, cerealele dau 33,1% din valoarea întregului produs agricol, fînul și ierburile furajere — 31,7%, ierburile însămînțate cedînd în-tîietatea pășunilor naturale. 15,5% din valoarea produsului agricol le dau fructele — ramură specială de agricultură cu caracter comercial, care se dezvoltă rapid pe litoralul Pacificului.

2. NORDUL INDUSTRIAL

În Nord, procentul populației orășenești se ridică în 1910 la 58,6%, față de 22,5% în Sud și 48,8% în Vest. Rolul industriei se vede din următoarele date :

	agriculturii	Valoarea produselor (în miliarde de dolari)			Numărul muncitorilor în industrie (milioane)
		creșterii vitelor	suma	industriei minus valoarea materiei prime	
Nordul	3,1	2,1	5,2	6,9	5,2
Sudul	1,9	0,7	2,6	1,1	1,1
Vestul	0,5	0,3	0,8	0,5	0,3
Statele Unite în ansamblu	5,5	3,1	8,6	8,5	6,6

Valoarea totală a produselor agriculturii, așa cum rezultă ea de aici, este superioară celei reale, căci o parte din produsele agriculturii, de pildă nutrețul, apare încă o dată în valoarea produselor creșterii vitelor. În orice caz însă este evident că circa $\frac{5}{6}$ din întreaga industrie americană se află concentrată în Nord și că în această regiune industria precumpănește asupra agriculturii. Sudul și Vestul au, dimpotrivă, un caracter prin excelență agricol.

După cum se poate vedea din datele citate, Nordul se deosebește de Sud și de Vest printr-o dezvoltare relativ mult mai înaltă a industriei, dezvoltare care creează o piață pentru agricultură și determină trecerea la agricultură intensivă. Dar Nordul „industrial” — în acest sens — continuă să rămână totuși principalul producător de produse agricole. Mai mult de jumătate din întreaga producție agricolă, circa $\frac{3}{5}$ din ea, este concentrată în Nord. În ce măsură agricultura Nordului este mai intensivă decât în celelalte regiuni se poate vedea din următoarele date referitoare la valoarea întregii avuții agricole — pământ, clădiri, unelte și mașini, vite — socotită la 1 acru de pământ : în Nord această valoare reprezenta în 1910, 66 de dolari, față de 25 în Sud și 41 în Vest. Dacă luăm numai valoarea uneltelor și mașinilor socotită la 1 acru de pământ, ea reprezenta 2,07 dolari în Nord, 0,83 în Sud și 1,04 în Vest.

În această privință se disting în special regiunile Noua Anglie și Atlantică de mijloc. Aici, după cum am mai arătat, procesul de colonizare a încetat cu desăvârșire. Între anii 1900 și 1910 numărul fermelor a scăzut în mod absolut ; tot în mod absolut a scăzut și suprafața cultivată, ca și întreaga suprafață de pământ a fermelor. Potrivit statisticii ocupațiilor, aici lucrează în agricultură numai 10% din populație, față de 33% în medie pentru toate Statele Unite, 25—41% în celelalte regiuni ale Nordului și 51—63% în Sud. Cerealele ocupă aici numai 6—25% din suprafața cultivată (media pentru Statele Unite este de 40%, iar pentru Nord — 46%), ierburile furajere (în cea mai mare parte ierburi însămânțate) — 52—29% (față de 15% și 18%), legumele — 4,6—3,8% (față de 1,5% și 1,5%). Aceasta este regiunea cu cea mai intensivă agricultură. În 1909 cheltuielile medii pentru îngrășăminte, socotite la 1 acru de pământ cultivat, reprezentau 1,30 și 0,62 dolari ; prima cifră este maximă, iar a doua este depășită numai într-o singură regiune a Sudului. Valoarea medie a uneltelor și mașinilor, socotită la 1 acru de pământ cultivat, este de 2,58 și 3,88 dolari, cifre maxime în Statele Unite. Mai încolo vom vedea că aceste cele mai industrializate regiuni ale Nordului industrial, care se disting prin faptul

că agricultura lor este cea mai intensivă în comparație cu restul țării, se deosebesc, de asemenea, prin aceea că agricultura are aici un caracter capitalist mai pronunțat decât în celelalte regiuni.

3. SUDUL FOST SCLAVAGIST

Statele Unite ale Americii, scrie d-l Ghimmer, sînt „o țară care n-a cunoscut niciodată feudalismul și căreia îi sînt străine rămășițele lui economice“ (p. 41 din articolul menționat). Această afirmație este în flagrantă contradicție cu adevărul, căci rămășițele economice ale *sclaviei* nu se deosebesc cîtuși de puțin de rămășițele economice ale feudalismului, iar în Sudul fost sclavagist al Statelor Unite aceste rămășițe *continuă să fie și astăzi extrem de puternice*. Eroarea d-lui Ghimmer n-ar merita să ne oprim asupra ei dacă ar putea fi considerată numai ca o greșeală strecurată într-un articol de revistă scris în pripă. Dar întreaga literatură liberală și întreaga literatură narodnică din Rusia dovedesc că exact aceeași „greșeală“ se face sistematic și extrem de perseverent atunci cînd e vorba de sistemul rusesc al *muncii în dijmă*, această rămășiță a feudalismului în țara noastră.

Sudul Statelor Unite a fost o regiune sclavagistă pînă în momentul cînd războiul civil din anii 1861—1865 a măturat sclavia. Și astăzi încă, numărul negrilor, care nu trece de 0,7—2,2% din populația regiunilor Nordului și Vestului, reprezintă în Sud 22,6—33,7% din totalul populației. Pe întreaga țară, negrii reprezintă 10,7% din populație. Despre starea oprimată a negrilor e de prisos să mai vorbim: în această privință burghezia americană nu este cu nimic mai bună decît burghezia celorlalte țări. „Eliberînd“ pe negri, ea a avut grijă să restabilească, pe terenul capitalismului „liber“ și republican-democratic, tot ce se putea restabili și să facă tot posibilul și imposibilul pentru a perpetua nerușinata și mîrșava asuprire a negrilor. Pentru caracterizarea nivelului cultural este de ajuns să cităm un mic fapt de ordin statistic. În timp ce în rîndurile populației albe din Statele Unite, numărul analfabeților reprezenta în 1900 6,2% din populație (socotind

populația de la 10 ani în sus), în rîndurile negrilor acest procent era de 44,5% !! De peste 7 ori mai mare !! În Nord și în Vest procentul analfabeților era de 4—6% (în 1900), pe cînd în Sud el se ridica la 22,9—23,9% !! Ne putem lesne închipui ce complex de fapte din domeniul relațiilor juridice și al vieții de toate zilele corespunde acestui fapt extrem de rușinos din domeniul culturii poporului.

Dar pe ce bază economică a crescut și se ține această splendidă „suprastructură“ ?

Pe baza *sistemului* tipic rusesc, „autentic rusesc“ *al muncii în dijmă*, și anume *al dijmei în parte*.

În 1910 numărul fermelor stăpînite de negri era de 920 883, adică 14,5% din numărul total al fermelor. Din numărul total al fermierilor, 37,0% erau arendași, 62,1% — proprietari, iar restul de 0,9% din ferme erau conduse de administratori. Dar, în timp ce printre agricultorii albi arendașii reprezintă 39,2%, printre agricultorii negri ei reprezintă 75,3% ! În America fermierul alb tipic este proprietarul pămîntului său, pe cînd fermierul negru tipic este arendaș. În Vest, procentul arendașilor este de numai 14,0% — regiune în curs de colonizare, pămînturi noi, libere, un Eldorado (șubred și de scurtă durată) al micului „agricultor de sine stătător“. În Nord, arendașii reprezintă 26,5%, iar în Sud — 49,6% ! Jumătate din fermierii Sudului sînt arendași.

Dar nu numai atît. Aici nu avem de-a face cu arendași în sensul european, civilizată, capitalist-modern al acestui cuvînt, ci mai ales cu *dijmași* semifeudali, sau — ceea ce sub raport economic este tot una — pe jumătate sclavi. În Vestul „liber“ dijmașii formează minoritatea printre arendași (25 000 din 53 000). În Nordul vechi, de multă vreme colonizat, din 766 000 de arendași, 483 000, adică 63%, sînt dijmași. În Sud, din 1 537 000 de arendași, 1 021 000, adică 66%, sînt dijmași.

În America liberă, republican-democratică existau în 1910 1 500 000 de arendași-dijmași, din care *peste 1 000 000 — negri*. În raport cu numărul total al fermierilor, numărul dijmașilor nu scade, ci crește neconținut și destul de rapid. În 1880 procentul dijmașilor față de numărul total al

fermierilor din Statele Unite reprezenta 17,5%, în 1890 — 18,4%, în 1900 — 22,2%, iar în 1910 — 24,0%.

„În Sud — citim în concluziile statisticienilor americani pe marginea recensământului din 1910 —, condițiile au fost întotdeauna întrucîtva deosebite de cele din Nord, și multe dintre fermele deținute de arendași nu sînt decît părți ale unor plantații care au proporții considerabile și provin din epoca premergătoare războiului civil“. În Sud, „sistemul de gospodărire prin intermediul arendașilor, mai cu seamă al arendașilor negri, a înlocuit sistemul de gospodărire cu ajutorul muncii sclavilor“. „Dezvoltarea sistemului de arendă este deosebit de frapantă în Sud, unde plantațiile mari, pe care în trecut era folosită munca sclavilor, au fost în multe cazuri împărțite în loturi mici (parcele), care se dau în arendă. ...În multe cazuri, aceste plantații continuă să fie exploatate, în fond, ca niște unități agricole, deoarece arendașii sînt într-o anumită măsură supuși unei supravegheri mai mult sau mai puțin asemănătoare cu aceea căreia îi sînt supuși în Nord muncitorii salariați de la ferme“ (op. cit., V, 102, 104).

Pentru caracterizarea Sudului trebuie să mai adăugăm că populația fuge de aici în alte regiuni capitaliste și la orașe, așa cum în Rusia țărănimea din guberniile cele mai înapoiate, guberniile agricole centrale, în care rămășițele iobăgiei s-au păstrat într-o măsură mai mare ca oriunde, fuge de sub puterea moșierilor de teapa lui Markov-rețevei în regiunile mai capitaliste ale Rusiei, în capitale, în guberniile industriale și spre Sud (vezi „Dezvoltarea capitalismului în Rusia“) *. Regiunea dijmei în parte este atît în America, cît și în Rusia o regiune de cea mai mare stagnare, de cea mai crîncenă asuprire și înrobire a maselor muncitoare. În America, imigranții, care au un rol atît de important în economia țării și în întreaga ei viață publică, ocolesc Sudul. În 1910 populația născută în afara hotarelor Americii reprezenta 14,5%. Dar, în diferitele regiuni ale Sudului, acest procent reprezintă numai 1,0—4,0%, pe cînd în celelalte regiuni ale țării procentul imigranților variază între 13,9% și 27,7% (în Noua Anglie). Închistare, înapoiere, lipsă de aer curat, un fel de închisoare pentru negrii „eliberați“ — iată ce înseamnă Sudul american. Aici populația e mai „legată de pămînt“, mai stabilă ca în restul țării; cu excepția acelei regiuni din Sud în care procesul de colonizare se desfășoară în proporții conside-

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 3, București, Editura politică, 1963 ed. a doua, p. 579—582. — Nota red.

rabile (regiunea centrală de sud-vest), în celelalte două regiuni ale Sudului, 91—92% din locuitori s-au născut în aceeași regiune în care trăiesc astăzi, pe când în general în America acest procent reprezintă 72,6%, adică mobilitatea populației este mult mai mare. În Vest, care este o regiune de colonizare intensă, numai 35—41% din locuitori s-au născut în regiunea în care trăiesc astăzi.

Din cele două regiuni ale Sudului care nu cunosc colonizarea, negrii fug în masă : în cei 10 ani care au trecut între ultimele două recensăminte, aceste două regiuni au cedat altor regiuni din țară aproape 600 000 de „negri”. Negrii fug mai cu seamă la orașe : în Sud 77—80% din numărul total al negrilor trăiesc la sate, pe când în celelalte regiuni — numai 8—32%. Asemănarea dintre situația economică a negrilor din America și cea a țăranilor „foști moșierești” din centrul Rusiei agricole se dovedește a fi extrem de izbitoare.

4. SUPRAFAȚA MEDIE A FERMEI. „DESCOMPUNEREA CAPITALISMULUI” ÎN SUD

După ce am examinat trăsăturile distinctive fundamentale ale principalelor trei regiuni ale Statelor Unite și caracterul general al condițiilor economice, putem trece la analizarea datelor cu care se operează în mod obișnuit. Dintre acestea fac parte, în primul rînd, datele referitoare la suprafața medie a fermelor. Pe baza acestor date, foarte mulți economiști, printre care și d-l Ghimmer, trag concluzii dintre cele mai categorice.

A n i	Suprafața medie a fermelor în Statele Unite:	
	Întreaga suprafață de pămînt	Suprafața cultivată (în acri)
1850	202,6	78,0
1860	199,2	79,8
1870	153,3	71,0
1880	133,7	71,0
1890	136,5	78,3
1900	146,2	72,2
1910	138,1	75,2

În linii generale reiese la prima vedere o scădere a mărimii medii a întregii suprafețe de pământ, însoțită de o variație în dublu sens — când scădere, când creștere — a mărimii medii a suprafeței cultivate. Dar ca perioadă de cotitură poate fi considerat deceniul 1860—1870, pe care de aceea l-am însemnat printr-o linie. Tocmai în acest deceniu se observă o scădere enormă a mărimii medii a întregii suprafețe de pământ, și anume o scădere cu 46 de acri (199,2—153,3), precum și cea mai mare variație, tot în jos (79,8—71,0), a mărimii medii a suprafeței cultivate.

Care este cauza acestui fenomen? Ea trebuie căutată, evident, în războiul civil din anii 1861—1865 și în abolirea sclaviei. Latifundiile sclavagiste primiseră o lovitură hotărâtoare. În cele ce urmează vom avea de repetate ori prilejul să cităm date care confirmă acest fapt, de altfel atât de notoriu, încât e de mirare că mai trebuie confirmat. Să luăm separat datele referitoare la Sud și la Nord.

A n i	Suprafața medie a fermelor în acri			
	În Sud		În Nord	
	Mărimea medie a întregii suprafețe de pământ	Mărimea medie a suprafeței cultivate	Mărimea medie a întregii suprafețe de pământ	Mărimea medie a suprafeței cultivate
1850	332,1	101,1	127,1	65,4
1860	335,4	101,3	126,4	68,3
1870	214,2	69,2	117,0	69,2
1880	153,4	56,2	114,9	76,6
1890	139,7	58,8	123,7	87,8
1900	138,2	48,1	132,2	90,9
1910	114,4	48,6	143,0	100,3

Vedem că, socotită în medie la o fermă, suprafața cultivată a scăzut enorm în perioada 1860—1870 în Sud (101,3—69,2) și a variat ușor — în sensul creșterii — în Nord (68,3—69,2). Explicația rezidă, așadar, în condițiile evoluției Sudului. Și după abolirea sclaviei observăm acolo o scădere, deși lentă și necontinuuă, dar totuși o scădere, a suprafeței medii a fermelor.

„Mica gospodărie bazată pe muncă proprie își lărgeste aici sfera de dominație — conchide d-l Ghimmer —, iar capitalul părăsește agricultura pentru alte domenii de investiții”. „...Vertiginoasa descompunere a capitalismului agrar în statele atlantice de sud...”

Iată o concluzie bizară, care-și poate găsi perechea, după cât se pare, numai în perorările narodnicilor noștri pe tema „descompunerii capitalismului” în Rusia după 1861, ca urmare a trecerii moșierilor de la sistemul de gospodărie bazat pe clacă la cel bazat pe munca în dijmă (care e pe jumătate tot clacă !). Fărămițarea latifundiilor sclavagiste este calificată drept „descompunere a capitalismului”. Transformarea pământului necultivat al proprietarilor de sclavi de ieri în mici ferme deținute de negri pe jumătate dijmași (să ne amintim că procentul dijmașilor crește neconținut de la recensământ la recensământ !) este calificată drept „descompunere a capitalismului”. Nici că se poate o mai mare denaturare a noțiunilor fundamentale ale științei economice !

În capitolul al 12-lea al textului explicativ la recensământul din 1910, statisticienii americani au prezentat date cu privire la „plantațiile” tipice din Sud — în zilele noastre, și nu pe vremea sclaviei. În 39 073 de plantații avem 39 073 de „ferme proprietărești” (landlord farms) și 398 905 ferme arendășești. În medie, așadar, revin câte 10 arendași la un „proprietar”, la un „landlord”. Suprafața medie a unei plantații este de 724 de acri. Din aceștia, numai 405 acri sînt pământ cultivat : la o plantație revin peste 300 de acri de pământ necultivat. Nimic de zis, frumoasă rezervă pentru viitoarele planuri de exploatare ale domnilor foști proprietari de sclavi...

Într-o plantație de tip mijlociu, repartizarea pământului este următoarea : „ferma proprietărească” are 331 de acri de pământ, din care 87 de acri pământ cultivat. Fermele „arendășești”, adică parcelele de pământ ale negrilor-dijmași, care muncesc, ca și înainte, pentru „proprietar” și sub supravegherea lui, au în medie câte 38 de acri de pământ, din care 31 de acri pământ cultivat.

Stăpînind imense latifundii, în care peste $\frac{9}{10}$ din pământ continuă să rămînă necultivate, foștii proprietari de sclavi din Sud trec treptat, pe măsura creșterii populației și a

cererii de bumbac, la vânzarea acestor pămînturi către negri, dar și mai frecvent la împărțirea lor în mici parcele spre a fi lucrate de negri în dijmă pe jumătate. (Între 1900 și 1910, în Sud, numărul fermierilor care sînt proprietari deplini ai întregului lor pămînt a crescut de la 1 237 000 la 1 329 000, adică cu 7,5%, în timp ce numărul fermierilor-dijmași a crescut de la 772 000 la 1 021 000, adică cu 32,2%.) Iată însă că se găsește un economist care califică acest fenomen drept „descompunere a capitalismului“...

Considerăm drept latifundii fermele care au de la 1 000 de acri în sus. În 1910 aceste ferme reprezentau în Statele Unite în total 0,8% (50 135 de ferme), deținînd însă 167 100 000 de acri de pămînt, adică 19,0% din suprafața totală. Aceasta înseamnă că la 1 latifundiu reveneau în medie cîte 3 332 de acri. În latifundii, suprafața cultivată reprezenta numai 18,7%, pe cînd în toate fermele luate laolaltă suprafața cultivată reprezenta 54,4%. Trebuie menționat că în Nordul capitalist ponderea latifundiilor este *mai mică decît în restul țării* : 0,5% din numărul total al fermelor și 6,9% din suprafața totală, procentul pămîntului cultivat în latifundii fiind de 41,1%. Mai mare ca oriunde este ponderea latifundiilor în Vest : 3,9% din numărul total al fermelor și 48,3% din suprafața totală ; 32,3% din pămîntul latifundiilor este cultivat. *Cel mai mare* procent de pămînt necultivat găsim în latifundiile din Sudul fost sclavagist : 0,7% din ferme sînt latifundii ; ele dețin 23,9% din suprafața totală ; *numai 8,5% din pămîntul* latifundiilor este cultivat !! Aceste date amănunțite arată, printre altele, cît de greșit procedează aceia care, fără a analiza în mod special datele concrete privind fiecare țară și fiecare regiune în parte, încadrează latifundiile în categoria gospodăriilor *capitaliste*.

În cei 10 ani dintre 1900 și 1910, tocmai în latifundii și numai în ele *a scăzut* suprafața totală de pămînt. Această scădere este foarte însemnată : de la 197 800 000 la 167 100 000 de acri, adică o scădere de 30 700 000 de acri. În Sud, această scădere este de 31 800 000 de acri (în Nord se înregistrează o creștere de 2 300 000, iar în Vest o scădere de 1 200 000). Prin urmare, tocmai Sudul și numai Sudul sclavagist se caracterizează printr-un vast proces de

fărîmițare a latifundiilor, în condiții cînd suprafața lor cultivată reprezenta un procent infim (8,5%).

Din toate acestea reiese în mod necesar că singurul mod exact de a defini procesul economic în curs de desfășurare va fi următorul: trecerea de la latifundiile sclavagiste, necultivate în proporție de $\frac{9}{10}$, la mica agricultură cu caracter *comercial*. Nu la mica gospodărie „bazată pe muncă proprie”, cum preferă să spună d-l Ghimmer și narodnicii împreună cu toți economiștii burghezi, care înalță innuri ieftine „muncii”, ci la o agricultură cu caracter comercial. Expresia „bazată pe muncă proprie” este lipsită de sens din punctul de vedere al economiei politice și în mod indirect induce în eroare. Ea este lipsită de sens, căci micul agricultor „muncește” în orice formație social-economică : și în condițiile sclavajului, și în condițiile iobăgiei, și în condițiile capitalismului. Expresia „bazată pe muncă proprie” este o frază goală, o declamație lipsită de conținut, care disimulează *confundarea* celor mai diferite formații social-economice, convenabilă numai burgheziei. Expresia „bazată pe muncă proprie” induce în eroare, înșală publicul, deoarece sugerează ideea că nu se folosește muncă *salariată*.

Asemenea tuturor economiștilor burghezi, d-l Ghimmer ocolește tocmai datele referitoare la munca salariată, cu toate că ele sînt cele mai importante pentru problema capitalismului în agricultură și cu toate că ne sînt furnizate nu numai de recensămîntul din 1900, ci și de „buletinul” recensămîntului din 1910 (Abstract — Farm crops, by states *), pe care-l citează d-l Ghimmer (p. 49 din articolul său, nota).

Caracterul principalului produs agricol al Sudului arată că creșterea micii agriculturi în Sud nu înseamnă altceva decît creșterea agriculturii comerciale. Acest produs este bumbacul. Toate cerealele dau în Sud 29,3% din valoarea recoltei globale a culturilor de cîmp, fînul și ierburile furajere — 5,1%, în timp ce bumbacul dă 42,7%. Între anii 1870 și 1910, producția de lînă a crescut în Statele Unite de la 162 000 000 de livre la 321 000 000, adică de două ori ; producția de grîu a crescut de la 236 000 000 de bu-

* Date, culese prin sondaj, cu privire la recoltele fermelor, pe state.
— Nota red.

sheli la 635 000 000, adică mai puțin decît de trei ori; producția de porumb a crescut de la 1 094 000 000 de busheli la 2 886 000 000, adică tot mai puțin decît de trei ori, în timp ce producția de bumbac a crescut de la 4 000 000 de baloturi (a cîte 500 de livre) la 12 000 000, adică de trei ori. Creșterea acestui produs agricol prin excelență comercial a depășit creșterea celorlaltor produse, mai puțin comerciale. În afară de aceasta, în principala regiune a Sudului, în regiunea „atlantică de sud“, a luat o dezvoltare destul de mare producția de tutun (12,1⁰/₁₀₀ din valoarea recoltei globale în statul Virginia), de legume (20,1⁰/₁₀₀ din valoarea recoltei globale în statul Delaware, 23,2⁰/₁₀₀ în statul Florida), de fructe (21,3⁰/₁₀₀ din valoarea recoltei globale în statul Florida) etc. Toate acestea sînt culturi agricole care înseamnă intensivizarea agriculturii, creșterea proporțiilor gospodăriei paralel cu scăderea suprafeței ocupate de ea și extinderea folosirii muncii salariate.

Trecem acum la examinarea amănunțită a datelor referitoare la munca salariată; menționăm doar că Sudul, deși în această privință a rămas în urma celorlaltor regiuni — aici munca salariată este folosită pe o scară *mai restrînsă* pentru că este *mai accentuată* folosirea dijei semisclavagiste —, înregistrează totuși și el o creștere a folosirii muncii salariate.

5. CARACTERUL CAPITALIST AL AGRICULTURII

De obicei, capitalismul în agricultură este apreciat pe baza datelor referitoare la întinderea fermelor sau la numărul și importanța fermelor cu suprafață mare. Date de acest fel am și examinat în parte, iar în parte vom avea prilejul să examinăm în cursul expunerii ulterioare, dar trebuie să observăm că toate acestea sînt date indirecte, căci mărimea suprafeței este departe de a fi întotdeauna și nemijlocit indiciul unor proporții cu adevărat mari ale *gospodăriei* și al caracterului ei capitalist.

Datele referitoare la munca salariată sînt incomparabil mai concludente și mai semnificative în această privință. Recensămintele agricole din ultimii ani, de pildă recensă-

mîntul din 1902 din Austria și cel din 1907 din Germania, pe care le vom examina în altă parte, au arătat că folosirea muncii salariate în agricultura de astăzi — și mai ales în mica gospodărie agricolă — este mult mai însemnată decît se crede de obicei. Nimic nu dezmente atît de categoric și atît de grăitor ca aceste date basmul mic-burghez al micii gospodării agricole „bazate pe muncă proprie“.

Statistica americană a adunat un material foarte vast în legătură cu această chestiune, deoarece în fișa individuală de recensămînt fiecare fermier trebuie să răspundă la întrebarea dacă cheltuiește vreo sumă de bani pentru muncă salariată și, în caz afirmativ, cît de mare este această sumă. Spre deosebire de statistica europeană — de pildă statistica din cele două țări menționate mai sus —, cea americană nu înregistrează numărul muncitorilor salariați existenți în momentul respectiv în fiecare gospodărie, deși această cifră ar putea fi lesne stabilită, iar valoarea științifică a unor asemenea date, în completarea celor referitoare la suma totală a cheltuielilor pentru muncă salariată, ar fi foarte mare. Partea cea mai proastă este însă că în recensămîntul din 1910, care este în genere incomparabil mai prost lucrat decît cel din 1900, prelucrarea acestor date este sub orice critică. În recensămîntul din 1910, toate fermele sînt împărțite în grupuri după suprafața de pămînt (ca și în 1900), dar, spre deosebire de 1900, datele referitoare la folosirea muncii salariate nu sînt grupate în același mod și de aceea sîntem lipsiți de posibilitatea de a compara gospodăriile mici și mari — după suprafața de pămînt — în ceea ce privește folosirea muncii salariate în aceste gospodării. Recensămîntul din 1910 ne oferă numai date medii pe state și regiuni, adică date care amestecă laolaltă gospodăriile capitaliste cu cele necapitaliste.

Mai încolo vom examina separat datele pe 1900, care sînt prelucrate la un nivel mai satisfăcător; iar aici ne vom limita să reproducem datele pe 1910. Datele se referă, propriu-zis, la anii 1899 și 1909.

R e g i u n i	Procentul ferme- lor care angajau muncitori (1909)	Sporul de cheltu- ieli pentru muncă salariată de la 1899 pînă la 1909, în %	Cheltuielile pentru muncă salariată socotite la 1 acru de pămînt cultivat (în dolari)	
			1909	1899
Nordul	55,1	+ 70,8	1,26	0,82
Sudul	36,6	+ 87,1	1,07	0,69
Vestul	52,5	+119,0	3,25	2,07
Statele Unite în ansamblu	45,9	+ 82,3	1,36	0,86

Din aceste date rezultă în mod neîndoios, mai întîi de toate, că cel mai pronunțat caracter capitalist îl are agricultura în Nord (55,1% din ferme folosesc muncă salariată), apoi în Vest (52,5%) și cel mai puțin în Sud (36,6%). Altfel nici nu poate fi cînd comparăm o regiune populată și industrială cu o regiune în curs de colonizare și cu una în care predomină dijma. Datele referitoare la procentul fermelor care foloseau muncă salariată oferă, desigur, mai multă posibilitate de comparație exactă între regiuni decît cele referitoare la cuantumul cheltuielilor pentru muncă salariată socotite la 1 acru de pămînt cultivat. Pentru ca acestea din urmă să poată fi comparate, ar trebui ca nivelul salariilor în diferite regiuni să fie același. Nu dispunem de date cu privire la salariile ce se plătesc în agricultura Statelor Unite, dar, date fiind deosebirile radicale — cunoscute de noi — dintre regiuni, nu este probabil ca nivelul salariilor să fie același.

Așadar, în Nord și în Vest, în cele două regiuni în care sînt concentrate $\frac{2}{3}$ din totalul pămîntului cultivat și $\frac{2}{3}$ din șeptelul de vite, *mai mult de jumătate* din fermieri nu se pot dispensa de folosirea muncii salariate. În Sud acest procent este mai redus numai pentru că acolo mai este încă puternică exploatarea semifeudală (sau semisclavagistă) sub formă de dijma. Nu încape îndoială că și în America, ca și în toate celelalte țări capitaliste din lume, partea cea mai prost situată a fermierilor recurge la vînzarea forței lor de muncă. Din păcate, în această privință statistica americană nu conține nici un fel de date, spre deosebire, de pildă, de statistica germană din 1907, în care aceste date au fost culese și prelucrate cu

multă grijă. Potrivit datelor statisticii germane, din 5 736 082 de posesori de întreprinderi agricole (cifra totală, în care intră și cei mai mici „capi de gospodărie“), 1 940 867, adică peste 30%, sînt — prin ocupația lor *principală* — muncitori salariați. Firește, marea masă a acestor argați și zileri posesori ai unui petic de pămînt aparțin grupurilor inferioare ale agricultorilor.

Să presupunem că în Statele Unite ale Americii, unde fermele minuscule (sub 3 acri) sînt de regulă exceptate de la recensămînt, numai 10% din fermieri recurg la vînzarea forței lor de muncă. Și în acest caz ajungem la rezultatul că numărul fermierilor *direct* exploatați de moșieri și de capitaliști reprezintă *mai mult de o treime* din numărul total (24,0% dijmași, adică fermieri exploatați de foștii proprietari de sclavi în mod feudal sau semifeudal, și 10% fermieri exploatați de capitaliști fac împreună 34%). Aceasta înseamnă că, din numărul total al fermierilor, *minoritatea* — cel mult *o cincime sau o pătrime* — nu angajează muncitori și, la rîndul lor, nu se angajează la lucru nici ei și nu ajung într-o stare de dependență.

Aceasta este starea de fapt în țara capitalismului „exemplar și avansat“, în țara în care milioane de deseatine de pămînt sînt împărțite în mod gratuit. Și aici, faimoasa mică agricultură necapitalistă, „bazată pe muncă proprie“, nu este decît un mit.

Cît de mare este numărul muncitorilor salariați din agricultura Americii? Crește sau descrește acest număr în comparație cu numărul fermierilor și cu întreaga populație rurală?

Din păcate, statistica americană nu dă un răspuns direct la aceste chestiuni extrem de importante. Să căutăm un răspuns aproximativ.

Un răspuns aproximativ ne pot da, în primul rînd, cifrele statisticii ocupațiilor (volumul al IV-lea din lucrările recensămîntului). Această statistică „nu le-a reușit“ americanilor. Ea a fost prelucrată într-un spirit atît de birocratic, atît de rutinar și de stupid, încît nu conține nici măcar date referitoare la situația diferitelor persoane în cadrul ocupației respective, adică nu arată dacă sînt patroni, muncitori membri de familie sau muncitori sa-

lariați. În loc de a proceda la o împărțire economică riguroasă, ei s-au mulțumit cu sensul „curent“, „uzual“ al cuvintelor, grupînd fără nici o noimă sub rubrica „muncitori agricoli“ atît pe membrii familiilor fermierilor, cît și pe muncitorii salariați. După cum se știe, *nu* numai în statistica americană domnește în această privință un haos deplin.

Recensămîntul din 1910 încearcă să facă puțină ordine în acest haos, să îndrepte greșelile evidente și să separe măcar o parte din muncitorii salariați (working out) de muncitorii membri de familie (working on the home farm). Printr-o serie de calcule, statisticienii rectifică cifra totală a persoanelor ocupate în agricultură, reducînd-o cu 468 100 de oameni (vol. IV, p. 27). Apoi, numărul *femeilor* muncitoare salariate este stabilit la 220 048 în 1900 și la 337 522 în 1910 (o creștere de 53%). Numărul bărbaților muncitori salariați era în 1910 de 2 299 444. Dacă presupunem că în 1900 procentul muncitorilor salariați agricoli era, în raport cu numărul total al muncitorilor agricoli, același ca în 1910, rezultă că în 1900 numărul bărbaților muncitori salariați era de 1 798 165 de oameni. Obținem, așadar, următorul tablou :

	1900	1910	Creștere in %
Total persoane ocupate în agricultură	10 381 765	12 099 825	+16%
Fermieri	5 674 875	5 981 522	+ 5%
Muncitori salariați	2 018 213	2 566 966	+27%

Adică procentul de creștere a numărului muncitorilor salariați este de peste cinci ori mai mare (27% față de 5%) în comparație cu procentul de creștere al numărului fermierilor. Partea pe care o reprezintă fermierii în raport cu întreaga populație agricolă *a scăzut*, în timp ce partea pe care o reprezintă muncitorii salariați *a crescut*. În raport cu întreaga populație agricolă, numărul gospodarilor de sine stătători a scăzut ; numărul celor dependenți, al celor exploatați a crescut.

În Germania, în 1907 au fost înregistrați în agricultură 4 500 000 de muncitori salariați, numărul total al munci-

torilor membri de familie și al muncitorilor salariați fiind de 15 000 000. Așadar, 30% muncitori salariați. În America, potrivit calculului aproximativ de mai sus, numărul lor este de 2 500 000 față de 12 000 000, adică 21%. Este posibil ca existența unor terenuri disponibile care se împart în mod gratuit și procentul enorm de fermieri dijmași să ducă în America la o scădere a procentului muncitorilor salariați.

Un răspuns aproximativ ne pot da, în al doilea rând, cifrele referitoare la cuantumul cheltuielilor pentru muncă salariată în 1899 și 1909. În același interval de timp, numărul muncitorilor salariați din industrie a crescut de la 4 700 000 la 6 600 000, adică cu 40%, iar salariile lor — de la 2 008 000 000 de dolari la 3 427 000 000 de dolari, adică cu 70%. (Nu trebuie să uităm că urcarea prețurilor la produsele alimentare etc. a redus la zero această sporire nominală a salariilor.)

Pe baza acestor date, se poate presupune că creșterii cu 82% a cheltuielilor pentru muncă salariată în agricultură îi corespunde o creștere de aproximativ 48% a numărului muncitorilor salariați. Făcînd o presupunere analogă pentru cele trei regiuni principale, obținem următorul tablou :

Regiuni	Creșterea în % din 1900 pînă în 1910		
	a întregii populații agricole	a numărului fermelor	a numărului muncitorilor salariați
Nordul	+ 3,9%	+ 0,6%	+40%
Sudul	+14,8%	+18,2%	+50%
Vestul	+49,7%	+53,7%	+66%
Statele Unite în ansamblu	+11,2%	+10,9%	+48%

Și aceste date ne arată că, în ansamblu pe țară, creșterea numărului fermierilor rămîne în urma creșterii populației agricole, în timp ce creșterea numărului muncitorilor salariați depășește creșterea acestei populații. Cu alte cuvinte : scade numărul proporțional al celor de sine stătători, în timp ce numărul proporțional al celor dependenți crește.

Remarcăm că diferența enormă dintre creșterea numărului de muncitori salariați potrivit primului calcul (+27%)

și creșterea lui potrivit celui de-al doilea calcul (+48%) este într-un tot posibilă, căci în primul caz au fost socotiți numai muncitorii salariați *de profesie*, iar în cel de-al doilea — *toate cazurile* de folosire a muncii salariate. În agricultură folosirea episodică a muncii salariate are o mare însemnătate, și de aceea ar trebui să se adopte întotdeauna regula de a nu se mărgini la stabilirea numărului muncitorilor, salariați permanenți și temporari, ci de a stabili pe cât posibil, în afară de aceasta, și suma totală a cheltuielilor pentru muncă salariată.

În orice caz, ambele calcule ne arată fără putință de tăgadă o creștere a capitalismului în agricultura Statelor Unite, o creștere a folosirii muncii salariate, creștere care o depășește pe aceea a populației agricole și a numărului fermierilor.

6. REGIUNILE CU AGRICULTURA CEA MAI INTENSIVĂ

După ce am examinat datele generale referitoare la munca salariată, care este indiciul cel mai direct al capitalismului în agricultură, putem trece acum la o analiză mai amănunțită a *formelor* particulare în care se manifestă capitalismul în această ramură a economiei naționale.

Am avut prilejul să cunoaștem o regiune în care suprafața medie a fermelor a scăzut, și anume Sudul, unde acest proces înseamnă trecerea de la latifundiile sclavagiste la mica agricultură comercială. Există și o altă regiune unde suprafața medie a fermelor a scăzut, și anume o parte a Nordului: Noua Anglie și statele atlantice de mijloc. Iată datele referitoare la aceste regiuni:

	Suprafața medie a unei ferme (a pământului cultivat) în acri	
	Noua Anglie	Statele atlantice de mijloc
1850	66,5	70,8
1860	66,4	70,3
1870	66,4	69,2
1880	63,4	68,0
1890	56,5	67,4
1900	42,4	63,4
1910	38,4	62,6

Suprafața medie a unei ferme în Noua Anglie este mai mică decît în orice altă regiune a Statelor Unite. În două regiuni din Sud, această suprafață este de 42—43 de acri, iar în cea de-a treia, regiunea centrală de sud-vest, unde procesul de colonizare continuă, ea este de 61,8 acri, adică aproape tot atît cît în statele atlantice de mijloc. Scăderea suprafeței medii a fermelor în Noua Anglie și în statele atlantice de mijloc, „în regiunile cu cultură mai veche și aflate pe o treaptă mai înaltă de dezvoltare economică“ (p. 60 din lucrarea d-lui Ghimmer), în regiunile unde nu mai are loc colonizare, este aceea care l-a făcut pe autorul nostru, ca și pe numeroși alți economiști burghezi, să ajungă la concluzia că „agricultura capitalistă se destramă“, că „producția se fărîmîțează și devine mică producție“, că „nu există regiuni în care procesul de colonizare să nu se desfășoare în continuare, iar marea gospodărie capitalistă să nu se destrame și să nu fie înlăturată de gospodăria bazată pe muncă proprie“.

D-l Ghimmer a ajuns la aceste concluzii diametral opuse adevărului pentru că a uitat... „un mic amănunt“ : procesul de trecere la agricultură intensivă ! E de necrezut, dar așa este. Și, întrucît o serie întregă de economiști burghezi, ba chiar aproape toți acești economiști, reușesc să uite și ei acest „mic amănunt“ atunci cînd vine vorba de mica și de marea producție în agricultură, deși „în teorie“ toți „cunosc“ foarte bine și recunosc procesul de trecere la agricultură intensivă, trebuie să ne oprim asupra acestei probleme într-un mod deosebit de amănunțit. Tocmai aceasta constituie una dintre principalele surse ale tuturor eșecurilor științei economice burgheze (inclusiv cea narodnicistă și oportunistă) în problema micii agriculturi „bazate pe muncă proprie“. Economiștii burghezi uită „micul amănunt“ că, datorită particularităților tehnice ale agriculturii, procesul de trecere la agricultură intensivă duce foarte frecvent la o creștere a proporțiilor *gospodăriei*, la o creștere a *producției* și a *capitalismului* concomitent cu *scăderea* suprafeței medii a pămîntului cultivat în gospodărie.

Să vedem, înainte de toate, dacă în ceea ce privește tehnica agriculturii, în ceea ce privește caracterul ei general și intensivitatea ei există deosebiri radicale între Noua Anglie și statele atlantice de mijloc, de o parte, și restul Nordului și toate celelalte regiuni ale țării, de altă parte.

Deosebirile în ceea ce privește felul agriculturii se caracterizează prin următoarele date :

R e g i u n i	Procentul pe care-l reprezintă în valoarea globală a întregii recolte (1910)		
	cerealele	fînul și ierburile	legumele, fructele și celelalte culturi speciale
Noua Anglie	7,6	41,9	33,5
Statele atlantice de mijloc	29,6	31,4	31,8
Statele centrale de nord-est	65,4	16,5	11,0
Statele centrale de nord-vest	75,4	14,6	5,9

Deosebirea în ceea ce privește felul agriculturii e radicală. În primele două regiuni avem o agricultură pronunțat intensivă, pe când în ultimele două — o agricultură extensivă. În acestea din urmă, cerealele furnizează o parte covârșitoare din valoarea totală a recoltei, pe când în cele dintâi nu numai că furnizează o parte mai mică, dar uneori chiar o parte cu totul infimă (7,6%); totodată, trebuie menționat că culturile „comerciale” speciale (legumele, fructele etc.) furnizează o parte *mai mare* din valoarea recoltei decât aceea pe care o dau cerealele. Agricultura extensivă a cedat locul unei agriculturi intensive. O mare extindere au luat culturile de ierburi furajere. În Noua Anglie, din 3 800 000 de acri care dau fîn și ierburi furajere, 3 300 000 de acri sînt ocupați cu *culturi* de ierburi. În statele atlantice de mijloc, cifrele respective sînt : 8 500 000 și 7 900 000. Dimpotrivă, în statele centrale de nord-vest (regiune de colonizare și de agricultură extensivă), din 27 400 000 de acri care dau fîn și ierburi,

14 500 000, adică mai mult de jumătate, reprezintă pășuni naturale" etc.

În statele „intensive“ recoltele sînt mult mai mari :

Regiuni	Recolta la 1 acru în busheli			
	de porumb		de grâu	
	1909	1899	1909	1899
Noua Anglie	45,2	39,4	23,5	18,0
Statele atlantice de mijloc	32,2	34,0	18,6	14,9
Statele centrale de nord-est ..	38,6	38,3	17,2	12,9
Statele centrale de nord-vest ..	27,7	31,4	14,8	12,2

Același fenomen se observă și în ceea ce privește creșterea vitelor în scopuri comerciale, și în ceea ce privește producția de lapte, deosebit de dezvoltată în aceste regiuni :

Regiuni	Numărul mediu de vaci cu lapte la 1 fermă (1900)	Producția medie de lapte (în galoni) la 1 vacă	
		1909	1899
Noua Anglie	5,8	476	548
Statele atlantice de mijloc	6,1	490	514
Statele centrale de nord-est	4,0	410	487
Statele centrale de nord-vest	4,9	325	371
Sudul (3 regiuni)	1,9—3,1	232—288	290—395
Vestul (2 regiuni)	4,7—5,1	339—475	334—470
Media pentru Statele Unite	3,8	362	424

De aici se vede că în statele „intensive“ fermele de lapte sînt considerabil mai *mari* decît în toate celelalte state. Regiunile cu fermele cele mai *mici* — după suprafața cultivată — sînt regiunile cu cele mai *mari* ferme de lapte. Acest fapt este de o însemnătate deosebit de mare, căci, după cum se știe, producția de lapte se dezvoltă cel mai repede în localitățile din apropierea orașelor și în țările (sau regiunile) cu o industrie extrem de dezvoltată. Statisticile

din Danemarca, Germania și Elveția, de care ne ocupăm în altă parte *, ne arată și ele o *concentrare crescîndă* a vitelor de lapte.

După cum am văzut, în statele „intensive“ fînul și ierburile furajere reprezintă în valoarea totală a recoltei o parte mult mai mare decît cerealele. Creșterea vitelor se dezvoltă aici în mare măsură pe seama *furajelor provenite din cumpărare*. Iată în această privință datele pe 1909 :

Regiuni	Cifra (în milioane de dolari) veniturilor pro- venite din vânzări de furaje	Cheltuielilor pen- tru cumpărări de furaje	Depășirea cheltu- ielilor de către venituri (+) sau invers (-)
Noua Anglie	+ 4,3	-34,6	- 30,3
Statele atlantice de mijloc	+ 21,6	-54,7	- 33,1
Statele centrale de nord-est	+195,6	-40,6	+155,0
Statele centrale de nord-vest	+174,4	-76,2	+ 98,2

Statele cu agricultură extensivă din Nord vînd furaje. Cele cu agricultură intensivă cumpără. Se înțelege că, atunci cînd se cumpără furaje, este posibilă pe un lot *mic* de pămînt o gospodărie de proporții *mari* și cu un caracter capitalist pronunțat.

Să comparăm cele două regiuni cu agricultură intensivă din Nord, Noua Anglie și statele atlantice de mijloc, cu regiunea de cea mai extensivă agricultură din Nord, statele centrale de nord-vest :

Regiuni	Pămînt cul- tivat (în milioane de acri)	Valoarea tu- turor vitelor (în milioane de dolari)	Venitul pro- venit din vin- zări de furaje (în milioane de dolari)	Cheltuieli pentru cum- părări de fu- raje (în mili- oane de dolari)
Noua Anglie + Statele atlantice de mijloc ..	36,5	447	26	89
Statele centrale de nord- vest	164,3	1 552	174	76

Vedem că în statele cu agricultură intensivă revin la 1 acru de pămînt cultivat mai multe vite ($447:36 = 12$ dolari de fiecare acru) decît în cele cu agricultură exten-

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 5, București, Editura politică, 1961, ed. a doua, p. 203-268. — Nota red.

sivă (1 552 : 164 = 9 dolari). În fiecare unitate de suprafață de pământ se investește mai mult capital sub formă de vite. Socotit la unitatea de suprafață, volumul total al comerțului de furaje (cumpărare + vânzare) este incomparabil mai mare în statele cu agricultură intensivă (26 000 000 + 89 000 000 = 115 000 000 de dolari la 36 000 000 de acri) decît în cele cu agricultură extensivă (174 000 000 + 76 000 000 = 250 000 000 de dolari la 164 000 000 de acri). Este limpede că agricultura are un caracter *comercial* mai accentuat în statele cu agricultură intensivă decît în cele cu agricultură extensivă.

Datele referitoare la cheltuielile pentru îngrășăminte și la valoarea uneltelor și a mașinilor constituie expresia statistică cea mai exactă a măsurii în care agricultura este intensivă. Iată aceste date :

R e g i u n i		Procentul fermelor care fae cheltuieli pt. îngră- șăminte	Cheltuiala medie la 1 fermă (în dolari)	Cheltuiala medie la 1 acru de pă- mint cultivat (în dolari)	Numărul mijlociu de acri de pământ de cultivat care re- vine la 1 fermă (1909)	
		1909	1899			
Nordul	Noua Anglie	60,9	82	1,30	0,53	38,4
	Statele atlantice de mijloc	57,1	68	0,62	0,37	62,6
	Statele centrale de nord-est	19,6	37	0,09	0,07	79,2
	Statele centrale de nord-vest	2,1	41	0,01	0,01	148,0
Sudul	Statele atlantice de sud	69,2	77	1,23	0,49	43,6
	Statele centrale de sud-est	33,8	37	0,29	0,13	42,2
	Statele centrale de sud-vest	6,4	53	0,06	0,03	61,8
Vestul	Statele de munte ..	1,3	67	0,01	0,01	86,8
	Statele de pe lito- ralul Pacificului ..	6,4	189	0,10	0,05	116,1
Statele Unite		28,7	63	0,24	0,13	75,2

Aici apare cît se poate de clar deosebirea dintre regiunile cu agricultură extensivă din Nord, cu procentul lor infim

de ferme care folosesc îngrășăminte cumpărate (2—19%) și cu cheltuielile infime pentru îngrășăminte socotite la 1 acru de pământ cultivat (0,01—0,09 dolari), — și statele cu agricultură intensivă, în care *majoritatea* fermelor (57—60%) folosesc îngrășăminte cumpărate, iar cheltuielile pentru cumpărarea lor se ridică la o sumă însemnată. În Noua Anglie, de pildă, aceste cheltuieli reprezintă 1,30 dolari per acru, cifră care *este cea mai ridicată* în toată țara (iarăși vedem deci că fermele cele mai mici ca suprafață au cele mai mari cheltuieli pentru îngrășăminte!) și care depășește cifra uneia dintre regiunile Sudului (statele atlantice de sud). Trebuie menționat că în Sud cultura bumbacului, în cadrul căreia este folosită în cea mai mare parte munca dijmașilor negri, reclamă deosebit de multe îngrășăminte artificiale.

În statele de pe litoralul Pacificului găsim un foarte mic procent de ferme care folosesc îngrășăminte (6,4%) și cele mai mari cheltuieli socotite în medie la 1 fermă (189 de dolari), luând în considerație, firește, numai fermele care au folosit îngrășăminte. Aici observăm un alt caz: creșterea agriculturii *mari* și capitaliste paralel cu *micșorarea* suprafeței de pământ a gospodăriei. În două din cele trei state de pe litoralul Pacificului, și anume în statele Washington și Oregon, folosirea îngrășămintelor este în general infimă, reprezentând numai 0,01 dolari la 1 acru. Numai în cel de-al treilea stat, în California, această cifră este relativ ridicată: 0,08 în 1899 și 0,19 în 1909. În acest stat are un rol deosebit de mare producția de fructe, care crește extrem de repede într-o formă pur capitalistă și care în 1909 a dat aici 33,1% din valoarea întregii recolte, față de 18,3% cât au dat cerealele și 27,6% cât au dat fînul și ierburile furajere. Tipică în producția de fructe este ferma cu o suprafață de pământ *inferioară mediei* și în care folosirea îngrășămintelor și a muncii salariate este *cu mult superioară mediei*. În cele ce urmează vom mai avea prilejul să ne ocupăm de asemenea raporturi, care sînt tipice pentru țările capitaliste cu agricultură intensivă și pe care statisticienii și economiștii le ignorează de cele mai multe ori.

Să revenim însă la statele „intensive“ din Nord. În Noua Anglie vedem nu numai că media cheltuielilor pentru îngrășăminte este cea mai ridicată — 1,30 dolari per acru — în timp ce media suprafeței fermei este cea mai mică (38,4 acri), dar și că aceste cheltuieli cresc într-un ritm deosebit de rapid. În deceniul 1899—1909 aceste cheltuieli au crescut de la 0,53 dolari per acru la 1,30, adică s-au mărit de două ori și jumătate. Prin urmare, procesul de trecere la agricultură intensivă, progresul tehnic al agriculturii, ridicarea nivelului ei agrotehnic se desfășoară aici extrem de rapid. Pentru a scoate și mai clar în evidență însemnătatea acestui fapt, vom face o comparație între regiunea cea mai „intensivă“ din Nord — Noua Anglie — și regiunea cea mai „extensivă“ — regiunea centrală de nord-vest. Aceasta din urmă aproape că nu cunoaște îngrășămintele artificiale (2,1% din numărul total al fermelor și 0,01 dolari per acru); suprafața fermelor este mai mare aici ca în orice altă regiune a S.U.A. (148,0 acri) și ritmul ei de creștere este cel mai rapid. Această regiune este luată de obicei — iar d-l Ghimmer o ia și el — ca exemplu de capitalism în agricultura Statelor Unite. Această opinie curentă este greșită, după cum vom arăta amănunțit mai jos. La baza ei se află o confuzie: confuzia dintre cea mai primitivă și neevoluată formă de agricultură extensivă și forma intensivă, înaintată din punct de vedere tehnic. În regiunea centrală de nord-vest, suprafața fermei este aproape de patru ori mai mare decât în Noua Anglie (148,0 acri față de 38,4), în timp ce cheltuielile pentru îngrășăminte, socotite în medie la o fermă care a folosit îngrășăminte, sînt de două ori mai mici: 41 de dolari față de 82.

În viața reală, așadar, sînt cazuri cînd o scădere enormă a suprafeței de pămînt a fermei este legată de o sporire enormă a cheltuielilor pentru îngrășăminte artificiale, așa încît „mica“ producție — dacă în virtutea rutinei am continua s-o considerăm mică după suprafața de pămînt — se dovedește a fi „mare“ după cuantumul capitalului investit în pămînt. Aceste cazuri nu sînt izolate, ci tipice pentru orice țară în care agricultura intensivă ia locul celei extensive. În această categorie însă intră *toate*

țările capitaliste, așa încât ignorarea acestei particularități tipice, esențiale, fundamentale a agriculturii generează greșelile curente ale admiratorilor micii gospodării agricole, care iau drept criteriu numai mărimea suprafeței de pământ.

7. MAȘINILE ȘI MUNCA SALARIATĂ ÎN AGRICULTURĂ

Să luăm o altă formă de investiție de capital în pământ, formă care din punct de vedere tehnic se deosebește de cea precedentă, și anume: folosirea uneltelor și a mașinilor. Toată statistica agricolă europeană dovedește fără puțință de tăgadă că cu cât mai mari — ca suprafață — sînt gospodăriile, cu atît mai mare este procentul gospodăriilor care folosesc mașini de tot felul și cu atît mai mare este numărul mașinilor folosite. Superioritatea marilor gospodării sub acest raport extrem de important este, fără doar și poate, pe deplin stabilită. Statistica americană este și în acest punct întrucîtva originală: nici uneltele și nici mașinile agricole nu sînt înregistrate separat, ci se indică doar valoarea lor totală. Se prea poate, desigur, ca asemenea date să fie mai puțin exacte în fiecare caz în parte, în schimb însă ele ne permit să facem în linii mari anumite comparații între regiuni, precum și între grupurile de gospodării, comparații care nu sînt posibile atunci cînd avem date de alt gen.

Iată, pe regiuni, datele referitoare la unelte și mașini agricole:

Regiuni		Valoarea uneltelor și a mașinilor (1909) în dolari	
		în medie la 1 fermă	în medie la 1 acru din întreaga suprafață de pământ a fermelor
Nordul	Noua Anglie	269	2,58
	Statele atlantice de mijloc	358	3,88
	Statele centrale de nord-est	239	2,28
	Statele centrale de nord-vest	332	1,59
	Sudul (trei regiuni)	72—88—127	0,71—0,92—0,95
	Vestul (două regiuni)	269—350	0,83—1,29
Statele Unite		199	1,44

Reiese, aşadar, că Sudul fost sclavagist, această regiune a dijmei, se află pe ultimul loc în ceea ce priveşte folosirea maşinilor. Socotită la 1 acru de pământ, valoarea uneltelor şi maşinilor este aici — în diferite regiuni — de trei, de patru sau de cinci ori mai mică decât în statele cu agricultură intensivă din Nord. Acestea din urmă ocupă primul loc printre toate celelalte state şi, în particular, lasă mult în urmă regiunea cea mai agricolă, grâнарul Americii, şi anume statele centrale de nord-vest, pe care observatorii superficiali continuă să le considere adesea drept regiune model în ceea ce priveşte folosirea maşinilor şi capitalismul.

Ţinem să remarcăm că metoda statisticienilor americani, şi anume calcularea valorii maşinilor, ca şi a celei a pământului, vitelor, clădirilor etc. la 1 acru din *întreaga* suprafaţă de pământ a fermei, şi nu numai din pământul cultivat, face ca superioritatea statelor „intensive“ din Nord să apară mai mică şi în genere nu poate fi considerată ca metodă justă. Deosebirea dintre regiuni în ceea ce priveşte procentul de pământ cultivat este foarte mare : în Vest, în statele de munte, acest procent scade la 26,7%, pe când în Nord, în statele centrale de nord-est, el se ridică la 75,4%. Ceea ce interesează statistica economică este în primul rând, fireşte, pământul cultivat, şi nu întreaga suprafaţă de pământ. În Noua Anglie suprafaţa pământului cultivat în ferme şi procentul lui înregistrează o scădere accentuată mai ales începând din 1880, probabil sub influenţa concurenţei din partea pământurilor libere (libere de renta funciară, de acest tribut către domnii proprietari funciari) din Vest. În acelaşi timp însă, în această regiune este deosebit de dezvoltată folosirea maşinilor şi deosebit de ridicată valoarea maşinilor socotită la 1 acru de *pământ cultivat*. În 1910 ea reprezenta aici 7 dolari per acru, în statele atlantice de mijloc — circa 5 1/2 dolari, iar în celelalte regiuni — cel mult 2—3 dolari.

Regiunea cu fermele cele mai *mici* ca suprafaţă se dovedeşte a fi şi în cazul de faţă regiunea cu cele mai *mari* investiţii de capital — sub formă de maşini — în pământ.

Dacă luăm dintre regiunile „intensive“ din Nord statele atlantice de mijloc şi le comparăm cu regiunea cea mai

extensivă a Nordului — regiunea centrală de nord-vest —, constatăm că, în ceea ce privește suprafața pământului cultivat socotită la 1 fermă, prima regiune se caracterizează prin aceea că gospodăria agricolă este aici *de peste două ori mai „mică”* — 62,6 acri față de 148,0 —, pe când în ceea ce privește valoarea mașinilor folosite, ea *depășește* regiunea a doua — 358 de dolari la 1 fermă față de 332. Micile ferme se dovedesc a fi mai mari în ceea ce privește proporțiile folosirii mașinilor.

Ne mai rămîne să comparăm datele privitoare la caracterul intensiv al agriculturii cu datele privitoare la folosirea muncii salariate. Mai sus, în § 5, am reprodus aceste din urmă date într-o formă sumară. Acum trebuie să le examinăm mai amănunțit pe regiuni.

Regiuni		Procentul de ferme care anga- jau muncitori în 1909	Suma medie pe care 1 fermă (oare angaja muncitori) o cheltuia cu plata eslarilor (în dolari)	Cheltuielile pen- tru muncă sala- riată socotite la 1 acru de pământ cultivat		Creșterea acestor cheltuieli între anii 1899 și 1909 în %
		1909	1899			
Nordul	Noua Anglie	66,0	277	4,76	2,55	+86%
	Statele atlantice de mijloc	65,8	253	2,66	1,64	+62%
	Statele centrale de nord-est	52,7	199	1,33	0,78	+71%
	Statele centrale de nord-vest	51,0	240	0,83	0,56	+48%
Sudul	Statele atlantice de sud	42,0	142	1,37	0,80	+71%
	Statele centrale de sud-est	31,6	107	0,80	0,49	+63%
	Statele centrale de sud-vest	35,6	178	1,03	0,75	+37%
Vestul	Statele de munte	46,8	547	2,95	2,42	+22%
	Statele de pe litora- lul Pacificului	58,0	694	3,47	1,92	+80%
Statele Unite în ansamblu		45,9	223	1,36	0,86	+58%

De aici se vede, în primul rînd, că statele „intensive” din Nord se deosebesc incontestabil și sub toate raportu-

rile printr-o mai înaltă dezvoltare a capitalismului în agricultură decît statele cu agricultură extensivă; în al doilea rînd, că în regiunile cu agricultură intensivă capitalismul se dezvoltă într-un ritm mai rapid decît în cele cu agricultură extensivă; în al treilea rînd, că regiunea cu cele mai mici ferme, Noua Anglie, stă în fruntea tuturor celorlalte regiuni ale țării atît prin gradul mai mare de dezvoltare a capitalismului în agricultură, cît și prin ritmul mai rapid al dezvoltării lui. Creșterea cheltuielilor pentru muncă salariată, socotite la 1 acru de pămînt cultivat, reprezintă aici 86%, iar statele de pe litoralul Pacificului ocupă sub acest raport locul al doilea. Printre statele de pe litoralul Pacificului se evidențiază și sub acest raport California, în care, după cum am mai spus, crește rapid „mica” producție capitalistă de fructe.

Drept regiune capitalistă „model” a agriculturii S.U.A. sînt considerate, de obicei, statele centrale din nord-vest, unde suprafața fermelor este mai mare ca în restul țării (în medie 148,0 acri în 1910, socotindu-se numai pămîntul cultivat) și unde, începînd din 1850, această suprafață crește mai rapid și mai constant ca în celelalte regiuni. Acum vedem că această părere este profund greșită. Gradul de folosire a muncii salariate este, desigur, indicele cel mai incontestabil și cel mai direct al dezvoltării capitalismului. Și acest indice ne arată că „grînarul” Americii, regiunea faimoaselor „fabrici de grîu”, care sînt deosebit de bătoare la ochi, este *mai puțin* capitalistă decît regiunea industrială cu agricultura sa intensivă, unde progresul agricol își găsește expresia nu în creșterea suprafeței cultivate, ci în *sporirea* investițiilor de capital în pămînt concomitent cu *micșorarea* acestei suprafețe.

Ne putem închipui foarte bine că extinderea cultivării terenurilor cu „cernoziom”, sau în genere a terenurilor virgine, nedestelenite, poate progresa foarte rapid datorită folosirii mașinilor, fără ca folosirea muncii salariate să crească prea mult. În statele centrale de nord-vest, cheltuielile pentru muncă salariată la 1 acru de pămînt cultivat reprezentau 0,56 dolari în 1899 și 0,83 dolari în 1909, ceea ce înseamnă o creștere de numai 48%. În Noua Anglie, unde suprafața cultivată și întinderea medie a fermei

nu cresc, ci scad, cheltuielile pentru muncă salariată nu numai că au fost mult mai mari atît în 1899 (2,55 dolari la acru) cît și în 1909 (4,76 dolari), dar au și crescut incomparabil mai rapid (+86%) în această perioadă.

În Noua Anglie suprafața medie a unei ferme este de patru ori mai mică decît în statele centrale de nord-vest (38,4 față de 148,0 acri), în timp ce cheltuiala medie pentru muncă salariată este *mai mare* decît în aceste state : 277 de dolari față de 240. În asemenea cazuri, scăderea suprafeței fermei înseamnă, așadar, o creștere a volumului capitalului întrebuintat în agricultură și o accentuare a caracterului capitalist al acesteia, o creștere a capitalismului și a producției capitaliste.

Dacă statele centrale de nord-vest, care cuprind 34,3% din întreaga suprafață cultivată din Statele Unite, sînt deosebit de caracteristice ca una dintre cele mai tipice regiuni de agricultură capitalistă „extensivă”, — statele de *munte* ne oferă un model de gospodărie extensivă analogă în condițiile unei foarte rapide colonizări. În comparație cu regiunea centrală de nord-vest, folosirea muncii salariate este aici mai slabă în ceea ce privește procentul fermelor care angajează, dar mult mai accentuată în ceea ce privește cifra medie a cheltuielilor pentru muncă. Dar creșterea muncii salariate se caracterizează aici prin aceea că este mai lentă (numai +22%) ca în orice altă regiune a S.U.A. Acest tip de dezvoltare pare a se datora următoarelor împrejurări. În această regiune este extrem de accentuată colonizarea și împărțirea de homestead-uri. Suprafața cultivată a crescut într-o măsură mai mare ca în orice altă regiune, și anume cu 89% în perioada 1900—1910. Coloniștii posesori de homestead-uri folosesc, firește — în orice caz la începuturile gospodăriei lor —, puțină muncă salariată. Pe de altă parte, în proporții foarte mari trebuie să folosească aici muncă salariată, în primul rînd, unele latifundii, care sînt deosebit de numeroase în această regiune, ca și, de altfel, în întregul Vest, iar în al doilea rînd gospodăriile cu culturi speciale și cu caracter capitalist foarte pronunțat. De pildă, în unele state din această regiune este foarte ridicat procentul pe care îl reprezintă în valoarea întregii recolte fructele (Arizona — 6%, Colo-

rado — 10⁰/o), legumele (Colorado — 11,9⁰/o, Nevada — 11,2⁰/o) etc.

În încheiere trebuie să spunem : afirmația d-lui Ghimmer că „nu există regiuni în care procesul de colonizare să nu se desfășoare în continuare, iar marea gospodărie capitalistă să nu se destrame și să nu fie înlăturată de gospodăria bazată pe munca proprie“ este o batjocură la adresa adevărului și este diametral opusă realității. Regiunea Noua Anglie, unde nu există nici un fel de colonizare, unde fermele sînt mai mici și agricultura mai intensivă ca în restul țării, este regiunea în care capitalismul în agricultură a atins cel mai înalt nivel și cel mai rapid ritm de dezvoltare. Această concluzie este de o însemnătate esențială și fundamentală pentru înțelegerea procesului de dezvoltare a capitalismului în agricultură în general, căci trecerea la agricultură intensivă și scăderea suprafeței medii a fermei, legată de această trecere, nu constituie un fenomen întâmplător, local, episodic, ci un fenomen *general* în toate țările civilizate. Nenumăratele greșeli pe care le săvîrșesc toți economiștii burghezi în aprecierea datelor referitoare la evoluția agriculturii, de pildă în Marea Britanie, Danemarca și Germania, se explică prin faptul că acest fenomen general nu este suficient de cunoscut, înțeles, asimilat și aprofundat.

8. ÎNLĂTURAREA GOSPODĂRIILOR MICI DE CĂTRE CELE MARI. MĂRIMEA SUPRAFETEI CULTIVATE

Am cercetat principalele forme în care se desfășoară procesul de dezvoltare a capitalismului în agricultură și ne-am convins de extraordinara lor diversitate. Destrămarea latifundiilor sclavagiste în Sud, creșterea mării gospodării extensive în Nordul cu agricultură extensivă, dezvoltarea cea mai rapidă a capitalismului în Nordul cu agricultură intensivă, unde suprafața medie a fermei este mai mică decît în celelalte regiuni, — iată cele mai esențiale dintre aceste forme. Faptele arată fără putință de tăgadă că uneori creșterea suprafeței fermelor, alteori sporirea numărului lor denotă o creștere a capitalismului. Așa

stînd lucrurile, datele generale privind suprafața medie a fermelor din cuprinsul unei țări întregi nu ne spun nimic.

Ce concluzie generală rezultă însă din această diversitate de condiții locale și agricole? Datele referitoare la munca salariată ne-au indicat această concluzie generală, și anume că folosirea crescîndă a muncii salariate își croiește drum, ca un proces general, prin *toate* aceste particularități. Dar în marea majoritate a țărilor civilizate, statistica agricolă, plătind tribut voluntar sau involuntar concepțiilor și prejudecăților burgheze dominante, nu furnizează nici un fel de date sistematice cu privire la munca salariată sau le furnizează numai în ultimul timp (recensămîntul agricol din 1907 în Germania), așa încît o comparație cu trecutul nu este posibilă. În statistica americană, după cum vom arăta mai detaliat la locul cuvenit, recensămîntul din 1910 reprezintă, în ceea ce privește gruparea și prelucrarea datelor referitoare la munca salariată, un pas înapoi în comparație cu cel din 1900.

Cea mai obișnuită și mai răspîdită metodă de a obține date generale continuă să fie, atît în America cît și în majoritatea celorlalte țări, compararea gospodăriilor mici cu cele mari sub raportul suprafeței lor. De examinarea acestor date ne vom ocupa în cele ce urmează.

Grupînd fermele după întinderea lor, statistica americană ia întreaga suprafață de pămînt, și nu numai suprafața cultivată, cum ar fi fost, desigur, mai just și cum procedează, de altfel, statistica germană. Temeiuri raționale pentru alcătuirea celor *șapte* grupuri (sub 20 de acri, 20—49, 50—99, 100—174, 175—499, 500—999, de la 1 000 de acri în sus) adoptate în Statele Unite la prelucrarea datelor recensămîntului din 1910 nu sînt indicate. Se pare că aici a avut un cuvînt hotărîtor rutina statistică. Grupul de ferme cu 100—174 de acri îl vom numi mijlociu, pentru că din această categorie fac parte mai ales homestead-urile (suprafața prevăzută de lege = 160 de acri) și pentru că de cele mai multe ori aceasta este suprafața de pămînt care asigură agriculturii maximum de „independență” în condiții de minimă folosire a muncii salariate. Grupurile superioare le vom numi mari sau capitaliste, pentru că de regulă fermele din aceste grupuri nu se pot lipsi de muncă

salariată. Fermele care au de la 1 000 de acri în sus — din care $\frac{3}{5}$ în Nord, $\frac{9}{10}$ în Sud și $\frac{2}{3}$ în Vest reprezintă pământ necultivat — le vom numi latifundii. Fermele care au sub 100 de acri le vom numi mici; în ce măsură se poate vorbi aici de independență economică ne arată în bună parte faptul că procentul fermierilor fără cai reprezintă în cele trei grupuri mici, începînd de jos, respectiv 51% — 43% — 23%. Se înțelege de la sine că această caracterizare nu trebuie înțeleasă în sens absolut și nu trebuie extinsă, fără o analiză specială, asupra fiecărei regiuni sau asupra unor localități care se deosebesc prin condiții speciale.

Nu avem posibilitatea să reproducem aici datele privind toate cele șapte grupuri în toate regiunile principale ale Statelor Unite, pentru că aceasta ar încălca peste măsură expunerea cu un număr imens de cifre. De aceea ne vom mărgini să arătăm pe scurt deosebirile esențiale dintre Nord, Sud și Vest, reproducînd date complete numai pentru Statele Unite în ansamblu. Reamintim că în Nord se află $\frac{3}{5}$ din întreaga suprafață cultivată (60,6%), în Sud mai puțin de $\frac{1}{3}$ (31,5%), iar în Vest mai puțin de $\frac{1}{12}$ (6,9%).

Deosebit de izbitoare este următoarea deosebire dintre cele trei regiuni principale: în Nordul capitalist procentul latifundiilor este cel mai mic, cu mențiunea că atît numărul lor cît și întreaga lor suprafață, ca și suprafața lor cultivată, se află în creștere. În 1910, în Nord, fermele de la 1 000 de acri în sus reprezentau 0,5%, deținînd 6,9% din întreaga suprafață de pământ și 4,1% din suprafața cultivată. În Sud ele reprezintă 0,7%, deținînd 23,9% din întreaga suprafață de pământ și 4,8% din suprafața cultivată. În Vest — 3,9%, deținînd 48,3% din întreaga suprafață de pământ și 32,3% din suprafața cultivată. E același tablou pe care-l cunoaștem: latifundiile sclavagiste din Sud și latifundiile și mai întinse din Vest, care reprezintă în parte baza unei extrem de extensive creșteri a vitelor, iar în parte terenuri acaparate de „colonizatori”, vaste suprafețe de pământ de rezervă, care sînt revîndute sau (mai rar) date în arendă adevăraților agricultori care cultivă „Vestul îndepărtat”.

Exemplul Americii ne arată în chip grăitor cât de imprudent ar fi să confundăm latifundiile cu marile gospodării capitaliste, cât de frecvente sînt cazurile în care latifundiile sînt o rămășiță a relațiilor precapitaliste : sclavagiste, feudale sau patriarhale. Atît în Sud cît și în Vest are loc un proces de fărîmițare, de destrămare a latifundiilor. În Nord întreaga suprafață de pămînt a fermelor a crescut cu 30 700 000 de acri ; din această cifră revin latifundiilor numai 2 300 000, în timp ce marilor ferme capitaliste (175—999 de acri) le revin 32 200 000. În Sud întreaga suprafață de pămînt a fermelor a scăzut cu 7 500 000 de acri. În latifundii ea a scăzut cu 31 800 000. În fermele mici se înregistrează o creștere de 13 000 000, iar în cele mijlocii — de 5 000 000. În Vest întreaga suprafață de pămînt a fermelor a crescut cu 17 000 000 ; în latifundii se înregistrează o scădere de 1 200 000 ; în fermele mici o creștere de 2 000 000, în fermele mijlocii — de 5 000 000, iar în cele mari — de 11 000 000.

În grupul latifundiilor, suprafața *cultivată* crește în toate cele trei regiuni : puternic în Nord (+ 3 700 000 de acri = + 47⁰/₀), foarte slab în Sud (+ 300 000 = + 5,5⁰/₀), mai puternic în Vest (+ 2 800 000 = + 29,6⁰/₀). Dar în Nord maximum de creștere a suprafeței cultivate se înregistrează în fermele *mari* (175—999 de acri) ; în Sud, în fermele *mici și mijlocii* ; în Vest, în fermele *mari și mijlocii*. Aceasta înseamnă că în Nord își măresc *partea* de pămînt cultivat fermele mari, pe cînd în Sud și în Vest — fermele mici și în parte cele mijlocii. Acest tablou corespunde în totul celor ce știm despre deosebiri de condiții dintre aceste regiuni. În Sud crește mica agricultură cu caracter comercial și această creștere are loc pe seama latifundiilor sclavagiste în descompunere ; în Vest același proces se desfășoară în condițiile unei mai puțin accentuate destrămări a unor latifundii mai mari, dar care *nu* au caracter sclavagist, ci sînt destinate creșterii extensive a vitelor și bazate pe dreptul „primului ocupant“. În afară de aceasta, referitor la statele vestice de pe litoralul Pacificului, statisticienii americani observă : „Marea dezvoltare a micilor ferme producătoare de fructe și a celorlalte ferme de pe litoralul Pacificului se

datorește, în parte cel puțin, lucrărilor de irigare efectuate în ultimii ani. Aceasta a dus la o înmulțire a fermelor mici sub 50 de acri în statele de pe litoralul Pacificului“ (p. 264, vol. V).

În Nord nu există nici latifundii sclavagiste, nici latifundii „primitive“; aici latifundiile nu se destramă, iar fermele mici nu se întăresc pe seama celor mari.

În linii mari, pentru Statele Unite în ansamblu, procesul capătă următorul aspect:

Grupuri de ferme:	Numărul fermelor (în mii)		Idem în %		Creștere sau scădere
	1900	1910	1900	1910	
Sub 20 de acri	674	839	11,7	13,2	+1,5
Între 20 și 49 de acri ..	1 258	1 415	21,9	22,2	+0,3
„ 50 „ 99 „ „ ..	1 366	1 438	23,8	22,6	-1,2
„ 100 „ 174 „ „ ..	1 422	1 516	24,8	23,8	-1,0
„ 175 „ 499 „ „ ..	868	978	15,1	15,4	+0,3
„ 500 „ 999 „ „ ..	103	125	1,8	2,0	+0,2
De la 1 000 de acri în sus ..	47	50	0,8	0,8	—
<i>Total</i>	5 738	6 361	100,0	100,0	—

Așadar, raportat la numărul total al fermelor, numărul latifundiilor a rămas neschimbat. Schimbările în raportul dintre celelalte grupuri se caracterizează prin *măcinarea* grupurilor *mijlocii* și întărirea celor extreme. Grupul mijlociu (100—174 de acri) și acela dintre grupurile mici care e cel mai apropiat de cel mijlociu au fost împinse înapoi. Creșterile cele mai mari se înregistrează în grupurile foarte mici și în cele mici, apoi în grupurile capitaliste mari (175—999 de acri).

Să vedem acum întreaga suprafață de pământ. [Vezi tabelul de sus din p. 177.]

Aici constatăm în primul rând o foarte însemnată scădere a procentului de pământ deținut de latifundii. Remintim că o scădere absolută s-a produs numai în Sud și în Vest, unde în grupul latifundiilor procentul pământului necultivat reprezenta în 1910 91,5% și 77,1%. O scădere infimă a întregii suprafețe de pământ se constată în grupul superior din categoria celor mici (—0,1% în

Grupuri de ferme:	Întreaga suprafață de pământ a fermelor (în mii de acri)		Idem în %		Creștere sau scădere
	1900	1910	1900	1910	
Sub 20 de acri	7 181	8 794	0,9	1,0	+0,1
Între 20 și 49 de acri	41 536	45 378	5,0	5,2	+0,2
„ 50 „ 99 „ „	98 592	103 121	11,8	11,7	-0,1
„ 100 „ 174 „ „	192 680	205 481	23,0	23,4	+0,4
„ 175 „ 499 „ „	232 955	265 289	27,8	30,2	+2,4
„ 500 „ 999 „ „	67 864	83 653	8,1	9,5	+1,4
De la 1 000 de acri în sus	197 784	167 082	23,6	19,0	-4,6
<i>Total</i>	838 592	878 798	100,0	100,0	-

grupul cu 50—99 de acri). Cea mai mare creștere se înregistrează în grupurile capitaliste mari cu 175—499 și 500—999 de acri. În grupurile cele mai mici creșterea întregii suprafețe de pământ este relativ mică. În grupul mijlociu (100—174 de acri) situația este aproape stagnantă (+ 0,4%).

Trecem acum la datele referitoare la suprafața cultivată.

Grupuri de ferme:	Suprafața cultivată în ferme (în mii de acri)		Idem în %		Creștere sau scădere
	1900	1910	1900	1910	
Sub 20 de acri	6 440	7 992	1,6	1,7	+0,1
Între 20 și 49 de acri	33 001	36 596	8,0	7,6	-0,4
„ 50 „ 99 „ „	67 345	71 155	16,2	14,9	+1,3
„ 100 „ 174 „ „	118 391	128 854	28,6	26,9	-1,7
„ 175 „ 499 „ „	135 530	161 775	32,7	33,8	+1,1
„ 500 „ 999 „ „	29 474	40 817	7,1	8,5	+1,4
De la 1 000 de acri în sus	24 317	31 263	5,9	6,5	+0,6
<i>Total</i>	414 498	478 452	100,0	100,0	-

Proporțiile *gospodăriei* le indică, cu oarecare aproximație și cu o serie de excepții, despre care am vorbit deja și vom mai avea prilejul să vorbim, numai suprafața cultivată, și nu întreaga suprafață de pământ. Aici constatăm că partea care revine latifundiilor — și care în ceea ce privește întreaga suprafață de pământ a scăzut consi-

derabil — *a crescut* în ceea ce privește suprafața cultivată. Au crescut în general toate grupurile capitaliste, dintre care cel mai mult a crescut grupul cu 500—999 de acri. Scăderea cea mai mare se înregistrează în grupul mijlociu (— 1,7%), apoi în toate grupurile mici, cu excepția celui mai de jos, sub 20 de acri, în care se înregistrează o creștere neînsemnată (+ 0,1%).

Anticipînd, remarcăm că în grupul fermelor foarte mici (sub 20 de acri) intră și fermele sub 3 acri, din care statistica americană înregistrează numai o parte, și anume pe acelea care dau produse în valoare de cel puțin 250 de dolari anual. De aceea, aceste ferme foarte mici (sub 3 acri) se caracterizează printr-un volum mai ridicat al producției și printr-un caracter capitalist mai pronunțat decît fermele din grupul vecin cu o suprafață de pămînt mai însemnată. Iată, spre ilustrare, datele pe 1900; pentru 1910 nu avem, din păcate, date corespunzătoare:

Revine în medie la 1 fermă

Grupuri de ferme (1900):	pămînt cultivat acri	valoarea tuturilor produselor (în dolari)	cheltuieli pentru muncă și salariată (în dolari)	valoarea uneltelor și mașinilor (în dolari)	valoarea tuturilor vitelor (în dolari)
Sub 3 acri	1,7	592	77	53	867
Între 3 și 10 acri	5,6	203	18	42	101
„ 10 „ 20	12,6	236	16	41	116
„ 20 „ 50	26,2	324	18	54	172

Fără să mai vorbim de fermele care au sub 3 acri de pămînt, chiar și fermele cu 3—10 acri se dovedesc a fi în unele privințe mai „mari“ (cheltuielile pentru muncă salariată, valoarea uneltelor și a mașinilor) decît fermele cu 10—20 de acri*. De aceea avem tot dreptul să considerăm că creșterea părții care revine fermelor sub 20 de acri

* Pentru anul 1900 avem date referitoare la numărul fermelor cu venituri mari, adică al fermelor în care valoarea produselor trece de 2 500 de dolari, în diferitele grupuri de gospodării după suprafața de pămînt. Iată aceste date: fermele cu venituri mari reprezentau 5,2% în grupul fermelor sub 3 acri; 0,6% — în grupul celor cu 3 pînă la 10; 0,4% — în grupul cu 10 pînă la 20; 0,3% — în cel cu 20 pînă la 50; 0,6% — în cel cu 50 pînă la 100; 1,4% — în cel cu 100 pînă la 175; 5,2% — în cel cu 175 pînă la 260; 12,7% — în cel cu 260 pînă la 500; 24,3% — în cel cu 500 pînă la 1 000; 39,5% — în grupul fermelor cu 1 000 și mai mult. Vedem, așadar, că în toate subgrupurile de ferme sub 20 de acri procentul fermelor cu venituri mari este mai mare decît în grupul fermelor cu 20—50 de acri.

din totalul suprafeței cultivate trebuie atribuită gospodăriilor foarte mici (ca suprafață) și cu un foarte pronunțat caracter capitalist. — — —

În linii generale, în S.U.A. datele pe țară privind repartizarea suprafeței cultivate între fermele mici și fermele mari, în 1900 și în 1910, permite să se tragă următoarea concluzie categorică și absolut neîndoielnică: *fermele mari se întăresc, cele mijlocii și mici slăbesc*. Prin urmare, în măsura în care caracterul capitalist sau necapitalist al agriculturii poate fi apreciat pe baza datelor referitoare la grupurile de gospodărie după suprafața de pământ, în Statele Unite se înregistrează în ultimul deceniu, ca regulă generală, o creștere a gospodăriilor mari, capitaliste, însoțită de eliminarea celor mici.

Această concluzie devine și mai evidentă atunci când examinăm datele care arată cu cât a crescut în fiecare grup numărul fermelor și suprafața cultivată:

Grupuri de ferme:	Procentul cu care a crescut în perioada 1900—1910	
	numărul fermelor	suprafața cultivată
Sub 20 de acri.....	+24,5%	+24,1%
Între 20 și 49 de acri ..	+12,5%	+10,9%
„ 50 „ 99 „ „ ..	+ 5,3%	+ 5,7%
„ 100 „ 174 „ „ ..	+ 6,6%	+ 8,8%
„ 175 „ 499 „ „ ..	+12,7%	+19,4%
„ 500 „ 999 „ „ ..	+22,2%	+38,5%
De la 1 000 de acri în sus	+ 6,3%	+28,6%
<i>Total ..</i>	<i>+10,9%</i>	<i>+15,4%</i>

Cel mai mare procent de creștere a suprafeței cultivate revine ultimelor două dintre grupurile superioare. Procentul cel mai mic revine grupului mijlociu și celui mai apropiat de el dintre grupurile inferioare (50—99 de acri). În primele două grupuri inferioare, procentul de creștere a suprafeței cultivate este mai mic decât procentul de creștere a numărului fermelor.

9. CONTINUARE. DATE CU PRIVIRE LA VALOAREA FERMELOR

Statistica americană, spre deosebire de cea europeană, stabilește pentru fiecare fermă și pentru fiecare grup de ferme valoarea diferitelor elemente ale gospodăriei — pământ, clădiri, unelte și vite — și valoarea întregii gospodării. Aceste date sînt, probabil, mai puțin exacte decît cele referitoare la suprafața de pământ, dar în linii generale ele nu sînt mai puțin demne de crezare și, în afară de aceasta, oglindesc (într-o anumită măsură) condițiile capitaliste generale din agricultură.

În completarea celor spuse în capitolul precedent, vom examina acum datele privind valoarea totală a fermelor cu întreaga avuție agricolă, precum și cele referitoare la valoarea uneltelor și a mașinilor. Dintre diferitele elemente ale gospodăriei alegem uneltele și mașinile, pentru că ele ne arată nemijlocit că în gospodărie se practică efectiv agricultura și modul în care este ea practică — cu metode mai mult sau mai puțin intensive, cu folosirea mai largă sau mai restrînsă a perfecționărilor tehnice. Iată datele referitoare la Statele Unite în ansamblu :

Grupuri de ferme:	Repartizarea procentuală a valorii					
	întregii avuții din ferme		creștere sau scădere	uneltelor și mașinilor		creștere sau scădere
	1900	1910		1900	1910	
Sub 20 de acri	3,8	3,7	-0,1	3,8	3,7	-0,1
Între 20 și 49 de acri	7,9	7,3	-0,6	9,1	8,5	-0,6
„ 50 „ 99 „ „	16,7	14,6	-2,1	19,3	17,7	-1,6
„ 100 „ 174 „ „	28,0	27,1	-0,9	29,3	28,9	-0,4
„ 175 „ 499 „ „	30,5	33,3	+2,8	27,1	30,2	+3,1
„ 500 „ 999 „ „	5,9	7,1	+1,2	5,1	6,3	+1,2
De la 1 000 de acri în sus	7,3	6,9	-0,4	6,2	4,7	-1,5
<i>Total</i>	100,0	100,0	—	100,0	100,0	—

Cifrele absolute ne arată că în perioada 1900—1910 valoarea totală a întregii avuții din ferme a crescut de peste două ori, ridicîndu-se de la 20 440 000 000 de dolari la 40 991 000 000, deci cu 100,50%. Scumpirea produselor

agricole și urcarea rentei au adus în buzunarele tuturor proprietarilor de pământ milioane și miliarde de dolari în dauna clasei muncitoare. Care gospodării au câștigat cu acest prilej mai mult și care mai puțin? Cele mici sau cele mari? Răspunsul ni-l dau cifrele citate. Ele arată regresul latifundiilor (reamintim că întreaga suprafață de pământ a latifundiilor a scăzut de la 23,6% la 19,0%, adică cu 4,6%), apoi *eliminarea gospodăriilor mici și mijlocii de către cele mari*, capitaliste (175—999 de acri). Adunând laolaltă toate gospodăriile mici și mijlocii, constatăm că partea care le revine din avuția totală a scăzut de la 56,4% la 52,7%. Adunând laolaltă toate gospodăriile mari și latifundiile, constatăm că partea lor a crescut de la 43,7% la 47,3%. Schimbări identice au survenit în raportul dintre gospodăriile mici și cele mari în ceea ce privește repartizarea valorii totale a uneltelor și mașinilor.

Cît privește latifundiile, observăm și din exemplul acestor date fenomenul pe care l-am constatat mai sus. Regresul latifundiilor se mărginește la două regiuni: Sudul și Vestul. Regresează, pe de o parte, latifundiile sclavagiste, iar pe de altă parte latifundiile stăpânite în virtutea dreptului primului ocupant și exploatare prin metode primitiv-extensive. În Nordul populat și dezvoltat din punct de vedere industrial se înregistrează o *creștere* a latifundiilor: crește și numărul fermelor de acest gen, și întreaga lor suprafață de pământ, și suprafața cultivată, și partea lor din valoarea totală a întregii avuții (1900 — 2,5%; 1910 — 2,8%), și partea lor din valoarea totală a tuturor uneltelor și mașinilor.

Trebuie menționat totodată că această creștere a rolului latifundiilor se constată nu numai în Nord în general, ci și în special în *ambosle* regiuni „intensive” din Nord, care nu cunosc de loc colonizarea: în Noua Anglie și în statele atlantice de mijloc. Asupra acestor regiuni trebuie să stăruim mai amănunțit, căci ele, pe de o parte, induc în eroare pe d-l Ghimmer și pe mulți alții prin suprafața medie deosebit de mică a fermelor și prin scăderea acestei suprafețe, iar pe de altă parte tocmai aceste regiuni cu agricultura deosebit de intensivă sînt cît se poate de tipice

pentru țările vechi, de mult populate și civilizate ale *Europei*.

În perioada 1900—1910 a scăzut în ambele regiuni menționate și numărul fermelor, și întreaga suprafață de pământ, și suprafața cultivată. În Noua Anglie a crescut numai numărul fermelor *foarte mici*, sub 20 de acri, și anume cu 22,4% (suprafața lor cultivată — cu 15,5%), precum și numărul latifundiilor — cu 16,3%, iar suprafața lor cultivată — cu 26,8%. În statele atlantice de mijloc au crescut fermele *foarte mici* (+ 7,7% în ceea ce privește numărul fermelor, + 2,5% în ceea ce privește suprafața cultivată), apoi fermele cu 175—499 de acri, în ceea ce privește numărul fermelor (+ 1,0%), și fermele cu 500—999 de acri, în ceea ce privește suprafața cultivată (+ 3,8%). În ambele regiuni *a crescut* atât partea fermelor foarte mici cât și cea a latifundiilor din valoarea totală a întregii avuții a fermelor, ca și a uneltelor și mașinilor. În cele ce urmează reproducem date mai elocvente și mai complete cu privire la fiecare din aceste regiuni :

Creșterea procentuală între
anii 1900 și 1910

Grupuri de ferme:	În Noua Anglie		În statele atlantice de mijloc	
	a valorii întregii avuții a fermelor	a valorii uneltelor și mașinilor	a valorii întregii avuții a fermelor	a valorii uneltelor și mașinilor
Sub 20 de acri	60,9	48,9	45,8	42,9
Între 20 și 49 de acri ..	31,4	30,3	28,3	37,0
„ 50 „ 99 „ „ ..	27,5	31,2	23,8	39,9
„ 100 „ 174 „ „ ..	30,3	38,5	24,9	43,8
„ 175 „ 499 „ „ ..	33,0	44,6	29,4	54,7
„ 500 „ 999 „ „ ..	53,7	53,7	31,5	50,8
De la 1 000 de acri în sus	102,7	60,5	74,4	65,2
<i>Total</i>	35,6	39,0	28,1	44,1

De aici se vede că în ambele regiuni s-au întărit cel mai mult, au câștigat cel mai mult din punct de vedere economic, au progresat cel mai mult din punct de vedere tehnic *tocmai latifundiile*. Marile gospodării capitaliste *elimină* aici pe celelalte, mai mici. O creștere minimă a

valorii întregii avuții, precum și a valorii uneltelor și mașinilor se constată fie în grupul mijlociu, fie în grupurile inferioare, dar nu în cel al gospodăriilor foarte mici. Aceasta înseamnă că cel mai mult rămân în urmă gospodăriile mijlocii și cele mici.

Fermele foarte mici (sub 20 de acri) s-au întărit însă în ambele regiuni într-o măsură *superioară celei medii*, urmînd imediat după latifundii. Cauza acestui fenomen ne e cunoscută: în ambele regiuni cu agricultură intensivă 31—33% din valoarea recoltei sînt furnizate de culturile cu caracter capitalist foarte pronunțat (legumele, apoi fructele, florile etc.), care se caracterizează prin valoarea extrem de mare a producției la o suprafață extrem de mică a pămîntului ocupat de gospodărie. Cerealele furnizează în aceste regiuni numai 8—30% din valoarea recoltei, iar fînul și ierburile furajere — 31—42%: se dezvoltă fermele de lapte, care se caracterizează și ele prin aceea că suprafața fermelor este *inferioară* mediei, în timp ce valoarea produsului și cheltuielile de capital pentru muncă folosită sînt *superioare* mediei.

În regiunile cu agricultura cea mai intensivă constatăm o scădere a mediei suprafeței cultivate în ferme, deoarece această medie se obține prin adăugarea latifundiilor și a fermelor foarte mici, al căror număr crește mai rapid decît cel al fermelor mijlocii. Și numărul fermelor foarte mici crește mai rapid decît cel al latifundiilor. Dar capitalismul crește sub două forme: el crește și prin sporirea proporțiilor gospodăriei pe baza tehnică veche, și prin crearea de gospodării noi, îndeosebi gospodării mici și foarte mici ca suprafață, special destinate culturilor cu caracter comercial și care, la o suprafață înfim de mică, se caracterizează printr-o foarte mare dezvoltare a proporțiilor producției și ale folosirii muncii salariate.

În ultimă analiză constatăm, așadar, că latifundiile și gospodăriile mari se întăresc cel mai mult, gospodăriile mijlocii și mici sînt împinse înapoi, iar gospodăriile foarte mici cu caracter capitalist extrem de pronunțat sînt în creștere.

Vom vedea îndată cum poate fi exprimat în limbajul statisticii rezultatul general al unor manifestări atît de contradictorii — aparent contradictorii — ale capitalismului în agricultură.

10. LIPSURILE METODELOR UZUALE DE CERCETARE ECONOMICĂ. MARX DESPRE PARTICULARITĂȚILE AGRICULTURII

Gruparea gospodăriilor agricole după suprafața deținută sau cultivată este singurul mod de grupare care a fost folosit în statistica americană din 1910 și care este folosit în marea majoritate a țărilor europene. În general vorbind, este incontestabil că pe lîngă considerente de ordin fiscal și birocratic-administrativ există și anumite considerente științifice în favoarea necesității și justeței acestui mod de grupare. Dar el este vădit neîndestulător, pentru că nu reflectă cîtuși de puțin procesul de trecere la agricultură intensivă, de creștere a investițiilor de capital pe unitatea de suprafață, sub formă de vite, mașini, semințe ameliorate, metode de cultură perfecționate etc. Or, pretutindeni — cu excepția unui foarte mic număr de regiuni și țări cu agricultură primitivă și pur extensivă — acest proces este deosebit de caracteristic pentru țările capitaliste. De aceea, gruparea gospodăriilor după suprafața de pămînt duce în marea majoritate a cazurilor la idei mult prea simpliste și superficiale despre dezvoltarea agriculturii în general și despre dezvoltarea capitalismului în agricultură în special.

Cînd citești în lucrările economiștilor și statisticienilor care exprimă cele mai răspîndite concepții burgheze lungi considerații pe tema lipsei de asemănare dintre condițiile din agricultură și cele din industrie, pe tema caracterului specific al agriculturii etc. etc., îți vine mereu să spui: Domnilor! voi înșivă sînteți cei mai vinovați de întreținerea și răspîndirea unor idei simpliste și superficiale despre evoluția agriculturii! Amintiți-vă de „Capitalul“ lui Marx. Veți găsi acolo referiri la extraordinara diversitate de forme de proprietate funciară — feudală, de clan, în obște (adăugăm: bazată pe dreptul primului ocupant),

de stat etc., pe care le găsește capitalul la ivirea sa pe scena istoriei. Capitalul își subordonează și transformă potrivit cu trebuințele sale toate aceste forme diferite de proprietate funciară, și tocmai pentru a putea înțelege, aprecia și exprima statistic acest proces trebuie să știi să modifici felul de a pune problema și metodele de investigație potrivit cu deosebirile de formă ale procesului⁷⁴. Capitalismul își subordonează și proprietatea funciară locală în cadrul obștei din Rusia, și proprietatea funciară bazată pe dreptul primului ocupant sau reglementată printr-o liberă și gratuită împărțire de pământuri în statul democratic sau feudal, așa cum o găsim în Siberia sau în „Vestul îndepărtat” al Americii, și proprietatea funciară sclavagistă din Sudul Americii, și proprietatea funciară semifeudală din guberniile „neaoș rusești”. În toate aceste cazuri, procesul creșterii și al victoriei capitalismului este similar, dar nu identic ca formă. Cine vrea să înțeleagă și să studieze cu precizie acest proces nu trebuie să se limiteze la fraze mic-burgheze stereotipe despre gospodăria agricolă „bazată pe muncă proprie” sau la metodele rutinare de comparare exclusivă a suprafeței de pământ.

Veți găsi apoi la Marx o analiză a procesului de apariție a rentei funciare de tip capitalist și a raportului dintre ea și formele de rentă care au precedat-o în cursul istoriei, de pildă renta în natură, în muncă (claca și rămășițele ei), renta în bani (obrocul în Rusia etc.). Dar care dintre economiștii sau statisticienii burghezi sau mic-burghezi, narodnici s-a gândit cât de cât serios să aplice aceste indicații teoretice ale lui Marx la studiul modului în care capitalismul s-a născut din economia sclavagistă în Sudul Americii sau din economia bazată pe clacă din centrul Rusiei?

Veți găsi, în sfârșit, repetate de-a lungul întregii analize a rentei funciare, referiri sistematice la diversitatea condițiilor din agricultură, diversitate generată nu numai de deosebirile de calitate și de poziție ale terenurilor, dar și de deosebirile în ceea ce privește *volumul investițiilor de capital în pământ*. Dar ce înseamnă a investi capital în pământ? Înseamnă a introduce schimbări tehnice în agricultură, a trece la agricultură intensivă, la sisteme de cul-

tură superioare, la folosirea intensă a îngrășămintelor artificiale, înseamnă perfecționarea uneltelor și mașinilor, creșterea folosirii lor, creșterea folosirii muncii salariate etc. Metoda grupării gospodăriilor exclusiv după suprafața de pământ nu oferă posibilitatea de a exprima toate aceste variate și complexe procese, dar tocmai din aceste procese se alcătuieste procesul general al dezvoltării capitalismului în agricultură.

Statisticienii zemstvelor din Rusia, mai ales cei din „bunele vremuri de altădată“, dinainte de revoluție, și-au câștigat un merit incontestabil prin faptul că n-au avut față de obiectul activității lor o atitudine rutinară, că nu l-au cercetat cu un interes pur fiscal sau birocratic-administrativ, ci cu un anumit interes științific. Ei au fost printre primii, dacă nu chiar primii statisticieni care și-au dat seama că metoda grupării gospodăriilor exclusiv după suprafața de pământ nu este suficientă și au introdus alte metode de grupare : după suprafața cultivată, după numărul vitelor de muncă, după gradul de folosire a muncii salariate etc. Din păcate, datorită caracterului fragmentar și nesistematic al lucrărilor ei, statistica noastră de zemstvă, care a fost întotdeauna, ca să zicem așa, o oază în pustiul de beznă al iobăgiei, al rutinei birocratice și al conștientismului obtuz, n-a reușit să dea rezultate trainice nici pentru știința economică rusă, nici pentru cea europeană.

Remarcăm că problema grupării materialului cules de recensămintele agricole contemporane nu este cîtuși de puțin o problemă îngust-tehnică, de strictă specialitate, cum ar putea să pară la prima vedere. Acest material se deosebește printr-o mare bogăție și deplinătate de informații cu privire la fiecare gospodărie în parte. Datorită însă metodei stîngace, nechibzuite, rutinare de totalizare și grupare, acest material extrem de bogat se pierde cu desăvîrșire, se irosește, se depreciază și devine adesea cu totul impropriu pentru studierea legilor evoluției agriculturii. Despre fiecare gospodărie în parte se poate spune fără greș, pe baza materialului adunat, dacă și în ce măsură este capitalistă, dacă și în ce măsură folosește metode intensive de cultură etc., dar atunci cînd sînt totalizate datele privind milioane de gospodării constatăm că tocmai

deosebirile, trăsăturile și indiciile cele mai esențiale, pe care statisticienii ar trebui să știe să le scoată în evidență, să le stabilească și să le ia în considerare înaintea tuturor celorlalte, dispar, iar economistul capătă coloane de cifre întocmite în spirit rutinar, lipsite de sens, un „joc“ statistic „de-a cifrele“, în locul unei judicioase prelucrări statistice a materialului.

Recensământul american din 1910, de care ne ocupăm în momentul de față, constituie o mostră cât se poate de grăitoare de felul în care un material admirabil prin bogăția și deplinătatea informațiilor este depreciat, stricat de spiritul de rutină și de totala lipsă de pregătire științifică a acelor care l-au prelucrat. În comparație cu recensământul din 1900, prelucrarea datelor este infinit mai proastă, și chiar tradiționala grupare a gospodăriilor după suprafața de pământ n-a fost aplicată în mod consecvent, așa încât sîntem lipsiți de posibilitatea de a compara gospodăriile din diferite grupuri în ceea ce privește folosirea muncii salariate de pildă, sau în ceea ce privește deosebirea dintre sistemele de cultură, folosirea îngrășămintelor etc.

De aceea sîntem nevoiți să recurgem la recensământul din 1900. După cîte știm, el este singurul recensământ din lume care a aplicat nu una, ci *trei* metode diferite de grupare sau de „clasificare“ (cum spun americanii) la prelucrarea unui material extrem de bogat, cules în aceeași țară, în același timp, după același program și cuprinzînd peste 5 500 000 de gospodării.

E adevărat că nici în acest recensământ nici una dintre metodele de grupare n-a fost aplicată în mod consecvent în ceea ce privește toate indiciile esențiale ale tipului și ale proporțiilor gospodăriei. Cu toate acestea însă, tabloul agriculturii capitaliste și al evoluției capitaliste a agriculturii reiese, după cum sperăm că vom învedera, incomparabil mai complet, oglindind realitatea incomparabil mai fidel decît în cazul obișnuitei, unilateralei și insuficienței metode unice de grupare. Erorile cele mai profunde și prejudecățile cele mai adînc înrădăcinate ale economiei politice burgheze și mic-burgheze, narodnice se descoperă și se dezvoltă din moment ce se oferă posibilitatea unei cercetări mai temeinice a faptelor și a tendințelor

care, pe bună dreptate, pot fi numite generale pentru toate țările capitaliste din lume.

Data fiind importanța atât de mare a datelor despre care e vorba, va trebui să insistăm asupra lor deosebit de amănunțit și să recurgem mai des decât pînă acum la ajutorul tabelelor. Înțelegînd foarte bine cît de mult încarcă ele textul și îngreuiază lectura, ne-am străduit pînă acum să le reducem la minimum strict necesar. Sperăm că cititorul nu ne-o va lua în nume de rău dacă vom fi nevoiți să mărim acum acest minim, căci de analiza problemelor pe care le examinăm aici depinde nu numai concluzia generală în problema principală — aceea a direcției, tipului, caracterului, legii evoluției agriculturii contemporane —, ci și aprecierea tuturor datelor statisticii agricole contemporane în general, care sînt atât de frecvent citate și atât de frecvent denaturate.

Prima metodă de grupare — „după pămînt“ — ne dă următorul tablou al agriculturii americane în 1900 :

Grupuri de ferme:	Numărul fermelor în % față de numărul lor total	Întreaga suprafață de pămînt (tot în % față de suprafața totală)	Revine în medie la 1 fermă			
			Pămînt cultivat, acri	Cheltuieli pentru muncă salariată (dolari)	Valoarea produ- sului** (în dolari)	Valoarea unel- telor și mașinilor (dolari)
Sub 3 acri	0,7	— *	1,7	77	592	53
Între 3 și 10 acri	4,0	0,2	5,6	18	203	42
„ 10 „ 20 „	7,1	0,7	12,6	16	236	41
„ 20 „ 50 „	21,9	4,9	26,2	18	324	54
„ 50 „ 100 „	23,8	11,7	49,3	33	503	106
„ 100 „ 175 „	24,8	22,9	83,2	60	721	155
„ 175 „ 260 „	8,5	12,3	129,0	109	1 054	211
„ 260 „ 500 „	6,6	15,4	191,4	166	1 354	263
„ 500 „ 1 000 „	1,8	8,1	287,5	312	1 913	377
De la 1 000 de acri în sus	0,8	23,8	520,0	1 059	5 334	1 222
<i>Total</i>	100,0	100,0	72,3	—	656	133

* Sub 1/100%.

** În valoarea produsului nu intră produsele destinate furajării vitelor.

Se poate spune cu certitudine că statistica oricărei țări capitaliste va da un tablou întru totul similar. Deosebiri pot fi numai în privința unor detalii neesențiale. Germania, Austria, Ungaria, Elveția și Danemarca, potrivit ultimelor lor recensăminte, confirmă acest lucru. Pe măsură ce crește întreaga suprafață de pământ a fermelor, crește de la grup la grup și media suprafeței cultivate, valoarea medie a produsului, valoarea uneltelor și mașinilor, valoarea vitelor (am omis aceste cifre), precum și quantumul cheltuielilor pentru muncă salariată. (Despre semnificația excepției neînsemnate pe care o constituie fermele sub 3 acri și, în parte, cele de la 3 pînă la 10 acri am vorbit mai sus).

S-ar părea că nici nu poate fi altfel. Creșterea cheltuielilor pentru muncă salariată pare să confirme incontestabil că împărțirea gospodăriilor în mici și mari după suprafața de pământ corespunde întru totul împărțirii lor în gospodării necapitaliste și capitaliste. Nouă zecimi din raționamentele obișnuite despre „mica” gospodărie agricolă se întemeiază pe această identificare și pe date de acest fel.

Să luăm acum cifrele medii socotite nu la 1 fermă, ci la 1 acru (din întreaga suprafață) de pământ.

Grupuri de ferme:	Revine la 1 acru din întreaga suprafață de pământ, în dolari			
	Cheltuieli pentru muncă salariată	Cheltuieli pentru îngrășăminte	Valoarea tuturor vitelor	Valoarea uneltelor și mașinilor
Sub 3 acri	40,30	2,36	456,76	27,57
Între 3 și 10 acri	2,95	0,60	16,32	6,71
„ 10 „ 20 „	1,12	0,33	8,30	2,95
„ 20 „ 50 „	0,55	0,20	5,21	1,65
„ 50 „ 100 „	0,46	0,12	4,51	1,47
„ 100 „ 175 „	0,45	0,07	4,09	1,14
„ 175 „ 260 „	0,52	0,07	3,96	1,00
„ 260 „ 500 „	0,48	0,04	3,61	0,77
„ 500 „ 1 000 „	0,47	0,03	3,16	0,57
De la 1 000 de acri în sus	0,25	0,02	2,15	0,29

Cu foarte mici excepții, constatăm o scădere regulată a indicilor caracterului intensiv al gospodăriei de la grupurile inferioare la cele superioare.

De aici pare să reiasă concluzia, cu totul incontestabilă, că „mica” producție în agricultură este mai intensivă decât marea producție, că o dată cu scăderea „proporțiilor” producției se accentuează caracterul intensiv al agriculturii, iar productivitatea ei crește, că, „prin urmare”, producția capitalistă în agricultură se poate menține numai acolo unde gospodăria are un caracter extensiv, primitiv etc. etc.

Deoarece în cadrul grupării gospodăriilor după suprafața de pământ (și acest mod de grupare este nu numai modul uzual, ci aproape unicul mod de grupare) orice țară capitalistă poate să ofere un tablou cu totul analog, în care indicii caracterului intensiv al agriculturii scad de la grupurile inferioare la cele superioare, este explicabil că asemenea concluzii se trag mereu, la fiecare pas, în toată literatura burgheză și mic-burgheză (oportunist-„marxistă” și narodnică). Amintiți-vă, de pildă, de faimoasa lucrare a faimosului Eduard David — „Socialismul și agricultura”, această colecție de prejudecăți burgheze și de minciuni burgheze camuflate sub paravanul unor cuvintele „cvasi-socialiste”. Tocmai cu astfel de date încearcă autorul să dovedească în această lucrare „superioritatea”, „viabilitatea” etc. a „micii” producții.

Există o împrejurare care favorizează în mod deosebit deducțiile de acest gen: date similare cu cele reproduse există, de obicei, referitor la numărul vitelor, în timp ce referitor la munca salariată — mai ales într-o formă atât de generalizată cum este suma cheltuielilor pentru muncă salariată — nu se culeg aproape nicăieri asemenea date. Or, tocmai datele referitoare la munca salariată sînt acelea care demonstrează caracterul greșit al tuturor acestor deducții. Într-adevăr, dacă creșterea valorii vitelor, de pildă (sau, ceea ce este același lucru, a numărului total al vitelor), pe unitatea de suprafață pe măsura scăderii proporțiilor gospodăriei dovedește „superioritatea” „micii” gospodării agricole, nu este mai puțin adevărat că această „superioritate” este legată de creșterea cheltuielilor pen-

tru muncă salariată pe măsura scăderii proporțiilor gospodăriei!! Iar o asemenea creștere a cheltuielilor pentru muncă salariată — rețineți că tot timpul e vorba de cîțimi raportate la unitatea de suprafață, la 1 acru, 1 hectar, 1 deseatină — înseamnă o accentuare a caracterului *capitalist* al gospodăriei! Or, caracterul capitalist al gospodăriei contrazice cea mai uzuală și mai răspîndită noțiune de „mică” producție, căci prin aceasta din urmă se înțelege o producție care *nu* este bazată pe muncă salariată.

S-ar părea că avem aici un ghem de contradicții. Datele generale referitoare la grupurile de gospodării după suprafața de pămînt arată că gospodăriile „mici” sînt necapitaliste, iar cele mari sînt capitaliste. Și aceleași date dovedesc că cu cît o gospodărie este „mai mică”, cu atît mai mare este nu numai intensivitatea ei, ci și suma cheltuielilor pentru muncă salariată, socotite la unitatea de suprafață!

Pentru a lămuri chestiunea, vom recurge la un alt mod de grupare.

11. O COMPARARE MAI EXACTĂ A GOSPODĂRIILOR MICI ȘI A CELOR MARI

După cum am mai arătat, statistica americană ia în acest caz valoarea totală a produselor gospodăriei, minus produsele destinate furajării vitelor. Luată izolat, datele de acest gen, care, după cît se pare, există numai în statistica americană, sînt, desigur, mai puțin exacte decît cele referitoare la suprafața de pămînt sau la numărul vitelor etc. Dar dacă le luăm în ansamblu, referitor la cîteva milioane de gospodării, și mai ales dacă le folosim pentru a stabili *raporturile* dintre diferitele grupuri de gospodării pe scara întregii țări, aceste date pot fi considerate, fără îndoială, tot atît de concludente ca și celelalte. În orice caz, proporțiile *producției*, și îndeosebi ale producției pentru piață, sau, cu alte cuvinte, cantitățile de produse destinate vînzării, rezultă din aceste date într-un mod mult mai direct decît din oricare altele. Și se știe doar că în toate raționamentele pe tema evoluției

agriculturii și a legilor ei este vorba tocmai de mica și de marea *producție*.

Mai mult chiar: în asemenea cazuri e vorba întotdeauna de evoluția agriculturii în condițiile capitalismului sau în legătură cu capitalismul, sub influența lui etc. Pentru a putea stabili proporțiile acestei influențe, trebuie să ne străduim înainte de toate să separăm gospodăria agricolă naturală de cea producătoare de mărfuri. E în-deobște cunoscut că gospodăria naturală, adică nu producția pentru piață, ci producția pentru consumul propriu al familiei care face gospodărie, are în agricultură un rol relativ foarte mare și cedează extrem de încet locul său agriculturii cu caracter comercial. Și dacă aplicăm cu discernământ — și nu în mod mecanic, după șablon — principiile teoretice ale economiei politice, este clar că legea eliminării micii producții de către marea producție poate fi considerată valabilă *numai* pentru agricultura comercială. E puțin probabil ca cineva să conteste din punct de vedere teoretic această teză. Cu toate acestea, sînt foarte rare cazurile cînd economiștii și statisticienii își propun cu bună știință să desprindă, să urmărească și, pe cît posibil, să ia în considerare indiciile care atestă trecerea de la agricultura naturală la cea cu caracter comercial. Gruparea gospodăriilor după valoarea în bani a produselor nedestinate furajării vitelor satisface în mare măsură această extrem de importantă cerință teoretică.

Menționăm că, atunci cînd se vorbește de faptul incontestabil că în industrie mica producție este înlăturată de către marea producție, se ia întotdeauna gruparea întreprinderilor industriale după valoarea totală a produselor sau după numărul muncitorilor salariați. În industrie, datorită particularităților ei tehnice, lucrurile stau mult mai simplu. În agricultură însă, datorită faptului că aici relațiile sînt incomparabil mai complexe și mai strîns împletite între ele, stabilirea volumului producției și a valorii în bani a produselor, precum și a proporțiilor folosirii muncii salariate este mult mai dificilă. Pentru a se putea stabili proporțiile folosirii muncii salariate, trebuie luată în considerare întreaga cantitate anuală de muncă salariată, iar nu aceea din ziua recensămîntului, deoarece agri-

cultura are caracterul unei producții prin excelență „sezoniere”; apoi trebuie luați în considerare nu numai muncitorii salariați permanenți, ci și zilerii, care au în agricultură un rol extrem de important. Dificultate nu înseamnă însă imposibilitate. Folosirea unor metode de cercetare raționale, adaptate particularităților tehnice ale agriculturii, inclusiv metoda de grupare după proporțiile producției, după valoarea totală în bani a produselor, după frecvența și proporțiile folosirii muncii salariate, va trebui să câștige teren, croindu-și drum prin rețeaua deasă a prejudecăților burgheze și mic-burgheze și a tendințelor de a prezenta în culori mai puțin sumbre realitatea burgheză. Și se poate afirma cu certitudine că orice pas înainte în folosirea unor metode de cercetare raționale va fi totodată un pas înainte pe linia confirmării adevărului că în societatea capitalistă eliminarea micii producții de către marea producție are loc nu numai în industrie, ci și în agricultură.

Iată datele referitoare la grupurile de gospodării agricole din America anului 1900, repartizate după valoarea produsului.

Grupuri de ferme după valoarea produsului în dolari	Numărul întregii suprafațe de pământ		Revine în medie la 1 fermă		
	fermelor (în procente față de total)	suprafața de pământ	Suprafața cultivată acri	Cheltuieli pt. munca salariată (în dolari)	Valoarea uneltelor și mașinilor
0	0,9	1,8	33,4	24	54
1— 50 dolari	2,9	1,2	18,2	4	24
50— 100 „	5,3	2,1	20,0	4	28
100— 250 „	21,8	10,1	29,2	7	42
250— 500 „	27,9	18,1	48,2	18	78
500—1 000 „	24,0	23,6	81,0	52	154
1 000—2 500 „	14,5	23,2	150,5	158	283
De la 2 500 în sus	2,7	19,9	322,3	786	781
<i>Total</i>	100,0	100,0	72,3	—	133

Printre fermele fără venit, care au arătat că valoarea produsului lor este egală cu 0 (zero), se numără, probabil, în primul rând homestead-urile recent ocupate, pe care proprietarul n-a apucat încă să ridice clădiri, să aducă

vite, să semene, să strîngă recolta. Într-o țară cu o colonizare de proporții atît de vaste ca în America, problema de cînd își stăpînește fermierul ferma este deosebit de însemnată.

Lăsînd la o parte fermele fără venit, obținem un tablou similar cu cel care ni l-a dat sus-citata grupare a aceluiași date după suprafața totală a fermelor. Pe măsura creșterii valorii produselor fermei, crește și cifra medie a suprafeței cultivate în ferme, și quantumul mediu al cheltuielilor pentru muncă salariată, și valoarea medie a uneltelor și mașinilor. În linii generale, fermele aducătoare de venituri mai mari — înțelegînd prin aceasta venitul brut, adică valoarea tuturor produselor — se dovedesc a fi și cele mai mari ca suprafață. S-ar părea că noul mod de grupare nu dă absolut nimic nou.

Dar să luăm acum cifrele medii (ale valorii vitelor și uneltelor, ale cheltuielilor pentru muncă salariată și pentru îngrășăminte) socotite nu la o fermă, ci la 1 acru de pămînt :

Grupuri de ferme după valoarea produsului	Revin la 1 acru din întreaga suprafață de pămînt, în dolari			
	Cheltuieli pt. muncă salariată	Cheltuieli pentru îngrășăminte	Valoarea tuturor vitelor	Valoarea uneltelor și mașinilor
0	0,08	0,01	2,97	0,19
1— 50 dolari	0,06	0,01	1,78	0,38
50— 100 „	0,08	0,03	2,01	0,48
100— 250 „	0,11	0,05	2,46	0,62
250— 500 „	0,19	0,07	3,00	0,82
500—1 000 „	0,36	0,07	3,75	1,07
1 000—2 500 „	0,67	0,08	4,63	1,21
De la 2 500 în sus	0,72	0,06	3,98	0,72

O excepție constituie aici în unele privințe fermele fără venit, care au în genere o situație cu totul specială, precum și fermele cu veniturile cele mai mari, care, după trei din cele patru criterii luate de noi, se dovedesc a fi mai puțin intensive decît grupul vecin. În linii generale însă, observăm o creștere regulată a caracterului intensiv al agriculturii pe măsura creșterii valorii produselor fermei.

Tabloul este diametral opus aceluia pe care l-am constatat în cazul grupării gospodăriilor după suprafața de pământ.

Unul și același material duce la concluzii diametral opuse atunci cînd folosim metode de grupare diferite.

O dată cu creșterea proporțiilor gospodăriei, caracterul intensiv al agriculturii *scade* dacă criteriul proporțiilor gospodăriei îl constituie mărimea suprafeței de pământ, și *crește* dacă criteriul proporțiilor gospodăriei îl constituie valoarea produselor gospodăriei.

Care din aceste două concluzii este deci cea justă ?

E clar că suprafața de pământ nu ne dă *nici o* idee despre proporțiile gospodăriei dacă pământul nu este cultivat (să nu uităm că în America se pune la baza grupării nu numai suprafața cultivată, ci întreaga suprafață de pământ, și că în această țară procentul pământului cultivat oscilează pe grupuri de gospodării între 19 și 91%, iar pe regiuni — între 27 și 75%) ; ea nu ne dă *nici o* idee *justă* dacă între diferitele gospodării există, într-un număr considerabil de cazuri, și deosebiri esențiale în ceea ce privește metodele de lucrare a pământului, măsura trecerii la agricultură intensivă, sistemele de cultură, proporțiile folosirii îngrășămintelor, folosirea mașinilor, caracterul creșterii vitelor etc.

Și tocmai acest caz se observă în *toate* țările capitaliste și chiar în toate țările în care capitalismul abia a început să pătrundă în agricultură.

Vedem acum una dintre cauzele cele mai adînci și mai generale ale faptului că părerile greșite despre „superioritatea“ micii gospodării agricole se menține atît de trainic, că prejudecățile burgheze și mic-burgheze de acest tip se împacă atît de lesne cu marele progres realizat de statistica socială și mai ales de cea agricolă în ultimele două decenii. Desigur, trăinicia acestor greșeli și prejudecăți se datorește, în parte, și *intereselor* burgheziei, care caută să ascundă adîncimea contradicțiilor de clasă ale societății burgheze contemporane, și acolo unde e vorba de interese încep să fie contestate, după cum se știe, chiar și adevărurile cele mai incontestabile.

Aici însă ne limităm să analizăm izvoarele teoretice ale ideii greșite a „superiorității“ micii gospodării agricole. Și nu încapе îndoială că printre aceste izvoare ocupă un loc deosebit de important atitudinea necritică, rutinară față de metoda învechită de a compara gospodăriile numai după întreaga suprafață de pământ sau după suprafața lor cultivată.

Dintre toate țările capitaliste, Statele Unite ale Americii reprezintă o excepție în sensul că acolo există încă întinse terenuri neocupate, libere, care se împart gratuit. Agricultură se mai poate dezvolta aici și într-adevăr se dezvoltă prin ocuparea de pământuri libere, prin luarea în cultură a unor terenuri noi, care n-au mai fost cultivate vreodată, se dezvoltă sub forma celei mai primitive și mai extensive agriculturi și creșteri a vitelor. În țările vechi, civilizate ale Europei capitaliste nu există nimic asemănător. Agricultură se dezvoltă aici *mai ales* intensiv, nu prin extinderea *suprafeței* cultivate, ci prin îmbunătățirea *metodelor* de cultură, prin sporirea volumului capitalului investit în aceeași suprafață de pământ. Și tocmai linia aceasta, principală, de dezvoltare a agriculturii capitaliste — linie care și pentru America devine treptat linia principală — o pierd din vedere aceia care se limitează să compare gospodăriile numai după suprafața de pământ.

Linia principală de dezvoltare a agriculturii capitaliste constă tocmai în aceea că *mica* gospodărie, *rămânând mică* sub raportul suprafeței de pământ, *se transformă* într-o gospodărie *mare* sub raportul proporțiilor producției, al dezvoltării creșterii vitelor, al proporțiilor întrebuințării îngrășămintelor, al dezvoltării folosirii mașinilor etc.

De aceea este fără doar și poate greșită concluzia care reiese din compararea diferitelor grupuri de gospodării după suprafața de pământ că, o dată cu sporirea proporțiilor gospodăriei, scade caracterul intensiv al agriculturii. Singura concluzie justă este, dimpotrivă, aceea care reiese din compararea diferitelor gospodării după valoarea produselor și care afirmă că o dată cu sporirea proporțiilor gospodăriei crește caracterul intensiv al agriculturii.

Într-adevăr, suprafața de pământ nu constituie decît un indiciu indirect al proporțiilor gospodăriei, iar acest „indiciu“ este cu atît mai puțin demn de crezare cu cît trecerea la agricultura intensivă se desfășoară pe o scară mai largă și într-un ritm mai rapid. Valoarea produselor gospodăriei însă constituie un indiciu nu indirect, ci direct al proporțiilor acesteia, și-și păstrează valabilitatea în toate cazurile. Cînd se vorbește de mica gospodărie agricolă se are în vedere întotdeauna o gospodărie care *nu* se întemeiază pe muncă salariată. Dar trecerea la exploatarea muncitorilor salariați este determinată nu numai de extinderea suprafeței gospodăriei care-și păstrează vechea bază tehnică — așa se întîmplă numai în cazul gospodăriei extensive, primitive —, ci și de ridicarea nivelului tehnicii respective, de transformarea ei dintr-o tehnică veche într-una nouă, de investiții de capital suplimentar în aceeași suprafață de pământ, de pildă sub formă de mașini noi sau de îngrășăminte chimice, sau sub forma sporirii numărului de vite și a ameliorării rasei lor etc.

Gruparea după valoarea produselor fermei pune laolaltă gospodării care se caracterizează realmente prin *aceleași proporții ale producției*, indiferent de suprafața lor de pământ. O gospodărie cu agricultură foarte intensivă pe o mică întindere de pământ intră astfel în același grup cu o gospodărie care practică o agricultură relativ extensivă pe o mare întindere de pământ ; și amîndouă vor fi într-adevăr mari atît prin proporțiile producției cît și prin gradul de folosire a muncii salariate.

Dimpotrivă, gruparea după suprafața de pământ pune laolaltă gospodării mari și mici din moment ce ele se aseamănă prin întinderea de pământ pe care o posedă, pune laolaltă gospodării în care proporțiile producției sînt cu totul diferite, gospodării în care predomină munca membrilor de familie cu gospodării în care predomină munca salariată. De aici rezultă tabloul *unei atenuări a contradicțiilor de clasă* din societatea capitalistă, tablou fundamental greșit, care denaturează complet adevărata stare de lucruri, dar care este foarte agreat de burghezie. De aici rezultă o *înfrumusețare*, nu mai puțin falsă și nu

mai puțin agreată de burghezie, a situației micilor agricultori, rezultă o apologie a capitalismului.

Într-adevăr, tendința fundamentală și principală a capitalismului constă în eliminarea micii producții de către marea producție atât în industrie cât și în agricultură. Dar această eliminare nu trebuie înțeleasă numai în sensul unei exproprieri imediate. Fenomenul ruinării micilor agricultori, al înrăutățirii condițiilor în care-și duc ei gospodăria, fenomen care poate dura ani și decenii de-a rândul, ține și el de procesul eliminării. Această înrăutățire își găsește expresia și în munca excesivă sau într-o mai proastă alimentare a micului agricultor, și în faptul că e mereu înglodat în datorii, și în înrăutățirea furajării vitelor și a întreținerii lor în general, și în înrăutățirea condițiilor de lucrare și de îngrijire a pământului, de folosire a îngrășămintelor etc., și în stagnarea tehnică a gospodăriei etc. Cercetătorul științific care nu vrea să fie acuzat că, cu sau fără voie, face pe placul burgheziei prezentând într-o lumină mai favorabilă situația micilor agricultori care se ruinează și sînt striviți de nevoi trebuie, înainte de toate, să stabilească cu precizie indiciile ruinării, care sînt de parte de a se caracteriza prin simplitate și uniformitate, iar după aceea să descopere aceste indicii, să le urmărească și, pe cît posibil, să ia în considerație amploarea răspîndirii lor, variația lor în timp. Acestei laturi deosebit de importante a problemei îi acordă prea puțină atenție economiștii și statisticienii din zilele noastre.

Închipuiți-vă că, luînd un număr de 90 de mici agricultori care nu au capital pentru a-și îmbunătăți gospodăria, care rămîn în urma timpului lor și se ruinează treptat, statisticianul le adaugă 10 agricultori care au capital suficient și care pe terenuri tot atât de mici organizează fiecare o producție de mari proporții și o întreprindere bazată pe muncă salariată. În ansamblu și în medie va rezulta un tablou înfrumusețat al situației celor o sută de mici agricultori.

Tocmai un asemenea tablou înfrumusețat — și, în mod obiectiv, înfrumusețat pe placul burgheziei — ne înfăți-

șează recensământul american din 1910, în primul rînd pentru că, spre deosebire de cel din 1900, nu a procedat la o comparare a grupării după suprafața de pămînt cu gruparea după valoarea produsului. Aflăm, de pildă, numai că cheltuielile pentru îngrășăminte au crescut enorm, și anume cu 115%, adică de peste două ori, în timp ce cheltuielile pentru muncă salariată au crescut numai cu 82%, iar valoarea globală a recoltei cu 83%. E un progres imens. Un progres al agriculturii pe scara întregii țări. Și nu este exclus ca vreun economist să tragă — dacă n-a tras deja — concluzia că avem aici un progres al micii gospodării agricole „bazate pe muncă proprie“, pentru că, în general vorbind, datele referitoare la grupurile de gospodării după suprafața de pămînt arată că în „mica“ gospodărie agricolă sînt mult mai ridicate cheltuielile pentru îngrășăminte socotite la 1 acru de pămînt.

Noi însă știm acum că o astfel de concluzie ar fi falsă, căci tocmai în cadrul grupării gospodăriilor după suprafața de pămînt micii agricultori, care se ruinează sau care sînt, în orice caz, striviți de nevoi și nu au posibilitate să-și procure din comerț îngrășăminte, sînt puși laolaltă cu *capitaliștii* — fie și mici, dar capitaliști —, care organizează pe o mică întindere de pămînt o mare gospodărie perfecționată, intensivă, cu muncitori salariați.

Dacă, după cum arată datele referitoare la valoarea întregii avuții a fermelor în 1900 și în 1910, mica gospodărie agricolă este în genere înlăturată de cea mare; dacă în acest interval de timp s-au dezvoltat deosebit de repede, după cum vom vedea îndată, culturile cu caracter pronunțat capitalist pe mici suprafețe de pămînt; dacă, potrivit datelor generale referitoare la gospodăriile mici și mari după valoarea produselor, cheltuielile pentru îngrășăminte cresc pe măsura creșterii proporțiilor gospodăriei, ajungem în mod necesar la concluzia că între anii 1900 și 1910 „progresul“ pe linia folosirii îngrășămintelor a accentuat și mai mult precumpănirea agriculturii capitaliste asupra celei mici, a împins-o și mai mult înapoi pe aceasta din urmă și a pus-o în condiții și mai proaste.

12. DIFERITELE TIPURI DE GOSPODĂRII DIN AGRICULTURĂ

Cele spuse de noi mai sus despre gospodăriile intensive, mari, capitaliste pe mici întinderi de pământ suscită următoarea întrebare: există oare motive să se creadă că trecerea la agricultura intensivă trebuie să ducă la scăderea suprafeței de pământ a gospodăriei? Cu alte cuvinte, creează oare însăși tehnica agriculturii de astăzi condiții care impun reducerea suprafeței de pământ a gospodăriei în vederea sporirii caracterului intensiv al agriculturii?

Răspunsul la această întrebare nu-l pot da nici considerații teoretice cu caracter general, nici exemple izolate. Este vorba de nivelul concret al tehnicii în anumite condiții de agricultură și de mărimea concretă a capitalului necesar pentru un anumit sistem de gospodărie. În teorie poate fi concepută orice investiție de capital de orice proporții pe orice întindere de pământ, dar e de la sine înțeles că „asta depinde“ de condițiile economice, tehnice, de cultură etc. existente și că totul este tocmai de a ști ce condiții există în momentul respectiv în țara respectivă. Exemplele nu servesc la nimic, pentru că într-un domeniu cu tendințe atât de complexe, variate, încâlcite și contradictorii cum este economia agriculturii contemporane se pot găsi oricând exemple care să confirme puncte de vedere opuse. Aici se cere în primul rând — și mai mult ca în orice alt domeniu — să fie înfățișat procesul în ansamblul lui, să fie luate în considerare toate tendințele, stabilindu-se rezultanta sau suma lor, rezultatul lor general.

Al treilea sistem de grupare folosit de statisticienii americani în 1900 ne ajută să răspundem la întrebarea pusă. E vorba de gruparea după principala sursă de venit. În baza acestui criteriu, toate fermele au fost împărțite în următoarele categorii: 1) fîn și cereale ca principale surse de venit; 2) surse de venit mixte; 3) creșterea vitelor; 4) bumbac; 5) legume; 6) fructe; 7) produse lactate; 8) tutun; 9) orez; 10) zahăr; 11) flori; 12) produse de seră; 13) taro⁷⁵; 14) cafea. Ultimele șapte cate-

gorii (8—14) cuprind laolaltă numai 2,2% din numărul total al fermelor, adică un procent atît de infim încît nu merită să ne ocupăm de ele în mod separat. Prin caracterul lor economic și prin ponderea lor, aceste categorii (8—14) sînt în totul asemănătoare celor trei categorii precedente (5—7), formînd împreună un singur tip.

Următoarele date caracterizează fermele de diferite tipuri :

Grupuri de ferme, după principala sursă de venit:	Procentul față de numărul total al fermelor	Revin în medie la 1 acru din întreaga suprafață de pămînt (dolari)					
		Suprafața medie care revine la 1 fermă	cheltuieli pentru muncă salariată	cheltuieli pentru îngrășăminte	valoarea uneltelor și a mașinilor	valoarea tuturor vitelor	
Fîn și cereale	23,0	159,3	111,1	0,47	0,04	1,04	3,17
Surse mixte	18,5	106,8	46,5	0,35	0,08	0,94	2,73
Creșterea vitelor ..	27,3	226,9	86,1	0,29	0,02	0,66	4,45
Bumbac	18,7	83,6	42,5	0,30	0,14	0,53	2,11
Legume	2,7	65,1	33,8	1,62	0,59	2,12	3,74
Fruite	1,4	74,8	41,6	2,46	0,30	2,34	3,35
Produse lactate ..	6,2	121,9	63,2	0,86	0,09	1,66	5,58
Toate fermele în an- samblu	100,0	146,6	72,3	0,43	0,07	0,90	3,66

Vedem că primele două categorii (fîn și cereale ; surse mixte) pot fi socotite mijlocii atît în ceea ce privește gradul de dezvoltare a caracterului capitalist al gospodăriei (cheltuielile pentru muncă salariată sînt cele mai apropiate de cifra medie : 0,35—0,47 față de media 0,43 pentru Statele Unite în ansamblu), cît și în ceea ce privește intensivitatea agriculturii. Toate indiciile intensivității agriculturii — cheltuielile pentru îngrășăminte, valoarea mașinilor și a vitelor socotită la 1 acru de pămînt — sînt cele mai apropiate de media generală pentru Statele Unite în ansamblu.

Nu încape îndoială că amîndouă aceste grupuri sînt deosebit de tipice pentru majoritatea gospodăriilor agri-

cole în general. Fînul și cerealele, apoi îmbinarea a diferite produse ale agriculturii — (sursele de venit „mixte”) — iată care sînt în toate țările principalele tipuri de gospodărie agricolă. Ar fi fost extrem de interesant să avem date mai amănunțite cu privire la aceste grupuri, de pildă dacă s-ar fi procedat la împărțirea lor în grupuri cu caracter comercial mai accentuat sau mai puțin accentuat etc. Dar statistica americană, așa cum am văzut, după ce a făcut un pas în această direcție, a luat-o nu înainte, ci înapoi.

Cele două categorii următoare — creșterea vitelor și bumbacul — reprezintă tipul de ferme cu cea mai slabă dezvoltare capitalistă (cheltuielile pentru muncă salariată reprezintă aici 0,29—0,30 față de media 0,43) și cu agricultura cea mai puțin intensivă. Valoarea uneltelor și a mașinilor este aici mai mică decît în orice altă categorie și mult inferioară mediei (0,66 și 0,53 față de 0,90). În fermele al căror venit principal provine din creșterea vitelor, valoarea șeptelului, socotită la 1 acru de pămînt, este, bineînțeles, superioară mediei pe țară (4,45 față de 3,66), dar este evident că în cadrul lor creșterea vitelor are un caracter extensiv : cheltuiala pentru îngrășăminte este mai mică, suprafața medie a fermelor mai mare (226,9 acri), iar partea de pămînt cultivat mai mică (86,1 din 226,9) decît în orice altă categorie. În fermele producătoare de bumbac, folosirea îngrășămintelor este cantitativ superioară mediei, dar celelalte indicii de intensivitate a agriculturii (valoarea șeptelului și cea a mașinilor socotite la 1 acru de pămînt) sînt cele mai scăzute.

În sfîrșit, ultimele trei categorii — legume, fructe, produse lactate — reprezintă fermele care sînt, în primul rînd, cele mai mici ca suprafață (33—63 de acri de pămînt cultivat față de 42—86, 46—111 în celelalte categorii) ; în al doilea rînd, cele mai dezvoltate din punct de vedere capitalist : cheltuielile pentru munca salariată sînt mai mari ca în celelalte categorii, de 2—6 ori mai mari decît media ; iar în al treilea rînd, cele mai intensive. Aproape toate indiciile de intensivitate a agriculturii sînt aici superioare mediei : și cheltuielile pentru îngrășăminte, și valoarea mașinilor, și valoarea șeptelului

(singura excepție o constituie fermele de fructe, care în această privință sînt inferioare celor mijlocii, dar superioare fermelor al căror venit provine mai ales din fîn și cereale).

În cele ce urmează ne propunem să examinăm ponderea pe care o au în economia generală a țării aceste ferme cu caracter pronunțat capitalist. Mai întîi însă trebuie să insistăm ceva mai amănunțit asupra caracterului lor mai intensiv.

Să luăm fermele al căror venit principal provine din legume. Se știe că în toate țările capitaliste dezvoltarea orașelor, a fabricilor, așezărilor industriale, stațiilor de cale ferată, porturilor etc. provoacă o cerere sporită de produse de acest gen și duce la creșterea prețului lor, la înmulțirea exploatărilor agricole care produc legume pentru vînzare. Într-o fermă „legumicolă” mijlocie, suprafața cultivată e de peste trei ori mai mică decît într-o fermă „obișnuită”, a cărei principală sursă de venit o constituie fînul și cerealele, și anume: 33,8 acri în cea dintîi și 111,1 în cea de-a doua. Aceasta înseamnă că nivelul dat al tehnicii, la nivelul dat al acumulării de capital în agricultură, reclamă o fermă „legumicolă” de proporții mai reduse; cu alte cuvinte, pentru a plasa capital în agricultură și pentru a obține un profit care să nu fie sub profitul mijlociu, la nivelul actual al tehnicii, o gospodărie producătoare de legume trebuie organizată pe o suprafață mai mică decît una care produce fîn și cereale.

Mai mult. Dezvoltarea capitalismului în agricultură constă, în primul rînd, în trecerea de la gospodăria naturală la gospodăria producătoare de mărfuri. Este un lucru pe care economiștii burghezi îl uită mereu și de aceea trebuie să insistăm mereu asupra lui. Pe de altă parte însă, dezvoltarea agriculturii bazată pe producția de mărfuri nu urmează nicidecum calea „simplă” pe care și-o imaginează sau pe care o presupun economiștii burghezi, și anume calea sporirii producției *acelorași* produse. Dimpotrivă, dezvoltarea agriculturii bazate pe producția de mărfuri înseamnă de foarte multe ori trecerea de la unele produse la altele. Trecerea de la producția de fîn și cereale la producția de legume este tocmai una din aceste

tregeri obișnuite. Dar ce înseamnă această trecere din punctul de vedere al problemei care ne interesează, aceea a mărimii suprafeței de pământ ocupate de gospodărie și a dezvoltării capitalismului în agricultură?

Această trecere înseamnă *fărîmițarea* fermei „mari” de 111,1 acri în mai mult de 3 ferme „mici” de câte 33,8 acri. Ferma veche avea o producție în valoare de 760 de dolari — aceasta este, după scăderea produselor destinate furajării vitelor, valoarea medie a produselor unei ferme a cărei principală sursă de venit o constituie fînul și cerealele. Fiecare dintre cele trei ferme noi are o producție în valoare de 665 de dolari. În total deci $665 \times 3 = 1\,995$ de dolari, adică de peste două ori mai mult ca înainte.

Mica producție este eliminată de marea producție concomitent cu *micșorarea* suprafeței de pământ a gospodăriei.

Cheltuiala medie pentru muncă salariată reprezenta în ferma veche 76 de dolari, iar în cea nouă — 106 dolari, adică este aproape o dată și jumătate mai mare, în timp ce suprafața de pământ s-a micșorat de peste trei ori. Cheltuielile pentru îngrășăminte au crescut de la 0,04 dolari de fiecare acru la 0,59 dolari, adică aproape de 15 ori; valoarea uneltelor și mașinilor a crescut de două ori, de la 1,04 la 2,12 dolari etc.

Ni se va obiecta, ca de obicei, că numărul acestor ferme cu caracter capitalist foarte pronunțat, cu culturi speciale, cu caracter „comercial”, este infim în raport cu numărul total al fermelor. Dar noi vom răspunde că, în primul rînd, numărul și *rolul* acestor ferme, rolul lor economic, este mult mai mare decît se crede de obicei, iar în al doilea rînd — și asta-i principalul — în țările capitaliste *tocmai aceste culturi se extind mai rapid* decît celelalte. Așa se și explică de ce, în condițiile trecerii la agricultură intensivă, scăderea suprafeței de pământ a gospodăriei înseamnă de foarte multe ori o creștere, și nu o scădere a proporțiilor producției, o creștere, și nu o scădere a exploatării muncii salariate.

În această privință, statistica americană ne oferă date exacte, referitoare la întreaga țară. Să luăm *toate* culturile speciale, „cu caracter comercial”, enumerate mai sus la rubricile 5—14: legume, fructe, produse lactate, tutun,

orez, zahăr, flori, produse de seră, taro și cafea. În 1900, în Statele Unite numărul fermelor în care *principala* sursă de venit o constituiau aceste produse reprezenta 12,5% din numărul total al fermelor. Deci o mică minoritate, o optime. Întreaga lor suprafață de pământ reprezenta 8,6% din suprafața totală a fermelor din întreaga țară, adică numai $\frac{1}{12}$. Dar să mergem mai departe. Să luăm valoarea totală a produselor întregii agriculturi americane, minus produsele destinate furajării vitelor. Din această valoare, partea care revine fermelor menționate este de 16,0%, adică un procent aproape de două ori mai mare decât procentul suprafeței de pământ.

Aceasta înseamnă că în aceste ferme productivitatea muncii și a pământului este aproape de două ori mai mare decât media.

Să luăm suma tuturor cheltuielilor pentru muncă salariată în agricultura americană. Din această sumă revin fermelor menționate 26,6%, adică mai mult de un sfert; acest procent este de peste trei ori mai mare decât procentul suprafeței de pământ și de peste trei ori mai mare decât media. Caracterul capitalist al acestor ferme este deci incomparabil mai accentuat decât în fermele de tipul mijlociu.

Partea lor din valoarea totală a uneltelor și mașinilor reprezintă 20,1%, iar din suma totală a cheltuielilor pentru îngrășăminte — 31,7%, adică aproape o *treime* din suma totală, fiind aproape de *patru ori* mai mare decât media.

În concluzie, ajungem, așadar, la constatarea faptului neîndoielnic — și stabilit pentru întreaga țară — că fermele cu agricultură deosebit de intensivă se caracterizează prin aceea că suprafața lor de pământ este deosebit de mică, în timp ce proporțiile folosirii muncii salariate și productivitatea muncii sînt deosebit de ridicate; că rolul economic al acestor ferme în întreaga agricultură a țării întrece de două, de trei ori și mai mult ponderea lor în numărul total al fermelor, fără să mai vorbim de suprafața totală de pământ.

Descrește oare sau crește în timp rolul acestor culturi și ferme cu caracter pronunțat capitalist și intensiv printre celelalte culturi și ferme în agricultură ?

Comparînd datele ultimelor două recensăminte ajungem, fără doar și poate, la concluzia că rolul lor *crește*. Să luăm suprafața cultivată pe grupe de culturi. Între anii 1900 și 1910 suprafața cultivată cu cereale a înregistrat în Statele Unite o creștere de numai 3,5% ; cea cultivată cu leguminoase pentru boabe — o creștere de 26,6% ; cu fîn și ierburi furajere — 17,2% ; cu bumbac — 32,0% ; cu legume — 25,5% ; cu sfeclă de zahăr, trestie de zahăr etc. — 62,6%.

Să luăm datele referitoare la producția culturilor agricole. Recolta globală de cereale a crescut, între anii 1900 și 1910, cu numai 1,7% ; leguminoase pentru boabe — cu 122,2% ; fîn și ierburi furajere — cu 23% ; sfeclă de zahăr — cu 395,7% ; trestie de zahăr — cu 48,5% ; cartofi — cu 42,4% ; struguri — cu 97,6% ; în 1910, recolta proastă de mere și alte fructe este însoțită, de pildă, de o triplare a recoltei de portocale, lămâi etc.

Rezultă, așadar, că în ceea ce privește întreaga agricultură americană rămîne dovedit faptul, în aparență paradoxal și totuși neîndoielnic, că, în general vorbind, nu numai că are loc un proces de eliminare a micii producții de către marea producție, dar și că această eliminare se desfășoară în felul următor :

mica producție este eliminată de marea producție prin aceea că locul fermelor mai „mari“ ca suprafață, dar mai puțin productive, mai puțin intensive și mai puțin capitaliste, îl iau fermele mai „mici“ ca suprafață, dar mai productive, mai intensive și mai capitaliste.

13. CUM ESTE MINIMALIZATĂ ELIMINAREA MICII PRODUCȚII DE CĂTRE MAREA PRODUCȚIE ÎN AGRICULTURĂ

Ni s-ar putea obiecta : dacă eliminarea micii *producții* se desfășoară „de asemenea“ sub forma trecerii la agricultura intensivă (și „capitalistă“) în *ferme* mai mici, mai poate fi în genere considerată utilă gruparea după supra-

fața de pământ? nu rezultă oare atunci că există două tendințe opuse și că nu este posibil să se tragă vreo concluzie generală?

Pentru a putea răspunde la această obiecție, trebuie să înfățișăm în ansamblu întregul tablou al agriculturii americane și al evoluției ei. În acest scop vom încerca să punem față-n față și să comparăm toate cele trei grupări, care reprezintă, ca să spunem așa, tot ce a dat mai bun statistica socială în domeniul agriculturii în ultimii ani.

O asemenea punere față în față și o asemenea comparație este întru totul posibilă. Ea nu necesită decât alcătuirea unui tabel, care la prima vedere ar putea să pară prea abstract și prea complicat și „să-l sperie“ astfel pe cititor. Dar, cu un pic de atenție, „citirea“, înțelegerea și analizarea acestui tabel nu va prezenta nici un fel de dificultate.

Pentru a putea compara cele trei grupări diferite, trebuie să luăm exclusiv *raporturile procentuale* dintre diferitele grupuri. Calculele respective sînt toate efectuate în recensămîntul american din 1900. În cadrul fiecărei grupări înglobăm toate categoriile în *trei* grupuri principale. După suprafața de pământ, luăm: 1) ferme mici (pînă la 100 de acri); 2) ferme mijlocii (100—175 de acri) și 3) ferme mari (de la 175 de acri în sus). După valoarea produselor, luăm: 1) ferme necapitaliste (sub 500 de dolari); 2) ferme mijlocii (500—1 000 de dolari) și 3) ferme capitaliste (de la 1 000 de dolari în sus). După principala sursă de venit, luăm: 1) ferme cu caracter capitalist slab dezvoltat (vite; bumbac); 2) ferme mijlocii (fîn și cereale; surse mixte) și 3) ferme cu caracter pronunțat capitalist (culturile speciale, „comerciale“, enumerate mai sus la § 12, sub rubricile 5—14).

Pentru fiecare grup luăm, în primul rînd, procentul fermelor, adică raportul procentual dintre numărul fermelor din grupul respectiv și numărul total al fermelor din Statele Unite. Apoi procentul pe care-l reprezintă întreaga suprafață de pământ, adică raportul procentual dintre suprafața de pământ a tuturor fermelor din grupul respectiv și întreaga suprafață de pământ a tuturor fermelor din Statele Unite. Suprafața de pământ poate servi

drept criteriu pentru aprecierea proporțiilor extensive ale gospodăriei (din păcate, nu dispunem decît de date referitoare la *întreaga* suprafață de pămînt, și nu numai la suprafața cultivată, ceea ce ar fi fost mai exact). Dacă procentul pe care-l reprezintă întreaga suprafață de pămînt este *superior* procentului pe care-l reprezintă numărul fermelor, de pildă dacă la 17,2% din ferme revin 43,1% din pămînt, înseamnă că avem de-a face cu ferme mari, mai mari decît media, și anume de peste două ori mai mari decît media. Dacă procentul de pămînt este *inferior* procentului fermelor, conchidem că situația este inversă.

Se iau apoi indicii *intensivității* gospodăriei : valoarea uneltelor și mașinilor și suma totală a cheltuielilor pentru îngrășăminte. Și aici se ia procentul pe care valoarea uneltelor și mașinilor și suma cheltuielilor pentru îngrășăminte în grupul respectiv îl reprezintă în raport cu valoarea sau cu suma respectivă pe întreaga țară. Și aici vom spune că dacă acest procent este *mai mare* decît procentul suprafeței de pămînt, înseamnă că intensivitatea este *superioară* celei medii etc.

În sfîrșit, pentru a putea stabili cu precizie caracterul capitalist al gospodăriei, aceeași metodă este folosită în ceea ce privește suma totală a cheltuielilor pentru salarii, iar pentru a putea stabili proporțiile producției — în ceea ce privește valoarea globală a produselor agriculturii pe întreaga țară.

În felul acesta a fost alcătuit tabelul următor, pe care îl vom explica și analiza în cele ce urmează. [Vezi tabelul de la pag. 209.]

Să luăm prima grupare : după principala sursă de venit. Fermele sînt repartizate aici, ca să zicem așa, după specialitatea agricolă — într-o anumită măsură, la fel cum întreprinderile industriale se repartizează pe ramuri industriale. Numai că în agricultură problema este mult mai complicată.

Prima coloană ne arată grupul de ferme cu caracter capitalist slab dezvoltat. Acest grup cuprinde aproape jumătate din numărul total al fermelor : 46,0%. Ele dețin 52,9% din întreaga suprafață de pămînt, adică sînt

Tabel pentru compararea celor trei grupări :

(cifrele înseamnă procente față de total; suma fiecărui grup de trei rubrici orizontale = 100)

	după principala sursă de venit a fermei			după suprafața de pământ a fermei			după valoarea produsului fermei				
	ferme cu caracter capitalist slab dezvoltat	ferme mijlocii	ferme cu caracter pronunțat capitalist	ferme mici	ferme mijlocii	ferme mari	ferme neocapitaliste	ferme mijlocii	ferme capitaliste		
Numărul fermelor	46,0	41,5	12,5	57,5	24,8	17,7	58,8	24,0	17,2	indicele proporțiilor extensive ale gospodăriei	
Întreaga suprafață de pământ, în acri	52,9	38,5	8,6	17,5	22,9	59,6	33,3	23,6	43,1		
Capital constant	Valoarea uneltelor și a mașinilor	37,2	42,7	20,1	31,7	28,9	39,4	25,3	28,0	46,7	indicele intensității gosp. dăriei
	Cheltuieli pentru îngrășăminte	36,5	31,8	31,7	41,9	25,7	32,4	29,1	26,1	44,8	
Capital variabil	Cheltuieli pentru muncă salariată ..	95,2	38,2	26,6	22,3	23,5	64,2	11,3	19,8	69,1	indicele caracterului capitalist al gospodăriei
Proportile producției	Valoarea produsului	45,0	39,0	16,0	33,5	27,3	39,2	22,1	25,6	52,3	

gospodăria de mărime superioară celei medii (aici sînt grupe fermele deosebit de mari în care se practică creșterea extensivă a vitelor și fermele pentru cultura bumbacului a căror suprafață este sub medie). Partea care le revine din valoarea mașinilor (37,2%) și din suma cheltuielilor pentru îngrășăminte (36,5%) este mai mică decît procentul de pământ : intensivitatea este deci sub medie. Același lucru se constată în ceea ce privește caracterul capitalist al gospodăriei (35,2%) și valoarea produsului (45,0%). Productivitatea muncii este sub medie.

Coloana a doua cuprinde fermele mijlocii. Tocmai pentru că în grupul mijlociu intră gospodării care, în *toate* cele trei grupări, sînt în *toate* prvințele gospodării „mijlocii“, găsim aici maximum de apropiere între *toate* raporturile procentuale. Oscilațiile sînt relativ mici.

Coloana a treia cuprinde fermele cu caracter pronunțat capitalist. Am analizat deja mai sus, în mod amănunțit, semnificația cifrelor din această coloană. Remarcăm că *numai* referitor la acest tip de ferme avem date exacte și comparabile atît pentru anul 1900 cît și pentru anul 1910, date care dovedesc că aceste culturi cu caracter pronunțat capitalist progesează într-un ritm superior celui mediu.

În ce fel se reflectă acest ritm mai rapid în cadrul modului de grupare obișnuit în majoritatea țărilor? Aceasta ne-o arată coloana următoare: grupul fermelor mici din gruparea după suprafața de pămînt.

Acest grup cuprinde un număr foarte mare de ferme (57,5% din numărul lor total). În același timp însă, el deține numai 17,5% din întreaga suprafață de pămînt, adică de peste trei ori mai puțin decît media. El este, prin urmare, grupul „cel mai slab înzestrat cu pămînt“, grupul cel mai „sărac“. Mai departe vedem însă că atît intensivitatea agriculturii (valoarea mașinilor și cheltuielile pentru îngrășăminte) cît și caracterul ei capitalist (cheltuielile pentru muncă salariată), precum și productivitatea muncii (valoarea produsului) sînt aici *superioare* mediei: 22,3 — 41,9% față de 17,5% din suprafața de pămînt.

Cum se explică aceasta? Foarte simplu: un număr deosebit de mare de ferme *cu caracter pronunțat capitalist* — vezi coloana verticală precedentă — au fost înglobate tocmai în acest grup de ferme „mici“ ca suprafață. Unei majorități formate din agricultori cu adevărat mici, care au și puțin pămînt, și puțin capital, i s-a adăugat aici o *minoritate* de fermieri bogați, posesori de capital, care au organizat pe loturi mici gospodării mari prin volumul producției și capitaliste prin caracterul lor. În toată America, numărul acestor fermieri nu trece de 12,5% (= procentul fermelor cu caracter pronunțat capitalist); prin urmare, chiar dacă aceștia ar fi fost înglobați cu toții numai

în grupul fermelor mici ca suprafață, tot rămîneau în cadrul lui ($57,5 - 12,5 =$) 45% fermieri fără pămînt suficient și fără capital. Bineînțeles însă că în realitate o parte, deși mică, a fermelor cu caracter pronunțat capitalist face parte din categoria fermelor mijlocii și mari ca suprafață, așa încît cifra de 45% nu face decît să *diminueze* numărul real al fermierilor lipsiți de capital și cu pămînt puțin.

Nu-i greu de văzut în ce măsură situația acestor patruzeci și cinci la sută — minimum 45% — de fermieri lipsiți de capital și cu pămînt puțin *este prezentată într-o lumină mai favorabilă* de pe urma faptului că au fost incluse în același grup cu 12, 10 etc. la sută fermieri care dispun de capital, unelte, mașini, bani pentru procurare de îngrășăminte, pentru angajări de muncitori etc., în proporții superioare mediei.

Nu ne vom opri separat nici asupra fermelor mijlocii și nici asupra fermelor mari din această grupare, pentru că în caz contrar ar trebui să repetăm, cu foarte mici schimbări, cele spuse în legătură cu fermele mici. De pildă, dacă datele referitoare la fermele mici ca suprafață prezintă într-o lumină mai favorabilă situația grea a micii producții, în schimb cele referitoare la fermele mari, tot ca suprafață, *diminuează* în chip vădit proporțiile reale ale *concentrării* agriculturii de către marea producție. Vom vedea îndată expresia statistică exactă a acestei diminuări a proporțiilor reale ale concentrării.

Ajungem la următoarea teză generală, care poate fi formulată, în ceea ce privește metoda grupării gospodăriilor după suprafața de pămînt, ca lege valabilă în orice țară capitalistă :

cu cît procesul de trecere la agricultura intensivă se desfășoară mai larg și mai rapid, cu atît metoda grupării după suprafața de pămînt *prezintă în culori mai puțin sumbre* situația grea a micii producții în agricultură, a micului agricultor lipsit și de pămînt, și de capital ; — face ca să *apară atenuată* ascuțimea reală a contradicției de clasă dintre marea producție care prosperă și mica producție care se ruinează ; — *diminuează* cifrele care

exprimă concentrarea capitalului în mâinile marii producții și înlăturarea micii producții de către ea.

Deosebit de grăitoare este confirmarea pe care o dă acestor teze ultima grupare, a treia : gruparea după valoarea produsului. Procentul gospodăriilor necapitaliste (sau cu venit mic dacă luăm în considerație venitul total) este de 58,8%, adică ceva mai mare chiar decît procentul gospodăriilor „mici“ (57,5%). Suprafața de pămînt care le revine este *mai mare*, 33,3% (față de 17,5% în grupul „micilor“ fermieri). Dar partea lor din valoarea totală a produsului este *o dată și jumătate mai mică* : 22,1% față de 33,5% !

Cum se explică acest fapt ? El se explică tocmai prin aceea că în acest grup n-au fost incluse gospodăriile cu caracter pronunțat capitalist pe mici parcele de pămînt, care — prin valoarea mașinilor, a îngrășămintelor etc. — *au mărit în mod artificial și au falsificat* partea de capital a micilor agricultori.

Decăderea, strîmtorarea și deci ruina micii producții în agricultură se dovedesc a fi, așadar, *mult mai accentuate* decît ni le arată datele referitoare la *fermele mici*.

Datele referitoare la fermele mici și mari după suprafața de pămînt ignorează cu desăvîrșire *rolul capitalului*. Este clar însă că ignorarea unui asemenea „fleac“ într-o economie capitalistă denaturează situația micii producții și o prezintă într-o falsă lumină favorabilă, pentru că această situație „ar putea“ fi suportabilă „dacă“ n-ar fi capitalul, adică puterea banului și relațiile dintre muncitorul salariat și capitalist, dintre fermier, de o parte, și negustor și creditor, de altă parte etc. !

De aceea, concentrarea agriculturii în fermele mari este mult inferioară concentrării ei în marea producție, *adică* în producția capitalistă : 17,7% ferme „mari“ concentrează 39,2% din valoarea produsului (de peste două ori mai mult decît media), în timp ce 17,2% ferme *capitaliste* concentrează 52,3% din valoarea totală a produsului, *adică* de peste *trei ori* mai mult decît media.

Într-o țară în care se practică împărțirea gratuită a unor mari suprafețe de pămînt neocupat și pe care Manilovii o numesc țara gospodăriilor „bazate pe muncă pro-

prie", *mai mult de jumătate* din producția agricolă totală se dovedește a fi concentrată în gospodăriile *capitaliste*, care reprezintă circa $\frac{1}{6}$ din numărul total al gospodăriilor și care cheltuiesc pentru muncă salariată de patru ori mai mult decît media calculată la 1 fermă mijlocie (69,1% față de 17,2% din ferme) și o dată și jumătate mai mult decît media socotită la 1 acru din suprafața totală de pămînt (69,1% din cheltuielile pentru muncă salariată față de 43,1% din suprafața totală de pămînt).

La celălalt pol, mai mult de jumătate, aproape $\frac{3}{8}$ din numărul total al fermelor (58,8%), formează categoria gospodăriilor necapitaliste. Ele dețin o treime din suprafața totală de pămînt (33,3%), dar la această categorie înzestrarea cu mașini este sub medie (25,3% din valoarea mașinilor), folosirea îngrășămintelor tot sub medie (29,1% din cheltuielile pentru îngrășăminte) și de aceea productivitatea este o dată și jumătate *mai mică decît media*. Deținînd o treime din suprafața totală de pămînt, această masă enormă de ferme, care suferă cel mai mult de pe urma apăsării generale exercitate de capital, are mai puțin de un sfert (22,1%) din suma totală a producției, din valoarea totală a produsului. — — —

Prin urmare, în problema importanței grupării după suprafața de pămînt, ajungem la concluzia generală că acest mod de grupare nu poate fi considerat complet inutil. Trebuie doar să nu pierdem din vedere niciodată că el diminuează proporțiile reale ale procesului de eliminare a micii producții de către marea producție și că le diminuează cu atît mai mult, cu cît mai larg și mai rapid se desfășoară trecerea la agricultura intensivă, cu cît mai considerabile sînt deosebiriile dintre gospodării sub raportul mărimii capitalului investit în aceeași unitate de suprafață. În cadrul metodelor moderne de investigație, care furnizează un foarte bun și foarte bogat material statistic cu privire la fiecare gospodărie în parte, ar fi suficient, de pildă, să combinăm două metode de grupare ; — am putea subîmpărți, să zicem, fiecare din cele cinci grupuri după întreaga suprafață de pămînt în trei sau două subgrupuri, după proporțiile folosirii muncii salariate. Dacă statisticienii nu fac asemenea combinări, aceasta se explică în

bună parte prin faptul că se tem să înfățișeze prea deschis realitatea, să prezinte un tablou care să oglindească prea clar strîmtorarea, sărăcia, ruina și exproprierea masei micilor agricultori, a căror situație apare în culori mai puțin sumbre datorită grupării lor „comode“, într-o manieră „puțin frapantă“, în aceeași categorie cu gospodăriile capitaliste „model“, care sînt și ele „mici“ după suprafața de pămînt și care formează o mică minoritate în marea masă a celor oropsiți. Din punctul de vedere al științei, nimeni nu se va încumeta să conteste că nu numai pămîntul, ci și capitalul joacă un rol în agricultura contemporană. Din punctul de vedere al tehnicii statistice sau al volumului de muncă statistică, un număr total de 10—15 grupuri nu este cîtuși de puțin exagerat în comparație, de pildă, cu cele 18 + 7 grupuri — după suprafața de pămînt — în statistica germană din 1907. Această statistică, care grupează într-un asemenea număr de grupuri după suprafața de pămînt un vast material referitor la 5 736 082 de gospodării, este o mostră de rutină birocratică, de mucegai științific, de joc absurd de-a cifrele, pentru că nu există *nici umbră* de temeieri raționale, justificate de știință și de viață pentru a considera drept tipice un asemenea număr de grupuri de acest gen.

14. EXPROPRIEREA MICILOR AGRICULTORI

Problema expropriării micilor agricultori este deosebit de importantă pentru înțelegerea și aprecierea capitalismului în agricultură în general. Pentru economia politică și statistica contemporană, care sînt pe de-a-ntregul pătrunse de idei și prejudecăți burgheze, este extrem de caracteristic faptul că tocmai această problemă nu este studiată aproape de loc sau este studiată mai puțin minuțios decît oricare alta.

Datele generale din toate țările capitaliste arată că are loc un proces de creștere a populației orășenești pe seama celei sătești, un exod al populației de la sate. În Statele Unite acest proces progresează neîncetat. Procentul populației orășenești s-a ridicat de la 29,5% în 1880 la 36,1% în 1890, la 40,5% în 1900 și la 46,3% în 1910. Populația

orășenească crește în toate regiunile țării mai repede decât cea sătească : între anii 1900 și 1910, în Nordul industrial, populația sătească a crescut cu 3,9⁰/₀, iar cea orășenească — cu 29,8⁰/₀ ; în Sudul fost sclavagist, prima a crescut cu 14,8⁰/₀, a doua — cu 41,4⁰/₀ ; în Vestul în curs de colonizare, prima a crescut cu 49,7⁰/₀, a doua — cu 89,6⁰/₀.

S-ar părea că un proces atât de general ar fi trebuit să fie studiat neapărat și la efectuarea recensămintelor agricole. Se impune întrebarea, extrem de importantă sub raport științific : din ce categorii, pături sau grupuri de populație sătească provin oamenii care fug de la sate și în ce condiții fug ei ? Din moment ce la fiecare 10 ani se culeg date extrem de amănunțite cu privire la fiecare exploatare agricolă, cu privire la fiecare vită, n-ar fi de loc greu să se pună întrebarea : câte ferme și care anume au fost vândute sau date în arendă în vederea mutării la oraș, câți membri de familie și în ce condiții se lasă de agricultură vremelnic sau pentru totdeauna. Dar asemenea întrebări nu se pun ; cercetarea se limitează la cifrele șablon : „între anii 1900 și 1910, populația sătească a scăzut de la 59,5⁰/₀ la 53,7⁰/₀“. Cercetătorii parcă nici n-ar bănuși câtă mizerie, câtă asuprire și ruină se ascund îndărătul acestor cifre șablon. De cele mai multe ori, economiștii burghezi și mic-burghezi nici nu vor să observe măcar legătura evidentă dintre exodul populației de la sate și ruina micilor producători.

Nu ne rămâne altceva decât să încercăm să grupăm datele — relativ extrem de sărăcicioase și cu totul defectuos prelucrate — referitoare la exproprierea micilor agricultori cuprinse în recensământul din 1910.

Găsim aici date referitoare la formele de stăpânire a fermelor, și anume date referitoare la numărul proprietarilor, care se subîmpart în fermieri care au în proprietate *întreaga* lor fermă și fermieri care au în proprietate numai o *parte* din ferma lor, apoi date referitoare la numărul arendașilor care lucrează pământul în parte și al arendașilor care iau pământul în arendă pe bani. Aceste date sînt repartizate pe regiuni, dar nu sînt repartizate pe grupuri de gospodării.

Luând cifrele totalizatoare pe anii 1900 și 1910, obținem în primul rând următorul tablou :

Întreaga populație sătească a crescut ..	cu 11,2%
Numărul total al fermelor a crescut	cu 10,9%
Numărul total al proprietarilor a crescut cu	8,1%
Numărul total al celor care au în pro-	
prietate întreaga fermă a crescut	cu 4,8%

E clar că acest tablou ne arată exproprierea crescândă a micului agricultor. Populația sătească crește mai încet decât cea orășenească. Numărul fermierilor crește mai încet decât populația sătească ; numărul proprietarilor — mai încet decât numărul fermierilor ; numărul celor care au în proprietate întreaga fermă — mai încet decât numărul proprietarilor în general.

În raport cu numărul total al fermierilor, procentul proprietarilor scade necontenit în cursul ultimelor decenii. Acest procent reprezenta :

în 1880	—74,4%
„ 1890	—71,6%
„ 1900	—64,7%
„ 1910	—63,0%

Într-un mod corespunzător crește procentul arendașilor, cu mențiunea că numărul dijmașilor crește mai repede decât numărul celor care iau pământ în arendă pe bani. Procentul dijmașilor reprezenta în 1880 17,5%, apoi 18,4% și 22,2%, iar în 1910 el s-a ridicat la 24,0%.

Că scăderea ponderii proprietarilor și sporirea ponderii arendașilor înseamnă, în linii generale, ruina și eliminarea micilor agricultori este un lucru care se vede din următoarele date :

Categoriile de ferme:	Procentul de ferme care au					
	vite		oai			
	1900	1910	±	1900	1910	±
Proprietari	96,7	96,1	-0,6	85,0	81,5	-3,5
Arendași	94,2	92,9	-1,3	67,9	60,7	-7,2

După toate datele pe anii 1900 și 1910, proprietarii au din punct de vedere economic o situație mai bună. Înrautățirea situației arendașilor este *mai accentuată* decât aceea a situației proprietarilor.

Să examinăm datele pe regiuni.

După cum am mai arătat, în Sud numărul arendașilor este mai mare și crește mai repede ca oriunde : de la 47,0% în 1900 la 49,6% în 1910. Capitalul a lichidat acum cincizeci de ani sclavia, pentru a o *restaura* astăzi într-o formă nouă, și anume sub forma arenzii în dijmă.

În Nord numărul arendașilor este considerabil mai mic și crește mult mai încet : de la 26,2% în 1900 la numai 26,5% în 1910. În Vest numărul arendașilor este mai mic ca oriunde și *numai* în această regiune el nu crește, ci scade : de la 16,6% în 1900 la 14,0% în 1910. „Un procent extrem de scăzut de ferme de arendași — citim în rezultatele recensământului din 1910 — se înregistrează în regiunea de munte și în regiunea de pe litoralul Pacificului“ (aceste două regiuni împreună formează „Vestul“); „este cert că această situație se datorește aici mai ales faptului că amîndouă aceste regiuni au fost numai de curînd populate și că mulți fermieri sînt acolo homestead-eri“ (adică fermieri care au obținut în mod gratuit sau în schimbul unei plăți infime parcele libere de pămînt neocupat), „care și-au primit pămîntul de la guvern“ (vol. V, p. 104).

Aici se manifestă cît se poate de grăitor acea particularitate a Statelor Unite pe care am subliniat-o în repetate rînduri și care constă în existența unor pămînturi neocupate, libere. Pe de o parte, această particularitate explică dezvoltarea extrem de largă și de rapidă a capitalismului în America. Faptul că în anumite regiuni ale unei țări imense nu există proprietate privată asupra pămîntului nu înlătură capitalismul — spre știința narodnicilor noștri ! —, ci, dimpotrivă, îi lărgeste baza de mîine și grăbește dezvoltarea lui. Pe de altă parte, această particularitate, cu totul necunoscută în țările capitaliste vechi, de mult populate, ale Europei, servește în America pentru *camuflarea* procesului de expropriere a micilor agricultori, care

se desfășoară în regiunile deja populate și cele mai industriale ale țării.

Să luăm Nordul. Căpătăm aici următorul tablou :

	1900	1910	Creștere sau scădere
Întreaga populație sătească (milioane) ..	22,2	23,1	+3,9%
Numărul total al fermelor (mii)	2 874	2 891	+0,6%
Numărul total al proprietarilor (mii) ..	2 088	2 091	+0,1%
Numărul celor care au în proprietate <i>întrcaga</i> fermă (mii)	1 794	1 749	-2,5%

Constatăm aici nu numai o scădere relativă a numărului proprietarilor, nu numai o diminuare a ponderii lor în comparație cu numărul total al fermierilor etc., ci chiar o *scădere absolută* a numărului proprietarilor concomitent cu creșterea producției în partea principală a Statelor Unite, în care se află 60% din întreaga suprafață cultivată a țării !

Și nu trebuie să uităm că într-*una* din cele patru regiuni ale „Nordului“, și anume în regiunea centrală de nord-vest, *se mai dau și astăzi homestead-uri* ; în deceniul 1901—1910 au fost împărțite aici 54 000 000 de acri de pământ.

Tendința capitalismului spre exproprierea micii gospodării agricole se afirmă cu atîta putere, încît în „Nordul“ Americii se înregistrează o *scădere absolută* a numărului proprietarilor de pământ, *cu toate că* au fost împărțite zeci de milioane de acri de terenuri neocupate, libere.

Numai două împrejurări mai frînează încă această tendință în Statele Unite : 1) existența unor plantații sclavagiste nefărîmițate încă în Sud, unde se află o populație de negri oropsită și umilită, și 2) faptul că Vestul este slab populat. E limpede că amîndouă aceste împrejurări contribuie împreună la lărgirea bazei de mîine a capitalismului, la pregătirea condițiilor pentru o și mai rapidă și o și mai largă dezvoltare a lui. Ascuțirea contradicțiilor și eliminarea micii producții nu este înlăturată, ci mutată pe o arenă mai vastă. Extinderea incendiului capitalist este oarecum „încetinită“ cu prețul pregătirii pentru el a unui material nou, imens și mai inflamabil.

Mai departe. În problema expropriării micii gospodării agricole dispunem de date referitoare la numărul fermelor cu vite. Iată cifrele generale pentru Statele Unite :

Procentul fermelor care au avut	1900	1910	Creștere sau scădere
vite în general	95,8	94,9	-0,9
vaci de lapte	78,7	80,8	+2,1
cai	79,0	73,8	-5,2

Aceste date denotă, în linii generale, o scădere a numărului proprietarilor în raport cu numărul total al fermierilor. Procentul proprietarilor de vaci de lapte a crescut, dar într-o măsură mai mică decât aceea în care a scăzut procentul proprietarilor de cai.

Să examinăm datele pe grupuri de gospodării în ceea ce privește principalele două feluri de vite.

Grupuri de ferme	Procentul de ferme care au avut vaci de lapte		Creștere sau scădere
	1900	1910	
Sub 20 de acri	49,5	52,9	+3,4
Între 20 și 49 acri	65,9	71,2	+5,3
„ 50 „ 99 „	84,1	87,1	+3,0
„ 100 „ 174 „	88,9	89,8	+0,9
„ 175 „ 499 „	92,6	93,5	+0,9
„ 500 „ 999 „	90,3	89,6	+0,7
De la 1 000 de acri în sus ..	82,9	86,0	-3,1
Statele Unite în ansamblu	78,7	80,8	+2,1

Vedem că cea mai mare creștere numerică se înregistrează în grupul fermelor *mic*i care țin vaci de lapte, după care urmează latifundiile și apoi fermele mijlocii. A scăzut procentul fermelor cu vite de lapte în grupul marilor fermieri cu 500—999 de acri de pământ.

În general pare să rezulte aici un câștig pentru mica gospodărie agricolă. Reamintim însă că prezența vitelor de lapte într-o gospodărie agricolă poate avea o dublă semnificație : pe de o parte, ea poate însemna o ridicare generală a stării materiale și o îmbunătățire a condițiilor alimentare. Pe de altă parte — și mai des —, ea înseamnă dezvoltarea uneia dintre ramurile agriculturii și ale creș-

terii vitelor în scopuri comerciale: producția de lapte pentru vânzare la orașe și în centrele industriale. Am văzut mai sus că în statistica americană fermele de acest gen, fermele „de lapte“, au fost grupate separat după principala sursă de venit. Acest grup se caracterizează prin aceea că suprafața cultivată și întreaga suprafață de pământ sînt *inferioare* mediei, în timp ce valoarea producției este *superioară* mediei, iar folosirea muncii salariate este *de două ori mai mare* decît media socotită la 1 acru de pământ. Creșterea rolului fermelor mici în ramura producției de lapte poate foarte ușor să însemne — și e sigur că înseamnă — o creștere a fermelor de lapte *capitaliste*, de tipul descris, pe mici parcele de pământ. Iată, pentru a face o paralelă, datele referitoare la *concentrarea* vitelor de lapte în America:

Regiuni	Numărul mediu de vaci de lapte la 1 fermă		Creștere de
	1900	1910	
Nordul	4,8	5,3	+0,5
Sudul	2,3	2,4	+0,1
Vestul	5,0	5,2	+0,2
<i>Total</i>	3,8	4,0	+0,2

Vedem că Nordul, care este cel mai bogat în vite de lapte, și-a sporit cel mai mult *avuția*. Iată cum s-a repartizat pe grupe această creștere:

Nordul Grupuri de ferme	Creșterea sau scăderea procentuală a numărului de vaci de lapte între 1900 și 1910
Sub 20 de acri	- 4% (+ 10,0% creșterea n-rului de ferme)
Între 20 și 49 de acri	- 3% (- 12,6% „ „ „ „)
„ 50 „ 99 „ „	+ 9% (- 7,3% „ „ „ „)
„ 100 „ 174 „ „	+ 14% (+ 2,2% „ „ „ „)
„ 175 „ 499 „ „	+ 18% (+ 12,7% „ „ „ „)
„ 500 „ 999 „ „	+ 29% (+ 40,4% „ „ „ „)
De la 1 000 de acri în sus	+ 18% (+ 16,4% „ „ „ „)
<i>Total</i>	+ 14% (+ 0,6% creșterea n-rului de ferme)

Creșterea mai rapidă a *numărului* fermelor mici cu vite de lapte n-a împiedicat *concentrarea* mai rapidă a acestora în gospodăriile mari.

Să vedem acum datele referitoare la numărul fermelor care au avut cai. Avem aici înaintea noastră date care se referă la vitele de muncă și care arată structura generală a gospodăriei, și nu dezvoltarea unei anumite ramuri de agricultură cu caracter comercial.

Grupuri de ferme	Procentul gospodăriilor care au avut cai		Scădere
	1900	1910	
Sub 20 de acri	52,4	48,9	-3,5
Între 20 și 49 de acri ..	66,3	57,4	-8,9
„ 50 „ 99 „ „ ..	82,2	77,6	-4,6
„ 100 „ 174 „ „ ..	88,6	86,5	-2,1
„ 175 „ 499 „ „ ..	92,0	91,0	-1,0
„ 500 „ 999 „ „ ..	93,7	93,2	-0,5
De la 1 000 de acri în sus	94,2	94,1	-0,1
Statele Unite în ansamblu			79,0 73,8 -5,2

Vedem aici că procentul gospodăriilor lipsite de cai este cu atât mai mare cu cât sînt mai mici gospodăriile. Cu excepția gospodăriilor foarte mici (sub 20 de acri), în grupul cărora, după cum știm, se află relativ mai multe ferme capitaliste decît în grupurile învecinate, observăm că o dată cu creșterea suprafeței fermei scade rapid numărul gospodăriilor lipsite de cai, iar lipsa de cai crește mult mai slab. E posibil ca în fermele bogate folosirea plugurilor cu aburi și a altor surse mecanice de forță motrice să compenseze în parte scăderea numărului vitelor de muncă, dar, în ceea ce privește masa gospodăriilor sărace, o astfel de presupunere este exclusă.

În sfîrșit, extinderea procesului de expropriere reiese, de asemenea, din datele referitoare la numărul fermelor ipotecate :

R e g i u n i	Procentul fermelor ipotecate		
	1890	1900	1910
Nordul	40,3	40,9	41,9
Sudul	5,7	17,2	23,5
Ve. '	23,1	21,7	28,6
Statele Unite în an-samblu			28,2 31,0 33,6

Procentul fermelor ipotecate crește neîncetat în toate regiunile țării, el fiind mai mare ca oriunde în Nordul industrial și capitalist, regiunea cea mai populată. Statisticienii americani arată (p. 159, vol. V) că în Sud creșterea numărului fermelor ipotecate se explică, probabil, prin „fărămițarea” plantațiilor, care se vînd în parcele negrilor și fermierilor albi; în momentul cumpărării se plătește numai o parte din preț, iar restul se transformă în datorie ipotecară. Vedem, așadar, că în Sudul sclavagist are loc o *operație de răscumpărare* sui generis. Este demn de semnalat că în 1910 negrii dețineau în Statele Unite numai 920 883 de ferme, adică 14,5% din numărul total; între 1900 și 1910, numărul fermelor deținute de albi a crescut cu 9,5%, iar numărul celor deținute de negri a crescut cu 19,6%, adică de două ori mai repede. La o jumătate de secol după „victoria” asupra proprietarilor de sclavi, negrii continuă să dea dovadă de o energie deosebită în tendința lor de a se elibera de „plantatori”.

În general vorbind, ipotecarea unei ferme nu denotă întotdeauna o situație grea, scriu tot acolo statisticienii americani; uneori ea înseamnă pur și simplu că proprietarul își procură capital pentru îmbunătățiri funciare etc. Acest lucru este de netăgăduit. Dar această observație incontestabilă nu trebuie să pună în umbră — cum se întîmplă de prea multe ori la economiștii burghezi — faptul că numai o minoritate înstărită este în stare să-și procure în acest mod capital pentru îmbunătățiri funciare etc. și să-l întrebuințeze în mod productiv, în timp ce majoritatea se ruinează și mai mult, căzînd în ghearele capitalului financiar în această formă a lui.

Dependența fermierilor de capitalul financiar ar putea — și ar trebui — să atragă asupra sa într-o măsură mult mai mare atenția cercetătorilor. Dar această latură a problemei, cu toată enorma ei importanță, a rămas în umbră.

Or, creșterea numărului fermelor ipotecate înseamnă, în orice caz, că în fapt puterea asupra lor trece în mîinile capitalului. E de la sine înțeles că, în afară de fermele ipotecate în mod oficial, prin acte autentice, există și destul

de multe ferme înglodate în datorii particulare, contractate prin înscrisuri sub semnătură privată sau neînregistrate de statistică.

15. TABLOU COMPARATIV AL EVOLUȚIEI INDUSTRIEI ȘI AGRICULTURII

Deși are o serie de lipsuri, totuși, prin caracterul lui complet și prin uniformitatea metodelor folosite la culegerea lui, materialul pe care-l furnizează statistica americană este superior materialului referitor la alte țări. Datorită acestui fapt, există posibilitatea de a compara datele privind industria și agricultura pe anii 1900 și 1910, de a înfățișa tabloul general al rînduieiilor economice în ambele părți ale economiei naționale și al evoluției acestor rînduiei. Ideea cea mai curentă a economiei burgheze, idee pe care o repetă, de altfel, și d-l Ghimner, constă în a opune industria agriculturii. Să vedem deci, pe baza unor date exacte și culese pe scară de masă, în ce măsură este justă această opunere.

Să începem cu numărul întreprinderilor în industrie și în agricultură.

	Numărul întreprinderilor în mii		Creșterea în %	Creșterea popu- lației (oras și sătești și sătești) în %
	1900	1910		
Industria	207,5	268,5	+29,4%	+34,8%
Agricultura	5 737	6 361	+10,9%	+11,2%

În agricultură întreprinderile sînt mult mai numeroase și mai mici. În aceasta își găsește expresia înapoierea și fărîmițarea ei.

Creșterea numărului total al întreprinderilor în agricultură este mult mai lentă decît în industrie. În Statele Unite acționează doi factori care nu există în celelalte țări avansate și care intensifică și accelerează enorm creșterea numărului întreprinderilor în agricultură. Este, în primul rînd, fărîmițarea latifundiilor sclavagiste din Sud, care continuă

să se desfășoare și în prezent, și „răscumpărarea“ de către negri și de către fermieri albi a unor mici parcele de la „plantatori“, iar în al doilea rând, existența unor întinse terenuri neocupate, libere, pe care guvernul le împarte la toți doritorii. Și, cu toate acestea, numărul întreprinderilor în agricultură crește mult mai încet decât în industrie.

Aceasta se explică prin două cauze. Pe de o parte, în agricultură gospodăria mai păstrează încă într-o măsură destul de mare caracterul de gospodărie naturală; de agricultură continuă să se desprindă diferite operații care înainte făceau parte din cercul muncilor familiei țărănești — de pildă confecționarea și repararea diferitelor unelte, ustensile etc. —, iar acum constituie ramuri speciale ale industriei. Pe de altă parte, agriculturii îi este propriu un monopol pe care industria nu-l cunoaște și care este de neînlăturat în condițiile capitalismului; este monopolul proprietății funciare. Chiar dacă nu există proprietate privată asupra pământului — în regiuni foarte întinse ale Statelor Unite, ea nu există în fapt nici astăzi —, stăpânirea pământului, ocuparea lui de către diferiți proprietari particulari creează un monopol. În regiunile principale ale țării este ocupată întreaga suprafață de pământ; creșterea numărului întreprinderilor agricole este posibilă numai pe calea fărâmițării întreprinderilor existente; crearea liberă de noi întreprinderi alături de cele vechi este imposibilă. Monopolul proprietății funciare creează o frână pentru dezvoltarea agriculturii, frână care, spre deosebire de industrie, întârzie dezvoltarea capitalismului în agricultură.

Nu putem compara cu precizie suma capitalului investit în întreprinderile industriale și în cele agricole pentru că în valoarea pământului intră și renta funciară. Sîntem nevoiți să comparăm capitalul investit în industrie și prețul produselor industriale cu valoarea totală a întregii avuții a fermelor și cu prețul principalului produs agricol. În aceste condiții, perfect comparabile vor fi numai raporturile procentuale care arată creșterea valorilor totale ale unora și altora.

		Milioane de dolari		Creștere
		1900	1910	în %
Industria	Capitalul tuturor întreprinderilor	8 975	18 428	+105,3%
	Prețul produselor lor	11 406	20 671	+ 81,2%
Agricultura	Valoarea întregii proprietăți a fermelor	20 440	40 991	+100,5%
	Prețul recoltei globale de cereale	1 483	2 665	+ 79,8%
	Recolta globală în milioane de busheli	4 439	4 513	+ 1,7%

Constatăm că în decurs de 10 ani, din 1900 și până în 1910, *s-a dublat* și valoarea capitalului investit în industrie, și valoarea întregii proprietăți a fermelor. Deosebirea imensă și fundamentală constă în faptul că în agricultură producția produsului principal, cerealele, înregistrează o creștere infimă, de 1,7%, și aceasta în condiții când întreaga populație a crescut cu 21,0%.

În dezvoltarea ei, agricultura rămâne în urma industriei ; acest fenomen este propriu *tuturor* țărilor capitaliste și constituie una dintre cauzele cele mai adânci ale zdruncinării proporționalității dintre diferitele ramuri ale economiei naționale, una dintre cele mai adânci cauze ale crizelor și scumpetei.

Capitalul a eliberat agricultura de feudalism, a atras-o în circuitul comercial, iar o dată cu aceasta pe făgașul dezvoltării economice mondiale, a smuls-o din stagnarea și anchilozarea medievală și patriarhală. Dar el nu numai că n-a înlăturat oprimarea și exploatarea maselor, starea lor de mizerie, ci, dimpotrivă, creează aceste calamități într-o formă nouă și restaurează pe o bază „modernă” formele lor vechi. Capitalismul nu numai că nu a înlăturat contradicția dintre industrie și agricultură, ci, dimpotrivă, o lărgeste și o adâncește tot mai mult. Asupra agriculturii apasă din ce în ce mai greu jugul capitalului, care se formează mai cu seamă în sfera comerțului și a industriei.

Creșterea infimă a cantității produsului agricol (+ 1,7%) și creșterea imensă a prețului lui (+ 79,8%) ne arată în chip grăitor, pe de o parte, rolul rentei funciare, al tributului pe care proprietarii de pământ îl iau de la societate. De starea de înapoiere a agriculturii, care rămâne în urma dezvoltării industriei, profită proprietarii funciari, datorită

situației lor de monopol, pentru a pune în buzunar milioane și miliarde. Întreaga proprietate a fermelor a crescut în zece ani cu 20 $\frac{1}{2}$ miliarde de dolari. În această sumă, creșterea prețului clădirilor, a inventarului viu și mort nu reprezintă decât 5 miliarde. Prețul pământului, renta funciară capitalizată, a crescut în zece ani cu 15 miliarde (+ 118,10%).

Pe de altă parte, vedem aici cât se poate de clar deosebirea dintre situația *de clasă* a micilor agricultori și aceea a muncitorilor salariați. „Muncesc“, desigur, și unii și alții; și unii și alții sînt, bineînțeles, exploatați de capital, deși în forme cu totul diferite. Dar numai vulgarii democrați burghezi pot vedea în aceasta un temei suficient pentru a pune laolaltă aceste clase diferite, pot vorbi despre mica gospodărie „bazată pe muncă proprie“. A proceda astfel înseamnă a disimula și estompa tocmai structura *socială* a economiei, formația ei burgheză, punînd pe primul plan o trăsătură proprie *tuturor* formațiilor premergătoare: necesitatea muncii, a muncii personale, a muncii fizice pentru existența micului agricultor.

În condițiile capitalismului, micul agricultor devine — cu sau fără vrerea lui, cu sau fără știrea lui — producător de mărfuri. Și la această schimbare se reduce tot miezul problemei. Chiar atunci cînd nu exploatează încă muncitori salariați, prin simplul efect al acestei schimbări, el devine oricum un antagonist al proletariatului, un mic-burghez. El își vinde produsul, iar proletarul forța de muncă. Micii agricultori, ca clasă, nu pot să nu dorească urcarea prețurilor produselor agricole, ceea ce echivalează cu participarea lor alături de marii proprietari funciari la împărțirea rentei funciare, cu solidarizarea lor cu moșierii împotriva restului societății. Pe măsură ce se dezvoltă producția de mărfuri, micul agricultor devine în mod inevitabil, prin situația sa *de clasă*, un *mic agrarian*.

Și printre muncitorii salariați se întîmplă cazuri cînd o mică parte din ei se unesc cu patronii lor împotriva întregii clase a muncitorilor salariați. Dar aceasta este tocmai unirea *unei părți* a clasei cu adversarul ei împotriva *întregii clase*. Nu ne putem imagina o îmbunătățire a situației muncitorilor salariați, ca clasă, fără ridicarea

nivelului de trai al masei și fără ascuțirea antagonismului dintre ea și capitalul care domnește în societatea actuală, dintre ea și toată clasa capitaliștilor. Și, dimpotrivă, ne putem imagina foarte bine cazul — și el este chiar tipic pentru capitalism — când îmbunătățirea situației micilor agricultori, ca clasă, este rezultatul unirii lor cu moșierii, al participării lor la stoarcerea unei rente funciare sporite de la întreaga societate, este rezultatul antagonismului dintre ei și masa de proletari și semiproletari, care depind în întregime sau în principal de vânzarea forței de muncă.

Iată datele statisticii americane cu privire la situația — și la numărul — muncitorilor salariați în comparație cu micii agricultori :

	1900	1910	Creștere în %	
Industria	Numărul muncitorilor salariați (mii)	4 713	6 615	+40,4%
	Salariile lor (milioane de dolari)....	2 008	3 427	+70,6%
Agricultura	Numărul muncitorilor salariați	?	? circa	+47,1%
	Salariile lor (milioane de dolari).....	357	652	+82,3%
	Numărul fermierilor (mii)	5 737	6 361	+10,9%
	Prețul produsului lor principal, al cerealelor (milioane de dolari)	1 483	2 665	+79,8%

Muncitorii din industrie *au pierdut* pentru că câștigul lor a crescut cu numai 70,6% („numai“, pentru că aproape aceeași cantitate de cereale ca și mai înainte, 101,7% față de cantitatea de mai înainte, costă acum 179,8% față de prețul de mai înainte !!), în timp ce numărul muncitorilor a crescut cu nu mai puțin de 40%.

Micii agricultori *au câștigat*, ca mici agrarieni, pe seama proletariatului. Numărul micilor agricultori a crescut cu numai 10,9% (chiar dacă am lua separat numai pe micii fermieri, creșterea n-ar fi totuși mai mare de 11,9%), cantitatea produsului lor n-a crescut aproape de loc (+ 1,7%), în timp ce prețul produsului a crescut cu 79,8%.

Fiște, capitalul comercial și capitalul financiar și-au luat partea leului din această rentă funciară, dar, cu toate acestea, raportul de clasă dintre micii agricultori și muncitorii salariați corespunde într-un total raportului de clasă dintre micul burghez și proletar.

Creșterea numărului muncitorilor salariați *depășește* creșterea populației (+ 40% față de + 21%). Crește exproprierea micilor producători și a micilor agricultori. Crește proletarizarea populației*.

Creșterea numărului fermierilor — și într-o măsură și mai mare, după cum știm, a numărului proprietarilor din rîndurile lor — *rămîne în urma* creșterii populației (10,9% față de 21%). Micii agricultori devin tot mai mult monopolști, mici agrarieni.

Să aruncăm acum o privire asupra raportului dintre mica producție și marea producție în industrie și în agricultură. În ceea ce privește industria, datele nu se referă la anii 1900 și 1910, ci la anii 1904 și 1910.

Împărțim întreprinderile industriale în trei grupuri principale după volumul producției, socotind mici întreprinderile cu o producție sub 20 000 de dolari, mijlocii întreprinderile cu o producție cuprinsă între 20 000 și 100 000 de dolari și mari întreprinderile cu o producție de la 100 000 de dolari în sus. În ceea ce privește întreprinderile agricole, sîntem lipsiți de posibilitatea de a le grupa altfel decît după suprafața de pămînt. Socotim mici fermele sub 100 de acri, mijlocii fermele care au între 100 și 175 de acri și mari fermele care au de la 175 de acri în sus.

Grupuri de întreprinderi	Numărul întreprinderilor în mii				Creșterea în %	
	1900	%	1910	%		
Industria	Mici	144	66,6	180	67,2	+25,0%
	Mijlocii	48	22,2	57	21,3	+18,7%
	Mari	24	11,2	31	11,5	+29,1%
	<i>Total</i> ..	216	100,0	268	100,0	+24,2%
Agricultura	Mici	3 297	57,5	3 691	58,0	+11,9%
	Mijlocii	1 422	24,8	1 516	23,8	+ 6,6%
	Mari	1 018	17,7	1 154	18,2	+13,3%
	<i>Total</i> ..	5 737	100,0	6 361	100,0	+10,9%

* Numărul muncitorilor salariați în agricultură, sau, mai bine zis, creșterea lui, este determinat de proporția: $82,3 : 70,6 = x : 40,4$, de unde $x = 47,1$.

Constatăm o remarcabilă similitudine de evoluție.

Atît în industrie, cît și în agricultură scade ponderea întreprinderilor mijlocii, al căror număr crește mai încet decît numărul întreprinderilor mici și al celor mari.

Atît în industrie cît și în agricultură, numărul întreprinderilor mici crește mai încet decît numărul celor mari.

Care sînt schimbările survenite în puterea economică sau în rolul economic al diferitelor tipuri de întreprinderi ? În privința întreprinderilor industriale avem date referitoare la prețul produsului, iar în privința celor agricole — date referitoare la prețul întregii avuții a fermelor.

Grupuri de întreprinderi :	Milioane de dolari				Creștere în %	
	1900	%	1910	%		
Industria	Mici	927	6,3	1 127	5,5	+ 21,5%
	Mijlocii	2 129	14,4	2 544	12,3	+ 19,5%
	Mari	11 737	79,3	17 000	82,2	+ 44,8%
	<i>Total</i> ..	14 793	100,0	20 671	100,0	+ 39,7%
Agricultura	Mici	5 790	28,4	10 499	25,6	+ 81,3%
	Mijlocii	5 721	28,0	11 089	27,1	+ 93,8%
	Mari	8 929	43,6	19 403	47,3	+117,3%
	<i>Total</i> ..	20 440	100,0	40 991	100,0	+100,5%

Constatăm și aici o remarcabilă similitudine de evoluție.

Atît în industrie cît și în agricultură scade ponderea întreprinderilor mici, ca și a celor mijlocii ; crește numai ponderea întreprinderilor mari.

Atît în industrie cît și în agricultură are loc, cu alte cuvinte, eliminarea micii producții de către marea producție.

De data aceasta, deosebirea dintre industrie și agricultură constă în faptul că în industrie ponderea întreprinderilor mici a crescut ceva mai mult decît ponderea întreprinderilor mijlocii (+ 21,5% față de + 19,5%), în timp ce în agricultură lucrurile stau invers. Firește, deosebirea nu e prea mare și din ea nu se pot trage nici un fel de concluzii generalizate. Rămîne însă bine stabilit că, în cea mai avansată țară capitalistă din lume, în ultimul deceniu, mica producție în industrie a crescut într-o măsură mai

mare decît producția mijlocie, în timp ce în agricultură lucrurile stau invers. Acest fapt arată cît de puțin serioase sînt afirmațiile curente ale economiștilor burghezi, care pretind că industria confirmă în mod absolut și fără excepții legea eliminării micii producții de către marea producție, în timp ce agricultura o infirmă.

În agricultura Statelor Unite nu numai că are loc un proces de eliminare a micii producții de către marea producție, dar acest proces se desfășoară cu o regularitate mai mare decît în industrie.

Nu trebuie să uităm totodată faptul, demonstrat de noi mai sus, că gruparea gospodăriilor agricole după suprafața de pămînt face ca proporțiile reale ale procesului de eliminare a micii producții de către marea producție să apară *diminuate*.

Cît privește *gradul* de concentrare deja atins, trebuie să spunem că sub acest raport agricultura a rămas foarte mult în urmă. În industrie, 11% din întreprinderile mari dețin peste $\frac{8}{10}$ din producția globală. Rolul micilor întreprinderi este infim : 5,5% din producție revine la $\frac{2}{3}$ din numărul total al întreprinderilor ! În comparație cu aceasta, în agricultură domnește încă o stare de fărîmițare : 58% întreprinderi mici dau un sfert din valoarea totală a întregii avuții a fermelor ; 18% întreprinderi mari — mai puțin de jumătate (47%). Numărul total al întreprinderilor din agricultură este de peste 20 de ori mai mare decît numărul întreprinderilor din industrie.

Aceasta confirmă concluzia trasă de mult că în agricultură capitalismul se află într-un stadiu mai apropiat de cel manufacturier, dacă comparăm evoluția lui cu evoluția industriei, decît de marea industrie mecanizată. Munca manuală predomină încă în agricultură, iar folosirea mașinilor este relativ extrem de slabă. Datele citate nu dovedesc însă nicidecum imposibilitatea socializării producției agricole și pe actuala ei treaptă de dezvoltare. Cine ține în mîină băncile, acela ține în mîină *nemijlocit* o treime din numărul total al fermelor Americii, iar în mod indirect domină întreaga lor masă. Organizarea producției pe baza unui plan general unic în cele 1 milion de gospodării care dau mai mult de jumătate din valoarea totală a întregii

producții este un lucru, fără doar și poate, realizabil în condițiile dezvoltării contemporane a asociațiilor de tot felul și a tehnicii relațiilor și transporturilor.

16. REZULTATE ȘI CONCLUZII

Recensămintele agricole din Statele Unite din anii 1900 și 1910 reprezintă ultimul cuvânt al statisticii sociale în acest domeniu al economiei naționale. Ele ne oferă cel mai bun material din câte există în țările avansate, material care cuprinde milioane de gospodării și care permite să se ajungă la deducții și concluzii concrete și precise cu privire la evoluția agriculturii în condițiile capitalismului. Legile acestei evoluții pot fi studiate pe baza acestui material mai ales datorită și faptului că Statele Unite ale Americii reprezintă o țară foarte întinsă și cu o foarte mare diversitate de relații, cu o foarte mare bogăție de nuanțe și forme de agricultură capitalistă.

Observăm aici, pe de o parte, trecerea de la rînduieli sclavagiste — sau, ceea ce în cazul de față este tot una, de la rînduieli feudale — în agricultură la rînduieli comerciale și capitaliste, iar pe de altă parte o dezvoltare deosebit de largă și de rapidă a capitalismului în cea mai liberă și mai avansată țară burgheză. Paralel cu aceasta observăm o colonizare remarcabil de largă, îndrumată pe un făgaș democratic-capitalist.

Găsim aici și regiuni de mult populate, cu caracter industrial pronunțat, cu o agricultură foarte intensivă, regiuni care se aseamănă cu majoritatea regiunilor Europei occidentale, civilizate, vechi — capitaliste; — și regiuni în care agricultura și creșterea vitelor au un caracter primitiv-extensiv, ca în unele ținuturi periferice ale Rusiei sau în unele părți ale Siberiei. Întîlnim aici atît ferme mari, cît și ferme mici de cele mai variate tipuri: mari latifundii, plantațiile Sudului fost sclavagist și ale Vestului în curs de colonizare, plantațiile de pe litoralul nordic — foarte dezvoltat din punct de vedere capitalist — al Oceanului Atlantic; — și mici ferme ale dijmașilor negri, și mici ferme capitaliste care produc lapte sau legume pentru piață în Nordul industrial sau fructe pe litoralul Oceanului

Pacific ; — și „fabrici de grâu“ cu muncitori salariați, și homestead-uri stăpânite de mici agricultori „de sine stătători“, care sînt încă plini de iluzii naive cu privire la un trai bazat pe „munca brațelor proprii“.

Diversitatea de relații este remarcabilă, cuprinzînd și trecutul și viitorul, și Europa și Rusia. Comparația cu Rusia este deosebit de instructivă, între altele, în ceea ce privește urmările unei eventuale treceri gratuite a tuturor pămînturilor în mîinile țaranilor, trecere progresistă, dar, fără doar și poate, capitalistă.

Legile generale ale dezvoltării capitalismului în agricultură și diversitatea formelor de manifestare a acestor legi pot fi studiate cel mai bine din exemplul Statelor Unite. Și acest studiu duce la concluzii care pot fi rezumate în următoarele teze sumare.

În raport cu industria, în agricultură munca manuală predomină asupra mașinii într-o măsură incomparabil mai mare. Dar mașina cîștigă mereu teren, ridicînd nivelul tehnic al gospodăriei și făcînd din ea o gospodărie mai mare, mai capitalistă. În agricultura contemporană, mașinile sînt folosite în mod capitalist.

Criteriul și indiciul principal al capitalismului în agricultură este munca salariată. Atît dezvoltarea muncii salariate, cît și creșterea folosirii mașinilor se observă în *toate* regiunile țării, în toate ramurile agriculturii. Creșterea numărului muncitorilor salariați întrece creșterea populației sătești și a întregii populații a țării. Creșterea numărului fermierilor rămîne în urma creșterii populației sătești. Contradicțiile de clasă se adîncesc și devin tot mai ascuțite.

Eliminarea micii producții de către marea producție în agricultură progresează. Acest fapt este pe deplin dovedit prin compararea datelor pe 1900 și pe 1910 cu privire la întreaga avuție a fermelor.

Dar proporțiile reale ale acestui proces apar diminuate, iar situația micilor agricultori apare în culori mai puțin sumbre datorită faptului că în 1910 în America statisticienii s-au limitat — după cum se limitează aproape pretutindeni în Europa — să clasifice gospodăriile numai după suprafața de pămînt. Cu cît mai larg și mai rapid se desfășoară trecerea la agricultura intensivă, cu atît mai

accentuată este această diminuare a proporțiilor reale ale procesului de eliminare, această falsificare a realității.

Capitalismul crește nu numai prin accelerarea dezvoltării gospodăriilor mari ca suprafață în regiunile cu agricultură extensivă, ci și prin crearea pe suprafețe mai mici a unor gospodării mai mari prin volumul producției, mai capitaliste în regiunile cu agricultură intensivă.

Rezultatul este că în marile gospodării concentrarea producției este de fapt mai puternică, iar eliminarea micii producții merge în fapt mai departe și mai adânc decît arată datele obișnuite cu privire la fermele de diferite mărimi după suprafața de pămînt. Datele recensămîntului din 1900, care a fost prelucrat mai minuțios, mai amănunțit, mai științific, nu lasă nici umbră de îndoială în această privință.

Exproprierea micii gospodării progresează. În cursul ultimelor decenii scade neconținut procentul de proprietari în raport cu numărul total al fermierilor, care, la rîndul lui, crește mai încet decît numărul populației. În regiunea cea mai importantă, care furnizează cea mai mare cantitate de produse agricole și care nu cunoaște nici rămășițele sclaviei, nici colonizări de mari proporții, în Nord, numărul celor care au în proprietate întreaga fermă scade în mod absolut. În ultimul deceniu a scăzut procentul fermierilor care posedă vite în general; în opoziție cu creșterea procentului de fermieri care au vite de lapte, a crescut — și mult mai puternic — procentul fermierilor lipsiți de cai, mai ales în rîndurile micilor fermieri.

În linii generale, compararea unor date de același gen pe una și aceeași perioadă în ceea ce privește industria și agricultura ne arată, concomitent cu starea de înapoiere incomparabil mai mare a celei de-a doua, o remarcabilă identitate în ceea ce privește legea evoluției, eliminarea micii producții atît în industrie, cît și în agricultură.

PROIECT DE HOTĂRÎRE CU PRIVIRE
LA CONVOCAREA CELEI DE-A DOUA
CONFERINȚE SOCIALISTE ⁷⁶

Biroul (I.S.K.), în urma unei consfătuiri cu o serie de reprezentanți din diferite țări, hotărăște :

să convoace a doua Conferință a socialiștilor care se situează pe poziția hotărîrilor de la Zimmerwald.

Ordinea de zi :

- 1) lupta împotriva războiului ;
- 2) unirea internațională a socialiștilor care sînt împotriva războiului și a naționalismului ;
- 3) măsuri practice în domeniul organizării, al agitației și al luptei împotriva guvernelor ;
- 4) dezvoltarea hotărîrilor de la Zimmerwald.

Data convocării : 15 aprilie 1916.

Prezenta hotărîre va fi publicată (în textul destinat publicității, data convocării va fi indicată 15 martie).

Toate organizațiile socialiste care se situează pe poziția hotărîrilor de la Zimmerwald sînt invitate să dezbată (să discute) toate chestiunile de pe ordinea de zi și toate proiectele de rezoluții ⁷⁷. Proiectele (semnate de 2—3 delegați se publică în „Berliner Tagwacht“.

*Scris între 23 și 27 Ianuarie
(5 și 9 februarie) 1916*

*Publicat pentru prima oară
în 1948, în ediția a 4-a a
Operele lui V. I. Lenin, vol. 22*

Se tipărește după manuscris

ÎN LEGĂTURĂ CU CONFERINȚA DE LA 24 APRILIE 1916

PROPUNERE DIN PARTEA UNEI DELEGAȚII *

1. Sînt admiși numai reprezentanții acelor organizații politice sau sindicale sau acele persoane care se situează pe poziția hotărîrilor Conferinței de la Zimmerwald.

2. Din partea țărilor în care partidele oficiale sau organizațiile sindicale aderă la I.S.K. vor fi admiși numai reprezentanții desemnați de aceste organizații.

3. Din partea țărilor în care partidele oficiale sau organizațiile sindicale n-au aderat la I.S.K. vor fi admiși numai reprezentanții acelor organizații și grupuri care :

a) acționează în țara respectivă, în scris și prin viu grai, în spiritul hotărîrilor de la Zimmerwald ;

b) sprijină I.S.K. prin activitatea lor.

4. Participarea individuală va fi admisă numai cu titlu de excepție și numai cu drept de vot consultativ.

5. Contestațiile cu privire la valabilitatea mandatelor vor fi soluționate definitiv, după ascultarea motivelor și ținîndu-se seama de împrejurări, de o comisie aleasă de conferință și compusă din 9 membri, printre care vor fi și 4 membri ai I.S.K.

6. Procedura de vot va fi stabilită de conferință.

[[Adaos care nu se va publica, — el va fi introdus în procesul-verbal :

Tovarășii care au fost la Zimmerwald au *dreptul* („le droit“ — în textul francez) să participe cu vot consultativ la conferința a doua.]]

*Scris în limba germană
între 23 și 27 ianuarie
(5 și 9 februarie) 1916*

*Publicat la 29 februarie 1916, în
„Bulletin. Internationale Sozialistische Kommission zu Bern“ nr. 3*

*Publicat în limba rusă pentru prima
oară în 1948, în ediția a 4-a a
Operele lui V. I. Lenin, vol. 22*

*Se tipărește după manuscris
Traducere din limba germană*

CUVÎNTARE ROSTITĂ
LA MITINGUL INTERNAȚIONAL
DE LA BERNA DIN 8 FEBRUARIE 1916 ⁷⁹

Tovarăși ! Războiul european bîntuie de mai bine de un an și jumătate. Cu fiecare lună de război, cu fiecare zi de război, masele muncitorești își dau seama tot mai clar că Manifestul de la Zimmerwald a spus adevărul atunci cînd a declarat că frazele pe tema „apărării patriei“ etc. nu sînt decît o înșelătorie din partea capitaliștilor. Pe zi ce trece devine tot mai limpede că acesta este *un război al capitaliștilor, al marilor tîlhari*, care vor să decidă pe cîmpul de luptă care dintre ei să capete mai multă pradă, să jefuiască mai multe țări, să asuprească și să subjuge mai multe națiuni.

Pare neverosimil, mai ales pentru tovarășii elvețieni, dar este totuși adevărat că și la noi, *în Rusia*, nu numai țarismul sîngeros, nu numai capitaliștii, dar și o parte din așa-ziii sau foștii socialiști spun că Rusia duce „un război de apărare“, că Rusia luptă numai împotriva invaziei germane. În realitate însă, toată lumea știe că de decenii țarismul asuprește în Rusia peste 100 000 000 de oameni de alte naționalități, că de decenii Rusia duce o politică tîlhărească împotriva Chinei, Persiei, Armeniei, Galiției. *Nici Rusia, nici Germania și nici vreo altă mare putere nu au dreptul să vorbească despre „un război de apărare“*: toate marile puteri duc un război capitalist, imperialist, un război tîlhăresc, un război pentru subjugarea popoarelor mici, precum și a altor popoare, un război pentru profiturile capitaliștilor, care din suferințele îngro-

zitoare ale maselor, din sîngele proletarilor storc aurul pur al veniturilor lor de miliarde.

Acum patru ani, în noiembrie 1912, cînd a devenit clar că se apropie războiul, reprezentanții socialiștilor din lumea întreagă s-au întrunit la Congresul socialist internațional de la Basel. Încă de pe atunci era în afară de orice îndoială că viitorul război va fi un război între marile puteri, între marii rechini, că vina războiului cade asupra clasei capitaliste și asupra guvernelor *tuturor* marilor puteri. Și Manifestul de la Basel, adoptat în *unanimitate* de către partidele socialiste din lumea întreagă, a rostit deschis acest adevăr. *Manifestul de la Basel nici nu pomeneste măcar de „război de apărare”, de „apărarea patriei”.* El înfierează guvernele și burghezia *tuturor* marilor puteri, fără excepție. El spune deschis că războiul va fi o crimă monstruoasă, că muncitorii consideră o crimă să tragă unii în alții, că grozăviile războiului și revolta pe care o vor stîrni în rîndurile muncitorilor trebuie să ducă inevitabil la *revoluție proletară*.

Cînd războiul a izbucnit într-adevăr, s-a văzut că la Basel a fost just definit caracterul acestui război. Dar organizațiile socialiste și muncitorești n-au urmat unanim linia trasată prin hotărîrile de la Basel, ci s-au scindat. În toate țările lumii vedem acum că organizațiile socialiste și muncitorești s-au împărțit în două mari tabere. Minoritatea, și anume liderii, activiștii, funcționarii, a trădat socialismul și a trecut de partea guvernelor. Cealaltă parte, care cuprinde masele muncitorești conștiente, continuă să-și adune forțele și să lupte împotriva războiului, pentru revoluția proletară.

Vederile acestei din urmă părți și-au găsit expresia, între altele, în Manifestul de la Zimmerwald.

La noi, în Rusia, *deputații muncitorilor* în Dumă au dus chiar de la începutul războiului o luptă revoluționară hotărîtă împotriva războiului și a monarhiei țariste. Cei cinci deputați ai muncitorilor — Petrovski, Badaev, Muranov, Șagov și Samoilov — au răspîndit manifeste revoluționare împotriva războiului și au desfășurat o energetică agitație revoluționară. Guvernul țarist a dispus

arestarea acestor cinci deputați, i-a deferit justiției și i-a condamnat la deportare pe viață în Siberia. De luni de zile zac în Siberia acești conducători ai clasei muncitoare, dar opera lor n-a fost distrusă; activitatea lor este continuată în același spirit de către muncitorii conștienți din întreaga Rusie.

Tovarăși! Ați ascultat aici reprezentanți din diferite țări, care v-au vorbit despre lupta revoluționară dusă de muncitori împotriva războiului. Aș vrea doar să vă mai citez exemplul uneia dintre cele mai mari și bogate țări, și anume exemplul Statelor Unite ale Americii. Capitaliștii din această țară realizează acum profituri uriașe de pe urma războiului din Europa. Ei, de asemenea, fac agitație pentru război, spunând că și America trebuie să se pregătească pentru a participa la el, că sute de milioane de dolari trebuie stoarse din sudoarea poporului pentru noi înarmări, pentru înarmări fără sfârșit. Și în America o parte din socialiști urmează această falsă și criminală chemare. Dar eu vă voi citi ce scrie tovarășul *Eugene Debs*, cel mai popular conducător al socialiștilor americani, candidatul Partidului socialist din America la postul de președinte al republicii.

În ziarul american „Appeal to Reason“ („Apel la rațiune“) ⁸⁰ din 11 septembrie 1915, el scrie: *„Eu nu sînt soldat capitalist, sînt un revoluționar proletar; eu nu fac parte din armata regulată a plutocrației, ci din armata neregulată a poporului. Eu refuz să merg la război pentru interesele clasei capitaliste. Sînt împotriva oricărui război, în afară de unul singur, pentru care mă pronunț din toată inima, și anume pentru un război mondial în numele revoluției sociale. La acest război sînt gata să particip, dacă clasele dominante vor face ca un asemenea război să devină în genere necesar“.*

Asemenea cuvinte adresează muncitorilor americani conducătorul lor iubit, tov. *Eugene Debs*, acest *Bebel* al Americii.

Și aceasta, tovarăși, vă arată o dată în plus că în toate țările lumii se pregătește efectiv o acțiune de strângere a forțelor clasei muncitoare. Grozăviile și suferințele îndurate de popor în acest război sînt de nedescris, dar noi nu trebuie și nu avem nici un motiv să privim cu des-nădejde viitorul.

Nu vor cădea în zadar milioane de victime în război și din cauza războiului. Milioanele care flămînzesc, milioanele care își jertfesc viața în tranșee nu sînt numai oameni care suferă, ci și oameni care acumulează forțe, cugetă asupra adevăratelor cauze ale războiului, își călesc voința și ajung la o tot mai clară înțelegere revoluționară a lucrurilor. Nemulțumiri crescînde în rîndurile maselor, frămîntări crescînde, greve, demonstrații, proteste împotriva războiului, — toate acestea se produc în toate țările lumii. Și aceasta constituie o cheazășie că după războiul european va urma revoluția proletară împotriva capitalismului.

„*Berner Tagwacht*“ nr. 33
din 9 februarie 1916

Publicat în limba rusă
pentru prima oară în 1929,
în edițiile a 2-a și a 3-a ale Operei-
lui V. I. Lenin, vol. XIX

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Traducere din limba germană

DESPRE SARCINILE OPOZIȚIEI ÎN FRANȚA

(SCRISOARE CĂTRE TOVARĂȘUL SAFAROV)

10/II.1916.

Scumpe tovarăș! Expulzarea dv. din Franța, împotriva căreia a protestat, de altfel, pînă și ziarul șovin „*La Bataille*”⁸¹, care însă n-a vrut să spună adevărul, și anume că ați fost expulzat pentru simpatia dv. față de opoziție, — această expulzare mi-a amintit o dată în plus o problemă spinoasă, și anume problema situației și a sarcinilor opoziției din Franța.

La Zimmerwald am avut prilejul să văd pe Bourderon și pe Merrheim. Am ascultat dările lor de seamă și am citit în ziare despre activitatea lor. Nu pun cîtuși de puțin la îndoială sinceritatea și devotamentul lor față de cauza proletariatului. Cu toate acestea, este evident că tactica lor este greșită. Amîndoi se tem de sciziune mai mult ca de orice. Nici un pas, nici un cuvînt care ar putea duce la o sciziune în partidul socialist sau în sindicatele muncitorești din Franța ori la scindarea Internaționalei a II-a, la crearea Internaționalei a III-a, — iată lozinca adoptată atît de Bourderon, cît și de Merrheim.

În realitate însă, scindarea mișcării muncitorești și a socialismului în lumea întregă este un fapt împlinit. Există două tactici și două politici ireconciliabile ale clasei muncitoare în problema războiului. A închide ochii asupra acestui fapt ar fi de-a dreptul ridicol. A încerca să conciliezi ireconciliabilul înseamnă a condamna la neputință întreaga noastră muncă. În Germania, pînă și deputatul Otto Rühle, tovarăș de luptă al lui Liebknecht, a recunoscut fățiș inevitabilitatea scindării partidului, căci ma-

joritatea lui actuală, „vîrfurile“ oficiale ale partidului german, a trecut de partea burgheziei. Obiecțiile pe care Kautsky și „Vorwärts“⁸², așa-zii reprezentanți ai „centrului“ sau ai „mlaștinii“ (le marais), le-au formulat împotriva lui Rühle și împotriva sciziunii nu sînt decît minciună și ipocrizie, oricît de „bine intenționată“ ar fi această ipocrizie. Kautsky și „Vorwärts“ nu pot și nici nu încearcă să conteste faptul că majoritatea partidului german duce în fond politica *burgheziei*. Unitatea cu o astfel de majoritate este dăunătoare pentru clasa muncitoare. O astfel de unitate înseamnă subordonarea clasei muncitoare față de burghezia „proprii“ națiuni, înseamnă scindarea clasei muncitoare internaționale. În fapt, Rühle are dreptate atunci cînd afirmă că în Germania există *două partide*. Unul, cel oficial, duce politica burgheziei. Celălalt, minoritatea, lansează chemări ilegale, organizează demonstrații etc. În lumea întregă vedem același tablou, iar neputincioșii diplomați sau „oamenii mlaștinii“, cum sînt Kautsky în Germania, Longuet în Franța, Martov și Troțki în Rusia, aduc mișcării muncitorești enorme prejudicii prin faptul că apără *ficțiunea* unității și *împiedică* astfel unirea, devenită actuală și absolut necesară, a *opozității* din toate țările, crearea Internaționalei a III-a. În Anglia, pînă și un ziar atît de moderat ca „Labour Leader“ publică scrisori în care Russel Williams subliniază necesitatea unei *rupturi* cu „conducătorii“ sindicatelor muncitorești și cu „Partidul laburist“ (Labour Party), care „a vîndut“ interesele clasei muncitoare. Iar o serie de membri ai „Partidului laburist independent“ (Independent Labour Party) declară în presă că simpatiile lor sînt de partea lui Russel Williams. În Rusia, pînă și „împăciuatoristul“ Troțki este nevoit acum să recunoască inevitabilitatea unei rupturi cu „patrioții“, adică cu partidul „Comitetului de organizare“, al C.O., care consideră justificată intrarea muncitorilor în comitetele pentru industria de război. Și numai dintr-un amor propriu greșit înțeles mai continuă Troțki să apere „unitatea“ cu fracțiunea Ciheidze din Dumă, fracțiune care este cel mai bun prieten și apărător al „patrioților“ și al „C.O.“, servindu-le totodată drept paravan.

Pînă și în Statele Unite ale Americii s-a produs în fapt o sciziune deplină. Căci unii socialiști militează acolo pentru armată, pentru „pregătiri militare“ („preparedness“), pentru război, în timp ce alții, printre care și cel mai popular conducător al muncitorilor — Eugene Debs, candidatul partidului socialist la postul de președinte al republicii, propagă lozinca războiului civil împotriva războiului între popoare!

Priviți, de altfel, *ce fac* chiar Bourderon și Merrheim! În vorbe, ei se declară împotriva sciziunii. Dar citiți rezoluția propusă de Bourderon la congresul Partidului socialist francez⁸³. În această rezoluție se cerea ca socialiștii să iasă din guvern!! Rezoluția „désapprouve“ în mod expres atît C.A.P. cît și G.P. (C.A.P. = Comité Administratif Permanent, G.P. = Groupe Parlementaire) *!!! Este clar ca lumina zilei că adoptarea unei asemenea rezoluții ar fi produs o sciziune atît în sînul partidului socialist, cît și în rîndurile sindicatelor, căci d-nii Renaudel, Sembat, Jouhaux & Co. cu nici un chip nu se pot împăca cu așa ceva.

Bourderon și Merrheim fac aceeași greșeală și dau dovadă de aceeași slăbiciune și timiditate ca și *majoritatea* participanților la Conferința de la Zimmerwald. Pe de o parte, în manifestul ei, această majoritate cheamă *indirect* la luptă *revoluționară*, dar se teme s-o spună pe față. Pe de o parte, ea scrie: capitaliștii *tuturor* țărilor *mint* atunci cînd vorbesc despre „apărarea patriei“ în războiul actual, dar pe de altă parte s-a temut să adauge adevărul evident, pe care oricum îl va adăuga orice muncitor care gîndește, și anume că *mint* nu numai capitaliștii, ci și Renaudel, Sembat, Longuet, Hyndman, Kautsky, Plehanov et Co.!! Majoritatea participanților la Conferința de la Zimmerwald *ar vrea* să se împace iarăși cu Vandervelde, Huysmans, Renaudel & Co. Aceasta este o tendință *dăunătoare* pentru clasa muncitoare, și bine a făcut „stînga zimmerwaldiană“ spunînd *deschis* muncitorilor adevărul.

* — „dezavuează“ atît Comisia administrativă permanentă cît și Grupul parlamentar. — Nota trad.

Priviți cît de fățarnici sînt les socialistes-chauvins * : în Franța ei laudă „minoritatea“ germană, iar în Germania pe cea franceză !!

Cît de prețioasă ar fi acțiunea opoziției franceze dacă aceasta ar declara de-a dreptul, fără teamă, deschis, în fața lumii întregi : sîntem solidari *numai* cu opoziția germană, **numai** cu Rühle și cu tovarășii lui de idei !! Numai cu aceia care o rup fără teamă atît cu social-șovinismul (socialisme chauvin) deschis, cît și cu cel camuflat, adică cu toți „apărătorii patriei“ în actualul război !! La rîndul nostru, nici noi *nu ne temem* de o ruptură cu „patrioții“ francezi, care numesc „apărare a patriei“ ceea ce nu e decît o apărare a coloniilor, și chemăm pe socialiștii și pe sindicaliștii din toate țările să procedeze *la o ruptură asemănătoare* !! Întindem mîna lui Otto Rühle și lui Liebknecht, *numai* lor și tovarășilor lor de idei, și înfierăm atît „la majorité“ și „le marais“ ** din Franța, cît și pe cele din Germania. Proclamăm marea unire internațională a tuturor socialiștilor din lume care în războiul actual au rupt cu fraza mincinoasă despre „apărarea patriei“ și activează pe linia propagării și a pregătirii revoluției proletare mondiale !

O asemenea chemare ar avea o însemnătate deosebit de mare. Ea ar alunga pe cei fățarnici, ar dezvălui și înfiera înșelătoria internațională și ar da în lumea întreagă un puternic impuls apropierii între muncitorii care au rămas *cu adevărat* fideli internaționalismului.

În Franța, frazeologia anarhistă a adus întotdeauna mari prejudicii. Acum însă, anarho-patrioții, anarhiștii chauvins de teapa lui Kropotkin, Grave, Cornelissen și a celorlalți cavaleri de la „Bataille Chauviniste“ vor ajuta pe mulți, pe foarte mulți muncitori să se lecuiască de fraza anarhistă. Jos social-patrioții și socialiștii-chauvins, ca și „Jos anarho-patrioții“ și anarhiștii chauvins ! sînt lozinci care *vor* găsi răsunset în inimile muncitorilor din Franța. Nu fraze anarhiste despre revoluție, ci muncă îndelungată, serioasă, îndîrjită, perseverentă, sistematică

* — social-șovinistii. — *Nota trad.*

** — „majoritatea“ și „mălașina“. — *Nota trad.*

În scopul de a crea *pretutindeni* organizații ilegale în rândurile *muncitorilor*, de a răspîndi literatura *liberă*, adică ilegală, și de a pregăti o mișcare a *maselor* împotriva guvernelor din propriile lor țări. Iată ce-i trebuie clasei muncitoare din toate țările !

Nu este adevărat că „francezii sînt incapabili“ de muncă ilegală sistematică. Asta nu este adevărat ! Francezii au învățat repede să se ascundă în tranșee. Ei se vor adapta repede și la condițiile *noi* de muncă ilegală și vor ști să lucreze sistematic pentru pregătirea unei mișcări *revolutionare a maselor*. Eu am încredere în proletariatul revoluționar francez. El va împinge înainte și opoziția franceză.

Cu cele mai bune urări,
al dv., *Lenin*

P.S. Propun tovarășilor francezi să editeze în *foaie volantă* o traducere a scrisorii mele de față ((o traducere completă))⁸⁴.

Publicat în 1916, în limba franceză,
în foaie volantă apărută la Geneva

Publicat în limba rusă
pentru prima oară în 1924,
în revista „Proletarskaja
Revoliuția“ nr. 4

Se tipărește după manuscris

AU COMITETUL DE ORGANIZARE ȘI FRAȚIUNEA CIHEIDZE O LINIE PROPRIE ?

Atît în culegerea lor⁸⁵, cît și — într-un mod și mai categoric — în darea lor de seamă către Comisia socialistă internațională (vezi nr. 2 al Buletinului apărut în limba germană la 27.XI.1915), cei din Comitetul de organizare se străduiesc să asigure pe cititori că fracțiunea Ciheidze și Comitetul de organizare au o linie proprie, pe deplin internaționalistă și în dezacord cu linia revistei „Nașe Delo“. Aceste asigurări nu sînt decît minciuni sfruntate. În primul rînd, de la constituirea Comitetului de organizare (în august 1912) am fost *ani de-a rîndul* martorii unei solidarități politice depline în toate problemele esențiale și ai unei strînse colaborări politice între fracțiunea Ciheidze și Comitetul de organizare, de o parte, și grupul „Nașa Zarea“, de altă parte, cu mențiunea că *numai* acesta din urmă a desfășurat o muncă sistematică în mase (cotidienele editate de lichidatori). O divergență cît de cît serioasă între „prieteni“ atît de intimi trebuie dovedită cu fapte serioase, și nu cu vorbe. *Dar nu există nici măcar un singur fapt de acest fel.* În al doilea rînd, timp de *cîțiva ani*, din 1912 pînă în 1914, fracțiunea Ciheidze și Comitetul de organizare n-au fost decît niște pionieri manevrați de „Nașa Zarea“, au apărut în mod sistematic politica ei — ceea ce este bine cunoscut muncitorilor din Petersburg și din alte localități — și n-au exercitat *nici măcar o singură dată* vreo influență în direcția schimbării politicii promovate de „Nașa Zarea“, „Luci“⁸⁶ etc.

În politica privitoare la *mase*, de pildă în lupta împotriva „patimii greviste“, în alegerile de conducători ai marilor syndicate (muncitorii metalurgiști etc.) și ai celor mai importante instituții de asigurări sociale (Consiliul general al asigurărilor sociale din Rusia⁸⁷), grupul „Nașa Zarea“ — și numai el — a acționat în mod de sine stătător, în timp ce Comitetul de organizare și fracțiunea Ciheidze nu făceau decât să-l ajute, să-i slujească cu credință și cu devotament. În al treilea rând, în răstimpul de un an și jumătate care a trecut de la izbucnirea războiului nu s-a produs nici măcar *un singur fapt* care să denote o schimbare a acestor relații statornicite în decursul anilor între fracțiunea Ciheidze și Comitetul de organizare, de o parte, și „Nașa Zarea“, de altă parte. Dimpotrivă, există fapte care denotă contrarul, și chiar dintre acelea care pot fi date publicității (majoritatea faptelor de acest gen nu pot fi date publicității). Fapt este că în Rusia nu s-a înregistrat *nici măcar un singur caz* în care Comitetul de organizare sau fracțiunea Ciheidze să fi luat atitudine împotriva politicii revistei „Nașe Delo“; or, pentru a obține o schimbare reală a acestei politici nu este suficientă o singură luare de atitudine, ci e nevoie de o luptă îndelungată și victorioasă, căci „Nașe Delo“ este o entitate politică pe care o alimentează legăturile liberale, pe câtă vreme Comitetul de organizare și fracțiunea Ciheidze sînt simple decoruri politice. Fapt este că ziarele „Utro“ și „Rabocee Utro“, care urmează întru totul politica revistei „Nașe Delo“, își afișează chiar ostentativ afinitatea politică cu fracțiunea Ciheidze și vorbesc în numele întregului Bloc din august. Fapt este că fracțiunea Ciheidze colectează fonduri pentru „Rabocee Utro“. Fapt este că întreaga fracțiune Ciheidze a început să colaboreze la ziarul social-șovin „Naș Golos“⁸⁸ din Samara (vezi nr. 17). Fapt este că un membru marcant al fracțiunii Ciheidze, și anume deputatul Cihenkeli, a făcut în presă, în „Sovremennîi Mir“⁸⁹, revista „defensiștilor“ sau a social-șoviniștilor, revista d-lor Plehanov și Aleksinski, o serie de declarații principiale, care sînt întru totul în spiritul politicii pe care o promovează Plehanov, „Nașe Delo“, Kautsky și Akselrod. A trecut multă vreme

de cînd noi am citat această declarație a lui Cihenkeli, dar nici cei din Comitetul de organizare în culegerea lor, nici Troțki în ziarul său „Nașe Slovo“ nu s-au încumetat să apere această declarație, cu toate că ei nu ezită să apere fracțiunea Ciheidze și să-i facă reclamă. În al patrulea rînd, documentele care reprezintă manifestări politice directe în numele întregii fracțiuni Ciheidze și al întregului Comitet de organizare confirmă cele susținute de noi. Să luăm principalele documente de acest fel, care au fost reproduse în culegerea Comitetului de organizare : declarația lui Ciheidze & Co. și proclamația Comitetului de organizare. Punctul de vedere al acestor două documente este *același*, poziția lor este identică. Întrucît Comitetul de organizare este cea mai înaltă instituție conducătoare a „Blocului din august“ împotriva partidului nostru și întrucît Comitetul de organizare a publicat o proclamație ilegală, adică a avut posibilitatea să vorbească mai liber și mai deschis decît Ciheidze în Dumă, vom examina tocmai această proclamație.

Este, de altfel, demn de relevat că această proclamație a fost deja obiectul unei discuții în presa social-democrată germană, în ziarul social-democrat din Berna. Un colaborator al acestui ziar, referindu-se la proclamație, a calificat-o drept „patriotică“. Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare s-a simțit cuprins de indignare în fața unui asemenea calificativ și a publicat o întîmpinare în care a declarat că și „noi, secretariatul din străinătate, sîntem culpabili de un patriotism de acest gen“ ; în același timp, el a apelat oarecum la arbitrajul redacției ziarului, trimițîndu-i o traducere germană integrală a textului proclamației. Din partea noastră, remarcăm că este vorba de o redacție vădit părtinitoare față de Comitetul de organizare, căruia îi face o presă bună. Și ce a spus această redacție, care ținea parte Comitetului de organizare ?

„Am citit proclamația Comitetului de organizare — spune redacția (nr. 250) — și trebuie să recunoaștem că textul ei poate, fără îndoială, să dea loc la nedumeriri și să dea întregului document un sens pe care s-ar putea să nu-l fi avut în vedere autorii lui“.

De ce n-au reprodus reprezentanții Comitetului de organizare, în culegerea lor, această apreciere a redacției pe care ei înșiși au solicitat-o să le fie arbitru? Pentru că este aprecierea unor prieteni ai Comitetului de organizare care au refuzat în public să-i ia apărarea! Această apreciere este formulată în termeni de o politețe rafinată, diplomatică, care subliniază în chip vădit dorința redacției de a spune lui Akselrod și lui Martov „ceva plăcut“. Și tot ce a putut să le spună mai „plăcut“ este că „s-ar putea (numai „s-ar putea“!) ca C.O. să fi spus altceva decât a vrut să spună, dar ceea ce a spus el «poate, fără îndoială, să dea loc la nedumeriri»“!!

Recomandăm stăruitor cititorilor să citească proclamația Comitetului de organizare, care a fost reprodusă și în „Listok Bunda“ (nr. 9). Oricine o va citi cu atenție va constata următoarele fapte simple și clare: (1) proclamația nu conține nici un cuvânt care să respingă din principiu orice apărare a țării în războiul actual; (2) proclamația nu conține absolut nimic care să fie din principiu inacceptabil pentru „defensiști“ sau pentru „social-șoviști“; (3) o serie întregă de fraze din textul proclamației au o rezonanță întru totul similară cu aceea a tezelor „defensismului“: „proletariatul nu poate să rămână indiferent față de perspectiva unei înfrîngeri“ (aproape textual același lucru putem citi în „Rabocce Utro“ nr. 2: „o atitudine neindiferentă“ față de „salvarea țării de la înfrîngere“); „proletariatul este vital interesat în autoconservarea țării“; „revoluția întregului popor“ trebuie să salveze țara „de la o înfrîngere externă“ etc. *In loc* de a folosi asemenea fraze, un adevărat adversar al social-șovinismului ar trebui să spună: moșierii, țarul și burghezia mint cînd numesc autoconservare a țării menținerea asupririi Poloniei de către velicoruși, păstrarea ei cu forța; — mint cînd, sub paravanul frazelor despre salvarea „țării“ de la înfrîngere, ei camuflează tendința de „a salva“ privilegiile de națiune dominantă și caută să abată proletariatul de pe calea luptei împotriva burgheziei *internaționale*. Să recunoști în același timp și solidaritatea internațională a proletariatului țărilor beligerante în acest război imperialist, de jaf, și admisibilitatea fra-

zelor despre „salvarea de la înfrîngere“ a *uneia* din aceste țări înseamnă să dai dovadă de fățarnicie, înseamnă să-ți transformi propriile cuvinte într-o declamație falsă, goală. Căci aceasta înseamnă să pui tactica proletariatului în funcție de situația militară a țării respective la un moment dat, și dacă este așa, atunci au dreptate și socialșoviniștii francezi, care ajută la „salvarea de la înfrîngere“ a Austriei sau a Turciei.

Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare a formulat în presa social-democrată *germană* (în ziarul din Berna) încă un sofism, atît de nerușinat, atît de primitiv și „anume aranjat“ pentru a capta în special pe germani, încît în fața publicului rus reprezentanții C.O. s-au abținut prudent de a-l mai repeta.

„Dacă patriotism — scriu ei *în fața germanilor* pe un ton de nobilă indignare — înseamnă să spui proletariatului că revoluția este unicul mijloc de a salva țara de la pieire“, atunci sîntem și noi patrioți de același fel și „am dori ca Internaționala să aibă cît mai mulți «patrioți» de aceștia în fiecare partid socialist; sîntem convinși că Liebknecht, Rosa Luxemburg și Merrheim ar fi foarte mulțumiți să vadă în jurul lor cît mai mulți «patrioți» de aceștia, care să adreseze muncitorilor germani și francezi *asemenea* proclamații“.

Trucul este evident: cei cinci secretari știu foarte bine că în Franța și în Germania, în aceste țări care se îndreaptă spre revoluție socialistă, nu există nici umbră de revoluționarism *burghez*, nici umbră de mișcare socială *burgheză* care să tindă spre revoluție în interesul *victoriei asupra dușmanului*, pe cînd în Rusia, tocmai pentru că ea se îndreaptă spre revoluție *burghezo-democratică*, există fără îndoială o *astfel* de mișcare. Cei cinci secretari înșală pe germani cu un sofism ridicol: Comitetul de organizare și Ciheidze & Co. nu pot fi *revoluționari-șoviniști* în Rusia, deoarece în Europa îmbinarea revoluționarismului și a șovinismului este o absurditate!

Da, în Europa această îmbinare este un nonsens. În Rusia însă, ea este o realitate. Puteți reproșa celor de la „Prizîv“ că nu sînt buni revoluționari burghezi, dar nu puteți contesta că ei îmbină în felul lor șovinismul cu revoluționarismul. Conferința din iulie a narodnicilor din Rusia, precum și „Nașe Delo“ și „Rabocee Utro“ stau în

această privință pe aceeași poziție cu cei de la „Prizîv“, îmbinînd și ei șovinismul cu revoluționarismul.

Fracțiunea Ciheidze, în declarația sa (p. 141—143 din culegerea scoasă de Comitetul de organizare); a adoptat o poziție *identică*. La Ciheidze găsim aceleași fraze șovine despre „pericolul unei înfrîngeri“, și dacă el recunoaște caracterul imperialist al războiului, „pacea fără anexiuni“, „sarcinile comune ale întregului proletariat internațional“, „lupta pentru pace“ etc. etc., nu-i mai puțin adevărat că acestea sînt lucruri pe care le recunoaște și „Rabocee Utro“, le recunosc și narodnicii mic-burghezi ruși. În aceeași culegere a Comitetului de organizare, la p. 146, se poate citi că narodnicii mic-burghezi au recunoscut și caracterul imperialist al războiului, și „pacea fără anexiuni“, și necesitatea pentru socialiști (se știe doar că narodnicii, asemenea celor de la „Rabocee Utro“, vor și ei să treacă drept socialiști) „de a tinde spre o restabilire cît mai grabnică a solidarității internaționale a organizației socialiste, în scopul de a pune capăt războiului“ etc. Narodnicilor mic-burghezi toate aceste fraze le servesc pentru a camufla lozinca „apărării naționale“, pe care ei au lansat-o fățiș, pe cînd la Ciheidze și la Comitetul de organizare, ca și la „Rabocee Utro“, aceeași lozincă e numită „salvarea țării de la înfrîngere“ !!

Rezultatul este că atît Ciheidze cît și Comitetul de organizare au îndrugat o mulțime de fraze revoluționare care nu obligă absolut la nimic și care nu stînjenesc cîtuși de puțin politica practică a celor de la „Prizîv“ și de la „Nașe Delo“, dar *au trecut sub tăcere însăși această politică*. Într-un fel sau altul, ei sînt pentru participarea la comitetele pentru industria de război.

Mai puține fraze despre revoluție, domnilor, mai multă claritate, sinceritate și onestitate în politica practică a zilei de azi. Voi *promiteți* să fiți revoluționari, dar acum ajutați pe șoviniști, ajutați burghezia, țarismul, fie preconizînd direct participarea muncitorilor la comitetele pentru industria de război, fie acoperind tacit pe aceia care participă, neluptînd împotriva lor.

Martov poate să recurgă la oricîte vicleșuguri vrea. Troțki poate să țipe cît vrea că sîntem fracționiști, cău-

tînd să disimuleze, cu ajutorul acestor țipete (vechea rețetă folosită de... eroul lui Turgheniev !⁹⁰), „presupuneri” sale — probabil nefracționiste — că cineva din fracțiunea Ciheidze „este de acord” cu el, cu Troțki, și se jură că e de stînga, că e internaționalist etc. Faptul rămîne fapt. Nici umbră de deosebire politică serioasă *nu există* nu numai între Comitetul de organizare și fracțiunea Ciheidze, dar nici între aceste două instituții și „Rabocee Utro” sau „Prizîv”.

De aceea, *în fapt*, ei sînt cu toții laolaltă împotriva partidului nostru, *pentru* politica burgheză a participării muncitorilor la comitetele pentru industria de război, alături de muncitorii fără de partid și alături de narodnici. Iar rezervele pur verbale și jurămintele „secretarilor din străinătate” că „nu sînt de acord” rămîn vorbe goale, care nu ating politica reală a maselor, la fel cum jurămintele lui Südekum, Legien și David că sînt „pentru pace” și „împotriva războiului” nu-i spală cîtuși de puțin de șovinism.

„Sozial-Demokrat” nr. 50
din 18 februarie 1916

Se tipărește după textul
apărut în ziar

DESPRE O PACE FĂRĂ ANEXIUNI ȘI DESPRE INDEPENDENȚA POLONIEI CA LOZINCI ALE ZILEI ÎN RUSIA

„Una dintre formele de prostire a clasei muncitoare este pacifismul și propovăduirea în abstract a păcii... În momentul de față, o propagandă de pace care nu este însoțită de un îndemn la acțiuni revoluționare ale maselor nu poate decît să semene iluzii și să pervertească proletariatul, inspirîndu-i încredere în umanitarismul burghezii și făcînd din el o jucărie în mîna diplomației secrete a țărilor beligerante“. Iată ce se spune în rezoluția de la Berna a partidului nostru (vezi nr. 40 din „Soțial-Demokrat“ și „Socialismul și războiul“) *.

Numeroșii adversari ai punctului nostru de vedere în problema păcii — numeroși în rîndurile emigrației ruse, dar nu și în rîndurile muncitorilor ruși — nu și-au dat niciodată osteneala să analizeze aceste teze. Incontestabile din punct de vedere teoretic, ele capătă acum, tocmai datorită întorsăturii pe care au luat-o evenimentele în țara noastră, o confirmare practică cît se poate de concretă.

Chiar de la primul său număr, „Rabocee Utro“, ziarul lichidatorilor legalști din Petersburg, care se bucură de sprijinul ideologic al Comitetului de organizare, a adoptat, după cum se știe, o poziție social-șovinistă, „defensistă“. El a publicat manifestele „defensiste“ ale social-șoviniștilor din Petersburg și Moscova. În ambele manifeste și-a găsit expresia, între altele, ideea de „pace

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 164—165 și 330—331. — Nota red.

fără anexiuni“, iar nr. 2 al acestui ziar, subliniind în mod special această lozincă, o tipărește cu litere cursive și declară că ea reprezintă „linia care asigură țării o ieșire din impas“. Priviți, pare a spune el, cât de calomnioasă este afirmația că noi am fi șoviniști; noi recunoaștem pe deplin lozincă cât se poate de „democratică“ și chiar „autentic-socialistă“ a „păcii fără anexiuni“!

Este cert că lui Nicolaie Sîngerosul îi convine acum de minune ca preacredincioșii săi supuși să lanseze această lozincă. Sprijinindu-se pe moșierime și pe burghezie, țarismul și-a trimis trupele să jefuiască și să subjuge Galiția (fără să mai vorbim de acordul cu privire la împărțirea Turciei etc.); trupele nu mai puțin prădalnicilor imperiaलिști germani au recucerit teritoriile pe care puseseră stăpînire tîlharii ruși și i-au scos nu numai din Galiția, ci și din „Polonia rusească“. (Pe cîmpurile morții au căzut în aceste lupte pentru interesele celor două clici sute de mii de muncitori și țărani ruși și germani.) Lozincă „pace fără anexiuni“ s-a dovedit a fi astfel o admirabilă „jucărie în mîinile diplomației secrete“ a țarismului: priviți, spune ea, ni s-a făcut o mare nedreptate, am fost jefuiți, ni s-a luat Polonia, sîntem împotriva anexiunilor!

Cît de mult se complac social-șoviniștii de la „Rabocce Utro“ în acest rol de lachei ai țarismului se vede mai ales din articolul „Emigrația poloneză“, apărut în nr. 1: „Lunile care au trecut de la începutul războiului — citim în acest articol — au trezit în conștiința păturilor largi ale poporului polonez o năzuință adîncă spre independență“. Înainte de război n-a existat, desigur, o astfel de năzuință!! „În conștiința socială a păturilor largi ale democrației poloneze a triumfat masa“ (probabil o eroare de tipar; trebuie citit: ideea, gîndul etc.) „independenței naționale a Poloniei“... „În fața democrației ruse se pune insistent, în toată amploarea ei, problema poloneză“... „Liberalii ruși“ refuză să dea răspunsuri simple la afurisitele probleme privind „independența Poloniei“...

Firește, Nicolaie Sîngerosul, Hvostov, Celnokov, Miliukov & Co. sînt într-un tot pentru independența Poloniei, sînt din toată inima pentru această lozincă *acum*, cînd

în practică ea înseamnă lozinca victoriei asupra Germaniei, care a luat Rusiei Polonia. Nu trebuie să uităm că, înainte de război, creatorii „partidului muncitoresc stolîpinist“⁹¹ se pronunţau în modul cel mai categoric împotriva lozincii autodeterminării naţiunilor, împotriva libertăţii de despărţire a Poloniei, rezervînd oportunistului Semkovski nobilul rol de apărător al aşuprii ţariste a Poloniei. Acum, cînd Polonia a fost smulsă din mîinile Rusiei, ei se declară pentru „independenţa“ Poloniei (faţă de Germania, lucru pe care ei îl trec cu modestie sub tăcere...).

Nu veţi reuşi să înşelaţi pe muncitorii conştienţi din Rusia, domnilor social-şovinişti ! Lozinca voastră „octombristă“⁹² din 1915 cu privire la independenţa Poloniei şi la o pace fără anexiuni este în fapt un act de slugărnicie faţă de ţarism, care tocmai acum, în februarie 1916, este cît se poate de interesat ca războiul său să fie camuflat sub paravanul unor cuvinte mari despre „o pace fără anexiuni“ (alungarea lui Hindenburg din Polonia) şi despre independenţa Poloniei (faţă de Wilhelm, dar dependenţă faţă de Nicolaie al II-lea).

Social-democratul rus care nu şi-a uitat programul judecă altfel. Democraţia rusă — va spune el, avînd în vedere în primul rînd şi mai mult ca orice democraţia velicorusă, căci ea este singura care s-a bucurat întotdeauna în Rusia de libertatea limbii —, această democraţie a avut de cîştigat, fără doar şi poate, de pe urma faptului că acum Rusia nu asupreşte Polonia, n-o stăpîneşte cu forţa. Proletariatul rus este, fără doar şi poate, în cîştig de pe urma faptului că nu asupreşte un popor la a cărui aşuprire a ajutat ieri. Democraţia germană este evident în pierdere : atîta timp cît proletariatul german va tolera aşuprirea Poloniei de către Germania, el va rămîne într-o situaţie mai rea decît aceea de rob, şi anume în situaţia de slugoi care ajută ca alţii să fie ţinuţi în robie. Au cîştigat, fără doar şi poate, numai iuncherii şi burghezii din Germania.

De aici rezultă că social-democraţii ruşi trebuie să demaşte încercarea ţarismului de a înşela poporul, cînd în Rusia se lansează acum lozincile „pace fără anexiuni“ şi „independenţă pentru Polonia“, deoarece în situaţia

actuală amîndouă aceste lozinci exprimă și justifică tendința de a continua războiul. Noi trebuie să spunem : nici un război pentru Polonia ! Poporul rus nu vrea să redevină asupritorul ei !

Dar cum să contribuim la eliberarea Poloniei de sub jugul Germaniei ? Nu trebuie să contribuim și noi la această eliberare ? Firește că trebuie, dar nu prin sprijinirea războiului imperialist al Rusiei țariste sau fie și al unei Rusii burgheze, chiar burghezo-republicane, ci prin *sprijinirea* proletariatului revoluționar din Germania, prin sprijinirea acelor elemente din partidul social-democrat german care luptă împotriva partidului muncitoresc *contrarevoluționar* al Südekumilor și al lui Kautsky & Co. Acesta din urmă și-a dovedit nu de mult cît se poate de clar atitudinea contra-revoluționară : la 26 noiembrie 1915 el a calificat drept „*aventură*” manifestațiile de stradă (așa cum Struve spunea înainte de 9 ianuarie 1905 că în Rusia nu există popor revoluționar). Iar la 30 noiembrie 1915 au manifestat la Berlin 10 000 de muncitoare !

Toți aceia care *fără fățarnicie*, nu în felul lui Südekum sau al lui Plehanov și nici în felul lui Kautsky, vor să recunoască libertatea popoarelor, dreptul națiunilor la autodeterminare, trebuie să fie *împotriva* războiului care are drept obiectiv asuprirea Poloniei ; — *pentru* libertatea despărțirii de Rusia a popoarelor pe care ea le asuprește *acum* : Ucraina, Finlanda etc. Cine nu vrea să fie social-șovinist *în fapt* trebuie să sprijine, în toate țările, exclusiv acele elemente din partidele socialiste care acționează direct, nemijlocit, chiar acum, pentru o revoluție proletară în propria lor țară.

Nu „*pace fără anexiuni*”, ci pace colibelor, război palatelor, pace proletariatului și oamenilor muncii, război burgheziei !

WILHELM KOLB ȘI GHEORGHI PLEHANOV

Broșura oportunistului german fățiș Wilhelm Kolb : „Social-democrația la răspîntie“ (Karlsruhe, 1915) a apărut cum nu se poate mai la timp după culegerea scoasă de Plehanov sub titlul „Războiul“. În revista „Neue Zeit“, kautskistul Rudolf Hilferding ripostează foarte slab la atacurile lui Kolb, trecînd sub tăcere principalul și văică-rindu-se pe tema afirmației juste a lui Kolb că unitatea social-democraților germani nu mai e decît „pur formală“.

Doritorilor de a reflecta temeinic asupra semnificației falimentului Internaționalei a II-a li se poate recomanda să facă o comparație între poziția *ideologică* a lui Kolb și cea a lui Plehanov. Amîndoi (la fel ca și Kautsky) sînt de acord în ceea ce privește *esențialul*, adică în ceea ce privește respingerea și zeflemisirea ideii unor acțiuni revoluționare în legătură cu războiul actual ; amîndoi aruncă social-democraților revoluționari acuzația că propagă „defetismul“, ca să întrebuițăm cuvîntul preferat al plehanoviștilor. Plehanov, calificînd drept „jumătate farsă, jumătate vis“ ideea unei revoluții în legătură cu războiul actual, se ridică împotriva „frazologiei revoluționare“. Kolb blestemă de-a valma și „frază revoluționară“, și „mania visării revoluționare“, și „isteria radicalizantă“, și „sectarismul“ etc. Kolb și Plehanov sînt de acord în ceea ce privește principalul : amîndoi sînt împotriva revoluției. Iar împrejurarea că Kolb este în general împotriva revoluției, iar Plehanov și Kautsky sînt „în general

pentru“ nu constituie decît o deosebire de nuanțe, de cuvinte : în fapt, Plehanov și Kautsky sînt acoliții lui Kolb.

Kolb e mai cinstit, nu în sens personal, ci în sens politic, adică, datorită consecvenței poziției sale, el nu este nevoit să recurgă la ipocrizie. De aceea el nu se teme să recunoască adevărul că, din punctul său de vedere, întreaga Internațională era molipsită de „mania visării revoluționare“ și se deda la „amenințări“ (amenințări cu revoluția, d-lor Plehanov și Kolb !) în legătură cu războiul. Kolb are dreptate cînd spune că este stupid „să negi din principiu“ societatea capitalistă după ce partidele social-democrate din Europa s-au ridicat în apărarea ei într-un moment cînd statul capitalist trosnea din toate încheieturile, cînd „însăși existența lui era pusă sub semnul întrebării“. Această recunoaștere a situației revoluționare obiective este un adevăr.

„Urmarea (tacticii partizanilor lui Liebknecht) — scrie Kolb — ar fi o luptă internă, dusă pînă la punctul de fierbere, în sînul națiunii germane și, implicit, slăbirea ei militară și politică“... *în avantajul și pentru victoria* „imperialismului triplei înțelegeri“ !! Iată deci motivul pentru care oportuniștii tună și fulgeră împotriva „defetismului“ !!

Acesta este, într-adevăr, miezul întregii probleme. „Lupta internă dusă pînă la punctul de fierbere“ nu înseamnă altceva decît război civil. Kolb are dreptate cînd spune că tactica celor de stînga *duce* la asemenea rezultat ; el are dreptate cînd spune că ea înseamnă „slăbirea militară“ a Germaniei, înseamnă, adică, să dorești înfrîngerea ei și să contribui la această înfrîngere, înseamnă defetism. Kolb n-are dreptate numai — numai ! — atunci cînd nu vrea să vadă caracterul internațional al acestor tactici a celor de stînga. În toate țările beligerante este *posibilă* „ducerea luptei interne pînă la punctul de fierbere“, „slăbirea forței militare“ a burgheziei imperialiste și (datorită acestei lupte și acestei slăbiri, în legătură cu ele, prin intermediul lor) transformarea războiului imperialist în război civil. Acesta este miezul întregii pro-

bleme. Îi mulțumim lui Kolb pentru folositoarele sale deziderate, mărturisiri și ilustrări: cînd vin din partea unui dușman consecvent, loial și fățiș al revoluției, ele sînt deosebit de folositoare prin aceea că ne ajută să demascăm în fața muncitorilor odioasa fățarnicie și rușinoasa lipsă de caracter a celor de teapa lui Plehanov și Kautsky.

„Sozial-Demokrat” nr. 51
din 29 februarie 1910

Se tipărește după textul
apărut în ziar

REVOLUȚIA SOCIALISTĂ ȘI DREPTUL NAȚIUNILOR LA AUTODETERMINARE

(TEZE)

1. IMPERIALISMUL, SOCIALISMUL ȘI ELIBERAREA NAȚIUNILOR ASUPRITE

Imperialismul este cel mai înalt stadiu de dezvoltare a capitalismului. În țările avansate, capitalul a depășit cadrul statelor naționale, a pus în locul concurenței monopolul, creînd toate premisele obiective pentru înfăptuirea socialismului. De aceea, în Europa occidentală și în Statele Unite este la ordinea zilei lupta revoluționară a proletariatului pentru răsturnarea guvernelor capitaliste, pentru exproprierea burgheziei. Imperialismul împinge masele pe calea acestei lupte, ascuțind la maximum contradicțiile de clasă, înrăutățind situația maselor atît sub raport economic — trusturile, scumpetea — cît și sub raport politic : creșterea militarismului, frecvența mai mare a războaielor, întărirea reacțiunii, înăsprirea și extinderea asupririi naționale și a jafului colonial. Socialismul victorios nu poate să nu înfăptuiască democrația deplină, ceea ce înseamnă că el nu trebuie să se limiteze la instaurarea deplinei egalități în drepturi a națiunilor, ci să și realizeze dreptul la autodeterminare al națiunilor asuprite, adică dreptul la o liberă despărțire politică. Partidele socialiste care nu vor dovedi prin toată activitatea lor — atît în prezent cît și în timpul revoluției și după victoria ei — că vor elibera națiunile subjugate și vor așeza pe temelii unei uniuni libere relațiile cu aceste națiuni — iar fără libertate de despărțire uniunea liberă este o frază mincinoasă —, asemenea partide vor săvîrși o trădare față de socialism.

Desigur, democrația este și ea o formă de stat, care trebuie să dispară atunci cînd va dispărea statul, dar aceasta

se va întâmpla numai o dată cu trecerea de la socialismul care a învins și s-a consolidat definitiv la comunismul deplin.

2. REVOLUȚIA SOCIALISTĂ ȘI LUPTA PENTRU DEMOCRAȚIE

Revoluția socialistă nu este un act unic, o bătălie unică pe un front unic, ci o întreagă epocă de ascuțite conflicte de clasă, un șir lung de bătălii pe toate fronturile, adică în jurul tuturor problemelor economiei și politicii, bătălii care se pot încheia numai cu exproprierea burgheziei. Ar fi profund greșit să se creadă că lupta pentru democrație ar putea să abată proletariatul de la revoluția socialistă sau s-o împingă pe aceasta din urmă pe planul al doilea, s-o estompeze etc. Dimpotrivă, așa cum nu este cu puțință un socialism victorios care nu înfăptuiește democrația deplină, tot astfel nu se poate pregăti pentru victorie asupra burgheziei un proletariats care nu duce o luptă multilaterală, consecventă și revoluționară pentru democrație.

Nu mai puțin greșit ar fi să se renunțe la unul din punctele programului democratic, de pildă la punctul care proclamă autodeterminarea națiunilor, pe motivul că autodeterminarea ar fi „irealizabilă“ sau „iluzorie“ în condițiile imperialismului. Afirmația că dreptul națiunilor la autodeterminare este irealizabil în cadrul capitalismului poate fi înțeleasă fie în sens absolut, economic, fie în sens relativ, politic.

În primul caz, ea este fundamental greșită din punct de vedere teoretic. În primul rând, în acest sens sînt irealizabili în condițiile capitalismului banii-muncă, de pildă, sau înlăturarea crizelor etc. Este însă complet greșit să se spună că *tot atît* de irealizabilă ar fi autodeterminarea națiunilor. În al doilea rînd, chiar și exemplul despărțirii Norvegiei de Suedia în 1905 este suficient pentru a infirma „irealizabilitatea“ în acest sens. În al treilea rînd, ar fi ridicol să se conteste că o ușoară modificare a relațiilor politice și strategice dintre Germania și Anglia, de pildă, ar face ca astăzi sau mâine să devină perfect „reali-

zabilă“ formarea unor state noi, a unui stat polonez, indian etc. În al patrulea rînd, în tendința sa de expansiune, capitalul financiar va cumpăra și corupe „liber“ chiar și pe cel mai liber guvern democratic și republican și pe funcționarii publici aleși din orice țară, oricît de „independentă“ ar fi. Dominația capitalului financiar, ca și a capitalului în general, nu poate fi înlăturată *prin nici un fel* de transformări în domeniul democrației politice; or, autodeterminarea ține în întregime și exclusiv de acest domeniu. Dar această dominație a capitalului financiar nu suprimă nicidecum rolul democrației politice ca *formă* mai liberă, mai largă și mai clară de asigurare de clasă și de luptă de clasă. De aceea, toate raționamentele pe tema „irealizabilității“, în sens economic, a uneia din revendicările democrației politice în condițiile capitalismului se reduc la o definire teoreticește greșită a raporturilor generale și fundamentale dintre capitalism și democrația politică în general.

În cazul al doilea, această afirmație este incompletă și inexactă. Căci în condițiile imperialismului nu numai dreptul națiunilor la autodeterminare, ci *toate* revendicările fundamentale ale democrației politice sînt „realizabile“ numai incomplet, ciuntit și numai ca excepție rară (de pildă despărțirea Norvegiei de Suedia în 1905). Revendicarea eliberării imediate a coloniilor, formulată de toți social-democrații revoluționari, este și ea „irealizabilă“, în condițiile capitalismului, fără un șir de revoluții. De aici însă nu rezultă nicidecum că social-democrația ar trebui să renunțe la lupta imediată și cît se poate de energică pentru *toate* aceste revendicări — o astfel de renunțare n-ar face decît să aducă apă la moară burgheziei și reacțiunii —, ci, tocmai dimpotrivă, rezultă că ea trebuie să formuleze și să promoveze toate aceste revendicări nu în mod reformist, ci în mod revoluționar; nu limitîndu-se la cadrul legalității burgheze, ci sfărîmîndu-l; nu mulțumindu-se cu discursuri parlamentare și cu proteste verbale, ci antrenînd masele la luptă activă, lărgind lupta pentru fiecare revendicare democratică fundamentală și ațîțînd-o pînă la transformarea ei într-un asalt direct al proletariatului împotriva burgheziei, adică pînă la revoluție socia-

listă, care expropriază burghezia. Revoluția socialistă poate izbucni nu numai dintr-o grevă mare sau dintr-o demonstrație de stradă, dintr-o rebeliune provocată de foamete, dintr-o răscoală militară sau dintr-o răscoală colonială, ci și din orice criză politică în genul afacerii Dreyfus⁹³ sau al incidentului de la Zabern⁹⁴, sau în legătură cu un referendum în problema despărțirii unei națiuni asuprite etc.

Întețirea asupririi naționale în condițiile imperialismului impune social-democrației să nu renunțe la lupta „utopică”, cum pretinde burghezia, pentru libertatea de despărțire a națiunilor, ci, dimpotrivă, să folosească la maximum conflictele care se ivesc și pe acest teren ca prilejuri pentru acțiuni de masă și pentru acțiuni revoluționare împotriva burgheziei.

3. SEMNIFICAȚIA DREPTULUI LA AUTODETERMINARE ȘI RAPORTUL DINTRE EL ȘI FEDERAȚIE

Dreptul națiunilor la autodeterminare înseamnă exclusiv dreptul la independență în sens politic, la liberă despărțire politică de națiunea asupritoare. În mod concret, această revendicare a democrației politice înseamnă deplină libertate de agitație pentru despărțire și soluționarea problemei despărțirii printr-un referendum al națiunii care urmează să se despartă. De aici rezultă că această revendicare nu este cîtuși de puțin echivalentă cu aceea a despărțirii și fărîmițării, a formării de state mici. Ea nu este decît o expresie consecventă a luptei împotriva oricărei asupririi naționale. Cu cît regimul democratic al statului este mai aproape de libertatea deplină de despărțire, cu atît mai rare și mai slabe vor fi în practică tendințele de despărțire, căci atît din punctul de vedere al progresului economic cît și din punctul de vedere al intereselor maselor avantajele pe care le prezintă statele mari sînt neîndoielnice, și aceste avantaje cresc pe măsura dezvoltării capitalismului. Recunoașterea autodeterminării nu echivalează cu recunoașterea principiului federației. Poți fi adversar hotărît al acestui principiu și partizan al centralismului democratic, dar să consideri că inegalității în drepturi a

națiunilor îi este de preferat o federație, cînd ea este unicul drum spre un centralism democratic deplin. Tocmai din acest punct de vedere considera Marx, care era centralist, că subordonării prin violență a Irlandei de către englezi îi este de preferat chiar o federație între Irlanda și Anglia ⁹⁵.

Țelul socialismului este nu numai lichidarea fărîmițării omenirii în state mici și a oricărui separatism al națiunilor, nu numai apropierea între națiuni, ci și contopirea lor. Și tocmai pentru a putea atinge acest scop, noi trebuie, pe de o parte, să explicăm maselor caracterul reacționar al ideii de „autonomie cultural-națională” ⁹⁶, propagată de Renner și de O. Bauer, iar pe de altă parte să cerem eliberarea națiunilor asuprite nu în vagi fraze generale și nici în declamații goale sau într-o formă care să echivaleze cu „amînarea” acestei probleme pînă la venirea socialismului, ci într-un program politic clar și precis formulat, care să țină seama în mod special de ipocrizia și de lașitatea „socialiștilor” din rîndurile națiunilor asuprite. Așa cum omenirea poate să ajungă la desființarea claselor numai trecînd prin perioada de tranziție a dictaturii clasei asuprite, tot astfel la contopirea inevitabilă a națiunilor ea poate să ajungă numai trecînd prin perioada de tranziție a eliberării depline, adică a libertății de despărțire, a tuturor națiunilor asuprite.

4. MODUL PROLETAR-REVOLUȚIONAR DE A PUNE PROBLEMA AUTODETERMINĂRII NAȚIUNILOR

Nu numai revendicarea autodeterminării națiunilor, ci toate punctele programului nostru democratic minimal au fost formulate înainte, încă în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, de mica burghezie. Și mica burghezie continuă și acum să le formuleze pe toate în mod utopic. Ea nu vede lupta de clasă și intensificarea ei în condițiile democrației, ea crede într-un capitalism „pașnic”. De aceeași factură este utopia unei pașnice uniuni de națiuni egale în drepturi în condițiile imperialismului, propagată de kautskiști și menită să înșele poporul. În opoziție cu această utopie mic-burgheză, oportunistă, programul so-

cial-democrației trebuie să sublinieze, ca fundamentală, esențială și inevitabilă în condițiile imperialismului, împărțirea națiunilor în asupraitoare și asupraite.

Proletariatul națiunilor asupraitoare nu se poate limita la frazele generale, stereotipe pe care le repetă orice burghez pacifist, la frazele împotriva anexiunilor și pentru egalitatea în drepturi a națiunilor în general. Proletariatul nu poate să treacă sub tăcere problema *frontierelor* statului bazat pe asupraire națională, problemă deosebit de „neplăcută” pentru burghezia imperialistă. Proletariatul nu poate să nu lupte împotriva menținerii cu forța a națiunilor asupraite în cadrul frontierelor statului respectiv, și tocmai asta înseamnă a lupta pentru dreptul la autodeterminare. Proletariatul trebuie să revendice libertatea despărțirii politice a coloniilor și națiunilor oprimate de națiunea „sa”. Altminteri, internaționalismul proletariatului va fi un internaționalism deșert, pur verbal; între muncitorii națiunii asupraite și cei ai națiunii asupraitoare nu e posibilă nici încrederea, nici solidaritatea de clasă; fățărnicia apărătorilor reformiști și kautskiști ai autodeterminării, care nu suflă un cuvânt despre națiunile asupraite de „propria lor” națiune și menținute cu forța în cadrul „propriului lor” stat, rămîne astfel nedemascată.

Pe de altă parte, socialiștii națiunilor asupraite trebuie să insiste în mod deosebit asupra unității depline și necondiționate, inclusiv unitatea organizatorică, a muncitorilor națiunii asupraite cu muncitorii națiunii asupraitoare și să acționeze pentru înfăptuirea ei. Fără asta nu poate fi menținută o politică de sine stătătoare a proletariatului și solidaritatea lui de clasă cu proletariatul din celelalte țări în condițiile când burghezia se dedă la tot felul de mașinații, trădări și înșelătorii. Căci burghezia națiunilor asupraite abuzează mereu de lozincile eliberării naționale, servindu-se de ele ca mijloc pentru înșelarea muncitorilor: în politica internă ea folosește aceste lozinci pentru a încheia înțelegeri reacționare cu burghezia națiunilor dominante (în Austria și în Rusia, de pildă, polonezii se înțeleg cu reacțiunea pentru asuprairea evreilor și a ucrainenilor); în politica externă ea tinde să se înțeleagă cu una dintre puterile imperialiste rivale, pentru a-și realiza astfel

scopurile de jaf (politica statelor mici din Balcani etc.).

Faptul că, în anumite condiții, lupta pentru libertate națională împotriva uneia dintre puterile imperialiste poate fi folosită de o altă „mare” putere în scopurile ei la fel de imperialiste, — faptul acesta e tot atît de puțin în stare să determine social-democrația să renunțe la recunoașterea dreptului națiunilor la autodeterminare pe cît de puțin folosirea frecventă a lozincilor republicane de către burghezie în scopuri de înșelătorie politică și de jaf financiar, în țările romanice de pildă, nu este de natură să determine pe social-democrați să renunțe la republicanismul lor*.

5. MARXISM ȘI PROUDHONISM ÎN PROBLEMA NAȚIONALĂ

În opoziție cu democrații mic-burghezi, Marx consideră că toate revendicările democratice, fără excepție, nu reprezintă ceva absolut, ci sînt o expresie istorică a luptei maselor populare, conduse de burghezie, împotriva feudalismului. Printre aceste revendicări nu-i nici una care să nu poată servi și să nu servească, în anumite împrejurări, ca mijloc de înșelare a muncitorilor de către burghezie. De aceea este teoreticește profund greșit să desprinzi sub acest aspect una dintre revendicările democrației politice, și anume dreptul națiunilor la autodeterminare, și s-o opui celorlalte. În practică, proletariatul își poate păstra independența numai subordonînd lupta sa pentru toate revendicările democratice — inclusiv revendicarea republicii — luptei sale revoluționare pentru răsturnarea burgheziei.

Pe de altă parte, în opoziție cu proudhoniștii, care „în numele revoluției sociale” „negau” problema națională, Marx punea pe primul plan, avînd în vedere mai mult ca

* E de prisos să mai spunem că ar fi pur și simplu ridicol să respingi dreptul la autodeterminare pe motivul că din el decurge „apărarea patriei”. Cu același drept — adică tot atît de neîntemeiat — invocă social-șoviniiștii în 1914—1916, pentru a justifica „apărarea patriei”, orice revendicare a democrației (de pildă revendicarea republicii) și orice formulare a luptei împotriva asupririi naționale. Recunoașterea apărării patriei în războaie ca cele ale marii revoluții franceze sau ale lui Garibaldi în Europa, precum și negarea apărării patriei în războiul imperialist din 1914—1916, marxismul le deduce din analiza particularităților istorice concrete ale fiecărui război în parte, și nicidecum din cutare „principiu general” sau din cutare punct al programului.

orice interesele luptei de clasă a proletariatului din țările înaintate, principiul fundamental al internaționalismului și socialismului : nu poate fi liber un popor care asuprește alte popoare⁹⁷. Tocmai din punctul de vedere al intereselor mișcării revoluționare a muncitorilor germani a cerut Marx în 1848 ca democrația victorioasă din Germania să proclame și să înfăptuiască libertatea popoarelor asuprite de germani⁹⁸. Tocmai din punctul de vedere al luptei revoluționare a muncitorilor englezi a cerut Marx, în 1869, despărțirea Irlandei de Anglia, adăugînd totodată : „chiar dacă după despărțire s-ar ajunge la o federație“⁹⁹. Numai prin formularea unei asemenea revendicări educa Marx pe muncitorii englezi în spiritul adevăratului internaționalism. Numai astfel a putut el să opună oportuniștilor și reformismului burghez — care nici pînă acum, după o jumătate de secol, nu a înfăptuit „reforma“ irlandeză — o rezolvare revoluționară a acestei probleme istorice. Numai astfel a putut Marx — în opoziție cu apologeții capitalului, care calificau drept utopică și irealizabilă libertatea de despărțire a națiunilor mici și susțineau că progresistă e nu numai concentrarea economică, ci și concentrarea politică —, numai astfel a putut el să fundamenteze nu în mod imperialist caracterul progresist al acestei concentrări, să preconizeze apropierea dintre națiuni nu pe baza violenței, ci pe baza unirii libere a proletarilor din toate țările. Numai astfel a putut Marx să opună recunoașterii pur verbale, și adesea ipocrite, a egalității în drepturi a națiunilor și a dreptului lor la autodeterminare acțiunea revoluționară a maselor și în domeniul rezolvării problemelor naționale. Războiul imperialist din 1914—1916 și grajdurile augiene ale fățărniciei oportuniste și kautskiste, deschise de el, au confirmat în chip grăitor justetea acestei politici a lui Marx, politică care trebuie să servească de model pentru toate țările înaintate, căci acum fiecare din ele asuprește alte națiuni*.

* Unii pretind — de pildă, în ultimul timp, șovinistul german Lensch, în numerele 8 și 9 ale revistei „Die Glocke“ — că atitudinea negativă a lui Marx față de mișcarea națională a unora dintre popoare, de pildă a cehilor în 1848, dovedește că recunoașterea autodeterminării națiunilor nu este obligatorie din punctul de vedere al marxismului. Dar asta nu este adevărat căci în 1848 existau motive istorice și politice pentru a face distincție între na-

6. TREI TIPURI DE ȚĂRI ÎN CEEA CE PRIVEȘTE AUTODETERMINAREA NAȚIUNILOR

În această privință trebuie să deosebim trei tipuri principale de țări :

În primul rînd, țările capitaliste înaintate din Europa occidentală și Statele Unite ale Americii. Aici mișcările naționale burghezo-progresiste au luat de mult sfîrșit. Fiecare din aceste „mari” națiuni asuprește alte națiuni în colonii și în interiorul țării. Sarcinile proletariatului națiunilor dominante sînt aici întru totul identice cu cele care în secolul al XIX-lea îi reveneau proletariatului din Anglia față de Irlanda*.

În al doilea rînd, partea de răsărit a Europei : Austria, Balcanii și mai cu seamă Rusia. Aici, tocmai secolul al XX-lea a dezvoltat în mod deosebit mișcările naționale burghezo-democratice și a ascuțit lupta națională. În aceste țări, sarcinile care-i revin proletariatului, atît pe linia desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice cît și pe linia ajutorării revoluției socialiste în alte țări, nu pot fi îndeplinite fără revendicarea dreptului națiunilor la autodeterminare. Deosebit de grea și deosebit de importantă este aici sarcina contopirii luptei de clasă a muncitorilor națiunilor asuprite cu aceea a muncitorilor națiunilor asuprite.

În al treilea rînd, țările semicoloniale — cum sînt China, Persia, Turcia — și toate coloniile, avînd laolaltă o populație de circa un miliard de suflete. Aici mișcările bur-

șuni „reactionare” și națiuni revoluționar-democratice. Marx a avut dreptate condamînd poziția celor dintîi și situîndu-se de partea celor din urmă¹⁰⁰. Dreptul la autodeterminare este una dintre revendicările democrației și ea trebuie, în mod firesc, să fie subordonată intereselor generale ale democrației. În 1848 și în anii următori, aceste interese generale se axau, în primul rînd, pe linia luptei împotriva țarismului.

* În unele state mici care nu participă la războiul din 1914—1916, de pildă în Olanda, în Elveția, burghezia folosește intens lozincă „autodeterminării națiunilor” pentru a justifica participarea la războiul imperialist. Acesta este unul dintră motivele care determină pe social-democrații din aceste țări să nege autodeterminarea. Politica proletară justă, și anume negarea „apărării patriei” în războiul imperialist, este apărată cu argumente greșite. Rezultă în teorie o denaturare a marxismului, iar în practică un fel de ingustime proprie micilor națiuni, ignorarea populației de sute de milioane a națiunilor subjgate de națiunile „dominante”. În excelența sa broșură : „Imperialismul, războiul și social-democrația”, tov. Gorter greșește atunci cînd neagă principiul autodeterminării națiunilor. În practică însă, el îl aplică în mod just atunci cînd cere „independența politică și națională” imediată a Indiilor Olandeze și demască pe oportuniștii olandezi, care refuză să adopte această revendicare și să lupte pentru înlăptuirea ei.

ghezo-democratice sînt în parte abia la începutul lor, iar în parte mai au încă un drum lung în fața lor. Socialiștii trebuie nu numai să ceară eliberarea imediată și necondiționată, fără despăgubiri, a coloniilor — iar pe plan politic această revendicare nu înseamnă altceva decît recunoașterea dreptului la autodeterminare —, ci să și sprijine în modul cel mai energic elementele cele mai revoluționare ale mișcărilor burghezo-democratice de eliberare națională din aceste țări și să le dea ajutor în războaiele lor — iar în caz de nevoie și în războaiele lor revoluționare — *împotriva* puterilor imperialiste care le asupresc.

7. SOCIAL-ȘOVINISMUL ȘI AUTODETERMINAREA NAȚIUNILOR

Epoca imperialistă și în special războiul din 1914—1916 au pus pe primul plan sarcina luptei împotriva șovinismului și a naționalismului în țările avansate. În problema autodeterminării națiunilor există două nuanțe principale în rîndurile social-șoviniștilor, adică în rîndurile oportuniștilor și kautskiștilor, care, în dorința de a prezenta într-o lumină mai puțin urîtă războiul imperialist, reacționar, îl declară război de „apărare a patriei“.

Pe de o parte, vedem slugi necamuflate ale burgheziei care susțin anexiunile pe considerentul că imperialismul și concentrarea politică au un caracter progresist și care neagă dreptul la autodeterminare pe motivul că ar fi utopic, iluzoriu, mic-burghez etc. Printre aceștia se numără : în Germania — Cunow, Parvus și ultraoportuniștii, în Anglia — o parte din fabieni și unii dintre liderii trade-unionurilor, iar în Rusia — oportuniștii Semkovski, Libman, Iurkevici și alții.

Pe de altă parte, vedem pe kautskiști, printre care se numără și Vandervelde, Renaudel și mulți pacifiști din Anglia, Franța etc. Aceștia se pronunță pentru păstrarea unității cu cei dintîi, iar în practică nu se deosebesc cîtuși de puțin de ei, căci susțin numai în vorbe, în mod fățarnic, revendicarea dreptului la autodeterminare ; ei consideră că e „prea mult“ („zu viel verlangt“, spune Kautsky în

„Die Neue Zeit“ din 21 mai 1915) să se revendice libertatea de despărțire politică și nu recunosc necesitatea unei tactici revoluționare din partea socialiștilor națiunilor asuprite, ci, dimpotrivă, estompează îndatoririle revoluționare ale acestor socialiști, justifică oportunismul lor, le ușurează activitatea îndreptată spre înșelarea poporului și ocolesc problema *frontierelor* statului care menține cu forța în cadrul său națiuni lipsite de egalitate, de drepturi depline etc.

Atît unii cît și ceilalți sînt deopotrivă oportuniști, care prostituează marxismul și care nu mai sînt în stare să înțeleagă însemnătatea teoretică și actualitatea practică a tacticii lui Marx, pe care o ilustrează exemplul cu Irlanda.

Cît privește anexiunile, problema lor a devenit deosebit de actuală în legătură cu războiul. Dar ce se înțelege prin anexiune? Nu e greu de văzut că orice protest împotriva anexiunilor se reduce sau la recunoașterea autodeterminării națiunilor, sau la o frazeologie pacifistă care apără statu quo și se declară împotriva *oricărei* violențe, chiar dacă e revoluționară. Această frazeologie este pe de-a-ntregul falsă și nu se poate împăca cu marxismul.

8. SARCINILE CONCRETE ALE PROLETARIATULUI ÎN VIITORUL APROPIAT

Revoluția socialistă poate să înceapă în viitorul cel mai apropiat. În acest caz, în fața proletariatului se va pune sarcina imediată de a cuceri puterea, de a expropria băncile și de a înfăptui o serie de alte măsuri dictatoriale. Burghezia — și mai ales intelectualii de tipul fabienilor și al kautskiștilor — va căuta într-un astfel de moment să fărîmițeze forțele revoluției și să-i frîneze mersul, impunîndu-i obiective limitate, democratice. Dacă, în condițiile cînd proletarii și-ar fi început deja asaltul împotriva bazelor puterii burgheziei, *orice* revendicare pur democratică poate să devină într-un anumit sens o piedică în calea revoluției, este clar că necesitatea de a proclama și înfăptui libertatea *tuturor* popoarelor asuprite (adică dreptul lor la autodeterminare) va fi tot atît de actuală în revoluția socialistă pe cît de actuală a fost ea pentru vic-

toria revoluției burghezo-democratice în Germania anului 1848, de pildă, sau în Rusia anului 1905.

S-ar putea însă ca pînă la începerea revoluției socialiste să mai treacă cinci, zece sau poate și mai mulți ani. La ordinea zilei se va pune sarcina educării revoluționare a maselor într-un spirit care să facă imposibilă prezența oportuniștilor și a șoviniștilor socialiști în partidul muncitoresc și o eventuală victorie a lor în genul celei din 1914—1916. Socialiștii vor trebui să explice maselor că socialiștii englezi care nu revendică libertate de despărțire pentru colonii și pentru Irlanda, — socialiștii germani care nu cer libertate de despărțire pentru colonii, pentru alsacieni, danezi și polonezi, nu desfășoară și în domeniul luptei împotriva asupririi naționale o propagandă nemijlocit revoluționară și acțiuni revoluționare de masă și nu folosesc incidente ca cel de la Zabern pentru a desfășura o propagandă ilegală cît mai largă în rîndurile proletariatului națiunii asupritoare, pentru a organiza demonstrații de stradă și acțiuni revoluționare de masă, — socialiștii ruși care nu cer libertate de despărțire pentru Finlanda, Polonia, Ucraina etc. etc., — toți acești socialiști procedează ca niște șoviniști, ca niște lachei ai monarhiilor imperialiste și ai burgheziei imperialiste, mînjite de sînge și de noroi.

9. ATITUDINEA SOCIAL-DEMOCRAȚIEI RUSE, A CELEI POLONEZE ȘI A INTERNAȚIONALEI A II-A ÎN PROBLEMA AUTODETERMINĂRII NAȚIUNILOR

Divergențele dintre social-democrații revoluționari din Rusia și social-democrații polonezi în problema autodeterminării au ieșit la iveală încă în 1903, la congresul care a adoptat programul P.M.S.D.R. și care, cu tot protestul delegației social-democraților polonezi, a inclus în acest program § 9, care recunoaște dreptul națiunilor la autodeterminare. De atunci, social-democrații polonezi nu au repetat niciodată, în numele partidului lor, propunerea de a scoate acest paragraf din programul partidului nostru sau de a-i da o altă formulare.

În Rusia, unde națiunile asuprite reprezintă nu mai puțin de 57% din populație, adică peste 100 000 000 de oameni, — unde aceste națiuni populează mai cu seamă ținuturile periferice, iar multe dintre ele au un nivel de cultură mai ridicat decât velicorușii, — unde regimul politic se distinge prin caracterul său medieval și deosebit de barbar, — unde încă n-a fost desăvârșită revoluția burghezo-democratică, — în Rusia recunoașterea dreptului de liberă despărțire a națiunilor asuprite de țarism este fără doar și poate obligatorie pentru social-democrați, în interesul înfăptuirii sarcinilor lor democratice și socialiste. Partidul nostru, refăcut în ianuarie 1912, a adoptat în 1913 o rezoluție care confirmă dreptul la autodeterminare și-l concretizează în sensul arătat mai sus¹⁰¹. Dezmățul șovinismului velicorus în anii 1914—1916 atît în rîndurile burgheziei cît și în rîndurile socialiștilor oportuniști (Rubanovici, Plehanov, „Nașe Delo“ etc.) constituie pentru noi un motiv în plus să insistăm asupra acestei revendicări și să constatăm că cei care o resping nu fac în practică altceva decît să sprijine șovinismul velicorus și țarismul. Partidul nostru declară în modul cel mai categoric că își declină orice răspundere pentru această luare de poziție împotriva dreptului la autodeterminare.

Cea mai recentă formulare a poziției social-democrației poloneze în problema națională (declarația social-democrației poloneze la Conferința de la Zimmerwald) conține următoarele idei :

Această declarație înfierează guvernul german și celelalte guverne, pentru care „ținuturile poloneze“ nu sînt decît un gaj în viitorul joc de compensații și care vor „să răpească poporului polonez posibilitatea de a-și hotărî singur soarta“. „Social-democrația poloneză protestează în mod solemn și categoric împotriva *reîmpărțirii și sfîșierii în bucăți a unei țări întregi...*“ Ea înfierează pe socialiștii care au lăsat în seama Hohenzollernilor... „*cauza eliberării popoarelor asuprite*“. Ea își exprimă convingerea că numai participarea la această luptă iminentă a proletariatului internațional revoluționar, la lupta pentru socialism, „*va sfărîma cătușele asupririi naționale și va desființa orice forme de stăpînire străină, va asigura poporului polonez*

posibilitatea unei dezvoltări libere și multilaterale ca membru cu drepturi *egale* în uniunea popoarelor". Declarația consideră că „*pentru polonezi*” războiul este „*de două ori fratricid*” (Buletinul Comisiei socialiste internaționale nr. 2 din 27 septembrie 1915, p. 15 ; traducerea rusă în culegerea „Internaționala și războiul”, p. 97).

Aceste teze sînt în fond echivalente cu recunoașterea dreptului națiunilor la autodeterminare, păcătuind doar printr-o și mai mare nebulozitate și lipsă de precizie a formulărilor politice decît majoritatea programelor și rezoluțiilor Internaționalei a II-a. Orice încercare de a exprima aceste idei în formulări politice precise și de a stabili dacă sînt aplicabile orînduirii capitaliste sau numai orînduirii socialiste va arăta într-un mod și mai concret cît de greșită este negarea autodeterminării națiunilor la social-democrații polonezi.

Hotărîrea Congresului socialist internațional de la Londra din 1896, care recunoaște autodeterminarea națiunilor, trebuie să fie completată, pe baza tezelor expuse mai sus, cu precizări în sensul că : 1) această revendicare este deosebit de actuală în condițiile imperialismului, 2) toate revendicările democrației politice, inclusiv cea de față, sînt politicește condiționate și au un conținut de clasă, 3) este necesar să se facă distincție între sarcinile concrete ale social-democrațiilor națiunilor asupritoare și cele ale social-democrațiilor națiunilor asuprite, 4) recunoașterea autodeterminării de către oportuniști și kautskiști este inconsecventă, pur verbală și de aceea, prin semnificația ei politică, o recunoaștere fățarnică, 5) în fapt se aseamănă cu șoviniștii acei social-democrați — mai ales din rîndurile națiunilor dominante (velicoruși, anglo-americani, germani, francezi, italieni, japonezi etc.) — care nu insistă asupra libertății de despărțire a coloniilor și națiunilor asuprite de națiunile „lor”, 6) lupta pentru această revendicare, ca și pentru toate revendicările fundamentale ale democrației politice, trebuie să fie subordonată luptei direct revoluționare de masă pentru răsturnarea guvernelor burgheze și pentru înfăptuirea socialismului.

Înșuşirea de către Internațională a punctului de vedere al unora dintre națiunile mici, și mai cu seamă al social-democraților polonezi — pe care lupta lor împotriva burgheziei poloneze, care înșală poporul cu lozinci naționaliste, i-a dus la greșita negare a autodeterminării —, ar constitui o greșală teoretică și ar însemna înlocuirea marxismului cu proudhonismul, iar în practică ar însemna sprijinirea involuntară a extrem de periculosului șovinism și oportunism al națiunilor dominante.

*Redacția ziarului „Soțial-Demokrat”,
Organ Central al P.M.S.D.R.*

Post-scriptum. În numărul din 3 martie 1916, recent apărut, al revistei „Die Neue Zeit”, Kautsky întinde deschis o mână creștinească de împăcare lui Austerlitz, reprezentantul celui mai murdar șovinism german, respingînd în ceea ce privește Austria habsburgică libertatea de despărțire a națiunilor asuprite, dar admițînd-o pentru Polonia rusească, spre a face un serviciu de lacheu lui Hindenburg și lui Wilhelm al II-lea. Cu greu ne-am fi putut dori o mai bună autodemascare a kautskismului !

Scris în ianuarie-februarie 1916

*Publicat în aprilie 1916,
în revista „Vorbote” nr. 2*

*Publicat în limba rusa
pentru prima oară în octombrie 1916,
în „Sbornik «Soțial-Demokrata»” nr. 1*

*Se tiparește după textul
apărut în culegere*

DESPRE „PROGRAMUL DE PACE“

Una dintre cele mai importante probleme de pe ordinea de zi a celei de-a doua Conferințe internaționale a „zimmerwaldienilor“¹⁰² este aceea a „programului de pace“ social-democrat. Pentru a introduce de la început pe cititor în adevăratul *miez* al acestei probleme, vom reproduce o declarație făcută în această privință de Kautsky, unul dintre cei mai de vază reprezentanți ai Internaționalei a II-a și apărători ai social-șoviniștilor din toate țările.

„Internaționala nu este un instrument eficace în timp de război; ea este, în fond, un instrument de pace... Lupta pentru pace, lupta de clasă în timp de pace“ („Die Neue Zeit“, 27.XI.1914). „Toate programele de pace formulate pînă în prezent în cadrul Internaționalei, programul de la Copenhaga, cel de la Londra și cel de la Viena, toate cer recunoașterea independenței națiunilor, și pe bună dreptate. Această revendicare trebuie să fie busola noastră în razboiul actual“ (ibid., 21.V.1915).

În aceste puține cuvinte este admirabil exprimat „programul“ unirii și reconcilierii internaționale a social-șoviniștilor. Toată lumea știe că la Viena s-au întrunit amicii și partizanii lui Südekum, care acționează întru totul în spiritul lui și care sub pretextul „apărării patriei“ nu fac decît să apere imperialismul german¹⁰³. Iar la Londra s-au întrunit Südekumii francezi, englezi și ruși, care sub același pretext nu fac decît să apere imperialismul „lor“ național. Politica reală atît a eroilor londonezi ai social-șovinismului, cît și a celor vienezi constă în a justifica participarea la războiul imperialist, la acest război în care muncitorii germani și francezi seucid unii pe alții pentru a decide

care burghezie națională trebuie să aibă prioritate în jeuirea altor țări. Și, pentru a camufla această politică reală, pentru a induce în eroare pe muncitori, eroii londonezi și vienezii se servesc de fraza: noi, zic ei, „recunoaștem” „independența națiunilor”, sau, cu alte cuvinte, sîntem pentru autodeterminarea națiunilor, împotriva aneiunilor etc. etc.!

E clar ca lumina zilei că această „recunoaștere” este o minciună sfruntată, o fățărnicie mîrșavă, pentru că este menită să justifice participarea la un război în care *ambele* părți au drept scop subjugarea națiunilor, iar nu independența lor. Iar Kautsky vine cu întreaga sa autoritate și, în loc să dezvăluie, să demaște, să înfierceze fățărnicia, o *consfințește*. Tendința unanimă a trădătorilor șovini ai socialismului de a înșela pe muncitori îi servește lui Kautsky drept dovadă a „unanimității” și viabilității Internaționalei în problema păcii!!! Fățărnicia națională, grosolană, vizibilă, izbitoare, evidentă pentru muncitori, este transformată de Kautsky într-o fățărnicie internațională, rafinată, camuflată, care aruncă praf în ochii muncitorilor. Politica kautskistă este de o sută de ori mai dăunătoare și mai periculoasă pentru mișcarea muncitorească decît politica sudekumistă, iar fățărnicia kautskistă este de o sută de ori mai dezagustătoare.

Și nu e vorba nicidecum numai de Kautsky, căci, în fond, aceeași este politica pe care o promovează Akselrod, Martov și Ciheidze în Rusia, Longuet și Pressemanne în Franța, Treves în Italia etc. Semnificația obiectivă a acestei politici este aceea că ea servește la sprijinirea minciunii burgheze în rîndurile clasei muncitoare, la promovarea ideilor burgheze în rîndurile proletariatului. Că Südekum, de o parte, iar Plehanov, de alta, nu fac decît să repete minciuna burgheză a capitaliștilor națiunii „lor” este un lucru evident, dar nu tot atît de evident este faptul că *aceeași* minciună este consfințită de Kautsky, care o ridică la rangul de „adevăr suprem” al Internaționalei „unanime”. Burgheziei nici nu-i trebuie altceva decît ca muncitorii să vadă în alde Südekum și Plehanov niște „socialiști” cu autoritate, unanimi, între care au apărut doar vremelnice unele divergențe. Burgheziei nici nu-i trebuie altceva decît

ca, prin fraze ipocrite despre pace, prin vorbe goale care nu obligă la nimic, să *abată* pe muncitori din calea luptei revoluționare în timpul războiului, să-i adoarmă, să-i consoleze cu speranța unei „păci fără anexiuni”, a unei păci democratice etc. etc.

Huysmans n-a făcut decît să popularizeze programul kautskist de pace, la care a adăugat arbitrajul, democrațizarea politicii externe etc. Dar primul punct al programului socialist de pace, punctul său esențial, trebuie să fie *demascarea fățarniciei* programului kautskist de pace, care înseamnă *întărirea* influenței burgheze asupra proletariatului.

Să reamintim noțiunile fundamentale ale învățaturii socialiste, pe care le denaturează kautskiștii. Războiul este continuarea prin mijloace violente a politicii pe care clasele dominante ale puterilor beligerante au dus-o multă vreme înainte de război. Pacea este continuarea *aceleiași* politici, cu *înregistrarea* schimbărilor intervenite în raportul de forțe dintre adversari în urma acțiunilor militare. Războiul ca atare nu schimbă direcția în care a evoluat politica înainte de război, el nu face decît să *grăbească* această evoluție.

Războiul din 1870—1871 a fost o continuare a politicii burghezo-progresiste de eliberare și de unificare a Germaniei (politică promovată decenii de-a rîndul). Înfrîngerea lui Napoleon al III-lea și răsturnarea lui au grăbit această eliberare. Programul de pace al socialiștilor din acea epocă a înregistrat acest rezultat burghezo-progresist și a fost un sprijin acordat burgheziei democratice: împotriva jefuirii Franței, pentru o pace onorabilă cu republica.

Priviți acum ce farsă este încercarea de „a repeta” slugarnic acest exemplu în condițiile războiului imperialist din 1914—1916. Acest război continuă politica burgheziei reacționare, în declin, care a jefuit lumea, a cotoplit colonii etc. Pe terenul relațiilor burgheze, acest război *nu poate* — nu poate în virtutea situației obiective — să ducă la nici un fel de „progres” democratic; el se poate solda numai cu o înăsprire și extindere a oricărei asupririi în general, a asupririi naționale în particular, — și aceasta indiferent care va fi deznodămîntul războiului.

Războiul *din 1870—1871* a grăbit procesul de dezvoltare într-o direcție democratică, burghezo-progresistă : răsturnarea lui Napoleon al III-lea, unificarea Germaniei. Războiul *actual* grăbește procesul de dezvoltare *numai* în direcția revoluției socialiste. *Pe atunci*, programul unei păci democratice (burgheze) avea o bază istorică *obiectivă*. *Acum nu există* o astfel de bază, iar vorbăria pe tema unei păci democratice este o minciună burgheză, a cărei semnificație obiectivă este aceea de a abate pe muncitori din calea luptei revoluționare pentru socialism ! *Pe atunci*, formularea unui program democratic de pace era din partea socialiștilor un sprijin acordat mișcării burghezo-democratice a *maselor* (împotriva lui Napoleon al III-lea, pentru unificarea Germaniei), mișcare adâncă, reală, care începuse cu decenii în urmă. *Acum*, formularea unui program democratic de pace pe terenul relațiilor burgheze este din partea socialiștilor un sprijin acordat burgheziei, care *înșală* poporul și care vrea să abată proletariatul de pe calea revoluției *socialiste*.

Așa cum frazele pe tema „apărării patriei“ induc în eroare masele, propagând în rîndurile lor ideologia războiului de eliberare națională, tot astfel frazele pe tema unei paci democratice strecoară *pe căi ocolite* aceași minciună burgheză !

„Voi n-aveți așadar nici un program de pace, sînteți așadar împotriva revendicărilor democratice“, obiectează kautskiștii, sperînd că oamenii neatenți nu vor observa că în această obiecție sarcinilor socialiste existente le sînt substituite sarcini burghezo-democratice inexistente.

O, nu, domnilor, răspundem noi kautskiștilor. Noi sîntem *pentru* revendicări democratice, *sîntem singurii* care luptăm *fără fățarnicie* pentru înfăptuirea lor, căci situația istorică obiectivă nu permite ca ele să fie formulate altfel decît în legătură cu revoluția socialistă. Să luăm, cu titlu de exemplu, chiar „busola“ care îi servește lui Kautsky & Co. ca mijloc de a înșela pe muncitori în spirit burghez.

Südekum și Plehanov sînt „unanimi“ în ceea ce privește „programul de pace“ : împotriva anexiunilor ! pentru independența națiunilor ! Și este demn de reținut că Südekumii *au dreptate* atunci cînd spun că poziția Rusiei față

de Polonia, Finlanda etc. este o poziție anexionistă. Are dreptate și Plehanov atunci cînd spune același lucru despre poziția Germaniei față de Alsacia-Lorena, Serbia, Belgia etc. Amîndoi au dreptate, nu-i așa? Iar Kautsky „împacă” pe Südekumul german cu Südekumul rus !!!

Dar orice muncitor cu judecată vede îndată că atît Kautsky cît și *amîndoi* Südekumii sînt niște fățarnici. Acest lucru e cît se poate de clar. Nu poți fi socialist dacă, în loc să *demaști* democratismul fățarnic, te împaci cu el. Dar cum să-l demaști? Foarte simplu: „recunoașterea” independenței națiunilor poate fi considerată nefățarnică *numai* în cazul cînd reprezentantul națiunii asupritoare a cerut, atît înainte de război cît și în timpul lui, libertate de despărțire pentru națiunea asuprită de *propria sa* „patrie”.

Numai această revendicare este în concordanță cu marxismul. Marx a formulat-o, pornind de la interesele proletariatului britanic, atunci cînd a cerut libertate pentru Irlanda, admițînd, totodată, că după despărțire se va ajunge probabil la o federație, ceea ce înseamnă că, cerînd libertate de despărțire, el nu urmărea fărîmițarea și izolarea, ci crearea unei legături mai trainice și mai democratice. În toate cazurile cînd există națiuni asuprite și națiuni asupritoare, cînd nu există împrejurări speciale care să împartă națiunile în revoluționar-democratice și reacționare (asemenea împrejurări au existat, de pildă, în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea), politica lui Marx în problema Irlandei trebuie să devină un model de politică proletară. Imperialismul însă este tocmai acea epocă în care împărțirea națiunilor în asupritoare și asuprite este esențială și tipică, în timp ce împărțirea națiunilor europene în reacționare și revoluționare este cu desăvîrșire imposibilă.

Partidul nostru a stabilit încă în 1913, în rezoluția adoptată în problema națională, că social-democrații sînt datori să folosească noțiunea de autodeterminare în sensul arătat aici. Iar războiul din 1914—1916 a arătat că noi am avut perfectă dreptate.

Luăți ultimul articol al lui Kautsky, apărut în „Die Neue Zeit” din 3.III.1916. El declară acolo în mod ex-

pres că *este de acord* cu ultrașovinistul german notoriu Austerlitz din Austria, redactorul ziarului vienez șovin „Arbeiter-Zeitung“¹⁰⁴, care afirmă că nu trebuie „confundată independența națiunii cu suveranitatea ei“. Cu alțe cuvinte : pentru națiunile asuprite e suficientă și autonomia națională în cadrul unui „stat de naționalități“, nu este obligatoriu să se revendice în favoarea lor dreptul egal la independență politică. Și tot aici, în același articol, Kautsky afirmă că nu se poate dovedi că „apartenența la statul rus“ este o necesitate pentru polonezi“ !!!

Ce înseamnă aceasta ? Înseamnă că, făcînd pe placul lui Hindenburg, al lui Südekum, Austerlitz & Co., Kautsky recunoaște Poloniei *libertatea de a se despărți* de Rusia, cu toate că Rusia este un „stat de naționalități“, dar nu spune nimic despre libertatea polonezilor de a se despărți de Germania !!! Despre socialiștii francezi, el spune în același articol că au încălcat principiul internaționalismului pentru că vor să obțină *prin război* libertatea Alsaciei și Lorenei. În schimb însă, el trece sub tăcere faptul că Südekumii germani & Co. încălcă principiul internaționalismului atunci cînd refuză să ceară pentru Alsacia și Lorena libertatea de a se despărți *de Germania !*

Expresia „stat de naționalități“ — această expresie poate fi aplicată și Angliei, dacă ne gîndim la Irlanda, și Germaniei, dacă ne gîndim la Polonia, Alsacia etc. ! — este folosită de Kautsky pentru apărarea fățișă a social-șovinismului. „Lupta împotriva anexiunilor“ este transformată de Kautsky într-un „program de pace“... cu șoviniștii, într-o fățărnicie nerușinată. Și în același articol Kautsky repetă microasele cuvinte de Iudușcă * : „Internaționala n-a încetat niciodată să ceară ca populația interesată să fie consultată în cazul mutării frontierelor de stat“. Nu este oare limpede că Südekum & Co. cer „consimțămîntul“ alsacienilor și al belgienilor pentru alipirea lor la Germania, iar Austerlitz & Co. cer „consimțămîntul“ polonezilor și al sîrbilor pentru alipirea lor la Austria ?

* Iudușka — eroul principal al romanului „Domniî Golovliov“ de Saltikov-Șcedrin ; intruchiparea ipocriziei. — *Nota trad.*

Dar kautskistul rus Martov? El s-a apucat să demonstreze, în ziarul gvozdevist „Naș Golos“ (Samara), adevărul incontestabil că din principiul autodeterminării națiunilor încă nu rezultă apărarea patriei în războiul imperialist. Dar că un social-democrat rus trădează principiul autodeterminării dacă nu cere *libertatea de despărțire* a națiunilor asuprite de velicoruși, despre asta nu ne spune nimic Martov, întinzînd astfel o mînă de pace unor social-șoviniști ca Aleksinski, Gvozdev, Potresov și Plehanov! Martov nu spune nimic despre asta nici în presa ilegală! El polemizează cu olandezul Górtter, deși Górtter, greșind cînd neagă principiul autodeterminării națiunilor, îl aplică însă în mod just, cerînd *independență politică* pentru Indiile Olandeze și calificînd drept trădători ai socialismului pe oportuniștii olandezi care nu sînt de acord cu aceasta. Dar Martov nu vrea să polemizeze cu Semkovski, colegul său întru secretariat, care în 1912—1915 era *singurul* care se ocupa de această problemă în presa lichidatoristă, *negînd* dreptul la despărțire și în general autodeterminarea!

Nu este oare limpede că Martov „susține“ autodeterminarea cu aceeași fățărnicie cu care o face Kautsky? Că și el își camuflează astfel dorința de a se împăca cu șoviniștii?

Dar Troțki? El pledează cu înflăcărare *pentru* autodeterminare, dar nici la el această lozincă nu-i decît o vorbă goală, căci nu implică libertatea de despărțire a națiunilor asuprite de „patria“ socialiștilor națiunii *respective*; el *trece sub tăcere* ipocrizia lui Kautsky și a kautskiștilor!

„A lupta“ în acest mod „împotriva anexiunilor“ înseamnă a înșela pe muncitori în loc de a *explica* programul social-democraților, înseamnă a înmormînta problema sub mormane de vorbe în loc de a indica în mod concret datoria internaționaliștilor, înseamnă a face concesii judecăților naționalismului și intereselor sale egoiste („noi“ toți, burghezi sau social-șoviniști, tragem „foloase“ de pe urma asupririi națiunii de către patria „noastră“!) în loc de a lupta împotriva lui.

„Programul de pace“ al social-democrației trebuie să înceapă cu demascarea caracterului ipocrit al frazelor burgheze, social-șovine și kautskiste despre pace. Este primul și cel mai important lucru. Fără aceasta sîntem, cu sau fără voie, complici la *înșelarea* maselor. Programul nostru de pace cere ca principalul punct al democrației în această problemă — respingerea anexiunilor — să nu rămînă o vorbă goală, ci să fie aplicat în fapt, să nu servească ipocriziei naționale, ci propagandei internaționaliste. În acest scop trebuie să explicăm masele că respingerea anexiunilor, *adică* recunoașterea autodeterminării, este sinceră numai atunci cînd socialiștii *fiecărei* națiuni cer libertatea de despărțire a națiunilor asupra de propria lor națiune. — Ca lozincă pozitivă menită să antreneze masele în lupta revoluționară și să le arate clar necesitatea unor măsuri revoluționare pentru o pace „democratică“ trebuie să înscriem în program refuzul de a plăti datoriile de stat.

„Programul de pace“ al social-democrației trebuie să arate, în sfîrșit, cît se poate de clar că puterile imperia-
liste și burghesia imperialistă *nu pot* înfăptui o pace democratică. Ea *trebuie* căutată și cucerită, dar *nu* printr-o întoarcere la ceea ce a fost *în trecut*, nu în utopia reacționară a unui capitalism *neimperialist* sau a unei uniuni de națiuni egale în drepturi *în cadrul* capitalismului, ci *în viitor*, în revoluția socialistă a proletariatului. În statele imperialiste avansate, nici o revendicare democratică fundamentală nu poate fi cît de cît larg și trainic înfăptuită altfel decît *prin* bătălii revoluționare sub steagul socialismului.

Și cine făgăduiește popoarelor o pace „democratică“ fără a propaga în același timp revoluția socialistă și chiar negînd necesitatea de a lupta pentru ea, de a lupta pentru ea chiar acum, în timpul războiului, acela înșală proletariatul.

Scris între 19 februarie
și 7 martie (3 și 20 martie) 1916

Publicat la 25 martie 1916.
În ziarul „Sozial-Demokrat“ nr. 52

Se tipărește după textul
apărut în ziar

SCRISOAREA COMITETULUI ORGANIZAȚIILOR DIN STRĂINĂTATE ¹⁰⁵ CĂTRE SECȚIILE P.M.S.D.R.

Stimați tovarăși ! De curînd a apărut nr. 25 (*al doilea* de la începutul războiului) al ziarului „Gazeta Robotnicza” ¹⁰⁶, organ al *opoziției* din rîndurile social-democrației poloneze, în care sînt publicate rezoluțiile unei consfătuiri a acestei opoziții (consfătuirea colegiului de redacție) adoptate încă în *iunie* 1915.

Aceste rezoluții arată clar că P.S.D. * *ca organizație* (nu e vorba aici despre diferiții ei membri, dintre care unii duc o muncă extrem de folositoare în presa social-democrată germană) oscilează *din nou*, dînd dovadă de o *totală* lipsă de fermitate.

Nici un cuvînt împotriva *kautskismului*, nici un cuvînt despre necesitatea unei lupte concrete și energice împotriva *oportunismului* ca *izvor* și *sprîjin* al social-șovinismului !! Semnificația adevărată a acestui fapt nu poate fi decît că ei sînt gata să reînceapă (ca la Bruxelles la 3(16).VII.1914) „jocul” cu kautskiștii ¹⁰⁷.

În cele ce urmează reproducem în întregime pe cea mai importantă dintre aceste rezoluții (a IV-a). Iată textul ei : „Gazeta Robotnicza” a P.S.D. (opoziția) nr. 25 (ianuarie 1916). „Rezoluțiile consfătuirii colegiului de redacție care a avut loc în zilele de 1 și 2 iunie 1915”.

...IV. *Atitudinea Social-democrației din Polonia și Lituania față de P. M. S. D. R.* ¹⁰⁸

„Social-democrații revoluționari polonezi consideră că în Rusia colectivul format din elementele revoluționar-in-

* — Social-democrația din Polonia. — *Nota trad.*

ternaționaliste cele mai hotărâte este C.C. al P.M.S.D.R. și declară că-l vor sprijini pe plan politic și-și vor coordona activitatea cu activitatea lui, lăsând pe viitor în seama organizației de ținut reglementarea relațiilor organizatorice cu el.

Comunitatea poziției revoluționare a social-democraților polonezi și a Comitetului Central în principalele (Wytycznych [anumite ?]) puncte fundamentale ale politicii lor impune Social-democrației din Polonia și Lituania obligația de a păstra, ca și pînă acum, o atitudine critică față de neîndoielnicele exagerări (wybujalosci [tendințe de „a sări peste cal“ etc.]) în tactica lui.

!! În dorința sa legitimă de a sublinia atitudinea net ostilă a proletariatului față de politica tîlhărească a țarismului, C.C. pune la ordinea zilei lozincă *înfrîngerii Rusiei*, lozincă pe care o bazează pe rolul deosebit de reacționar al țarismului în Europa și pe însemnătatea deosebită a revoluției ruse; prin aceasta însă, Comitetul Central intră în contradicție cu metoda internaționalismului, care nu îngăduie proletariatului să-și lege speranțele și sarcinile de un deznodămînt sau altul al războiului, și furnizează chiar argumente social-patrioților germani.

!!! Relevînd pe bună dreptate că pentru construirea unei noi Internaționale este necesară o acțiune revoluționară, ridicîndu-se pe bună dreptate împotriva oricăror încercări de a cocoloși conflictul, de a refăce vechea Internațională sfărîmată, C.C. supraapreciază totuși rolul separării sale mecanice de toate elementele mai puțin hotărâte, care nu adoptă apriori punctul său de vedere, și uită (*przeocza*) că sarcina taberei (obozu) revoluționare trebuie să fie nu respingerea acestor elemente, ci atragerea lor în lupta împotriva șarlataniei (înșelătoriei) (*szalbierstwo*) social-patriotismului și stimularea procesului radicalizării lor printr-o critică aspră a nestatorniciei lor ideologice.

În ceea ce privește Comitetul de organizare (P.M.S.D.R.), consfătuirea (*narada*) confirmă că principalului grup, care se află în Rusia, precum și reprezentanța lui publicistică (*ekspozytura literacka*) se situează pe punctul de vedere al social-patriotismului, că slaba lui aripă internaționalistă nu are nici forța și nici curajul necesar

pentru a rupe orice legături cu social-patrioții, că centrul Comitetului de organizare are o poziție pacifistă; consfătuirea consideră că față de Comitetul de organizare Social-democrația din Polonia și Lituania nu poate avea decît o singură atitudine, și anume: să critice poziția lui, să contribuie la destrămarea (rozkladu) lui și să rupă de el elementele internaționaliste grupate în jurul ziarului «Nașe Slovo», organ care a făcut mult pentru elaborarea (cristalizarea) concepțiilor internaționalist-revoluționare în rîndurile P.M.S.D.R.

Cele spuse despre C.O. se aplică în particular și Bundului — parte integrantă a C.O. —, a cărui poziție reprezintă un amestec și mai haotic de elemente de social-patriotism și pacifism, de rusofilie și germanofilie“.

Social-democrații polonezi spun aici că vor „să-și coordoneze“ activitatea cu aceea a Comitetului Central.

Noi credem că e fără doar și poate de datoria noastră să spunem Comitetului Central: C.C. nu trebuie și *nu poate* „să-și coordoneze“ activitatea cu aceea a P.S.D.

De ce?

Pentru că P.S.D. *oscilează* (sau, ceea ce obiectiv vorbind este tot una, manevrează) iarăși și iarăși, pentru a 1001-a oară, în problema *fundamentală* a partidului nostru. Și problema fundamentală a mișcării social-democrate din Rusia este acum, fără îndoială, aceea a *sciziunii*.

În această problemă sîntem intransigenți, căci *întreaga* experiență a mișcării social-democrate din Rusia, în special anii 1903—1909, într-o măsură și mai mare anii 1910—1914 și cel mai mult anii 1915—1916 *ne-au convins* că unitatea cu Comitetul de organizare (sau, ceea ce este tot una, cu fracțiunea Ciheidze) este *dăunătoare* pentru mișcarea muncitorească, *asigură* subordonarea ei față de burghezie.

Războiul și „politica lui Gvozdev“¹⁰⁹ au dovedit-o definitiv.

Și tocmai în această problemă principală, fundamentală, cardinală, social-democrații polonezi *manevrează* iarăși și iarăși.

Ei nu spun *absolut nimic* din care să se vadă că războiul i-a convins de necesitatea sciziunii și de *carac-*

terul greșit al tacticii pe care au avut-o la Bruxelles (3(16).VII.1914).

Dimpotrivă, ei au inserat în rezoluție o frază parcă anume pusă în vederea săvârșirii și justificării unei noi treceri „bruxelleze” de partea Comitetului de organizare sau a lui Ciheidze. Iată această frază :

„...C.C. supraapreciază rolul separării mecanice...”

Acesta e miezul problemei. Tot restul nu-i decât vorbărie. Dacă C.C. „supraapreciază” necesitatea sciziunii, este clar că mâine sau poimâine P.S.D. va fi în drept să voteze *iarăși* pentru o nouă rezoluție „de unitate” în genul celei propuse de Kautsky la Bruxelles.

Este mereu aceeași veche tactică tyszkestă¹¹⁰, vechea oscilare între C.C. și Comitetul de organizare, vechea folosire eclectică (pentru a întrebuința un eufemism) a poziției de pendul.

Nu sîntem cîtuși de puțin împotriva unei *conlucrări* cu P.S.D. atît în general cît și în cadrul stîngii zimmerwaldiene ; nu insistăm asupra fiecărei *litere* din rezoluțiile noastre ; dar în problema (1) *sciziunii în Rusia* și a (2) *atitudinii intransigente față de kautskism în Europa nu vom ceda nici un pas*. Considerăm de datoria noastră să prevenim pe toți tovarășii asupra *nestatorniciei* social-democraților polonezi și să stăruim ca C.C. să nu se lase din nou atras pe calea repetării experiențelor „bruxelleze”, să nu se încreadă în inițiatorii acestor experiențe și în cei care participă la ele.

Cu salutări tovarășești, C.O.S.

Scris în februarie—martie 1916

Publicat pentru prima oară în 1937,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXX

Se tipărește după manuscris

PROIECT DE HOTĂRÎRE A C.C. AL P.M.S.D.R.
 CU PRIVIRE LA ÎNCETAREA EDITĂRII
 REVISTEI „KOMMUNIST“

Nu se publică :

Avînd în vedere,

(1) că revista „Kommunist“ a fost fondată — provizoriu și cu titlu de experiență — de către o redacție alcătuită pe baze federative, pe vremea cînd între redacția O.C. și restul redacției revistei, privit ca un tot unic, nu se manifestase *nici o* divergență în *nici o* problemă esențială ;

(2) că după apariția nr. 1—2 al revistei „Kommunist“ *trei* membri ai redacției au formulat asemenea divergențe în tezele — semnate de ei — cu privire la problema auto-determinării ;

(3) că schimbul de păreri în această problemă a scos la iveală caracterul profund al divergenței în moduli de a aprecia rolul revendicărilor democratice și al programului-minimum în general ; —

— Comitetul Central consideră imposibilă continuarea editării revistei „Kommunist“ și declară că *această publicație încetează să apară*.

Pentru a lărgi cadrul discuției în problemele controversate și pentru a se ajunge la elucidarea lor în fața unui cerc mai larg de tovarăși cu munci de conducere, Comitetul Central

roagă pe cei *trei* tovarăși care au semnat tezele să facă o *expunere motivată* a divergențelor lor cu redacția O.C.

Această expunere împreună cu răspunsul redacției O.C. vor fi aduse la cunoștința unui cerc mai larg de activiști de partid cu munci de conducere, pentru a se decide *definitiv* dacă e de dorit și necesar să mutăm în coloanele presei discuția deschisă ¹¹¹.

Este foarte regretabil că *dv.* tergiversați această chestiune de care, după cum spuneți, vi „s-a făcut lehamite”. *Repet* — mi s-a făcut și mie lehamite să repet mereu — că *sînt nevoit să refuz* a colabora la revista „*Kommunist*”.

Planul *dv.* este neprincipial și *încurcă* lucrurile și mai mult. *Dacă nu sînt* divergențe principiale adînci, propunerea de a sesiza Comitetul Central cu rezolvarea lor n-ar fi decît o șicană sau o intrigă, și orice activist din Rusia vă va demasca.

Dacă sînt asemenea divergențe, trebuie să spunem *deschis*: după apariția nr. 1—2, acești oameni au început să facă confuzii de neiertat; *ne declinăm orice răspundere*; considerăm că e de datoria noastră să *nu-i* încurajăm, ci să-i demascăm. *Ca o concesie*, le propunem (vezi ziarul) încă o discuție în ||| fața unui „cerc mai larg” (ca să nu-i facem de rîs în presă; să *nu-i distrugem* dintr-o dată cu polemica).

{Numai pentru aceasta.}

Pentru „*Sbornik «Soșial-Demokrata»*” avem, în afară de o serie de articole ale noastre *, următoarele colaborări și materiale: Varin + Aleksandr + corespondențe + actul de acuzare (încă nu l-am primit) + Safarov + un leton + Kollontai (probabil).

În ceea ce-i privește pe japonezi ¹¹², trebuie numai să-i invităm să colaboreze, pentru a-i face de rîs. Lui Buharin trebuie numai să-i *comandăm* să scrie ceva în legătură cu problema economică.

Radek *nu* trebuie invitat să colaboreze (articolul lui este bun pentru presa *legală* și este *lipsit de orice importanță* acum, în actuala sa formă). Tezele lui trebuie *combătute*.

Iată părerea mea. Revista „*Kommunist*” este un *cadavru*, și eu nu voi participa la reanimarea lui.

* — „autori” am avea pentru două culegeri !

Lui Aleksandr (și muncitorilor ruși din Birou) trebuie să le punem problema *în mod principial*: noi nu luăm în redacție oameni care fac confuzii de neiertat și care nu vor să învețe, nu vor nici măcar să-și dea osteneala să-și expună părerile. Este clar că ei vor să ne atragă într-un conflict cu P.S.D., în timp ce ei vor rămâne de o parte.

„Kommunist“ corespundea sarcinii din *acel* timp: aceea de a uni pe toți *împotriva* social-șovinismului și a kautskismului.

Acum sarcina este alta: la ordinea zilei se află *lupta* împotriva „*economismului* imperialist“.

Cu salutări, *Lenin*

P.S. De ce nu mi-ați răspuns dacă l-ați trimis pe *Suhanov* la *Geneva*? Trimit materiale pentru *Grimm*.

Nu s-a făcut nimic cu traducerea tezelor.

Scris după 28 martie
(30 aprilie) 1916

Se tipărește pentru prima oară,
după manuscris

PROPUNEREA COMITETULUI CENTRAL
AL P.M.S.D.R. PENTRU
CEA DE-A DOUA CONFERINȚĂ SOCIALISTĂ ¹¹³

(Teze cu privire la punctele 5, 6, 7a, 7b și 8 de pe ordinea de zi: lupta pentru încetarea războiului, poziția în problemele păcii, în problema activității parlamentare și a luptei de masă, în problema convocării Biroului socialist internațional.)

(I.S.K., anunțând convocarea celei de-a doua conferințe, a invitat organizațiile să discute aceste probleme și să trimită propunerile lor. Tezele de mai jos reprezintă răspunsul partidului nostru la această invitație.)

1. După cum orice război nu este decît o continuare prin mijloace violente a politicii pe care statele beligerante și clasele lor dominante au dus-o timp de ani îndelungați, uneori decenii de-a rîndul, înainte de război, tot astfel și pacea cu care se încheie orice război nu poate fi decît o înregistrare a schimbărilor reale intervenite în raportul de forțe în cursul războiului și ca urmare a încheierii lui.

2. Atîta timp cît bazele relațiilor sociale actuale, adică burgheze, rămîn neatînse, războiul imperialist nu poate să ducă decît la o pace imperialistă, adică la întărirea, lărgirea și întetirea asupra națiunilor și țărilor slabe de către capitalul financiar, care a crescut deosebit de mult nu numai înainte de acest război, ci și în cursul lui. Conținutul obiectiv al politicii pe care burghezia și guvernele ambelor grupuri de mari puteri au dus-o atît înainte de război cît și în cursul lui duce la întetirea asupra eco-

nomice, a înrobirii naționale, a reacțiunii politice. De aceea pacea cu care se va încheia actualul război, oricare ar fi deznodământul lui, nu poate să nu fie o consfințire a acestei înrăutățiri a situației economice și politice a maselor, din moment ce este păstrată orînduirea socială burgheză.

A admite posibilitatea unei păci democratice ca urmare a războiului imperialist înseamnă — în teorie — a te limita la o frază vulgară în loc de a studia pe plan istoric politica promovată de respectivele state înainte de război și în cursul lui ; — înseamnă în practică a înșela masele populare întunecîndu-le conștiința politică, disimulînd și prezentînd într-o falsă lumină favorabilă politica reală a claselor dominante, care pregătește pacea viitoare, și ascunzînd maselor esențialul, și anume : imposibilitatea unei păci democratice fără un șir de revoluții.

3. Socialiștii nu renunță la lupta pentru reforme. Ei și acum trebuie, de pildă, să voteze în parlamente pentru orice măsură menită să îmbunătățească, fie și cît de puțin, situația maselor, pentru majorarea ajutoarelor ce se acordă sinistraților de război, pentru slăbirea asupririi naționale etc. Dar a propovădui reforme ca mijloc pentru rezolvarea unor probleme pe care istoria și situația politică reală le-au pus în chip revoluționar, asta-i pură înșelătorie burgheză. Și tocmai de această natură sînt problemele pe care le-a pus la ordinea zilei războiul actual. Acestea sînt problemele fundamentale ale imperialismului, adică probleme privind însăși existența societății capitaliste, posibilitatea de a amîna prăbușirea capitalismului printr-o nouă împărțire a lumii potrivit cu noul raport de forțe dintre „marile“ puteri, care în ultimele decenii s-au dezvoltat nu numai enorm de repede, ci și — ceea ce este deosebit de important — extrem de inegal. O activitate politică reală, care, în loc de a înșela masele cu vorbe goale, să urmărească modificarea raportului de forțe în societate, este posibilă acum numai sub una din următoarele două forme : ori să ajuți burghezia națională „proprie“ să jefuiască alte țări (și să numești acest ajutor „apărarea patriei“ sau „salvarea țării“), ori să ajuți revoluția socialistă a proletariatului, sprijinind și dezvoltînd

frământările de masă care încep să se producă în toate țările beligerante, stimulând grevele și demonstrațiile etc., ascuțind și lărgind aceste manifestări, deocamdata încă slabe, ale luptei revoluționare de masă, astfel încât să se ajungă la un asalt general al proletariatului pentru răsturnarea burgheziei.

Așa cum toți social-șoviniștii înșală acum poporul, estompînd cu fraze ipocrite pe tema agresiunii „perfide” și a apărării „cinstite” din partea unuia sau altuia dintre grupurile de tîlhari capitaliști problema politicii reale, adică imperialiste, pe care capitaliștii o continuă în războiul actual, — tot astfel nu fac decît să înșele poporul toți aceia care perorează pe tema unei „păci democratice”, ca și cum pacea viitoare, pe care o pregătesc de pe acum capitaliștii și diplomații, ar putea „pur și simplu” să înlăture agresiunea „perfidă” și să restabilească relațiile „cinstite”, ca și cum această pace nu ar fi o continuare, dezvoltare și consfințire a aceleiași politici imperialiste, adică a politicii de jaf financiar, de jaf colonial, de asuprire națională, de reacțiune politică și de înăsprire pe toate căile a exploatării capitaliste. Capitaliștilor și diplomaților lor le trebuie acum tocmai astfel de slugi „socialiste” ale burgheziei care să zăpaccasca, să prostescă și să adoarmă poporul cu fraze despre o „pace democratică”, să camufleze sub paravanul lor politica reală a burgheziei, să îngreueze opera acelor care dezvăluie maselor esența acestei politici și să abată masele de pe calea luptei revoluționare.

4. O înșelătorie și fățărnicie burgheză de acest soi este programul de pace „democratică” cu a cărui ticluire sînt ocupați acum cei mai de seamă reprezentanți ai Internaționalei a II-a. Astfel, Huysmans la Congresul de la Arnhem¹¹⁴ și Kautsky în „Die Neue Zeit”, ca unii dintre reprezentanții oficiali și „teoretici” cu mare autoritate ai acestei Internaționale, au formulat după cum urmează punctele acestui program: renunțare la lupta revoluționară pînă în momentul cînd guvernele imperialiste vor încheia pace, iar pînă atunci — respingerea pur verbală a anexiunilor și contribuțiilor, recunoașterea pur verbală a autodeterminării națiunilor, democratizarea politicii

externe, tribunale de arbitraj pentru judecarea conflictelor internaționale între state, dezarmare, State Unite ale Europei ¹¹⁵ etc. etc.

Adevărata semnificație politică a acestui „program de pace“ a fost cât se poate de clar dezvăluită de Kautsky atunci când, spre a dovedi „unanimitatea Internaționalei“ în această problemă, a invocat faptul că Conferința de la Londra (II.1915) și cea de la Viena (IV.1915) au recunoscut în unanimitate punctul principal al acestui program, și anume „independența națiunilor“. În felul acesta, Kautsky a sancționat deschis, în fața lumii întregi, înșelarea cu bună știință a poporului de către social-șoviniști, la care recunoașterea pur verbală, ipocrită a „independenței“ sau autodeterminării națiunilor, recunoaștere care nu obligă la nimic și nu duce la nimic, se îmbină cu sprijinirea guvernelor „lor“ în războiul imperialist, cu toate că *amîndouă* părțile beligerante îl duc *cu* violarea sistematică a „independenței“ națiunilor slabe și *pentru* întărirea și adîncirea înrobirii lor.

Semnificația obiectivă a acestui „program de pace“, cel mai curent dintre toate, este aceea că el servește la întărirea subordonării clasei muncitoare față de burghezie prin „împăcarea“ muncitorilor — care încep să dezvolte lupta revoluționară — cu conducătorii lor șoviniști, prin estomparea adîncimii crizei din mișcarea socialistă în scopul de a restabili în partidele socialiste situația care a existat înainte de război și care a avut drept consecință trecerea majorității conducătorilor de partea burgheziei. Primejdia pe care o prezintă pentru proletariat această politică „kautskistă“ este cu atît mai mare, cu cît ea este camuflată cu fraze frumoase și promovată nu numai în Germania, ci în toate țările. În Anglia, de pildă, această politică este promovată de majoritatea conducătorilor; în Franța — de Longuet, Pressemanne și de alții; în Rusia — de Akselrod, Martov, Ciheidze etc.; la Ciheidze, ideea șovină a „apărării țării“ în actualul război este camuflată sub paravanul vorbăriei pe tema „salvării țării“, în timp ce el, pe de o parte, aprobă în vorbe documentele adoptate la Zimmerwald, iar pe de altă parte, în declarația oficială a fracțiunii, aduce elogii faimoasei cuvîntări ros-

tite de Huysmans la Arnhem, iar în fapt nu obiectează nici de la tribuna Dumei, nici în presă împotriva participării muncitorilor la comitetele pentru industria de război și continuă să colaboreze la ziare care apără această participare. O politică similară este promovată de Treves în Italia: vezi numărul din 5. III. 1916 al ziarului „*Avanti!*”¹¹⁶, organul central al Partidului socialist italian, în care Treves și ceilalți „reformiști-posibiliști” sînt amenințați că vor fi demascați ca oameni „care au făcut uz de toate mijloacele pentru a împiedica acțiunea întreprinsă de conducerea partidului și de Oddino Morgari în vederea unei afilierei la Uniunea de la Zimmerwald și a creării unei noi Internaționale” etc. etc.

5. Dintre „problemele păcii”, cea mai importantă este în momentul de față aceea a anexiunilor. Și tocmai în această problemă ni se dezvăluie cît se poate de clar atît ipocrizia „socialistă” care domină astăzi, cît și sarcinile propagandei și agitației cu adevărat socialiste.

Trebuie să lămurim ce se înțelege prin anexiune, de ce și cum trebuie să lupte socialiștii împotriva anexiunilor. Nu poate fi considerată anexiune *orice* alipire de teritoriu „străin”, pentru că, în general vorbind, socialiștii privesc cu simpatie înlăturarea frontierelor dintre națiuni și formarea unor state mai mari. Nici orice violare de statu quo nu poate fi considerată anexiune, pentru că o astfel de poziție ar fi profund reacționară și ar echivala cu ignorarea noțiunilor fundamentale ale științei istorice. De asemenea nu poate fi declarată anexiune orice alipire pe cale militară, pentru că socialiștii nu resping folosirea violenței și războaiele atunci cînd sînt în interesul majorității populației. Prin anexiune trebuie să înțelegem numai alipirea unui teritoriu *împotriva voinței* populației lui; cu alte cuvinte, noțiunea de anexiune este indisolubil legată de noțiunea de autodeterminare a națiunilor.

Dar în războiul actual, tocmai pentru că este un război imperialist din partea *ambelor* grupuri de puteri beligerante, trebuie să se ajungă și s-a ajuns la situația că burghezia și social-șoviniștii „luptă” din răspuțeri împotriva anexiunilor atunci cînd acestea sînt sau au fost săvîrșite de un stat inamic. Este clar că o astfel de „luptă împo-

triva anexiunilor“ și o astfel de „unanimitate“ în problema anexiunilor sînt, de la un capăt la altul, fățarnicie de cea mai pură speță. Este clar că *anexioniști* sînt în fapt și socialiștii francezi care susțin războiul pentru Alsacia și Lorena, și socialiștii germani care nu cer pentru Alsacia și Lorena, pentru Polonia germană etc. libertatea de a se despărți de Germania, și socialiștii ruși care, sub pretextul „salvării țării“, sprijină războiul pentru o nouă subjugare a Poloniei de către țarism și cer alipirea Poloniei la Rusia în numele unei „păci fără anexiuni“ etc. etc.

Pentru ca lupta împotriva anexiunilor să nu fie o ipocrizie sau o vorbă goală, pentru ca ea să educe efectiv masele în spiritul internaționalismului, este necesar ca această problemă să fie pusă în așa fel încît să nu se ascundă maselor, ci să li se dezvăluie minciuna care domnește azi în problema anexiunilor. Nu-i de ajuns ca un socialist, indiferent de națiunea căreia îi aparține, să recunoască în vorbe egalitatea în drepturi a națiunilor sau să declame la toate răspîntiile și să jure pe toți sfinții că este împotriva anexiunilor. Fiecare socialist trebuie să ceară imediat și necondiționat *libertatea de despărțire* a coloniilor și națiunilor asuprite de *propria* lui „patrie“.

Fără această condiție, recunoașterea autodeterminării națiunilor și a principiilor internaționalismului va rămîne și în Manifestul de la Zimmerwald, în cazul cel mai bun, literă moartă.

6. „Programul de pace“ al socialiștilor, ca și programul lor „de luptă pentru încetarea războiului“, trebuie să pornească de la dezvăluirea minciunii cu privire la o „pace democratică“, la intențiile de pace ale beligeranților etc., pe care o răspîndesc azi în popor miniștrii demagogi, burghezii pacifiști, social-șoviniștii și kautskiștii din toate țările. Orice „program de pace“ înseamnă înșelarea poporului și este fățarnicie goală dacă la baza lui nu este pusă, în primul rînd, lămurirea maselor asupra necesității revoluției și sprijinirea, stimularea și dezvoltarea luptei revoluționare de masă, care începe pretutindeni (frămîntări, proteste, fraternizare în tranșee, greve, demonstrații, scrisori de pe front către cei de acasă — în Franța, de

pildă — ca să nu subscrie la împrumuturi de război etc. etc.).

E de datoria socialiștilor să sprijine, să lărgească și să adâncească orice mișcare populară pentru încetarea războiului. În realitate însă își îndeplinesc datoria numai acei socialiști care, asemenea lui Liebknecht de la tribuna parlamentului, îndeamnă pe soldați să depună armele, propagă revoluția și transformarea războiului imperialist în război civil pentru socialism.

Ca lozincă pozitivă, care să atragă masele în lupta revoluționară și care să le ajute să înțeleagă necesitatea unor măsuri revoluționare pentru a face posibilă o pace „democratică“, trebuie lansată lozincă refuzului de a plăti datoriile de stat.

Nu-i de ajuns că Manifestul de la Zimmerwald face o aluzie la revoluție, spunînd că muncitorii trebuie să facă sacrificii pentru propria lor cauză, și nu pentru o cauză străină. Trebuie arătat maselor clar și precis ce cale să urmeze. Este necesar ca masele să știe încotro să meargă și pentru ce să lupte. Că în timp de război acțiunile revoluționare de masă, cînd se desfășoară cu succes, pot duce numai la transformarea războiului imperialist în război civil pentru socialism, — asta e ceva evident, și a ascunde acest lucru maselor este dăunător. Dimpotrivă, oricît ar părea greu de atins, acest țel trebuie arătat clar acum, cînd ne aflăm abia la începutul drumului. Nu-i de ajuns să se spună, ca în Manifestul de la Zimmerwald, că mint „capitaliștii atunci cînd vorbesc despre apărarea patriei“ în războiul actual și că în lupta revoluționară muncitorii nu trebuie să țină seama de situația militară a țării lor; ceea ce se spune aici printr-o aluzie trebuie spus clar, și anume că nu numai capitaliștii, dar și social-șoviniștii și kautskiștii mint atunci cînd aplică războiului actual, imperialist, noțiunea de apărare a patriei; că în timp de război este imposibil să desfășori acțiuni revoluționare fără a amenința cu înfrîngerea „propriul“ tău guvern și că orice înfrîngere a guvernului într-un război reacționar înlesnește revoluția, singura în stare să aducă o pace traică și democratică. Trebuie, în sfîrșit, să se spună maselor că fără crearea de către ele a unor organizații ilegale și

a unei prese nesupuse cenzurii militare, adică a unei prese ilegale, sînt cu desăvîrșire imposibile sprijinirea serioasă a luptei revoluționare care începe, dezvoltarea ei, critica diferitelor ei acțiuni, îndreptarea greșelilor ei, lărgirea și ascuțirea ei sistematică.

7. În problema luptei parlamentare (parlamentarische Aktion) a socialiștilor trebuie să se aibă în vedere că rezoluția de la Zimmerwald nu numai că-și exprimă simpatia pentru cei 5 deputați social-democrați din Duma de stat care fac parte din partidul nostru și care au fost condamnați la deportare în Siberia, dar se și solidarizează cu tactica lor. Nu poți să admiți lupta revoluționară a maselor și în același timp să te mulțumești cu o activitate exclusiv legală a socialiștilor în parlamente. O asemenea tactică nu duce decît la legitime nemulțumiri în rîndurile muncitorilor și la trecerea lor din tabăra social-democrației în tabăra sindicalismului sau a anarhismului antiparlamentar. Trebuie să spunem clar și în auzul tuturor că social-democrații din parlamente trebuie să uzeze de situația lor pentru a desfășura nu numai acțiuni parlamentare, ci și o multilaterală activitate extraparlamentară în sprijinul organizației ilegale și al luptei revoluționare a muncitorilor, și că masele înseși trebuie să controleze, prin organizația lor ilegală, această activitate a conducătorilor lor.

8. Problema convocării Biroului socialist internațional se reduce la problema fundamentală și principială dacă este sau nu posibilă unitatea vechilor partide și a Internaționalei a II-a. Fiecare pas înainte pe care mișcarea muncitorească internațională îl face pe drumul trasat la Zimmerwald dovedește tot mai clar inconsecvența poziției adoptate de majoritatea zimmerwaldiană : pe de o parte, politica partidelor vechi și a Internaționalei a II-a este considerată identică cu politica *burgheză* în mișcarea muncitorească, cu o politică care promovează interesele burghezicii, și nu interesele proletariatului (aceasta rezultă, de pildă, din cuvintele Manifestului de la Zimmerwald că „capitaliștii“ mint atunci cînd vorbesc despre „apărarea patriei“ în războiul actual, apoi dintr-o serie de declarații și mai categorice din circulara I.S.K. din 10.II.1916¹¹⁷), iar pe de altă parte I.S.K. se teme de o ruptură cu Biroul

socialist internațional și promite oficial că se va autodizolva atunci când acest Birou se va întruni din nou ¹¹⁸.

Noi constatăm că această promisiune nu numai că nu a fost pusă la vot, dar nici nu a fost discutată la Zimmerwald.

Cele șase luni de după Conferința de la Zimmerwald au dovedit că *în fapt* activitatea în spiritul Zimmerwaldului — subliniem : nu vorbele goale, ci activitatea — este în toate țările strâns legată de adâncirea și lărgirea sciziunii. În Germania, proclamațiile ilegale împotriva războiului se scot în pofida hotărârilor partidului, adică pe cale de sciziune. Când deputatul Otto Rühle, unul dintre cei mai apropiați tovarăși de luptă ai lui K. Liebknecht, a declarat deschis că de fapt există două partide : unul care ajută burghezia și altul care luptă împotriva ei, mulți — printre care și kautskiștii — l-au certat pe Rühle, dar nimeni nu i-a infirmat declarația. În Franța, Bourderon, membru al partidului socialist, este un adversar hotărât al sciziunii, dar în același timp el propune partidului său o rezoluție de dezavuare a Comitetului Central al partidului și a Grupului parlamentar (*désapprouver la Comm. Adm. Perm. et le Gr. Parl.*), care, dacă ar fi fost adoptată, ar fi provocat, fără doar și poate, o sciziune imediată. În Anglia, în coloanele ziarului moderat „Labour Leader”, T. Russel Williams, membru al I.L.P., recunoaște deschis inevitabilitatea sciziunii și poziția sa este sprijinită în scrisori primite de la o serie de activiști locali. Exemplul Americii este poate și mai instructiv, pentru că chiar și acolo, în această țară neutră, au ieșit la iveală două curente ireductibil ostile în partidul socialist : pe de o parte, partizanii așa-zisului „preparedness”, adică ai războiului, militarismului și înarmărilor navale, iar pe de altă parte socialiști ca *Eugene Debs*, fost candidat al partidului socialist la postul de președinte al republicii, care propovăduiește fățiș războiul civil pentru socialism și chiar în legătură cu eventuala intrare în război a S.U.A.

În lumea întregă, sciziunea s-a și produs în fapt ; au ieșit la iveală două politici, cu desăvârșire ireconciliabile, ale clasei muncitoare față de război. Nu putem închide ochii asupra acestui fapt ; asta va duce numai la dez-

orientarea maselor muncitorești, la slăbirea conștiinței lor, va îngreuija lupta revoluționară de masă pe care o aprobă oficial toți zimmerwaldienii și va atrage după sine o creștere a influenței exercitate asupra maselor de conducătorii pe care, în circulara sa din 10.II.1916, Internationale Sozialistische Kommission îi acuză direct că „induc în eroare“ masele și pun la cale un „complot“ („Pakt“) împotriva socialismului.

De refacerea falimentarului Birou socialist internațional se vor ocupa social-șoviniștii și kautskiștii din toate țările. Sarcina socialiștilor este de a explica maselor inevitabilitatea unei rupturi definitive cu aceia care sub steagul socialismului promovează politica burgheziei.

Scris în februarie—martie 1916

*Publicat la 22 aprilie 1916,
în „Bulletin. Internationale
Sozialistische Kommission zu Bern“ nr. 4*

*În limba rusă s-a publicat
pentru prima oară la 10 iunie 1916,
în ziarul „Sozial-Demokrat“ nr. 54—55*

Se tipărește după manuscris

SCIZIUNE SAU PUTREFAȚIE ?

Așa a pus problema ziarul „Sozial-Demokrat“ încă în nr. 35 *, dezvoltând și aplicând în cazul Partidului social-democrat german ideile fundamentale din manifestul cu privire la război, publicat de C.C. al partidului nostru **. Și iată că *faptele* confirmă această concluzie.

Partidul social-democrat german se află în plină putrefacție. În afară de grupul „Socialiștilor internaționaliști din Germania“ (I.S.D. ¹¹⁹), care luptă *în mod consecvent* împotriva ipocrișilor de kautskiști, s-a pronunțat *deschis* în favoarea sciziunii și Otto Rühle, unul dintre cei mai apropiați tovarăși de luptă ai lui K. Liebknecht. În combaterea lui, ziarul „Vorwärts“ n-a fost în stare să invoce nici un argument serios, nici un argument cinstit. În fapt există în Germania *două* partide muncitorești.

În Anglia, pînă și în coloanele unui ziar pacifist și moderat ca „Labour Leader“ (organul central al „Partidului laburist independent“) s-a pronunțat în același sens T. Russel Williams, iar numeroși activiști locali i s-au alăturat. În ziarul parizian împăciuitorist „Nașe Slovo“ s-a pronunțat pentru o sciziune imediată în această țară tov. *Ornatski*, care și-a câștigat mari merite prin activitatea sa internaționalistă din Anglia. E de prisos să mai spunem că sîntem întru totul de acord cu *Ornatski* în polemica sa cu *F. Rotștein*, colaborator al revistei „Kommunist“, care s-a situat pe poziții kautskiste.

* Vezi V. J. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964 ed. a doua, p. 97—105. — *Nota red.*

** Op. cit., p. 13—22.

În Franța, Bourderon este categoric împotriva sciziunii, *dar...* propune congresului partidului o rezoluție în sensul dezavuării directe atât a C.C. al partidului, cât și a fracțiunii parlamentare. Adoptarea acestei rezoluții ar fi însemnat scindarea imediată a partidului.

În America, unitatea „partidului socialist“ este pur formală. În realitate, unii dintre membrii săi, ca Russel și alții, se declară pentru „preparative“, pentru război, pentru armată și flotă. Alții, ca Eugene Debs, candidatul partidului la postul de președinte al republicii, propagă fătăș *războiul civil* „în cazul“ unui război imperialist sau, mai bine zis, în legătură cu un astfel de război.

În lumea întreagă există acum de fapt două partide. În fapt există acum două Internaționale. Și dacă majoritatea zimmerwaldiană se teme să recunoască acest lucru și continuă să se gândească la unitate cu social-șoviniștii, dacă se declară gata să accepte o astfel de unitate, adevărul este că aceste „dorințe frumoase“ rămân în realitate simple dorințe, o expresie a inconsecvenței și timidității gândirii. Conștiința rămîne în urma existenței.

Scris în februarie—aprilie 1916

Publicat pentru prima oară în 1931,
în „Culegeri din Lenin“, vol. XVII

Se tipărește după manuscris

ȘOVINISM GERMAN ȘI NEGERMAN ¹²⁰

Sub influența șoviniștilor germani a căzut, după cum se știe, majoritatea covârșitoare a conducătorilor și funcționarilor așa-zisului partid muncitoresc social-democrat, în realitate azi național-liberal. Mai încolo vom vedea în ce măsură se poate spune același lucru despre șoviniști negermani de teapa d-lor Potresov și Levițki & Co. Deocamdată însă sîntem nevoiți să ne ocupăm de șoviniștii germani, printre care, ca să fim drepecți, trebuie să-l numărăm și pe Kautsky, cu toate că P. B. Akselrod, de pildă, îl apără în broșura sa germană extrem de zelos și extrem de greșit, declarîndu-l „internaționalist“.

Una din trăsăturile caracteristice ale șovinismului german este aceea că respectivii „socialiști“ — socialiști între ghilimele — se declară pentru independența altor popoare decît cele asuprite de propria lor națiune. Între a spune asta în mod direct și a apăra, justifica și acoperi pe cei ce o spun, deosebirea nu este prea esențială.

Șoviniștii germani, printre care se numără și Parvus, editorul revistuței „Die Glocke“ la care colaborează alde Lensch, Haenisch, Grunwald și toată șleahța de lachei „socialiști“ ai burgheziei imperialiste germane, vorbesc foarte mult și foarte bucurqs despre independența popoarelor asuprite din Anglia, de pildă. Nerușinata, reacționara, brutala etc. stăpînire engleză în colonii constituie acum subiectul preferat al social-șoviniștilor germani — al acestor socialiști în vorbe și șoviniști în fapte —, ca și al întregii prese burgheze germane. Despre mișcarea de elibe-

rare din India ziarele germane scriu acum cu adevărată frenezie, cu bucurie răutăcioasă, cu entuziasm și încântare.

Motivele bucuriei răutăcioase a burgheziei germane nu sînt greu de înțeles : ea speră să-și îmbunătățească situația militară ațîtînd în India nemulțumirea și mișcarea împotriva Angliei. Speranțe prostești, desigur, căci a încerca să influențezi viața unui popor de multe milioane și cu un specific foarte pronunțat, printr-o propagandă desfășurată din afară, de departe, într-o limbă străină, nu în mod sistematic, ci accidental, numai în timpul războiului, — o astfel de încercare este neserioasă, de-a dreptul neserioasă. Este aici mai mult o autoconsolare din partea burgheziei imperialiste germane, mai mult dorința de a păcăli poporul german, de a-i abate atenția de la problemele interne spre cele externe decît intenția de a exercita o influență asupra Indiei.

Se pune însă de la sine o întrebare de ordin teoretic general : care este rădăcina falsității acestor raționamente ? care este mijlocul sigur, fără greș, pentru demascarea ipocriziei imperialiștilor germani ? Căci un răspuns teoretic just la întrebarea în ce rezidă falsitatea servește întotdeauna la demascarea ipocrițiilor, care — din cauze foarte explicabile — înclină să disimuleze falsitatea, s-o estompeze, s-o îmbrace în fraze pompoase, în fel de fel de fraze, în fraze despre orice vreți și chiar în fraze despre internaționalism. În vorbe se declară internaționaliști și alde Lensch, Südekum și Scheidemann, toți acești agenți ai burgheziei germane, care sînt, din păcate, membri ai așa-zisului partid „social-democrat“ german. Se știe însă de mult că oamenii trebuie judecați nu după vorbele lor, ci după faptele lor. Parcă cine îi judecă în Rusia pe d-nii Potresov, Levițki, Bulkin & Co. după vorbele lor ? Fi-rește că nimeni.

Rădăcina falsității șoviniștilor germani constă în aceea că, strigînd în gura mare că sînt pentru independența popoarelor asuprite de Anglia, inamicul lor pe cîmpul de luptă, ei trec modest — uneori chiar prea modest — sub tăcere problema independenței popoarelor asuprite de *propria* lor națiune.

Să luăm, de pildă, pe danezi. Alipindu-și Schleswigul, asemenea tuturor „marilor“ puteri Prusia a cotropit și partea cu populație daneză. Încălcarea drepturilor acestei populații a fost atât de evidentă, încât atunci când, prin pacea de la Praga din 23—30 august 1866, Austria a cedat Prusiei „drepturile“ ei asupra Schleswigului, s-a stipulat în tratatul de pace că populația districtelor nordice ale Schleswigului trebuie să fie consultată printr-un referendum dacă dorește să se alipească la Danemarca și, în cazul unui răspuns afirmativ, dorința ei să fie respectată. Prusia nu a executat această stipulație și în 1878 a obținut anularea unei clauze atât de „supărătoare“ pentru ea.

Friedrich Engels, care nu privea cu nepăsare șovinismul națiunilor dominante, a relevat în mod expres această violare de către Prusia a drepturilor unui mic popor¹²¹. Dar social-șoviștii actuali din Germania, recunoscând în vorbe autodeterminarea națiunilor, cum tot în vorbe o recunoaște și Kautsky, în realitate nu au desfășurat și nu desfășoară niciodată o agitație consecvent-democratică și hotărât-democratică pentru eliberarea unei națiuni asuprite, din moment ce era vorba de o asuprire exercitată de națiunea „lor“. Aici „e toată buba“. Acesta este miezul problemei șovinismului și a demascării lui.

La noi s-au făcut multe spirite pe tema că „Russkoe Znamea“¹²² s-a comportat de foarte multe ori ca o „Prusskoe Znamea“. Dar nu este vorba numai de „Russkoe Znamea“, pentru că la noi Potresovii și Levițkii & Co. judecă în spiritul aceluiași principii ca și Lensch și Kautsky & Co. în Germania. Aruncați o privire, de pildă, în coloanele ziarului lichidatorist „Rabocee Utro“, și veți vedea acolo aceleași argumente și raționamente „prusace“ sau, mai bine zis, internațional-șovine. Șovinismul rămîne șovinism, indiferent de marca sa națională și indiferent de frazele pacifiste sub care s-ar camufla.

IMPERIALISMUL,
STADIUL CEL MAI ÎNALT
AL CAPITALISMULUI ¹²³

(EXPUNERE POPULARĂ)

Scris în ianuarie—iunie 1916

*Publicat pentru prima oară la mijlocul
anului 1917, la Petrograd, în broșură
apărută în editura „Žizn i znanie” ;
prefața la edițiile franceză și ger-
mană — în 1921, în revista „Kommun-
nisticeskii Internațional” nr. 18*

*Se tipărește după manuscris, confrun-
tat cu textul broșurii ; prefața la edi-
țiile franceză și germană — după tex-
tul apărut în revistă*

Н. ЛЕНИНЪ (ВЛ. ИЛЬИНЪ).

**ИМПЕРІАЛИЗМЪ,
КАКЪ НОВѢЙШІЙ ЭТАПЪ
КАПИТАЛИЗМА.**

(Популярный очеркъ).

СКЛАДЪ ИЗДАНІЯ:

Книжный складъ и магазинъ „Жизнь и Знаніе“
Петроградъ, Поварской пер., 2, кв. 9 и 10. Тел. 227—42.
1917 г.

Соперта cărții lui V. I. Lenin
„Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“. — 1917
Micșorac

PREFAȚA

Lucrarea pe care o supun atenției cititorului a fost scrisă în primăvara anului 1916, la Zürich. În condițiile de lucru de acolo am resimțit, firește, o oarecare lipsă de literatură franceză și engleză și o foarte mare lipsă de literatură rusă. Am avut totuși posibilitatea să folosesc principala lucrare engleză cu privire la imperialism, cartea lui J. A. Hobson, și am folosit-o cu toată atenția pe care, după convingerea mea, o merită această carte.

Am scris lucrarea de față ținând seama de rigorile cenzurii țariste. De aceea am fost nevoit nu numai să mă limitez cât mai strict la o analiză exclusiv teoretică, în special economică, ci să și formulez cu maximum de prudență puținele observații absolut necesare cu privire la politică, servindu-mă de aluzii, de limbajul esopic — blestematul limbaj esopic — la care țarismul silea pe toți revoluționarii să recurgă ori de câte ori luau pana în mână ca să scrie o lucrare „legală“.

Îți vine greu să recitești acum, în zilele de libertate, aceste pasaje mutilate, gătuite, strânse ca într-o menghină de fier din cauza rigorilor cenzurii țariste. Pentru a arăta că imperialismul este ajunul revoluției socialiste, că social-șovinismul (socialism în vorbe, șovinism în fapte) înseamnă trădarea deplină a socialismului, trecerea totală de partea burgheziei, că această scindare a mișcării muncitorești este în legătură cu condițiile obiective ale imperialismului etc. —, pentru a arăta toate acestea a trebuit să folosesc o limbă „de sclav“, și de aceea sînt nevoit să trimit pe cititorul pe care-l interesează această problemă la arti-

coatele mele apărute în străinătate în perioada 1914—1917, care vor fi reeditate în curînd. Aș vrea să semnalez în special un pasaj din p. 119—120 *, în care, pentru a arăta cititorului, într-o formă îngăduită de cenzură, cu cîtă nerușinare mint capitaliștii și social-șoviniștii trecuți de partea lor (împotriva cărora luptă atît de inconsecvent Kautsky) în problema anexiunilor, cu cîtă nerușinare *acoperă* ei anexiunile capitaliștilor lor, am fost nevoit să invoc exemplul... Japoniei! Cititorului atent nu-i va fi greu să pună în locul Japoniei — Rusia, iar în locul Coreii — Finlanda, Polonia, Kurlanda, Ucraina, Hiva, Buhara, Estonia și alte regiuni cu populație nevelicorusă.

Vreau să nădăjduiesc că broșura mea va ajuta pe cititor să se orienteze în problema economică fundamentală, fără studiul căreia nici nu poate fi vorba de o justă orientare în aprecierea caracterului războiului de azi și a politicii de azi, și anume: în problema esenței economice a imperialismului.

Autorul

Petrograd, 26 aprilie 1917

* Vezi volumul de față, p. 426. — Nota red.

PREFAȚĂ
LA EDIȚIILE FRANCEZĂ ȘI GERMANĂ ¹²⁴

I

Așa cum am arătat în prefața la ediția rusă, lucrarea de față a fost scrisă în 1916, ținându-se seama de rigorile cenzurii țariste. Nu am posibilitatea să refac în prezent întregul text, ceea ce ar fi de altfel lipsit de orice rost, căci scopul principal al lucrării a fost și rămîne acela de a arăta, după datele generale ale unor statistici burgheze certe și după mărturiile unor oameni de știință burghezi din toate țările, care a fost la începutul secolului al XX-lea, în ajunul primului război imperialist mondial, *tabloul de ansamblu* al economiei capitaliste mondiale în corelațiile ei internaționale.

Într-o oarecare măsură va fi chiar folositor pentru mulți comuniști din țările capitaliste avansate să se convingă din exemplul acestei lucrări, care era *legală din punctul de vedere al cenzurii țariste*, că este posibil — și necesar — ca pînă și slabele rămășițe de legalitate care mai rămîn pentru comuniști, de pildă, în America de azi sau în Franța, după recenta arestare a aproape tuturor comuniștilor, să fie folosite pentru a dezvălui toată falsitatea concepțiilor social-pacifiste și a speranțelor pe care și le pun social-pacifiștii în „democrația mondială“. Cît privește completările cele mai necesare la broșura de față, scrisă sub regimul cenzurii, voi încerca să le dau în această prefață.

II

În lucrarea de față se demonstrează că războiul din 1914—1918 a fost de ambele părți un război imperialist (adică un război tâlhăresc, de cotropire, de jaf), un război pentru împărțirea lumii, pentru împărțirea și reîmpărțirea coloniilor, a „sferelor de influență” ale capitalului financiar etc.

Căci dovada adevăratului caracter social, sau mai bine zis a adevăratului caracter de clasă al unui război, trebuie căutată, bineînțeles, nu în istoria diplomatică a războiului, ci în analiza situației *obiective* a *claselor* conducătoare din *toate* statele beligerante. Pentru a putea înfățișa această situație obiectivă, nu trebuie să luăm exemple izolate sau date răzlețe (căci, dată fiind enorma complexitate a fenomenelor vieții sociale, poți găsi întotdeauna oricâte exemple izolate sau date răzlețe care să confirme orice teză), ci neapărat *totalitatea* datelor referitoare la *bazele* vieții economice a *tuturor* statelor beligerante și a lumii *întregi*.

Tocmai asemenea date de ansamblu, care nu pot fi infirmate, sînt citate de mine pentru a ilustra *împărțirea lumii* în anii 1876 și 1914 (în § 6) și repartizarea rețelei de *căi ferate* în lumea întreagă în anii 1890 și 1913 (în § 7). Rețeaua de căi ferate este un indicator sintetic al dezvoltării celor mai însemnate ramuri ale industriei capitaliste — industria cărbunelui și a fierului — și totodată indiciul cel mai grăitor al dezvoltării comerțului mondial și al civilizației burghezo-democratice. Legătura dintre rețeaua de căi ferate și marea industrie, monopoliurile, sindicatele, cartelurile, trusturile, băncile, oligarhia financiară este arătată în capitolele precedente ale lucrării. Repartizarea rețelei de căi ferate, inegalitatea acestei repartizări, dezvoltarea inegală a rețelei de căi ferate, toate acestea sînt rezultate ale capitalismului contemporan, monopolist, pe scară mondială. Și aceste rezultate arată că pe o *asemenea* bază economică, *atîta timp* cît există proprietate privată asupra mijloacelor de producție, războaiele imperialiste sînt absolut inevitabile.

Construirea de căi ferate pare a fi o întreprindere simplă, firească, democratică, care contribuie la răspîndirea culturii și a civilizației: așa apare ea în ochii profesorilor burghezi, care sînt plătiți să prezinte în culori trandafirii robia capitalistă, precum și în ochii filistinilor mic-burghezi. În realitate însă, firele capitaliste prin care aceste întreprinderi sînt în mii de chipuri legate de proprietatea privată asupra mijloacelor de producție în general au transformat construirea de căi ferate într-un instrument de asuprire a unui *miliard* de oameni (coloniile plus semicoloniile), adică a mai mult de jumătate din populația globului în țările dependente și a robilor salariați ai capitalului din țările „civilizate“.

Proprietatea privată bazată pe munca micului producător, libera concurență, democrația, — toate aceste lozinci cu care capitaliștii și presa lor înșală pe muncitori și pe țărani au fost mult depășite. Capitalismul s-a transformat într-un sistem mondial de asuprire colonială și de sugrumare financiară a imensei majorități a populației globului de către un mănunchi de țări „înaintate“. Această „pradă“ se împarte între doi-trei tîlhari atotputernici în lume, înarmați pînă-n dinți (America, Anglia, Japonia), care tîrăsc întregul glob în războiul lor pentru împărțirea prăzii lor.

III

Pacea de la Brest-Litovsk ¹²⁵, dictată de Germania monarhică, iar după aceea mult mai bestiala și mai mîrșava pace de la Versailles ¹²⁶, dictată de republici „democratice“ ca America și Franța, precum și de „libera“ Anglie, au adus omenirii un serviciu dintre cele mai folositoare, demascînd atît pe scribii năimiți ai imperialismului cît și pe micii burghezi reacționari — oricît și-ar zice ei pacifiști și socialiști — care proslăveau „wilsonismul“ ¹²⁷ și căutau să dovedească posibilitatea păcii și a reformelor în condițiile imperialismului.

Zecile de milioane de cadavre și de mutilați pe care i-a lăsat în urma sa războiul, acest război purtat pentru a se decide care din cele două grupuri de bandiți ai finanței

— cel englez sau cel german — să capete o parte mai mare din pradă, precum și sus-arătatele două „tratate de pace” deschid, incomparabil mai rapid ca pînă acum, ochii a milioane și zeci de milioane de oameni asupra, împilați, înșelați, proștiți de burghezie. Pe terenul ruinei provocate de război în lumea întreagă se dezvoltă, așadar, criza revoluționară mondială, care, oricît de lungi și de grele ar fi peripețiile prin care ar trece, nu se poate termina altfel decît cu revoluția proletară și cu victoria ei.

Manifestul de la Basel al Internaționalei a II-a, care în 1912 a făcut o apreciere nu războiului în general (războaiele sînt de mai multe feluri, sînt și războaie revoluționare), ci tocmai războiului care a izbucnit apoi în 1914, acest manifest a rămas un monument care dezvăluie tot falimentul rușinos al eroilor Internaționalei a II-a, toată renegarea de care au dat ei dovadă.

De aceea reproduc acest manifest în anexa la ediția de față și atrag iarăși și iarăși atenția cititorilor asupra faptului că eroii Internaționalei a II-a ocolesc cu grijă pasajele în care manifestul subliniază în mod expres, în termeni clari și preciși, legătura dintre acest război — pe atunci în perspectivă — și revoluția proletară, le ocolesc cu aceeași grijă cu care hoțul ocolește locul unde a săvîrșit furtul.

IV

O atenție deosebită se acordă în lucrarea de față criticii „kautskismului”, curent ideologic internațional pe care îl reprezintă în toate țările lumii „teoreticienii cei mai de vază”, conducătorii Internaționalei a II-a (în Austria — Otto Bauer & Co., în Anglia — Ramsay MacDonald și alții, în Franța — Albert Thomas etc. etc.), precum și o mulțime de socialiști, reformiști, pacifiști, democrați burghezi, popi.

Acest curent ideologic este, pe de o parte, un produs al descompunerii, al putrezirii Internaționalei a II-a, iar pe de altă parte rodul inevitabil al ideologiei unor mici burghezi pe care întregul ansamblu al condițiilor lor de trai

îi ține în captivitatea prejudecăților burgheze și democratice.

La Kautsky și la cei de teapa lui, asemenea concepții nu înseamnă altceva decât renunțarea totală la bazele revoluționare ale marxismului, pe care acest autor le-a apărut decenii de-a rîndul, îndeosebi în lupta împotriva oportunismului socialist (al lui Bernstein, Millerand, Hyndman, Gompers etc.). De aceea nu este întîmplător faptul că în toată lumea „kautskiștii” s-au unit acum, pe planul politicii practice, cu ultraoportuniștii (în cadrul Internaționalei a II-a, sau galbenă ¹²⁸) și cu guvernele burgheze (în cadrul guvernelor burgheze de coaliție la care participă socialiști).

Mișcarea revoluționară proletară în general și cea comunistă în special, care e în creștere în lumea întreagă, nu se poate dispensa de analizarea și dezvăluirea greșelilor teoretice ale „kautskismului”. Acest lucru e cu atît mai adevărat, cu cît pacifismul și „democratismul” în general — care nici nu afișează măcar pretenții de marxism, dar care asemenea lui Kautsky & Co. disimulează adîncimea contradicțiilor imperialismului și caracterul inevitabil al crizei revoluționare generate de el — mai sînt încă extrem de răspîndite în lumea întreagă. Lupta împotriva acestor curente este obligatorie pentru partidul proletariatului, care trebuie să cucerească de partea sa pe micii producători și milioanele de oameni ai muncii puși în condiții de viață mai mult sau mai puțin mic-burgheze, smulgîndu-i de sub influența burgheziei, care îi înșală.

V

Este necesar să spun cîteva cuvinte despre capitolul al VIII-lea : „Parazitismul și putrefacția capitalismului”. Cum am arătat și în textul cărții, fostul „marxist” Hilferding, actualmente tovarăș de luptă al lui Kautsky și unul dintre principalii reprezentanți ai politicii reformiste, burgheze în „Partidul social-democrat independent din Germania” ¹²⁹, a făcut în această problemă un pas înapoi în raport cu englezul Hobson, care e un pacifist și reformist declarat. Scindarea pe scară internațională a întregii miș-

cări muncitorești este acum o realitate incontestabilă (Internaționala a II-a și a III-a). Este de asemenea un fapt incontestabil că între cele două curente se desfășoară o luptă armată și un război civil: în Rusia, menșevicii și „socialiștii-revoluționari” sprijină pe Kolceak și pe Denikin împotriva bolșevicilor; în Germania, Scheidemannii și Noske & Co. luptă alături de burghezie împotriva spartakiștilor¹³⁰; același lucru se întâmplă în Finlanda, în Polonia, în Ungaria etc. Care este deci baza economică a acestui fenomen de amploare istorică mondială?

Este tocmai parazitismul și putrefacția capitalismului, care sînt propriu stadiului său istoric cel mai înalt, adică imperialismul. După cum s-a demonstrat în lucrarea de față, capitalismul a dus acum la situația că un *mănunchi* de state (mai puțin de o zecime din populația globului, iar după calculele cele mai „largi” și mai exagerate, mai puțin de o cincime) deosebit de bogate și de puternice jefuiesc lumea întreagă, prin simpla „tăiere de cupoane”. Potrivit datelor statisticii burgheze dinainte de război, exportul de capital aduce un venit anual de 8—10 miliarde de franci la prețurile din acea perioadă. Astăzi, desigur, mult mai mult.

Se înțelege că un asemenea *supraprofit* (căci el se obține peste profitul pe care capitaliștii îl storc de la muncitorii din „propria” lor țară) *oferă posibilitatea de a corupe* pe liderii muncitorești și pătura de sus a aristocrației muncitorești. Pe aceasta capitaliștii țărilor „înaintate” o corup prin mii de mijloace directe și indirecte, fățișe și camuflate.

Această „aristocrație muncitorească” sau pătură de muncitori îmburgheziți, adevărați mici burghezi prin modul lor de viață, prin nivelul cîștigului lor, prin întreaga lor concepție despre lume, formează reazemul principal al Internaționalei a II-a, iar în zilele noastre principalul *reazem social* (nu militar) *al burgheziei*. Căci ei sînt adevărați *agenți ai burgheziei* în mișcarea *muncitorească*, vătafi muncitorești ai clasei capitaliștilor (labor lieutenants of the capitalist class), adevărați promotori ai reformismului și șovinismului. În războiul civil dintre proletariat și burghezie nu puțini dintre ei se situează în mod inevitabil

de partea burgheziei, de partea „versaillezilor“¹³¹ împotriva „comunarzilor“.

Fără a înțelege rădăcinile economice ale acestui fenomen, fără a elucida semnificația lui politică și socială, nu se poate face nici un pas în domeniul rezolvării problemelor practice ale mișcării comuniste și ale revoluției sociale care se apropie.

Imperialismul este ajunul revoluției sociale a proletariatului. Începând din 1917 acest lucru a fost confirmat pe scară mondială.

6 iulie 1920

N. Lenin

În ultimii 15—20 de ani, mai ales după războiul americano-spaniol (1898) și după cel anglo-bur (1899—1902), literatura economică, precum și cea politică a lumii vechi și a lumii noi recurge tot mai des la noțiunea de „imperialism” pentru a caracteriza epoca în care trăim. În 1902 a apărut la Londra și la New York lucrarea economistului englez J. A. Hobson intitulată „Imperialismul”. Autorul, care se situează pe punctul de vedere al social-reformismului și al pacifismului burghez — punct de vedere identic, în fond, cu poziția de astăzi a fostului marxist K. Kautsky —, a descris foarte bine și amănunțit particularitățile economice și politice fundamentale ale imperialismului ¹³². În 1910 a apărut la Viena lucrarea marxistului austriac Rudolf Hilferding intitulată „Capitalul financiar” (traducere rusă : Moscova, 1912). Cu toate că autorul greșește în teoria banilor și vedește o anumită tendință de a împăca marxismul cu oportunismul, lucrarea sa ne oferă o analiză teoretică extrem de valoroasă a „fazei contemporane în dezvoltarea capitalismului” — cum o numește el în subtitlul acestei lucrări ¹³³. În fond, ceea ce s-a spus în anii din urmă despre imperialism — mai ales în numeroasele articole de revistă și de ziar apărute în legătură cu această temă, precum și în rezoluțiile adoptate, de pildă, la congresele de la Chemnitz ¹³⁴ și Basel, care au avut loc în toamna anului 1912 — aproape că nu depășește cercul ideilor expuse sau, mai bine zis, rezumate de ambii autori amintiți mai sus...

Имперіалізмъ, какъ высшая
стадія капитализма.

(Популярные очерки).

За послѣдніе 15-20 лѣтъ, особенно послѣ испано-американской (1898) и англо-бурской (1899-1902) войнъ, экономическая, а также политическая, имперіалізмъ стараго и новаго свѣта все чаще и чаще останавливается на понятіи "имперіалізмъ" въ его характеристичекой преслываемой нами эпохи. Въ 1902 году в Лондонѣ и Нью-Йоркѣ вышло въ свѣтъ сочиненіе англійскаго экономиста Др. А. Гобсона: "Имперіалізмъ". Авторъ, стоящій на почвѣ зрѣлѣй буржуазнаго социал-реформизма и нацифизма — односторонній, в сущности, съ теперешней позиціей обвѣскаго марксиста К. Кауцкаго, — далъ очень хорошее и содержательное описаніе основнаго экономическаго и политическаго особенностей имперіалізма. Въ 1910 году в Вѣнѣ вышло въ свѣтъ сочиненіе австрійскаго марксиста Рудольфа Гильфердинга: "Римановскій капитализмъ" (рус.

Prima pagină
a manuscrisului lui V. I. Lenin
„Imperialismul, stadiul cel mai înalt
al capitalismului”. — 1916

Micșorat

În cele ce urmează vom încerca să expunem pe scurt, într-o formă cât mai populară, legătura și corelația dintre particularitățile economice *fundamentale* ale imperialismului. Asupra laturii neeconomice a problemei nu ne vom opri, oricât de mare ar fi interesul pe care-l prezintă ea. Indicele bibliografic și alte indicații care ar putea să intereseze numai pe unii dintre cititori vor fi date la sfârșitul lucrării.

I. CONCENTRAREA PRODUCȚIEI ȘI MONOPOLURILE

Creșterea uriașă a industriei și procesul extrem de rapid al concentrării producției în întreprinderi din ce în ce mai mari constituie una dintre particularitățile cele mai caracteristice ale capitalismului. Recensămintele industriale din ultimul timp furnizează date cât se poate de complete și de exacte cu privire la acest proces.

În Germania, de pildă, la fiecare mie de întreprinderi industriale reveneau în 1882 trei, în 1895 șase și în 1907 nouă întreprinderi mari, adică întreprinderi cu mai mult de 50 de muncitori salariați. Din fiecare 100 de muncitori, acestor întreprinderi le reveneau respectiv 22,30 și 37. Dar concentrarea producției este mult mai accentuată decât concentrarea muncitorilor, pentru că munca în întreprinderile mari este mult mai productivă. O dovadă în acest sens ne oferă datele referitoare la folosirea mașinilor cu aburi și a motoarelor electrice. Dacă luăm ceea ce în Germania se numește industrie în înțelesul larg al cuvântului, adică dacă includem și comerțul, căile de comunicație etc., obținem următorul tablou. Din cele 3 265 623 de întreprinderi câte există în Germania, 30 588, adică numai 0,9%, sînt întreprinderi mari. Lor le revin : muncitori — 5 700 000 din totalul de 14 400 000, adică 39,4% ; motoare cu aburi — 6 600 000 de cai putere din totalul de 8 800 000, adică 75,3% ; motoare electrice — 1 200 000 kW din totalul de 1 500 000, adică 77,2%.

Mai puțin de o sutime din numărul total al întreprinderilor posedă *peste* $\frac{3}{4}$ din totalul forței motrice electrice și cu aburi ! Celor 2 970 000 de întreprinderi mici (avînd pînă la 5 muncitori salariați), care reprezintă 91% din

totalul întreprinderilor, le revin numai 7% din forța motrice electrică și cu aburi! Cîteva zeci de mii de întreprinderi mari sînt totul; milioane de întreprinderi mici — nimic.

În 1907 existau în Germania 586 de întreprinderi cu 1 000 și mai mulți muncitori. Ele aveau aproape a zecea parte (1 380 000) din numărul total al muncitorilor și aproape a treia parte (32%) din totalul forței motrice electrice și cu aburi*. Capitalul bănesc și băncile, după cum vom vedea, fac ca această precumpănire a unui mănunchi de întreprinderi foarte mari să fie și mai covârșitoare, și aceasta în sensul literal al cuvîntului, adică milioane de „patroni” mici, mijlocii și chiar o parte dintre cei mari sînt în realitate complet aserviți cîtorva sute de financiari milionari.

Intr-o altă țară înaintată a capitalismului contemporan, în Statele Unite ale Americii de Nord, creșterea concentrării producției este și mai accentuată. Aici statistica înregistrează separat industria în sensul strict al cuvîntului și grupează întreprinderile după mărimea valorii producției lor anuale. În 1904 erau 1 900 de întreprinderi foarte mari (din totalul de 216 180 de întreprinderi, adică 0,9%) cu o producție de la 1 000 000 de dolari în sus; ele aveau 1 400 000 de muncitori (din totalul de 5 500 000, adică 25,6%) și o producție anuală în valoare de 5,6 miliarde (din 14,8 miliarde, adică 38%). După 5 ani, în 1909, cifrele respective erau: 3 060 de întreprinderi (din 268 491, adică 1,1%) cu 2 000 000 de muncitori (din 6 600 000, adică 30,5%) și cu o producție în valoare de 9 miliarde (din 20,7 miliarde, adică 43,8%)**.

Aproape jumătate din întreaga producție a tuturor întreprinderilor din această țară este concentrată în mîna unei sutimi din numărul lor total! Și aceste trei mii de întreprinderi gigantice cuprind 258 de ramuri industriale¹³⁵. De aici se vede limpede că, pe o anumită treaptă a dezvoltării ei, concentrarea duce de la sine, se poate spune, de-a dreptul la monopol. Căci cîtorva zeci de întreprinderi gigantice le e ușor să se înțeleagă între ele, în

* După Annalen des deutschen Reichs. 1911, Zahn.

** Statistical Abstract of the United States 1912, p. 202.

timp ce, pe de altă parte, tocmai proporțiile mari ale întreprinderilor fac să devină mai dificilă concurența, generează tendința spre monopol. Această transformare a concurenței în monopol este unul dintre fenomenele cele mai importante — dacă nu cel mai important — în economia capitalismului contemporan, și de aceea trebuie să-l analizăm mai amănunțit. Mai întâi însă trebuie să înlăturăm o eventuală confuzie.

Statistica americană spune : 3 000 de întreprinderi gigantice în 250 de ramuri industriale. S-ar părea deci că sînt numai cîte 12 întreprinderi gigantice în fiecare ramură.

Dar nu este așa. Nu în fiecare ramură industrială există întreprinderi mari ; pe de altă parte, o trăsătură extrem de importantă a capitalismului care a atins cel mai înalt grad de dezvoltare este așa-numita combinare, adică unirea unor ramuri industriale diferite în cadrul unei singure întreprinderi, fie că ele reprezintă etape successive ale prelucrării materiei prime (de pildă, obținerea fontei din minereu și transformarea ei în oțel, iar apoi, eventual, fabricarea din oțel a unor produse finite), fie că au una față de alta un rol auxiliar (de pildă, prelucrarea deșeurilor sau a produselor accesorii, producția de ambalaje etc.).

„Combinarea — scrie Hilferding — nivelează deosebirile de conjunctură și prin aceasta asigură întreprinderii combinate o mai mare stabilitate a ratei profitului. În al doilea rînd, combinarea duce la înlăturarea comerțului. În al treilea rînd, ea face cu puțință perfecționările tehnice și, în consecință, realizarea unui profit suplimentar în comparație cu întreprinderea «simplă» (adică ne-combinată). În al patrulea rînd, ea consolidează poziția întreprinderii combinate față de cea «simplă», întărind-o în lupta de concurență în perioade de adîncă depresiune (stagnare în afaceri, criză), cînd scăderea prețurilor la materie primă nu merge în pas cu scăderea prețurilor la fabricate“ *.

Economistul burghez german Heymann, care a consacrat o lucrare specială descrierii întreprinderilor „mixte“, adică

* „Capitalul financiar“, trad. rusă, p. 286—287.

combinate, din industria siderurgică germană, spune : „Întreprinderile simple cad strivite între prețurile ridicate ale materialelor și prețurile scăzute ale fabricatelor“. Rezultă următorul tablou :

„Au rămas, pe de o parte, marile societăți pentru extracția cărbunelui, care au o producție de câteva milioane de tone de cărbuni și sînt puternic organizate în sindicatul cărbunelui, iar strîns legate de ele — marile turnătorii de oțel organizate în sindicatul oțelului. Aceste gigantice întreprinderi cu o producție anuală de 400 000 de tone de oțel (o tonă = 60 de puduri), cu o enormă extracție de minereu și de cărbune și cu o mare producție de produse finite din oțel, cu cîte 10 000 de muncitori instalați în cazărmi special construite pentru ei în apropierea uzinelor și uneori cu căi ferate și porturi proprii, sînt reprezentantele tipice ale industriei siderurgice germane. Și concentrarea progresează tot mai mult. Întreprinderile devin din ce în ce mai mari ; tot mai multe întreprinderi din aceeași ramură sau din ramuri industriale diferite se contopesc în întreprinderi gigantice, care sînt sprijinite și dirijate de o jumătate de duzină de mari bănci berlineze. În ceea ce privește industria minieră și siderurgică germană, justetea teoriei concentrării a lui Karl Marx este pe deplin dovedită ; ce-i drept, aceasta se referă la o țară în care industria este ocrotită prin taxe vamale și tarife de transport protecționiste. Industria minieră germană este coaptă pentru expropriere“ *

La această concluzie a trebuit să ajungă un economist burghez care, cu titlu de excepție, se dovedește a fi un om conștiincios. Trebuie să notăm că el pare a considera Germania ca un caz aparte, dat fiind că industria ei este ocrotită prin taxe vamale protecționiste ridicate. Dar această împrejurare nu putea decît să grăbească concentrarea și formarea de uniuni patronale monopoliste, carteluri, syndicate etc. Este extrem de important că în țara liberului schimb, în Anglia, concentrarea duce tot la monopol, deși ceva mai târziu și, poate, sub altă formă. Iată ce scrie profesorul Hermann Levy în studiul său special

* Hans Gideon Heymann. „Die gemischten Werke im deutschen Grosssengewerbe“. Stuttgart, 1904 (SS. 256, 278—279).

despre „Monopoluri, carteluri și trusturi“, pe baza datelor referitoare la dezvoltarea economică a Marii Britanii :

„În Marea Britanie tocmai proporțiile mari ale întreprinderilor și înaltul lor nivel tehnic poartă în sine tendința spre monopol. Pe de o parte, ca urmare a concentrării, fondarea unei întreprinderi necesită mari investiții de capital; de aceea noile întreprinderi trebuie să facă față unor cerințe crescînde în ce privește mărimea capitalului necesar, ceea ce îngreuiază apariția lor. Pe de altă parte (și acest lucru e, după părerea noastră, mai important), orice întreprindere nouă care vrea să țină pasul cu întreprinderile gigantice create ca urmare a procesului de concentrare trebuie să producă un surplus de produse atît de mare, încît desfacerea lor la preț rentabil nu este posibilă decît în condițiile unei creșteri neobișnuite a cererii; în caz contrar, acest surplus de produse va face ca prețurile să scadă la un nivel nerentabil atît pentru noua întreprindere cît și pentru uniunile monopoliste”. Spre deosebire de alte țări, unde taxele vamale protecționiste înlesnesc formarea cartelurilor, în Anglia uniunile patronale monopoliste, cartelurile și trusturile apar de cele mai multe ori numai atunci cînd numărul principalelor întreprinderi concurente se reduce la „vreo două duzini“. „Aici influența procesului de concentrare asupra nașterii monopolurilor în marea industrie apare în toată claritatea sa“ *.

Acum o jumătate de secol, cînd Marx și-a scris „Capitalul“, libera concurență părea majorității covârșitoare a economiștilor o „lege a naturii“. Știința oficială a încercat să ucidă printr-un complot al tăcerii opera lui Marx, care, printr-o analiză teoretică și istorică a capitalismului, dovedise că libera concurență generează concentrarea producției, iar această concentrare, pe o anumită treaptă a dezvoltării ei, duce la monopol. Acum monopolul a devenit o realitate. Economiiștii scriu munți de cărți în care înfățișează diversele forme de manifestare ale monopolului și continuă să declare în cor că „marxismul a fost infirmat“. Dar faptele sînt încăpățînate, spune un proverb englez, și vrînd-nevrînd trebuie să ții seama de ele. Or,

* Hermann Levy. „Monopole, Kartelle und Trusts“. Jena, 1907, SS. 286, 290, 298.

faptele arată că deosebirile existente între diferite țări capitaliste, de pildă în ceea ce privește protecționismul sau liberul schimb, determină numai deosebiri neesențiale în ceea ce privește forma monopolurilor sau momentul apariției lor, pe cînd nașterea monopolurilor ca urmare a concentrării producției în general este o lege generală și fundamentală a stadiului actual de dezvoltare a capitalismului.

În ce privește Europa, momentul în care noul capitalism a luat *definitiv* locul celui vechi poate fi stabilit destul de precis: începutul secolului al XX-lea. Într-una din cele mai recente lucrări de sinteză asupra istoriei „formării monopolurilor” citim :

„Se pot cita din epoca dinainte de 1860 unele cazuri de monopoluri capitaliste; se pot descoperi în ele germeii acelor forme care au devenit atît de curențe astăzi; pentru carteluri însă toate acestea sînt, fără doar și poate, timpuri preistorice. Deceniul al 7-lea al secolului trecut poate fi considerat ca începutul propriu-zis al monopolurilor moderne. Prima mare perioadă de dezvoltare a monopolurilor începe cu depresiunea industrială internațională din deceniul următor și se întinde pînă la începutul ultimului deceniu al aceluiași secol”. „Privită pe scară europeană, dezvoltarea liberei concurențe atinge punctul ei culminant între anii 1860 și 1880. Pe vremea aceea și-a terminat Anglia organizarea ei capitalistă de stil vechi. În Germania această organizare a intrat în luptă hotărîtă împotriva meseriilor și a industriei casnice și a început să-și creeze forme de existență proprii”.

„Un mare reviriment începe odată cu crahul din 1873 sau, mai bine zis, cu depresiunea care i-a urmat și care — cu o întrerupere aproape imperceptibilă la începutul deceniului al 9-lea al secolului trecut și cu un avînt neobișnuit de viguros, dar de scurtă durată, în jurul anului 1889 — cuprinde 22 de ani din istoria economică a Europei”. „În cursul scurtei perioade de avînt din 1889—1890, cartelurile au fost larg folosite pentru exploatarea conjuncturii. O politică nechibzuită a făcut ca prețurile să crească mai repede și într-o măsură mai mare decît ar fi crescut fără carteluri, și aproape toate aceste carteluri au

dispărut fără glorie «în mormîntul crahului». Au urmat apoi alți cinci ani de afaceri proaste și de prețuri scăzute, dar în industrie nu mai domnea starea de spirit dinainte. Depresiunea nu mai era considerată ca ceva de la sine înțeles, ci a început să fie privită numai ca o pauză înaintea unei noi conjuncturi favorabile.

Formarea cartelurilor a intrat astfel în cea de-a doua, epocă a ei. Cartelurile încetează să fie un fenomen trecător, ele devin una din temeliiile întregii vieți economice. Ele cuceresc o ramură industrială după alta, și în primul rînd prelucrarea materiilor prime. Chiar la începutul ultimului deceniu al secolului trecut, ele au găsit în forma de organizare a sindicatului cocsului, după modelul căruia a fost creat apoi sindicatul cărbunelui, o tehnică de cartelare care în fond n-a mai fost depășită. Marele avînt de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și criza din anii 1900—1903 se desfășoară — cel puțin în industria minieră și siderurgică — pentru prima oară în întregime sub semnul cartelurilor. Și dacă pe atunci acest fenomen mai părea ceva nou, acum opinia publică largă consideră de la sine înțeles faptul că mari sectoare ale vieții economice sînt, de regulă, scoase din sfera liberei concurențe*.

Țiată, așadar, principalele momente ale istoriei monopolurilor: 1) Perioada 1860—1880 — punctul culminant al dezvoltării liberei concurențe. Monopolurile nu sînt decît germeți abia vizibili. 2) După criza din 1873 cartelurile cunosc o dezvoltare largă, dar continuă să fie excepții de la regula generală. Ele încă nu sînt durabile și constituie doar un fenomen trecător. 3) Avîntul de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și criza din anii 1900—1903: cartelurile devin una dintre temeliiile întregii vieți economice. Capitalismul s-a transformat în imperialism.

Cartelurile se înțeleg asupra condițiilor de vînzare, asupra termenelor de plată etc. Ele își împart piețele de desfacere, stabilesc anticipat volumul producției, fixează prețurile și repartizează pe întreprinderi profitul etc.

* Th. Vogelstein. „Die finanzielle Organisation der kapitalistischen Industrie und die Monopolbildungen“ in „Grundriss der Sozialökonomik“. VI Abt., Tüb., 1914. Vezi de același autor: „Organisationsformen der Eisenindustrie und Textilindustrie in England und Amerika“. Bd. I, Lpz., 1910.

Numărul cartelurilor din Germania era evaluat cam la 250 în 1896 și la 385 în 1905, înglobând circa 12 000 de întreprinderi *. Dar toată lumea recunoaște că aceste cifre sînt inferioare celor reale. Din datele statisticii industriale germane din 1907, citate mai sus, se poate vedea că chiar și cele 12 000 de întreprinderi foarte mari concentrează, probabil, mai mult de jumătate din totalul forței motrice electrice și cu aburi. În Statele Unite ale Americii de Nord, numărul trusturilor era evaluat în 1900 la 185, iar în 1907 la 250. Statistica americană împarte toate întreprinderile industriale în întreprinderi aparținînd unor persoane fizice, firme sau corporații. În 1904 acestea din urmă posedau 23,6%, iar în 1909 — 25,9%, adică mai mult de un sfert din numărul total al întreprinderilor. În 1904 lucrau în aceste întreprinderi 70,6%, iar în 1909 — 75,6%, adică trei sferturi din numărul total al muncitorilor; valoarea producției lor a fost respectiv de 10,9 și de 16,3 miliarde de dolari, adică 73,7% și 79% din valoarea ei totală.

Cartelurile și trusturile concentrează adesea în mîinile lor între șapte și opt zecimi din întreaga producție a ramurii industriale respective. Sindicatul cărbunelui din Renania-Westfalia concentra în 1893, în momentul înființării sale, 86,7% din întreaga producție de cărbune din această regiune, iar în 1910 — 95,4% **. Monopolul creat în felul acesta asigură profituri enorme și duce la formarea unor unități industriale de proporții uriașe. Faimosul trust al petrolului din Statele Unite (Standard Oil Company) a fost înființat în 1900. „Capitalul lui se ridică la 150 000 000 de dolari. Au fost emise acțiuni obișnuite în valoare de 100 000 000 și acțiuni privilegiate în valoare de 106 000 000. La acestea din urmă s-au plătit în anii 1900—1907, cu titlu de dividend, 48, 48, 45, 44, 36, 40, 40 și 40%, în total 367 000 000 de dolari. Din

* Dr. Riesser. „Die deutschen Grossbanken und ihre Konzentration im Zusammenhange mit der Entwicklung der Gesamtwirtschaft in Deutschland“. 4. Aufl., 1912, S. 149. — R. Liefmann. „Kartelle und Trusts und die Weiterbildung der volkswirtschaftlichen Organisation“. 2. Aufl., 1910, S. 25.

** Dr. Fritz Kestner. „Der Organisationszwang. Eine Untersuchung über die Kämpfe zwischen Kartellen und Aussenseitern“. Brl., 1912, p. 11.

1882 pînă în 1907 profitul net a fost de 889 000 000 de dolari, din care 606 000 000 au fost repartizate cu titlu de dividend, iar restul a fost vărsat la capitalul de rezervă* . „În toate întreprinderile trustului oțelului (United States Steel Corporation) lucrau în 1907 nu mai puțin de 210 180 de muncitori și funcționari. Cea mai mare întreprindere din industria minieră și siderurgică germană, Societatea minieră și siderurgică din Gelsenkirchen (Gelsenkirchener Bergwerksgesellschaft), avea în 1908 nu mai puțin de 46 048 de muncitori și funcționari** . Încă în 1902 trustul oțelului producea 9 000 000 de tone de oțel*** . Producția lui de oțel reprezenta în 1901 66,3%, iar în 1908 56,1% din întreaga producție de oțel a Statelor Unite**** ; extracția lui de minereu reprezenta în aceiași ani respectiv 43,9% și 46,3% .

Un raport al comisiei guvernamentale americane pentru cercetarea activității trusturilor spune : „Superioritatea lor față de concurenți se bazează pe proporțiile mari ale întreprinderilor lor și pe excelența lor echipare tehnică. De la înființarea sa, trustul tutunului a depus toate eforturile pentru a înlocui pe scară întinsă munca manuală prin mașini. El a cumpărat toate brevetele care aveau vreo legătură cu prelucrarea tutunului, cheltuind în acest scop sume enorme. La început, multe brevete s-au dovedit a fi necorespunzătoare și au trebuit să fie puse la punct de inginerii trustului. La sfîrșitul anului 1906 au fost create două societăți filiale, exclusiv în scopul de a achiziționa brevete. În același scop trustul și-a construit turnătorii proprii, fabrici proprii de mașini și ateliere proprii de reparații. La una din aceste întreprinderi, situată la Brooklyn, lucrează în medie 300 de muncitori ; aici se experimentează invențiile pentru fabricarea țigaretelor, a țigărilor de foi și a tutunului de prizat, a staniolului pentru ambalaj, a cutiilor etc. ; tot aici se perfecționează inven-

* R. Liefmann. „Betelligungs- und Finanzierungsgesellschaften. Eine Studie über den modernen Kapitalismus und das Effektenwesen“. 1. Aufl., Jena, 1909, p. 212.

** Op. cit., p. 218.

*** Dr. S. Tschierschky. „Kartell und Trust“. Gött., 1903, p. 13.

**** Th. Vogelstein. „Organisationsformen“, p. 275.

țiile“ *. „Și alte trusturi au în serviciul lor așa-ziși developing engineers (ingineri pentru dezvoltarea tehnicii), a căror sarcină este să inventeze noi procedee de fabricație și să experimenteze perfecționările tehnice. Trustul oțelului dă premii mari inginerilor și muncitorilor săi pentru invenții de natură să perfecționeze tehnica sau să reducă cheltuielile de producție“ **.

În același mod este organizată activitatea de perfecționare tehnică și în marea industrie germană, de pildă în industria chimică, care a luat în ultimele decenii o dezvoltare atât de uriașă. Procesul de concentrare a producției a creat în această industrie, încă pe la 1908, două „grupuri“ principale care în felul lor se apropiau și ele de monopol. La început aceste grupuri au fost „uniuni bipartite“ a două perechi de mari fabrici, avînd fiecare un capital de 20 000 000—21 000 000 de mărci : pe de o parte, fabrica fostă „Meister“ din Höchst și fabrica „Casella“ din Frankfurt pe Main ; pe de altă parte, fabrica de anilină și sodă din Ludwigshafen și fabrica fostă „Bayer“ din Elberfeld. Apoi fiecare din aceste grupuri a încheiat, unul în 1905, iar celălalt în 1908, o convenție cu cîte o altă fabrică mare. În felul acesta au fost create două „uniuni tripartite“, avînd fiecare un capital de 40 000 000—50 000 000 de mărci, iar la rîndul lor aceste „uniuni“ au și pornit pe calea unei „apropieri“ reciproce, au încheiat „convenții“ cu privire la prețuri etc. ***

Concurența se transformă în monopol. Rezultă un progres uriaș pe calea socializării producției. Printre altele se socializează și procesul invențiilor și al perfecționărilor tehnice.

Asta nu mai e de loc vechea concurență liberă a patronilor izolați, care nu știu nimic unul de altul și care produc în vederea desfacerii pe o piață necunoscută. Concentrarea a ajuns atât de departe, încît se pot evalua cu aproximație

* Report of the Commissioner of Corporation on the Tobacco Industry. Washington, 1909, p. 266 — citat din cartea „Dr. Paul Tafel. „Die nord-amerikanischen Trusts und ihre Wirkungen auf den Fortschritt der Technik“. Stuttgart, 1913. p. 48.

** Op. cit., p. 48—49.

*** Riesser, op. cit., p. 547 și urm., ed a 3-a. Zlarele (din iunie 1916) anunță formarea unui nou trust uriaș, care unește întreprinderile industriei chimice din Germania.

toate resursele de materii prime (de pildă zăcămintele de minereu de fier) din țara respectivă și chiar, după cum vom vedea, dintr-o serie de țări, din lumea întreagă. Și aceste resurse sînt nu numai evaluate, ci și acaparate de uriașe uniuni monopoliste. Se evaluează cu aproximație capacitatea de absorbție a pieței, pe care aceste uniuni și-o „împart” între ele pe bază de convenții. Se monopolizează forțele de muncă calificate, se angajează cei mai buni ingineri, se acaparează căile și mijloacele de comunicație — căile ferate în America, societățile de navigație în Europa și în America. În stadiul său imperialist, capitalismul duce de-a dreptul la socializarea integrală a producției; el târăște, ca să spunem așa, pe capitaliști, fără știrea lor și împotriva voinței lor, într-un fel de ordine socială nouă, care constituie faza de tranziție de la libertatea deplină a concurenței la socializarea deplină.

➤ Producția devine socială, dar forma de însușire rămîne privată. Mijloacele de producție sociale rămîn proprietatea privată a unui mic număr de persoane. Cadrul general al liberei concurențe, formal recunoscută, se păstrează, iar împilarea populației de către un mănunchi de monopolști devine de o sută de ori mai grea, mai apăsătoare, mai insuportabilă.

Economistul german Kestner a consacrat o lucrare specială „luptei dintre carteluri și outsiders”, adică fabricanții neîncădrați în cartel. Lucrarea sa se intitulează „Constrîngere la organizare”, deși pentru a nu idiliza capitalismul ar fi trebuit să spună, desigur, constrîngere la supunere față de uniunile monopoliste. Este extrem de sugestivă fie și o simplă enumerare a mijloacelor la care recurg uniunile monopoliste în lupta actuală, modernă, civilizată, pentru „organizare”: 1) privarea de materii prime („...unul dintre cele mai importante procedee pentru a constrînge o întreprindere să intre în cartel”); 2) privarea de brațe de muncă prin intermediul „alianțelor” (adică al acordurilor dintre capitaliști și sindicatele muncitorești în sensul că membrii acestora din urmă trebuie să lucreze numai în întreprinderile cartelate); 3) privarea de mijloace de transport; 4) înlăturarea de pe piață; 5) convenții cu cumpărătorii prin care aceștia se angajează să nu întrețină relații co-

merciale decît cu cartelurile ; 6) micșorarea sistematică a prețurilor (pentru ruina „outsiderilor“, adică a întreprinderilor care nu se supun monopolistilor, se cheltuiesc milioane pentru a vinde un timp produsele sub prețul lor de cost : în industria benzinei au fost cazuri de scădere a prețurilor de la 40 la 22 de mărci, adică aproape la jumătate !) ; 7) privarea de credit a întreprinderilor necartelate ; 8) boicotul.

Aici nu mai avem de-a face cu o concurență între întreprinderi mici și întreprinderi mari, între întreprinderi înapoiate și întreprinderi înaintate din punct de vedere tehnic, ci cu sugrumarea de către monopolști a celor care nu se supun monopolului, presiunilor lui, samavolniciei lui. Iată cum se reflectă acest proces în conștiința unui economist burghez :

„Pînă și în sfera activității pur economice — scrie Kestner — are loc o anumită deplasare de la activitatea comercială, în vechiul sens al cuvîntului, spre activitatea organizatorică-speculativă. Maximum de succes îi este asigurat nu negustorului care, bazat pe experiența sa tehnică și comercială, știe să aprecieze cel mai bine cerințele cumpărătorului, să găsească și, ca să zicem așa, «să trezească» o cerere aflată în stare latentă, ci geniului (!) speculativ care știe să calculeze dinainte sau cel puțin să intuiască dezvoltarea organizatorică, posibilitatea unor anumite legături între diferitele întreprinderi și bănci...”

Mai pe înțelesul tuturor aceasta înseamnă : dezvoltarea capitalismului a ajuns la un grad în care, deși producția de mărfuri continuă „să domnească“ și este considerată baza întregii economii, în fapt însă ea este deja subminată, iar profiturile cele mai grase intră în buzunarul „geniilor“ manoperelor financiare. La baza acestor manopere și escrocherii se află socializarea producției, dar de progresul uriaș al omenirii care prin munca ei a ajuns la această socializare profită... speculanții. Mai încolo vom vedea cum „pe această bază“ critica mic-burgheză reacționară a imperialismului capitalist se lasă legănată de visul unei *înțoarceri* la concurența „liberă“, „pașnică“, „leală“.

„O ridicare durabilă a prețurilor ca rezultat al formării cartelurilor — spune Kestner — a fost înregistrată pînă

acum numai la principalele mijloace de producție, în special la cărbune, fier și potasiu, dar niciodată la produsele finite. Creșterea corespunzătoare a rentabilității se limitează de asemenea la industria producătoare de mijloace de producție. Această constatare trebuie completată în sensul că, datorită formării cartelurilor, industria care prelucrează materii prime (și nu semifabricate) nu numai că trage foloase realizând profituri mari în dauna industriei de prelucrare ulterioară a semifabricatelor, dar a și dobândit în raport cu această industrie o anumită *poziție dominantă*, necunoscută pe vremea liberei concurențe*.

Cuvintele subliniate de noi exprimă miezul chestiunii, pe care economiștii burghezi îl recunosc atât de greu și atât de rar și pe care apărătorii de azi ai oportunistului, în frunte cu K. Kautsky, caută cu atîta zel să-l ocolească și să-l ignoreze. Relațiile de dominație și silnicia legată de ele — iată ce e tipic pentru „cea mai nouă fază de dezvoltare a capitalismului“, iată ce trebuia să rezulte și a rezultat inevitabil din formarea unor atotputernice monopoluri economice.

Să dăm încă un exemplu care ilustrează dominația cartelurilor. Acolo unde pot fi acaparate toate sau principalele resurse de materii prime, apariția cartelurilor și formarea monopolurilor se desfășoară în condiții deosebit de lesnicioase. Ar fi însă greșit să se creadă că monopolurile nu apar și în alte ramuri industriale, unde acapararea resurselor de materii prime nu este posibilă. În industria cimentului materia primă se găsește pretutindeni. Totuși și această industrie este puternic cartelată în Germania. Fabricile s-au unit în syndicate pe regiuni : sindicatul din Germania de sud, cel din Renania-Westfalia etc. Au fost fixate prețuri de monopol : 230—280 de mărci vagonul, la un preț de cost de 180 de mărci ! Întreprinderile dau un dividend de 12—16% ; dar nu trebuie să uităm că „geniile“ speculei moderne se pricep să bage în buzunar profituri mari în afară de sumele care se împart cu titlu de dividend. Pentru a înlătura concurența într-o industrie atât de rentabilă, monopoliiști recurg chiar la șiretlicuri : răs-

* Kestner, op. cit., p. 254.

pîndesc zvonuri false că situația acestei industrii e precară, publică în presă anunțuri anonime: „Capitaliști! feriți-vă să investiți capitaluri în industria cimentului!“; în sfîrșit, cumpără întreprinderile „outsiderilor“ (adică ale acelor care nu fac parte din sindicate), plătindu-le „filodorme“ de cîte 60 000 — 80 000 — 150 000 de mărci *. Monopolul își croiește drum pretutindeni și prin orice mijloace, începînd cu „modeste“ plăți de filodormă și terminînd cu sistemul american al „folosirii“ dinamitei împotriva concurentului.

☞ Afirmația că cartelurile înlătură crizele este o poveste inventată de economiștii burghezi, care caută cu orice preț să ascundă hidoșenia capitalismului. Dimpotrivă, monopolul care se creează în unele ramuri ale industriei accentuează și agravează caracterul haotic propriu întregii producții capitaliste în ansamblu. Discordanța dintre dezvoltarea agriculturii și a industriei, caracteristică pentru capitalism în general, devine și mai mare. Situația privilegiată în care se află așa-numita industrie grea, cea mai cartelată dintre toate, și îndeosebi industria cărbunelui și a fierului, duce la „o și mai accentuată lipsă de plan“ în celelalte ramuri industriale, după cum mărturisește Jeidels, autorul uneia dintre cele mai bune lucrări cu privire la „relațiile dintre marile bănci germane și industrie“ **.

† „Cu cît o economie națională e mai dezvoltată — scrie Liefmann, un nerușinat apărător al capitalismului, — cu atît mai mult se îndreaptă ea spre întreprinderi mai riscante sau spre crearea de întreprinderi în străinătate, spre întreprinderi a căror dezvoltare necesită un timp îndelungat, sau, în sfîrșit, spre cele care nu au decît o însemnătate locală“ ***. Creșterea riscului e legată, în definitiv, de creșterea uriașă a capitalului, care, ca să spunem așa, se revarsă, se scurge în străinătate etc. În același timp, dezvoltarea extrem de rapidă a tehnicii generează tot mai multe elemente de neconcordanță între diferitele ramuri ale economiei naționale, tot mai multe elemente de haos, de

* „Zement“ von L. Eschwege. „Die Bank“ ¹⁸, 1909, 1, p. 115 și urm.

** Jeidels. „Das Verhältnis der deutschen Grossbanken zur Industrie mit besonderer Berücksichtigung der Eisenindustrie“, Lpz., 1905, p. 271 ¹⁴⁷.

*** Liefmann. „Beteiligungs- etc. Ges.“, p. 434.

criză. „E de presupus — se vede nevoit să recunoască același Liefmann — că într-un viitor nu prea îndepărtat omenirea va fi din nou martora unor mari prefaceri în domeniul tehnicii, care vor influența și întreaga organizare a economiei naționale“... electricitatea, aeronautica... „De regulă, în asemenea vremuri de prefaceri economice radicale se practică o speculă intensă...“ *

La rîndul lor, crizele de orice fel, economice de cele mai multe ori, dar nu numai cele economice, accentuează foarte mult tendința spre concentrare și monopol. Reproducem din sus-amintita lucrare a lui Jaidels o serie de considerații extrem de instructive cu privire la însemnătatea crizei din 1900, care, după cum se știe, a marcat o cotitură în istoria monopolurilor moderne :

„Criza din 1900 a găsit, alături de întreprinderile uriașe din principalele ramuri ale industriei, numeroase întreprinderi cu un sistem de organizare învechit, după concepțiile de azi, întreprinderi «simple» (adică necombinate) „pe care valul avîntului industrial le ridicase la suprafață. De-gringolada prețurilor și scăderea cererii au adus aceste întreprinderi «simple» într-o situație dezastruoasă, care n-a atins de loc giganticele întreprinderi combinate sau, chiar dacă le-a atins, apoi numai pentru un timp foarte scurt. Datorită acestui fapt, criza din 1900 a dus la concentrarea industriei într-o măsură încomparabil mai mare decît criza din 1873 : aceasta din urmă determinase și ea o anumită selecție a celor mai bune întreprinderi, dar, la nivelul de atunci al tehnicii, această selecție nu putea să ducă la un monopol al întreprinderilor care știuseră să iasă victorioase din criză. Un asemenea monopol durabil dețin, într-o măsură foarte mare, giganticele întreprinderi din actuala industrie siderurgică și electrică datorită tehnicii lor extrem de complexe, organizării lor extrem de minuoase și forței capitalului lor, apoi, într-o măsură mai mică, întreprinderile din industria construcției de mașini, din anumite ramuri ale industriei metalurgice, transporturilor etc.“ **

* Op. cit., p. 465—466.

** Jaidels, op. cit., p. 108.

Monopolul — iată ultimul cuvânt al „fazei celei mai noi în dezvoltarea capitalismului“. Dar ideea noastră despre puterea și însemnătatea reală a monopolurilor de azi ar fi extrem de unilaterală, incompletă și îngustă dacă nu am ține seama de rolul băncilor.

II. BĂNCILE ȘI NOUL LOR ROL

Operația fundamentală și inițială a băncilor este mijlocirea plăților. Prin aceasta băncile transformă capitalul bănesc inactiv în capital activ, adică aducător de profit, și adună toate veniturile bănești, punându-le la dispoziția clasei capitaliste.

Pe măsura dezvoltării activității bancare și a concentrării ei într-un număr mic de instituții, băncile se transformă din mijlocitori modești în monopolști atotputernici, care dispun de aproape tot capitalul bănesc al tuturor capitaliștilor și al tuturor micilor patroni, precum și de cea mai mare parte a mijloacelor de producție și a resurselor de materii prime din țara respectivă sau din mai multe țări. Această transformare a numeroși mijlocitori modești într-un mănunchi de monopolști este unul dintre procesele de bază ale transformării capitalismului în imperialism capitalist, și de aceea trebuie să ne oprim în primul rând asupra procesului de concentrare a băncilor.

În 1907/08, în Germania suma totală a depunerilor făcute la băncile pe acțiuni cu un capital de peste 1 000 000 de mărci fiecare se ridică la 7 miliarde de mărci; în 1912/13 această sumă s-a ridicat la 9,8 miliarde, ceea ce înseamnă o creștere de 40% în cinci ani, cu mențiunea că din sporul total de 2,8 miliarde, 2,75 miliarde revin la 57 de bănci cu un capital de peste 10 000 000 de mărci fiecare. Repartizarea depunerilor între băncile mari și mici era următoarea*. [Vezi tabelul din p. 335.]

Băncile mici sînt tot mai mult împinse pe planul al doilea de cele mari, dintre care numai 9 concentrează aproape jumătate din totalul depunerilor. Aici însă mai

* Alfred Lansburgh. „Fünf Jahre d. Bankwesen“, „Die Bank“, 1913, nr. 8, p. 728.

Procentul din suma totală a depunerilor

	la cele 9 mari bănci din Berlin	la celelalte 48 de bănci cu un capi- tal de peste 10 000 000 fiecare	la 115 bănci cu un capital de 1—10 milioane fiecare	la băncile mici (cu un capital de mai puțin de 1 000 000 fiecare)
1907/08	47	32,5	16,5	4
1912/13	49	36	12	3

trebuie luate în considerație numeroase alte aspecte, cum ar fi transformarea multor bănci mici în sucursale de fapt ale celor mari etc., lucru despre care va fi vorba mai jos.

Depunerile aflate la cele 9 mari bănci berlineze la sfârșitul anului 1913 au fost evaluate de Schulze-Gaevernitz la 5,1 miliarde de mărci, din suma totală de circa 10 miliarde¹⁸⁸. Luând în considerație nu numai depunerile, ci întregul capital bancar, acest autor scria: „La sfârșitul anului 1909 cele 9 mari bănci berlineze, împreună cu băncile ce le sînt afiliate, administrau 11,3 miliarde de mărci, adică 83% din totalul capitalului bancar german. «Banca germană» («Deutsche Bank»), care, împreună cu băncile ce-i sînt afiliate, administrează circa 3 miliarde de mărci, constituie, alături de direcția căilor ferate de stat din Prusia, cea mai mare — și totodată cea mai descentralizată — concentrare de capital din Lumea Veche” *.

Am subliniat cuvintele referitoare la băncile „afiliate” pentru că ele exprimă una dintre cele mai importante trăsături caracteristice ale concentrării capitaliste contemporane. Marile întreprinderi, și mai ales băncile, nu numai că înghit pur și simplu pe cele mici, dar le și „afiliază”, le subordonează, le înglobează în grupul „lor”, în „concernul” lor — ca să folosim un termen tehnic — prin „participare” la capitalul lor, prin cumpărare sau schimb de acțiuni, printr-un sistem de relații de credit etc. etc. Profesorul Liefmann a consacrat o „lucrare” mare, de 500 de pagini, descrierii „societăților de participare și finanțare” ** din zilele noastre, adăugînd, din păcate, la materialul brut,

* Schulze-Gaevernitz. „Die deutsche Kreditbank” în „Grundriss der Sozialökonomik”. Tüb., 1915, p. 12 și 137.

** R. Liefmann. „Beteiligungs- und Finanzierungsgesellschaften. Eine Studie über den modernen Kapitalismus und das Effektenwesen”. 1 Aufl., Jena, 1909, p. 212.

adeseori neprelucrat, o serie de considerații „teoretice“ lipsite de orice valoare¹³⁹. Ce efecte are pe linia concentrării acest sistem al „participațiilor“ se vede cel mai bine în lucrarea „omului de bancă“ Riesser cu privire la marile bănci germane¹⁴⁰. Dar înainte de a trece la examinarea datelor furnizate de el, vom cita un caz concret de folosire a sistemului „participațiilor“.

„Grupul“ „Băncii germane“ este unul dintre cele mai mari, dacă nu chiar cel mai mare, din toate grupurile băncilor mari. Pentru a putea urmări firele principale care leagă laolaltă toate băncile acestui grup, trebuie să deosebim „participații“ de gradul întâi, al doilea și al treilea, sau, ceea ce este același lucru, trei grade de dependență (a băncilor mai mici de „Banca germană“). Rezultă următorul tablou * :

		Dependență de gradul întâi:	Dependență de gradul al doilea:	Dependență de gradul al treilea:
„Banca germană“ participă:	permanent . . .	la 17 bănci;	din ele 9 la alte 34;	din ele 4 la alte 7.
	pe termen ne- determinat . .	la 5 „	—	—
	din când în când	la 8 „	din ele 5 la alte 14;	din ele 2 la alte 2
	<i>Total</i>	la 30 bănci;	din ele 14 la alte 48;	din ele 6 la alte 9

Printre cele 8 bănci cu „dependență de gradul întâi“, subordonate „Băncii germane“ „din când în când“, figurează 3 bănci din străinătate : una austriacă („Bankverein“ din Viena) și două rusești (Banca comercială siberiană și Banca rusească pentru comerțul cu străinătatea). În total, grupul „Banca germană“ înglobează direct sau indirect, în întregime sau în parte, 87 de bănci, iar suma totală a capitalului, propriu și străin, de care dispune grupul este evaluată la 2—3 miliarde de mărci.

E clar că o bancă care se află în fruntea unui asemenea grup și care încheie convenții cu o jumătate de duzină de alte bănci ceva mai puțin puternice în vederea unor operații

* Alfred Lansburgh. „Das Beteiligungssystem im deutschen Bankwesen“, „Die Bank“, 1910, 1, p. 500.

financiare deosebit de mari și de avantajoase, cum sînt împrumuturile de stat, a încetat de a fi un simplu „mijlocitor“ și s-a transformat într-o uniune a unui mănunchi de monopoliști.

Ritmul rapid în care s-a desfășurat procesul de concentrare a băncilor în Germania la sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea se vede din următoarele date furnizate de Riesser, pe care le redăm într-o formă rezumată :

6 mari bănci berlineze aveau

A n i	Sucursale în Germania	Casa de depozit și oficiu de schimb	Participații per- manente la băn- cile germane pe acțiuni	Total instituții
1895	16	14	1	42
1900	21	40	8	80
1911	104	276	63	450

Vedem, așadar, cît de repede crește rețeaua densă de canale care, împînzind toată țara, centralizează toate capitalurile și veniturile bănești și transformă în economie capitalistă națională unică, iar apoi în economie capitalistă mondială, mii și mii de întreprinderi izolate. „Decentralizarea“ despre care a vorbit în sus-citatul pasaj Schulze-Gaevernitz, ca reprezentant al economiei politice burghize din zilele noastre, constă de fapt în aceea că un număr din ce în ce mai mare de unități economice, odinioară relativ „independente“ sau, mai bine zis, limitate la cadrul local, sînt subordonate unui centru unic. În fapt, așadar, avem de-a face aici cu o *centralizare*, cu o creștere a rolului, a însemnătății, a puterii gigantilor monopoliști.

În țările capitaliste mai vechi, această „rețea bancară“ este și mai densă. În Anglia, inclusiv Irlanda, numărul sucursalelor tuturor băncilor se ridică în 1910 la 7 151. Patru mari bănci aveau fiecare peste 400 de sucursale (între 447 și 689) ; alte 4 — peste 200, iar 11 — peste 100.

În Franța, *trei* bănci de prim rang — „Crédit Lyonnais“, „Comptoir National“ și „Société Générale“ — și-au dezvoltat operațiile și rețeaua de sucursale în modul următor * :

* Eugen Kaufmann. „Das französische Bankwesen“. Tüb., 1911, p. 356 și 362.

	Numărul suorsalelor și al ag'nțiilor			Mărimea capitalului	
	în provincie	la Paris	total	propriu (în milioane de franci)	străin
1870	47	17	64	200	427
1890	192	66	258	265	1 245
1909	1 033	196	1 229	887	4 363

Pentru a caracteriza „legăturile“ unei mari bănci moderne, Riesser citează date cu privire la numărul scrisorilor expediate și primite de către „Societatea de scont“ („Disconto-Gesellschaft“) — una dintre cele mai mari bănci din Germania și din lumea întreagă (în 1914 capitalul ei se ridica la 300 000 000 de mărci) :

	Numărul scrisorilor	
	primite	expediate
1852	6 135	6 292
1870	85 800	87 513
1900	533 102	626 043

La marea bancă pariziană „Crédit Lyonnais“ numărul conturilor a crescut de la 28 535 în 1875 la 633 539 în 1912*.

Aceste cifre simple arată, mai grăitor, poate, decît orice raționamente lungi, că o dată cu concentrarea capitalului și cu creșterea volumului operațiilor efectuate de bănci se schimbă radical și rolul lor. Din capitaliștii răzleți se formează un singur capitalist colectiv. Cînd ține conturi curente pentru cîtiva capitaliști, banca pare a efectua operații cu caracter pur tehnic, exclusiv auxiliar. Cînd însă aceste operații iau proporții uriașe, se constată că un mănunchi de monopolști își subordonează operațiile comerciale și industriale ale întregii societăți capitaliste, căpătînd mai întîi — prin intermediul legăturilor bancare, al conturilor curente și prin alte operații financiare — posibilitatea de a *afla precis* cum stau afacerile diferiților capitaliști, apoi de a-i *controla* și influența prin lărgirea sau restrîngerea creditului, prin înlesnirea sau îngreuierea lui și, în sfîrșit, de a *le hotărî definitiv* soarta, de a stabili mărimea veniturilor lor, de a-i lipsi de capital sau de a le oferi posibilitatea

* Jean Lescure. „L'épargne en France“. P., 1914, p. 52.

să-și mărească rapid și în proporții uriașe capitalul etc.

Am amintit mai sus despre capitalul de 300 000 000 de mărci al „Societății de scont“ din Berlin. Această sporire a capitalului „Societății de scont“ a fost unul dintre episoadele luptei pentru hegemonie între cele mai mari două bănci berlineze : „Deutsche Bank“ și „Societatea de scont“. În 1870 cea dintâi era o întreprindere nouă încă, cu un capital de numai 15 000 000, pe cînd cea de-a doua avea 30 000 000. În 1908 cea dintâi avea un capital de 200 000 000, iar cea de-a doua 170 000 000. În 1914 cea dintâi și-a sporit capitalul la 250 000 000, iar cea de-a doua, prin fuzionarea ei cu o altă mare bancă de prim rang — „Schaffhausenscher Bankverein“ —, la 300 000 000. E de la sine înțeles că această luptă pentru hegemonie se desfășoară paralel cu încheierea tot mai frecventă a unor „înțelegeri“ tot mai durabile între cele două bănci. Iată concluziile pe care această evoluție le impune specialiștilor în materie, care privesc problemele economice dintr-un punct de vedere care nu depășește nicidecum cadrul celui mai moderat și mai corect reformatorism burghez :

„Alte bănci vor urma aceeași cale — scria revista germană „Die Bank“ în legătură cu sporirea capitalului „Societății de scont“ la 300 000 000 de mărci —, și din cele 300 de persoane care dirijează acum economia Germaniei vor rămîne cu timpul numai 50, 25 sau chiar și mai puține. Și nu trebuie să ne așteptăm ca actuala mișcare de concentrare să se limiteze numai la sistemul bancar. Legăturile strînse dintre diferitele bănci duc în mod firesc la o apropiere între syndicatele industriale patronate de ele... Într-o bună zi ne vom trezi și ne vom freca mirați ochii : în juțul nostru vom vedea numai trusturi, iar în fața noastră se va contura necesitatea de a înlocui monopolurile private prin monopoluri de stat. Și, cu toate acestea, nu ne putem reproșa nimic altceva decît că am lăsat lucrurile la voia liberei lor dezvoltări, grăbită întrucîtva prin introducerea acțiunilor“ *.

Iată un exemplu care ilustrează miopia totală a publicisticii burheze, de care știința burgheză se deosebește numai

* A. Lansburgh. „Die Bank mit den 300 Millionen“, „Die Bank“, 1914, 1, p. 426.

printr-un grad mai mic de sinceritate și prin tendința de a estompa fondul problemei, de a ascunde pădurea în spatele copacilor. Să rămîi „mirat” în fața urmărilor concentrării, să faci „reproșuri” guvernului Germaniei capitaliste sau „societății” capitaliste („noi”), să te temi de faptul că introducerea acțiunilor „grăbește” concentrarea, la fel cum Tschierschky, specialist german „în materie de carteluri”, se teme de trusturile americane și „preferă” cartelurile germane, pentru că, zice el, „acestea accelerează progresul tehnic și economic într-un ritm mai puțin excesiv decît trusturile” *, — nu sînt oare toate acestea tot atîtea dovezile de miopie totală ?

Dar faptele rămîn fapte. În Germania nu există trusturi, ci „numai” carteluri, și totuși ea *este condusă* de cel mult 300 de magnați ai capitalului. Și numărul lor scade într-una. În orice caz, în toate țările capitaliste, băncile, cu toată diversitatea legislației bancare, intensifică și grăbesc enorm procesul de concentrare a capitalului și de formare a monopolurilor.

„În sistemul bancar avem, firește, forma unei contabilități generale și a unei repartizări generale a mijloacelor de producție pe scară socială, dar numai forma” — scria Marx acum o jumătate de secol în „Capitalul” (trad. rusă, vol. III, partea a II-a, p. 144¹⁴¹). Datele de mai sus cu privire la creșterea capitalului bancar, la sporirea numărului agențiilor și sucursalelor marilor bănci, a numărului conturilor lor etc. ne arată în chip concret această „contabilitate generală” a întregii clase a capitaliștilor, și chiar nu numai a capitaliștilor, căci băncile adună, fie și numai pentru scurt timp, tot felul de venituri bănești, atît ale micilor patroni cît și ale funcționarilor, ca și ale unei infime păături de sus a muncitorilor. O „repartizare generală a mijloacelor de producție” — iată ce se *dezvoltă*, sub aspectul formei, din sistemul bancar modern, care, prin vreo 3—6 bănci mari în Franța și vreo 6—8 în Germania, dispune de sume de miliarde. Prin *conținutul* ei însă, această repartizare a mijloacelor de producție, departe de a fi „generală”, este, dimpotrivă, o repartizare privată,

* S. Tschierschky, op. cit., p. 128.

adică făcută potrivit intereselor marelui capital — și în primul rînd ale capitalului foarte mare, monopolist —, care operează în condiții în care masa populației e condamnată să flămînzească în permanență, în care întreaga dezvoltare a agriculturii rămîne iremediabil în urma dezvoltării industriei, iar „industria grea“ ia tribut de la toate celelalte ramuri ale industriei.

Pe linia socializării economiei capitaliste, băncile încep să fie concurate de casele de economii și de oficiile poștale, care sînt mai „descentralizate“, sau, cu alte cuvinte, cuprind în sfera lor de influență un număr mai mare de localități, de colțuri îndepărtate, pături mai largi ale populației. O comisie americană a cules următoarele date cu privire la dezvoltarea comparativă a depunerilor la bănci și la casele de economii * :

Depuneri (în miliarde de mărci)

	Anglia		Franța		Germania		
	la bănci	la casele de economii	la bănci	la casele de economii	la bănci	la asociațiile de credit	la casele de economii
1880....	8,4	1,6	?	0,9	0,5	0,4	2,6
1888....	12,4	2,0	1,5	2,1	1,1	0,4	4,5
1908....	23,2	4,2	3,7	4,2	7,1	2,2	13,9

Plătind la depuneri o dobîndă de 4 și 4¹/₄%, casele de economii sînt nevoite să caute un plasament „rentabil“ pentru capitalurile lor, să se lanseze în operații cambiale, ipotecare și altele. Deseosebirea dintre bănci și casele de economii „se șterge tot mai mult“. Camerele de comerț din Bochum și din Erfurt, de pildă, cer „să se interzică“ caselor de economii să facă operații „pur“ bancare cum ar fi scontarea polițelor, cer să fie îngădită activitatea „ban-cară“ a oficiilor poștale **. Magnații finanței par a se teme de un eventual monopol de stat, ivit printre ei dintr-o direcție cu totul neașteptată. Se înțelege însă că această teamă nu depășește cadrul concurenței dintre doi, ca să

* Date culese de „National Monetary Commission“ din S.U.A., citate după revista „Die Bank“, 1910, 2, p. 1200.

** Date culese de „National Monetary Commission“ din S.U.A., citate după revista „Die Bank“, 1913 p. 811, 1022 ; 1914, p. 713.

spunem așa, șefi de birou care lucrează la același serviciu. Căci, pe de o parte, în fapt, de capitalurile de miliarde ale caselor de economii dispun, în ultimă instanță, *tot* magnații capitalului bancar, iar pe de altă parte monopolul de stat în societatea capitalistă nu este decât un mijloc de a mări și de a asigura veniturile milionarilor din cutare sau cutare ramură industrială, atunci când aceștia se află în pragul falimentului.

Înlocuirea vechiului capitalism, în care domnește libera concurență, cu noul capitalism, în care domnește monopolul, își găsește expresia, printre altele, în scăderea rolului bursei. „Bursa — scrie revista „Die Bank“ — și-a pierdut de mult rolul de mijlocitor indispensabil al circulației pe care l-a avut înainte, când băncile nu puteau încă să plaseze printre clienții lor majoritatea valorilor emise“*.

„Orice bancă este o bursă» — acest aforism modern conține o doză cu atât mai mare de adevăr, cu cât mai mare este banca, cu cât mai mari sînt progresele realizate pe linia concentrării sistemului bancar“**. „Dacă odinioară, prin deceniul al 8-lea al secolului trecut, bursa, cu excesele ei tinerești“ (aluzie „fină“ la crahul de bursă din 1873¹⁴², la scandalurile provocate de febra fondării de societăți anonime fictive¹⁴³ etc.), „a inaugurat epoca de industrializare a Germaniei, astăzi băncile și industria pot «să se descurce singure». Dominația marilor noastre bănci asupra bursei... nu este altceva decât o expresie a statului industrial german pe deplin organizat. Dacă în felul acesta se îngustează sfera de acțiune a legilor economice care funcționează automat și se lărgeste enorm sfera reglementării conștiente prin intermediul băncilor, o dată cu aceasta crește enorm răspunderea pe care o are în domeniul economiei naționale un mic grup de personalități conducătoare“ — așa scrie profesorul german Schulze-Gaevernitz***, un apologet al imperialismului german și o autoritate pentru imperialiștii din toate țările, care se străduiește să estompeze un „mic amănunt“, și anume că această

* „Die Bank“, 1914, 1, p. 316.

** Dr. Oscar Stillich. „Geld- und Bankwesen“. Berlin, 1907, p. 169.

*** Schulze-Gaevernitz. „Die deutsche Kreditbank“, în „Grundriss der Sozialökonomik“, Tüb., 1915, p. 101.

„reglementare conștientă“ prin intermediul băncilor constă în jecmănirea publicului de către un mănunchi de monopolști „pe deplin organizați“. Sarcina unui profesor burghez nu este aceea de a dezvălui întregul mecanism, de a da în vileag toate manoperele monopolștilor bancari, ci de a le prezenta în culori trandafirii.

La fel și Riesser, „om de bancă“ și economist cu și mai mare autoritate, în fața unor fapte care nu pot fi negate, preferă să se limiteze la câteva fraze care nu spun nimic : „Bursa își pierde tot mai mult însușirea, absolut indispensabilă pentru întreaga economie și pentru circulația hîrtiilor de valoare, de a fi nu numai cel mai precis instrument de măsurare, dar și un regulator, cu funcțiune aproape automată, al mișcărilor economice care converg spre ea“ *.

Cu alte cuvinte : vechiul capitalism, capitalismul liberei concurențe, cu regulatorul său absolut indispensabil — bursa —, dispare pentru totdeauna. Locul lui e luat de un nou capitalism, care poartă trăsăturile vădite ale unui fenomen de tranziție, ale unui amestec de liberă concurență și de monopol. În chip firesc se pune întrebarea *spre ce anume* „trece“ acest capitalism contemporan, dar oamenii de știință burghezi se tem să și-o pună.

„Acum treizeci de ani, cînd întreprinzătorii se concureau liber, ei îndeplineau $\frac{9}{10}$ din activitatea economică ce nu ținea de sfera muncii fizice a «muncitorilor». Astăzi $\frac{9}{10}$ din această activitate economică intelectuală este îndeplinită de *funcționari*. Băncile stau în fruntea acestei dezvoltări“ ** . Această constatare a lui Schulze-Gaevernitz duce iarăși și iarăși la întrebarea *spre ce anume* trece capitalismul contemporan, capitalismul în stadiul său imperialist. — — —

Printre puținele bănci care, în virtutea procesului de concentrare, rămîn în fruntea întregii economii capitaliste se conturează și se accentuează în chip firesc tendința spre un acord monopolist, spre un *trust bancar*. În America, nu nouă, ci *două* bănci gigantice — acelea ale miliardarilor Rockefeller și Morgan¹⁴⁴ — dispun de un capital de

* Riesser, op. cit., p. 629, ed. a 4-a.

** Schulze-Gaevernitz. „Die deutsche Kreditbank“, în „Grundriss der Sozialökonomik“, Tüb., 1915, p. 151.

11 miliarde de mărci *. În Germania, înghițirea, semnalată de noi mai sus, a lui „Schaffhausenscher Bankverein“ de către „Societatea de scont“ a stîrnit următorul comentariu din partea cotidianului „Frankfurter Zeitung“¹⁴⁵, exponentul intereselor bursei :

„O dată cu creșterea concentrării băncilor se restrînge numărul instituțiilor cărora le pot fi adresate cereri de credit, ceea ce face ca marea industrie să fie tot mai dependentă de un număr mic de grupuri bancare. Dată fiind legătura strînsă dintre industrie și lumea finanțelor, libertatea de acțiune a societăților industriale nevoite să recurgă la capitalul bancar se dovedește a fi stînjenită. De aceea marea industrie privește cu sentimente contradictorii trustificarea (unirea sau transformarea în trusturi) crescîndă a băncilor ; într-adevăr, în repetate rînduri au putut fi observate anumite începuturi de acorduri între diferitele conerne de mari bănci, acorduri a căror esență se reduce la o restrîngere a concurenței“ **.

Din nou se confirmă că ultimul cuvînt în dezvoltarea sistemului bancar este monopolul.

Cît privește legătura strînsă dintre bănci și industrie, trebuie spus că tocmai în acest domeniu se manifestă, mai grăitor poate ca oriunde, noul rol al băncilor. Cînd banca scontează polițele unui întreprinzător, cînd îi deschide un cont curent etc., aceste operații, luate în parte, nu restrîng cîtuși de puțin independența acestui întreprinzător, iar banca nu depășește rolul modest al unui mijlocitor. Dar dacă aceste operații devin mai frecvente și mai statornice, dacă banca „adună“ în mîinile ei capitaluri enorme, dacă ținerea conturilor curente ale unei întreprinderi îi îngăduie băncii — și așa se și întîmplă în realitate — să cunoască tot mai amănunțit și mai complet situația economică a clientului ei, urmarea este o dependență din ce în ce mai deplină a capitalistului industrial față de bancă.

O dată cu aceasta se dezvoltă, ca să spunem așa, o uniune personală între bănci și marile întreprinderi industriale și comerciale, un proces de fuzionare reciprocă prin posedare de acțiuni, prin intrarea directorilor de bănci în consiliile

* „Die Bank“, 1912, 1, p. 435.

** Citat de Schulze-Gaevernitz în „Grdr. d. S.-Uk“, p. 155.

de supraveghere (sau de administrație) ale întreprinderilor industriale și comerciale, și invers. Economistul german Jeidels a cules date extrem de amănunțite în legătură cu această formă de concentrare a capitalurilor și întreprinderilor. Șase mari bănci berlineze erau reprezentate, prin directorii lor, în 344 de societăți industriale, iar prin membrii consiliilor lor de administrație în alte 407, deci în total în 751 de societăți. În 289 de societăți, ele aveau câte doi membri în consiliul de supraveghere sau locul de președinte al consiliului. Aceste societăți comerciale și industriale își desfășoară activitatea în domenii extrem de variate : industria, asigurările, căi de comunicație, restaurante, teatre, industria obiectelor de artă etc. Pe de altă parte, printre membrii consiliilor de supraveghere ale aceluiași șase bănci se numărau (în 1910) 51 mari industriași, printre care și un director al firmei „Krupp“, unul de la marea societate de navigație „Hapag“ (Hamburg — Amerika) etc. etc. Din 1895 pînă în 1910 fiecare din aceste șase bănci a participat la emisiuni de acțiuni și obligațiuni în sute de societăți industriale, și anume între 281 și 419 *.

„Uniunea personală“ a băncilor și industriei se completează cu „uniunea personală“ a societăților bancare și industriale cu cîrmuirea. „Locul de membru în consiliile de supraveghere — scrie Jeidels — se oferă de bunăvoie unor persoane cu nume cunoscute, precum și unor foști funcționari de stat care pot crea anumite înlesniri (!!) în relațiile cu autoritățile“... „În consiliul de supraveghere al unei mari bănci găsim, de obicei, un parlamentar sau consilier municipal din Berlin“.

Formarea și dezvoltarea marilor monopoluri capitaliste se desfășoară într-un ritm rapid pe toate căile „naturale“ și „supranaturale“. Se statornicește sistematic o anumită diviziune a muncii între cele câteva sute de regi ai finanței din societatea capitalistă de azi.

„Paralel cu această lărgire a cîmpului de activitate al unor mari industriași“ (care intră în consiliile de administrație ale băncilor etc.) „și cu limitarea sferei de activitate

* Jeidels și Riesser. op. cit.

a directorilor de bancă din provincie la o singură regiune industrială bine determinată are loc o anumită creștere a specializării conducătorilor de bănci mari. O astfel de specializare este posibilă numai în cadrul unei largi dezvoltări a activității băncilor și a legăturilor lor cu industria. Această diviziune a muncii se înfăptuiește pe două linii : pe de o parte, relațiile cu industria în ansamblu sînt încredințate unuia dintre directori ca sarcină ce-l privește în mod special, iar pe de altă parte, fiecare director își asumă sarcina de a supraveghea anumite întreprinderi sau un anumit grup de întreprinderi cu profil înrudit sau cu interese similare". ... (Capitalismul a atins un nivel care permite exercitarea unei *supravegheri* organizate a diferitelor întreprinderi)... „Specialitatea unuia este industria germană, în unele cazuri numai industria din vestul Germaniei“ (vestul Germaniei este partea cea mai industrializată a țării), „a altora — relațiile cu celelalte state și cu industria de peste hotare, informațiile asupra persoanei industriașilor etc., afacerile de bursă și altele. Pe lângă aceasta, fiecăruia dintre directorii de bancă i se repartizează pentru supraveghere o anumită regiune sau o anumită ramură a industriei ; unul lucrează mai ales în consiliile de supraveghere ale societăților de electricitate, altul în fabricile de produse chimice, de bere sau de zahăr, al treilea în cîteva întreprinderi industriale izolate și, paralel cu aceasta, în consiliile de supraveghere ale societăților de asigurare... Într-un cuvînt, este cert că în cadrul marilor bănci, pe măsura creșterii volumului și a diversității operațiilor lor, se statornicește o tot mai accentuată diviziune a muncii între conducători, avînd drept scop (și rezultat) de a-i ridica întrucîtva, ca să spunem așa, deasupra activității pur bancare, de a-i face mai competenți, mai capabili să se pronunțe în problemele generale ale industriei și în problemele speciale ale diferitelor ei ramuri, de a-i pregăti în vederea activității în sfera industrială de influență a băncii. Acest sistem al băncilor se completează cu tendința de a alege în consiliile lor de supraveghere persoane care cunosc bine industria, întreprinzători, foști funcționari de

stat, în special de la departamentul căilor ferate, al minelor" etc. *

Rînduiele similare, dar într-o formă oarecum diferită, întîlnim și în sistemul bancar francez. „Crédit Lyonnais”, de pildă, care e una dintre cele mai mari trei bănci franceze, și-a organizat un serviciu special de „studii financiare” (service des études financières), în care lucrează permanent peste 50 de ingineri, statisticieni, economiști, juriști etc. Întreținerea lui costă între 600 000 și 700 000 de franci anual. La rîndul său, acest serviciu este subîmpărțit în 8 secții : una culege în special informații asupra întreprinderilor industriale, a doua studiază statistica generală, a treia — societățile de căi ferate și de navigație, a patra — hîrțile de valoare, a cincea — dările de seamă financiare etc. **

Rezultă, pe de o parte, o contopire sau, cum spune foarte bine N. I. Buharin, o îngemănare tot mai strînsă a capitalului bancar cu cel industrial, iar pe de altă parte o transformare a băncilor în instituții cu „caracter” realmente „universal”. Credem necesar să reproducem textual formulările folosite în legătură cu aceasta de Jeidels, care a studiat cel mai temeinic problema de care ne ocupăm :

„Din examinarea legăturilor industriale în totalitatea lor rezultă că instituțiile financiare care lucrează pentru industrie au un *caracter universal*. În opoziție cu alte forme de organizare bancară, în opoziție cu recomandările formulate uneori de diverși autori în sensul că, pentru a nu pierde terenul de sub picioare, băncile trebuie să se specializeze într-un anumit domeniu de activitate sau într-o anumită ramură industrială, — marile bănci tind să imprime legăturilor lor cu întreprinderile industriale un caracter cît mai variat în ceea ce privește locul și felul producției, să înlătore acea inegalitate de repartizare a capitalului pe localități sau pe ramuri industriale care își are explicația în istoria diferitelor întreprinderi”. „O tendință este aceea de a face ca legătura cu industria să devină un fenomen general, cealaltă — de a consolida și

* Jeidels, op. cit., p. 156—157.

** Articolul lui Eug. Kaufmann cu privire la băncile franceze, în „Die Bank”, 1909, 2, p. 851 și urm.

intensifica această legătură ; în cadrul celor șase mari bănci, ambele tendințe sînt realizate, dacă nu în întregime, cel puțin în proporții considerabile și în egală măsură“.

Din partea cercurilor comerciale și industriale se aud adesea plîngerii împotriva „terrorismului“ băncilor. Și nu e de mirare că se aud asemenea plîngerii, cînd marile bănci „comandă“, așa cum se vede din următorul exemplu. La 19 noiembrie 1901, una dintre așa-numitele bănci *D* din Berlin (denumirile principalelor patru bănci încep cu litera *D*) a adresat consiliului de administrație al sindicatului fabricilor de ciment din Germania centrală și de nord-vest o scrisoare cu următorul conținut : „Din înștiințarea pe care ați publicat-o la 18 crt. în cutare publicație reiese că trebuie să ținem cont de eventualitatea că la adunarea generală a sindicatului dv., care urmează să aibă loc la 30 crt., vor fi adoptate hotărîri de natură să producă în întreprinderea dv. schimbări inacceptabile pentru noi. De aceea, spre marele nostru regret, sîntem nevoiți să vă retragem creditul de care ați beneficiat pînă acum... Dacă însă la această adunare generală nu vor fi adoptate hotărîri inacceptabile pentru noi și dacă ni se vor da în această privință garanții corespunzătoare pentru viitor, sîntem dispuși să începem cu dv. negocieri cu privire la deschiderea unui nou credit“ *.

Astea sînt, în fond, veșnicele plîngerii ale micului capital împotriva presiunii marelui capital, numai că de astă dată în categoria celor „mici“ a intrat un întreg sindicat ! Vechea luptă dintre micul și marele capital este reluată pe o treaptă de dezvoltare nouă, incomparabil mai înaltă. Se înțelege că, dispunînd de miliarde, întreprinderile marilor bănci pot duce înainte progresul tehnic cu mijloace incomparabil mai eficiente decît cele din trecut. Băncile înființează, de pildă, societăți speciale pentru cercetări tehnice, de ale căror rezultate se folosesc, bineînțeles, numai întreprinderile industriale „prietene“. Cu titlu de exemplu cităm „Societatea pentru studiul problemei electrificării căilor ferate“, „Biroul central pentru cercetări tehnice-științifice“ etc.

* Di. Oscar Stillich : „Geld- und Bankwesen“. Berlin, 1907, p. 147.

Înșiși conducătorii marilor bănci nu pot să nu vadă că în economia națională se creează condiții noi, dar ei rămân neputincioși în fața lor :

„Cine a urmărit în cursul anilor din urmă — scrie Jeldels — schimbările de persoane în posturile de directori și de membri în consiliile de supraveghere ale marilor bănci n-a putut să nu observe că puterea trece treptat în mâinile unor oameni care consideră că o sarcină imperioasă și din ce în ce mai actuală a marilor bănci este aceea de a interveni activ în dezvoltarea generală a industriei ; și trebuie să adăugăm că între aceste persoane și vechii directori de bancă se ivesc pe acest teren divergențe de ordin practic, iar adesea și de ordin personal. Este vorba, în fond, de a se ști dacă de pe urma acestui amestec în procesul industrial de producție n-au cumva de suferit băncile ca instituții de credit, dacă principiile solide și profitul sigur nu sînt cumva sacrificate în favoarea unei activități care nu are nimic comun cu rolul de mijlocitor în materie de credit și care atrage banca într-un domeniu unde este subordonată, într-o măsură și mai mare decît pînă acum, domniei oarbe a conjuncturii industriale. Așa spun mulți dintre vechii conducători de bănci, în timp ce majoritatea celor tineri socotesc că intervenția activă în problemele industriei este o necesitate tot atît de imperioasă ca și aceea care a chemat la viață, o dată cu marea industrie modernă, și marile bănci și noua întreprindere bancară-industrială de azi. Ambele părți sînt de acord într-o singură privință, și anume că nu există nici principii ferme, nici vreun țel concret pentru noua activitate a marilor bănci“ *.

Vechiul capitalism și-a trăit traiul. Cel nou reprezintă o trecere spre altceva. A căuta „principii ferme și un țel concret“ pentru „împăcarea“ monopolului cu libera concurență este, firește, o încercare zadarnică. Mărturisirile practicienilor sînt în totală disonanță cu osanalele pe care le înalță din oficiu splendorilor capitalismului „organizat“ apologeți ai săi ca Schulze-Gaevernitz, Liefmann și alți „teoreticieni“¹⁴⁶ de teapa lor.

* Jeldels, op. cit., p. 183—184.

Cînd anume a avut loc statornicirea definitivă a „noii activități“ a marilor bănci? La această întrebare importantă găsim un răspuns destul de precis la Jeldels:

„Legăturile dintre întreprinderile industriale, cu noul lor conținut, cu noile lor forme, cu noile lor organe, și anume cu marile bănci organizate atît centralizat cît și descentralizat, se statornicesc, ca fenomen caracteristic economiei naționale, nu mai devreme decît în ultimul deceniu al secolului trecut; într-un anumit sens se poate considera chiar că acest moment inițial coincide cu anul 1897, anul marilor «fuziuni», care, din considerente legate de politica industrială a băncilor, introduc pentru prima oară noua formă de organizare descentralizată, sau cu o dată și mai tîrzie, deoarece abia criza din 1900 a accelerat enorm procesul de concentrare atît în industrie cît și în sistemul bancar, a statornicit acest proces, a transformat pentru prima oară legăturile cu industria într-un adevărat monopol al marilor bănci și a făcut ca aceste legături să devină mult mai strînse și mai intense“*.

Așadar, secolul al XX-lea — iată punctul de cotitură de la capitalismul vechi la cel nou, de la dominația capitalului în general la dominația capitalului financiar.

III. CAPITALUL FINANCIAR ȘI OLIGARHIA FINANCIARĂ

„O parte mereu crescîndă a capitalului industrial — scrie Hilferding — nu aparține industriașilor care îl întrebunțează. Dreptul de a dispune de capital ei îl capătă numai prin intermediul băncii, care reprezintă față de ei pe proprietarii acestui capital. Pe de altă parte, banca este și ea nevoită să plaseze în industrie o parte mereu crescîndă a capitalurilor sale. Datorită acestui fapt, ea devine într-o măsură mereu crescîndă un capitalist industrial. Acest capital bancar, deci capitalul sub formă de bani, care în modul acesta este transformat de fapt în capital industrial, eu îl numesc capital financiar“. „Capitalul financiar este,

* Jeldels, op. cit., p. 181.

aşadar, capitalul de care dispun băncile şi pe care-l întrebuinţează industriaşi” *.

Această definiţie este incompletă, întrucât nu indică unul dintre momentele cele mai importante, şi anume creşterea concentrării producţiei şi a capitalului într-o măsură atât de mare, încât concentrarea generează, şi a şi generat, monopolul. Dar în tot cursul expunerii sale în general, şi în special în cele două capitole care preced pe acela din care a fost luată această definiţie, Hilferding subliniază rolul *monopolurilor capitaliste*.

Concentrarea producţiei, monopolurile pe care le generează această concentrare, contopirea sau îngemănarea băncilor şi a industriei — iată istoria apariţiei capitalului financiar şi conţinutul acestei noţiuni.

În cele ce urmează vom arăta cum, în cadrul general al producţiei de mărfuri şi al proprietăţii private „gospodărirea” monopolurilor capitaliste se transformă inevitabil în dominaţie a oligarhiei financiare. Trebuie menţionat că reprezentanţii ştiinţei burgheze germane — şi nu numai ai celei germane —, autori ca Riesser, Schulze-Gaevernitz, Liefmann etc., sînt fără excepţie apologeţi ai imperialismului şi ai capitalului financiar. Ei nu dezvăluie, ci disimulează şi caută să înfrumuseţeze „mecanismul” formării oligarhiei, procedeele ei, mărimea veniturilor ei „cinstite şi necinstite”, legăturile ei cu parlamentele etc. În loc să aprofundeze aceste „probleme blestimate”, ei le ocolesc, înşirînd fraze pompoase şi confuze, făcînd apel la „simţul de răspundere” al directorilor de bancă, elogiînd „simţul de datorie” al funcţionărimii prusace, analizînd cu un aer serios dispoziţiile de amănunt ale unor proiecte de legi complet neserioase cu privire la „supraveghere” şi la „reglementare”, dedîndu-se la jonglerii teoretice de felul următoare definiţii „ştiinţifice”, pe care a putut s-o formuleze profesorul Liefmann : „...comerţul este *activitatea lucrativă care urmăreşte adunarea de bunuri, păstrarea lor şi punerea lor la dispoziţie*” ** (subliniat în lucrarea profesorului)... Reiese că comerţul a existat la omul pri-

* R. Hilferding, „Capitalul financiar”, M., 1912, p. 338—339.

** R. Liefmann, op. cit., p. 476.

mitiv, care nu cunoștea încă schimbul, și că va exista și în societatea socialistă !

Dar faptele monstruoase privind dominația monstruoasă a oligarhiei financiare sînt atît de evidente, încît în toate țările capitaliste — și în America, și în Franța, și în Germania — a apărut o literatură care, deși privește lucrurile din punctul de vedere *burghez*, prezintă totuși un tablou aproximativ veridic și o critică — mic-burgheză, firește — a oligarhiei financiare.

Pe primul loc trebuie să punem „sistemul participațiilor“, despre care am vorbit pe scurt mai sus. Iată cum descrie esența sistemului participațiilor economistul german Heymann, unul dintre primii sau, poate, chiar primul autor care a atras atenția asupra acestui fenomen :

„Conducătorul controlează societatea principală (textual : „societatea-mamă“) ; aceasta, la rîndul ei, controlează societățile dependente de ea („societățile-fiice“), care, la rîndul lor, controlează «societățile-nepoate» etc. În felul acesta, cu un capital nu prea mare poate fi asigurată dominația asupra unor gigantice domenii ale producției. Într-adevăr, dacă deținerea a 50% din capital este întotdeauna suficientă pentru a asigura controlul asupra unei societăți pe acțiuni, conducătorul trebuie să posede numai 1 000 000 pentru a avea posibilitatea să controleze un capital de 8 000 000 la «societățile-nepoate». Și dacă această «împlertire» merge mai departe, cu 1 000 000 poți controla 16 000 000, 32 000 000 etc.“ *

În realitate, experiența arată că e de ajuns să deții 40% din acțiuni pentru a putea dispune de soarta unei societăți pe acțiuni **, căci o anumită parte a micilor acționari răzlețiți nu are în practică nici o posibilitate de a participa la adunările generale etc. „Democratizarea“ deținerii de acțiuni, de la care sofiștii burghezi și „cvasi-social-democrații oportuniști“ așteaptă (sau spun că așteaptă) o „democratizare a capitalului“, o creștere a rolului și ponderii micului producător etc., este în fapt unul dintre mijloacele de întărire a puterii oligarhiei financiare ¹⁴⁷. De aceea, în

* Hans Gideon Heymann. „Die gemischten Werke im deutschen Grossgewerbe“, St., 1904, p. 268—269.

** Liefmann. „Beteiligungsges. etc.“, p. 258, editia întâi.

treacă fie zis, în țările capitaliste mai avansate sau mai vechi și cu mai multă „experiență“, legislația îngăduie acțiuni cu valoare nominală mai mică. În Germania, legea nu îngăduie acțiuni cu valoare nominală sub 1 000 de mărci, iar magnații financiari germani privesc cu invidie spre Anglia, unde legea permite și acțiuni de 1 l.st. (= 20 de mărci, circa 10 ruble). Siemens, unul dintre cei mai mari industriași și „regi ai finanței“ din Germania, a declarat la 7 iunie 1900 în Reichstag că „acțiunea de 1 l.st. este baza imperialismului britanic“*. Acest negustor dă dovadă de o înțelegere mai profundă, mai „marxistă“ a ceea ce este imperialismul decât un anumit autor pretențios care trece drept întemeietor al marxismului rus¹⁴⁶ și care consideră că imperialismul este o însușire proastă a unuia dintre popoare...

Dar „sistemul participațiilor“ nu servește numai la spori- rirea enormă a puterii monopolistilor ; el le permite, de asemenea, să pună la cale fel de fel de afaceri dubioase, veroase și să jefuiască nepedepsiți publicul, căci formal, după lege, conducătorii „societății-mame“ nu răspund pen- tru „societatea-fiică“, care este socotită „de sine stătătoare“ și prin intermediul căreia se poate „aranja“ totul. Iată un caz relatat în numărul din mai 1914 al revistei germane „Die Bank“ :

„Întreprinderea «Aktiengesellschaft für Federstahlin- dustrie in Kassel» trecea acum câțiva ani drept una dintre cele mai rentabile întreprinderi din Germania. Datorită unei proaste administrări, dividendele plătite de ea au scăzut de la 15% la 0%. După cum s-a constatat, consi- liul de administrație acordase, fără știrea acționarilor, un împrumut de 6 000 000 de mărci unei «societăți fiice», «Hassia», al cărei capital nominal era de numai câteva sute de mii de mărci. Acest împrumut, care este aproape de trei ori mai mare decât capitalul social al «societății-mame», nu figura în bilanțurile acesteia ; din punct de vedere juridic, această trecere sub tăcere era perfect legală și a putut să dureze doi ani de zile, pentru că nici o prevedere a co- dului comercial nu interzice așa ceva. Președintele consi-

* Schulze-Gaevernitz în „Grdr. d. S.-Oek.“, V, 2, p. 110.

liului de supraveghere, care în calitate de persoană răspunzătoare a semnat aceste bilanțuri false, a fost și continuă să fie președinte al Camerei de Comerț din Kassel. Acționarii au aflat despre împrumutul acordat societății «Hassia» mult timp după ce s-a constatat că acordarea lui a fost o greșeală...“ (autorul ar fi trebuit să ia în ghilimele acest cuvânt)... „și după ce cursul acțiunilor «oțelului pentru arcuri» a scăzut aproape cu 100% din cauză că acționarii bine informați începuseră să le vîndă...

Acest exemplu tipic de echilibristică la întocmirea bilanțurilor, foarte frecventă în societățile pe acțiuni, ne explică de ce consiliile de administrație ale societăților pe acțiuni se lansează în afaceri riscante mult mai ușor decît întreprinzătorii particulari. Tehnica modernă în materie de întocmire de bilanțuri nu numai că le dă posibilitatea să ascundă acționarului de rînd afacerile riscante, dar și permite principalilor interesați să se derobeze de răspundere, vînzînd la timp acțiunile în caz de eșec al experimentului, în timp ce întreprinzătorul particular răspunde cu pielea lui pentru tot ce face...

Bilanțurile multor societăți pe acțiuni se aseamănă cu palimpsestele“ (palimpsest — pergament de pe care s-a ras textul inițial pentru a face loc unui text nou), „cunoscute din evul mediu, de pe care trebuia șters textul scris pentru a scoate la iveală semnele de dedesubt, care reprezentau conținutul adevărat al manuscrisului“.

„Mijlocul cel mai simplu și, de aceea, foarte frecvent folosit de a face ca un bilanț să devină opac este acela de a diviza în mai multe părți o întreprindere unică prin constituirea sau înglobarea de «societăți-fiice». Avantajele acestui sistem din punctul de vedere al diferitelor țeluri — legale și ilegale — sînt atît de evidente, încît marile societăți care nu au adoptat acest sistem sînt astăzi, fără doar și poate, o excepție“*.

Ca exemplu de societate monopolistă dintre cele mai mari care recurge în modul cel mai larg la acest sistem, autorul indică faimoasa „Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft“ (A.E.G., despre care vom mai vorbi ceva mai

* L. Eschwege, „Tochtergesellschaften“, „Die Bank“, 1914, 1, p. 545

încolo). În 1912 se considera că această societate participă la 175 — 200 de societăți, dominându-le, bineînțeles, și dispunând în total de un capital de circa 1 miliard și jumătate de mărci*.

Toate prescripțiile referitoare la control, la publicarea bilanțurilor, la elaborarea unei anumite scheme de bilanț, la instituirea unor organe de supraveghere etc., cu care ocupă atenția publicului profesorii și oficialii bine intenționați — care au, adică, buna intenție de a apăra și prezenta în culori trandafirii capitalismul —, nu pot avea aici nici o însemnătate. Căci proprietatea privată e sacră, și nimănui nu i se poate interzice să cumpere și să vîndă acțiuni, să le preschimbe, să le gajeze etc.

Proporțiile pe care „sistemul participațiilor“ le-a luat în cadrul marilor bănci din Rusia pot fi apreciate după datele furnizate de E. Agahd, care a fost timp de 15 ani în serviciul băncii ruso-chineze și care în mai 1914 a publicat o lucrare intitulată, nu tocmai precis, „Marile bănci și piața mondială“**. Autorul împarte marile bănci rusești în două grupuri principale: a) bănci care lucrează în cadrul „sistemului participațiilor și b) bănci „independente“, dînd însă în mod arbitrar noțiunii de „independență“ sensul de independență față de băncile din străinătate; pe cele din primul grup, autorul le împarte în trei subgrupe: 1) bănci cu participație germană, 2) cu participație engleză și 3) cu participație franceză, înțelegînd prin aceasta „participarea“ și dominația celor mai mari bănci străine de naționalitatea respectivă. Autorul împarte capitalurile băncilor în capitaluri plasate „productiv“ (în comerț și industrie) și capitaluri plasate „speculativ“ (în operații financiare și de bursă), închipuindu-și, din punctul său de vedere mic-burghez-reformist, că în condițiile menținerii capitalismului ar fi posibil să desparți

* Kurt Heining. „Der Weg des Elektrotrusts“, „Neue Zeit“, 1912, 30. Jahrg., 2, p. 484.

** E. Agahd. „Grossbanken und Weltmarkt. Die wirtschaftliche und politische Bedeutung der Grossbanken im Weltmarkt unter Berücksichtigung ihres Einflusses auf Russlands Volkswirtschaft und die deutsch-russischen Beziehungen“, Berl., 1914.

primul gen de plasamente de cel de-al doilea și să-l înlături pe acesta din urmă.

Iată datele furnizate de autor :

*Activul băncilor (după dările de seamă octombrie-noiembrie 1913)
în milioane de ruble*

Grupuri de bănci rusești:	Capitaluri plasate		
	productiv	speculativ	total
a 1) 4 bănci: Banca comercială siberiană, Banca rusească, Banca internațională și Banca de scont	413,7	859,1	1 272,8
a 2) 2 bănci: Banca pentru comerț și industrie și Banca ruso-engleză	239,3	160,1	408,4
a 3) 5 bănci: Banca ruso-asiatică, Banca particulară din Petersburg, Banca Azov-Don, Banca Union din Moscova, Banca comercială ruso-franceză	711,8	661,2	1 373,0
(11 bănci) Total	1 364,8	1 689,4	3 054,2
b) 8 bănci: Banca comercială din Moscova; Banca Volga-Kama; Junker & Co.; Banca comercială din Petersburg (fostă Wawelberg); Banca Moscova (fostă Reabușinski); Banca de scont din Moscova; Banca comercială din Moscova și Banca particulară din Moscova	504,2	391,1	895,3
(19 bănci) Total	1 869,0	2 080,5	3 949,5

Potrivit acestor date, din cele aproape 4 miliarde de ruble care reprezintă capitalul „activ“ al marilor bănci, peste 3 miliarde, adică *mai mult de 3/4*, revin unor bănci care sînt de fapt „societăți-fiice“ ale unor bănci din străinătate, și în primul rînd ale unor bănci pariziene (faimosul trio bancar : „Banque de l'Union parisienne“ ; „Banque de Paris et des Pays-Bas“ ; „Société Générale“) și berlineze (în special „Deutsche Bank“ și „Disconto-Gesellschaft“). Două dintre cele mai mari bănci din Rusia, „Banca rusească“ („Russkii bank dlea vneșnei trgovli“) și „Banca internațională“ („St.-Peterburgskii mejdunarodnii trgovii bank“), și-au mărit capitalurile, din 1906 pînă în 1912, de la 44 000 000 la 98 000 000 de ruble, iar rezervele de

la 15 000 000 la 39 000 000, „lucrând pe trei sferturi cu capitaluri germane“ ; prima bancă face parte din „concernul“ „Deutsche Bank“ din Berlin, iar cea de-a doua din „Disconto-Gesellschaft“ din același oraș. Bunul Agahd e profund revoltat de faptul că aceste bănci berlineze dețin majoritatea acțiunilor și că de aceea acționarii ruși nu au nici o putere. Și este de la sine înțeles că țara care exportă capital ia partea leului : „Deutsche Bank“, de pildă, introducând la Berlin acțiunile Băncii comerciale siberiene, le-a ținut în portofoliu timp de 12 luni, iar după aceea le-a vândut la cursul de 193 pentru 100, adică la un preț aproape dublu, „realizând un profit“ de circa 6 000 000 de ruble, pe care Hilferding l-a numit „profit de fondator“.

Toată „puterea“ marilor bănci petersburgheze este evaluată de autor la 8 235 000 000 de ruble, adică la aproape 8 miliarde și un sfert, iar „participarea“ sau, mai bine zis, dominația băncilor din străinătate, el o repartizează astfel : băncile franceze — 55%, băncile engleze — 10% și cele germane — 35%. Din această sumă de 8 235 000 000 capital activ, 3 687 000 000 — adică peste 40% — revin, după calculele autorului, sindicatelor Prodigol *, Prodamet **, sindicatelor din industria metalurgică, din industria petrolului și a cimentului. Prin urmare, contopirea capitalului bancar și a celui industrial, în legătură cu formarea monopolurilor capitaliste, a făcut și în Rusia mari progrese¹⁴⁹.

Capitalul financiar, care este concentrat în mâini puține și care exercită un monopol de fapt, realizează profituri uriașe și mereu crescînde de pe urma fondării de societăți, a emisiunilor de hîrtii de valoare, a împrumuturilor de stat etc., statornicind dominația oligarhiei financiare și impunînd întregii societăți un tribut în folosul monopolștilor. Iată una dintre nenumăratele pilde de „gospodărire“ din partea trusturilor americane, citată de Hilferding : în 1887 a luat ființă trustul zahărului, fondat de Havemeyer prin fuzionarea a 15 companii mici cu un capital total de 6 500 000 de dolari. Capitalul trustului însă a fost „diluat“,

* Prodigol — societate pentru desfacerea combustibilului mineral din bazinul Donețului, întemeiată în 1906. — *Nota trad.*

** Prodamet — societate pentru desfacerea produselor uzinelor metalurgice ruse, întemeiată în 1906. — *Nota trad.*

cum spun americanii, și stabilit la 50 000 000 de dolari. Această „supracapitalizare“ sconta viitoarele profituri de monopol, la fel cum trustul oțelului din aceeași țară scontează viitoarele profituri de monopol atunci cînd acaparează tot mai multe terenuri cu zăcăminte de minereu de fier. Și într-adevăr, trustul zahărului a stabilit prețuri de monopol și a realizat venituri atît de mari, încît a putut plăti un dividend de 10% la un capital înșeptit prin „diluire“, adică aproape 70% la capitalul realmente vărsat la fondarea trustului! În 1909, capitalul trustului se ridica la 90 000 000 de dolari. În 22 de ani, capitalul a crescut de peste zece ori.

În Franța, dominația „oligarhiei financiare“ („Împotriva oligarhiei financiare din Franța“ — așa e intitulată cunoscuta carte a lui Lysis, apărută în 1908 în ediția a cincea) a luat o formă care nu se deosebește decît foarte puțin de cea din S.U.A. Patru bănci dintre cele mai mari au nu un monopol relativ, ci un „monopol absolut“ în ceea ce privește emiterea hîrtilor de valoare. Este de fapt un „trust al marilor bănci“. Și monopolul asigură profituri monopoliste de pe urma emisiunilor. Țara care contractează un împrumut primește, de regulă, cel mult 90% din suma totală; 10% revin băncilor și celorlalți mijlocitori. Profitul realizat de bănci la împrumutul ruso-chinez de 400 000 000 de franci a fost de 8%; la împrumutul rusesc (1904) de 800 000 000, profitul lor a fost de 10%; la cel marocan (1904) de 62 500 000, el a fost de 18 ³/₄%. Capitalismul, care și-a început dezvoltarea ca mic capital cămătăresc, și-o încheie ca foarte mare capital cămătăresc. „Francezii sînt cămătarii Europei“, spune Lysis. Toate condițiile vieții economice suferă o schimbare profundă ca urmare a acestei transformări a capitalismului. În perioada în care populația, industria, comerțul și transporturile maritime stagnează, „țara“ se poate îmbogăți din cămătărie. „Cincizeci de oameni reprezentînd un capital de 8 000 000 de franci pot dispune de două miliarde în patru bănci“. Sistemul „participațiilor“, pe care îl cunoaștem deja, duce la aceleași urmări: marea bancă franceză „Société Générale“ a emis 64 000 de obligațiuni ale „societății-fiice“, „Refinăriile de zahăr din Egipt“. Cursul de emisiune a fost de 150%,

banca câștigînd cîte 50 de copeici la fiecare rublă. Dividendele acestei societăți s-au dovedit a fi fictive, iar „publicul“ a pierdut între 90 000 000 și 100 000 000 de franci; unul dintre directorii băncii „Société Générale“ era membru al consiliului de administrație al „Rafinăriilor de zahăr“. Nu e de mirare că Lysis se vede nevoit să conchidă că „Republica Franceză este o monarhie financiară“, că „dominația oligarhiei financiare este deplină, cuprinzînd în sfera ei și presa, și guvernul“*.

Rentabilitatea excepțional de mare a emisiunii de hîrtii de valoare, ca una dintre operațiile principale ale capitalului financiar, joacă un rol deosebit de important în dezvoltarea și întărirea oligarhiei financiare. „În interiorul țării nu există afacere care să aducă, fie și cu aproximație, profituri atît de mari ca mijlocirea emisiunilor de împrumuturi externe“, scrie revista germană „Die Bank“**.

„Nici o operație bancară nu aduce profituri atît de mari ca emisiunile“. Potrivit datelor publicate de revista „Der Deutsche Oekonomist“, profitul adus de emisiunile de titluri industriale reprezenta în medie pe an :

1895 — 38,6%	1898 — 67,7%
1896 — 36,1 „	1899 — 66,9 „
1897 — 66,7 „	1900 — 55,2 „

„În decurs de zece ani, din 1891 pînă în 1900, emisiunile de titluri industriale germane au adus «un câștig» de peste un miliard“***.

Dacă în perioade de avînt industrial sînt extrem de mari profiturile capitalului financiar, în perioade de declin se ruinează întreprinderile mici și șubrede, în timp ce marile bănci „participă“ la cumpărarea lor la prețuri derizorii sau la „asanări“ și „reorganizări“ foarte rentabile. La „asanarea“ întreprinderilor deficitare, „se procedează la o reducere a capitalului social, ceea ce înseamnă că venitul se repartizează la un capital mai mic și cu începere din acel moment se calculează la acest capital redus. Sau, dacă renta-

* Lysis. „Contre l'oligarchie financière en France“. 5 éd., P., 1908, pp. 11, 12, 26, 39, 40, 48.

** „Die Bank“, 1913, nr. 7, S. 630.

*** Stüllich, op. cit., p. 143, și W. Sombart: „Die deutsche Volkswirtschaft im 19. Jahrhundert“. 2. Aufl., 1909, p. 526, Anlage 8.

bilitatea a scăzut la zero, se aduce în întreprindere un capital nou, care, împreună cu cel vechi, mai puțin rentabil, va da acum un venit îndestulător. În trecut fie zis — adaugă Hilferding —, toate aceste asanări și reorganizări au o dublă însemnătate pentru bănci: întâi, ca operație rentabilă; al doilea, ca prilej nimerit pentru a pune sub tutela lor asemenea societăți strîmătorate*.

Iată un exemplu: societatea minieră pe acțiuni „Union“ din Dortmund a fost înființată în 1872. Au fost emise acțiuni pentru un capital social de aproape 40 000 000 de mărci; după ce în primul an s-a dat un dividend de 12%, cursul acțiunilor s-a urcat la 170%. Capitalul financiar a luat partea leului, cîștigînd o bagatelă de vreo 28 000 000. La înființarea acestei societăți, rolul principal l-a avut „Disconto-Gesellschaft“, aceeași mare bancă germană care a ajuns să-și sporească capitalul la 300 000 000 de mărci. Apoi dividendele societății „Union“ scad la zero. Acționarii se văd nevoiți să accepte o „reducere“ a capitalului, adică să piardă o parte din capital, pentru a nu pierde totul. După o serie de „asanări“ de acest fel, din registrele societății „Union“ au dispărut în decurs de 30 de ani peste 73 000 000 de mărci. „În prezent, acționarii inițiali ai acestei societăți nu mai dețin decît 5% din valoarea nominală a acțiunilor lor“** — în timp ce la fiecare „asanare“ nouă băncile au continuat „să cîștige“.

O operație deosebit de rentabilă a capitalului financiar este și specula cu terenurile din împrejurimile marilor orașe în curs de dezvoltare rapidă. Monopolul băncilor se unește aici cu monopolul rentei funciare și cu monopolul căilor de comunicație, căci creșterea prețului terenurilor, posibilitatea de a le vinde avantajos pe parcele etc. depind, în primul rînd, de existența unor bune mijloace de comunicație cu centrul orașului, mijloace care se află înșă în mîinile unor mari societăți, legate cu aceleași bănci prin sistemul participațiilor și prin repartizarea posturilor directoriale. În felul acesta rezultă ceea ce autorul german L. Eschwege, colaborator al revistei „Die Bank“, care a

* „Capitalul financiar“, p. 172.

** Stillich, op. cit., p. 138, și Liefmann, p. 51.

studiat în mod special operațiile legate de vânzarea-cumpărarea terenurilor, de ipotecarea lor etc., a denumit „măștină“ : specula febrilă cu terenurile suburbane, prăbușirea unor firme de construcții, cum a fost cazul firmei berlineze „Boswau & Knauer“, care acaparase pe căi necinstite aproape 100 000 000 de mărci prin mijlocirea lui „Deutsche Bank“, „una dintre cele mai solide și mai mari“ bănci, care a lucrat, firește, prin sistemul „participațiilor“, adică pe ascuns, din umbră, și a scăpat destul de ieftin, cu o pierdere de „numai“ 12 000 000 de mărci, — apoi ruinarea a numeroși mici patroni și muncitori, care nu capătă nici un ban din ceea ce le datorează firmele fictive de construcții, aranjamentele frauduloase cu „incoruptibila“ poliție și administrație berlineză pentru acapararea dreptului de a elibera adeverințe cu privire la terenuri și de a obține din partea primăriei autorizații de construcție etc. etc.*

„Moravurile americane“, pe care le detestă cu atîta ipocrizie profesorii europeni și burghezii bine intenționați, s-au încetățenit în epoca capitalului financiar literalmente în fiecare oraș mare din orice țară.

La Berlin se vorbea pe la începutul anului 1914 despre eventualitatea creării unui „trust al transporturilor“, adică a unei „comunități de interese“ între cele trei întreprinderi berlineze de transporturi : calea ferată electrică urbană, societatea de tramvaie și societatea de omnibuze. „De existența unei asemenea intenții — scria „Die Bank“ — știam din ziua în care s-a aflat că majoritatea acțiunilor societății de omnibuze trecuseră în mâinile celorlaltor două societăți de transporturi. ...Inițiatorilor unor asemenea planuri li se poate da toată crezarea că, printr-o organizare unitară a transporturilor, ei speră să realizeze economii, din care o parte ar putea, la urma urmelor, să revină publicului. Dar chestiunea se complică prin faptul că în spatele acestui trust al transporturilor în curs de formare stau bănci care, dacă vor voi, vor putea subordona intereselor comerțului lor cu terenuri căile de comunicație monopolizate de ele. Pentru a ne convinge cît de firească este această presupunere, e de ajuns să ne amintim că și la înființarea

* „Die Bank“, 1913, p. 952, L. Eschwege. „Der Sumpf“ ; *ibid.*, 1912, 1, p. 223 și urm.

societății pentru construirea și exploatarea căii ferate electrice urbane erau amestecate interesele marii bănci care a patronat înființarea acestei societăți, și anume interesele acestei întreprinderi de transporturi se împleteau cu interesele comerțului cu terenuri. Linia de est a acestei căi ferate urma să cuprindă terenuri pe care, mai târziu, când construirea liniei a fost asigurată, banca le-a vândut cu mari profituri pentru ea și pentru câțiva participanți...“ *

Monopolul, o dată format și mînuind miliarde, pătrunde cu inevitabilitate absolută în toate domeniile vieții publice, indiferent de regimul politic și de toate celelalte „aspecte particulare“. În literatura economică germană este foarte frecventă elogierea slugarnică a corectitudinii funcționării de stat prusace, cu aluzii la afacerea Panama din Franța ¹⁵⁰ sau la venalitatea din viața politică americană. Fapt este însă că *pînă și* literatura burgheză consacrată afacerilor bancare din Germania este mereu nevoită să depășească mult cadrul operațiilor pur bancare și să vorbească, de pildă, în legătură cu cazurile tot mai frecvente de trecere a funcționarilor de stat în serviciul băncilor, despre „o năvală spre bănci“ : „cum stau lucrurile cu incoruptibilitatea funcționarului de stat, a cărui năzuință tainică este să capete o slujbă grasă pe Behrenstrasse?“ ** — strada din Berlin pe care își are sediul „Deutsche Bank“. Alfred Lansburgh, editorul revistei „Die Bank“, a scris în 1909 un articol intitulat „Însemnătatea economică a bizantinismului“, în care, printre altele, vorbește de călătoria lui Wilhelm al II-lea în Palestina și de „rezultatul direct al acestei călătorii, construirea căii ferate Berlin-Bagdad, această funestă «mare operă a spiritului întreprinzător german», care e mai vinovată de «încercuire» decît toate greșelile noastre politice la un loc“ *** (prin încercuire se înțelege politica lui Eduard al VII-lea, care căuta să izoleze Germania și s-o strîngă în cercul de fier al unei alianțe imperialiste antigermane). Eschwege, colaborator al aceleiași reviste, menționat de noi mai sus, a scris în 1911 un articol intitulat „Plutocrație și birocrație“, denunțînd, de pildă,

* „Verkehrstrust“, „Die Bank“, 1914, I, p. 89.

** „Der Zug zur Bank“, „Die Bank“, 1909, I, p. 79.

*** Ibid., p. 301.

cazul funcționarului de stat german Völker, care fusese la un moment dat membru al comisiei cartelurilor și se remarcase prin activitatea sa energică, iar după scurt timp a căpătat o slujbă grasă în sindicatul oțelului, cel mai mare dintre carteluri. Aceste cazuri, care nu sînt de loc întîmplătoare, l-au silit pe același autor burghez să constate că „libertatea economică garantată de Constituția germană a devenit în multe domenii ale vieții economice o frază lipsită de conținut” și că, în condițiile dominației plutocrației, „nici cea mai largă libertate politică nu ne poate scăpa de primejdia de a deveni un popor de oameni neliberi” *.

În ceea ce privește Rusia, ne vom mărgini la un singur exemplu : acum cîțiva ani a apărut în toate ziarele știrea că Davidov, directorul cancelariei creditului, se lasă de slujba sa la stat și primește un post într-o bancă de prim rang, stipulîndu-și prin contract o leafă care în decurs de cîțiva ani urma să însumeze peste 1 000 000 de ruble. Cancelaria creditului este o instituție care are ca sarcină „coordonarea activității tuturor instituțiilor de credit ale statului” și care acordă băncilor din capitală subvenții însumînd între 800 000 000 și 1 miliard de ruble **. — — —

Capitalismului în general îi este caracteristică tendința de a separa proprietatea asupra capitalului de plasarea capitalului în producție, de a separa capitalul bănesc de cel industrial, sau productiv, de a separa pe rentier, care trăiește numai din venitul capitalului bănesc, de întreprinzător și de toți ceilalți care dispun direct de capital. Imperialismul, sau dominația capitalului financiar, este treapta cea mai înaltă a capitalismului, pe care această separare atinge proporții uriașe. Precumpănirea capitalului financiar asupra tuturor celorlaltor forme de capital înseamnă predominarea rentierilor și a oligarhiei financiare, înseamnă desprinderea din rîndul statelor a cîtorva state care dispun de „putere” financiară. Proporțiile acestui proces pot fi apre-

* Ibid., 1911, 2, p. 825 ; 1913, 2, p. 962.

** E. Agahd, p. 202.

ciate după datele statisticii emisiunilor, adică a punerii în circulație a tot felul de hîrtii de valoare.

În „Buletinul Institutului internațional de statistică“, A. Neymarck * a publicat date comparative cît se poate de amănunțite și de complete cu privire la emisiunile din lumea întreagă, date care au fost apoi de repetate ori citate fragmentar în literatura economică ¹⁵¹. Iată rezultatele pe 4 decenii :

*Totalul emisiunilor, în miliarde de franci,
pe decenii*

1871—1880	76,1
1881—1890	64,5
1891—1900	100,4
1901—1910	197,8

În deceniul 1871—1880, suma totală a emisiunilor din lumea întreagă crește datorită mai ales împrumuturilor contractate în legătură cu războiul franco-prusian, precum și perioadei de înființare de societăți care i-a urmat în Germania. În linii generale, în cursul ultimelor trei decenii ale secolului al XIX-lea, creșterea a avut un ritm relativ nu prea rapid, și numai primul deceniu al secolului al XX-lea a adus o creștere enormă, aproape o dublare în decurs de 10 ani. Începutul secolului al XX-lea reprezintă, așadar, o cotitură nu numai pe linia creșterii monopolurilor (a cartelurilor, sindicatelor, trusturilor), lucru despre care am mai vorbit, ci și pe linia creșterii capitalului financiar.

Cît privește suma totală a hîrțiilor de valoare din întreaga lume în 1910, Neymarck o evaluează cu aproximație la 815 miliarde de franci. Scăzînd, cu oarecare aproximație, cifrele care se repetă, el reduce această sumă la 575—600 de miliarde. Iată repartizarea ei pe țări (luînd ca bază cifra de 600 de miliarde) :

* „Bulletin de l'Institut international de statistique“, t. XIX, livr. II. La Haye, 1912. — Datele referitoare la statele mici, coloana a 2-a, sînt calculate aproximativ, pe baza cifrelor din 1902 majorate cu 20%.

Suma hîrtilor de valoare în 1910 (în miliarde de franci)

Anglia	142	} 479	Olanda	12,5
Statele Unite	132		Belgia	7,5
Franța	110		Spania	7,5
Germania	95		Elveția	6,25
Rusia	31		Danemarca	3,75
Austro-Ungaria	24		Suedia, Norvegia, Romi-	
Italia	14		nia ș.a.	2,5
Japonia	12		<i>Total</i>	600,0

Din aceste cifre se vede îndată cît de net se separă cele mai bogate patru țări capitaliste, care dețin hîrtii de valoare în sumă aproximativă de 100—150 de miliarde de franci fiecare. Din aceste patru țări, două — Anglia și Franța — sînt cele mai vechi țări capitaliste și, după cum vom vedea, cele mai bogate în colonii; celelalte două — Statele Unite și Germania — sînt țări capitaliste avansate în ceea ce privește ritmul rapid al dezvoltării lor și gradul de răspîndire al monopolurilor capitaliste în industrie. Aceste 4 țări la un loc posedă 479 de miliarde de franci, adică aproape 80% din capitalul financiar mondial. Aproape toate celelalte țări sînt, într-un fel sau altul, debitoarele și tributarele acestor țări, ale acestor bancheri internaționali, ale acestor patru „stîlpi“ ai capitalului financiar mondial.

O atenție specială trebuie să acordăm rolului pe care-l are exportul de capital în crearea rețelei internaționale de dependențe și legături a capitalului financiar.

IV. EXPORTUL DE CAPITAL

Pentru vechiul capitalism, în care libera concurență domnea din plin, era caracteristic exportul de *mărfuri*. Pentru capitalismul contemporan, în care domnesc monopolurile, caracteristic a devenit exportul de *capital*.

Capitalismul este producție de mărfuri pe cea mai înaltă treaptă a dezvoltării ei, cînd forța de muncă devine și ea o marfă. Creșterea schimburilor atît înăuntrul țării cît și îndeosebi pe scară internațională este o trăsătură caracte-

ristică a capitalismului. Dezvoltarea inegală, în salturi, a diferitelor întreprinderi, a diferitelor ramuri industriale și a diferitelor țări este inevitabilă în condițiile capitalismului. Mai întâi Anglia a devenit, înaintea celorlalte țări, o țară capitalistă și pe la mijlocul secolului al XIX-lea, când a introdus comerțul liber, a pretins să fie „atelierul lumii întregi“, furnizoare de fabricate pentru toate țările, care, în schimb, trebuiau s-o aprovizioneze cu materii prime. Dar, încă în ultimul pătrar al secolului al XIX-lea, acest monopol al Angliei a fost subminat, pentru că o serie de alte țări, apărându-se prin tarife vamale „protecționiste“, au devenit state capitaliste de sine stătătoare. În pragul secolului al XX-lea asistăm la formarea unor monopoluri de alt gen : întâi, uniuni monopoliste ale capitaliștilor în toate țările cu capitalism dezvoltat ; al doilea, situația de monopol a câtorva țări foarte bogate, în care acumularea capitalului a atins proporții uriașe. În țările înaintate a apărut un uriaș „surplus de capital“.

Firește, dacă capitalismul ar putea să dezvolte agricultura, care a rămas azi pretutindeni mult în urma industriei, dacă ar putea să ridice nivelul de trai al maselor populației, care, cu tot progresul tehnic amețitor, continuă pretutindeni să flămânzească și să îndure o mizerie crâncenă, — nici vorbă n-ar putea să fie de un surplus de capital. Și trebuie să spunem că de acest „argument“ se folosesc la tot pasul criticii mic-burghezi ai capitalismului. Dar atunci capitalismul n-ar mai fi capitalism, căci atît dezvoltarea inegală cît și mizeria crâncenă a maselor constituie condiții și premise necesare, fundamentale ale acestui mod de producție. Atîta timp cît capitalismul rămîne capitalism, surplusul de capital este folosit nu pentru ridicarea nivelului de trai al maselor din țara respectivă, căci aceasta ar însemna o scădere a profiturilor obținute de capitaliști, ci pentru sporirea profiturilor prin export de capital în străinătate, în țările înapoiate. În aceste țări înapoiate, profitul este de obicei ridicat, deoarece capitaluri sînt puține, prețul pămîntului este relativ scăzut, salariile sînt mici, iar materiile prime ieftine. Posibilitatea exportului de capital este creată prin faptul că un șir de țări înapoiate au și fost atrase în orbita capitalismului mondial, că au

fost construite sau sînt în curs de construire principalele linii de cale ferată, că sînt asigurate condițiile elementare pentru dezvoltarea industriei etc. Necesitatea exportului de capital este determinată de faptul că în unele țări capitalismul „s-a răscopt”, iar capitalul nu găsește (în condițiile stării înapoiate a agriculturii și ale mizeriei maselor) teren pentru o investiție „rentabilă”.

Următoarele date aproximative ne arată cît capital au investit în străinătate principalele trei țări * :

Capital investit în străinătate
(în miliarde de franci)

A n u l	Anglia	Franța	Germania
1862	3,6	—	—
1872	15	10 (1869)	—
1882	22	15 (1880)	?
1893	42	20 (1890)	?
1902	62	27—37	12,5
1914	75—100	60	44

De aici reiese că exportul de capital a atins proporții uriașe abia la începutul secolului al XX-lea. Înainte de război capitalul pe care l-au investit în străinătate principalele trei țări se reducea la 175—200 de miliarde de franci. Socotit la o rată modestă de 5%, venitul adus de acest capital trebuie să însumeze 8—10 miliarde de franci pe an. Solidă bază pentru asuprașirea și exploatarea imperialistă a majorității națiunilor și țărilor din lume, pentru parazitismul capitalist al unui mănunchi de state foarte bogate !

Cum se repartizează între diferitele țări acest capital plasat în străinătate, unde anume este el plasat ? La această

* Hobson, „Imperialism”, L., 1902, p. 58 ; Riesser, op. cit., p. 395 și 404 ; P. Arndt în „Weltwirtschaftliches Archiv”, Bd. 7, 1916, S. 35 ; Neymarck în Bulletin ; Hillferding, „Capitalul financiar”, p. 492 ; Lloyd George, discurs rostit în Camera comunelor la 4 mai 1915, „Daily Telegraph” din 5 mai 1915 ; B. Harms : „Probleme der Weltwirtschaft”, Jena, 1912, S. 235 și altele ; Dr. Siegmund Schilder, „Entwicklungstendenzen der Weltwirtschaft”, Berlin, 1912, Band I, S. 150 ; George Paish, „Great Britain's Capital Investments etc.” în „Journal of the Royal Statistical Society”, vol. LXXIV, 1910—1911, p. 167 și urm. ; Georges Diouritch, „L'Expansion des banques allemandes à l'étranger, ses rapports avec le développement économique de l'Allemagne”. P., 1909, p. 84.

întrebare nu se poate da decît un răspuns aproximativ, care este totuși în măsură să lămurească unele corelații și legături generale ale imperialismului modern :

Continentele între care se repartizează (aproximativ) capitalurile investite în străinătate (în jurul anului 1910)

	Anglia (în miliarde de mărci)	Franța	Germania	Total
Europa	4	23	18	45
America	37	4	10	51
Asia, Africa și Australia	29	8	7	44
<i>Total</i>	70	35	35	140

În Anglia, primul loc îl dețin posesiunile ei coloniale, care sînt și în America foarte mari (de pildă Canada), fără să mai vorbim de Asia etc. În această țară, exportul uriaș de capital este legat în modul cel mai strîns de stăpînirea unor colonii imense despre a căror însemnătate pentru imperialism vom vorbi mai jos. Cu totul altfel stau lucrurile în Franța. Aici capitalul exportat este plasat mai ales în Europa, și în primul rînd în Rusia (nu mai puțin de 10 miliarde de franci); trebuie menționat că în cea mai mare parte el este capital *de împrumut*, plasat în împrumuturi de stat, și nu capital investit în întreprinderi industriale. Spre deosebire de imperialismul englez, colonialist, cel francez poate fi numit imperialism cămătăresc. În Germania vedem o a treia variantă: posesiunile ei coloniale nu sînt prea mari, iar capitalul plasat de ea în străinătate este cel mai uniform repartizat între Europa și America.

În țările spre care se îndreaptă, exportul de capital influențează dezvoltarea capitalismului, imprimîndu-i un ritm extrem de accelerat. De aceea, dacă exportul de capital poate să ducă într-o anumită măsură la o oarecare stagnare a dezvoltării capitalismului în țările exportatoare, aceasta poate avea loc numai cu prețul lărgirii și adîncirii dezvoltării capitalismului în lumea întreață.

Pentru țările exportatoare de capital există aproape totdeauna posibilitatea de a obține anumite „avantaje“, al căror caracter ne lămurește specificul epocii capitalului

financiar și a monopolurilor. Iată, de pildă, ce scria revista berlineză „Die Bank“ în octombrie 1913 :

„Pe piața financiară internațională se joacă de câțiva timp o comedie demnă de pana unui Aristofan. O serie întregă de state străine, începînd cu Spania și terminînd cu cele din Balcani, începînd cu Rusia și terminînd cu Argentina, Brazilia și China, adresează, fățiș sau pe ascuns, marilor piețe financiare cereri de împrumut, uneori extrem de insistente. În momentul de față, situația piețelor financiare nu este prea strălucită și nici perspectivele politice nu sînt prea trandafirii. Dar nici una dintre piețele financiare nu se încumetă să respingă vreo cerere de împrumut, deoarece se teme că vecinul i-o va lua înainte, va consimți să acorde împrumutul și în felul acesta își va asigura anumite contraservicii. Cînd se încheie asemenea tranzacții internaționale, creditorul se alege aproape totdeauna cu anumite foloase : o clauză avantajoasă într-un tratat comercial, o bază de aprovizionare cu cărbuni, construirea unui port, o concesiune grasă, o comandă de tunuri“ *

Capitalul financiar a creat epoca monopolurilor. Iar monopolurile aduc cu ele pretutindeni principiile lor : folosirea „legăturilor“ în scopul unei tranzacții avantajoase ia locul concurenței pe piața liberă. De obicei, împrumutul se acordă cu condiția ca o parte din el să fie cheltuită pentru cumpărări de produse în țara creditoare, în special armament, vapoare etc. În ultimele două decenii (1890—1910), Franța a recurs foarte des la acest mijloc. Exportul de capital devine un mijloc pentru stimularea exportului de mărfuri. Tranzacțiile ce se încheie în asemenea cazuri între întreprinderile deosebit de mari sînt de așa natură, încît — după expresia „eufemistică“ a lui Schilder ** — ele „se învecinează cu corupția“. Krupp în Germania, Schneider în Franța, Armstrong în Anglia sînt mostre de asemenea firme, strîns legate de marile bănci și de guvern, care nu pot fi ușor „ocolite“ la contractarea unui împrumut.

Acordînd împrumuturi Rusiei, Franța „a strîns-o cu ușa“ la încheierea tratatului comercial din 16 septem-

* „Die Bank“, 1913, 2, 1 024—1 025.

** Schilder, op. cit., p. 346, 350, 371.

brie 1905, asigurându-și anumite concesiile pînă în 1917; la fel a procedat ea și la încheierea tratatului comercial din 19 august 1911 cu Japonia. Războiul vamal dintre Austria și Serbia, care, cu o întrerupere de șapte luni, a durat din 1906 pînă în 1911, a fost provocat, în parte, de rivalitatea austro-franceză în domeniul livrării de material de război Serbiei. În ianuarie 1912, Paul Deschanel a declarat în parlament că în perioada 1908—1911 firmele franceze au livrat Serbiei material de război în valoare de 45 000 000 de franci.

Într-un raport al consulului Austro-Ungariei la São-Paulo (Brazilia) se spune: „construirea rețelei de căi ferate din Brazilia se efectuează în cea mai mare parte cu capitaluri franceze, belgiene, britanice și germane; la încheierea operațiilor financiare legate de construirea rețelei de căi ferate, aceste țări își asigură dreptul de a livra materialele de construcție necesare“.

În felul acesta capitalul financiar își întinde, în sensul literal al cuvîntului, putem spune, plasa asupra tuturor țărilor lumii. Un rol de seamă joacă aici băncile înființate în colonii și sucursalele lor. Imperialiștii germani privesc cu invidie la țările coloniale „vechi“, care și-au asigurat în această privință o situație deosebit de „bună“: în 1904 Anglia avea 50 de bănci coloniale cu 2 279 de sucursale (în 1910: 72 cu 5 449 de sucursale); Franța — 20 cu 136 de sucursale; Olanda — 16 cu 68 de sucursale, pe cînd Germania n-avea „decît“ 13 bănci cu 70 de sucursale*. Capitaliștii americani invidiază, la rîndul lor, pe cei englezi și germani: „În America de Sud — se plîngeau ei în 1915 — 5 bănci germane au 40 de sucursale și 5 engleze — 70 de sucursale... În ultimii 25 de ani, Anglia și Germania au investit în Argentina, Brazilia și Uruguay aproximativ 4 bilioane (miliarde) de dolari, și datorită acestui fapt le revin 46% din comerțul acestor trei țări**.

* Riesser, op. cit., p. 375, ed. a 4-a. și Douritch, p. 283.

** The Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. LIX, May 1915, p. 301. În aceeași lucrare, la p. 331, citim că, în ultimul număr al revistei financiare „Statist“, cunoscutul statistician Paish evalua la 40 de miliarde de dolari, adică la 200 de miliarde de franci, suma capitalului exportat de Anglia, Germania, Franța, Belgia și Olanda.

Țările exportatoare de capital și-au împărțit, în sensul figurat al cuvântului, lumea între ele. Dar capitalul financiar a dus și la o împărțire *directă* a lumii.

P

V. ÎMPĂRȚIREA LUMII INTRE UNIUNILE CAPITALIȘTILOR

Uniunile monopoliste ale capitaliștilor — cartelurile, syndicatele și trusturile — își împart, în primul rând, piața internă, acapărînd mai mult sau mai puțin complet producția țării respective. Dar în condițiile capitalismului piața internă este inevitabil legată de piața externă. Capitalismul a creat de mult o piață mondială. Și, pe măsură ce creștea exportul de capital, iar „sferele de influență“ și legăturile externe și coloniale ale celor mai mari uniuni monopoliste se lărgeau, lucrurile evoluau „în mod firesc“ spre o înțelegere pe scară mondială între aceste uniuni, spre formarea de carteli internaționale.

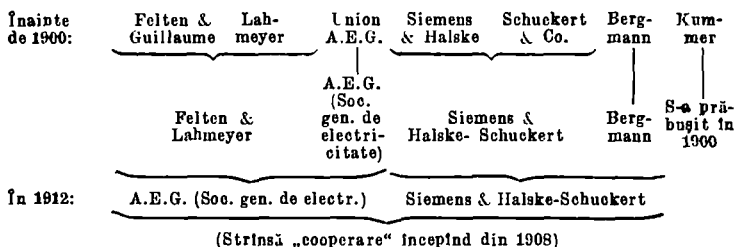
Aceasta este o treaptă nouă în concentrarea pe scară mondială a capitalului și a producției, o treaptă incomparabil mai înaltă decît cele precedente. Să vedem cum se formează acest supramonopol.

Industria electrotehnică este ramura industrială care ilustrează în chipul cel mai grăitor succesele cele mai recente ale tehnicii, dezvoltarea capitalismului la *sfîrșitul* secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. În gradul cel mai înalt s-a dezvoltat ea în două dintre cele mai avansate țări capitaliste noi: în Statele Unite și în Germania. În Germania, o influență deosebit de puternică asupra creșterii concentrării în această ramură a exercitat criza din 1900. Băncile, pe atunci deja destul de îngemănate cu industria, au accelerat și au adîncit enorm în timpul acestei crize procesul de ruinare a întreprinderilor relativ mici și înghițirea lor de către cele mari. „Băncile — scrie Jeidels — au refuzat să acorde ajutorul lor tocmai întreprinderilor care aveau cea mai mare nevoie de el, provocînd astfel mai întîi un avînt febril, iar apoi prăbușirea inevitabilă a societăților care nu erau destul de strîns legate de ele“ *

* Jeidels, op. cit., p. 232.

Urmarea a fost că după 1900 procesul de concentrare a luat un ritm extrem de rapid. Înainte de 1900 existau în industria electrotehnică șapte sau opt „grupuri“, fiecare grup numărînd cîteva societăți (în total erau 28), iar în spatele fiecărui grup se aflau între 2 și 11 bănci. Pe la 1908—1912 toate aceste grupuri s-au contopit, formînd două grupuri sau unul singur. Iată cum a decurs acest proces :

Grupurile din industria electrotehnică:

Faimoasa A.E.G. (Societate generală de electricitate), care a luat naștere în felul acesta, controlează (prin sistemul „participațiilor“) 175—200 de societăți și dispune de un capital total de aproximativ 1 $\frac{1}{2}$ miliarde de mărci. Numai numărul reprezentanțelor ei directe în străinătate se ridică la 34 — din care 12 sînt societăți pe acțiuni — în mai mult de 10 state. Încă în 1904 capitalurile investite în străinătate de industria electrotehnică germană erau evaluate la 233 000 000 de mărci, din care 62 000 000 în Rusia. E de prisos să mai spunem că A.E.G. este o uriașă întreprindere „combinată“ — numai numărul societăților ei industriale se ridică la 16 — care produce cele mai felurite produse, de la cabluri și izolatoare pînă la automobile și aparate de zbor.

Dar concentrarea din Europa a fost totodată și o parte componentă a procesului de concentrare din America. Iată cum s-au petrecut lucrurile :

		General Electric Co.	
America	}	Thomson-Houston Co. în-	Edison Co. înființează pentru
		ființează pentru Europa firma	Europa firma: „Compania fran- ceză Edison“, care cedează brevetele ei firmei germane
Germania	}	„Compania de electricita- tate Union“	A.E.G.

În felul acesta s-au format două „imperii“ în ramura industriei electrotehnice: „societăți electrotehnice cu totul independente de ele nu există pe glob“, scrie Heinig în articolul său „Calea trustului electrotehnic“. Cifrele de mai jos ne dau o oarecare idee, foarte incompletă, despre volumul cifrei de afaceri și despre proporțiile întreprinderilor acestor două „trusturi“:

	cifra de afaceri (în milioane de mărci)		numărul funcționarilor	profitul net (în milioane de mărci)
America: General Electric Co. (G.E.C.)	1907:	252	28 000	35,4
	1910:	298	32 000	45,6
Germania: „Societatea ge- nerală de electricitate“ (A.E.G.)	1907:	216	30 700	14,5
	1911:	362	60 800	21,7

Și iată că în 1907 trustul american și cel german încheie un acord cu privire la împărțirea lumii. Concurența este înlăturată. G.E.C. „capătă“ Statele Unite și Canada; trustului A.E.G. îi „revin“ Germania, Austria, Rusia, Olanda, Danemarca, Elveția, Turcia și Balcanii. Acorduri speciale — bineînțeles secrete — au fost încheiate cu privire la „societățile-fiice“ care pătrund în noi ramuri industriale și în țări „noi“, formal încă neîmpărțite. Se stabilește un schimb reciproc de invenții și experiențe*.

Se înțelege de la sine cât de îngreuiată este concurența cu acest trust mondial, de fapt unic, care dispune de un

* Riesser, op. cit.; Diouritch, op. cit., p. 239; Kurt Heinig, articolu-
lul citat.

capital de câteva miliarde și care are „sucursale“, reprezentanțe, agenții, legături etc. în toate colțurile lumii. Dar împărțirea lumii între aceste două puternice trusturi nu exclude, firește, o *reîmpărțire*, dacă, datorită dezvoltării inegale, războaielor, crahurilor etc., se va produce o schimbare a raportului de forțe.

Un exemplu instructiv de încercare a unei astfel de reîmpărțiri, de luptă pentru reîmpărțire, ne oferă industria petrolului.

„Piața mondială a petrolului — scria Jeldels în 1905 — continuă să fie împărțită între două mari grupuri financiare: trustul american «Standard Oil Co.» al lui Rockefeller, de o parte, iar de altă parte «Rothschild» și «Nobel», stăpînii petrolului rusesc din Baku. Ambele grupuri sînt strîns legate între ele, dar situația lor de monopol este în ultimii ani amenințată de următorii cinci dușmani* : 1) secătuirea resurselor americane de petrol; 2) concurența firmei „Mantașev“ din Baku; 3) resursele de petrol din Austria și 4) din România; 5) resursele de petrol de peste ocean, și îndeosebi cele din coloniile olandeze (extrem de bogatele firme „Samuel“ și „Shell“, care au legături și cu capitalul englez). Aceste din urmă trei grupuri de întreprinderi sînt legate de o serie de mari bănci germane, în frunte cu gigantica „Deutsche Bank“. Aceste bănci au dezvoltat în mod independent și sistematic industria petrolului, de pildă în România, pentru a avea un punct de sprijin „propriu“. În 1907 suma capitalurilor străine investite în industria petrolieră romînă era evaluată la 185 000 000 de franci, din care 74 000 000 erau germane**.

A început o luptă care în literatura economică nu este calificată altfel decît ca o luptă pentru „împărțirea lumii“. Pe de o parte, „Standard Oil“ al lui Rockefeller, dorind să acapareze *totul*, a înființat o „societate-fiică“ chiar în Olanda, cumpărînd terenuri petrolifere în Indiile Olandeze și urmărind să dea astfel o lovitură dușmanului său principal: trustul anglo-olandez „Shell“. Pe de altă parte, „Deutsche Bank“ și celelalte bănci berlineze au căutat „să păstreze“ „pentru ele“ România și s-o unească cu Rusia

* Jeldels, p. 192—193.

** Diouritch, p. 245—246.

împotriva lui Rockefeller. Acesta din urmă dispunea de un capital incomparabil mai mare și de o excelentă organizare a transportării petrolului și a distribuirii lui la consumatori. Lupta trebuia să se soldeze și s-a soldat în 1907 cu înfrângerea totală a grupului „Deutsche Bank“, căreia nu-i mai rămăsese decît una din două : ori să-și lichideze cu pierderi de milioane „interesele petroliere“, ori să se supună. „Deutsche Bank“ a ales ultima alternativă și a încheiat cu „Standard Oil“ o înțelegere extrem de dezavantajoasă pentru ea. Prin această înțelegere, „Deutsche Bank“ s-a angajat „să nu întreprindă nimic ce ar putea dăuna intereselor americane“, prevăzîndu-se însă totodată că această înțelegere își pierde valabilitatea în cazul cînd Germania ar introduce prin lege monopolul de stat asupra petrolului.

Și acum începe „comedia petrolului“. Von Gwinner, unul dintre regii finanței germane, director la „Deutsche Bank“, organizează, prin intermediul secretarului său particular Stauss, o campanie *pentru* introducerea monopolului petrolului. Întregul aparat uriaș al acestei mari bănci berlineze, toate vastele ei „legături“ sînt puse în mișcare, presa se întrece în proteste „patriotice“ împotriva „jugului“ trustului american, iar la 15 martie 1911 Reichstagul adoptă, aproape în unanimitate, o moțiune prin care guvernul este invitat să elaboreze un proiect de lege pentru introducerea monopolului petrolului. Guvernul s-a grăbit să-și însușească această idee „populară“, iar „Deutsche Bank“, care voia să păcălească pe partenerul său american și să-și îmbunătățească situația printr-un monopol de stat, părea să iasă cîștigătoare. Regii germani ai petrolului se și bucurau la gîndul că vor realiza profituri enorme, care nu vor fi mai prejos de cele ale fabricanților de zahăr din Rusia... Aici au intervenit însă unele fapte care au schimbat radical situația : în primul rînd, marile bănci germane nu s-au putut înțelege asupra împărțirii prăzii, iar „Disconto-Gesellschaft“ a dezvăluit interesele hrăpărețe ale grupului „Deutsche Bank“ ; în al doilea rînd, guvernul a început să se teamă de urmările unei lupte împotriva lui Rockefeller, deoarece era foarte îndoielnic ca Germania să-și poată procura fără ei petrolul necesar (producția de petrol a Romîniei nu este prea mare) ; în al treilea rînd, între timp alocarea unui

miliard de mărci s-a pus la ordinea zilei în bugetul pe 1913 pentru pregătirile de război ale Germaniei. Proiectul pentru înființarea monopolului a fost amânat. „Standard Oil“ al lui Rockefeller a ieșit deocamdată învingător din luptă.

Revista berlineză „Die Bank“ scria în legătură cu aceasta că Germania ar putea să lupte cu „Standard Oil“ numai dacă ar introduce monopolul energiei electrice și dacă ar transforma forța hidraulică în energie electrică ieftină. Dar, adăuga revista, „monopolul energiei electrice va veni atunci când producătorii vor avea nevoie de el, și anume atunci când industria producătoare de energie electrică se va afla în pragul unui nou mare crah și când giganticele și extrem de costisitoare uzine electrice pe care le construiesc acum pretutindeni «concernele» particulare din industria energiei electrice și pentru care aceste «concerne» obțin de pe acum monopoluri parțiale din partea unor orașe, state etc. nu vor mai fi în stare să lucreze cu profit. Atunci va trebui să se recurgă la forța hidraulică ; dar transformarea ei în energie electrică ieftină nu va putea fi efectuată pe socoteala statului, ci va trebui să fie cedată tot unui «monopol particular controlat de stat», pentru că industria particulară a și încheiat un șir de contracte, stipulându-și mari despăgubiri... Așa a fost cu monopolul potasiului, așa stau lucrurile cu monopolul petrolului, așa va fi și cu monopolul energiei electrice. Ar fi timpul ca socialiștii noștri de stat, care se lasă orbiți de un principiu frumos, să înțeleagă, în sfârșit, că în Germania monopolurile n-au urmărit niciodată și n-au avut niciodată drept rezultat să aducă vreun avantaj consumatorilor sau cel puțin să lase statului o parte din profitul de întreprinzător, ci au servit numai la asanarea, pe socoteala statului, a industriei particulare ajunse în pragul falimentului“ *.

Iată ce mărturisiri prețioase sînt nevoiți să facă economiștii burghezi germani. Vedem aici limpede că în epoca capitalului financiar monopolurile particulare și cele de stat se împletesc laolaltă, că atît unele cît și celelalte nu sînt în realitate decît verigi în lanțul luptei imperialiste dintre marii monopolști pentru împărțirea lumii.

* „Die Bank“, 1912, 2, 629, 1 036 ; 1913, 1, 388.

Și în domeniul navigației comerciale, creșterea uriașă a concentrării a dus la împărțirea lumii. În Germania s-au format două societăți foarte mari: „Hamburg-America“ și „Nord-Deutsche Lloyd“, avînd fiecare cîte un capital de 200 000 000 de mărci (în acțiuni și obligațiuni), precum și vapoare în valoare de 185 000 000—189 000 000 de mărci. Pe de altă parte, la 1 ianuarie 1903 a fost creat în America așa-numitul trust „Morgan“, „Compania internațională de comerț maritim“, care grupează 9 societăți de navigație americane și engleze și dispune de un capital de 120 000 000 de dolari (480 000 000 de mărci). Chiar în același an, uriașele societăți germane și acest trust anglo-american au încheiat un acord cu privire la împărțirea lumii în legătură cu împărțirea profitului. Societățile germane au renunțat la orice concurență în domeniul transporturilor dintre Anglia și America. S-a stabilit precis care porturi cui îi „revin“; a fost creat un comitet comun de control etc. Acordul a fost încheiat pe termen de 20 de ani și cuprinde o clauză care prevede că în caz de război el își pierde valabilitatea*.

Extrem de instructivă este și istoria formării cartelului internațional al șinelor de cale ferată. Pentru prima oară uzinele de șine din Anglia, Belgia și Germania au încercat să înființeze un asemenea cartel încă în 1884, în timpul unei puternice depresiuni în industrie. Ele s-au înțeles să nu se concureze pe piețele interne ale țărilor participante la acord, urmînd ca piețele externe să se împartă între ele după cum urmează: 66% Anglia, 27% Germania și 7% Belgia. India a fost în întregime repartizată Angliei. Împotriva unei firme engleze care rămăsese în afara înțelegerii a fost începută o luptă comună, ale cărei cheltuieli au fost acoperite cu un anumit procent din vînzarea totală. Dar în 1886, cînd două firme engleze s-au retras din cartel, acesta s-a destrămat. Este demn de relevat că în perioadele de avînt industrial care au urmat nu s-a putut ajunge la un nou acord.

La începutul anului 1904 a fost înființat în Germania sindicatul oțelului. În noiembrie 1904, cartelul internațional

* Riesser, op. cit., p. 125.

al șinelor a fost refăcut cu următoarele cote : Anglia — 53,50%, Germania — 28,830%, Belgia — 17,670%. Apoi a aderat Franța cu cota de 4,80% în primul an, 5,80% în anul următor și 6,40% în cel de-al treilea, în total deci peste 1000%, adică 104,80% etc. În 1905 a aderat și „Trustul oțelului“ din Statele Unite ale Americii („Corporația oțelului“), apoi Austria și Spania. „În momentul de față — scria Vogelstein în 1910 —, împărțirea lumii e terminată, așa încît marii consumatori, și în primul rînd căile ferate ale statului — de vreme ce lumea a fost împărțită fără ca interesele lor să fi fost luate în seamă —, pot trăi, ca poetul, în cerul lui Jupiter“ *.

Menționăm de asemenea sindicatul internațional al zincului, creat în 1909, în cadrul căruia volumul producției este riguros repartizat între cinci grupuri de uzine, și anume uzinele germane, belgiene, franceze, spaniole și engleze ; apoi trustul internațional al explozivilor, această — după cum spune Liefmann — „uniune strînsă, pe deplin modernă a tuturor întreprinderilor germane de explozivi, care împreună cu fabricile de dinamită similar organizate din Franța și S.U.A. și-au împărțit apoi între ele, ca să spunem așa, lumea întregă“ **.

Potrivit evaluării lui Liefmann, numărul cartelurilor internaționale la care participa Germania se ridică în 1897 la vreo 40, iar în 1910 la nu mai puțin de 100.

Unii autori burghezi (iar în tabăra lor se află acum și K. Kautsky, care și-a trădat definitiv poziția marxistă pe care se situa, bunăoară, în 1909) au exprimat părerea că cartelurile internaționale, fiind una dintre cele mai pregnante forme de manifestare a internaționalizării capitalului, fac posibilă speranța că în condițiile capitalismului va putea fi menținută pacea între popoare. Din punct de vedere teoretic, această părere este o ineptie pură, iar din punct de vedere practic — un sofism, o metodă necinstită de a apăra oportunismul de cea mai rea speță. Cartelurile internaționale arată în ce măsură au crescut acum monopourile capitaliste și care este *obiectivul real* al luptei dintre uniunile capitaliștilor. Această din urmă împrejurare este

* Vogelstein. „Organisationsformen“, p. 100.

** Liefmann. „Kartelle und Trusts“, 2. A., p. 161.

cea mai importantă dintre toate ; numai ea ne lămurește sensul istoric-economic al evenimentelor, căci *forma* luptei se poate schimba și se schimbă neconținut în funcție de diferite cauze relativ particulare și vremelnice, dar *fondul* luptei, *conținutul* ei de clasă, *nu se poate* schimba în nici un caz atîta timp cît există clase. Se înțelege că este în interesul burgheziei, al celei germane, de pildă, de partea căreia a trecut în fond Kautsky în considerațiile sale teoretice (despre aceasta vom mai avea prilejul să vorbim în cele ce urmează), să estompeze *conținutul* luptei economice contemporane (împărțirea lumii) și să scoată în evidență cînd una, cînd alta dintre *formele* acestei lupte. De aceeași greșeală se face vinovat și Kautsky. Este vorba, desigur, nu de burghezia germană, ci de cea mondială. Capitaliștii își împart între ei lumea nu dintr-o răutate deosebită a lor, ci pentru că gradul de concentrare atins îi silește să pornească pe această cale în scopul de a obține profit ; și ei o împart corespunzător „cu capitalul“, „cu forța“ — alt mod de împărțire nu poate exista în sistemul producției de mărfuri și al capitalismului. Raportul de forțe se schimbă însă în funcție de dezvoltarea economică și politică ; pentru a înțelege ceea ce se petrece în jurul nostru, trebuie să știm ce anume probleme se rezolvă prin schimbările raportului de forțe, iar întrebarea dacă aceste schimbări sînt „pur“ economice sau *extraeconomice* (militare, de pildă) n-are decît o importanță secundară și nu poate schimba cîtuși de puțin concepțiile fundamentale asupra epocii contemporane a capitalismului. A substitui problemei *conținutului* luptei și al înțelegerilor dintre uniunile capitaliștilor pe aceea a formei acestei lupte și a acestor înțelegeri (formă care azi e pașnică, mîine nepașnică și poimîine iarăși nepașnică) înseamnă a te preta la sofisticării.

Epoca capitalismului contemporan ne arată că între uniunile capitaliștilor se statornicesc anumite relații *pe terenul* împărțirii economice a lumii, iar alături de aceasta și în legătură cu aceasta între uniunile politice, între state, se statornicesc anumite relații *pe terenul* împărțirii teritoriale a lumii, pe terenul luptei pentru colonii, al „luptei pentru spațiu economic“.

VI. ÎMPĂRȚIREA LUMII ÎNTRE MARILE PUTERI

În lucrarea sa „Dezvoltarea teritorială a coloniilor europene” *, geograful A. Supan face următorul bilanț sumar al acestei dezvoltări la sfârșitul secolului al XIX-lea :

Teritoriile, în procente, aparținând puterilor coloniale europene (inclusiv Statele Unite ale Americii):

	1876	1900	O creștere de
În Africa	10,8%	90,4%	+79,6%
„ Polinezia	56,8%	98,9%	+42,1%
„ Asia	51,5%	56,6%	+ 5,1%
„ Australia	100,0%	100,0%	—
„ America	27,5%	27,2%	— 0,3%

„Trăsătura caracteristică a acestei perioade — încheierea — este deci împărțirea Africii și a Polineziei”. Deoarece în Asia și în America nu există teritorii neocupate, adică teritorii care să nu aparțină nici unui stat, concluzia lui Supan trebuie lărgită, spunându-se că trăsătura caracteristică a perioadei în cauză este împărțirea definitivă a globului, definitivă nu în sensul că n-ar mai fi cu putință o *reîmpărțire* — dimpotrivă, reîmpărțirile sînt posibile și inevitabile —, ci în sensul că politica colonialistă a țărilor capitaliste a *încheiat* acapararea teritoriilor neocupate de pe planeta noastră. Pentru prima oară lumea se prezintă ca o lume deja împărțită, așa încît de aici încolo pot avea loc *numai* reîmpărțiri, adică trecerea de la un „stăpîn” la altul, și nu trecerea de la situația de teritorii fără stăpîn la cea de teritorii cu „stăpîn”.

Trecem, așadar, printr-o epocă specifică a politicii colonialiste mondiale, epocă care este în modul cel mai strîns legată de „treapta cea mai nouă a dezvoltării capitalismului”, de capitalul financiar. De aceea trebuie să ne oprim mai amănunțit, înainte de toate, asupra datelor factice, pentru a lămuri cît mai precis atît deosebirea dintre epoca actuală și cele precedente, cît și starea de lucruri din momentul de față. În primul rînd se pun aici următoarele două

* A. Supan. „Die territoriale Entwicklung der europäischen Kolonien”. 1906 p. 254.

Întrebări concrete : se observă oare o intensificare a politicii colonialiste, o ascuțire a luptei pentru colonii tocmai în epoca capitalului financiar și cum anume este împărțită lumea în această privință în momentul de față ?

În cartea sa consacrată istoriei colonizării *, autorul american Morris încearcă să totalizeze datele referitoare la întinderea posesiunilor coloniale ale Angliei, Franței și Germaniei în diferite perioade ale secolului al XIX-lea ¹⁵². Iată, pe scurt, rezultatele obținute de el :

Întinderea posesiunilor coloniale

A n i i	A n g l i a		F r a n ț a		G e r m a n i a	
	suprafața (milioane de mile pătrate)	populația (milioane)	suprafața (milioane de mile pătrate)	populația (milioane)	suprafața (milioane de mile pătrate)	populația (milioane)
1815—1830	?	126,4	0,02	0,5	—	—
1860	2,5	145,1	0,2	3,4	—	—
1880	7,7	267,9	0,7	7,5	—	—
1899	9,3	309,0	3,7	56,4	1,0	14,7

Cuceririle coloniale ale Angliei au luat o amploare deosebit de mare în perioada 1860—1880 și au avut și în ultimele două decenii ale secolului trecut o amploare considerabilă. Cuceririle coloniale ale Franței și Germaniei au avut loc tocmai în aceste două decenii. Am văzut mai sus că limita dezvoltării capitalismului premonopolist, în care predomină libera concurență, a fost atinsă în anii 1860—1870. Acum vedem că *tocmai după această perioadă* iau un mare „avânt“ cuceririle coloniale și devine extrem de ascuțită lupta pentru împărțirea teritorială a lumii. Este, prin urmare, neîndoielnic că trecerea capitalismului la stadiul capitalismului monopolist, la capitalul financiar, este *legată* de o ascuțire a luptei pentru împărțirea lumii.

În lucrarea sa cu privire la imperialism, Hobson arată că anii 1884—1900 reprezintă o perioadă de intensă „expansiune“ (extindere teritorială) a principalelor state europene. Potrivit calculelor lui, în această perioadă, Anglia

* Henry C. Morris. „The History of Colonization“, N.Y., 1900, vol. II, p. 88 ; I, 419 ; II, 304.

a dobândit 3 700 000 de mile pătrate cu o populație de 57 000 000 ; Franța — 3 600 000 de mile pătrate cu o populație de 36 500 000 ; Germania — 1 000 000 de mile pătrate cu o populație de 14 700 000 ; Belgia — 900 000 de mile pătrate cu o populație de 30 000 000 ; Portugalia — 800 000 de mile pătrate cu o populație de 9 000 000. Goana după colonii a tuturor statelor capitaliste la sfârșitul secolului al XIX-lea, și mai ales după 1880, este un fapt îndeobște cunoscut în istoria diplomației și a politicii externe.

În perioada de maximă înflorire a liberei concurențe în Anglia, în anii 1840—1860, liderii politici burghezi din această țară erau *împotriva* politicii colonialiste și considerau că eliberarea coloniilor, despărțirea lor completă de Anglia este ceva inevitabil și folositor. Într-un articol despre „imperialismul englez contemporan” *, apărut în 1898, M. Beer arată că în 1852 un om de stat englez ca Disraeli, în genere atît de înclinat spre imperialism, spunea : „Coloniile sînt niște pietre de moară pe grumazul nostru”, iar la sfârșitul secolului al XIX-lea eroii zilei erau în Anglia Cecil Rhodes și Joseph Chamberlain, care propovăduiau fătîș imperialismul și promovau cu maximum de cinism o politică imperialistă !

Nu este lipsit de interes faptul că încă pe atunci acești lideri politici ai burgheziei engleze vedeau clar legătura dintre rădăcinile, ca să zicem așa, pur economice și cele sociale-politice ale imperialismului contemporan. Chamberlain propovăduia imperialismul ca „o politică realistă, înțeleaptă și economicoașă”, atrăgînd atenția în special asupra concurenței pe care o întîmpină astăzi Anglia pe piața mondială din partea Germaniei, Americii și Belgiei. Salvarea este în monopol — spuneau capitaliștii, înființînd carteluri, syndicate și trusturi. Salvarea este în monopol — le țineau isonul liderii politici ai burgheziei, grăbindu-se să pună mîna pe regiunile încă neîmpărțite ale lumii. Iar Cecil Rhodes, după cum relatează prietenul său intim, ziaristul Stead, i-a împărțit în 1895 următoarele reflecții în legătură cu ideile sale imperialiste : „Am fost ieri în

* „Die Neue Zeit”, XVI, I, 1898, S. 302.

East End (cartier muncitoresc) și am asistat la o întrunire a șomerilor. Când, după cuvântările sălbatice pe care le-am auzit acolo și care nu erau decît strigătul deznădăjduit al unor oameni care cereau: pîine, pîine!, veneam spre casă și mă gîndeam la cele văzute, m-am convins și mai mult de însemnătatea imperialismului... Ideea mea cea mai scumpă este rezolvarea problemei sociale, și anume: pentru a salva de la un război civil ucigător cele 40 000 000 de locuitori ai Regatului Unit, noi, promotorii politicii coloniale, trebuie să punem stăpînire pe noi teritorii pentru plasarea prisosului de populație, pentru dobîndirea unor noi piețe de desfacere a mărfurilor produse în fabrici și în mine. Imperiul, asta am spus-o întotdeauna, este o chestiune de stomac. Dacă vreți să evitați un război civil, trebuie să deveniți imperialiști*.

Așa vorbea în 1895 milionarul Cecil Rhodes, acest rege al finanței și principalul vinovat de izbucnirea războiului anglo-bur; la drept vorbind însă, pledoaria sa proimperialistă e numai cam grosolană, cinică, dar în fond nu se deosebește de „teoria” domnilor Maslov, Südekum, Potresov, David, de cea a întemeietorului marxismului rus etc. etc. Cecil Rhodes a fost un social-șovinist ceva mai cinstit...

Pentru a înfățișa un tablou cît mai exact al împărțirii teritoriale a lumii și al schimbărilor intervenite în această privință în ultimele decenii, ne vom folosi de datele sintetizate de Supan în sus-citata sa lucrare cu privire la posesiunile coloniale ale tuturor statelor din lume. Supan ia anii 1876 și 1900; noi vom lua anul 1876 — care este foarte fericit ales, căci tocmai în acel timp poate fi socotită în linii generale încheiată dezvoltarea capitalismului vest-european în stadiul lui premonopolist — și anul 1914, înlocuind cifrele lui Supan cu date mai noi, luate din „Tabelele geografice-statistice” ale lui Hübner. Supan ia numai coloniile; noi socotim că, pentru a putea înfățișa un tablou atotcuprinzător al împărțirii lumii, este util să adăugăm date sumare cu privire la țările neocoloniale și la semicolonii, printre care se numără Persia, China și Turcia: prima din aceste țări a și devenit aproape în întregime o

* „Die Neue Zeit”, XVI, I, 1898, S. 304.

colonie, iar a doua și a treia sînt pe cale de a deveni colonii¹⁵³.

Obținem astfel următoarele rezultate :

*Poseziunile coloniale ale marilor puteri: (în milioane km²
și în milioane de locuitori)*

	Colonii				Metropole		Total	
	1876		1914		1914		1914	
	km ²	locuitori	km ²	locuitori	km ²	locuitori	km ²	locuitori
Anglia	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440,0
Rusia	17,0	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2	22,8	169,4
Franța	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Germania	—	—	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Statele Unite	—	—	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7
Japonia	—	—	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,2
<i>Total cele 6 mari puteri</i>	40,4	273,8	65,0	523,4	16,5	437,2	81,5	960,6
Coloniile celorlalte puteri (Belgia, Olanda etc.)							9,9	45,3
Semicolonii (Persia, China, Turcia)							14,5	361,2
Celelalte țări							28,0	289,9
<i>Întregul glob pămîntesc</i>							133,9	1 657,0

Vedem aici cît se poate de clar în ce măsură a fost „încheiată” împărțirea lumii la hotarul dintre secolul al XIX-lea și al XX-lea. După 1876, posesiunile coloniale s-au extins în proporții uriașe : mai mult decît o dată și jumătate, de la 40 000 000 la 65 000 000 km² la cele șase mari puteri ; creșterea e de 25 000 000 km², o dată și jumătate mai mult decît suprafața metropolelor (16 500 000 km²). În 1876 trei din aceste mari puteri nu aveau de loc colonii, iar a patra, Franța, aproape că nu avea. În 1914 aceste patru mari puteri stăpîneau colonii cu o suprafață de 14 100 000 km², adică aproximativ o dată și jumătate mai mult decît suprafața Europei, cu o populație de aproape 100 000 000 de locuitori. Inegalitatea extinderii posesiunilor coloniale este foarte mare. Comparînd, de pildă, Franța, Germania și Japonia, care nu prezintă prea mari deosebiri în ceea ce privește suprafața teritoriului și numărul de locuitori, constatăm că prima din aceste țări a dobîndit

aproape de trei ori mai multe colonii (ca suprafață) decât a doua și a treia luate la un loc. Dar și în ceea ce privește proporțiile capitalului financiar, Franța era la începutul acestei perioade de câteva ori mai bogată, poate, decât Germania și Japonia luate la un loc. Mărimea posesiunilor coloniale este influențată nu numai de condițiile pur economice, ci și, pe baza lor, de condițiile geografice etc. Ori-cât de accentuată a fost în ultimele decenii nivelarea lumii, egalizarea condițiilor economice și de trai în diferite țări sub presiunea mării industrii, a schimbului și a capitalului financiar, totuși deosebirea este încă considerabilă, și printre cele șase țări amintite găsim, pe de o parte, țări capitaliste tinere, care au progresat neobișnuit de repede (America, Germania, Japonia), pe de altă parte țări de veche dezvoltare capitalistă (Franța și Anglia), care au progresat în ultimul timp mult mai lent decât cele precedente, precum și o țară, cea mai înapoiată din punct de vedere economic (Rusia), unde imperialismul capitalist contemporan este prins, ca să zicem așa, într-o extrem de deasă rețea de relații precapitaliste.

Alături de posesiunile coloniale ale marilor puteri am pus micile colonii ale statelor mici, colonii care constituie, ca să zicem așa, obiectul imediat al unei eventuale și probabile „reîmpărțiri“ a coloniilor. Aceste state mici își păstrează coloniile, în cea mai mare parte, numai mulțumită faptului că statele mari au interese opuse, că între ele există fricțiuni etc., care le împiedică să se înțeleagă asupra împărțirii prăzii. Cât privește statele „semicoloniale“, ele oferă un exemplu de forme tranzitorii care se întâlnesc în toate domeniile naturii și ale societății. Capitalul financiar reprezintă o forță atât de imensă, se poate spune, decisivă în toate relațiile economice și în toate relațiile internaționale, încât este în stare să-și subordoneze — și-și subordonează efectiv — pînă și state care se bucură de cea mai deplină independență politică; vom vedea îndată exemple în acest sens. Dar este de la sine înțeles că mult mai „comodă“ și mult mai avantajoasă pentru capitalul financiar este *acea* subordonare care este legată de pierderea independenței politice a țărilor și popoarelor subordonate. Țările semicoloniale sînt caracteristice în această

privință ca formă „intermediară“. E de la sine înțeles că lupta în jurul acestor țări semidependente trebuia să se ascute în mod deosebit în epoca capitalului financiar, când restul lumii este deja împărțit.

Politica colonialistă și imperialismul au existat și înaintea stadiului contemporan al capitalismului și chiar înaintea capitalismului. Roma, bazată pe sclavaj, ducea o politică colonialistă și practica imperialismul. Dar considerațiile „generale“ pe tema imperialismului, care dau uitării sau pun pe planul al doilea deosebirea fundamentală dintre formațiunile social-economice, devin inevitabil banalități deșarte sau fanfaronadă goală, de felul comparației dintre „marea Romă și marea Britanie“ *. Până și politica colonialistă capitalistă din stadiile *precedente* ale capitalismului se deosebește în mod esențial de politica colonialistă a capitalului financiar.

Particularitatea esențială a capitalismului contemporan este dominația uniunilor monopoliste ale marilor întreprinzători. Monopolurile de acest fel sînt deosebit de trainice atunci cînd *toate* sursele de materii prime sînt concentrate într-o singură mîină, și am văzut de cîtă perseverență dau dovadă uniunile internaționale ale capitaliștilor în eforturile lor de a smulge din mîinile rivalului orice posibilitate de concurență, de a acapara, de pildă, zăcămintele de minereu de fier sau zăcămintele de petrol etc. Numai posedarea coloniei oferă garanția deplină a succesului monopolului împotriva oricăror surprize în lupta cu rivalul, inclusiv în cazul cînd acesta din urmă s-ar gîndi să se apere introducînd prin lege monopolul de stat. Cu cît mai înalt e gradul de dezvoltare a capitalismului, cu cît mai simțită se face lipsa de materii prime, cu cît mai ascuțite sînt concurența și goana după izvoare de materii prime în lumea întreagă, cu atît mai înverșunată este lupta pentru dobîndirea de colonii.

„Se poate face chiar afirmația — scrie Schilder —, care unora le va părea, poate, paradoxală, că într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat creșterea populației orășenești și industriale ar putea să fie frînată mai

* C. P. Lucas. „Greater Rome and Greater Britain“. Oxf., 1912, sau Earl of Cromer. „Ancient and modern Imperialism“. L., 1910.

curînd de lipsa de materii prime pentru industrie decît de o lipsă de produse alimentare“. Aşa, de pildă, devine tot mai acută lipsa lemnului, care se scumpeşte mereu, lipsa de piele, de materii prime pentru industria textilă. „Uniunile industriaşilor încearcă să creeze un echilibru între agricultură şi industrie pe scara întregii economii mondiale; drept exemplu ar putea fi citate uniunea internaţională a asociaţiilor filaturilor de bumbac din principalele state industriale, înfiinţată în 1904, şi uniunea europeană a asociaţiilor filaturilor de in, organizată după acelaşi model în 1910“*.

Reformiştii burghezi, şi printre ei îndeosebi kautskiştii de azi, caută, desigur, să diminueze importanţa acestor fapte, afirmînd că materiile prime „s-ar putea“ procura pe piaţa liberă fără „costisitoarea şi primejdioasa“ politică colonialistă, că oferta de materii prime „ar putea“ fi enorm sporită printr-o „simplă“ îmbunătăţire a condiţiilor agriculturii în general. Dar aceste afirmaţii se transformă într-o apologie a imperialismului, într-o încercare de a-l prezenta într-o lumină favorabilă, pentru că la baza lor se află ignorarea principalei particularităţi a capitalismului contemporan: monopolurile. Piaţa liberă devine tot mai mult de domeniul trecutului, syndicatele şi trusturile monopoliste o restrîng zi de zi, iar „simpla“ îmbunătăţire a condiţiilor agriculturii se reduce la o îmbunătăţire a situaţiei maselor, la o mărire a salariilor şi micşorare a profitului. Unde oare, în afară de închipuirea mieroşilor reformişti, există trusturi care să se îngrijească de situaţia maselor, în loc să tindă spre cucerirea de colonii?

Pentru capitalul financiar au importanţă nu numai izvoarele de materii prime deja descoperite, ci şi cele eventuale, căci în zilele noastre tehnica se dezvoltă cu o repeziciune nemaipomenită, iar pămînturi care azi nu pot fi valorificate ar putea fi puse în valoare mîine dacă vor fi găsite noi metode (şi pentru aşa ceva o mare bancă poate să organizeze o expediţie specială de ingineri, agronomi etc.), dacă vor fi făcute mari investiţii de capital. Ace-

* Schilder, op. cit., p. 38—42.

lași lucru se poate spune și despre prospectarea bogățiilor minerale, despre noi metode de prelucrare și de valorificare a unora sau altora dintre materiile prime etc. etc. De aici tendința inevitabilă a capitalului financiar de a-și largi teritoriul economic și chiar teritoriul în general. Așa cum trusturile își capitalizează bunurile printr-o evaluare făcută la prețuri de două-trei ori mai mari decât cele reale, scontînd profiturile „posibile” în viitor (și nu în prezent), scontînd rezultatele viitoare ale monopolului, tot așa și capitalul financiar în general tinde să acapareze cît mai multe pămînturi de orice fel, indiferent de locul unde s-ar afla și de mijloacele care trebuie folosite în acest scop, scontînd eventualele izvoare de materii prime și temîndu-se să nu rămîna în urmă în lupta acerbă pentru ultimele bucăți neîmpărțite încă ale lumii sau pentru reîmpărțirea celor deja împărțite.

Capitaliștii englezi caută în fel și chip să dezvolte producția bumbacului în colonia lor Egipt: în 1904, din cele 2 300 000 ha de pămînt cultivabil din această țară, 600 000, adică mai mult de un sfert, erau cultivate cu bumbac. Rușii fac la fel în colonia lor Turkestan, pentru că în felul acesta își pot bate mai ușor concurenții din străinătate, pot ajunge mai ușor la monopolizarea izvoarelor de materie primă, la crearea unui trust textil mai economic și mai rentabil, cu o producție „combinată”, în care toate fazele producției și prelucrării bumbacului să fie concentrate în aceleași mîini.

Interesele exportului de capital generează și ele tendința spre cucerirea de colonii, căci pe piața colonială este mai ușor (iar uneori numai acolo este posibil) să uzezi de căi monopoliste pentru înlăturarea concurentului, pentru asigurarea livrărilor, pentru consolidarea „legăturilor” corespunzătoare etc.

Suprastructura extraeconomică ce se înalță pe baza capitalului financiar, politica acestuia din urmă, ideologia lui accentuează tendința spre cuceriri coloniale. „Capitalul financiar nu vrea libertate, ci dominație”, spune, pe bună dreptate, Hilferding. Iar un autor burghez francez, dezvoltînd și completînd parcă sus-citatele idei ale lui Cecil

Rhodes *, scrie că la cauzele economice ale politicii colonialiste contemporane trebuie adăugate și cauze sociale : „Ca urmare a faptului că viața devine o problemă tot mai complicată, ca urmare a greutăților care apasă nu numai asupra maselor muncitorești, ci și asupra claselor mijlocii, în toate țările cu o civilizație mai veche se acumulează «multă nerăbdare, întăritare și ură, care amenință liniștea publică ; energiilor scoase dintr-un anumit fâgaș de clasă trebuie să li se găsească o întrebuintare, să li se dea de lucru în afara țării respective, spre a se evita o explozie înăuntrul ei»“ **.

Cînd vorbim de politica colonialistă din epoca imperialismului capitalist, trebuie să remarcăm că capitalul financiar și politica internațională corespunzătoare intereselor lui, care se reduce la lupta dintre marile puteri pentru împărțirea economică și politică a lumii, creează o serie întregă de forme *intermediare* de dependență de stat. Tipice pentru această epocă sînt nu numai cele două grupuri principale de țări, și anume țările posesoare de colonii și coloniile, ci și variatele forme de țări dependente, care, din punct de vedere politic, formal, sînt independente, dar care în realitate sînt prinse într-o rețea de legături de dependență financiară și diplomatică. Despre una din aceste forme — semicoloniiile — am vorbit mai înainte. Exemplul unei alte forme ni-l oferă Argentina, de pildă.

„America de Sud, și îndeosebi Argentina — scrie Schulze-Gaevernitz în lucrarea sa consacrată imperialismului britanic —, este sub raport financiar atît de dependentă de Londra, încît o putem numi aproape o colonie comercială engleză ***. Capitalurile investite de Anglia în Argentina sînt evaluate de Schilder, pe baza rapoartelor din 1909 ale consulului Austro-Ungariei la Buenos Aires, la suma de 8 ³/₄ miliarde de franci. Ne putem ușor închipui ce legături strînse se stabilesc în vir-

* Vezi volumul de față, p. 382 — *Nota red.*

** Wahl. „La France aux colonies“, citat de Henri Russier în „Le Partage de l'Océanie“, P., 1905, p. 165.

*** Schulze-Gaevernitz. „Britischer Imperialismus und englischer Freihandel zu Beginn des 20-ten Jahrhunderts“. Lpz., 1906, p. 318. Același lucru spune și Sartorius v. Waltershausen. „Das volkswirtschaftliche System der Kapitalanlage im Auslande“. Berlin, 1907, S. 46.

tutea acestui fapt între capitalul financiar englez — și „prietena“ lui credincioasă, diplomația engleză —, de o parte, și burghezia Argentinei, cercurile conducătoare ale întregii ei vieți economice și politice, de altă parte.

O formă oarecum diferită de dependență financiară și diplomatică, în condiții de independență politică, este aceea pe care ne-o oferă exemplul Portugaliei. Portugalia este un stat independent, suveran, dar în fapt ea se află de mai bine de 200 de ani, încă de pe vremea războiului pentru succesiunea spaniolă (1701—1714), sub protectoratul Angliei. Anglia a apărat Portugalia și coloniile acesteia pentru a-și întări propriile ei poziții în lupta cu adversarii săi — Spania și Franța. Ea a obținut în schimb avantaje comerciale, condiții mai bune pentru exportul de mărfuri și, mai ales, pentru exportul de capital în Portugalia și în coloniile ei, a căpătat posibilitatea de a se folosi de porturile și de insulele portugheze, de cablurile telegrafice portugheze etc. etc. * Asemenea relații între diferite state mari și mici au existat întotdeauna, dar în epoca imperialismului capitalist ele devin un sistem general, fac parte integrantă din ansamblul relațiilor de „împărțire a lumii“, se transformă în verigi ale lanțului de operații ale capitalului financiar mondial.

Pentru a încheia cu problema împărțirii lumii, trebuie să mai menționăm următoarele. Nu numai literatura americană de după războiul spaniolo-american și cea engleză de după războiul anglo-bur au pus această problemă cât se poate de deschis și în termeni cât se poate de preciși la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea; nu numai literatura germană, care a urmărit mai „geloasă“ ca oricare alta succesele „imperialismului britanic“, a cercetat sistematic acest fenomen. Și în literatura burgheză franceză, această problemă a fost pusă într-un cadru destul de larg și în termeni destul de preciși, în limitele îngăduite de punctul de vedere burghez. Ne referim la istoricul Driault, care, în cartea sa „Problemele politice și sociale de la sfârșitul secolului al XIX-lea“, în capitolul „Marile puteri și împărțirea

* Schilder, op. cit., vol. I, p. 160—161.

lumii“, scrie următoarele : „În anii din urmă, toate teritoriile libere de pe glob, cu excepția Chinei, au fost ocupate de puterile europene și de America de Nord. Pe acest teren s-au și produs câteva conflicte și deplasări de influență, care prevestesc zguduirii mai cumplite într-un viitor apropiat. Căci națiunile trebuie să se grăbească : cine nu s-a asigurat la timp riscă să nu-și capete niciodată partea și să nu poată participa la acea vastă exploatare a globului pămîntesc care va fi unul dintre faptele esențiale ale secolului următor (adică al XX-lea). De aceea Europa și America au fost cuprinse în ultimul timp de febra expansiunilor coloniale, de febra «imperialismului», care este cea mai remarcabilă trăsătură caracteristică a sfîrșitului secolului al XIX-lea“. Și autorul adăuga : „În această împărțire a lumii, în această goană turbată după comorile și marile piețe ale globului, forța relativă a imperiilor întemeiate în secolul acesta, al XIX-lea, se află în totală disproporție cu locul pe care-l ocupă în Europa națiunile care le-au întemeiat. Puterile care predomină în Europa și care hotărăsc destinele ei *nu* sînt în aceeași măsură preponderente în lumea întregă. Și cum forța colonială, speranța de a dobîndi bogății încă neevaluate se va repercuta evident asupra forței relative a puterilor europene, problema colonială — «imperialismul», dacă vreți —, care a și modificat condițiile politice din Europa însăși, le va modifica din ce în ce mai mult“*.

VII. IMPERIALISMUL, STADIU DEOSEBIT AL CAPITALISMULUI

Trebuie să încercăm acum să facem o sinteză a celor spuse mai sus despre imperialism și să tragem anumite concluzii. Imperialismul a apărut ca o dezvoltare și continuare directă a însușirilor esențiale ale capitalismului în general. Dar capitalismul a devenit imperialism capitalist numai pe o anumită treaptă, foarte înaltă, a dezvoltării lui, atunci cînd unele însușiri esențiale ale capitalismului au început să se transforme în contrarul lor, cînd pe toată linia s-au format și au ieșit la iveală trăsăturile unei epoci

* J. - E. Driault. „Problèmes politiques et sociaux“. P., 1900, p. 299.

de tranziție de la capitalism la o formațiune social-economică superioară. Din punct de vedere economic, esențial în acest proces este faptul că libera concurență capitalistă este înlocuită cu monopolurile capitaliste. Libera concurență este însușirea esențială a capitalismului și a producției de mărfuri în general; monopolul este antipodul liberei concurențe, dar aceasta din urmă a început să se transforme sub ochii noștri în monopol, creînd marea producție, înlăturînd mica producție, înlocuind-o pe cea dinții printr-o producție și mai mare, ducînd concentrarea producției și a capitalului pînă la un punct în care ea a început să genereze și generează monopolul: carteluri, syndicate, trusturi, precum și capitalul, care se contopește cu acestea din urmă, al unei duzini de bănci operînd cu miliarde. În același timp, monopolurile, generate de libera concurență, nu o înlătură pe aceasta, ci există deasupra ei și alături de ea, creînd astfel o serie de contradicții, fricțiuni și conflicte deosebit de ascuțite. Monopolul este trecerea de la capitalism la un sistem superior.

Dacă ar fi necesar să se dea imperialismului o definiție cît se poate de scurtă, ar trebui să se spună că imperialismul este stadiul monopolist al capitalismului. O asemenea definiție ar cuprinde principalul, căci, pe de o parte, capitalul financiar este capitalul bancar al cîtorva bănci monopoliste foarte mari contopit cu capitalul uniunilor monopoliste de industriași, iar pe de altă parte împărțirea lumii înseamnă trecerea de la o politică colonialistă care se extinde nestînjenit asupra unor regiuni neocupate încă de nici un stat capitalist la o politică colonialistă de stăpînire exclusivă a teritoriilor globului împărțit în întregime.

Dar, deși comode, pentru că rezumă principalul, definițiile prea scurte sînt totuși insuficiente din moment ce din ele trebuie să deducem în mod special trăsături cît se poate de esențiale ale fenomenului care se cere definit. De aceea, fără a uita semnificația convențională și relativă a tuturor definițiilor în general, care nu pot îmbrățișa niciodată legăturile multilaterale ale unui fenomen în dezvoltarea sa deplină, trebuie să dăm imperialismului o definiție care să cuprindă următoarele cinci trăsături esen-

țiale : 1) concentrarea producției și a capitalului, concentrare care a atins o treaptă de dezvoltare atât de înaltă, încît a creat monopolurile, care au un rol hotărîtor în viața economică ; 2) contopirea capitalului bancar cu cel industrial și formarea, pe baza acestui „capital financiar“, a unei oligarhii financiare ; 3) exportul de capital, spre deosebire de exportul de mărfuri, capătă o însemnătate deosebit de mare ; 4) se formează uniuni monopoliste internaționale ale capitaliștilor, care împart între ele lumea, și 5) împărțirea teritorială a globului pămîntesc între cele mai mari puteri capitaliste a luat sfîrșit. Imperialismul este capitalismul ajuns în stadiul de dezvoltare în care s-a statornicit dominația monopolurilor și a capitalului financiar, a căpătat o însemnătate deosebit de mare exportul de capital, a început împărțirea lumii între trusturile internaționale și a luat sfîrșit împărțirea întregului teritoriu al globului între cele mai mari țări capitaliste.

Mai încolo vom vedea cum poate și cum trebuie să fie definit altfel imperialismul, dacă avem în vedere nu numai noțiunile pur economice fundamentale (la care se limitează definiția de mai sus), ci și locul istoric al acestui stadiu al capitalismului în raport cu capitalismul în general, sau raportul dintre imperialism și cele două curente principale din mișcarea muncitorească. Aici însă trebuie să subliniem că, în accepția arătată, imperialismul reprezintă, fără îndoială, un stadiu deosebit al dezvoltării capitalismului. Pentru a da cititorului posibilitatea de a-și face o idee cît mai fundamentată despre imperialism, am căutat cu tot dinadinsul să cităm cît mai multe opinii exprimate de economiști *burghezi* care se văd nevoiți să recunoască faptele incontestabile privind economia contemporană a capitalismului. În același scop am reprodus date statistice amănunțite care permit să se vadă în ce măsură a crescut capitalul bancar etc., în ce anume și-a găsit expresia trecerea cantității în calitate și transformarea capitalismului dezvoltat în imperialism. E, firește, de prisos să mai spunem că în natură și în societate toate hotarele sînt relative și mobile și că ar fi lipsit de sens să ne lansăm în controverse pe tema, de pildă, în care an

anume sau în care deceniu a avut loc statornicirea „definitivă“ a imperialismului.

Dar în ceea ce privește definiția imperialismului trebuie să arătăm că sîntem în totală divergență, în primul rînd, cu Karl Kautsky, principalul teoretician marxist din epoca așa-zisei Internaționale a II-a, adică din epoca 1889—1914. Împotriva ideilor fundamentale exprimate în definiția pe care am dat-o noi imperialismului, Kautsky s-a pronunțat în termeni categorici și în 1915, și chiar încă în noiembrie 1914, declarînd că prin imperialism nu trebuie să înțelegem o „fază“ sau o treaptă în dezvoltarea economiei, ci o politică, și anume o anumită politică „preferată“ de capitalul financiar, că imperialismul nu trebuie „identificat“ cu „capitalismul contemporan“, că, dacă prin imperialism trebuie să înțelegem „toate fenomenele capitalismului contemporan“ — cartelurile, protecționismul, dominația financiarilor, politica colonialistă —, înseamnă că problema dacă imperialismul constituie o necesitate pentru capitalism se reduce la „o tautologie arhiplată“, căci nimeni nu va contesta, „firește, că imperialismul constituie o necesitate vitală pentru capitalism“ etc. Pentru a înfățișa cît mai exact ideea lui Kautsky, vom reproduce definiția pe care a dat-o el imperialismului și care este direct îndreptată împotriva esenței ideilor expuse de noi (căci obiecțiile venind din tabăra marxiștilor germani, care de ani de zile propagă asemenea idei, îi sînt de mult cunoscute lui Kautsky ca obiecții ale unui anumit curent din sînul marxismului).

Iată definiția lui Kautsky :

„Imperialismul este un produs al capitalismului industrial care a atins un grad înalt de dezvoltare. El constă în tendința fiecărei națiuni capitaliste industriale de a-și anexa sau subordona regiuni *agrare* (subliniat de Kautsky) din ce în ce mai mari, indiferent de națiunile care populează aceste teritorii“ *

Această definiție nu e bună de nimic, pentru că desprinde în mod unilateral, adică arbitrar, numai o singură problemă (deși extrem de importantă atît privită în sine,

* „Die Neue Zeit“, 1914, 2 (vol. 32), p. 909, din 11 septembrie 1914. Cf. 1915, 2, p. 107 și urm.

cît și în legătura ei cu imperialismul) — problema națională, legînd-o în mod arbitrar și greșit numai de capitalul industrial din țările care anexează alte națiuni și scoțînd în evidență, tot atît de arbitrar și de greșit, anexarea de regiuni agrare.

Imperialismul este tendința spre anexiuni — iată la ce se reduce partea *politică* a definiției lui Kautsky. Este o idee justă, dar extrem de incompletă, deoarece din punct de vedere politic imperialismul înseamnă în general tendința spre violență și reacțiune. Pe noi însă ne preocupă aici aspectul *economic* al problemei, pe care însuși Kautsky l-a introdus în definiția sa. Erorile din definiția lui Kautsky sar în ochi. Caracteristic pentru imperialism nu-i *nicidecum* capitalul industrial, ci cel financiar. Nu este întîmplător faptul că în Franța tocmai dezvoltarea deosebit de rapidă a capitalului *financiar*, concomitent cu slăbirea celui industrial, a provocat, cu începere din penultimul deceniu al secolului trecut, o ascuțire extremă a politicii anexioniste (colonialiste). Caracteristică pentru imperialism este tocmai tendința de a anexa *nu numai* regiuni agrare, ci chiar și regiuni dintre cele mai industriale (poftele germane în privința Belgiei, poftele franceze în privința Lorenei), căci, în primul rînd, faptul că împărțirea lumii e deja terminată face ca la o *reîmpărțire* imperialiștii să întindă mîna spre *orice* fel de teritorii, iar în al doilea rînd, esențială pentru imperialism este rivalitatea între cîteva mari puteri care tind spre hegemonie, adică spre acaparare de teritorii nu atît direct pentru sine, cît pentru a-l slăbi pe adversar și a submina hegemonia *lui* (Belgia este pentru Germania deosebit de importantă ca punct de sprijin împotriva Angliei; Bagdadul, pentru Anglia, ca punct de sprijin împotriva Germaniei etc.).

Kautsky se referă în special — și în repetate rînduri — la englezi, care ar fi stabilit semnificația pur politică a cuvîntului imperialism în accepția pe care i-o dă Kautsky. Să luăm pe englezul Hobson. În lucrarea sa „Imperialismul“, apărută în 1902, citim :

„Noul imperialism se deosebește de cel vechi, în primul rînd, prin aceea că în locul tendințelor unui singur impe-

riu în creștere el pune teoria și practica unor imperii rivale, fiecare dintre ele fiind călăuzit de aceeași poftă de expansiune politică și de profit comercial, iar în al doilea rînd prin aceea că interesele financiare sau cele legate de investițiile de capital predomină asupra intereselor comerciale*.

Vedem, așadar, că referirea lui Kautsky la englezi în general este lipsită de orice temei real (el s-ar fi putut referi cel mult la imperialismul englezi vulgari sau la apologeții fățiși ai imperialismului). Vedem cum Kautsky, pretinzându-se a fi în continuare un apărător al marxismului, face în fapt un pas înapoi în comparație cu *social-liberalul* Hobson, care apreciază *mai just* cele două particularități „istoric-concrete ale imperialismului contemporan” (definiția lui Kautsky nu este decît o mostră de desconsiderare a concretului istoric !): 1) concurența dintre *cîteva* imperialismisme și 2) predominarea financiarului asupra negustorului. Dar cînd se vorbește mai ales de anexarea unei țări agrare de către o țară industrială, înseamnă că pe primul plan se pune rolul predominant al negustorului.

Definiția lui Kautsky este nu numai greșită și nemarxistă. Ea servește ca bază unui întreg sistem de concepții care o rup — pe toată linia — și cu teoria marxistă, și cu practica marxistă, lucru despre care vom mai vorbi în cele ce urmează. Este cît se poate de puerilă logomahia stîrnită de Kautsky pe tema dacă treapta contemporană a capitalismului trebuie să fie numită imperialism sau treapta a capitalului financiar. Numiți-o cum vreți ; asta n-are nici o importanță. Esențialul e că el, Kautsky, rupe politica imperialismului de economia lui, vorbind de anexiuni ca despre o politică „preferată” de capitalul financiar și opunîndu-i o altă politică burgheză, care ar fi posibilă pe aceeași bază a capitalului financiar. Reiese că monopolurile în domeniul economic ar fi compatibile cu metode nemonopoliste, neviolente, neanexioniste în domeniul politic. Reiese că împărțirea teritorială a globului, care a fost încheiată tocmai în epoca capitalului financiar și care generează specificul formelor actuale ale rivalității

* Hobson. „Imperialism”. L., 1902, p. 324.

dintre marile state capitaliste, ar fi compatibilă cu o politică neimperialistă. Rezultă o cocoloșire, o estompare a celor mai fundamentale contradicții proprii treptei contemporane a capitalismului, în locul unei dezvoltări a adâncimii lor, rezultă reformism burghez în loc de marxism.

Kautsky polemizează cu Cunow, apologetul german al imperialismului și al anexiunilor, care argumentează simplist și cinic : imperialismul este capitalismul contemporan ; dezvoltarea capitalismului este inevitabilă și progresistă ; înseamnă deci că imperialismul este progresist și, în consecință, trebuie să ne prosternăm în fața lui și să-i cîntăm osanale ! Asta ne amintește de felul caricatural în care narodnicii înfățișau pe la 1894—1895 poziția marxiștilor ruși : dacă marxiștii consideră că în Rusia capitalismul este inevitabil și are un caracter progresist, înseamnă că trebuie să deschidă cârciumi și să se îndeletnicească cu sădirea capitalismului. Kautsky obiectează lui Cunow : Nu ! Imperialismul nu este capitalismul contemporan, ci numai una dintre formele politicii promovate de capitalismul contemporan, iar noi putem și trebuie să luptăm împotriva acestei politici, să luptăm împotriva imperialismului, împotriva anexiunilor etc.

La prima vedere, această obiecție pare pe deplin acceptabilă, dar în fapt nu înseamnă decît o propovăduire mai subtilă, mai disimulată (și de aceea mai primejdioasă) a împăcării cu imperialismul, căci o „luptă“ împotriva politicii trusturilor și băncilor care nu atinge bazele lor economice se reduce la reformism și pacifism burghez, la deziderate pioase și inofensive. A ocoli contradicțiile existente, a ignora pe cele mai importante dintre ele, în loc de a le dezvoltă în toată adâncimea lor, — iată la ce se rezumă teoria lui Kautsky, teorie care nu are nimic comun cu marxismul. Bineînțeles că o astfel de „teorie“ nu servește decît la apărarea ideii unității cu cei de teapa lui Cunow !

„Din punct de vedere pur economic — scrie Kautsky — nu este exclus ca sistemul capitalist să parcurgă încă o fază nouă : extinderea politicii cartelurilor asupra poli-

ticii externe, faza ultraimperialismului“ *, adică a supraimperialismului, a unirii imperialismelor din lumea întreagă, și nu a luptei dintre ele, faza suprimării războaielor în condițiile capitalismului, faza „exploatării în comun a lumii de către capitalul financiar unit pe scară internațională“ **.

De această „teorie a ultraimperialismului“ ne vom ocupa ceva mai jos, pentru a arăta în mod amănunțit cât de categoric și de irevocabil o rupe ea cu marxismul. Deocamdată însă, în conformitate cu planul general al acestei expuneri, trebuie să aruncăm o privire asupra datelor economice precise referitoare la această chestiune. Este oare „ultraimperialismul“ posibil „din punct de vedere pur economic“ sau nu e decît o ultraabsurditate?

Dacă prin punct de vedere pur economic înțelegem o abstracție „pură“, atunci tot ce se poate spune se va reduce la teza că dezvoltarea duce la crearea de monopoli, prin urmare la crearea unui monopol mondial unic, a unui trust mondial unic. Este o teză incontestabilă, dar și complet lipsită de conținut, în genul afirmației că „dezvoltarea duce“ la fabricarea produselor alimentare în laboratoare. În acest sens, „teoria“ ultraimperialismului este tot atît de absurdă cum ar fi o „teorie a ultraagriculturii“.

Dar dacă e vorba de condițiile „pur economice“ din epoca capitalului financiar ca epocă istorică concretă, al cărei început coincide cu primii ani ai secolului al XX-lea, răspunsul cel mai bun la abstracțiile searbede ale „ultraimperialismului“ (care servesc exclusiv tendinței ultra-reacționare de a abate atenția de la adîncimea contradicțiilor *existente*) constă în a le opune realitatea economică concretă a economiei mondiale contemporane. Vorbăria goală a lui Kautsky pe tema ultraimperialismului alimentează, între altele, ideea fundamental greșită, care aduce apă la moară apologeților imperialismului, că dominația capitalului financiar *ar atenua* inegalitatea dezvoltării economiei mondiale și contradicțiile dinăuntrul ei, pe cînd în realitate ea le *adîncește* ¹⁵⁴.

* „Die Neue Zeit“, 1914, 2 (vol. 32) din 11 septembrie 1914, p. 921. Cf. 1915, 2, p. 107 și urm.

** „Die Neue Zeit“, 1915, 1, din 30 aprilie 1915, p. 144.

În broșura sa „Introducere în economia mondială” *, R. Calwer încearcă să totalizeze principalele date pur economice care ne dau posibilitatea de a înfățișa în mod concret relațiile din cadrul economiei mondiale la hotarul dintre secolul al XIX-lea și al XX-lea. El împarte lumea întreagă în cinci „regiuni economice principale”: 1) regiunea Europei centrale (întreaga Europă fără Rusia și Anglia); 2) regiunea britanică; 3) regiunea rusă; 4) regiunea Asiei de răsărit și 5) regiunea americană, incluzând coloniile în „regiunile” statelor cărora le aparțin ele și „lăsînd la o parte” cîteva țări nerepartizate pe regiuni, cum sînt Persia, Afganistanul și Arabia în Asia, Marocul și Abisinia în Africa etc.

Iată, pe scurt, datele economice furnizate de Calwer cu privire la aceste regiuni :

Principalele regiuni economice ale lumii	Supra-	Popu-	Căi de		Comerț	Industria		
	față	lație	comunicație					
	milioane km ²	milioane de locuitori	căi ferate (mii km)	flota comercială (milioane de tone)	(importul și exportul laolaltă) (milioane de mărci)	extrație de cărbune (milioane tone)	producția de fontă (milioane de tone)	numărul fuzurilor în industria textilă (milioane)
1) regiunea Europei centrale	27,6	388	204	8	41	251	15	26
	** (23,6)	(146)						
2) regiunea britanică	28,9	398	140	11	25	249	9	51
	** (28,6)	(355)						
3) regiunea rusă	22	131	63	1	3	16	3	7
4) regiunea Asiei de răsărit	12	389	8	1	2	8	0,02	2
5) regiunea americană	30	148	379	6	14	245	14	19

Vedem aici trei regiuni în care capitalismul a atins un grad înalt de dezvoltare (sînt puternic dezvoltate și căile de comunicație, și comerțul, și industria): regiunea Europei centrale, regiunea britanică și cea americană. Printre

* R. Calwer, „Einführung in die Weltwirtschaft”. Brl., 1906.

** În paranteză se arată suprafața și populația coloniilor.

statele din aceste regiuni sînt trei care domină lumea : Germania, Anglia și Statele Unite ale Americii. Rivalitatea imperialistă și lupta dintre ele au căpătat un caracter extrem de ascuțit datorită faptului că Germania dispune de o regiune foarte mică și de puține colonii ; crearea „Europei centrale“ aparține încă viitorului și această regiune se naște în focul unei lupte înverșunate. Deocamdată, trăsătura caracteristică a întregii Europe este fărîmîțarea politică. În regiunile britanică și americană concentrarea politică este, dimpotrivă, foarte mare, dar aici există o disproporție enormă între întinsele colonii ale celei dintîi și extrem de micile colonii ale celei de-a doua. Or, în colonii, capitalismul abia începe să se dezvolte. Lupta pentru America de Sud devine tot mai ascuțită.

În celelalte două regiuni — regiunea rusă și cea a Asiei de răsărit —, capitalismul este slab dezvoltat. În cea dintîi, densitatea populației este extrem de mică, iar în cea de-a doua, extrem de mare ; în cea dintîi, concentrarea politică este mare, pe cînd în cea de-a doua, ea lipsește cu desăvîrșire. Împărțirea Chinei abia a început, și lupta dintre Japonia, Statele Unite etc. pentru împărțirea acestei țări se ascute tot mai mult.

Priviți acum în lumina acestei realități — enorma diversitate a condițiilor economice și politice, extrema discrepanță dintre ritmurile de dezvoltare ale diferitelor țări etc., lupta înverșunată dintre statele imperialiste — basmul stupid al lui Kautsky despre un ultraimperialism „pașnic“. Ce altceva este aceasta dacă nu încercarea reacționară a unui mic-burghez speriat de a se ascunde de cumplita realitate ? Nu este oare clar că cartelurile internaționale, care lui Kautsky i se par a fi germenii „ultraimperialismului“ (așa cum prepararea tabletelor în laborator „ar putea“ fi considerată drept germene al ultraagriculturii), ne oferă un exemplu de împărțire și *reîmpărțire* a lumii, de trecere de la o împărțire pașnică la una nepașnică și viceversa ? Nu este oare clar că capitalul financiar din S.U.A. și din alte țări, care cu participarea Germaniei și-a împărțit în chip pașnic lumea întreagă — bunăoară, în cadrul sindicatului internațional al șinelor de cale ferată sau al trustului internațional al

navigației comerciale —, *reîmparte* acum aceeași lume pe baza noului raport de forțe, care se schimbă pe cale cu totul nepașnică ?

Capitalul financiar și trusturile nu slăbesc, ci accentuează deosebirea în ceea ce privește ritmul de dezvoltare a diferitelor părți ale economiei mondiale. Și din moment ce raportul de forțe s-a schimbat, în ce alt mod ar putea fi rezolvate, în condițiile capitalismului, contradicțiile existente dacă nu prin *forță* ? Date extrem de precise cu privire la ritmul diferit de dezvoltare a capitalismului și a capitalului financiar în întreaga economie mondială găsim în statistica căilor ferate*. În ultimele decenii de dezvoltare imperialistă, lungimea căilor ferate a crescut după cum urmează :

	Căi ferate (în mil km)		
	1890	1913	+
Europa	224	346	+122
Statele Unite ale Americii	268	411	+143
Toate coloniile	82	210	+128
Statele independente și semiindependente din Asia și America....	43	137	+ 94
	125	347	+222
<i>Total</i>	617	1 104	

Mai rapid ca oriunde, așadar, s-au dezvoltat căile ferate în colonii și în țările independente (și semiindependente) din Asia și America. Se știe că capitalul financiar al celor mai mari 4—5 state capitaliste taie și spânzură aici nestânjenit. Două sute de mii de kilometri de linii ferate noi în colonii și în alte țări ale Asiei și Americii înseamnă peste 40 de miliarde de mărci capital nou investit, în condiții deosebit de avantajoase, cu garanții speciale de rentabilitate, cu comenzi grase pentru oțelării etc. etc.

Mai rapid ca oriunde se dezvoltă capitalismul în colonii și în țările de peste ocean. Dintre ele se ridică *noi* puteri imperialiste (Japonia). Lupta dintre imperialismele mondiale se ascute. Crește tributul pe care-l ia capitalul financiar de la întreprinderile deosebit de rentabile din colonii

* Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1915 ; Archiv für Eisenbahnwesen, 1892 ; unele date de amănunt cu privire la repartizarea căilor ferate între coloniile diferitelor țări pe 1890 au trebuit să fie calculate cu oarecare aproximație¹⁰⁸.

și din țările de peste ocean. La împărțirea acestei „prăzi”, o parte excepțional de mare revine unor țări care nu dețin întotdeauna locul întâi în ceea ce privește ritmul de dezvoltare a forțelor de producție. În statele cele mai mari, luate laolaltă cu coloniile lor, lungimea căilor ferate era după cum urmează :

	(în mii km)		
	1890	1913	
Statele Unite	268	413	+145
Imperiul britanic	107	208	+101
Rusia	32	78	+ 46
Germania	43	68	+ 25
Franța	41	63	+ 22
<i>Total în aceste 5 state</i>	<i>491</i>	<i>830</i>	<i>+339</i>

Așadar, circa 80% din lungimea totală a căilor ferate sînt concentrate în mîinile celor 5 mari puteri. Dar concentrarea *proprietății* asupra acestor căi, concentrarea capitalului financiar este incomparabil mai mare, căci milionarii englezi și francezi, de pildă, dețin o parte foarte mare din acțiunile și obligațiunile căilor ferate americane, ruse etc.

Datorită coloniilor sale, Anglia și-a extins rețeaua „sa” feroviară cu 100 000 km, de patru ori mai mult decît Germania. Este însă îndeobște cunoscut că în acest răstimp dezvoltarea forțelor de producție ale Germaniei, și în special dezvoltarea producției de cărbune și de fier, a avut un ritm incomparabil mai rapid decît în Anglia, fără să mai vorbim de Franța și de Rusia. În 1892, Germania a produs 4 900 000 de tone de fontă, față de 6 800 000 de tone cît a produs Anglia, pe cînd în 1912 producția ei de fontă a fost de 17 600 000 de tone, față de 9 000 000 în Anglia, ceea ce înseamnă o precumpănire enormă asupra Angliei ! * Se pune întrebarea : *în condițiile capitalismului*, ce alt mijloc, în afară de război, putea să existe pentru înlăturarea neconcordanței dintre dezvoltarea forțelor de

* Cf., de asemenea, Edgar Crammond, „The Economic Relations of the British and German Empires”, în „Journal of the Royal Statistical Society”, 1914, July, pp. 777 ss.

producție și acumularea capitalului, de o parte, și împărțirea coloniilor și a „sferelor de influență” ale capitalului financiar, de altă parte ?

VIII. PARAZITISMUL ȘI PUTREFACTIA CAPITALISMULUI

Trebuie să examinăm acum o altă latură foarte importantă a imperialismului, căreia în majoritatea considerațiilor pe această temă i se acordă prea puțină importanță. Una dintre deficiențele marxistului Hilferding este că el a făcut aici un pas înapoi față de nemarxistul Hobson. Vorbim de parazitismul propriu imperialismului.

După cum am văzut, principala bază economică a imperialismului o constituie monopolul. Acesta este un monopol capitalist sau, cu alte cuvinte, unul izvorât din capitalism și care, în condițiile generale ale capitalismului, ale producției de mărfuri și ale concurenței, se află într-o contradicție permanentă și ireductibilă cu aceste condiții generale. Cu toate acestea, ca orice monopol, el generează inevitabil o tendință spre stagnare și putrefacție. În măsura în care se stabilesc, fie și numai temporar, prețuri de monopol, în aceeași măsură dispar pînă la un anumit grad stimulentele progresului tehnic, și deci ale oricărui alt progres, ale oricărui mers înainte, în aceeași măsură apare, de asemenea, posibilitatea economică de a frîna în mod artificial progresul tehnic. Un exemplu : în America, un oarecare Owens a inventat o mașină pentru fabricarea sticlelor care înseamnă o adevărată revoluție în acest domeniu. Cartelul german al fabricanților de sticle a cumpărat brevetele lui Owens și le-a închis în sertar, împiedicînd astfel folosirea lor. Firește că în condițiile capitalismului monopolul nu este niciodată în stare să înlăture cu desăvîrșire și pentru foarte mult timp concurența de pe piața mondială (acesta este, de altfel, unul dintre motivele pentru care teoria ultraimperialismului este o teorie absurdă). Firește că posibilitatea de a reduce cheltuielile de producție și de a mări profiturile prin introducerea unor perfecționări tehnice acționează în favoarea schimbărilor. Dar *tendința* spre stagnare și putrefacție, proprie monopolului, continuă să acționeze la rîndul

ei, și în unele ramuri ale industriei, în unele țări, pentru anumite intervale de timp, ea devine precumpănitoare.

Monopolul stăpînirii unor colonii deosebit de întinse, bogate sau favorabil așezate acționează în aceeași direcție.

Mai departe. Imperialismul înseamnă o acumulare uriașă de capital bănesc într-un număr mic de țări, acumulare care, după cum am văzut, se ridică la 100—150 de miliarde de franci în hîrtii de valoare. De aici rezultă o creștere extraordinară a clasei sau, mai exact, a păturii rentierilor, adică a persoanelor care trăiesc din „tăierea cupoanelor“ și care nu au nici o legătură cu vreo întreprindere, unica lor profesiune fiind trîndăvia. Exportul de capital, una dintre cele mai importante baze economice ale imperialismului, accentuează și mai mult această totală lipsă de legătură a păturii rentierilor cu producția și imprimă întregii țări care trăiește din exploatarea muncii cîtorva colonii și țări de dincolo de ocean pecetea parazitismului.

„În 1893 — scrie Hobson — capitalul englez investit în străinătate reprezenta circa 15% din întreaga avere a Regatului Unit“*. Reamintim că, în perioada 1893—1915, acest capital s-a mărit aproximativ de două ori și jumătate. „Imperialismul agresiv — citim mai departe la Hobson —, care-l costă atît de scump pe contribuabil și care are pentru industriaș și comerciant o însemnătate atît de mică..., constituie o sursă de mari profituri pentru capitalistul care caută plasament pentru capitalul său“... (în limba engleză, această noțiune se exprimă printr-un singur cuvînt: „investor“, adică „investitor de capital“, rentier)... „Întregul venit anual pe care Marea Britanie îl obține din întregul său comerț exterior și colonial, din import și export, este evaluat de statisticianul Giffen la 18 000 000 l.st. (aproape 170 000 000 de ruble) în 1899, socotind 2¹/₂% la întreaga valoare a exportului și importului însumînd 800 000 000 l.st.“ Oricît de mare ar fi acest venit, el nu poate explica imperialismul agresiv al Marii Britanii, pe care-l explică însă foarte bine cele

* Hobson, p. 59, 60.

90 000 000—100 000 000 l. st. reprezentând venitul la capitalul „investit“, venitul păturii de rentieri.

Venitul rentierilor întrece *de cinci ori* venitul provenit din comerțul exterior al celei mai „comerciale“ țări din lume! Iată esența imperialismului și a parazitismului imperialist.

Noțiunea de „stat-rentier“ (Rentnerstaat) sau de stat-cămătar devine, de aceea, un termen curent în literatura economică referitoare la imperialism. Lumea s-a împărțit în două: pe de o parte, un mănunchi de state-cămătari, iar pe de alta, o majoritate uriașă formată din state debitoare. „Printre investițiile de capital în străinătate — scrie Schulze-Gaevernitz —, primul loc îl dețin cele care revin țărilor politicește dependente sau țărilor aliate: Anglia acordă împrumuturi Egiptului, Japoniei, Chinei, Americii de Sud. La nevoie, flota de război a Angliei joacă rolul de portărel. Forța politică a Angliei o apără împotriva revoltei debitorilor“*. În lucrarea sa „Sistemul economic al investițiilor de capital în străinătate“, Sartorius von Waltershausen spune că Olanda este un model de „stat-rentier“ și arată că, în momentul de față, Anglia și Franța sînt pe cale de a deveni și ele astfel de state**. Schilder consideră că cinci țări industriale — Anglia, Franța, Germania, Belgia și Elveția — au „un caracter pronunțat de țări creditoare“. Olanda nu este inclusă în această categorie numai pentru că e „slab dezvoltată din punct de vedere industrial“***. Statele Unite sînt o țară creditoare numai pe continentul american.

„Anglia — scrie Schulze-Gaevernitz — se transformă treptat dintr-un stat industrial într-un stat creditor. Cu toată creșterea absolută a producției industriale și a exportului de produse industriale, crește însemnătatea relativă pe care o au pentru întreaga economie națională veniturile provenite din dobînzi și dividende, din emisiuni, comisioane și speculații. După părerea mea, tocmai acest fapt constituie baza economică a avîntului imperialist. Între creditor și debitor se stabilesc legături mai trainice

* Schulze-Gaevernitz. „Br. Imp.“, p. 320 și altele.

** Sart. von Waltershausen. „D. Volkswirt. Syst. etc.“ Brl., 1907, Buch IV.

*** Schilder, p. 393.

decît între vînzător și cumpărător“ * . În ceea ce privește Germania, editorul revistei berlineze „Die Bank“, A. Lansburgh, scria în 1911, într-un articol intitulat „Germania — stat-rentier“, următoarele : „În Germania este frecvent ironizată preferința francezilor pentru viața de rentier, dar în același timp se uită că, în măsura în care e vorba de burghezie, condițiile din Germania devin din ce în ce mai asemănătoare cu cele din Franța“ ** .

Statul-rentier este statul capitalismului parazit, al capitalismului în putrefacție, și această împrejurare nu poate să nu aibă repercusiuni atît asupra tuturor condițiilor social-politice din țările respective, în general, cît și asupra celor două curente principale din mișcarea muncitorească, în special. Pentru a învedera cît mai convingător justetea acestei afirmații, dăm cuvîntul unui autor ca Hobson, care ca martor este cel mai „demn de crezare“, pentru că nu poate fi bănuț de părtinire față de „ortodoxismul marxist“, iar pe de altă parte este englez și cunoaște bine starea de lucruri din țara cea mai bogată atît în colonii și în capital financiar, cît și în experiență imperialistă.

Descriind, sub impresia încă proaspătă a războiului anglo-bur, legătura dintre imperialism și interesele „finanțiarilor“, creșterea profiturilor lor de pe urma comenzilor, a livrărilor etc., Hobson scria : „Dirigitorii acestei politici net parazitare sînt capitaliștii ; dar aceleași motive influențează și asupra atitudinii unor anumite categorii de muncitori. În multe orașe, principalele ramuri industriale depind de comenzile pe care le face statul ; imperialismul centrelor industriei metalurgice și de construcții navale se datorește în mare măsură acestui fapt“. După părerea autorului, slăbirea vechilor imperii a fost provocată de următoarele două împrejurări : 1) „parazitismul economic“ și 2) alcătuirea armatei din elemente provenite din rîndurile popoarelor dependente. „Prima este practica parazitismului economic, care constă în aceea că statul dominant folosește provinciile și coloniile sale, precum și țările dependente, în scopul îmbogățirii clasei sale conducă-

* Schulze-Gaevernitz. „Br. Imp.“, 122.

** „Die Bank“, 1911, 1, p. 10—11.

toare și al coruperii claselor sale de jos, pentru ca acestea să rămână docile“. Posibilitatea unei asemenea coruperi — sub orice formă s-ar face ea — presupune, adăugăm noi, existența unui profit înalt de monopol.

Referitor la cea de-a doua împrejurare, Hobson scrie : „Unul dintre cele mai stranii simptome ale orbirii imperialismului este ușurința cu care Marea Britanie, Franța și celelalte națiuni imperialiste pornesc pe acest drum. Marea Britanie a mers cel mai departe în această privință. Majoritatea bătăliilor prin care am cucerit imperiul nostru indian au fost duse de trupele noastre alcătuite din indigeni ; în India, ca și în Egipt în ultima vreme, mari armate permanente se află sub comanda unor britanici ; aproape toate războaiele pentru cucerirea Africii, cu excepția părții ei sudice, le-au purtat pentru noi indigenii“.

Perspectiva împărțirii Chinei îi sugerează lui Hobson următoarele considerații de ordin economic : „Cea mai mare parte din țările Europei occidentale ar putea căpăta atunci aspectul și caracterul pe care îl au astăzi unele regiuni din aceste țări : sudul Angliei, Riviera, regiunile din Italia și din Elveția, prin excelență turistice, locuite de bogătași, și anume : un mănunchi de aristocrați bogați care încasează dividende și pensii din îndepărtatul Orient, iar alături de ei un grup ceva mai mare de funcționari de carieră și de negustori și un număr mai mare de servitori și de muncitori din transporturi și din industria care lucrează la finisarea produselor. Principalele ramuri industriale ar dispărea, iar produsele alimentare și semifabricatele de mare consum ar veni ca tribut din Asia și din Africa“. „Iată ce perspective ne deschide o uniune mai largă a statelor occidentale, o federație europeană a marilor puteri ; ea nu numai că nu ar stimula progresul civilizației mondiale, ci ar putea crea imensa primejdie a unui parazitism occidental : separarea unui grup de națiuni industriale avansate, ale căror clase de sus primesc un tribut enorm din Asia și din Africa și cu ajutorul acestui tribut întrețin mari mase docile de funcționari și de slugi, care nu se mai ocupă cu producția de produse agricole și industriale de masă, ci cu prestarea de servicii personale sau cu o muncă industrială de importanță secun-

dară, sub controlul unei noi aristocrații — aristocrația finanței. Cei care nu ezită să respingă pur și simplu această teorie“ (trebuia spus : perspectivă), „pe motivul că nici nu merită să fie examinată, ar trebui să se gândească la condițiile economice și sociale existente azi în districtele din sudul Angliei, care au și fost aduse într-o astfel de situație. Ei ar trebui să se gândească ce extindere colosală ar putea lua acest sistem dacă China ar fi supusă controlului economic al unor asemenea grupuri de financiari, de «investitori de capital», controlului unor funcționari din aparatul lor de stat și economic care să pompeze profituri din cel mai mare rezervor potențial pe care l-a cunoscut vreodată lumea, în scopul de a consuma aceste profituri în Europa. Situația este, bineînțeles, mult prea complicată, iar jocul forțelor mondiale prea puțin susceptibil de calculare pentru a permite ca aceasta sau orice altă tălmăcire a viitorului într-o singură direcție să fie foarte verosimilă. Dar influențele care dirijează actualmente imperialismul Europei occidentale acționează în această direcție, și dacă nu vor întâmpina nici o împotrivire, dacă nu vor fi abătute în altă direcție, vor continua să acționeze tocmai în direcția unei asemenea desăvârșiri a procesului“ *.

Autorul are perfectă dreptate : *dacă* forțele imperialismului n-ar întâmpina împotrivire, ele ar duce tocmai la această situație. Semnificația unor „State Unite ale Europei“ în condițiile de azi, în condițiile imperialismului, este aici just apreciată. Ar trebui adăugat doar că și *înăuntrul* mișcării muncitorești oportuniștii, vremelnici învingători azi în majoritatea țărilor, „lucrează“ sistematic și perseverent tocmai în această direcție. Imperialismul, care înseamnă împărțirea lumii și exploatare, nu numai a Chinei, care înseamnă profituri înalte de monopol pentru un mănunchi de țări foarte bogate, creează posibilități economice pentru coruperea păturilor de sus ale proletariatului și prin aceasta alimentează oportunismul, încheagă și întărește tabăra oportuniștilor. Dar nu trebuie

* Hobson, pp. 103, 205, 144, 335, 386.

uitate forțele care acționează împotriva imperialismului în general și a oportunismului în special, forțe pe care, firește, nu poate să le vadă social-liberalul Hobson.

Oportunistul german Gerhard Hildebrand, care la timpul său a fost exclus din partid pentru apărarea imperialismului, dar care astăzi ar putea să fie liderul partidului așa-zis „social-democrat” din Germania, îl completează de minune pe Hobson, propovăduind ideea „Statelor Unite ale Europei occidentale” (fără Rusia) în vederea unor „acțiuni comune”... împotriva negrilor din Africa, împotriva „marii mișcări islamice”, pentru întreținerea unei „armate și flote puternice”, împotriva „coaliției chino-japoneze” * etc.

Descrierea „imperialismului britanic” în lucrarea lui Schulze-Gaevernitz ne arată aceleași trăsături de parazitism. Din 1865 pînă în 1898, venitul național al Angliei aproape s-a dublat, în timp ce venitul „provenit din străinătate” s-a mărit *de 9 ori*. Dacă „meritul” imperialismului constă în aceea că „îl deprinde pe negru cu munca” (fără constrîngere nu merge...), în schimb „primejdia” lui constă în aceea că „Europa va arunca munca fizică — mai întîi munca din agricultură și mine, iar apoi și muncile mai brute din industrie — pe umerii oamenilor de culoare, în timp ce ea se va mulțumi cu rolul de rentier, pregătind, poate, astfel emanciparea economică, iar apoi și emanciparea politică a raselor de culoare”.

În Anglia, tot mai multe terenuri sînt scoase din circuitul agricol și afectate sportului, distracțiilor pentru cei bogați. Despre Scoția — unde se află cele mai aristocratice terenuri de vînătoare și alte terenuri de sport — se spune că „trăiește grație trecutului ei și d-lui Carnegie” (miliarدار american). Numai pentru alergările de cai și pentru vînătoarea de vulpi, Anglia cheltuiește anual 14 000 000 l.st. (cam vreo 130 000 000 de ruble). Numărul rentierilor din Anglia se ridică la aproximativ 1 000 000. Procentul populației producătoare scade :

* Gerhard Hildebrand. „Die Erschütterung der Industriegherrschaft und des Industriesozialismus”. 1910, p. 229 și urm.

	Populația Angliei (în milioane)	Numărul munci- torilor în princi- palele ramuri ale industriei	Procentul față de populație
1851	17,9	4,1	23%
1901	32,5	4,9	15%

Și, vorbind despre clasa muncitoare engleză, cercetătorul burghez al „imperialismului britanic de la începutul secolului al XX-lea“ se vede nevoit să facă sistematic o deosebire între „*pătura de sus*“ a muncitorilor și „*pătura de jos, propriu-zis proletară*“. Pătura de sus furnizează marea majoritate a membrilor cooperativelor și ai sindicatelor, ai societăților sportive și ai nenumăratelor secte religioase. La nivelul acestei pături este adaptat dreptul de vot, care în Anglia „este încă destul de *îngrădit pentru a exclude pătura de jos, propriu-zis proletară*“ !! Pentru a înfățișa în culori trandafirii situația clasei muncitoare engleze, se vorbește de obicei numai de această pătură de sus, care formează *minoritatea* proletariatului : de pildă, „problema șomajului este prin excelență o problemă care afectează Londra și pătura proletară de jos, pe care *oamenii politici n-o prea iau în seamă...*“ *. Ar fi trebuit să spună : pe care politicienii burghezi și oportuniștii „socialiști“ n-o prea iau în seamă.

Printre particularitățile imperialismului care sînt legate de cercul fenomenelor descrise aici este și scăderea emigrației din țările imperialiste și creșterea imigrației (afluxul de muncitori și strămutările) din țări mai înapoiate, unde salariile sînt mai mici. Emigrația din Anglia, remarcă Hobson, scade începînd din 1884 : ea reprezenta 242 000 în acel an și 169 000 în 1900. Emigrația din Germania a atins nivelul maxim în deceniul 1881—1890 : 1 453 000, scăzînd în cele două decenii următoare respectiv la 544 000 și la 341 000. În schimb a crescut numărul muncitorilor care vin în această țară din Austria, Italia, Rusia etc. Potrivit recensămîntului din 1907, în Germania se aflau 1 342 294 de străini, dintre care 440 800 de muncitori industriali și 257 329 de muncitori agricoli **.

* Schulze-Gaevernitz. „Br. Imp.“, 301.

** Statistik des Deutschen Reichs, Bd. 211.

În Franța, muncitorii din industria minieră sînt „în mare parte” străini : polonezi, italieni, spanioli *. În Statele Unite ale Americii, emigranții din estul și sudul Europei lucrează în muncile cele mai prost retribuite, pe cînd muncitorii americani dau cel mai mare procent de persoane numite în funcții de supraveghetori sau care lucrează la muncile cele mai bine retribuite **. Imperialismul are tendința de a crea și în rîndurile muncitorilor categorii privilegiate și de a le rupe de masa largă a proletariatului.

Trebuie să subliniem că în Anglia tendința imperialismului de a dezbină pe muncitori și de a întări în rîndurile lor oportunismul, de a provoca o descompunere vremenică a mișcării muncitorești a apărut cu mult înainte de sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. Într-adevăr, două trăsături caracteristice esențiale ale imperialismului s-au manifestat în Anglia încă de la mijlocul secolului al XIX-lea : deținerea unor vaste posesiuni coloniale și a unei situații de monopol pe piața mondială. Marx și Engels au urmărit sistematic, decenii de-a rîndul, această legătură dintre oportunismul din mișcarea muncitorească și particularitățile imperialiste ale capitalismului englez. Engels, de pildă, îi scria lui Marx la 7 octombrie 1858 : „Proletariatul englez se îmburghezește de fapt din ce în ce mai mult, așa încît această națiune, cea mai burgheză dintre toate, pare a urmări să aibă în cele din urmă o aristocrație burgheză și un proletariat burghez *alături* de burghezie. Firește, din partea unei națiuni care exploatează întregul glob, această tendință este, într-o anumită măsură, justificată” ¹⁵⁶. Aproape un sfert de secol mai tîrziu, în scrisoarea din 11 august 1881, Engels vorbește despre „cele mai proaste tradeunionuri engleze, care se lasă conduse de oameni cumpărați de burghezie sau cel puțin plătiți de ea” ¹⁵⁷. Iar în scrisoarea din 12 septembrie 1882 către Kautsky, Engels scria : „Mă întrebați ce gîndesc muncitorii englezi despre politica colonială ? Ei bine, exact ce gîndesc despre politică în general. Aici nu există un partid muncitoresc, există numai conservatori și radical-liberali, iar muncitorii

* Henger. „Die Kapitalsanlage der Franzosen”, St., 1913.

** Hourvich. „Immigration and Labour”, N. Y., 1913.

profită liniștit, împreună cu ei, de monopolul colonial al Angliei și de monopolul ei pe piața mondială” *. (Același lucru îl spune Engels în prefața la ediția a doua a lucrării sale „Situația clasei muncitoare din Anglia”, 1892¹⁵⁸.)

Aici sînt arătate limpede cauzele și efectele. Cauzele : 1) exploatarea lumii întregi de către această țară ; 2) situația ei de monopol pe piața mondială ; 3) monopolul ei colonial. Efectele : 1) îmburghezirea unei părți a proletariatului englez ; 2) o parte a proletariatului se lasă condusă de oameni cumpărați de burghezie sau cel puțin plătiți de ea. Imperialismul de la începutul secolului al XX-lea a terminat împărțirea lumii între un mănunchi de state, astfel încît fiecare dintre acestea exploatează acum (în sensul stoarcerii de supraprofit) o parte a „globului” ceva mai mică decît cea exploatată de Anglia în 1858 ; fiecare dintre ele deține pe piața mondială o situație de monopol datorită trusturilor, cartelurilor, capitalului financiar, precum și relațiilor dintre creditor și debitor ; fiecare are, într-o anumită măsură, un monopol colonial (am văzut că din 75 000 000 km², cît reprezintă suprafața tuturor coloniilor din lume, 65 000 000, adică 86%, sînt concentrate în mîinile a 6 puteri ; 61 000 000, adică 81%, sînt concentrate în mîinile a 3 puteri).

Trăsătura distinctivă a situației actuale o constituie existența unor condiții economice și politice care nu puteau să nu adîncească incompatibilitatea dintre oportunism și interesele generale și fundamentale ale mișcării muncitorești : dintr-un embrion, imperialismul a devenit sistem dominant ; monopolurile capitaliste au ocupat primul loc în economia națională și în politică ; împărțirea lumii a fost dusă pînă la capăt ; iar pe de altă parte, în locul monopolului exclusiv al Angliei, vedem că între un mic număr de puteri imperialiste se desfășoară o luptă pentru participarea la monopol, luptă care caracterizează tot începutul secolului al XX-lea. Astăzi oportunismul nu mai poate triumfa pe deplin în mișcarea muncitorească a

* Briefwechsel von Marx und Engels, Bd. II, S. 290 ; IV, 453. — K. Kautsky. „Sozialismus und Kolonialpolitik”. Brl. 1907, p. 79 ; această broșură a fost scrisă în vremurile de mult apuse cînd Kautsky mai era marxist.

unei țări pentru un șir lung de decenii, așa cum a învins în Anglia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dar într-o serie de țări el s-a copt, s-a răscopt și a putrezit, contopindu-se pe deplin, sub forma social-șovinismului *, cu politica burgheziei.

IX. CRITICA IMPERIALISMULUI

Prin critica imperialismului, în sensul larg al cuvîntului, înțelegem atitudinea pe care diferitele clase ale societății o au față de politica imperialismului în funcție de ideologia lor generală.

Proporțiile uriașe ale capitalului financiar, care este concentrat în mâini puține și creează o rețea neobișnuit de larg ramificată și densă de relații și legături, prin intermediul căreia el își subordonează nu numai masa capitaliștilor mijlocii și mici, ci și pe aceea a capitaliștilor și producătorilor foarte mici, pe de o parte, și lupta ascuțită împotriva celorlalte grupuri naționale-statale de financieri pentru împărțirea lumii și pentru dominația asupra altor țări, pe de altă parte, provoacă trecerea în bloc a tuturor claselor avute de partea imperialismului. Tendința „generală” de a se entuziasma în fața perspectivelor imperialismului, apărarea lui înverșunată și idealizarea lui în fel și chip — iată semnul vremii. Ideologia imperialistă pătrunde și în clasa muncitoare, care nu este despărțită printr-un zid chinezesc de celelalte clase. Dacă liderii actualului Partid așa-zis „social-democrat” din Germania au căpătat pe drept cuvînt numele de „social-imperialiști”, adică socialiști în vorbe și imperialiști în fapte, nu-i mai puțin adevărat că Hobson a constatat încă în 1902 existența în Anglia a „imperialiștilor fabieni” — membrii organizației oportuniste „Societatea fabiană”.

Oamenii de știință și publiciștii burghezi iau apărarea imperialismului, de obicei, într-o formă întrucîtva voalată, disimulînd dominația deplină a imperialismului și rădăcinile lui adînci, străduindu-se să scoată pe primul plan

* Social-șovinismul rus al domnilor Potresov, Cihenkeli, Maslov etc., atît în forma lui fălișă cît și în cea camuflată (al d-ilor Ciheidze, Skobelev, Akselrod, Martov etc.), își are și el originea în varietatea rusă a oportunistului, și anume în lichidatorism.

particularități și detalii secundare, căutînd să abată atenția de la ceea ce este esențial și recurgînd în acest scop la arhipuerile proiecte de „reforme” de felul celeia care preconizează ca trusturile sau băncile să fie puse sub supravegherea poliției etc. Mai rar se manifestă imperialiștii fățiși, cinici, care au curajul să recunoască absurditatea ideii unei reformări a trăsăturilor esențiale ale imperialismului.

Să dăm un exemplu. În publicația „Weltwirtschaftliches Archiv”, imperialiștii germani caută să urmărească mișcările de eliberare națională din colonii, în special, bineînțeles, din cele negermane. Ei înregistrează frămîntările și protestele din India, mișcările din Natal (Africa de sud), din Indiile Olandeze etc. Într-o notă pe marginea unei dări de seamă engleze asupra Conferinței din 28—30 iunie 1910 a națiunilor și raselor subjugate, la care au participat reprezentanți ai diferitelor popoare asiatice, africane și europene aflate sub dominație străină, unul dintre acești imperialiști, comentînd cuvîntările rostite la conferință, scrie: „Împotriva imperialismului, spun ei, trebuie să ducem lupta: statele dominante trebuie să recunoască dreptul la independență al popoarelor subjugate; un tribunal internațional trebuie să supravegheze aplicarea tratatelor încheiate între marile puteri și popoarele slabe. La aceste deziderate pioase s-a limitat conferința. Participanții la această conferință nu înțeleg cîtuși de puțin adevărul că imperialismul e indisolubil legat de capitalism în forma lui actuală și că de aceea (!!) lupta directă împotriva imperialismului nu are sorți de izbîndă, afară doar de cazul cînd s-ar mărgini la combaterea unor excese deosebit de odioase” *. Deoarece îndreptarea prin reforme a bazelor imperialismului este o înșelătorie, „un deziderat pios”, deoarece reprezentanții burghezi ai națiunilor asuprite nu merg „mai departe” înainte, acest reprezentant burghez al națiunii asuprite merge „mai departe” *înapoi*, spre o atitudine slugarnică față de imperialism, camuflată sub pretenția de „rigurozitate științifică”. Nimic de zis, frumoasă „logică” !

* Weltwirtschaftliches Archiv, Bd. II, p. 193.

Problema dacă este posibilă o schimbare prin reforme a bazelor imperialismului, problema dacă trebuie să se meargă înainte, spre ascuțirea și adîncirea contradicțiilor generate de el, sau înapoi, spre atenuarea lor, sînt problemele fundamentale ale criticii imperialismului. Deoarece particularitățile politice ale imperialismului sînt reacțiunea pe toată linia și intensificarea aspirării naționale în legătură cu dominația oligarhiei financiare și cu înlăturarea liberei concurențe, de la începutul secolului al XX-lea se manifestă în mai toate țările imperialiste o opoziție mic-burgheză-democratică față de imperialism. Și ruptura lui Kautsky și a larg răspînditului curent internațional al kautskismului cu marxismul constă tocmai în aceea că el, Kautsky, nu numai că n-a căutat și n-a știut să ia atitudine împotriva acestei opoziții mic-burgeze, reformiste și economice profund reacționare, ci, dimpotrivă, i s-a alăturat în practică.

În Statele Unite, războiul imperialist din 1898 împotriva Spaniei a provocat opoziția „antiimperialiștilor”, acești ultimi mohicani ai democrației burgeze, care îl numeau război „criminal”, considerau că anexarea de teritorii străine este o încălcare a constituției, declarau că felul în care s-a procedat cu șeful indigenilor din Filipine, Aguinaldo (după ce i s-a făgăduit că țara sa va fi liberă, au fost debarcate trupe americane, iar insulele Filipine au fost anexate), este o „înșelătorie din partea șoviniștilor” și citau cuvintele lui Lincoln : „cînd omul alb se guvernează singur, asta este autogovernare ; cînd el se guvernează singur și totodată guvernează pe alții, asta nu mai este autogovernare, ci despotism” *. Dar atîta timp cît toată această critică se temea să recunoască legătura indisolubilă dintre imperialism și trusturi, deci legătura indisolubilă dintre imperialism și bazele capitalismului, atîta timp cît ea se temea să se alature forțelor generate de marea producție capitalistă și de dezvoltarea acesteia, ea rămînea un „deziderat pios”.

Aceeași este și poziția fundamentală adoptată de Hobson în critica pe care o face imperialismului. Hobson a

* J. Patouillet. „L'impérialisme américain”. Dijon, 1904, p. 272.

luat-o înainte lui Kautsky, ridicându-se împotriva „inevitabilității imperialismului“ și subliniind necesitatea „de a ridica capacitatea de consum“ a populației (în condițiile capitalismului !). Dintr-un punct de vedere mic-burghez critică imperialismul, atotputernicia băncilor, oligarhia financiară etc. autorii Agahd, A. Lansburgh, L. Eschwege, de repetate ori citați de noi, iar dintre autorii francezi — Victor Bérard, autorul lucrării superficiale „Anglia și imperialismul“, apărută în 1900. Toți aceștia, care sînt departe de a se pretinde marxiști, opun imperialismului libera concurență și democrația, condamna planul aventurist al construirii liniei ferate Berlin-Bagdad, generator de conflicte și război, exprimă „pioase deziderate“ de pace etc., și pînă și A. Neymarck, statisticianul emisiunilor internaționale, totalizînd în 1912 sutele de miliarde de franci ale valorilor „internaționale“, a exclamat : „Este oare de conceput ca pacea să poată fi violată?... ca în fața unor asemenea cifre uriașe cineva să-și asume riscul de a declanșa un război?“ *

Din partea unor economiști burghezi nu trebuie să ne mire o asemenea naivitate ; lor le și *convine* să pară atît de naivi și să vorbească „serios“ despre pace în condițiile imperialismului. Dar ce a mai rămas din marxismul lui Kautsky, cînd în 1914, 1915 și 1916 el adoptă același punct de vedere burghezo-reformist și afirmă că „toți sînt de acord“ (imperialiștii, pseudosocialiștii și social-pacifiștii) în privința păcii ? În loc să analizeze și să dezvăluie profundele contradicții ale imperialismului, el nu manifestă decît reformista „dorință pioasă“, de a le ocoli, de a le ignora.

Iată o mostră de felul în care înțelege Kautsky să facă din punct de vedere economic critica imperialismului. El ia cifrele exportului și importului Angliei în și din Egipt pe anii 1872 și 1912 ; reiese că acest export și import a crescut mai slab decît exportul și importul total al Angliei. În legătură cu aceasta, Kautsky conchide : „N-avem nici un motiv să presupunem că fără ocuparea militară a Egiptului, numai sub influența acțiunii factorilor econo-

* Bulletin de l'Institut international de statistique. T. XIX, livr. II, p. 225.

mici, comerțul Angliei cu această țară ar fi crescut mai încet“. „Tendențele expansioniste ale capitalului“ „pot fi cel mai bine realizate nu prin metodele violente ale imperialismului, ci prin democrație pașnică“ *.

Aceste considerații ale lui Kautsky, pe care d-l Spectator, scutierul său rus (și ocrotitorul rus al social-șoviniștilor), le repetă în zeci de variante, constituie temelia criticii kautskiste a imperialismului, și de aceea trebuie să insistăm mai amănunțit asupra lor. Începem cu un citat din Hilferding, despre ale cărui concluzii Kautsky a spus de repetate ori, între altele și în aprilie 1915, că sînt „unanim acceptate de toți teoreticienii socialiști“.

„Nu este treaba proletariatului — scrie Hilferding — să opună politicii capitaliste mai progresiste politica depășită a erei liberului-schimb și a atitudinii ostile față de stat. Răspunsul proletariatului la politica economică a capitalului financiar, la imperialism, poate fi numai socialismul, și nicidecum liberul schimb. Nu idealul restabilirii liberei concurențe — el a devenit astăzi un ideal reacționar — poate fi acum țelul politicii proletare, ci numai suprimarea totală a concurenței prin înlăturarea capitalismului“ **.

Kautsky a rupt cu marxismul, preconizînd pentru epoca capitalului financiar un „ideal reacționar“, „democrația pașnică“, „numai acțiunea factorilor economici“, — deoarece în *mod obiectiv* acest ideal ne trage înapoi, de la capitalismul monopolist la cel nemonopolist, și este o înșelătorie reformistă.

Comerțul cu Egiptul (sau cu altă colonie sau semicolonie) „ar fi crescut“ într-o măsură mai mare *fără* ocupație militară, fără imperialism, fără capitalul financiar. Ce înseamnă aceasta? Înseamnă că ritmul de dezvoltare al capitalismului ar fi fost mai rapid dacă libera concurență n-ar fi fost îngrădită nici prin existența monopolurilor în general, nici prin „legăturile“ ori prin apăsarea (adică tot prin monopolul) capitalului financiar, nici prin stăpînirea monopolistă a coloniilor de către unele țări?

* Kautsky. „Nationalstaat, imperialistischer Staat und Staatenbund“. Nürnberg, 1915, p. 72 și 70.

** „Capitalul financiar“, p. 567.

Alt sens nu pot avea considerațiile lui Kautsky, iar acest „sens“ este un nonsens. Să admitem că *da*, că libera concurență, fără nici un fel de monopoluri, *ar fi* dezvoltat mai rapid capitalismul și comerțul. Se știe însă că, cu cât mai rapidă este dezvoltarea comerțului și a capitalismului, cu atât mai intensă este concentrarea producției și a capitalului, concentrare care *generează* monopolul. Iar monopolurile s-au și născut, s-au născut tocmai *din* libera concurență ! Chiar dacă monopolurile au început acum să frâneze dezvoltarea, asta nu poate constitui totuși un argument în favoarea liberei concurențe, care a devenit imposibilă după ce a dat naștere monopolurilor.

Oricum am suci și am învățat raționamentul lui Kautsky, nu vom găsi în el nimic altceva decât reacționarism și reformism burghez.

Chiar dacă ați corectat acest raționament și, asemenea lui Spectator, ați spune că comerțul coloniilor engleze cu Anglia se dezvoltă acum mai încet decât comerțul lor cu alte țări, — nici asta nu l-ar salva pe Kautsky. Căci ceea ce lovește în comerțul Angliei este *tot* monopolul, *tot* imperialismul, însă monopolul și imperialismul altei țări (America, Germania). Se știe că cartelurile au dus la tarife vamale protecționiste de un tip nou, original : sînt protejate (asta a subliniat-o încă Engels în volumul al III-lea al „Capitalului“¹⁵⁹) tocmai produsele exportabile. E cunoscut apoi sistemul, propriu cartelurilor și capitalului financiar, „de a exporta sub prețul de cost“, la prețuri de „dumping“, cum spun englezii, și anume : înăuntrul țării cartelul își desfășoară produsele la prețuri ridicate, de monopol, iar în străinătate le desfășoară la prețuri de dumping pentru a-l torpila pe concurent, pentru a lărgi la maximum producția proprie etc. Dacă Germania își dezvoltă mai rapid decât Anglia comerțul cu coloniile engleze, aceasta nu dovedește decât că imperialismul german este mai proaspăt, mai puternic, mai organizat decât cel englez, că îi este superior, dar nu dovedește nicidecum „precumpănirea“ liberului schimb, căci lupta se dă aici nu între liberul schimb, de o parte, și protecționismul, dependența colonială, de altă parte, ci între un imperialism și altul, între un monopol și altul, între un capital financiar și

altul. Precumpănirea imperialismului german asupra celui englez e mai puternică decât zidul granițelor coloniale sau al tarifelor vamale protecționiste; a deduce de aici un „argument” în favoarea liberului schimb și a „democrației pașnice” înseamnă a debita o platitudine, a uita trăsăturile și însușirile fundamentale ale imperialismului, a substitui marxismului reformismul mic-burghez.

Este demn de remarcat că pînă și economistul burghez A. Lansburgh, care critică imperialismul dintr-un punct de vedere tot atît de mic-burghez ca și Kautsky, a prelucrat totuși într-o manieră mai științifică datele statisticii comerciale. El nu compară o țară luată la întîmplare și nu o singură colonie cu celelalte țări, ci compară exportul unei țări imperialiste 1) în țări care depind de ea din punct de vedere financiar, care iau bani cu împrumut de la ea, și 2) în țări care nu depind de ea din punct de vedere financiar. Iată rezultatul:

Exportul din Germania (în milioane de mărci)

	1889	1908	Creștere în %	
În țări care din punct de vedere financiar depind de Germania:	România	48,2	70,8	+ 47%
	Portugalia.....	19,0	32,8	+ 73%
	Argentina.....	60,7	147,0	+143%
	Brazilia	48,7	84,5	+ 73%
	Chile	28,3	52,4	+ 85%
	Turcia	29,9	64,0	+114%
<i>Total</i>	<i>234,8</i>	<i>451,5</i>	<i>+ 92%</i>	
În țări care din punct de vedere financiar nu depind de Ger- mania:	Marea Britanie..	651,8	997,4	+ 53%
	Franța	210,2	437,9	+108%
	Belgia	137,2	322,8	+135%
	Elveția	177,4	401,1	+127%
	Australia	21,2	64,5	+205%
	Indiile Olandeze	8,8	40,7	+363%
<i>Total</i>	<i>1 206,6</i>	<i>2 264,4</i>	<i>+ 87%</i>	

Lansburgh n-a totalizat datele și de aceea n-a observat că, dacă aceste cifre oferă vreo dovadă, apoi numai împotriva tezei sale, căci exportul în țările care din punct de

vedere financiar depind de Germania a crescut *totuși mai repede*, deși nu cu mult, decît în cele care din punct de vedere financiar nu depind de ea (am spus „dacă“, deoarece statistica lui Lansburgh e încă departe de a fi completă).

Cercetînd legătura dintre export și împrumuturi, Lansburgh scrie :

„În 1890/91 a fost contractat un împrumut românesc prin intermediul unor bănci germane, care în anii precedenți dăduseră deja avansuri în contul lui. Împrumutul servea în special pentru achitarea materialului de cale ferată care fusese comandat în Germania. În 1891, exportul german în România s-a cifrat la 55 000 000 de mărci. În anul următor a scăzut la 39 400 000 și, cu unele întreruperi, a continuat să scadă pînă în 1900, cînd s-a redus la 25 400 000 de mărci. Abia în anii din urmă a fost din nou atins nivelul anului 1891, și aceasta mulțumită a două noi împrumuturi.

Exportul german în Portugalia a crescut, ca urmare a împrumuturilor din 1888/89, la 21 100 000 de mărci (în 1890); apoi în următorii doi ani a scăzut respectiv la 16 200 000 și 7 400 000 și a revenit la vechiul său nivel abia în 1903.

Și mai grăitoare sînt datele referitoare la comerțul germano-argentinian. Datorită împrumuturilor din 1888 și 1890, exportul german în Argentina a atins în 1889 cifra de 60 700 000 de mărci. Doi ani mai tîrziu exportul nu mai reprezenta decît 18 600 000, adică mai puțin de o treime din exportul anului 1889. Abia în 1901 el a atins și a depășit nivelul anului 1889, ceea ce se datora unor noi împrumuturi acordate statului și comunelor, finanțării unor construcții de uzine electrice și altor operații de credit.

Exportul în Chile a crescut, în urma împrumutului din 1889, la 45 200 000 (în 1892) și a scăzut apoi, după un an, la 22 500 000. După un nou împrumut, contractat prin intermediul unor bănci germane în 1906, exportul s-a ridicat la 84 700 000 (în 1907), pentru a scădea din nou, în 1908, la 52 400 000^{*}.

* „Die Bank“, 1909, 2, p. 819 și urm.

Din aceste fapte, Lansburgh deduce amuzanta morală filistină că exportul bazat pe împrumuturi este extrem de nesigur și de inegal, că nu e bine să exporti capitaluri în străinătate în loc să dezvolți în chip „firesc” și „armorios” industria națională, că pe Krupp îl costă „scump” bacșișurile de milioane care se dau la contractarea împrumuturilor străine etc. Dar faptele vorbesc limpede: sporirea exportului este legată *tocmai* de manoperele frauduloase ale capitalului financiar, care nu se sinchisește de morala burgheză și scoate două piei de pe o singură oaie: întâi, profitul de la împrumut și, al doilea, profitul de la *aceiași* împrumut, când acesta este întrebuințat pentru cumpărarea produselor lui Krupp sau a materialelor de cale ferată ale sindicatului oțelului etc.

Repetăm: departe de a considera că statistica lui Lansburgh este fără cusur, am găsit totuși necesar s-o reproducem aici pentru că e mai științifică decât statistica lui Kautsky și a lui Spectator, pentru că Lansburgh încearcă să abordeze just problema. Pentru a putea aprecia rolul capitalului financiar în domeniul exportului etc., trebuie să știi să separi legătura specială și exclusivă dintre export și manoperele financiarilor, dintre export și desfacerea produselor cartelurilor etc. A compara însă pur și simplu coloniile în general cu țări necoloniale, a compara un imperialism cu alt imperialism, o semicolonie sau o colonie (Egiptul) cu toate celelalte țări înseamnă a ocoli și a estompa *fondul* problemei.

Critica pe care Kautsky o face din punct de vedere teoretic imperialismului nu are nimic comun cu marxismul tocmai pentru că nu este bună decât ca punct de plecare pentru propovăduirea păcii și unității cu oportuniștii și cu social-șoviniștii, pentru că ocolește și estompează contradicțiile cele mai adânci și fundamentale ale imperialismului: contradicția dintre monopoluri și libera concurență care există alături de ele, contradicția dintre „operațiile” uriașe (și profiturile uriașe) ale capitalului financiar și comerțul „cinstit” pe piața liberă, contradicția dintre carteluri și trusturi, de o parte, și industria necartelată, de altă parte etc.

De același reacționarism este pătrunsă și faimoasa teorie a „ultraimperialismului“, inventată de Kautsky. Comparați considerațiile făcute de el pe această temă în 1915 cu considerațiile făcute de Hobson în 1902 :

Kautsky : „...Nu s-ar putea oare ca actuala politică imperialistă să fie înlăturată de una nouă, ultraimperialistă, care să pună în locul luptei dintre capitalurile financiare naționale exploatarea în comun a lumii de către capitalul financiar unit pe scară internațională ? O asemenea fază nouă a capitalismului este în orice caz imaginabilă. Nu avem încă date suficiente pentru a putea decide dacă ea este sau nu realizabilă“ *.

Hobson : „Creștinismul, care s-a statornicit în câteva mari imperii federative, fiecare dintre ele avînd o serie de colonii necivilizate și de țări dependente, apare în ochii multora ca o dezvoltare cît se poate de legitimă a tendințelor contemporane, și anume ca o dezvoltare care ar oferi cele mai bune speranțe de pace durabilă pe baza trainică a interimperialismului“.

Ultraimperialism sau supraimperialism a numit Kautsky ceea ce Hobson a numit cu 13 ani înaintea lui interimperialism. În afară de născocirea unui nou termen savant prin înlocuirea unui prefix latin cu altul, progresul gîndirii „științifice“ constă la Kautsky numai în pretenția de a da drept marxism ceea ce Hobson califică în fond drept fățarnicie a popilor englezi. După războiul anglo-bur era cît se poate de firesc ca această preacinstită castă să-și îndrepte toate eforturile spre *consolarea* micilor burghezi și a muncitorilor englezi, care pierduseră pe mulți de-ai lor în bătăliile din Africa de sud și care trebuiau să plătească impozite majorate pentru a asigura financiarilor englezi profituri mai mari. Și ce altă consolare mai bună putea ea să ofere decît aceea că imperialismul nu e chiar atît de rău, că el se apropie de inter-(sau ultra-)imperialism, care-i în stare să asigure o pace permanentă ? Ori-care ar fi bunele intenții ale popilor englezi sau ale mierosului Kautsky, sensul social obiectiv, adică real, al „teoriei“ lui nu este decît unul singur : *consolarea* arhireac-

* „Neue Zeit“, 30 aprilie 1915, 144.

ționară a maselor cu speranța că în condițiile capitalismului ar fi posibilă o pace permanentă, abătîndu-li-se atenția de la contradicțiile ascuțite și de la problemele acute ale contemporaneității spre falsele perspective ale unui viitor și pretîns nou „ultraimperialism“. Înșelarea maselor — nimic altceva nu oferă teoria „marxistă“ a lui Kautsky.

Într-adevăr, e de ajuns s-o confruntăm cu fapte îndeobște cunoscute, incontestabile, pentru a ne convinge cît de false sînt perspectivele pe care Kautsky caută să le sugereze muncitorilor germani (și muncitorilor din toate țările). Să luăm India, Indochina și China. Se știe că aceste trei țări coloniale și semicoloniale, cu o populație de 600 000 000—700 000 000 de locuitori, sînt exploatare de capitalul financiar al cîtorva puteri imperialiste: Anglia, Franța, Japonia, Statele Unite etc. Să presupunem că aceste țări imperialiste vor încheia alianțe, unele împotriva altora, cu scopul de a-și apăra sau lărgi posesiunile, interesele și „sferele de influență“ în statele asiatice amintite. Aceste alianțe vor fi „interimperialiste“ sau „ultraimperialiste“. Să presupunem că *toate* puterile imperialiste vor încheia o alianță pentru împărțirea „pașnică“ a țărilor asiatice menționate; aceasta va fi o alianță a „capitalului financiar unit pe scară internațională“. Istoria secolului al XX-lea ne oferă exemple concrete de asemenea alianțe, de pildă, în relațiile dintre marile puteri și China¹⁶⁰. Se pune întrebarea: este oare „imaginabilă“ supoziția ca, în condițiile menținerii capitalismului (și această menținere este evident presupusă de Kautsky), asemenea alianțe să nu fie de scurtă durată, să excludă fricțiunile, conflictele și lupta sub toate formele posibile?

E de ajuns să punem limpede această întrebare, pentru ca să nu i se poată da decît un răspuns negativ. Căci în condițiile capitalismului *nu* se poate imagina un alt criteriu pentru împărțirea sferelor de influență, a intereselor, a coloniilor etc. în afară de acela al *forței* participanților la împărțire, al forței lor economice generale, financiare, militare etc. Iar forța acestor participanți la împărțire se schimbă într-o măsură inegală, căci în condițiile capitalismului nu poate fi vorba de o dezvoltare *egală* a diferitelor întreprinderi, trusturi, ramuri industriale și țări. Acum o

jumătate de veac Germania era o cantitate neglijabilă, dacă luăm forța ei capitalistă în comparație cu aceea a Angliei de atunci; același lucru se poate spune despre Japonia în comparație cu Rusia. Este oare „imaginabilă“ supoziția că peste zece, douăzeci de ani raportul de forțe dintre puterile imperialiste va rămâne *neschimbat*? Nu, ea este absolut *inimaginabilă*.

De aceea, în realitatea capitalistă, și nu în searbăda fantezie filistină a popilor englezi sau a „marxistului“ german Kautsky, alianțele „interimperialiste“ sau „ultra-imperialiste“ — indiferent dacă s-ar încheia sub forma unei coaliții imperialiste împotriva alteia sau sub forma unei coaliții generale a *tuturor* puterilor imperialiste — sînt *inevitabil* doar „răgazuri“ între războaie. Alianțele pașnice pregătesc războaiele și, la rîndul lor se nasc din războaie, condiționîndu-se reciproc și generînd alternarea formelor de luptă pașnică și nepașnică pe *una și aceeași* bază — baza legăturilor și a relațiilor imperialiste ale economiei mondiale și ale politicii mondiale. Iar preaînțeleptul Kautsky, pentru a liniști pe muncitori și a-i împăca cu social-șoviniștii, care au trecut de partea burgheziei, *rupe* una de alta verigile acestui lanț unic, rupe alianța pașnică (și ultraimperialistă, ba chiar ultra-ultraimperialistă) de astăzi a *tuturor* puterilor în vederea „pacificării“ Chinei (amintiți-vă de înăbușirea răscoalei boxerilor¹⁶¹) de conflictul nepașnic de mîine, care pregătește pentru poimîine o nouă coaliție „pașnică“ generală pentru împărțirea, să zicem, a Turciei *etc. etc.* În locul conexiunii vii dintre perioadele de pace imperialistă și perioadele de războaie imperialiste, Kautsky oferă muncitorilor o abstracție moartă pentru a-i împăca cu conducătorii lor morți.

În prefața la lucrarea sa „Istoria diplomației în dezvoltarea internațională a Europei“, americanul Hill împarte istoria diplomației moderne în următoarele perioade: 1) era revoluției; 2) mișcarea constituțională; 3) era „imperialismului comercial“* din zilele noastre. Un alt autor împarte istoria „politicii mondiale“ a Marii Britanii cu începere de la 1870 în 4 perioade: 1) prima perioadă asiatică (lupta

* David Jayne Hill. „A History of the Diplomacy in the international development of Europe“, vol. I, p. X.

împotriva înaintării Rusiei în Asia centrală în direcția Indiei); 2) perioada africană (aproximativ 1885—1902) — lupta împotriva Franței pentru împărțirea Africii („Fachoda” 1898, la un pas de război cu Franța); 3) a doua perioadă asiatică (tratatul cu Japonia împotriva Rusiei) și 4) perioada „europeană”, în care politica Angliei este îndreptată mai ales împotriva Germaniei*. „Ciocnirile politice dintre detașamentele de avangardă se produc pe terenul financiar”, a scris încă în 1905 „specialistul” bancar Riesser, arătând cum capitalul financiar francez, operând în Italia, a pregătit alianța politică a acestor țări, cum s-a desfășurat lupta dintre Germania și Anglia pentru Persia, lupta tuturor capitalurilor europene pentru împrumuturile solicitate de China etc. Iată realitatea vie a alianțelor pașnice „ultraimperialiste” în legătura lor indisolubilă cu conflictele imperialiste pur și simplu.

Estomparea de către Kautsky a celor mai adânci contradicții ale imperialismului, estomparea care se transformă inevitabil într-o disimulare a hidoșeniei acestuia, își lasă urmele și în critica pe care acest autor o face trăsăturilor politice prin care se caracterizează imperialismul. Imperialismul este epoca capitalului financiar și a monopolurilor, care generează pretutindeni tendințe spre dominație, și nu spre libertate. Reacțiune pe toată linia, indiferent de regimul politic, ascuțirea extremă a contradicțiilor și în acest domeniu — iată rezultatul acestor tendințe. Se întetește îndeosebi asuprirea națională și tendința spre anexiuni, adică spre încălcarea independenței naționale (căci anexarea nu este altceva decât o încălcare a autodeterminării națiunilor). Hilferding subliniază cu drept cuvânt legătura dintre imperialism și întetirea asuprii naționale: „Cît despre țările recent devenite accesibile — scrie el —, acolo capitalul importat adîncește contradicțiile și stîrnește în rîndurile popoarelor a căror conștiință națională se trezește o împotrivire mereu crescîndă față de venetici; această împotrivire se poate ușor transforma în măsuri primejdioase îndreptate împotriva capitalului străin. Vechile relații sociale trec printr-un proces de revoluționare radicală, mile-

* Schilder, op. cit. p. 178.

nara stare de izolare agrară a «națiunilor aflate în afara istoriei» dispăre, iar ele înseși sînt atrase în vîltoarea capitalistă. Chiar capitalismul dă treptat popoarelor subjugate mijloacele și căile pentru eliberarea lor. Și ceea ce a fost cîndva țelul suprem al națiunilor europene : crearea statului național unitar ca instrument al libertății economice și culturale devine și țelul lor. Această mișcare de independență amenință capitalul european în cele mai prețioase și mai promițătoare dintre domeniile lui de exploatare, iar capitalul european își poate menține dominația numai sporindu-și neîncetat forțele militare*.

La aceasta trebuie adăugat că nu numai în țările recent devenite accesibile, dar și în țările vechi, imperialismul duce la anexiuni, la întărirea asupririi naționale și, prin urmare, la creșterea împotrivirii. Luînd atitudine împotriva tezei potrivit căreia imperialismul întetește reacțiunea politică, Kautsky lasă în umbră problema, astăzi deosebit de actuală, a imposibilității unității cu oportuniștii în epoca imperialismului. Declarîndu-se împotriva anexiunilor, el o face într-o formă cît mai puțin jenantă și cît mai lesne acceptabilă pentru oportuniști. Deși se adresează nemijlocit publicului german, el ocolește lucrurile cele mai importante și mai actuale, de pildă faptul că Alsacia-Lorena este un teritoriu anexat de Germania. Să luăm un exemplu care va ilustra această „deviere a gîndirii“ lui Kautsky. Să presupunem că un japonez condamnă anexarea Filipinelor de către americani. Se pune întrebarea : cine-l va crede că o face din ostilitate față de anexiuni în general, și nu din dorința de a anexa el însuși Filipinele ? Și nu va trebui oare să admitem că „lupta“ acestui japonez împotriva anexiunilor poate fi socotită sinceră și politicește cinstită numai în cazul cînd el se ridică și împotriva anexării Coreii de către Japonia, cînd cere pentru Coreea libertatea de a se despărți de Japonia ?

Atît analiza teoretică a imperialismului, cît și critica lui din punct de vedere economic și politic sînt la Kautsky *pe de-a-ntregul* pătrunse de tendința, absolut incompatibilă cu marxismul, de a estompa și a șterge contradicțiile cele

* „Capitalul financiar“, 487.

mai fundamentale, de a menține cu orice preț unitatea cu oportunistul din mișcarea muncitorească europeană, unitate care se destramă.

X. LOCUL ISTORIC AL IMPERIALISMULUI

Am văzut că, prin esența sa economică, imperialismul este capitalism monopolist. Însuși acest fapt determină locul istoric al imperialismului, căci monopolul, care ia naștere pe terenul liberei concurențe și tocmai din libera concurență, înseamnă trecerea de la capitalism la o formațiune social-economică superioară. Trebuie să relevăm îndeosebi patru forme principale de monopoluri sau de manifestări principale ale capitalismului monopolist, caracteristice pentru epoca de care ne ocupăm.

În primul rînd, monopolul a luat naștere din concentrarea producției pe o treaptă foarte înaltă a dezvoltării ei. Acestea sînt uniunile monopoliste ale capitaliștilor, cartelurile, syndicatele, trusturile. Am văzut ce rol uriaș au ele în viața economică contemporană. Pe la începutul secolului al XX-lea, ele au devenit pe deplin precumpănitoare în țările avansate, și dacă primii pași pe calea cartelării au fost făcuți mai întîi de țări cu tarife protecționiste ridicate (Germania, America), — nu-i mai puțin adevărat că Anglia, cu sistemul liberului schimb practicat de ea, a înregistrat doar ceva mai tîrziu același fapt esențial : nașterea monopolurilor din concentrarea producției.

În al doilea rînd, monopolurile au dus la o intensificare a acaparării celor mai importante izvoare de materii prime, în special pentru industria de bază — și cea mai cartelată — a societății capitaliste : industria cărbunelui și cea siderurgică. Stăpînirea monopolistă a celor mai importante izvoare de materii prime a sporit enorm puterea marelui capital și a ascuțit contradicția dintre industria cartelată și cea necartelată.

În al treilea rînd, monopolul a luat naștere din sistemul bancar. Din modeste întreprinderi mijlocitoare, băncile s-au transformat în monopolști ai capitalului financiar. Nu mai mult de 3—5 bănci foarte mari ale oricăreia dintre na-

țiunile capitaliste cele mai avansate au realizat „uniunea personală“ a capitalului industrial și a celui bancar și au concentrat în mâinile lor puterea de a dispune de multe miliarde, care reprezintă partea cea mai mare a capitalurilor și a veniturilor bănești ale întregii țări. Oligarhia financiară, care prinde într-o rețea deasă de relații de dependență toate instituțiile economice și politice ale societății burgheze contemporane, fără excepție, — iată manifestarea cea mai pregnantă a acestui monopol.

În al patrulea rînd, monopolul a luat naștere din politica colonialistă. La numeroasele mobiluri „vechi“ ale politicii colonialiste, capitalul financiar a adăugat lupta pentru izvoare de materii prime, pentru export de capital, pentru „sfere de influență“ — adică sfere de tranzacții rentabile, concesiuni, profituri monopoliste etc. —, în sfîrșit lupta pentru spațiu economic în general. Cînd puterile europene dețineau prin coloniile lor a zecea parte din teritoriul Africii, de pildă, cum era cazul încă în 1876, politica colonialistă se putea desfășura în chip nemonopolist, după metoda „ocupării libere“, ca să zicem așa, a diferite teritorii. Dar cînd (pe la 1900) $\frac{9}{10}$ din Africa au ajuns să fie deja acaparate, cînd lumea întreagă a ajuns să fie deja împărțită, a început în mod inevitabil era stăpînirii coloniale monopoliste și, prin urmare, era luptei deosebit de înverșunate pentru împărțirea și reîmpărțirea lumii.

Este îndeobște cunoscut în ce măsură a ascuțit capitalismul monopolist toate contradicțiile capitalismului. Este de ajuns să amintim scumpetea traiului și apăsarea exercitată de carteluri. Această ascuțire a contradicțiilor este cea mai puternică forță motrice a perioadei istorice de tranziție care a început o dată cu victoria definitivă a capitalului financiar mondial.

Monopoluri, oligarhie, tendințe de dominație în locul tendințelor de libertate, exploatarea unui număr tot mai mare de națiuni mici sau slabe de către un mănunchi de națiuni foarte bogate sau foarte puternice, toate acestea au generat acele trăsături distinctive ale imperialismului care ne determină să-l caracterizăm drept capitalism parazitar sau în putrefacție. Tot mai mult iese în relief, ca una dintre tendințele imperialismului, crearea „statului-rentier“,

a statului-cămătar, a cărei burghezie trăiește într-o măsură mereu crescîndă din exportul de capital și din „tăierea de cupoane“. Ar fi greșit să se creadă că această tendință spre putrefacție exclude o creștere rapidă a capitalismului. Nu, unele ramuri industriale, unele pături ale burgheziei, unele țări manifestă în epoca imperialismului, cu o forță mai mare sau mai mică, cînd una, cînd alta dintre aceste tendințe. Privit în ansamblu, capitalismul crește incomparabil mai rapid decît înainte, dar această creștere nu numai că devine în general mai inegală, ci inegalitatea se manifestă în special și prin putrefacția țărilor celor mai bogate în capital (Anglia).

Cu privire la ritmul dezvoltării economice a Germaniei, Riesser, autorul unui studiu asupra marilor bănci germane, spune: „Progresul nu tocmai lent al epocii precedente (1848—1870) se află, față de ritmul dezvoltării întregii economii a Germaniei, și în special a băncilor ei, în epoca actuală (1870—1905), cam în același raport în care viteza străbunei diligențe se află față de viteza ameteitoare a automobilului modern, care începe să devină primejdioasă atît pentru cei dinăuntru lui, cît și pentru pietonul ce-și vede fără grijă de drum“. La rîndul său, acest capital financiar, care a crescut neobișnuit de repede, și tocmai pentru că a crescut atît de repede, n-ar avea nimic împotriva să treacă la o stăpînire mai „liniștită“ a coloniilor care ar putea fi smulse, nu numai prin mijloace pașnice, națiunilor mai bogate. În Statele Unite, dezvoltarea economică a avut în ultimele decenii un ritm și mai rapid decît în Germania, și tocmai datorită acestui fapt trăsăturile parazitare ale capitalismului american contemporan s-au manifestat cu o deosebită vigoare. Pe de altă parte, compararea burgheziei americane republicane, de pildă, cu burghezia monarhistă japoneză sau germană arată că chiar și cea mai pronunțată deosebire politică devine extrem de atenuată în epoca imperialismului, dar nu pentru că ar fi în genere lipsită de importanță, ci pentru că în toate aceste cazuri e vorba de o burghezie cu trăsături de parazitism net conturate.

Prin faptul că într-o ramură industrială din multe altele, într-o țară din multe altele etc., capitaliștii obțin profituri înalte de monopol, ei capătă posibilitatea economică de a

corupe unele pături de muncitori, iar vremelnic chiar o minoritate destul de însemnată a acestora, atrăgându-i de partea burgheziei din ramura industrială respectivă sau a burgheziei națiunii respective împotriva tuturor celorlalte. Accentuarea antagonismului dintre națiunile imperialiste în legătură cu împărțirea lumii întărește această tendință. Astfel se creează legătura dintre imperialism și oportunism, legătură care s-a manifestat în Anglia mai devreme și mai puternic decît în oricare altă parte, datorită faptului că unele trăsături imperialiste ale dezvoltării au apărut aici mult mai devreme ca în alte țări. Unii autori, printre care se numără și L. Martov, de pildă, preferă să ocolească faptul — deosebit de izbitor astăzi — că există o legătură între imperialism și oportunismul din mișcarea muncitorească, limitîndu-se la considerații „oficial-optimiste“ (în spiritul lui Kautsky și al lui Huysmans) de felul următor : cauza adversarilor capitalismului n-ar avea sorți de izbîndă dacă tocmai capitalismul avansat ar duce la întărirea oportunismului sau dacă tocmai muncitorii mai bine retribuiți ar înclina spre oportunism etc. Nu trebuie să ne înșelăm asupra semnificației acestui „optimism“ : este un optimism referitor la oportunism și care servește la camuflarea lui. În realitate însă, dezvoltarea deosebit de rapidă și deosebit de odioasă a oportunismului este departe de a constitui cheazășia unei victorii trainice a lui, după cum rapiditatea evoluției unui abces pe un organism sănătos nu poate decît să grăbească spargerea abcesului și însănătoșirea organismului. Cei mai periculoși în această privință sînt oamenii care nu vor să înțeleagă că lupta împotriva imperialismului, dacă nu este indisolubil legată de lupta împotriva oportunismului, se reduce la o frază lipsită de conținut și amăgitoare.

Din tot ce am spus mai sus despre esența economică a imperialismului reiese că acesta trebuie caracterizat drept capitalism de tranziție sau, mai bine zis, capitalism muribund. În această privință este extrem de instructiv că economiștii burghezi care descriu capitalismul contemporan folosesc în mod curent termeni ca : „împietire“, „lipsă de izolare“ etc. ; băncile sînt „întreprinderi care, prin sarcinile și prin dezvoltarea lor, nu au un caracter economic strict

privat, ci depășesc tot mai mult sfera reglementării economice strict private“. Și același Riesser, căruia îi aparțin aceste cuvinte, declară cu un aer foarte serios că „prezicerea“ marxiștilor în ceea ce privește „socializarea“ „nu s-a adevărit“ !

Dar ce exprimă cuvîntul „împlere“ ? El sesizează numai o singură trăsătură, mai izbitoare, a procesului care se desfășoară sub ochii noștri. El arată că observatorul vorbește de copaci fără să vadă pădurea. El copiază orbește ceea ce este exterior, întîmplător, haotic și ne dezvăluie în persoana observatorului un om copleșit de materialul brut și complet incapabil să înțeleagă conținutul și semnificația acestui material. Deținerea de acțiuni, relațiile dintre proprietarii privați „se împletesc întîmplător“. Dar substratul acestei împletiri, temelia ei rezidă în relațiile de producție sociale care se schimbă. Cînd o mare întreprindere devine o întreprindere gigantică și organizează metodic, pe baza unor date generale precis calculate, livrarea unor materii prime în proporție de $\frac{2}{3}$ sau $\frac{3}{4}$ din cantitatea necesară pentru satisfacerea consumului unei populații de zeci de milioane : cînd se organizează sistematic transportarea acestei materii prime la centrele de producție cele mai convenabile, aflate uneori la o depărtare de sute și mii de kilometri unul de altul ; cînd toate stadiile succesive de prelucrare a materialului, inclusiv stadiul fabricării unei serii întregi de tipuri de produse finite, sînt coordonate dintr-un centru unic ; cînd distribuirea acestor produse între zeci și sute de milioane de consumatori se face după un plan unic (desfacerea petrolului în America și în Germania de către trustul american al petrolului), devine clar că avem de-a face cu o socializare a producției, și nicidecum cu o simplă „împlere“, că relațiile economice private și relațiile de proprietate privată constituie un înveliș care nu mai corespunde conținutului și care trebuie să putrezească inevitabil, dacă înlăturarea lui va fi în chip artificial întîrziată, un înveliș care (în cazul cel mai rău, dacă vindicarea abcesului oportunist va întîrzia) poate să rămîină în stare de putrefacție un timp relativ îndelungat, dar care va fi totuși fără doar și poate înlăturat.

Schulze-Gaevernitz, un admirator entuziast al imperialismului german, exclamă :

„Dacă în ultimă instanță conducerea sistemului bancar german revine unei duzini de persoane, este clar că activitatea lor prezintă de pe acum pentru binele poporului o importanță mai mare decât activitatea majorității miniștrilor“ (aici e mai convenabil să uiți „împlinirea“ dintre bancheri, miniștri, industriași și rentieri...) „...Dacă analizăm temeinic tendințele de dezvoltare arătate mai sus, obținem următoarele : capitalul bănesc al națiunii e reunit în bănci ; băncile sînt legate între ele prin cartelare ; capitalul națiunii, în căutare de plasament, ia forma de hîrtii de valoare. Aceasta înseamnă că se împlinesc cuvintele geniale ale lui Saint-Simon : «Actuala anarhie în producție, provenind din faptul că relațiile economice se desfășoară fără o reglementare unitară, trebuie să facă loc organizării producției. Producția nu va mai fi condusă de întreprinzători izolați, independenți unul de altul, care nu cunosc nevoile economice ale oamenilor, ci de o anumită instituție socială. Un comitet central însărcinat cu această conducere, avînd posibilitatea să cuprindă domeniul vast al economiei sociale dintr-un punct de vedere mai înalt, o va reglementa spre folosul întregii societăți și va remite mijloacele de producție în mâini competente, îngrijindu-se mai ales de asigurarea unei armonii permanente între producție și consum. Există instituții care au inclus în sfera preocupărilor lor o anumită organizare a activității economice : băncile». Sîntem încă departe de împlinirea acestor cuvinte ale lui Saint-Simon, dar ne aflăm pe calea care duce la înfăptuirea lor : un marxism deosebit de acela conceput de Marx, dar deosebit numai prin formă“ *.

Nimic de zis : frumoasă „infirmare“ a lui Marx, infirmare care face un pas înapoi de la analiza științifică riguroasă a lui Marx la intuirea — deși genială, dar totuși numai intuire a lui Saint-Simon.

* „Grundriss der Sozialökonomik“, 146.

MATERIALE
PREGĂTITOARE

TEZELE RAPORTULUI PREZENTAT
LA CONSĂTUIREA
SOCIAL-DEMOCRAŢILOR DE STÎNGA ¹⁶²

Teze :

1. Războiul și consecințele sale. Tablou general.
2. Caracterul imperialist
 - 1) jaful colonial
 - 2) asupra națiunilor
 - 3) împărțirea lumii.
3. Stabilirea țelului.
4. Falsificarea caracterului lui
 - a) eliberarea popoarelor — asupra
 - b) democrație — despotism (reacțiune?)
 - c) cultură — barbaria războiului
 - d) bunăstare — reforme sociale
 - e) veniturile capitaliștilor — scumpetea!
5. Capitalismul (Troțki).
(Prăbușirea lumii burgheze)...
6. Într-un moment de criză extrem de profundă a capitalismului, *care* (criză) condamnă proletariatul la cele mai mari sacrificii, se găsesc oameni care îndeamnă clasa muncitoare să apere capitalismul și cer pace civilă.
7. Lupta împotriva războiului...
8. Hotărârile congreselor...
9. Partidele oficiale — împotriva acestor hotărâri

{	votarea creditelor intrarea în guverne pentru bloc	} <i>A p ă r a r e a</i> <i>p a t r i e i.</i>
---	--	---
10. Lupta minorităților (și a unor partide) împotriva războiului.

11. Revenirea clasei muncitoare la sarcina sa.
12. Biroul socialist internațional.
13. Adunarea de la Berna¹⁸³. (Crearea **legăturii**.)
14. Steagul luptei de clasă.
15. a) acțiunea țărilor beligerante...
b) „ „ „ neutre...
16. Pe plan internațional.
17. Condițiile de pace.
18. Apelul.

*Scris între 19 și 23 august
(1 și 5 septembrie) 1915*

*Se tipărește pentru prima oară,
după manuscris*

*Traducere din limbile franceză
și germană*

PLANUL CUVÎNTĂRII
ROSTITE LA CONFERINȚA DE LA ZIMMERWALD

- 1) *Imperialism* și jaf
 - 2) abaterea atenției proletariatului revoluționar și slăbirea mișcării lui...
 - 3) dezvăluirea sofismelor burgheziei, — un grup
— al doilea
 - 4) devoir socialiste... *
5)	citāt	de jos
5. pag. 5 de sus —
7. pag. 5 de sus 1
6)	social-democrației germani nu pot invoca lupta împotriva țarismului	
7)	presa noastră ne reproșează că nu urmăm exemplul conducătorilor germani	
8)	citāt, pag. 8, sfirșitul, de la cuvîntul Mēme	1/2 pag.
9)	social-democrația rusă, prin votul său și prin <i>proclamația sa ilegală</i> = remplit son devoir**	
10)	este dăunător să se camufleze falimentul Internaționalei a II-a, deosebit de dăunător este „centrul“	

* — datorია socialistilor... — *Nota trad.*

** — și-a făcut datorია. — *Nota trad.*

- 11) acest faliment este falimentul | oportunistului | pag. 11 [1]
12) șovinismul în Rusia, inclusiv o parte din social-democrați
13) răul cel mai mic — înfrângerea țarismului
14) organizația ilegală și agitația ilegală

citat (sfârșitul 15 și 16)

[1]

*Scrie între 23 și 26 august
(5 și 8 septembrie) 1915*

*Se tipărește pentru prima oară,
după manuscris*

COMPLETĂRI LA DECLARAȚIA STÎNGII ZIMMERWALDIENE ¹⁶⁴

- Nr. 1. noch die wichtigste Frage des Opportunismus berührt, noch die besonders schädliche Rolle des s.-d. Zentrums aufdeckt*.
- Nr. 2. Votăm pentru, printre altele, deoarece doi tovarăși francezi au formulat un considerent important. Și anume ei au arătat că muncitorii din Franța sînt foarte deprimați și extrem de pervertiți de frazeologia revoluționară; că este necesar să se treacă treptat, cu prudență, la o tactică energetică. Dar în Europa, în ansamblu, dușmanul mișcării muncitorești este tocmai oportunismul.

*Scris la 26 august
(8 septembrie) 1915*

*Publicat pentru prima oară în 1930,
în „Culegeri din Lenin“, vol. XIV*

Se tipărește după manuscris

* — nici nu atinge problema extrem de importantă a oportunismului, nici nu dezvăluie rolul deosebit de dăunător al centrului social-democrat. —
Nota trad.

**MATERIALE PENTRU UN REFERAT
CU TEMA „IMPERIALISMUL ȘI DREPTUL
NAȚIUNILOR LA AUTODETERMINARE”¹⁶⁵**

1

EXTRASE DIN CARTEA „HOFKALENDER“

Cu privire la problema națională

Națiuni dominante

(„H o f k a l e n d e r”*, 1914)

1910

germani	12 milioane	în	Austro-Ungaria
	60		„ Germania
	—	(?)	(din 67)
$\Sigma =$	72	(?)	
englezi		(?)	45 în Anglia (din 46)
			și în coloniile Angliei
		(?)	80 în Statele Unite
			125 (?)

englezi	—	125
velicoruși	—	73
germani	—	72
francezi	—	38
		$\Sigma = 308$ mil.
japonezi	—	50
italieni	—	35
?		393
maghiari	—	10
		$\Sigma = 403$ mil.

Coloniile (populația în milioane)	
1914	1876
570	314
+ 81% în 38 de ani	

* — „Almanahul curții”. — *Nota trad.*

2

SCHIȚĂ DE CONSPECT

Tema: Imperialismul și *autodeterminarea* națiunilor.

nu „problema națională“

A se omite $\frac{2}{3}$ din programul național (numai autodeterminarea).

- + Reforme democratice în condițiile imperialismului?
- + Norvegia 1905. „O excepție“?
- + Irlanda 1869. „Utopie“?
- + Mișcările naționale din Asia și din colonii...

și din Africa (Egiptul)...

- + De ce *împărțirea* pe națiuni, când imperialismul este epoca *unirii* națiunilor?

„De ce“ există mișcări naționale în Ucraina, China, Persia, India, Egipt etc., „dacă“ (cînd) țările avansate au atins stadiul *imperialismului*, care unește națiunile? dacă în țările avansate capitalismul (= imperialismul) *a depășit* cadrul statelor naționale? Proudhoniștii și Marx în deceniul al 7-lea al secolului trecut („Celelalte națiuni trebuie să stea în c... și să aștepte pînă cînd Franța va înfăptui revoluția socială“).

Marx 1848 în „Neue Rheinische Zeitung“¹⁶⁶. Engels 1866 și Marx 1869: tocmai în interesul clasei muncitoare a națiunilor *asupritoare* trebuie să se ceară libertatea de despărțire *a celor asuprite*.

Imperialismul înseamnă asupra națiunilor pe un teren istoric *n o u...* Aceasta este o jumătate.

A doua jumătate (a sarcinii) = trezirea mișcărilor naționale din răsăritul Europei (Ucraina după 1905), din Asia și din Africa (China, India, Egiptul) — din colonii (la 1 000 000 000 de locuitori ai globului 570+360 = 930)...

300—400 de milioane din 1 600 de milioane sînt asupritori

Autodeterminarea națiunilor „vechea și răsuflata” (schäbige) lozincă burghezo-democratică ((nouă pentru 1 000 000 000 de locuitori ai globului!!)) să fie transformată dintr-o înșelătorie în adevăr.

Înșelătorie pentru Anglia, pentru Franța — și pentru Germania.
Două forme de înșelătorie: Plehanov

contra Parvus „schäbigste” Lo-sung**.

Numai principiul burghezo-democratic?
DAR FRĂȚIA muncitorilor?
Nu, și principiul socialist.

Cînd formulăm lozincă: libertatea autodeterminării, adică libertate de despărțire, *t o a t ă* agitația noastră se rezumă la cererea ca asupritorii să caute să păstreze prin avantaje, prin cultură, iar nu prin violență. Cînd

* V.I. Lenin pare a se referi aici la paginile unui manuscris al său. — *Nota red.*

** — împotriva „celelaltei mai răsuflate” lozinci a lui Parvus. — *Nota trad.*

Pag. 1:
—2—3*
(a se compara și modifica)

pag. 4—5
a se scoate
pag. 6 (de modificat)

nu recunoaştem şi nu punem pe primul plan libertatea de despărţire, în *practică* lăsăm uşa deschisă pentru lacheii violenţei.

Nur so treffen wir den Nagel auf den Kopf* — îi învăţăm pe muncitori: izgoniţi pe toţi cei care nu recunosc **sincer şi cinstit** principiul democratic şi socialist.

* — textual: numai așa dăm drept în capul cuiului (nimerim drept la țintă). — *Nota trad.*

3

TEZE

Mai bine Cinci teze: 1) Social-democrații națiunii asupra-
patru toare, și îndeosebi ai așa-numitelor mari puteri,
 trebuie să ceară dreptul la autodeterminare = drep-
 tul de despărțire pentru națiunile asupraite, militînd pentru
 el nu numai în presa legală, dar și mai ales în presa ilegală,
 și îndeosebi în timp de război. — 2) Social-democrații na-
 țiunilor asupraite trebuie să ceară contopirea cea mai depli-
 nă, inclusiv contopirea organizatorică a *muncitorilor*
 națiunii asupraite cu *muncitorii* națiunii asupraitoare,
 și nu numai apropierea dintre unii și alții. — 3) Pe baza
 acestor principii, social-democrații tuturor țărilor avansate
 din secolul al XX-lea, și mai ales ai țărilor care sînt mari
 puteri, trebuie să pună în centrul politicii lor naționale
 principiul: „muncitorii nu au patrie“, fără a nega cîtuși
 de puțin însemnătatea istorică mondială a mișcării de
 eliberare națională a popoarelor înapoiate din Europa
 răsăriteană și a coloniilor din Asia și din Africa. — 4)
 Social-democrații din toate țările trebuie să preconizeze
nu principiul federativ, *nu* constituirea de state mici,
 ca un ideal, ci o cît mai strînsă apropiere între națiuni,
 subliniind, totodată, caracterul dăunător al oricărui
 separatism național, caracterul dăunător al autonomiei
 național-culturale, folosul centralismului **democratic**, fo-
 losul pe care-l prezintă statele foarte mari și uniunile
 de state.

Teza a 5-a: Dat fiind că teza nr. 1 este cît se poate
 de clementară, că a fost recunoscută de întreaga demo-

crație și de Marx + Engels (1848—1876), că a fost confirmată de experiența războiului, — social-democrații care nu recunosc această teză trebuie să fie tratați ca dușmani ai proletariatului, ca impostori de cea mai rea speță și să fie excluși din partid.

Nu este suficient să se recunoască lupta împotriva *oricărei* asupririi naționale, împotriva *oricărei* inegalități naționale:

- (α) se include în noțiunea de „inegalitate“ și dreptul de organizare statală? sau nu?
- (β) — dreptul la despărțire sau nu?
- (γ) caracterul agitației de fiecare zi: ea trebuie să fie îndreptată spre ceea ce este principal.

Unitatea muncitorilor, unitatea luptei de clasă internaționale a proletariatului sînt infinit mai importante decît problema granițelor de stat, problemă care în epoca imperialismului va fi deosebit de des repusă pe tapet și rezolvată *din nou* prin forță armată.

4

IMPERIALISMUL ȘI DREPTUL NAȚIUNILOR
LA AUTODETERMINARE

(CONSPECT)

[28. X. 1915]

Introducere

- (1) Actualitatea problemei. Toată lumea vorbește sau aude vorbindu-se despre ea.
De ce? (α) Războiul ațîță vrajba națională și amenință cu asuprirea națională.
(β) Imperialismul este epoca asupririi națiunilor pe un teren istoric *nou*.
- (2) Sarcina Z. L. („stîngii zimmerwaldiene“) este de a se uni și de a zdrobi și pe acest teren social-șovinismul, de a limpezi conștiința clasei muncitoare.

I. Punctul de vedere economic

- (3) „Capitalul *a depășit* cadrul național. Unirea națiunilor (într-un singur stat) este un fenomen inevitabil și progresist“. Just! Dar marxismul nu este = cu struvismul¹⁶⁷, nu înseamnă justificarea și apărarea asupririi națiunilor, ci lupta revoluționară pentru socialism, *unirea* muncitorilor de orice naționalitate, *frăția* lor.
- (4) Împotriva violenței, *pentru* unirea democratică a națiunilor. „Libertatea de despărțire“ este expresia *supremă* a *democratismului*.
- (5) Unirea economică *are de cîștigat* de pe urma democratismului, de pe urma libertății de despărțire (Norvegia și Suedia; America vs* Germania).

* — versus — în opoziție cu aceasta. — *Nota trad.*

II. Punctul de vedere istoric

- (6) „Autodeterminarea națiunilor este o lozincă perimată a epocii depășite a revoluțiilor și mișcărilor burghezo-democratice“.

— Imperialismul generează asupra națiunilor pe o bază nouă. Imperialismul înnoiește această lozincă veche.

- (7) Orientul și *coloniile* ($> 1\ 000\ 000\ 000$ din populația globului). Mișcările naționale burghezo-democratice „noi“.

Coloniile 1876—314 milioane	+	81%.
1914—570	”	

III. Punctul de vedere politic

- (8) Noi nu respingem lozincile burghezo-democratice, ci promovăm mai consecvent, mai complet și mai hotărât conținutul lor *democratic*.
- (9) Nu interesele *națiunilor*, ci interesele frăției, solidarității *muncitorilor* de diferite naționalități.

IV. Punctul de vedere al granițelor de stat

- (10) Noi nu apărăm *actualele* granițe de stat.
- (11) Noi nu sîntem pentru utopia statelor mici, nu corem pretutindenii și întotdeauna „independența statelor naționale“...
- (12) Noi punem pe primul plan interesele luptei de clasă a muncitorilor în condițiile oricăror eventuale *modificări* ale granițelor de stat.
- (13) „Destrămarea“ Rusiei (Angliei, Austriei?) = State Unite.

V. Punctul de vedere al luptei de clasă internaționale a proletariatului

- (14) Caracterul primejdios (și inevitabil în condițiile capitalismului) al vrajbei și neîncrederii între națiuni (à la Akselrod? Nu!)

- (15) Miezul problemei: atitudinea națiunilor *asupra* față de cele **asuprite**.
- (16) Solidaritatea de clasă a muncitorilor tuturor națiunilor este imposibilă fără recunoașterea dreptului la despărțire.

VI. „Posibilitatea realizării practice“

- (17) „Utopie“! Norvegia vs Suedia.
- (18) „O excepție“! („Regiuni periferice“.)
Da, ca și *toate* reformele și transformările democratice.
- (19) „Din punct de vedere practic = zero“.
Nu = (α) libertate de agitație pentru despărțire
(β) problema despărțirii trebuie decisă printr-un referendum (2 paragrafe din constituție).
- (20) „Care sînt garanțiile? Va decide numai războiul!“
(Garanțiile noastre — educarea maselor muncitorești în spiritul frăției popoarelor.)

VII. Punctul de vedere al războiului

- (21) „Autodeterminarea națiunilor = justificarea participării la război“.
Există război și război. Noi nu „negăm“ războaiele naționale. Ele sînt posibile și acum.
- (22) „Dacă se admite autodeterminarea, atunci Olanda, Suedia etc. sînt în drept să se apere“. *Cum te poți apăra într-un război imperialist?*

VIII. Lupta împotriva social-șovinismului

- (23) Social-șovinismul este un produs tot atît de inevitabil al imperialismului ca și telegrafia fără fir. Lupta împotriva lui = esența în momentul de față.
- (24) Lupta împotriva șovinismului națiunii *proprii*.
- (25) Principalul — șovinismul *națiunii dominante*.
- (26) „Recunoașterea egalității în drepturi“ = ocolirea problemei organizării de *stat*, a *despărțirii*, a cazurilor de *război* imperialist.

- (27) Wir treffen den Nagel auf den Kopf *n u m a i* prin felul cum formulăm noi problema. Numai această formulare *bate și dărimă pozițiile social-șovinismului internațional.*

*IX. Comparația cu divorțul**

- (28) Rosa Luxemburg despre divorț (vs autonomie).
 (29) Obiecția lui Semkovski.
 (30) Caracterul ei eronat.

X. Cazul Weill

- (31) Social-șoviniștii l-au exclus pe Weill, trădarea principiilor *lor.*
 (32) Participarea la război din punctul *n o s t r u* de vedere *nu este* un păcat. Dar pentru agitație în rândurile armatei? Pentru transformarea războiului în război civil?
 (33) Alegerea națiunii. (În care armată?)

XI. Atitudinea burgheziei liberale

- (34) În *R u s i a*: noi (cadeții) sîntem pentru egalitate în drepturi, dar nu ne-am angajat niciodată să apărăm dreptul la despărțire de statul rus.
 (35) Karl Kautsky despre *a u t o d e t e r m i n a r e a* politică („ajunge autodeterminarea culturală și autonomia“)...

XII. Experiența P. M. S. D. R.

- (36) Cum s-a pus această problemă la Congresul din 1903.
 (37) Retragerea P.S.D. și intrarea în 1906¹⁶⁸.
 (38) Nu s-a cerut niciodată oficial abrogarea § 9¹⁶⁹.
 (39) „Alianța“ oportuniștilor cu Rosa în 1914 (lichidatorii Semkovski; Libman; Iurkevici; Aleksinski).

* Vezi V.I. Lenin. Opere, vol. 23, București, E.S.P.L.P. 1957, p. 64—66. — *Nota red.*

XIII. Exemplul lui Marx și Engels

- (40) 1848 Germania *vs* națiunile asuprite („Nachlass“, III, S. 109, 113 und 114).
 1866 Engels și *Internaționala* (Marx) despre Polonia și **Germania**.
 1869 Marx despre *I r l a n d a*.
 (41) Punctul de vedere al intereselor **muncitorilor** națiunii **a s u p r i t o a r e**.

N.B.
 Marx pentru o *f e d e r a ție* cu Irlanda (N.B.)

XIV. „Formula” „stîngii zimmerwaldiene”

- (42) „Nu sprijinirea dominației unei națiuni asupra alteia“...

întrebare: include asta libertatea de despărțire?
 Sau nu?
 Nerecunoașterea libertății de despărțire înseamnă tocmai „sprijinirea dominației“.

Această formulă = „Primul pas spre apropiere“...*

*Scris înainte de 15
 (28) octombrie 1915*

Publicat pentru prima oară în 1937,
 în „Culegeri din Lenin“, vol. XXX

Se tipărește după manuscris

* Vezi volumul de față, p. 37-43. — Nota red.

SOCIAL-DEMOCRAȚIA GERMANĂ ȘI DREPTUL NAȚIUNILOR LA AUTODETERMINARE ¹⁷⁰

Social-democrația germană a fost cel mai puternic și mai influent partid din Internaționala a II-a. De aceea, pe de o parte, ea poartă o răspundere deosebit de mare pentru falimentul Internaționalei a II-a, iar pe de altă parte, exemplul ei, experiența ei sînt *deosebit de importante* pentru studierea cauzelor acestui faliment și pentru analizarea măsurilor, a mijloacelor și căilor de luptă împotriva oportunismului, care a sugrumat acest partid.

Oportunismul, care a sugrumat Partidul social-democrat din Germania, care a transformat acest partid într-un partid muncitoresc național-liberal, a luat în timpul războiului din 1914—1915 forma social-șovinismului.

Scriș în 1915

Publicat pentru prima oară în 1937,
în „Culegeri din Lenin“, vol. XXX

Se tipărește după manuscris

MODIFICĂRI ȘI COMPLETĂRI LA CHEMAREA
„CĂTRE TOATE PARTIDELE ȘI GRUPURILE
ADERENTE“, ADOPTATĂ DE CONSĂTUIREA
COMISIEI SOCIALISTE INTERNAȚIONALE
LĂRGITE

Änderungsvorschläge * :

1. Să se indice mai precis și mai concret care este *semnificația politică de clasă* și în ce constă caracterul *principal* greșit al tacticii „partidelor oficiale“ și a „Internationalei a II-a“...

{	(a) apărarea patriei = apărarea burgheziei imperialiste, a posibilității ei de a jefui și asupra națiunile
	(b) legătura cu oportunismul
	(c) alianța cu burghezia din propria țară împotriva proletariatului internațional.

2. Definirea noțiunii „Bruch des Burgfriedens“**.
Neparticiparea la orice instituție care sprijină, direct sau indirect, războiul.

αβ + Unterjochung der Nationen ***
A se scoate partea de la sfârșit despre
„In der Aera“... ****

+ Cuvinte de
salut către
Liebknecht
și Rühle.

3. Nicht nur „geeignete“, sondern illegale Literatur, das heisst *freie*, nicht der Zensur unterordnete *****.

* — Propuneri de modificări. — *Nota trad.*

** — „Ruperea păcii civile“. — *Nota trad.*

*** — Subjugarea națiunilor. — *Nota trad.*

**** — „In era“... — *Nota trad.*

***** — Nu numai o literatură „adaptată“, ci și una ilegală, adică liberă, nesupusă cenzurii. — *Nota trad.*

ohne zu sagen, dass die Niederwerfung
dieser Regierung dazu nötig*.

+

4. Grevele (economice și politice) și demonstrațiile.
5. + bis zur Revolution**.
6. + Să se citeze nu numai din rezoluția de la Stuttgart, ci și din cea de la Basel: ar fi o crimă ca muncitorii să tragă unii în alții, Comuna, anul 1905.

Scris între 23 și 27 ianuarie
(5 și 9 februarie) 1916

Se tipărește pentru prima oară,
după manuscris

* — fără a mai vorbi de faptul că pentru aceasta este necesară răsturnarea guvernului respectiv. — *Nota trad.*

** — inclusiv revoluția. — *Nota trad.*

PLANUL UNUI REFERAT CU

2 *Internaționale*

repet.

1. Tema: nu aprecierea războiului (> 1 an în urmă și e învechită), ci (două) *linii principale* în dezvoltarea mișcării muncitorești și a socialismului.

*Alias**: nu aprecierea războiului și a *principiilor* tacticii, ci aprecierea direcției în care se dezvoltă mișcarea muncitorească. De aceea principalul îl constituie faptele (pe scară largă) privind mișcarea muncitorească și socialismul și *compararea* diferitelor țări.

2. *Introducere*. Huysmans la Arnhem și la Rotterdam vs Wijnkoop et *Henriette Roland-Holst* în „*Berner Tagwacht*”¹⁷².

[? + cf. „*Avantur*” (12. II. 1916)¹⁷³]

[„Vorwärts”***]

2a *Etwa****:

1. Rusia: Patrioții (Plehanov & Co.)	—	Comitetul de organizare și Troțki („Nașe Slovo“)	—
2. Germania: Majoritatea	—	K. Kautsky & Co.	—
3. Franța: Majoritatea	—	Longuet & Co.	—

* — Sau. — *Nota trad.*

** Cuvântul „Vorwärts” a fost inserat de V.I. Lenin cu creionul, probabil, mai târziu. — *Nota trad.*

*** — Aproximativ. — *Nota trad.*

TEMA „DOUĂ INTERNAȚIONALE”¹⁷¹*Tema:*

Ca să zicem așa, verificarea teoriei în lumina experienței mișcării muncitorești și socialiste mondiale.

N. B.:

La *Comitetul de organizare*: (1) se dă vina pe muncitori; (2) se uită legătura cu lichidatorii.

— C.C.

— minoritatea. „I.S.D.”* — (*Rühle*) — *Winnig*

— Bourderon & Co. || Rezoluția lui Bourderon || *Correspondențele apărute în „Labour Leader”*¹⁷⁴

* — „Internationale Sozialisten Deutschlands” — „Socialiștii internaționaliști din Germania”. — *Nota red.*

4. Anglia: Majoritatea (Fabian Society, Labour Party,

5. Italia: Minoritatea (Bissolati) —

6. Austria: Majoritatea (Pernerstorfer)

7. America: Russel — (Hillquit)

8. Australia: Majoritatea (partid de guvernământ)

3. Rusia. Alegerile de reprezentanți în comitetele pentru industria de război.

Primele alegeri C.C. (+ elemente șovăielnice) + blocul apărării (Larin). Indignarea burgheziei și a guvernului. Denunțul lui Gvozdev. Alte alegeri. Victoria șoviniștilor.

„Nașe Delo“ + „Naș Golos“ + „Rabocce Utro“
C.O.

Troțki și „Nașe Slovo“ (Frațiunea Ciheidze?)
C.C.

Evoluția lui Martov: de la „«Vorwärts» a murit“ și „nu vom merge la Internațională“ — pînă la apărarea alianței cu „Nașe Delo“ (Borețki).

Poate că este o „diplomație“ admirabilă, dar nu găsești aici *nici un dram* de socialism.

În concluzie: două linii în mișcarea muncitorească din Rusia.

Numai două (restul au căzut).

Baza lor de clasă:

(α) în alianță cu burghezia proprie =

(β) în alianță cu proletariatul internațional =

Hyndman) — Askew(?)* — „Forward“¹⁷⁵.

„Glasgow [N.B.: „Merthyr“¹⁷⁶ N.B.]
Socialist“¹⁷⁷

{Ornatski în } (ruptura cu) { Scrisorile către
„Nașe } Labour } „Labour
Slovo“ } Party } Leader“

Partidul oficial italian. („Avanti!“ 12. II. 1916)

— Adler — minoritatea. (corespondență apărută în
„Bernar Tagwacht“¹⁷⁸)

— — — Dcbs (articolele lui Dcbs¹⁷⁹) („bombe și
dolari“)

— ? — — socialiștii.

„...Nu pentru apărare, ci
pentru organizare...“

Ironiile social-șoviniștilor la adresa lui Martov (Borețki în „Nașe Slovo“).

N.B.: Stolipinist
„Partid muncitoresc hvostovist“¹⁸⁰

= pentru întărirea burgheziei „proprii“ (= pentru război)
= pentru revoluția proletară internațională.

* — (Societatea fabienilor, Partidul laburist, Hyndman) — Askew (?). —
Nota trad.

Ideile, lor: pentru „apărare“ („apărarea patriei“); („defensiști“); împotriva „apărării patriei“... (cf. Manifestul de la Zimmerwald)*

4. Germania.

Lupta din sînul fracțiunii: Liebknecht und Rühle 2 și 20 (inconsecvența lor)¹⁸².

Borchardt și „*Lichtstrahlen*“¹⁸³

Winnig.

Rühle și răspunsul dat de „*Vorwärts*“ (Analiză)¹⁸⁴.

{	(α) Difuzarea literaturii ilegale și organizația ilegală.
	(β) Sprijinirea guvernului.

5. Franța.

(1) Vaillant în „*L'Humanité*“ (scrisorile?)¹⁸⁶ („și-au înfundat urechile cu vată în-singerată“, „doctrinarii“ etc. etc.)

{	{	(2) Cuvintele rostite de Merrheim la Zimmerwald: „le parti, le gouvernement et les Jouhaux ne sont que trois têtes sous un bonnet“***.

(3) Rezoluția lui Bourderon ((analiza textului ei)).

(4) Corespondența din „*Labour Leader*“ cu privire la sciziune.

6. Anglia.

Majoritatea (participarea la guvern)

apărare.

„The New Statesman“¹⁸⁸ (și atitudinea lui)

(Labour Party + Fabian Society).

[contra *B.S.P.*, în care $\frac{3}{7}$ sînt internaționaliști]

„Glasgow Socialist“ ((declarația de la Zimmerwald¹⁸⁹)).

Scrisorile către „*Labour Leader*“.

Articolul despre *trădare*.

Merthyr

* În manuscris, punctele 2 și 3 sînt tătate cu creionul. — *Nota red.*
** — „partidul, guvernul și Jouhaux nu sînt decît trei capete sub aceeași tichie“. — *Nota trad.*

⌈ + Poate că aici ar trebui menționată „Europa und die Revolution“?¹⁸¹

{ Broșura „Fall Liebknecht“* }
„regenerarea“ }
„partid național-liberal“.

Demonstrația din Braunschweig¹⁸⁵.
(Greva din Hanovra.)

chemarea lansată de *Saumoneau*¹⁸⁷

(Brizon & Co. la Kienthal)**.

Lloyd George la *Glasgow* și răspunsul muncitorilor.

Partidul socialist britanic
(retragerea lui Hyndman¹⁹⁰)***.

* — „Cazul Liebknecht“. — *Nota trad.*
** Textul de la cuvîntul „regenerare“ pînă la cuvintele „(Brizon & Co. la Kienthal)“ a fost inserat de V.I. Lenin cu creionul, probabil, mai tîrziu. — *Nota red.*
*** Textul a fost inserat de V.I. Lenin cu creionul, probabil, mai tîrziu. — *Nota red.*

7. *Italia.*

Bissolati — partidul

(Treves și cuvîntarea sa¹⁹¹)

{	<i>Italia</i> : Bissolati și partidul muncitoresc
	<i>Bulgaria</i> : tesniacii ¹⁹² și cei cu vederi largi
	<i>Suedia</i> : Branting și Höglund
	<i>Olanda</i> : Troelstra și „Tribune“ ¹⁹³ .

8. *Austria.*Pernerstorfer în „*Neue Zeit*“¹⁹⁴— V. Adler — *internaționalistii...*

{	idem: rezoluția
	lui V. Adler și a „celor 15“**.

9. *Statele Unite ale Americii de Nord.* („Să adoptăm o atitudine de expectativă“...)

Russel (V. Berger & Co.) pentru „preparedness“.

„Jingo“ Hillquit = diplomat***

Debs și articolele lui.10. *Australia.*Correspondența apărută în „*Berner Tagwacht*“¹⁹⁵.Articolul apărut în „*New Statesman*“(J. K.¹⁹⁶)****.11. *Concluzii.*

{	{	K. Kautsky în scrisoarea către Bukvo-	{	„Nu există
		ed... id.***** în „ <i>Neue Zeit</i> “ de multe ori.		două
				„curente“

Falsitate și minciună.

K. Kautsky în correspondența Bratsch.

(„ori vechea Internațională, ori o

jumătate de duzină“).

Două și numai două.

În lumea întreagă.

Diplomație — fățărnicie — oscilări — autoamăgire?

Nu cuvîntul contează.

{	Akselrod și Martov	în Rusia	}	unul și } același tip
	K. Kautsky și Haase	„ Germania		
	<i>Longuet et</i>	„ Franța		
	<i>Pressman</i>			
Hillquit în America				
Askew și alții în Anglia				

ΣΣ = *Huysmans**.

* Punctul 7 din manuscris este tăiat cu creionul. — *Nota red.*
** Acest text a fost inserat de V.I. Lenin cu creionul, probabil, mai târziu. — *Nota red.*

*** În manuscris, textul care începe cu cuvîntul „Jingo“ și se încheie cu cuvîntul „diplomat“ este tăiat cu creionul. — *Nota red.*

**** Textul care începe cu cuvîntul „Articolul“ și se încheie cu inițialele „(J. K.)“ a fost inserat de V.I. Lenin cu creionul, probabil, mai târziu. — *Nota red.*

***** — idem. — *Nota red.*

* Textul care începe cu cuvîntul „Diplomație“ și se încheie cu cuvîntul „Huysmans“ este tăiat de V.I. Lenin cu creionul. — *Nota red.*

(„Muntele“ și Gironde (Plehanov în nr. 2 din „Iskra“, 1901. „În pragul secolului al XX-lea“).

(„Băieții cu doi dolari“ și cu „brain“ capitalist în „Appeal to Reason“.

Nu camuflare diplomatică („Mocirla de la St. Petersburg“ — Vaut mieux dire** al lui Kautsky),
ci lămurirea maselor.

Inevitabilitatea sciziunii.

Revoluția (cf. *L'information*
+ *Europa und die Revolution*)***

„Iskra“ nr. 2 (1901): Muntele și Gironde.

Lupta împotriva oportunismului

}	Bernstein.
	Millerandismul și jaurisismul.
	Politica muncitorească liberală engleză.
	Sciziune într-o serie de țări.

Războiul a grăbit

dezvoltarea — — destrămării

în ambele părți.

Quid est Kienthal?****

Scris între 30 ianuarie și
4 februarie (12 și 17 februarie) 1916

Se tipărește pentru prima oară,
după manuscris

* — mod de a gândi. — *Nota trad.*

** — Mai bine zis. — *Nota trad.*

*** Textul care începe cu cuvântul „Băieții“ și se încheie cu cuvântul „Revolution“ este tăiat de V.I. Lenin cu creionul. — *Nota red.*

**** — Ce este Kienthal? Textul care începe cu cuvintele „Iskra“ nr. 2“ și până la sfârșit a fost scris de V.I. Lenin cu creionul, probabil, mai târziu. — *Nota red.*

ÎNSEMNARE ÎN LEGĂTURĂ CU TEZELE
„REVOLUȚIA SOCIALISTĂ
ȘI DREPTUL NAȚIUNILOR
LA AUTODETERMINARE“

Există o oarecare asemănare între felul în care omenirea trebuie să ajungă la desființarea claselor și felul în care trebuie să ajungă, mai târziu, la contopirea națiunilor. Și anume: la desființarea claselor ea poate să ajungă numai prin stadiul de trecere al dictaturii clasei asuprite, iar la contopirea națiunilor poate să ajungă numai prin eliberarea națiunilor asuprite, prin lichidarea efectivă a asupririi naționale, iar criteriul acestei realități în sens politic îl constituie tocmai libertatea de despărțire. Libertatea de despărțire este unicul și cel mai bun mijloc *politic* împotriva sistemului idiot al statelor mici și al separatismului național, sistem pe care, din fericire pentru omenire, îl distruge în mod inevitabil întreaga dezvoltare a capitalismului.

Scris în ianuarie-februarie 1916

*Publicat pentru prima oară în 1937,
în „Culegeri din Lenin“, vol. XXX*

*Se tipărește după manuscris
Traducere din limba germană*

VARIANTA INIȚIALĂ A PROPUNERII
COMITETULUI CENTRAL AL P.M.S.D.R.
PENTRU CEA DE-A DOUA CONFERINȚĂ
SOCIALISTĂ

Propunerea C.C. al P.M.S.D.R. pentru cea de-a doua Conferință socialistă, convocată de I.S.K. (de la Berna) *

(teze în legătură cu punctele 5, 6,
7a, 7b și 8 de pe ordinea de zi)

I.S.K., anunțînd convocarea celei de-a doua Conferințe socialiste internaționale, a publicat următoarele puncte principale de pe ordinea de zi:

{	5. „lupta pentru curmarea războiului“	
	6. „problemele păcii“	
	7a. „acțiunea“ parlamentară	} „agitația și
propaganda“ } }
	7b. „acțiunea“ de masă	
	8. Biroul socialist internațional.	

I.S.K. a invitat organizațiile să discute aceste probleme și să-și trimită propunerile. Iată răspunsul Comitetului Central al partidului nostru la această invitație:

1. După cum orice război nu este decît o continuare prin mijloace violente a politicii pe care statele beligerante și clasele lor dominante au dus-o timp de ani îndelungați sau decenii de-a rîndul înainte de război, tot astfel și pacea care încheie orice război nu poate fi decît o înregistrare a schimbărilor reale intervenite în raportul de forțe ca urmare a războiului respectiv.

2. De aceea, orice discuții cu privire la aprecierea actualului război pe baza noțiunilor „elementare“ de apărare și agresiune și cu privire la aprecierea păcii viitoare pe

* Vezi volumul de față, p. 290—301. — *Nota red.*

baza „elementarelor“ deziderate pioase referitoare la încheierea unei păci trainice, democratice, onorabile etc. reprezintă din punct de vedere teoretic, din punctul de vedere al teoriei socialismului, un nonsens vădit și o dovadă de obtuzitate, iar în practică — o perfidă înșelare a clasei muncitoare.

3. Războiul actual este un război imperialist, adică un război generat de contradicțiile apărute pe terenul capitalismului foarte dezvoltat, monopolist, copt pentru trecere la socialism. Este un război pentru hegemonie mondială, adică pentru o nouă asupraire a națiunilor slabe, pentru o nouă împărțire a lumii, a coloniilor, a sferelor de influență etc., împărțire în cadrul căreia vechile state tâlhărești — Anglia, Franța, Rusia — să cedeze o parte din pradă unui stat tâlhăresc tinăr și mai puternic, adică Germaniei.

4. De aceea, dacă revoluția proletariatului nu va răsturna actualele guverne și actualele clase dominante ale „marilor“ puteri beligerante, *este absolut imposibilă orice altă pace în afară de un armistițiu mai mult sau mai puțin scurt între puterile imperialiste, în afară de o pace însoțită de înțepirea reacțiunii înăuntrul statelor, de intensificarea asuprairii naționale și a înrobirii națiunilor slabe, de acumularea materialului inflamabil care pregătește noi războaie etc. etc.* Căci din conținutul obiectiv al politicii pe care a generat-o întreaga epocă a imperialismului și pe care a promovat-o burghezia tuturor „marilor“ puteri beligerante, atât înainte de *aces*t război cât și *în timpul lui*, decurge în mod inevitabil o pace bazată pe asuprairea nouă, și mai rea, a națiunilor etc.

5. A trezi în masele populare ideea sau speranța că ar fi posibilă o pace trainică sau democratică etc. între actualele guverne, între actualele clase dominante (adică burghezia aliată cu moșierimea), cum fac majoritatea partidelor socialiste oficiale, înseamnă nu numai a înșela cu nerușinare poporul, ci și a căuta să-l adormi, să-l abați de la lupta revoluționară, care a și început să

se desfășoare în fapt sub forma mișcării greviste și a demonstrațiilor.

6. O asemenea încercare de a înșela poporul și de a abate proletariatul de la lupta revoluționară este „programul de pace“ pe care-l propun acum „unanim“ atât reprezentantul oficial al Internaționalei a II-a, Huysmans, la Congresul de la Arnhem al Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda, cât și cel mai influent teoretician al Internaționalei a II-a, cel mai influent apărător al social-patrioților și social-șoviniștilor de pretutindeni, Kautsky. Programul lor se reduce la recunoașterea ipocrită, pur verbală, a câtorva deziderate democratice pioase: respingerea anexiunilor și a contribuțiilor, autodeterminarea națiunilor, democratizarea politicii externe, tribunale de arbitraj pentru judecarea conflictelor dintre state, dezarmarea, Statele Unite ale Europei etc. etc.

7. Faptul că acest „program de pace“ este o fățarnicie goală ni-l confirmă, cât se poate de grăitor, pe de o parte, recunoașterea lui pur verbală de către o serie de pacifiști burghezi și de miniștri demagogi ai țărilor beligerante, iar pe de altă parte repetarea lui de către șoviniști notorii la Conferința de la Londra (II. 1915) a „socialiștilor“ unui grup de puteri beligerante și la cea de la Viena (IV. 1915) a „socialiștilor“ celui alt grup de puteri beligerante. Tocmai „socialiștii“ care intră în guvernele burgheze angajate în acest război tîlhăresc au votat creditele de război, au ajutat la ducerea războiului participînd la diferite organizații și instituții etc., tocmai ei, care promovează *in fact* o politică de apărare a anexiunilor vechi și noi, de asuprire colonială etc., proclamă în fața întregii lumi un „program de pace“ care se rezumă la respingerea anexiunilor etc.

8. Dacă teoreticianul cel mai recunoscut al Internaționalei a II-a, Kautsky, a declarat în fața lumii întregi la 21 mai 1915 (în „Die Neue Zeit“) că acest consens și această „unanimitate“ a „socialiștilor“ la Londra* și la Viena în privința principiului „independenței“ sau autodeterminării națiunilor dovedește „unanimitatea“ In-

* În manuscris figurează greșit „Copenhaga“. — Nota red.

ternaționalei a II-a în problema „programului de pace“ și „vitalitatea“ ei, înseamnă că această apărare și consfințire a celei mai flagrante și mai impertinente fățărnicii, a celei mai revoltătoare și mai nerușinate încercări de a înșela muncitorimea nu este cîtuși de puțin ceva întîmplător, ci o politică sistematică pe care o promovează, într-o serie întregă de țări, oamenii care în vorbe se dau drept „internaționaliști“, dar care în realitate prezintă într-o falsă lumină favorabilă războiul imperialist, aplicîndu-i ideea de „apărare a patriei“, și întăresc dominarea mișcării muncitorești de către social-șoviniști — care au trădat socialismul —, propovăduind „unitatea“ cu ei. Această politică, cea mai dăunătoare și cea mai primejdioasă pentru clasa muncitoare, o promovează Kautsky, Haase și alții în Germania, Longuet, Pressemanne și alții în Franța, majoritatea liderilor în Anglia, Akselrod, Martov și Ciheidze & Co. în Rusia, Treves și alții în Italia (vezi numărul din 5. III. 1916 al ziarului „*Avanti!*“, amenințarea organului central al partidului italian, în care Treves și ceilalți „reformiști-posibiliști“ sînt amenințați că vor fi demascați ca oameni „care au făcut uz de toate mijloacele pentru a împiedica acțiunea întreprinsă de conducerea partidului și de Oddino Morgari în vederea unei afilierei la Uniunea de la Zimmerwald și a creării unei noi Internaționale“). Această politică promovată pe scară mondială și care este cea mai periculoasă pentru clasa muncitoare poate fi numită politică *kautskistă*, pentru că reprezentantul ei cel mai autorizat este Kautsky.

9. Socialiștii nu pot renunța la lupta pentru reforme. Ei trebuie să voteze, între altele, și în parlamente pentru orice măsură menită să îmbunătățească, fie și cît de puțin, situația maselor, bunăoară, pentru majorarea ajutoarelor ce se acordă sinistraților de război, pentru slăbirea asupririi naționale etc. Dar este evident că, în condițiile *a c t u a l u l u i* război și ale păcii care decurge *din el*, o asemenea activitate reformistă pentru îmbunătățirea situației maselor este posibilă numai în proporții cu totul neînsemnate. Ar fi o înșelare flagrantă a maselor să li se sugereze, direct sau indirect, ideea că

problemele puse de *actualul* război ar putea fi rezolvate pe cale reformistă. Căci *acest* război a creat în Europa o situație revoluționară, punînd la ordinea zilei problemele *cele mai fundamentale* ale imperialismului, care nu pot să nu fie rezolvate pe cale imperialistă, în afară de cazul cînd actualele guverne și actualele clase dominante din Europa ar fi răsturnate prin revoluție. De aceea, în lupta pentru o pace trainică și democratică, socialiștii trebuie să-și propună ca sarcină principală și fundamentală, în primul rînd, să explice maselor necesitatea *luptei revoluționare de masă*, să desfășoare o propagandă sistematică în acest sens și să creeze o organizație corespunzătoare; în al doilea rînd, să demaște caracterul *fățarnic și mincinos* pe care-l au atît frazele pacifiste burgheze cît și frazele socialiste, în special cele kautskiste, pe tema păcii și a „unanimității“ Internaționalei a II-a în problema „programului de pace“. Aceste fraze sînt cu atît mai fățarnice din partea unor „socialiști“ care, ținînd isonul burgheziei, neagă posibilitatea transformării actualului război imperialist într-un război civil pentru socialism și care se opun oricărei activități revoluționare în această direcție.

10. Punctul central al fățarniciei dominante astăzi în problema „programului de pace“ îl constituie recunoașterea, pretins unanimă, a luptei împotriva *anexiunilor vechi și noi*. Dar cei care vorbesc despre anexiuni și despre lupta împotriva lor nu înțeleg sau de cele mai multe ori nu vor să înțeleagă *ce este anexiunea*. Este clar că nu orice alipire a unui teritoriu „străin“ poate fi considerată anexiune, pentru că, în general vorbind, socialiștii privesc cu simpatie înlăturarea frontierelor dintre națiuni, apropierea și contopirea națiunilor, formarea unor state mai mari. Este clar că nu orice violare de statu quo poate fi considerată anexiune: o astfel de poziție ar fi profund reacționară și ar echivala cu ignorarea noțiunilor fundamentale ale științei istorice. Este clar că nu poate fi socotită anexiune orice alipire prin forță, pe calea armelor, căci socialiștii nu pot respinge folosirea violenței atunci cînd ea este în interesul majori-

tății populației și al progresului omenirii. Este clar că prin anexiune trebuie să înțelegem numai alipirea unui teritoriu *împotriva voinței* populației lui. Cu alte cuvinte, noțiunea de anexiune este indisolubil legată de noțiunea de „*autodeterminare a națiunilor*“.

11. Toemai în *actualul* război, în virtutea faptului că el este un război imperialist din partea *ambelor* grupuri de „mari“ puteri beligerante, trebuia să se ajungă și s-a ajuns la situația că burghezia și social-șoviniștii „*luptă*“ din răspuțeri împotriva „anexiunilor“ *a t u n c i c î n d* ele sînt sau au fost săvîrșite de un stat *inamic*. Sudekum și prietenii și apărătorii săi austro-germani, inclusiv Haase și Kautsky, trec sub tăcere anexiunile săvîrșite de Germania față de Alsacia și Lorena, față de Danemarca, Polonia etc., dar „*luptă*“ foarte frecvent „împotriva anexiunilor“ săvîrșite de Rusia față de Finlanda, Polonia, Ucraina, Caucaz etc., de Anglia față de India etc. La rîndul lor, Sudekumii englezi, francezi, italieni și ruși, adică Hyndman, Guesde, Vandervelde, Renaudel, Treves, Plchanov, Akselrod, Ciheidze & Co., trec sub tăcere anexiunile săvîrșite de Anglia față de India, de Franța față de Nisa sau Maroc, de Italia față de Tripolitania sau Albania, de Rusia față de Polonia, Ucraina etc., dar în schimb „*luptă*“ *m a i a l e s* „împotriva anexiunilor“ săvîrșite de Germania.

Nu începe nici o îndoială că o astfel de „*luptă împotriva anexiunilor*“ este din partea social-șoviniștilor și a kautskiștilor o fățărnicie de cea mai pură speță, și de aceea burghezia sprijină această *luptă* atît direct, alocînd multe milioane pentru propaganda șoviniștă, cît și indirect, acordînd monopolul legalității numai social-șoviniștilor și kautskiștilor.

Este clar că atît „socialiștii“ francezi care justifică războiul pentru Alsacia și Lorena, cît și „socialiștii“ germani care nu cer pentru Alsacia și Lorena libertatea de a se despărți de Germania sînt și unii și alții anexioniști, oricît s-ar jura ei că nu sînt. Este clar că „socialiștii“ ruși care militează prin viu grai sau în scris împotriva „destrămării Rusiei“ sau care, în interesul unei „păci

fără anexiuni“, justifică astăzi, direct sau indirect, războiul care va decide cine va subjuga Polonia sînt și ei anexioniști de aceeași speță etc. etc.

12. Pentru ca „lupta împotriva anexiunilor“ să nu se transforme într-o frază goală sau într-o fățarnicie dezgustătoare, socialiștii trebuie: *în primul rînd*, să explice maselor necesitatea luptei revoluționare pentru cucerirea puterii politice de către proletariat și pentru înfăptuirea revoluției socialiste, care se dezvoltă din toate condițiile epocii imperialiste și ale războiului imperialist actual și care este singura în stare să asigure temeinic și pretutindeni autodeterminarea națiunilor, adică să elibereze națiunile asuprite și să realizeze apropierea și contopirea națiunilor nu pe baza violenței, ci pe baza egalității în drepturi și a consimțămîntului proletariatului și al maselor muncitoare ale tuturor națiunilor; — *în al doilea rînd*, să desfășoare imediat o cît mai largă activitate de propagandă și agitație împotriva șovinismului și anexionismului camuflat al partidelor socialiste oficiale, mai ales al celor din țările care sînt „mari“ puteri. Socialiștii trebuie să explice maselor că este socialist și internaționalist numai în vorbe, iar în realitate este șovinist și anexionist socialistul englez care nu luptă chiar acum pentru libertatea de despărțire a Irlandei, Indiei etc., socialistul francez care nu luptă pentru libertatea coloniilor franceze, împotriva războiului pentru anexarea Alsaciei și Lorenei etc., socialistul german care nu luptă pentru libertatea de despărțire a Alsaciei și Lorenei, a danezilor, polonezilor, belgienilor, sîrbilor etc., socialistul rus care nu luptă pentru libertatea de despărțire a Ucrainei, Finlandei etc., împotriva războiului pentru stăpînirea Poloniei, socialistul italian care nu luptă pentru libertatea de despărțire a Tripolitaniei, Albaniei etc., socialistul olandez care nu luptă pentru libertatea de despărțire și pentru independența Indiilor Olandeze, socialistul polonez care nu luptă pentru libertatea deplină și egalitatea în drepturi a evreilor și ucrainenilor asupriți de polonezi etc.

13. Din Manifestul de la Zimmerwald și din circulara I.S.K. din 10. II. 1916 (nr. 3 al Buletinului) rezultă în mod necesar că orice lozincă care proclamă „război războiului“ și orice „luptă pentru pace“ nu sînt decît *fățărnicie* dacă nu sînt indisolubil legate de o *luptă revoluționară de masă* imediată, de propagarea și pregătirea unei asemenea lupte. Dar această concluzie trebuie formulată în mod expres. Este necesar, în primul rînd, să se explice maselor încotro poate și *trebuie* (muss) să ducă dezvoltarea luptei revoluționare de masă în condițiile războiului din Europa. Ea duce inevitabil la transformarea războiului imperialist în război civil pentru socialism. La aceasta *fac aluzie* toate pasajele în care se arată că muncitorii trebuie să prefere să moară pentru propria lor cauză, și nu pentru o cauză străină. Dar nu e de ajuns o aluzie. Trebuie să se arate clar maselor care este țelul nostru măreț, deși, poate, nu chiar atît de apropiat. Este necesar ca masele să știe încotro să meargă și pentru ce să lupte. În al doilea rînd, dacă îndemnăm masele să lupte împotriva guvernelor lor „indiferent de situația militară a țării respective“, prin aceasta noi nu numai că respingem din principiu admisibilitatea „apărării patriei“ în *acest război*, dar recunoaștem, totodată, că *este de dorit* să se ajungă la înfrîngerea oricărui guvern *burghez*, pentru ca această înfrîngere să fie transformată în revoluție. Și acest lucru trebuie spus deschis: lupta revoluționară de masă nu poate deveni internațională dacă reprezentanții ei conștienți nu se vor uni fățiș în vederea înfrîngerii și răsturnării *tuturor* guvernelor *burgheze*. În al treilea rînd — și acesta este lucrul principal — *nu se poate* desfășura o luptă revoluționară de masă fără a se crea pretutindeni, nu numai sus, ci și jos, în mase, o organizație ilegală pentru propagarea și pregătirea acestei lupte, pentru discutarea mersului și a condițiilor ei. Dacă în Germania au avut loc demonstrații de stradă, dacă în Franța s-au primit scrisori de pe front în care cei de acasă erau îndemnați să *nu* subscrie la împrumutul de război, dacă în Anglia, fără să mai vorbim de Rusia, s-au produs greve de masă, este evident că pentru stimu-

larea acestei lupte, pentru unirea ei pe scară internațională este absolut necesar ca presa *liberă, adică ilegală*, să oglindească în coloanele ei *fiecare* pas pe această cale, să verifice succesele, să examineze condițiile în care au fost realizate, să unească și să dezvolte lupta. Fără o organizație ilegală și fără o presă ilegală, recunoașterea „acțiunii de masă” rămîne (ca în Elveția, de pildă) o vorbă goală*.

14. În problema luptei parlamentare (parlamentarische Aktion) a socialiștilor trebuie să se aibă în vedere că rezoluția de la Zimmerwald nu numai că-și exprimă simpatia pentru cei cinci deputați social-democrați din Duma de stat care fac parte din partidul nostru și care au fost condamnați la deportare în Siberia, dar se și *solidarizează* cu tactica lor. Nu poți să admiți lupta revoluționară a maselor și, în același timp, să te mulțumești cu o activitate *exclusiv* legală, *exclusiv* reformistă a socialiștilor în parlamente; o asemenea tactică nu duce decît la legitime nemulțumiri în rîndurile muncitorilor și la trecerea lor din tabăra social-democrației în tabăra sindicalismului sau anarhismului antiparlamentar. Trebuie să spunem clar și în auzul tuturor că social-democrații din parlamente trebuie să uzeze de situația lor pentru a desfășura *nu numai* acțiuni parlamentare, ci și o multilaterală activitate *extraparlamentară* în sprijinul organizației ilegale și al luptei revoluționare a muncitorilor, și că *masele* înseși trebuie să controleze, prin organizația lor ilegală, această activitate a conducătorilor lor.

15. Problema convocării Biroului socialist internațional, inclusă pe ordinea de zi a celei de-a doua Conferințe socialiste internaționale, ridică inevitabil o problemă mai importantă și principială, și anume dacă este posibilă unitatea vechilor partide și a Internaționalei a II-a? Cu cît cresc în rîndul maselor simpatiile față de Uniunea de la Zimmerwald, cu atît mai de neînțeleas devin pentru ele și cu atît mai dăunătoare sînt pentru dezvoltarea luptei lor inconsecvența și timiditatea pozi-

* În manuscris, punctele 12 și 13 sînt tăiate. — Nota red.

ției care, pe de o parte, consideră în fond că politica vechilor partide și a Internaționalei a II-a este identică cu politica burgheză în mișcarea muncitorească (vezi Manifestul de la Zimmerwald și circulara I.S.K. din 10. II. 1916), iar pe de altă parte se teme de o ruptură cu ele și promite să dizolve I.S.K. de îndată ce se va întruni vechiul Birou socialist internațional.

Această promisiune *nu a fost* pusă la vot și nici nu a fost cel puțin discutată la Zimmerwald.

În cele șase luni de după Conferința de la Zimmerwald a devenit și mai clar că sciziunea este inevitabilă, că activitatea recomandată de Manifestul de la Zimmerwald nu poate fi desfășurată în unitate cu vechile partide, că teama de sciziune frînează orice pas pe această cale. În Germania, nu numai grupul I.S.D. a condamnat teama de sciziune și a luat atitudine fățișă împotriva fățărniciei acelor care propovăduiesc unitatea, ci și Otto Rühle, *membru al grupului parlamentar* și unul dintre cei mai apropiați tovarăși de luptă ai lui K. Liebknecht, s-a pronunțat deschis pentru sciziune, iar „Vorwärts“ n-a reușit să-i opună nici un argument serios și cinstit. În Franța, Bourderon, *membru al partidului socialist*, declară că este împotriva sciziunii, dar în fapt propune congresului o rezoluție care de-a dreptul „désapprouve (dezavuează) C.A.P. (Comité Administratif Permanent = C.C. al partidului) și G.P.“ (Groupe Parlementaire = grupul parlamentar). Este clar că adoptarea unei asemenea rezoluții ar fi însemnat scindarea imediată și irevocabilă a partidului. În Anglia, pînă și în coloanele unei publicații atît de moderate ca „Labour Leader“, T. Russel Williams s-a pronunțat deschis, în repetate rînduri, pentru inevitabilitatea sciziunii, fiind sprijinit de o serie de membri de partid. În America, în cadrul unității formale a partidului socialist, unii dintre membrii săi se pronunță pentru militarism și război (așa-numita preparedness*), iar alții, printre care și E. Debs, fostul candidat socialist pentru postul de președinte,

* — pregătire. — Nota trad.

propagă deschis războiul civil pentru socialism în legătură cu războiul iminent.

În lumea întreagă, sciziunea s-a și produs în fapt, iar ignorarea ei nu face decît să dăuneze zimmerwaldienilor, făcîndu-i ridicoli în ochii maselor, care știu foarte bine că fiecare pas al *activității lor* în spiritul Zimmerwaldu-ului înseamnă continuarea și adîncirea sciziunii.

Trebuie să avem curajul să recunoaștem deschis inevitabilul, care s-a și produs, să renunțăm la iluzia dăunătoare că ar fi posibilă unitatea cu „apărătorii patriei” în acest război, să ajutăm masele să se elibereze de sub influența conducătorilor care „le induc în eroare” (vezi circulara I.S.K. din 10. II. 1916) sau pregătesc prin „amnistic” un „complot” (Pakt) împotriva socialismului.

Aceasta este propunerea noastră în problema convocării Biroului socialist internațional la Haga.

* *

Frazele reformiste sînt principalul mijloc folosit pentru înșelarea poporului într-o perioadă în care situația obiectivă a pus pe ordinea de zi a istoriei cea mai mare criză mondială, care, indiferent de voința diferitelor partide, nu poate fi decît sau amînată pînă la următorul război imperialist sau rezolvată pe calea revoluției socialiste. Nu întîmplarea și nici reaua-voință a unor guverne sau a capitaliștilor dintr-o țară sau alta, ci întreaga dezvoltare a relațiilor burgheze a dus la imperialism și la actualul război imperialist. Tot astfel, nu întîmplarea și nu rezultatul unei demagogii sau agitații, ci condițiile obiective ale crizei provocate de război și ale ascuțirii contradicțiilor de clasă generează acum, într-o serie de țări beligerante, greve, demonstrații și alte manifestări ale luptei revoluționare de masă.

În mod obiectiv, problema se pune așa și numai așa: ori stimularea acestei frămîntări și mișcări a maselor, deocamdată încă slabă, dar lăuntric puternică, profundă și capabilă să se dezvolte astfel încît să ducă la revoluție socialistă, ori promovarea unei politici de sprijinire a guvernelor burgheze (Durchhaltspolitik, politique jus-

quaaboutiste)*. Semnificația reală a frazelor dulcegi despre o pace democratică se rezumă *exclusiv* la *sprijinirea* guvernelor printr-o propagandă fățarnică, menită să zăpăcească și să prostească masele.

* * *

Acest război a pus la ordinea zilei problemele fundamentale ale imperialismului, adică problemele privind însăși existența societății capitaliste, și ar fi o șarlatanie să se sugereze poporului, direct sau indirect, ideea că ele ar putea fi rezolvate pe cale reformistă. Este vorba de o nouă împărțire a lumii potrivit cu noul raport de forțe dintre statele capitaliste, care în ultimele decenii s-au dezvoltat nu numai extrem de rapid, ci și — ceea ce este deosebit de important — extrem de inegal. Pe terenul relațiilor sociale capitaliste, această nouă împărțire a lumii nu este posibilă altfel decât prin războaie și violență. Situația obiectivă exclude orice rezolvare reformistă a contradicțiilor care s-au maturizat, exclude orice altă soluție decât: sau un șir de războaie imperialiste, sau revoluția socialistă a proletariatului; condițiile necesare pentru victoria acestei revoluții au fost create chiar de epoca imperialismului. O activitate politică reală în condițiile date este posibilă numai pe una din următoarele două linii: ori să ajuți burghezia națională „proprie” să jefuiască alte țări, ori să ajuți incipienta... **

Scris la sfârșitul lunii februarie —
luna martie 1916

Publicat pentru prima oară
la 6—7 noiembrie 1927,
în nr. 255 al ziarului „Pravda“

Se tipărește după manuscris

* — (politica continuării războiului până la victoria finală). — *Nota trad.*

** Aici manuscrisul se intrerupe. — *Nota red.*

LISTA LUCRĂRILOR LUI
V. I. LENIN
CARE N-AU FOST GĂSITE

—
ADNOTĂRI

—
INDICI

—
DATE DIN
VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI
V. I. LENIN

LISTA LUCRĂRILOR LUI V. I. LENIN
CARE N-AU FOST GĂSITE PÎNĂ ÎN PREZENT

(August 1915 — iunie 1916)

1915

SCRISOARE CĂTRE M. M. LITVINOV

Această scrisoare (carte poștală) a fost scrisă de Lenin la 8 (21) august 1915. M. M. Litvinov pomeneste de ea într-o scrisoare trimisă lui V. I. Lenin la 19 august (1 septembrie) din Londra : „Dragă prietene, am primit cartea dumitale poștală ieri, adică după 11 zile de la expediere“ (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE N. I. BUHARIN

Scrisoarea a fost scrisă înainte de 26 august (8 septembrie) 1915 ; după cât se pare, în cuprinsul ei, V. I. Lenin îi reproșa lui N. I. Buharin că trimite prea puține corespondențe din Rusia pentru ziarul „Soțial-Demokrat“. Date în legătură cu această scrisoare se găsesc în scrisoarea lui Buharin către Lenin din 26 august (8 septembrie) : „Chiar acum am primit de la dv. o scrisoare destul de minioasă“ (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE E. I. RIVLINA

V. I. Lenin pomeneste de această scrisoare într-o altă scrisoare către E. I. Rivlina, scrisă în a doua jumătate a lunii august 1915 : „Mai zilele trecute și-am trimis o scrisoare în legătură cu Golay“ (Opere, vol. 36, București, Editura politică, 1958, p. 345).

SCRISOARE CĂTRE A. I. ULIANOVA-ELIZAROVA

Această scrisoare a fost scrisă în toamna anului 1915 și se referea la editarea cărții lui Lenin „Noi date cu privire la legile dezvoltării capitalismului în agricultură. Partea I. Capitalismul și agricultura în Statele Unite ale Americii“, la care Lenin lucra pe arunci. Date în

legătură cu această scrisoare se găsesc în scrisoarea trimisă de Lenin la 24 septembrie (7 octombrie), de la Berna, mamei sale — M. A. Ulianova : „Multe mulțumiri Aniutei pentru carte, pentru extrem de interesanta culegere de publicații pedagogice și pentru scrisoare ! Eu i-am scris, în legătură cu editorul, și acum aștept răspuns“ (Opere, vol. 37, București, Editura politică, 1958, p. 483).

SCRISOARE CĂTRE R. GRIMM

Această scrisoare a fost scrisă la sfârșitul lunii septembrie sau în octombrie 1915 în legătură cu trimiterea raportului de activitate al C.C. al P.M.S.D.R. în perioada războiului, spre a fi publicat în „Buletinul“ Comisiei socialiste internaționale. Date în legătură cu ea se găsesc într-o scrisoare a lui R. Grimm către V. I. Lenin din 22 octombrie (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE UN TOVARĂȘ LETON

Intr-o scrisoare către G. L. Șklovski, scrisă înainte de 27 octombrie (9 noiembrie) 1915, Lenin spune : „Vă rog să predați alaturata scrisoare *letonului* (care pe la 5—8.IX v-a cerut adresa mea și m-a vizitat la Sörenberg în ziua de 10 sau 11. IX. 1915)“ („Culegeri din Lenin“, vol. XI, p. 195). Este vorba, probabil, de I. Berzin-Ziemelis, care a participat la Conferința de la Zimmerwald ca reprezentant al Social-democrației din Ținutul leton și care a aderat la stînga zimmerwaldiană.

SCRISOARE CĂTRE S. G. ȘAUMIAN

Această scrisoare este menționată în scrisoarea lui S. G. Șaumian către V. I. Lenin și N. K. Krupskaja din 1 (14) noiembrie 1915 : „Tezele din scrisoarea dv. au fost acceptate cu bucurie“ (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE A. SIEFELT

Această scrisoare a fost scrisă la începutul lunii noiembrie 1915 și se referea la traducerea în limba italiană a publicației „Internationale Flugblätter“ („Foi volante internaționale“) nr. 1. Date în legătură cu această scrisoare se găsesc în scrisoarea lui A. Siefert către Lenin din 24 noiembrie 1915 (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE L. B. KAMENEV

Date în legătură cu această scrisoare se găsesc în scrisoarea pe care L. B. Kamenev a trimis-o din Ieniseisk lui V. I. Lenin la 8 (21) decembrie 1915 : „Abia acum am primit prima dv. scrisoare din 24 noiembrie“ (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

1915—1916

SCRISORI CĂTRE A. M. KOLLONTAI

Despre scrisorile trimise de V. I. Lenin lui A. M. Kollontai în America se vorbește în scrisoarea sa către A. M. Kollontai din 6 (19) martie 1916 : „M-a supărat grozav faptul că «nobila» Franță a confiscat (fapt cert !) o serie de scrisori recomandate pe care și le-am trimis în America“ (Opere, vol. 36, București, Editura politică, 1958, p. 383). Conținutul acestor scrisori poate fi stabilit aproximativ după alte scrisori ale lui Lenin (vezi Opere, vol. 35, București, E.S.P.L.P. 1958, p. 183 ; vol. 36, București, Editura politică, 1958, p. 363).

1916

SCRISOARE CĂTRE M. M. HARITONOV

În această scrisoare din ianuarie 1916, Lenin ruga pe Haritonov să-i trimită niște ziare ; ea este pomenită de acesta în scrisoarea de răspuns pe care a trimis-o de la Zürich lui V. I. Lenin (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISORI CĂTRE A. G. ȘLEAPNIKOV

Date în legătură cu scrisorile lui V. I. Lenin către A. G. Șleapnikov scrise în ianuarie 1916 se găsesc în scrisorile de răspuns ale lui Șleapnikov din 7 (20) și 10 (23) ianuarie. Scrisoarea lui Lenin din 27 februarie (11 martie) este pomenită de Șleapnikov în scrisoarea sa către V. I. Lenin și N. K. Krupskaja din 4 (17) martie.

Scrisoarea trimisă în mai este menționată în scrisoarea pe care Șleapnikov a trimis-o din Christiania lui Lenin, la 12 (25) mai (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE A. I. ULIANOVA-ELIZAROVA

Această scrisoare a fost scrisă la începutul anului 1916, nu mai târziu de 12 (25) martie, și se referea la organizarea expeditiei și transportării publicațiilor ilegale în Rusia. Ea este menționată în scri-

soarea pe care A. I. Ulianova-Elizarova a trimis-o lui V. I. Lenin la 12 (25) martie (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE A. I. ULIANOVA-ELIZAROVA

Această scrisoare a fost scrisă la 28 mai (10 iunie) 1916; A. I. Ulianova-Elizarova pomeneste de ea într-o scrisoare trimisă de la Petrograd lui V. I. Lenin la 7 (20) iunie (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE CĂTRE N. I. BUHARIN

În această scrisoare, scrisă în primăvara anului 1916, V. I. Lenin întreba în legătură cu ce s-a interesat de el poliția din Stockholm. Date în legătură cu această scrisoare se găsesc într-o scrisoare a lui Buharin către V. I. Lenin (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

LISTA PUBLICAȚIILOR ȘI A DOCUMENTELOR
LA A CĂROR REDACTARE A PARTICIPAT
V. I. LENIN

ZIARUL „SOȚIAL-DEMOKRAT“

- Nr. 44, 23 august 1915
Nr. 45—46, 11 octombrie 1915
Nr. 47, 13 octombrie 1915
Nr. 48, 20 noiembrie 1915
Nr. 49, 21 decembrie 1915
Nr. 50, 18 februarie 1916
Nr. 51, 29 februarie 1916
Nr. 52, 25 martie 1916
Nr. 53, 13 aprilie 1916
Nr. 54—55, 10 iunie 1916.

REVISTA „KOMMUNIST“

- Nr. 1—2, septembrie 1915

REVISTA „VORBOTE“

- Nr. 1, ianuarie 1916

A. K. „CINE ARE NEVOIE DE RĂZBOI?“

Geneva, editat de C.C. al P.M.S.D.R., 1916

Modificările și observațiile făcute de Lenin la manuscrisul broșurii „Cine are nevoie de război?“ de A. M. Kollontai (A.K.) s-au păstrat în două file de manuscris (vezi „Culegeri din Lenin“, vol. XVII, p. 324—330).

PROIECTUL DE REZOLUȚIE „RĂZBOIUL MONDIAL
ȘI SARCINILE SOCIAL-DEMOCRAȚIEI“ ȘI PROIECTUL
DE MANIFEST PREZENTATE DE ARIPA STINGĂ
A CONFERINȚEI SOCIALISTE INTERNAȚIONALE
DE LA ZIMMERWALD

Participarea lui V. I. Lenin la redactarea și, după toate probabilitățile, și la întocmirea proiectului de rezoluție „Războiul mondial și sarcinile social-democrației“ și a proiectului de manifest prezentate la

prima Conferință socialistă internațională ținută la Zimmerwald în zilele de 5—8 septembrie 1915 poate fi presupusă pe baza corespondenței sale cu A. M. Kollontai și cu K. Radek (vezi Opere, vol. 35, București, E.S.P.L.P. 1958, p. 168—169; vol. 36, București, Editura politică, 1958, p. 333).

În afară de aceasta, proiectul de rezoluție și proiectul de manifest au fost publicate, după conferință, în nr. 45—46 al ziarului „Soțial-Demokrat“, Organul Central al P.M.S.D.R., redactat de Lenin, cu o notă din partea redacției în care se arată că aceste documente au fost semnate de Lenin și de reprezentanții social-democraților de stînga din alte țări.

CELE DOUĂ DECLARAȚII PREZENTATE DE INTERNAȚIONALISTI DE STÎNGA LA CONFERINȚA SOCIALISTĂ INTERNAȚIONALĂ DE LA ZIMMERWALD

La Conferința de la Zimmerwald, care s-a ținut între 5 și 8 septembrie 1915, internaționaliștii de stînga au prezentat două declarații. Ambele declarații au fost publicate în ziarul „Soțial-Demokrat“ nr. 47 din 13 octombrie 1915. În legătură cu prima declarație, în care stînga zimmerwaldiană critica, pentru inconsecvență și timiditate, manifestul adoptat de conferință, Lenin a scris următoarele în articolul „Un prim pas“ : „Lucrurile cu care nu sîntem de acord — și nu e de acord nu numai Comitetul Central, ci toată partea de stînga, *internaționalistă, revoluționar-marxistă* a conferinței — au fost arătate deschis și într-o rezoluție separată, și într-un proiect separat de manifest, și într-o declarație specială, în care se precizează că manifestul pe care-l votăm este rezultatul unui compromis“ (volumul de față, p. 41). În Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. se păstrează textul celei de-a doua declarații a stîngii zimmerwaldiene, pregătit spre a fi tipărit în ziarul „Soțial-Demokrat“ nr. 47. Acest text este scris de mîna lui V. I. Lenin. De aici se poate conchide că atît prima cît și cea de-a doua declarație au fost scrise și redactate în orice caz cu participarea lui V. I. Lenin, dacă n-au fost chiar în întregime elaborate de el.

DECLARAȚIA PREZENTATĂ ÎN NUMELE C.C. AL P.M.S.D.R. ȘI AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI DIN REGATUL POLONIEI ȘI DIN LITUANIA LA CONSĂTUIREA COMISIEI SOCIALISTE INTERNAȚIONALE LĂRGITE

Date în legătură cu declarația prezentată de Lenin în numele C.C. al P.M.S.D.R. și al Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania la Consătuirea Comisiei socialiste internaționale lărgite care s-a ținut la Berna între 5 și 9 februarie 1916 se găsesc în cartea :

F. Tych. PPS-lewica w latach wojny 1914—1918. Warszawa, 1960, s. 90. F. Tych se referă la fondul R. Grimm, procesele-verbale ale Consfătuirii din 5—9 februarie a Comisiei socialiste internaționale lărgite, — documente care se păstrează la Institutul internațional de istorie socială din Amsterdam. În această declarație se protesta împotriva invitării social-șoviniștilor K. Kautsky, H. Haase și E. Bernstein la lucrările celei de-a doua Conferințe socialiste internaționale. E de presupus că Lenin a participat la redactarea acestei declarații și, poate, și la întocmirea ei.

PROIECTUL DE REZOLUȚIE
„SOCIAL-DEMOCRAȚIA ȘI PROBLEMELE PĂCII”
PREZENTAT DE STÎNGA ZIMMERWALDIANĂ
LA CEA DE-A DOUA CONFERINȚĂ SOCIALISTĂ
INTERNAȚIONALĂ, ȚINUTĂ LA KIENTHAL

Acest proiect de rezoluție a fost semnat de Lenin și de alții și a fost publicat la 10 iunie 1916 în nr. 54—55 al ziarului „Soțial-Demokrat”, Organul Central al P.M.S.D.R. În afară de aceasta, într-o scrisoare trimisă lui G. E. Zinoviev în ajunul Conferinței de la Kienthal, Lenin scria : „Lucrurile stau la fel ca și înainte de Zimmerwald : noi avem «rezoluții» proprii, dar nu renunțăm cîtuși de puțin la *blocul celor de stînga*” (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lingă C.C. al P.C.U.S.). Aceasta ne îndreptățește să presupunem că Lenin a participat la redactarea și, poate, și la întocmirea proiectului de rezoluție.

DECLARAȚIA PREZENTATĂ DE STÎNGA ZIMMERWALDIANĂ
LA CEA DE-A DOUA CONFERINȚĂ SOCIALISTĂ
INTERNAȚIONALĂ, ȚINUTĂ LA KIENTHAL

Declarația prezentată de stînga zimmerwaldiană în problema votării creditorilor de război de către socialiștii francezi a fost publicată la 10 iunie 1916 în nr. 54—55 al ziarului „Soțial-Demokrat”, Organul Central al P.M.S.D.R. Este exclus ca Lenin, ca organizator și conducător al stîngii zimmerwaldiene, în numele căreia această declarație a fost prezentată la Conferința de la Kienthal, să nu fi participat la redactarea ei.

ADNOTĂRI

- ¹ La începutul primului război mondial, bolșevicii A. E. Badaev, M. K. Muranov, G. I. Petrovski, F. N. Samoïlov și N. R. Șagov, membri ai Frațiunii muncitorești social-democrate din Duma a IV-a de stat, s-au ridicat cu hotărâre în apărarea intereselor clasei muncitoare. Promovînd linia trasată de partid, ei au refuzat să voteze creditele de război cerute de țarism, au demascat caracterul imperialist, antipopular al războiului, au spus muncitorilor adevărul despre război și i-au mobilizat la luptă împotriva țarismului, împotriva burgheziei și a moșierimii.

În noaptea de 5 (18) spre 6 (19) noiembrie 1914, deputații bolșevici în Duma a IV-a de stat au fost arestați. Motivul oficial al arestării l-a constituit participarea lor la o conferință convocată de ei în satul Ozerki din apropierea Petrogradului. Procesul deputaților bolșevici în Duma a IV-a de stat și al celorlalți social-democrați care au participat la Conferința ilegală de partid de la Ozerki a avut loc la 10 (23) februarie 1915, în fața unui complet special al Curții de apel din Petrograd. Acuzația a fost formulată în baza art. 102 (participare la activitatea unei organizații care-și propune să răstoarne orînduirea de stat existentă). Principalul material pe care se baza acuzarea împotriva deputaților bolșevici îl constituiau tezele lui Lenin „Sarcinile social-democrației revoluționare în războiul european” și manifestul C.C. al P.M.S.D.R. „Războiul și social-democrația din Rusia”, publicat în ziarul „Soțial-Demokrat”, care au fost găsite asupra lor (vezi Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 1—7, 13—22).

Toți cei cinci deputați bolșevici au fost condamnați la deportare pe viață în ținutul Turuhansk (Siberia de răsărit). Semnificația procesului deputaților bolșevici a fost arătată de Lenin într-un articol special, intitulat „Ce a dovedit procesul Frațiunii muncitorești social-democrate din Rusia?” și publicat în ziarul „Soțial-Demokrat” nr. 40 din 29 martie 1915 (vezi Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 167—175). — 2.

- 2 Articolul „*Glasul unui socialist francez cinstit*” a fost publicat în septembrie 1915, în nr. 1—2 al revistei „*Kommunist*”.

Revista „*Kommunist*” a fost organizată de Lenin și editată de redacția ziarului „*Soțial-Demokrat*” împreună cu G. L. Peatakov și E. B. Boș, care o sprijineau materialicește. Din redacția revistei a făcut parte și N. I. Buharin. A apărut un singur număr (dublu). În afară de articolul „*Glasul unui socialist francez cinstit*”, în această revistă au fost publicate următoarele două articole scrise de Lenin: „*Falimentul Internaționalei a II-a*” și „*Imperialismul și socialismul în Italia*”.

Planul editării revistei a fost elaborat de Lenin încă din primăvara lui 1915. Sub conducerea sa, a avut loc o consfătuire organizatorică a redacției revistei. Lenin intenționa să facă din „*Kommunist*” un organ internațional al social-democraților de stînga. Curînd însă s-au ivit divergențe serioase între redacția ziarului „*Soțial-Demokrat*”, de o parte, și Buharin, Peatakov și Boș, de altă parte, divergențe care s-au adîncit după apariția nr. 1—2 al revistei. Grupul Buharin, Peatakov și Boș se situa pe o poziție greșită într-o serie de probleme principiale privind programul și tactica partidului — cum ar fi: dreptul națiunilor la autodeterminare, rolul revendicărilor democratice și al programului-minimum în general etc. — și căuta să folosească revista în scopurile lui fracționiste. Lenin a luptat în cadrul redacției împotriva grupului Buharin, Peatakov și Boș, dezvoltînd vederile lor antibolșevice și acțiunile lor fracționiste și criticînd cu asprime atitudinea împăciuitoare a lui G. E. Zinoviev și A. G. Șleapnikov față de acest grup.

Avînd în vedere comportarea antipartinică a acestui grup, la propunerea lui Lenin, redacția ziarului „*Soțial-Demokrat*” a declarat că consideră imposibilă editarea în continuare a revistei „*Kommunist*”. Lenin a scris un „*Proiect de hotărîre a C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la încetarea editării revistei «Kommunist»*” (vezi volumul de față, p. 287—289). Luînd cunoștință de divergențele de păreri din sînul redacției „*Kommunist*”, Biroul C.C. din Rusia s-a declarat întru totul solidar cu redacția O.C. „*Soțial-Demokrat*”, arătînd totodată că este de dorit ca „toate publicațiile C.C. să fie redactate într-un spirit strict consecvent, în deplină concordanță cu linia adoptată de C.C. la începutul războiului”. Din octombrie 1916, redacția ziarului „*Soțial-Demokrat*” a început să editeze „*Sbornik «Soțial-Demokrata»*”. — 5.

- 3 *Rezoluția de la Stuttgart* — rezoluția în problema „*Militarismul și conflictele internaționale*”, adoptată de Congresul socialist internațional de la Stuttgart (Congresul al VII-lea al Internaționalei a II-a), care s-a ținut între 18 și 24 august 1907. La propunerea lui Lenin, în această rezoluție a fost introdusă următoarea teză principală: „În cazul cînd războiul va izbucni totuși, ei (clasa muncitoare din diferite țări și reprezentanții ei în parlamente. — *Nota red.*) trebuie... să caute prin toate mijloacele să folosească criza economică și politică provocată de

război pentru a trezi masele populare și să grăbească căderea dominației de clasă capitaliste" („Proletarii" nr. 17 din 20 octombrie 1907, p. 6). În legătură cu congresul, vezi articolele lui V. I. Lenin „Congresul socialist internațional de la Stuttgart" (Opere complete, vol. 16, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 69—76, 81—91).

Rezoluția de la Basel — manifestul cu privire la război, adoptat de Congresul socialist internațional extraordinar de la Basel, care s-a ținut în zilele de 24 și 25 noiembrie 1912. Manifestul avertiza popoarele că sînt amenințate de primejdia unui iminent război imperialist mondial, dezvăluia țelurile de jaf ale acestui război și chema pe muncitorii din toate țările să ducă o luptă energetică pentru pace, împotriva primejdiei de război, „să opună imperialismului capitalist forța solidarității internaționale a proletariatului". În cazul izbucnirii unui război imperialist, manifestul recomanda socialiștilor să folosească criza economică și politică provocată de război în vederea luptei pentru revoluția socialistă. — 6.

- 4 „*Die Neue Zeit*" — revistă teoretică a Partidului social-democrat din Germania; a apărut la Stuttgart din 1883 pînă în 1923. Pînă în octombrie 1917 a apărut sub îngrijirea lui K. Kautsky, iar după aceea sub îngrijirea lui H. Cunow. În „*Die Neue Zeit*" au fost publicate pentru prima oară unele lucrări ale lui K. Marx și F. Engels. Engels a ajutat în permanență cu sfaturile sale redacția revistei și a criticat-o adeseori pentru abaterile ei de la marxism. Începînd din a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut, după moartea lui F. Engels, revista a publicat sistematic articole scrise de revizionişti, printre care și seria de articole ale lui E. Bernstein „Problemele socialismului", care au marcat începutul luptei revizioniştilor împotriva marxismului. În anii primului război mondial, revista s-a situat pe poziții centriste, sprijinind de fapt pe social-șoviniști. — 10.

- 5 *Partidul socialist italian* a fost înființat în 1892. Chiar din momentul înființării lui s-a desfășurat în rîndurile sale o ascuțită luptă ideologică între curentul oportunist și curentul revoluționar, care erau în divergență în problemele politicii și tacticii partidului. În 1912, sub presiunea elementelor de stînga, la Congresul de la Reggio-Emilia, reformiștii cei mai inveterați — partizani ai războiului și ai colaborării cu guvernul și cu burghezia (Bonomi, Bissolati și alții) — au fost excluși din partid. La începutul primului război imperialist mondial (înainte de intrarea Italiei în război), Partidul socialist italian s-a pronunțat împotriva războiului și a lansat lozinca: „Împotriva războiului, pentru neutralitate!". În decembrie 1914 a fost exclus din partid un grup de renegați (Mussolini și alții) care susținea politica imperialistă a burgheziei și se pronunța pentru intrare în război. Socialiștii italieni au organizat la Lugano (1914) o conferință comună cu socialiștii elvețieni, au participat activ la conferințele

- socialiste internaționale de la Zimmerwald (1915) și Kienthal (1916), unde au aderat la majoritatea centristă. În mai 1915, o dată cu intrarea Italiei în război de partea Antantei, Partidul socialist italian a renunțat la lupta împotriva războiului imperialist și a lansat lozinca : „Nici nu participăm la război, nici nu-l sabotăm“, care însemna în fapt sprijinirea războiului. — 19.
- 6 *Tripla Înțelegere* (Antanta) — bloc imperialist format definitiv în 1907 de Anglia, Franța și Rusia țaristă, în opoziție cu Tripla Alianță imperialistă a Germaniei, Austro-Ungariei și Italiei. Crearea Antantei a fost precedată de încheierea unei alianțe franco-ruse în anii 1891—1893 și a unui acord anglo-francez în 1904. Constituirea Antantei a fost desăvârșită prin semnarea unui acord anglo-rus în 1907. În timpul războiului imperialist mondial, blocului alcătuit de Anglia, Franța și Rusia i s-au alăturat S.U.A., Japonia, Italia și o serie de alte țări. — 19.
- 7 „*Nașa Zarea*“ — revistă legală lunară a menșevicilor-lichidatori ; a apărut la Petersburg începând din ianuarie 1910 și pînă în septembrie 1914. A fost condusă de A. N. Potresov și a avut drept colaboratori pe F. I. Dan, S. O. Ţederbaum (V. Ejov) și alții. În jurul acestei reviste s-a încheiat centrul lichidatorilor din Rusia. De la începutul primului război mondial, revista s-a situat pe pozițiile social-șovinismului. — 21.
- 8 *Comitetul de organizare* (C.O.) — centrul conducător al menșevicilor ; a fost creat în 1912, la Conferința din august a lichidatorilor. În anii primului război mondial, C.O. s-a situat pe pozițiile social-șovinismului, a căutat să justifice războiul dus de țarism, a propovăduit ideile naționalismului și ale șovinismului. C.O. a editat revista „*Nașa Zarea*“, iar după interzicerea ei — publicațiile „*Nașe Delo*“, „*Delo*“ și ziarele „*Rabocce Utro*“ și „*Utro*“. C.O. a funcționat pînă la alegerea C.C. al partidului menșevic în august 1917. În afară de C.O., care activa în Rusia, a existat și Secretariatul din străinătate al C.O., format din cinci secretari (P. B. Akselrod, Astrov (I. S. Poves), I. O. Martov, A. S. Martînov, S. I. Semkovski), care se situa pe o poziție apropiată de centrism și care sub paravanul unor fraze internaționaliste îi sprijinea în fapt pe social-șoviniștii ruși. Secretariatul din străinătate al C.O. a editat un organ propriu, ziarul „*Izvestiia Zagranicnogo Sekretariata Organizaționnogo Komiteta Rossiiskoi Social-Demokraticeskoj Raboccei Partii*“, care a apărut din februarie 1915 pînă în martie 1917. — 21.
- 9 *Fracțiunea Ciheidze* — fracțiunea menșevică din Duma a IV-a de stat, condusă de N. S. Ciheidze. În anii primului război mondial, fracțiunea menșevică din Dumă, situată pe poziții centriste, susținea de fapt politica social-șoviniștilor ruși. Linia oportunistă a fracțiunii Ciheidze a fost criticată de V. I. Lenin în articolul „*Au Comitetul de organizare și fracțiunea Ciheidze*“

o linie proprie" ? (vezi volumul de față, p. 246—252), precum și în alte lucrări. — 21.

- 10 „*Informaționni Listok Zagranicinnoi Organizații Bunda*” — a apărut la Geneva din iunie 1911 pînă în iunie 1916. În total au apărut 11 numere. O continuare a publicației „*Informaționni Listok*” a fost „*Biulleten Zagranicinogo Komiteta Bunda*”. — 24.

- 11 La 30 august (12 septembrie) 1915, țarul Nicolaie al II-lea a emis un decret cu privire la închiderea Dumei a IV-a de stat cu începere de la 3 (16) septembrie 1915. Decretul prevedea că Duma își va relua lucrările cel mai târziu în noiembrie 1915, dacă nu vor surveni împrejurări excepționale.

Duma a IV-a de stat (noiembrie 1912 — februarie 1917) a aprobat intrarea Rusiei în primul război mondial. În ședința Dumei din 26 iulie (8 august) 1914, reprezentanții tuturor fracțiunilor burghezo-moșierești au declarat că se unesc în jurul guvernului în interesul „apărării patriei”; pe poziții defensiste s-au situat curînd și fracțiunile menșevicilor și eserilor. Numai fracțiunea bolșevică s-a ridicat cu hotărîre împotriva războiului, a refuzat să voteze creditele de război și a desfășurat în mase o propagandă internaționalistă revoluționară. În noiembrie 1914, deputații bolșevici din Duma a IV-a de stat au fost arestați și deteriți justiției sub acuzația de înaltă trădare.

Înfrîngerile suferite pe front în vara anului 1915 au determinat burghezia să formuleze un program de reforme moderate, a căror adoptare urma să înlesnească evitarea revoluției ce se apropia, menținerea monarhiei, continuarea războiului „pînă la victoria finală”. În august 1915, fracțiunile burghezo-moșierești din Duma de stat și din Consiliul de stat au înființat un așa-zis „Bloc progresist”, a cărui platformă prevedea crearea unui „guvern de încredere”, din care să facă parte persoane ce se bucurau de sprijinul deplin al burgheziei. — 26.

- 12 *Trudovicii* (Grupul trudovic) — grup de democrați mic-burghezi în Dumele de stat din Rusia, format din țărani și intelectuali de orientare narodnică. Fracțiunea trudovicilor s-a constituit în aprilie 1906, fiind formată din deputații țăranilor în Duma I de stat. În cadrul Dumei de stat, trudovicii au oscilat între ca-deți și social-democrații revoluționari. În anii primului război mondial, majoritatea trudovicilor s-a situat pe pozițiile social-șovinismului.

Socialiștii-revoluționari (eserii) — partid mic-burghez din Rusia; a luat ființă la sfîrșitul anului 1901 — începutul anului 1902, prin contopirea mai multor grupuri și cercuri narodnice („Uniunea socialiștilor-revoluționari”, Partidul socialiștilor-revoluționari etc.). Concepțiile lor reprezentau un amestec eclectic de idei narodniciste și revizioniste. Eserii, după cum spunea Lenin, încercau să cîrpească „găurile narodnicismului cu peticele «criticii» oportuniste — astăzi la modă — a marxismului” (Opere complete, vol. 11, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 283).

- În timpul primului război mondial, majoritatea eserilor s-au situat pe pozițiile social-șovinismului. — 29.
- 13 „*Socialiștii-populiști*” (enesii) — membrii Partidului socialist-populist al muncii, partid mic-burghez care s-a desprins în 1906 din aripa dreaptă a Partidului socialiștilor-revoluționari (al eserilor). Ei erau pentru un bloc cu cadeții. Lenin îi denumea „social-cadeți”, „oportuniști mic-burhezi”, „menșevici ai eserilor” care oscilează între cadeți și eseri, subliniind că acest partid „se deosebește prea puțin de cadeți, deoarece șterge din program atît republica cît și trecerea întregului pămînt în mîinile țărănimii” (Opere complete, vol. 14, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 24). În fruntea acestui partid se aflau A. V. Peșonov, N. F. Annenski, V. A. Meakotin și alții. În anii primului război mondial, socialiștii-populiști s-au situat pe pozițiile social-șovinismului. — 29.
- 14 *Cadeții* — membrii partidului constituțional-democrat, principalul partid al burgheziei monarhiste-liberale din Rusia. Partidul cadet a fost creat în octombrie 1905; din rîndurile lui făceau parte reprezentanți ai burgheziei, moșieri care activau în zemstve și intelectuali burghezi. Militanții mai de seamă din rîndurile cadeților au fost: P. N. Miliukov, S. A. Muromțev, V. A. Maklakov, A. I. Șingarev, P. B. Struve, F. I. Rodicev ș.a. Cadeții au jucat un rol activ în pregătirea Rusiei pentru război. Sprijinind necondiționat planurile agresive ale guvernului țarist, cadeții urmăreau să consolideze pozițiile burgheziei și să înăbușe mișcarea revoluționară din țară. Chiar la începutul primului război mondial, ei au lansat lozinca „Război pînă la victoria finală!”. În 1915, cînd trupele guvernului țarist au suferit o serie de înfrîngerii pe front și cînd în țară a început să se producă o criză revoluționară, reprezentanții cadeților din Duma de stat, în frunte cu P. N. Miliukov, au creat împreună cu alți reprezentanți ai burgheziei și moșierimii un așa-zis „Bloc progresist”, care-și propunea ca scop evitarea revoluției, menținerea monarhiei și continuarea războiului pînă la „victoria finală”. — 29.
- 15 *Comisia socialistă internațională* (I.S.K.) de la Berna — organul executiv al Uniunii zimmerwaldiene, creat la Conferința de la Zimmerwald din 5—8 septembrie 1915. Din I.S.K. au făcut parte centriștii R. Grimm, O. Morgari, Ch. Naine și A. Balabanova ca translator. În darea de seamă oficială cu privire la lucrările conferinței, publicată în „Buletinul” I.S.K. nr. 1 din 21 septembrie 1915, se spunea: „Acest secretariat nu trebuie în nici un caz să înlocuiască Biroul socialist internațional care există în prezent, ci va fi dizolvat îndată ce acesta din urmă va putea să devină întru totul corespunzător menirii sale”. În exemplarul din darea de seamă care se păstrează la Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., acest pasaj este subliniat de Lenin și are pe margine următoarea însemnare: „Kein Beschluss darüber” („Nu s-a adoptat o hotărâ-

rîre în această privință”), adică hotărîrea n-a fost adoptată de Uniunea zimmerwaldiană, ci de I.S.K. după conferință. — 31.

- 16 Este vorba de *prima Conferință socialistă internațională de la Zimmerwald*, care s-a ținut între 5 și 8 septembrie 1915. Conferința a fost convocată din inițiativa socialiștilor italieni și elvețieni.

Lenin a numit Conferința de la Zimmerwald un prim pas în dezvoltarea mișcării internaționale împotriva războiului. La conferință au participat 38 de delegați din 11 țări europene: Germania, Franța, Italia, Rusia, Polonia, România, Bulgaria, Suedia, Norvegia, Olanda, Elveția. Partidele cele mai mari ale Internaționalei a II-a — Partidul social-democrat din Germania și Partidul socialist francez — n-au fost reprezentate în mod oficial la conferință; 10 delegați reprezentau trei curente opoziționiste din rîndurile social-democrației germane; din Franța au sosit la conferință o serie de elemente opoziționiste din mișcarea sindicală. Au trimis de asemenea delegați la conferință: Federația socialiștilor din Balcani, opoziția din rîndurile social-democrației suedeze și Uniunea tineretului din Norvegia, socialiștii de stînga din Olanda și conducerea Social-democrației din Regatul Polonic și din Lituania. Majoritatea delegaților se situau pe poziții centriste.

Comitetul Central al P.M.S.D.R. a fost reprezentat la conferință de V. I. Lenin și G. E. Zinoviev. La conferință au participat, de asemenea, P. B. Akselrod și L. Martov (din partea Comitetului de organizare menșevic al P.M.S.D.R.), precum și V. M. Cernov și M. A. Natanson (din partea partidului eserilor).

Conferința a dezbătut următoarele probleme: 1) rapoartele reprezentanților din diferite țări; 2) declarația comună a reprezentanților Germaniei și Franței; 3) propunerea stîngii zimmerwaldiene cu privire la adoptarea unei rezoluții principiale; 4) adoptarea unui manifest; 5) alegerea unei Comisii socialiste internaționale (I.S.K.); 6) adoptarea unei rezoluții de simpatie față de victimele războiului și ale prigoanei.

La conferință s-a desfășurat o luptă înverșunată între internaționaliștii revoluționari, în frunte cu Lenin, și majoritatea kautskistă a conferinței, în frunte cu social-democratul german G. Ledebour. Conferința a adoptat manifestul elaborat de comisie — apelul „Către proletarii din Europa”. Majoritatea conferinței a respins proiectul de rezoluție cu privire la război și sarcinile social-democrațiilor, precum și proiectul de manifest, prezentate de delegații de stînga. Totuși, datorită insistenței lui Lenin, în manifestul adoptat de conferință au fost incluse o serie de teze fundamentale ale marxismului revoluționar. Conferința a adoptat de asemenea declarația comună a delegațiilor germană și franceză, precum și o rezoluție de simpatie față de victimele războiului și de luptătorii prizonieri pentru activitate politică, și a ales Comisia socialistă internațională (I.S.K.).

Lenin a participat activ la lucrările conferinței rostind cuvântări, făcînd schimb de bilețele cu alți delegați în timpul ședințelor și discutînd cu ei în pauză, căutînd să-i convingă de necesitatea unei lupte energice împotriva social-șovinismului. Încă înainte de conferință, în august 1915, în dorința ca la lucrările ei să fie cît mai larg reprezentată internaționalistii cu adevărat de stînga, a căror poziție separată se precizase deja în rîndul partidelor socialiste, Lenin a desfășurat o vastă muncă pregătitoare și a venit la conferință cu un program de unire a celor de stînga împotriva social-șovinismului și a centrismului. Într-o serie de scrisori adresate internaționaliștilor de stînga din Europa (D. Blagoev, D. Wijnkoop și alții), el a expus principiile fundamentale ale unei declarații comune a celor de stînga : condamnarea social-șovinismului și a centrismului, renunțarea categorică la lozinca „apărării patriei“ în războiul imperialist și la lozinca „păcii civile“, propagarea acțiunilor revoluționare.

În ajunul deschiderii Conferinței de la Zimmerwald (între 2 și 4 septembrie) a avut loc o consfătuire a delegaților ruși și polonezi, la care au fost discutate „Proiectul de rezoluție al stîngii zimmerwaldiene“, scris de Lenin, și proiectul de rezoluție propus de K. Radek, care a fost criticat de Lenin încă înainte de consfătuire. După dezbateri s-a hotărît să se prezinte la Conferința de la Zimmerwald proiectul lui K. Radek, modificat în spiritul criticilor aduse de Lenin. La 4 septembrie 1915, Lenin a prezentat la o consfătuire neoficială a delegaților de stînga la Conferința de la Zimmerwald un referat cu privire la caracterul războiului mondial și tactica social-democrației internaționale. Tezele fundamentale în jurul cărora s-au unit internaționalistii de stînga din mișcarea revoluționară internațională au fost cele elaborate de partidul bolșevic în problemele războiului, păcii și revoluției, și în primul rînd manifestul leninist al C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la război, precum și rezoluțiile Conferinței de la Berna a secțiilor din străinătate ale bolșevicilor, care fuseseră traduse între timp în mai multe limbi.

La prima conferință socialistă internațională, stînga zimmerwaldiană era alcătuită din opt delegați (reprezentanți ai unor organizații, precum și diferite persoane) : C.C. al P.M.S.D.R., în frunte cu Lenin, conducerea Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania, C.C. al Social-democrației din Ținutul Ieton, Z. Höglund (din partea opoziției suedeze), T. Nörman (din partea opoziției norvegiene), F. Platten (din partea Elveției), J. Borchardt — delegatul grupului „Socialiștii internaționaliști din Germania“. În timpul lucrărilor conferinței a fost creat biroul stîngii zimmerwaldiene, în frunte cu V. I. Lenin. În cadrul grupului de stînga de la Zimmerwald, singurii care se situau pe o poziție justă, consecventă pînă la capăt erau bolșevicii, în frunte cu Lenin. În cadrul stîngii zimmerwaldiene, Lenin a trebuit să desfășoare o vastă activitate și să ducă o luptă susținută împotriva lui K. Radek, care încerca să scindeze stînga zimmerwaldiană.

Stînga zimmerwaldiană a desfășurat o muncă intensă pentru organizarea elementelor internaționaliste din țările Europei și Americii. Cîrînd după Conferința de la Zimmerwald a fost publicată în limba germană broșura „Internationale Flugblätter“ („Foi volante internaționale“) nr. 1, care cuprindea documentele prezentate de cei de stînga la Conferința de la Zimmerwald. Broșura a fost tradusă într-o serie de alte limbi. În ianuarie 1916, stînga zimmerwaldiană a început să editeze o revistă teoretică proprie, revista „Vorbote“.

Analiza lucrărilor Conferinței de la Zimmerwald și a tacticii folosite de bolșevici la această conferință a fost făcută de V. I. Lenin în articolele „Un prim pas“ și „Marxiștii revoluționari la Conferința socialistă internațională din 5—8 septembrie 1915“ (vezi volumul de față, p. 37—43 și 44—48). — 31.

- 17 „*Berner Tagwacht*“ — ziar, organ al Partidului social-democrat elvețian. Apare din 1893 la Berna. Între 1909 și 1918 redactor al ziarului a fost R. Grimm. La începutul primului război mondial, ziarul a publicat articole scrise de K. Liebknecht, F. Mehring și de alți social-democrați de stînga. Din 1917 a susținut fățiș pe social-șoviniști. În momentul de față, poziția ziarului în problemele fundamentale ale politicii interne și externe coincide cu cea a ziarelor burgheze. — 34.
- 18 „*La Sentinelle*“ — ziar, organ de presă al organizației social-democrate elvețiene din cantonul Neuchâtel (Elveția franceză); a fost fondat la Chaux-de-Fonds în 1890. Între anii 1906 și 1910 n-a apărut. În perioada primului război mondial, ziarul s-a situat pe poziții internaționaliste. La 13 noiembrie 1914, în nr. 265 al acestui ziar a apărut în formă prescurtată manifestul C.C. al P.M.S.D.R. „Războiul și social-democrația rusă“. Ziarul apare și în prezent. — 34.
- 19 V. I. Lenin se referă la scrisoarea trimisă de K. Liebknecht la 2 septembrie 1915 Conferinței socialiste internaționale de la Zimmerwald, scrisoare care n-a fost publicată pe atunci. K. Liebknecht n-a putut să participe la această conferință, deoarece la începutul anului 1915 fusese mobilizat în armata germană ca simplu soldat. În scrisoarea sa, K. Liebknecht îi chema pe delegații la conferință să respingă lozinca „păcii civile“ și să proclame lozinca „războiului civil“ și solidaritatea internațională a socialiștilor din toate țările beligerante, să lupte împotriva războiului imperialist și să rupă cu social-șoviniștii. Majoritatea participanților la conferință au primit cu căldură scrisoarea lui K. Liebknecht. — 34.
- 20 „*Naše Slovo*“ — ziar menșevic-troțkist; a apărut la Paris din ianuarie 1915 pînă în septembrie 1916, în locul ziarului „Golos“. — 35.
- 21 B.S.P. — British Socialist Party (Partidul socialist britanic) a luat ființă în 1911 la Manchester, în urma fuzionării Partidului

social-democrat cu alte grupuri socialiste. Partidul socialist britanic a desfășurat agitație în spiritul ideilor marxismului și a fost un partid „care nu e oportunist, ci e *într-adevăr independent față de liberali*“ (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 23, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 365). Dar faptul că avea puțini membri și că legătura sa cu masele era slabă îi imprima un caracter oarecum sectar. În perioada primului război mondial s-a desfășurat în rândurile acestui partid o luptă înverșunată între curentul internaționalist (W. Gallacher, A. Inkpin, J. MacLean, F. Rotstein și alții) și curentul social-șovin, în frunte cu H. Hyndman. În cadrul curentului internaționalist existau unele elemente inconsecvente, care într-o serie de probleme se situau pe poziții centriste. În februarie 1916, un grup de activiști ai P.S.B. au întemeiat ziarul „The Call“, care a jucat un rol important în opera de unire a internaționaliștilor. În aprilie 1916, Conferința anuală de la Salford a P.S.B. a condamnat poziția social-șovină a lui Hyndman și a adeptilor săi; ca urmare, aceștia s-au retras din partid.

Partidul socialist britanic a salutat Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Membrii săi au jucat un rol important în mișcarea oamenilor muncii din Anglia pentru apărarea Rusiei Sovietice împotriva intervenției străine. În 1919, majoritatea organizațiilor locale ale partidului (98 contra 4) s-au pronunțat pentru aderarea la Internaționala Comunistă. Împreună cu Grupul comunist al unității, Partidul socialist britanic a avut rolul principal în constituirea Partidului Comunist al Marii Britanii. La primul Congres de unificare, care a avut loc în 1920, majoritatea covârșitoare a organizațiilor locale ale P.S.B. au intrat în partidul comunist. — 35.

- 22 *I.L.P.* — Independent Labour Party (Partidul muncitoresc independent din Anglia) — organizație reformistă, întemeiată de conducătorii „noilor trade-unionuri“ în 1893, în condițiile înviorării luptei greviste și ale intensificării mișcării pentru independența clasei muncitoare din Anglia față de partidele burgheze. Din Partidul muncitoresc independent făceau parte membrii „noilor trade-unionuri“ și ai unei serii de sindicate vechi, reprezentanți ai intelectualilor și ai micii burghezii care se aflau sub influența fabienilor. În fruntea acestui partid se afla Keir-Hardie. Chiar de la înființarea sa, Partidul muncitoresc independent s-a situat pe poziții burghezo-reformiste, punînd accentul îndeosebi pe lupta parlamentară și pe acordurile parlamentare cu partidul liberal. Caracterizînd Partidul muncitoresc independent, Lenin a scris că „acesta este în realitate un partid oportunist, dependent totdeauna de burghezie“ (Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1959, p. 479).

La începutul primului război mondial, Partidul muncitoresc independent a publicat un manifest împotriva războiului, dar curînd după aceasta s-a situat pe pozițiile social-șovinismului. — 35.

- 23 Lenin se referă la „Buletinul Comisiei socialiste internaționale de la Berna” („Bulletin. Internationale Sozialistische Kommission zu Bern”) — organul executiv al Uniunii zimmerwaldiene. „Buletinul” a apărut din septembrie 1915 până în ianuarie 1917 în limbile engleză, franceză și germană. Au apărut în total șase numere. În nr. 3 din 29 februarie 1916 a fost publicat incomplet documentul „În legătură cu Conferința din 24 aprilie 1916. Propunerea unei delegații”, iar în nr. 4 din 22 aprilie a apărut „Propunerea Comitetului Central al P.M.S.D.R. pentru cea de-a doua Conferință socialistă”, scrise de V. I. Lenin. — 36.
- 24 „Soțial-Demokrat” — ziar ilegal, Organul Central al P.M.S.D.R. ; a apărut din februarie 1908 până în ianuarie 1917. După încercări nereușite de a scoate nr. 1 al ziarului în Rusia, editarea lui a fost strămutată în străinătate ; nr. 2—32 (februarie 1909—decembrie 1913) au apărut la Paris, iar nr. 33—58 (noiembrie 1914—ianuarie 1917) la Geneva. În total au apărut 58 de numere, dintre care 5 cu suplimente. Din decembrie 1911 ziarul „Soțial-Demokrat” a fost redactat de V. I. Lenin. În acest ziar au fost publicate peste 80 de articole și note ale lui Lenin.

În anii grei ai reacțiunii și în perioada noului avânt al mișcării revoluționare, ziarul „Soțial-Demokrat” a avut un rol deosebit de important în lupta bolșevicilor împotriva lichidatorilor, troțkiștilor, otzoviștilor, pentru menținerea partidului marxist-ilegal, pentru întărirea unității lui, a legăturii lui cu masele.

După nr. 32, care a apărut la 15 (28) decembrie 1913, ziarul „Soțial-Demokrat” și-a întrerupt temporar apariția ; editarea lui a fost reluată în anii primului război mondial.

* Îndată după sosirea sa în Elveția, în septembrie 1914, V. I. Lenin a desfășurat o intensă activitate pentru a asigura reparația Organului Central al partidului — ziarul „Soțial-Demokrat”. La 1 noiembrie 1914 a apărut numărul următor al ziarului, al 33-lea. Cu toate greutatea din timpul războiului, „Soțial-Demokrat” a apărut regulat. Lenin îndruma toată activitatea legată de editarea ziarului, stabilea conținutul fiecărui număr, redacta materiale și se ocupa de paginarea și tipărirea ziarului. În anii primului război mondial, ziarul „Soțial-Demokrat” a jucat un rol deosebit în lupta împotriva oportunismului internațional, împotriva naționalismului și a șovinismului, în propagarea lozincilor bolșevice, în trezirea clasei muncitoare și a maselor muncitoare la lupta împotriva războiului imperialist și a inspiratorilor lui, împotriva absolutismului și a capitalismului. În coloanele sale, ziarul „Soțial-Demokrat” dezbătea toate problemele de seamă ale mișcării muncitorești revoluționare, dezvăluia scopurile imperialiste ale războiului, demasca frazeologia fățarnică și acțiunile oportuniste ale social-șovinistilor și centriștilor, arătând că singura cale justă în condițiile războiului imperialist este lupta revoluționară a proletariatului. În acest ziar a fost publicat articolul lui Lenin „În jurul lozincii Statelor Unite ale Europei”, în care el a formulat pentru prima oară concluzia

cu privire la posibilitatea victoriei socialismului la început într-o singură țară. Difuzarea ziarului „Soțial-Demokrat” în Rusia și reproducerea principalelor articole apărute în el de către ziarele bolșevice locale au contribuit la luminarea politică și la educarea proletariatului din Rusia în spiritul internaționalismului, la pregătirea maselor pentru revoluție.

Ziarul „Soțial-Demokrat” a adus o contribuție importantă la unirea elementelor internaționaliste din rîndurile social-democrației internaționale. Invingînd toate obstacolele create de starea de război, ziarul „Soțial-Demokrat” a reușit să pătrundă în multe țări. O mărturie a răspîndirii și a influenței ziarului „Soțial-Demokrat” sînt colectele de fonduri și serbările jubiliare organizate cu prilejul apariției celui de-al 50-lea număr al său, precum și mesajele de salut pe care redacția le-a primit dintr-o serie de orașe, ca : Paris, Londra, Lyon, Zürich, Geneva, Lausanne, Berna, Chaux-de-Fonds, Copenhaga, Chicago, Toulouse, Genova, New York, Christiania (Oslo), Stockholm, Glasgow etc.

Acordînd o înaltă prețuire serviciilor aduse de ziarul „Soțial-Demokrat” în perioada primului război mondial, V. I. Lenin scria ulterior că „orice muncitor conștient care dorește să înțeleagă dezvoltarea ideilor revoluției socialiste internaționale și a primei sale victorii de la 25 octombrie 1917 trebuie neapărat să cunoască” articolele apărute în acest ziar (Opere, vol. 27, București, Editura politică, 1959, p. 205). — 37.

- 25 *Congresul socialist internațional de la Copenhaga* (Congresul al VIII-lea al Internaționalei a II-a) a avut loc între 28 august și 3 septembrie 1910. În rezoluția cu privire la „Tribunalele de arbitraj și dezarmarea”, congresul a confirmat rezoluția „Militarismul și conflictele internaționale”, adoptată de Congresul de la Stuttgart (1907), prin care se arăta că socialiștii tuturor țărilor trebuie să folosească criza economică și politică provocată de război pentru a răsturna burghezia. Rezoluția Congresului de la Copenhaga obliga, de asemenea, partidele socialiste și pe reprezentanții lor în parlamente să ceară guvernelor respective să treacă la reducerea armamentelor și la rezolvarea conflictelor internaționale pe cale de arbitraj și îndemna pe muncitorii din toate țările să organizeze acțiuni de protest împotriva primejdiei de război. — 39.
- 26 *Biroul socialist internațional* (B.S.I.) — organ executiv și informativ permanent al Internaționalei a II-a ; hotărîrea de a se crea un Birou socialist internațional a fost adoptată la Congresul de la Paris al Internaționalei a II-a (1900). Sediul Biroului socialist internațional era la Bruxelles. Din B.S.I. făceau parte cîte doi delegați din fiecare partid național. B.S.I. urma să se întrunească de patru ori pe an, iar în intervalele dintre sesiuni conducerea lucrărilor Biroului era încredințată Comitetului executiv al Partidului muncitoresc belgian. Președinte al B.S.I. a fost E. Vandervelde, iar secretar C. Huysmans. Începînd din 1905, repre-

zentantul P.M.S.D.R. în B.S.I. a fost V. I. Lenin. În iunie 1914, la propunerea lui V. I. Lenin, reprezentant al C.C. al P.M.S.D.R. în B.S.I. a fost numit M. M. Litvinov. O dată cu începerea primului război mondial, B.S.I. s-a transformat într-o unealtă docilă a social-șoviniștilor. — 39.

- 27 La Conferința de la Zimmerwald s-a dat citire următoarelor declarații ale stângii zimmerwaldiene :

„Subsemnații declarăm :

Manifestul adoptat de conferință nu ne satisface pe deplin. El nu definește nici oportunismul fățiș, nici oportunismul camuflat sub paravanul unor fraze radicale, care nu numai că poartă principala vină a falimentului Internaționalei, dar vrea să și permanentizeze acest faliment. Manifestul nu indică precis mijloacele de luptă împotriva războiului.

Ca și pînă acum, vom apăra în presa socialistă și la adunările Internaționalei poziția marxistă hotărîită în toate problemele pe care epoca imperialismului le-a pus în fața proletariatului.

Votăm pentru manifest, deoarece vedem în el o chemare la luptă, iar în această luptă vrem să mergem cot la cot cu celelalte părți ale Internaționalei.

Rugăm ca această declarație să fie anexată la darea de seamă oficială“.

A doua declarație glăsuia :

„Întrucît adoptarea modificării propuse de noi la textul manifestului (în sensul că socialiștii trebuie să voteze împotriva creditorilor de război) putea să pericliteze, într-o anumită măsură, succesul conferinței, declarăm că, protestînd, ne retragem totuși propunerea și ne mulțumim cu declarația făcută de Ledebour în cadrul comisiei, și anume că manifestul conține deja ideea cuprinsă în modificarea propusă de noi“.

Prima declarație a fost semnată de Lenin împreună cu alți membri ai grupului celor de stînga ; textul celei de-a doua declarații, scris de mîna lui Lenin, a fost pregătit, probabil, pentru a fi publicat în ziarul „Soșial-Demokrat“ nr. 47. După toate probabilitățile, Lenin a participat la întocmirea acestor documente, și poate că a fost chiar autorul lor. — 41.

- 28 Conferința socialiștilor-populiști și a social-revoluționarilor din Rusia, ținută în iulie 1915 la Petrograd, a adoptat o rezoluție în care chema masele să participe activ la „apărarea patriei“ în războiul imperialist. — 42.

- 29 Conferința socialistă internațională a femeilor a avut loc la Berna între 26 și 28 martie 1915. Ea a fost convocată din inițiativa organizației din străinătate a revistei „Rabotnița“, cu participarea nemijlocită a Clarei Zetkin, care era pe atunci președintă a Biroului internațional al femeilor socialiste. Întreaga muncă de pregătire a convocării conferinței a fost îndeplinită de I. F. Armand, N. K. Krupskaja ș.a. sub conducerea lui V. I. Lenin. „Illici a depus toate eforturile și toată pasiunea sa pentru a strînge for-

țele în vederea luptei pe frontul internațional — a scris mai târziu N. K. Krupskaia. «Nu e nici o nenorocire că sîntem atît de pușini — a spus el o dată —, alături de noi vor fi milioane». El a elaborat și rezoluția noastră pentru conferința femeilor care urma să se țină la Berna și a urmărit lucrările ei" (N. K. Krupskaia. „Amintiri despre Lenin“, București, Editura politică, 1960, p. 252). Delegetele care plecau la conferință în Elveția au avut de întîmpinat tot felul de piedici din partea autorităților, care au refuzat să le elibereze pașapoarte, precum și din partea conducătorilor oportuniști ai partidelor socialiste, care le-au amenințat cu excluderea din partid. La conferință au participat 29 de delegete din partea organizațiilor de femei din Anglia, Germania, Olanda, Franța, Polonia, Rusia și Elveția. Delegația rusă era formată din 7 persoane: 4 din partea C.C. al P.M.S.D.R. (Armand, Krupskaia ș.a.) și 3 din partea C.O.

Majoritatea delegetelor la conferință se aflau sub influența centriștilor și de aceea, în loc să dezbată sarcinile comune care stăteau în față socialiștilor în legătură cu războiul, s-au limitat la discutarea raportului prezentat de C. Zetkin „Cu privire la acțiunile internaționale ale femeilor socialiste în favoarea păcii“. Rezoluția în această problemă a fost elaborată de C. Zetkin, cu participarea delegetelor engleze și olandeze, și a avut un caracter centrist. Reprezentantele C.C. al P.M.S.D.R. la conferință au propus un proiect de rezoluție, scris de Lenin, care arăta femeilor socialiste calea luptei revoluționare împotriva războiului și a oportunismului internațional. La conferință, în apărarea acestui proiect a luat cuvîntul I. F. Armand. Conferința a adoptat rezoluția elaborată de C. Zetkin.

V. I. Lenin a apreciat conferința ca o încercare de a restabili legăturile internaționale și a căutat s-o folosească în scopul de a uni elementele internaționaliste pe poziții revoluționare. Dar, după cum a arătat el mai târziu, această conferință, ca și celelalte conferințe internaționale ținute de internaționaliști în acea perioadă, deși erau însuflețite de cele mai bune intenții, „n-au trasat internaționaliștilor o linie de luptă“, „s-au limitat să repete vechile rezoluții“ și „au însemnat, în cel mai bun caz, *un pas pe loc*“ (Opere complete. vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 340—341).

Materialele Conferinței socialiste internaționale a femeilor au fost publicate în Suplimentul la nr. 42 al ziarului „Soșial-Demokrat“ din 1 iunie 1915. — 42.

- 30 „Iskra“ (*veche*) — primul ziar marxist ilegal pe întreaga Rusie; a fost înființat de V. I. Lenin în 1900 și a jucat un rol hotărîtor în crearea Partidului marxist revoluționar al clasei muncitoare din Rusia. Primul număr al „Iskrei“ leniniste, datat decembrie 1900, a apărut la Leipzig; numerele următoare au apărut la München; începînd din iulie 1902, ziarul a fost tipărit la Londra, iar din primăvara anului 1903 la Geneva. Din inițiativa lui Lenin și cu participarea lui directă, redacția „Iskrei“ a elaborat un proiect

de program al partidului (care a fost publicat în nr. 21 al „Iskrei“) și a făcut pregătirile necesare în vederea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R., la care au fost puse bazele Partidului marxist revoluționar din Rusia.

Curînd după Congresul al II-lea al partidului, menșevicii, cu sprijinul lui Plehanov, au pus stăpînire pe „Iskra“. Începînd cu nr. 52, ea a încetat să mai fie organul marxismului revoluționar. — 45.

- 31 *Confederația generală a muncii din Franța* — uniune sindicală pe întrecăa Franță, constituită în 1895. Confederația se afla sub influența anarho-sindicaliștilor și a reformiștilor, liderii ei recunoșteau numai formele economice de luptă și se declarau împotriva conducerii mișcării sindicale de către partidul proletariatului. În perioada primului război mondial, conducătorii confederației s-au situat de partea burgheziei imperialiste. — 46.

- 32 La începutul lunii octombrie 1915, Lenin a primit o serie de manifeste și alte materiale referitoare la activitatea bolșevicilor din Petersburg, care i-au fost trimise din Rusia din însărcinarea Comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R. La 23 septembrie (6 octombrie), el i-a scris lui V. A. Karpinski : „Am primit din Rusia niște vești foarte importante (și foarte favorabile). Vrem să scoatem imediat încă un număr al O.C. (în două pagini), în așa fel ca el să apară într-adevăr imediat“ (Opere, vol. 36, București, Editura politică, 1958, p. 362). Nr. 47 din 13 octombrie 1915 al ziarului „Soțial-Demokrat“, Organul Central al P.M.S.D.R., imprimat la tipografia „Benteli“ (Bumplitz, lângă Berna), a fost în întregime consacrat activității bolșevicilor din Petersburg.

Lenin a întocmit o listă a manifestelor primite din Petersburg, indicînd numărul de ordine, data apariției, cine le-a semnat și cum au fost tipărite. Lozincile cuprinse în aceste manifeste au fost trecute într-o rubrică specială. Ultima rubrică e destinată „Conținutului punctelor principale ale argumentării“ ; pe multe manifeste s-au păstrat însemnări făcute de Lenin. Pe o foaie separată, Lenin a făcut o serie de observații cu privire la unele manifeste.

- Lenin a redactat, de asemenea, articolul „Manifestele scoase de Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R. în timpul războiului“ de N. K. Krupskaja, publicat în ziarul „Soțial-Demokrat“ nr. 47. În Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. se păstrează varianta inițială a acestui articol cu intervențiile redacționale ale lui Lenin. — 49.

- 33 Lenin se referă la manifestul nr. 9, citat în articolul „Manifestele scoase de Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R. în timpul războiului“ de N. K. Krupskaja, publicat în ziarul „Soțial-Demokrat“ nr. 47. Într-o listă întocmită de Lenin sînt reproduse lozincile cuprinse în acest manifest : „Jos războiul ! Trăiască cea de-a doua revoluție. Cele trei balene + solidaritatea internațională a muncitorilor și socialismul“. — 49.

- 34 *Comitetele pentru industria de război* au fost create în Rusia, în mai 1915, de către marea burghezie imperialistă pentru a ajuta țarismul în ducerea războiului. Președinte al Comitetului Central pentru industria de război a fost marele capitalist A. I. Gucikov, liderul octombriștilor; din comitet făceau parte progresistul A. I. Konovalov, bancherul și fabricantul de zahăr M. I. Te-reșcenko, precum și alți magnați ai capitalului. Încercînd să subordoneze influenței ei muncitorimea și să-i inoculeze o stare de spirit defensivă, burghezia a hotărît să organizeze pe lângă aceste comitete „grupuri muncitorești” și să arate astfel că în Rusia s-a instaurat „pacea de clasă” între burghezie și proletariat. Bolșevicii au lansat lozinca boicotării comitetelor pentru industria de război și, cu sprijinul majorității muncitorilor, au aplicat-o cu succes.
- La adunarea din 27 septembrie (10 octombrie) 1915 a împu-terniciților aleși de muncitorii din Petrograd, rezoluția bolșevică, care proclama boicotarea comitetelor pentru industria de război și necesitatea unei ieșiri revoluționare din război, a întrunit 95 de voturi, iar rezoluția menșevicilor — 81 de voturi. Abia la o a doua adunare, pe care muncitorii partizani ai bolșevicilor au părăsit-o, menșevicii, în frunte cu social-șovinistul K. A. Gvozdev, au reușit să aleagă 10 oameni în „grupul muncitoresc”.
- În urma muncii de lămurire desfășurate de bolșevici, din tota-lul de 239 de comitete regionale și locale pentru industria de război, numai pentru 70 de comitete s-au ținut alegeri în „grupurile mun-citorești” și numai în 36 de comitete au fost aleși reprezentanți ai muncitorilor. — 49.
- 35 „*Volksrecht*” — cotidian, organ al Partidului social-democrat din Elveția; apare la Zürich începînd din 1898 și pînă în pre-zent. În anii primului război mondial, ziarul a publicat arti-cole scrise de social-democrați de stînga. În coloanele lui au apărut articolele lui Lenin: „Douăsprezece teze scurte despre apărarea de către H. Greulich a apărării patriei”, „Despre sar-cinile P.M.S.D.R. în revoluția rusă”, „Manoperele șoviniștilor re-publicicani” și altele. În prezent, acest ziar se situează pe poziții anticomuniste și antidemocratice. — 53.
- 36 „*Naše Delo*” — publicație kînară a menșevicilor-lichidatori; a început să apară în ianuarie 1915, în locul revistei „Naša Zarea”, care fusese interzisă în octombrie 1914. „Naše Delo” a fost prin-cipalul organ al social-șoviniștilor din Rusia. Colaboratori ai acestei publicații au fost N. Cerevanin, E. Maevski, P. P. Maslov, A. N. Potresov și alții. Au apărut în total 6 numere. — 59.
- 37 Articolul „*Proletariatul revoluționar și dreptul națiunilor la auto-determinare*” a fost scris de Lenin, în limba germană, după 16 (29) octombrie 1915. În afară de manuscrisul articolului în limba germană, s-a păstrat și traducerea lui în limba rusă, efectuată de N. K. Krupskăia, cu corecturile introduse de V. I. Lenin. În ediția de față, ca și în cea precedentă, articolul se publică după această traducere. Un fragment din planul acestui articol și unele pagini

din textul lui inițial în limba rusă au fost publicate în 1937, în „Culegeri din Lenin“, vol. XXX. — 60.

38 Vezi K. Marx și F. Engels. Briefwechsel, III. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1950, p. 403, 408 și 525 ; IV. Band, p. 309. — 65.

39 Scrisoarea „Către secretarul «Ligii pentru propagandă socialistă»“ este răspunsul la o foaie volantă a „Ligii pentru propagandă socialistă“ din America primită de V. I. Lenin la 13 noiembrie 1915. Această ligă s-a constituit în cadrul Partidului socialist în 1915, la Boston, ca grup independent cu carnet de membru și cotizajii de partid separate. Liga pentru propagandă socialistă se situa pe platforma stângii zimmerwaldiene ; în jurul ei au început să se grupeze elementele revoluționare din rîndul Partidului socialist.

După Revoluția Socialistă din Octombrie, Liga pentru propagandă socialistă a creat un Comitet de informare bolșevică, care demasca minciunile și calomniile răspindite de presa burgheză și reformistă despre Republica sovietică ; în perioada intervenției militare străine, Liga a propagat lozinca „Jos mîinile de pe Rusia Sovietică !“. — 70.

40 Partidul socialist din America s-a constituit în iulie 1901, la Congresul de la Indianapolis, prin unificarea grupurilor ce s-au desprins din Partidul muncitoresc socialist și din Partidul social-democrat din S.U.A., care a avut printre organizatorii săi pe Eugen Debs, militant popular al mișcării muncitorești din S.U.A. și unul dintre fondatorii noului partid. Acest partid avea o compoziție socială neomogenă : el cuprindea în rîndurile sale o parte din muncitorii americani, muncitori imigranți, precum și mici fermieri și oameni proveniți din mica burghezie. Conducerea centristă și oportunistă de dreapta a acestui partid (Victor L. Berger, Moris Hillquit ș.a.) contesta necesitatea dictaturii proletariatului, respingea metodele de luptă revoluționare, reducînd în fond activitatea partidului la participarea la campaniile electorale. În anii primului război mondial s-au format în acest partid trei curente : social-șoviniștii, care sprijineau politica imperialistă a guvernului ; centriștii, care erau numai cu vorba împotriva războiului imperialist ; minoritatea revoluționară, care se situa pe poziții internaționaliste și lupta împotriva războiului.

Aripa stîngă a partidului, în frunte cu Charles Rutenberg, William Foster, Bill Haywood etc., sprijinindu-se pe elementele proletare, lupta împotriva conducerii oportuniste a partidului, pentru organizarea de acțiuni politice independente ale proletariatului, pentru crearea de sindicate bazate pe principiile luptei de clasă. În 1919, Partidul socialist din America s-a scindat. Aripa stîngă, care s-a desprins din partid, a devenit inițiatorul creării Partidului Comunist din S.U.A. și principalul lui nucleu.

În prezent, Partidul socialist este o organizație sectară cu un număr restrîns de membri.

Partidul muncitoresc socialist din America a luat ființă în 1876, la Congresul de unificare de la Philadelphia, ca rezultat al fuzionării secțiilor americane ale Internaționalei I și a altor organizații socialiste. Lucrările congresului s-au desfășurat sub conducerea lui F. A. Sorge, tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. Majoritatea covârșitoare a partidului era alcătuită din imigranți, care aveau slabe legături cu muncitorii de origine americană. În primii ani, rolul conducător în acest partid l-au avut lassalleenii, care au comis o serie de greșeli cu caracter dogmatic-sectar. O parte din conducători considerau că principala sarcină a partidului o constituie activitatea parlamentară și subapreciau importanța conducerii luptei economice a maselor, în timp ce alții alunecau spre trade-unionism și anarhism. Șovăielile ideologice și tactice ale conducerii au dus la slăbirea partidului și la părăsirea lui de către o serie de grupuri. Marx și Engels au criticat cu asprime tactica sectară a socialiștilor americani.

În ultimul deceniu al secolului trecut, conducerea Partidului muncitoresc socialist din America a trecut în mâinile aripilor stîngi, în frunte cu D. de Leon, care a comis însă greșeli cu caracter anarho-sindicalist. Partidul a renunțat la lupta pentru revendicările parțiale ale clasei muncitoare, la munca în cadrul sindicatelor reformiste și și-a pierdut tot mai mult legăturile cu mișcarea muncitorească de masă, care și așa erau destul de slabe. În anii primului război mondial, el a înclinat spre internaționalism. Sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, partea cea mai revoluționară a acestui partid a participat activ la înființarea Partidului Comunist din America. În momentul de față, Partidul muncitoresc socialist reprezintă o organizație puțin numeroasă, lipsită de influență asupra mișcării muncitorești din S.U.A. — 75.

- 41 Vezi K. Marx și F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin 1953, p. 469, 473 ; *Opere*, vol. XXVIII, 1940, p. 177—179. — 75.
- 42 „*Priziv*” — ziar săptămînal, organ al menșevicilor și eserilor ; a apărut la Paris din octombrie 1915 pînă în martie 1917. Articolul lui Plehanov „Cele două linii ale revoluției”, criticat de Lenin, a fost publicat în numărul din 17 octombrie 1915 al acestui ziar. — 77.
- 43 Octombriștii — membrii partidului „Uniunea 17 octombrie”, creat în Rusia după publicarea manifestului dat de țar la 17 octombrie 1905. Era un partid contrarevoluționar, care reprezenta și apăra interesele marii burghezii și ale moșierilor care își exploatau pe baze capitaliste moșiile ; în fruntea acestui partid au stat A. I. Gucikov, cunoscut industriaș și proprietar de imobile din Moscova, și M. V. Rodzeanko, mare moșier. Octombriștii au sprijinit fără rezervă politica internă și externă a guvernului țarist. — 77.

- 44 Vezi K. Marx „Proiectul de lege cu privire la desființarea servituțiilor feudale”, „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850” și „Opțișprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, p. 312—317; vol. 7, 1960, p. 9—113; vol. 8, p. 119—217. — 78.
- 45 Este vorba de Conferința a VI-a generală (de la Praga) a P.M.S.D.R., care s-a ținut la Praga în zilele de 5—17 (18—30) ianuarie 1912. Conferința de la Praga a avut de fapt rolul unui congres al partidului. Ea a fost condusă de Lenin, care a prezentat rapoarte cu privire la momentul actual și la sarcinile partidului, cu privire la activitatea Biroului socialist internațional și a luat parte la dezbaterile în legătură cu o serie de alte probleme. Lenin a elaborat proiecte de rezoluții în toate problemele importante de pe ordinea de zi a conferinței. Conferința de la Praga a P.M.S.D.R. a avut un rol excepțional în construirea partidului bolșevic, partid de tip nou, în consolidarea unității lui. Amănunte despre Conferința de la Praga, vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 21, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 127—164. —
- Vorbind despre „cele trei balene”, Lenin se referă la lozincile partidului bolșevic: 1) republica democratică; 2) ziua de lucru de 8 ore și 3) confiscarea tuturor pământurilor moșierești. — 80.
- 46 Este vorba de Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., care s-a ținut între 10 și 25 aprilie (23 aprilie și 8 martie) 1906 la Stockholm. Analiza lucrărilor acestui congres a fost făcută de V. I. Lenin în broșura „Raport asupra Congresului de unificare al P.M.S.D.R. (Scrisoare către muncitorii din Petersburg)” (Opere complete, vol. 13, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 1—65). Necesitatea organizării separate a proletariatului de la sate, despre care vorbește Lenin, a fost inclusă în rezoluția tactică a congresului asupra problemei agrare în următoarea formulare: „Totodată, partidul își propune ca sarcină ca în toate cazurile și în orice stadiu al transformărilor agrare democratice să tindă cu fermitate spre o organizare de clasă de sine stătătoare a proletariatului sătesc, să explice acestuia contradicția de neîmpăcat dintre interesele lui și interesele burgheziei sătești, să-l pună în gardă împotriva ispitei sistemului micii gospodării, care, în condițiile existenței producției de mărfuri, nu va fi niciodată în stare să desființeze mizeria maselor, și, în sfârșit, să arate necesitatea unei revoluții socialiste depline ca singurul mijloc de a desființa orice mizerie și orice exploatare” („Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor P.C.U.S. și ale plenarelor C.C.”, partea I, București, Editura pentru literatură politică, 1954, p. 127). — 82.
- 47 „Die Glocke” — revistă care a apărut la München, apoi la Berlin între 1915—1925 și a fost editată de social-șovinistul Parvus

- (A. L. Ghelfand), membru al Partidului social-democrat din Germania. — 83.
- 48 „*Volksstimme*“ — ziar, organ al Partidului social-democrat din Germania ; a apărut la Chemnitz din 1891. — 84.
- 49 „*Rabocce Utro*“ — ziar legal menșevic ; a apărut la Petersburg în octombrie — decembrie 1915, ca o continuare a ziarului „*Utro*“, care apăruse în august 1915. „*Rabocce Utro*“ camufla social-șovinismul și defensivismul sub paravanul unei frazeologii cu rezonanță internaționalistă. — 86.
- 50 *Anonimul de la Copenhaga* — L. D. Troțki, care a fost poreclit astfel de pe vremea Congresului de la Copenhaga (1910), când a publicat fără semnătură în ziarul „*Vorwärts*“ — organul social-democrației germane — din 28 august 1910 un articol calomnios despre starea de lucruri din P.M.S.D.R. În legătură cu apariția acestui articol al lui Troțki, membrii delegației ruse la Congresul de la Copenhaga — V. I. Lenin, G. V. Plehanov și A. Warski (A. S. Warszawski), reprezentantul social-democrației poloneze — au trimis un protest Comitetului Central al Partidului social-democrat din Germania.
- În cazul de față, V. I. Lenin se referă la articolele „*Naționalismul rus și clasa muncitoare*“ și „*Fapte și concluzii*“ (Încă o dată despre alegerile din Petrograd)*, publicate fără semnătură, primul — în ziarul „*Volksrecht*“ din 18 decembrie 1915, iar cel de-al doilea în ziarul „*Nașe Slovo*“ din 19 decembrie. Pe vremea aceea „*Nașe Slovo*“ era redactat de Troțki. — 87.
- 51 *Repetilov* — personaj din comedia lui A. S. Griboedov „*Prea multă minte strică*“. — 88.
- 52 *Conferința de la Londra a socialiștilor din țările „Triplei Înțelegeri*“ s-a ținut la 14 februarie 1915. La ea au participat reprezentanți ai social-șoviniștilor și ai grupurilor pacifiste din Anglia, Franța, Belgia și Rusia : Partidul laburist independent, Partidul socialist britanic, Partidul laburist, Societatea fabienilor, Partidul socialist francez, Confederația generală a muncii, Partidul socialist belgian, partidul eserilor, partidul menșevicilor. Pe ordinea de zi a conferinței figurau următoarele probleme : 1) drepturile națiunilor ; 2) coloniile ; 3) garanțiile păcii viitoare.
- Bolșevicii n-au fost invitați la conferință. Totuși, din însărcinarea lui V. I. Lenin, M. M. Litvinov s-a prezentat la conferință pentru a da citire unei declarații a C.C. al P.M.S.D.R. La baza acestei declarații a stat proiectul scris de V. I. Lenin. În cuprinsul ei se arată că socialiștii trebuie să se retragă din guvernele burgheze, s-o rupă complet cu imperialiștii, să renunțe la colaborarea cu ei, să lupte cu hotărâre împotriva guvernelor imperialiste și să condamne pe cei care votează creditele de război. În timp ce citea declarația, Litvinov a fost întrerupt și i s-a luat cuvântul. El a remis prezidiului textul declarației și a părăsit conferința.

- În legătură cu Conferința de la Londra, vezi articolele lui V. I. Lenin „Conferința de la Londra” și „În legătură cu Conferința de la Londra” (Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 157—159 și 167—178). — 89.
- 53 *Blocul din august* — bloc antipartinic al lichidatorilor, al troșkiștilor și al altor oportuniști, îndreptat împotriva bolșevicilor. Organizatorul lui a fost Troțki. Blocul s-a constituit la Conferința reprezentanților grupurilor și curentelor antipartinice care a avut loc în august 1912 la Viena. Cei mai mulți dintre delegați erau persoane care locuiau în străinătate, fiind rupte de clasa muncitoare din Rusia și neavînd legături directe cu activitatea organizațiilor de partid locale. Conferința a adoptat hotărîri antipartinice, lichidatoriste în toate problemele tacticii social-democrate și s-a pronunțat împotriva existenței partidului ilegal. În legătură cu destrămarea Blocului din august, vezi articolele lui V. I. Lenin „Destrămarea Blocului din august”, „Demascarea ficțiunii Blocului «din august»”, „Cum este disimulată încălcarea unității de cei ce vorbesc într-una despre unitate” (Opere complete, vol. 25, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 1—4, 29—32 și 195—220). — 90.
- 54 Este vorba de broșura lui K. Kautsky „Der Weg zur Macht” („Calea spre putere”), apărută la Hamburg și Berlin în 1909. — 98.
- 55 Articolul „Oportunismul și falimentul Internaționalei a II-a” a fost scris la sfîrșitul anului 1915 în limba rusă, probabil ceva mai înainte de articolul cu același titlu în limba germană publicat în ianuarie 1916 în primul număr al revistei „Vorbote”, organul teoretic al stîngii zimmerwaldiene (vezi volumul de față, p. 118—131). Textul lui se deosebește întrucîtva de textul articolului publicat în „Vorbote”. Manuscrisul articolului în limba rusă nu s-a păstrat în întregime; el este alcătuit din zece file de caiet numerotate, scrise clar, mărunț, și dintr-o jumătate de filă nenumerotată. Articolul a fost publicat pentru prima oară în 1924, în revista „Proletarskaia Revoluția” nr. 5. — 101.
- 56 „*Sozialistische Monatshefte*” — revistă, principalul organ de presă al oportuniștilor germani și una dintre publicațiile revizionismului internațional. A apărut la Berlin din 1897 pînă în 1933. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții social-șovine. — 106.
- 57 *Fabienii* — membrii Societății fabiene, organizație reformistă engleză, întemeiată în 1884 și denumită astfel după numele conducătorului de oști roman din secolul al III-lea î.e.n. Fabius Maximus, supranumit „Cunctator”, cunoscut prin tactica sa de expectativă, prin eschivarea sa de la lupte decisive în războiul cu Hannibal. Societatea fabiană era formată în special din reprezentanți ai intelectualității burgheze: oameni de știință, scriitori, oameni politici (ca, de pildă, S. și B. Webb, B. Schaw, R. MacDonald ș.a.). Ei negau necesitatea luptei de clasă a prole-

tariatului și a revoluției socialiste și afirmau că trecerea de la capitalism la socialism este posibilă numai pe calea unor mici reforme, a transformării treptate a societății. V. I. Lenin a caracterizat fabianismul drept „un curent al oportunistului extrem” (Opere complete, vol. 16, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 344). În 1900, Societatea fabiană a intrat în Partidul laburist. „Socialismul fabian” este unul dintre izvoarele ideologice ale laburiștilor.

În anii primului război mondial, fabienii s-au situat pe pozițiile social-șovinismului. Caracterizarea fabienilor a fost făcută de V. I. Lenin în articolul „Pacifismul englez și aversiunea englezilor față de teorie” (Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 266—272). — 106.

- 58 „Partidul laburist” (Labour Party) din Anglia a fost întemeiat în 1900 ca uniune a sindicatelor (trade-unionurilor) și a organizațiilor și grupurilor socialiste, în scopul asigurării alegerii unei reprezentanțe muncitorești în parlament („Comitetul pentru alegerea unei reprezentanțe muncitorești”). În 1906, Comitetul și-a schimbat denumirea în Partid laburist. Membrii trade-unionurilor sînt în mod automat membri ai acestui partid, cu condiția să plătească cotizația prevăzută de statut. În fruntea Partidului laburist se află Comitetul executiv, care împreună cu Consiliul general al trade-unionurilor și cu Comitetul executiv al Partidului cooperatist formează așa-numitul Consiliu național al muncii. De Partidul laburist sînt strîns legate Partidul cooperatist, care face parte din rîndurile lui în calitate de membru colectiv, și Partidul laburist independent.

Partidul laburist, care se formase inițial ca partid muncitoresc prin componența sa (ulterior au intrat în rîndurile lui numeroase elemente mic-burgheze), este prin ideologia și tactica sa o organizație oportunistă. Din momentul apariției acestui partid, liderii săi promovează o politică de colaborare de clasă cu burghezia. „Partidul laburist este pe de-a-ntregul un partid burghez, căci, deși e alcătuit din muncitori, el este condus de reacționari, de reacționari de cea mai rea speță, care acționează întru totul în spiritul burgheziei...” (V. I. Lenin, Opere, vol. 31, București, E.S.P.L.P. 1956, p. 240). În timpul primului război mondial, liderii Partidului laburist s-au situat pe poziții social-șovine.

Laburiștii au format în repetate rînduri guvernul (în 1924, 1929, 1945 și 1950) și, fiind la putere, au promovat politica imperialismului englez. Nemulțumirea pe care politica reacționară a conducerii Partidului laburist o provoacă în rîndurile oamenilor muncii englezi a dus la formarea unui curent de stînga în partid, îndreptat împotriva politicii oficiale a conducerii lui. — 106.

- 59 Socialiștii „largi” din Bulgaria (cunoscuți de asemenea sub denumirea de „obșcedeliști”) — curent oportunist în Partidul social-democrat bulgar, care începînd din 1900 a editat revista

„Obščio Delo“. După scindarea Partidului social-democrat, care a avut loc la Congresul al X-lea al acestui partid, ținut la Ruse în 1903, ei au format Partidul social-democrat bulgar reformist (al socialiștilor „largi“). În perioada primului război mondial, „obșcedeliștii“ s-au situat pe poziții șovine.

În 1942, aripa stîngă a Partidului social-democrat bulgar a aderat la Frontul patriei, creat sub conducerea partidului comunist. Curățindu-și rîndurile de elementele străine, ea a fuzionat în august 1948 cu partidul comunist pe baza principiilor ideologice și organizatorice ale marxism-leninismului; Partidul Comunist din Bulgaria a luat denumirea de Partidul Muncitoresc Bulgar (al comuniștilor). — 106.

60 „*Preussische Jahrbücher*“ — revistă lunară germană conservatoare pentru politică, istorie și literatură; a apărut la Berlin din 1858 pînă în 1935. — 108.

61 *Trade-unionurile* — sindicatele din Anglia. În timpul primului război mondial, majoritatea conducătorilor trade-unionurilor s-au situat pe poziții social-șovine. Ideologii trade-unionurilor contestă necesitatea creării unui partid revoluționar al proletariatului, reducînd în fapt rolul partidului muncitoresc la reprezentarea trade-unionurilor în parlament. — 109.

62 *Jaurèsistii* — adepții lui J. Jaurès, militant de seamă al mișcării muncitorești franceze și internaționale. Pe lîngă faptul că a avut o serie de mari merite (a luptat neobosit pentru democrație, pentru libertăți populare, pentru pace, împotriva asuprii imperialiste și a războaielor de cîmpire), Jaurès, urmat de adepții săi, a procedat la revizuirea principiilor fundamentale ale marxismului. Jaurèsistii considerau că socialismul va învinge nu pe calea luptei de clasă a proletariatului împotriva burgheziei, ci ca urmare a „înfloririi ideii democratice“. Jaurèsistii propovăduiau pacea de clasă între asupritori și asupriți și împărțeau iluziile proudhoniste cu privire la cooperare, socotind că dezvoltarea ei în condițiile capitalismului va contribui la trecerea treptată la socialism. În 1902, jaurèsistii au înființat Partidul socialist francez, care s-a situat pe pozițiile reformismului. În 1905, acest partid a fuzionat cu Partidul socialist din Franța, condus de Guesde, împreună cu care a format Partidul socialist francez. Lenin a criticat cu asprime concepțiile reformiste ale lui Jaurès și ale jaurèsistilor. Prin lupta sa pentru pace, împotriva pericolului iminent de război, Jaurès și-a atras ura burgheziei imperialiste. În ajunul primului război mondial, el a fost ucis de un agent al reacțiunii.

În perioada primului război mondial, jaurèsistii, predominînd în conducerea Partidului socialist francez, au adoptat o atitudine de sprijinire fățișă a războiului imperialist și s-au situat pe pozițiile social-șovinismului. — 109.

- 63 Vezi F. Engels. „Cu privire la critica proiectului de program social democrat din 1891“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a doua, Moscova, 1936, p. 109). — 109.
- 64 Vezi K. Marx și F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 546. — 111.
- 65 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXIX, 1946, p. 265. — 111.
- 66 Articolul „*Oportunismul și falimentul Internaționalei a II-a*“ a fost publicat în revista „*Vorbote*“ nr. 1 din ianuarie 1916.
„*Vorbote*“ — revistă, organ teoretic al stângii zimmerwaldiene ; a apărut în limba germană la Berna. Au apărut două numere : nr. 1 în ianuarie și nr. 2 în aprilie 1916. Editorii oficiali ai revistei au fost G. Roland-Holst și A. Pannekoek. Lenin a luat parte activă la întemeierea revistei, iar după apariția nr. 1, la organizarea traducerii ei în limba franceză, spre a putea fi difuzată pe o scară mai largă. În coloanele acestei reviste s-a desfășurat discuția dintre membrii stângii zimmerwaldiene în problema dreptului națiunilor la autodeterminare și a lozincii „dezarmării“. În afară de articolul „*Oportunismul și falimentul Internaționalei a II-a*“, în revista „*Vorbote*“ a fost publicat articolul lui Lenin „*Revoluția socialistă și dreptul națiunilor la autodeterminare (Teze)*“. — 118.
- 67 Vezi F. Engels. „Cu privire la critica proiectului de program social-democrat din 1891“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a doua, 1936, p. 109). — 125.
- 68 Vezi K. Marx și F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 546. — 126.
- 69 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXIX, 1946, p. 265. — 126.
- 70 „*The Labour Leader*“ — săptămînal ; apare din 1891 ; din 1893 este organul de presă al Partidului laburist independent din Anglia. Din 1922 ziarul a apărut sub denumirea de „*New Leader*“ ; din 1946 apare sub denumirea de „*Socialist Leader*“. — 130.
- 71 Lenin a început să lucreze efectiv la cartea „*Noi date cu privire la legile dezvoltării capitalismului în agricultură. Partea I. Capitalismul și agricultura în Statele Unite ale Americii*“ în primele luni ale anului 1915. Studiarea statisticii agricole a Statelor Unite ale Americii a fost începută de Lenin mai de mult. Într-o scrisoare din 14 (27) februarie 1914, trimisă în S.U.A. economistului I. A. Gurvici, Lenin scria : „Am studiat, la Paris, statistica agricolă americană (vol. V. *Agriculture — census of 1900*) și am găsit în ea foarte multe lucruri interesante... Am nevoie în special de *Agriculture — vol. V, census of 1900 și de același volum census of 1910* (dacă n-a apărut încă, mi-ar putea folosi buletinele preliminare)“ (Opere, vol. 36, București, Editura politică, 1958, p. 262—263). În scrisoarea

trimisă la 5 (18) mai 1914 lui N. N. Nakoreakov la New York, Lenin îi mulțumește pentru buletinele recensământului al 13-lea și pentru volumul al V-lea al recensământului al 12-lea (din 1900) și întreabă de volumul al V-lea — Agriculture — al recensământului al 13-lea din 1910 (vezi Opere, vol. 35, București, E.S.P.L.P. 1958, p. 115).

După ce a terminat de scris cartea, la sfârșitul anului 1915 Lenin a trimis manuscrisul la Petrograd, lui A. M. Gorki, pentru editura „Parus”. Într-o scrisoare trimisă concomitent cu manuscrisul, el spunea : „M-am străduit să expun într-o formă cât mai populară noile date cu privire la America, care, după părerea mea, sînt foarte potrivite pentru popularizarea marxismului și pentru fundamentarea lui prin fapte... Aș vrea să continui și să public, ulterior, și partea a II-a — despre Germania” (Opere, vol. 35, București, E.S.P.L.P. 1958, p. 188). Că Lenin intenționa să scrie părțile următoare ale cărții, consacrate Germaniei și Austriei, și că a început să lucreze la ele se vede și din faptul că, în timpul percheziției făcute la locuința lui Lenin de la Novii Targ în ziua de 7 august 1914, jandarmii au confiscat trei caiete cu date statistice referitoare la regimul agrar din Germania, Austria și Ungaria. La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. se păstrează o parte din materialele pregătitoare pentru părțile următoare, referitoare la Germania. Vezi, de asemenea, articolul lui V. I. Lenin „Structura capitalistă a agriculturii moderne” (Opere complete, vol. 19, București, Editura politică, 1963, ed a doua, p. 341—367).

Materialele pregătitoare pentru cartea „Noi date cu privire la legile dezvoltării capitalismului în agricultură. Partea I” : variantele planului ei și extrasele din dările de seamă statistice ale sus-menționatei două recensăminte din S.U.A. (1900 și 1910) au fost publicate în 1932, în „Culegeri din Lenin”, vol. XIX și au fost incluse în volumul al 40-lea din ediția a 4-a a Operelor lui V. I. Lenin. — 133.

- 72 „Zaveti” — revistă literară-politică lunară legală, de orientare socialist-revoluționară ; a apărut la Petersburg din aprilie 1912 pînă în iulie 1914. — 137.
- 73 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, București, E.S.P.L.P. 1955, p. 587—588. — 142.
- 74 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, București, E.S.P.L.P. 1955, p. 587—610. — 185.
- 75 Taro — plantă tropicală perenă ; tuberculele ei sînt comestibile. — 200.
- 76 „Proiectul de hotărîre cu privire la convocarea celei de-a doua Conferințe socialiste” a fost scris în timpul lucrărilor consfătuirii Comisiei socialiste internaționale lărgite (I.S.K., Internationale Sozialistische Kommission) — organul executiv al Uniunii zimmerwaldiene. Comisia socialistă internațională lărgită, în care parti-

dele socialiste aveau reprezentanți permanenți, a fost creată în septembrie 1915, curînd după Conferința de la Zimmerwald. Din partea C.C. al P.M.S.D.R. fuseseră delegați să facă parte din comisie V. I. Lenin, I. F. Armand și G. E. Zinoviev.

Consfătuirea Comisiei socialiste internaționale lărgite s-a ținut la Berna între 5 și 9 februarie 1916. La consfătuire au participat 22 de reprezentanți ai internaționaliștilor dintr-o serie de țări, printre care Germania, Rusia, Italia, Norvegia, Austria, Polonia, Elveția, Bulgaria, România. Componenta consfătuirii dovedea că raportul de forțe se schimbă în favoarea celor de stînga, dar, ca și la Conferința de la Zimmerwald, majoritatea participanților erau centriști.

Lenin a luat parte activă la lucrările consfătuirii: el a scris „Proiectul de hotărîre cu privire la convocarea celei de-a doua Conferințe socialiste” și propunerea delegației ruse în privința condițiilor de reprezentare la această conferință (vezi volumul de față, p. 235). La consfătuire, Lenin a criticat falsul internaționalism al menșevicilor, a luat cuvîntul în legătură cu procedura discutării proiectului de apel al C.S.I. „Către toate partidele și grupurile aderente”, a făcut propuneri de modificări la proiectul de apel și a făcut o declarație, în numele bolșevicilor și al conducerii Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania, împotriva invitării lui Kautsky, Haase și Bernstein la cea de-a doua Conferință socialistă internațională. În această declarație se spunea printre altele: „Activitatea desfășurată de ei în ultimii ani dinainte de război, lupta lor împotriva acțiunilor revoluționare ale maselor populare, concepțiile lor social-patriotice și social-pacifiste nu ne oferă nici un temel pentru a presupune că ei se pot situa în realitate, iar nu numai în vorbe, pe platforma mișcării de la Zimmerwald”.

Consfătuirea a adoptat apelul „Către toate partidele și grupurile aderente” („Rundschreiben an alle angeschlossenen Parteien und Gruppen”), în care, sub presiunea bolșevicilor și a social-democraților de stînga, au fost introduse modificări în spiritul stîngii zimmerwaldiene. Apelul condamna participarea socialiștilor la guvernele burgheze, lozinca „apărării patriei” în războiul imperialist și votarea creditelor de război, sublinia necesitatea de a sprijini mișcarea muncitorească și de a pregăti acțiuni revoluționare de masă împotriva războiului imperialist. În același timp însă, el păcătuia prin inconsecvență, deoarece nu spunea nimic despre necesitatea rupturii cu social-șovinismul și cu oportunismul. Consfătuirea n-a adoptat toate modificările de text propuse de V. I. Lenin. Votînd pentru textul apelului, reprezentanții stîngii zimmerwaldiene au declarat la consfătuire că, deși nu consideră satisfăcătoare toate apelului, votează totuși pentru adoptarea lui, deoarece văd în el un pas înainte în comparație cu hotărîrile primei Conferințe socialiste internaționale, de la Zimmerwald.

„Proiectul de hotărîre cu privire la convocarea celei de-a doua Conferințe socialiste”, prezentat de Lenin, a fost discutat la

- consfătuirea Comisiei socialiste internaționale lărgite ; o serie de puncte ale proiectului de hotărîre au fost adoptate. S-a fixat data convocării celei de-a doua Conferințe socialiste internaționale. Curînd după consfătuire, Lenin a trimis secțiilor din străinătate ale bolșevicilor o informare asupra lucrărilor ei, cu indicația de a se începe imediat pregătirile în vederea celei de-a doua Conferințe socialiste internaționale. — 234.
- 77 Această propunere a lui Lenin a fost acceptată. Comisia socialistă internațională a cerut tuturor partidelor, organizațiilor și grupurilor aderente să facă propuneri în legătură cu punctele de pe ordinea de zi a celei de-a doua Conferințe socialiste internaționale. Propunerile C.C. al P.M.S.D.R. pentru toate punctele principale de pe ordinea de zi a conferinței au fost elaborate de Lenin. Varianta inițială și cea definitivă a propunerilor C.C. al P.M.S.D.R. sînt publicate în volumul de față, p. 290—301 și 464—475. — 234.
- 78 Propunerea de față a fost scrisă de Lenin în timpul lucrărilor Consfătuirii de la Berna a Comisiei socialiste internaționale lărgite. Propunerea a fost discutată și adoptată de consfătuire. — 235.
- 79 Mitingul internațional a avut loc în sala Casei poporului din Berna, în timpul lucrărilor consfătuirii Comisiei socialiste internaționale lărgite. În afară de V. I. Lenin, au luat cuvîntul la miting D. Modigliani (Italia), C. Racovschi (România) și R. Grimm (Elveția). — 237.
- 80 „*Appeal to Reason*” — ziar al socialiștilor americani ; a fost fondat în 1895, în orașul Jirard din statul Kansas (S.U.A.). Fără a avea în mod oficial legături cu Partidul socialist american, ziarul făcea propagandă în favoarea ideilor socialiste și se bucura de multă popularitate în rîndurile muncitorilor. La acest ziar a colaborat socialistul american E. Debs. — 239.
- 81 „*La Bataille*” — ziar, organ al anarho-sindicaliștilor francezi ; a apărut la Paris în anii 1915—1920, în locul ziarului „*La Bataille Syndicaliste*”, care fusese interzis în septembrie 1915 ; în perioada primului război mondial, „*La Bataille*” s-a situat pe poziții șovine. — 241.
- 82 „*Vorwärts*” — cotidian, organ central al Partidului social-democrat german ; a început să apară la Berlin în 1891, sub denumirea de „*Vorwärts Berliner Volksblatt*”, potrivit unei hotărîri a Congresului de la Halle al partidului ; era o continuare a ziarului „*Berliner Volksblatt*”, care apăruse din 1884. În coloanele acestui ziar, F. Engels a combătut diversele manifestări ale oportunismului. Începînd din a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut, după moartea lui F. Engels, redacția ziarului „*Vorwärts*” a încăput pe mîinile aripii drepte a partidului și a început să publice regulat articole scrise de oportuniști.

Prezentînd în mod tendențios lupta care se ducea în cadrul P.M.S.D.R. împotriva oportunismului și revizionismului, „Vorwärts“ i-a sprijinit pe „economisti“, iar mai tîrziu, după scindarea partidului, pe menșevici. În anii reacțiunii, „Vorwärts“ a publicat articole defăimătoare scrise de Troțki, fără a da lui Lenin și bolșevicilor posibilitatea de a dezminți calomniile și de a înfățișa în mod obiectiv starea de lucruri din partid.

În perioada primului război mondial, „Vorwärts“ s-a situat pe pozițiile social-șovinismului; după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a desfășurat propagandă antisovietică. A apărut la Berlin pînă în 1933. — 242.

- 83 Congresul Partidului socialist francez a avut loc între 25 și 29 decembrie 1915. Rezoluția propusă de Bourderon a fost respinsă de majoritatea congresului. — 243.
- 84 Scrisoarea lui Lenin a fost publicată în franceză, în foaie volantă, în 1916, sub titlul: „Sur la tâche de l'opposition en France (Lettre au camarade Safaroff)“, Geneva, sub semnătura N. Lénine. — 245.
- 85 Lenin se referă la culegerea menșevică „Internaționala și războiul“, care a apărut la sfîrșitul anului 1915. — 246.
- 86 „Luci“ — cotidian legal al menșevicilor-lichidatori, care a apărut la Petersburg din 16 (29) septembrie 1912 pînă în 5 (18) iulie 1913. Au apărut în total 237 de numere. Fondurile necesare pentru editarea lui proveneau din donații făcute de liberali. Conducerea ideologică a ziarului se afla în mîinile unui grup format din P. B. Akselrod, F. I. Dan, L. Martov și A. S. Martînov. În coloanele lui, lichidatorii combăteau tactica revoluționară a bolșevicilor, propagau lozincă oportunistă a creării unui așa-zis „partid legal“, se pronunțau împotriva grevelor revoluționare de masă ale muncitorilor și încercau să revizuiască principalele puncte din programul partidului. Lenin scria că „«Luci» este înhămat la carul politicii liberale“ și califica acest ziar drept organ al renegării. — 246.
- 87 *Consiliul general al asigurărilor sociale din Rusia* — forul suprem în sistemul asigurărilor sociale, creat la sfîrșitul anului 1912, în legătură cu adoptarea legilor cu privire la asigurările sociale. Din acest consiliu făceau parte: ministrul comerțului și industriei (președinte), 15 funcționari de stat, un reprezentant al zemstvei din Petersburg, un reprezentant al Dumei orășenești din Petersburg, 5 delegați ai patronilor și 5 delegați ai muncitorilor. Bolșevicii au participat activ la campania de alegeri pentru instituțiile de asigurări sociale de la sfîrșitul anului 1913 și începutul anului 1914. Aceasta a fost una dintre formele de folosire a posibilităților legale pentru lupta împotriva țarismului, pentru pregătirea maselor în vederea revoluției. Cu prilejul alegerilor s-a desfășurat o luptă înverșunată între bolșevici, de o parte, lichidatori și eseri, de altă parte. În ziarele „Proletarskaia Pravda“ și „Puti Pravdî“ și în revista „Voprosî Strahovania“ a fost publicat man-

- datul dat de bolșevici reprezentanților muncitorilor în instituțiile de asigurări sociale. Lichidatorii și-au publicat în „Novaia Ra-boceia Gazeta” mandatul lor, în care cereau ca reprezentanții muncitorilor să constituie un grup aparte, independent de partid. În alegerile din martie 1914 pentru Consiliul asigurărilor sociale, lichidatorii au fost înfrinți. În Consiliul asigurărilor sociale au fost aleși toți cei 5 candidați propuși pe lista „pravdistă”. — 247.
- 88 „*Naș Golos*” — ziar menșevic legal ; a apărut la Samara în anii 1915—1916 ; s-a situat pe poziții social-șovine. — 247.
- 89 „*Sovremennii Mir*” — revistă lunară pentru literatură, știință și politică ; a apărut la Petersburg din octombrie 1906 pînă în 1918. G. V. Plehanov și o serie de alți menșevici au colaborat în mod sistematic la această revistă. Bolșevicii au colaborat la ea în perioada blocului cu plehanoviștii și la începutul anului 1914. În anii primului război mondial, revista a devenit un organ de presă al social-șoviniștilor. — 247.
- 90 Lenin se referă la personajul zugrăvit de I. S. Turgheniev în poemul său în proză „Regulă de comportare” ; acest personaj obișnuiește să atribuie adversarului propriile sale lipsuri sau cusururi. — 252.
- 91 „*Partid muncitoresc stolîpinist*” — așa erau numiți menșevicii-lichidatori, care căutau să se adapteze la regimul instaurat în perioada reacțiunii stolîpiniste ; după înfrîngerea primei revoluții ruse, ei s-au împăcat cu acest regim și, în schimbul renunțării la programul și la tactica P.M.S.D.R., solicitau guvernului țarist să încuviințeze existența unui partid „muncitoresc” fățiș, legal. — 255.
- 92 Lenin califica această lozincă drept „octombriștă”, deoarece prin caracterul ei corespundea poziției octombriștilor — partidul contrarevoluționar al burgheziei comerciale și industriale și al marilor moșieri. — 255.
- 93 *Afacerea Dreyfus* — proces înscenat în 1894 de cercurile reacționare și monarhiste ale clicii militare din Franța împotriva evreului Dreyfus, ofițer la marele stat-major al armatei franceze, acuzîndu-l pe nedrept de crimă, spionaj și înaltă trădare. Tribunalul militar l-a condamnat pe Dreyfus la detențiune pe viață. Condamnarea lui Dreyfus, inspirată de clică militară reacționară, a fost folosită de cercurile retrograde din Franța pentru ațîțarea antisemitismului și pentru o ofensivă împotriva regimului republican și a libertăților democratice. În 1898, cînd socialiștii și reprezentanții progresiști ai democrației burgheze (printre care E. Zola, J. Jaurès, A. France etc.) au pornit o campanie pentru revizuirea procesului Dreyfus, acesta a luat imediat un pronunțat caracter politic și a împărțit țara în două tabere : republicanii și democrații, de o parte, și blocul monarhiștilor, clericalilor, anti-semiștilor și naționaliștilor, de cealaltă parte. În 1899, sub pre-

- siunea opiniei publice, Dreyfus a fost grațiat și eliberat, dar abia în 1906 el a fost declarat nevinovat și reintegrat în armată, în urma unei hotărâri a Curții de casație. — 263.
- 94 *Incidentul de la Zabern* a avut loc în orașul Zabern (Alsacia), în noiembrie 1913, în urma unei ofense grave pe care un ofițer prusac a adus-o populației alsaciene. Această ofensă a provocat o explozie de indignare în rândurile localnicilor, în majoritatea lor de origine franceză, împotriva samavolniciilor clicii militare prusace. În legătură cu incidentul de la Zabern vezi articolul lui Lenin „Zabern” (Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 199—201). — 263.
- 95 Vezi K. Marx și F. Engels. Briefwechsel, III. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1950, p. 525 și 543. — 264.
- 96 Analiza critică a ideilor reacționare susținute de K. Renner și de O. Bauer în ceea ce privește așa-numita „autonomie cultural-națională” a fost făcută de V. I. Lenin în lucrările „Note critice în problema națională” și „Despre autonomia «cultural-națională»” (Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 125—162, 188—192). — 264.
- 97 Vezi K. Marx, „Comunicare confidențială” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, București, Editura politică, 1963, p. 450). — 267.
- 98 Vezi K. Marx și F. Engels. „Articole din «Noua gazetă renană»” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, p. 92). Teza pe care o citează Lenin este cuprinsă în articolul lui F. Engels „Insurecția de la Praga”. Lenin a folosit cartea „Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle”, hrsg. von Franz Mehring. Stuttgart, 1902, Bd. III, S. 108—114, în care nu este indicat autorul articolului. — 267.
- 99 V. I. Lenin se referă la tezele lui K. Marx în problema irlandeză, enunțate în scrisorile sale către L. Kugelmann din 29 noiembrie și către F. Engels din 10 decembrie 1869 (vezi K. Marx și F. Engels. Ausgewählte Briefe, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 263—264 și 265—267). V. I. Lenin citează scrisoarea lui K. Marx către F. Engels din 2 noiembrie 1867 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXIII, p. 464). — 267.
- 100 Vezi F. Engels. „Panslavismul democrat” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 301—319). Lenin a folosit lucrarea „Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle”, hrsg. von Franz Mehring. Stuttgart, 1902, Bd. III, S. 246—264, în care nu este indicat autorul articolului. — 268.
- 101 Lenin se referă la rezoluția în problema națională scrisă de el și adoptată de Consfătuirea C.C. al P.M.S.D.R. cu unii activiști de

partid care s-a ținut între 23 septembrie și 1 octombrie (6—14 octombrie) 1913 în localitatea Poronino (în apropiere de Cracovia) (vezi Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 63—66). — 272.

102 „Cea de-a doua Conferință internațională a «zimmerwaldienilor»” — a doua Conferință socialistă internațională, care a avut loc între 24 și 30 aprilie 1916 la Kienthal (Elveția).

La această conferință au participat 43 de delegați din 10 țări, și anume din Rusia, Germania, Franța, Italia, Elveția, Polonia, Norvegia, Austria, Serbia și Portugalia. În afară de aceasta, ca invitați au asistat un delegat din partea Angliei și un delegat al secretariatului Internaționalei tineretului. Reprezentanții Partidului laburist independent din Anglia, precum și reprezentanții S.U.A., Bulgariei, României, Greciei și Suediei nu obținuseră pașapoarte și de aceea au lipsit de la conferință. Unii reprezentanți ai celor de stînga au împuternicit alte partide să-i reprezinte: Social-democrația din Ținutul leton a transmis mandatul său Comitetului Central al P.M.S.D.R., iar G. Roland-Holst, reprezentantul elementelor de stînga din Olanda, a transmis mandatul său conducerii Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania.

Rusia a fost reprezentată la conferință de trei delegați din partea C.C. al P.M.S.D.R., în frunte cu Lenin, de doi delegați din partea Comitetului de organizare menșevic și de trei delegați din partea aripii stîngi a Partidului socialistilor-revoluționari. Din partea Germaniei au fost prezenți la conferință șapte delegați ai grupului centrist Haase-Ledebour, doi delegați ai grupului „Internaționala” și un delegat al grupului radicalilor de stînga din Bremen. Italia era reprezentată prin șapte delegați, Franța prin trei centriști și un sindicalist (Guilbeaux), Polonia prin patru delegați, iar Elveția prin cinci delegați.

La conferință au fost dezbătute următoarele probleme: 1) lupta pentru încetarea războiului, 2) atitudinea proletariatului în problema păcii, 3) agitația și propaganda, 4) activitatea parlamentară, 5) lupta de masă, 6) convocarea Biroului socialist internațional. După încheierea lucrărilor Consfătuirii de la Berna din februarie 1916 a Comisiei internaționale largite, Lenin a început să desfășoare o energică muncă de pregătire în vederea celei de-a doua Conferințe socialiste internaționale. Fără a mai avea comunicatul oficial cu privire la convocarea conferinței, a trimis tuturor secțiilor din străinătate ale bolșevicilor și tuturor socialistilor de stînga din diferite țări o scrisoare — întocmită cu participarea sa — cu privire la lucrările consfătuirii Comisiei socialiste internaționale largite și cu privire la convocarea conferinței. În această scrisoare se arăta că trebuie începute imediat pregătirile în vederea viitoarei conferințe și a alegerilor care vor avea loc în cadrul ei. „Propunerea Comitetului Central al P.M.S.D.R. pentru cea de-a doua Conferință socialistă”, întocmită de el, a fost de asemenea trimisă spre discutare tuturor organizațiilor bolșevice și social-democraților de stînga din Franța, Germania, Anglia,

Elveția, Italia, Olanda, Norvegia, Suedia și din alte țări. Într-o serie de scrisori din această perioadă, Lenin arăta că biroul stângii zimmerwaldiene trebuie să vină la conferință cu un raport și cu teze proprii și să organizeze în ajunul conferinței și în timpul lucrărilor ei o serie de consfătuiri ale celor de stînga.

În urma muncii desfășurate de Lenin și de bolșevici înainte de conferință, aripa stîngă a fost la această conferință mai bine reprezentată decît la Zimmerwald. De partea stîngii zimmerwaldiene s-au situat la conferință : reprezentantul grupului „Socialiștii internaționaliști din Germania“, doi reprezentanți ai grupului „Internaționala“, sindicalistul francez H. Guilbeaux, reprezentantul social-democraților sîrbi, Kațlerovici, și socialistul italian D. M. Serrati. În felul acesta, stînga zimmerwaldiană număra la Conferința de la Kienthal 12 delegați, iar în unele probleme întrunea 12—19 voturi, adică aproape jumătate din numărul total al voturilor. Aceasta reflecta faptul că în mișcarea muncitorească internațională raportul de forțe se schimbase în favoarea internaționalismului. În timpul lucrărilor Conferinței de la Kienthal, Lenin a organizat o serie de consfătuiri ale celor de stînga, la care s-a discutat „Propunerea C.C. al P.M.S.D.R. pentru cea de-a doua Conferință socialistă“. Datorită activității desfășurate de Lenin, cei de stînga s-au prezentat la conferință uniți în vederea unei acțiuni comune împotriva majorității kautskiste. Stînga zimmerwaldiană a elaborat și a prezentat la conferință un proiect de rezoluție în problema păcii, în care au fost incluse principalele teze ale lui Lenin. Pentru a nu se demasca definitiv, majoritatea de dreapta a conferinței a fost nevoită să accepte într-o serie de probleme punctul de vedere al celor de stînga, dar a continuat să se pronunțe împotriva unei rupturi cu social-șovinismului.

Lenin a participat activ la lucrările conferinței : el a făcut parte din comisia pentru convocarea Biroului socialist internațional, a luat de cîteva ori cuvîntul în ședințele conferinței, a discutat cu delegații, a avut cu ei un schimb de bilețele în timpul ședințelor.

O luptă deosebit de înverșunată s-a dat la conferință în problema convocării B.S.I. ; cei de stînga au obținut ca rezoluția care condamna comportarea B.S.I., dar nu respingea o eventuală convocare a lui, să fie completată în sensul că, în cazul convocării B.S.I., trebuie să fie convocată și Comisia socialistă internațională lărgită, pentru discutarea problemei unei acțiuni comune a reprezentanților Uniunii zimmerwaldiene. Conferința a adoptat o rezoluție în problema luptei pentru pace și un apel „Către popoarele lumii“.

În legătură cu faptul că minoritatea grupului parlamentar francez a votat pentru creditele de război, stînga zimmerwaldiană a prezentat la conferință o declarație în care se arăta că această atitudine este incompatibilă cu socialismul și cu lupta împotriva războiului. Cu toate că Conferința de la Kienthal n-a adoptat tezele fundamentale ale bolșevismului cu privire la transformarea

războiului imperialist în război civil, la înfrângerea în război a guvernelor imperialiste „proprii” și la crearea Internaționalei a III-a, Lenin a calificat lucrările ei drept un pas înainte. Conferința de la Kienthal a contribuit la desprinderea și la unirea elementelor internaționaliste pe baza ideologică a marxism-leninismului. Ulterior, din inițiativa lui Lenin și a bolșevicilor, aceste elemente au alcătuit nucleul Internaționalei a III-a — Internaționala Comunistă. — 275.

103 Este vorba de Conferința socialiștilor din Germania și Austria, care a avut loc la Viena în aprilie 1915. Această conferință era menită să constituie un răspuns la Conferința de la Londra a socialiștilor din țările Antantei. Rezoluția adoptată de conferință aproba lozinca social-șovină a „apărării patriei” în războiul imperialist. — 275.

104 *Wiener „Arbeiter-Zeitung”* — cotidian, organul central al social-democrației austriece. A fost fondat de V. Adler în 1889, la Viena.

În anii primului război mondial s-a situat pe poziții social-șovine. Lenin îl numea ziarul „trădătorilor din Viena ai socialismului” (Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1959, p. 381). În 1934, ziarul a fost interzis; și-a reluat apariția în 1945 ca organ central al Partidului socialist din Austria. — 280.

105 *Comitetul organizațiilor din străinătate ale P.M.S.D.R. (C.O.S.)* a fost ales la Consfătuirea grupurilor bolșevice din străinătate care s-a ținut la Paris în decembrie 1911. Această consfătuire a hotărât să creeze Organizația din străinătate a P.M.S.D.R. „pe baza renunțării la orice înțelegeri directe sau indirecte cu lichidatorii golosiști”, „pe baza aplicării liniei cu adevărat partinice”. În rezoluția adoptată de consfătuire se spunea: „Întemeind Organizația din străinătate a P.M.S.D.R. și alegînd comitetul acestei organizații, consfătuirea hotărăște: să organizeze pretutindeni secții locale ale Organizației din străinătate, considerînd necesară atragerea în aceste secții a tuturor partiiților care sînt de acord să sprijine Comisia de organizare din Rusia, O.C. și ziarul «Raboceia Gazeta» („Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor P.C.U.S. și ale plenarelor C.C.”, partea I, București, Editura pentru literatură politică, 1954, p. 268). În C.O.S. ales de consfătuire au intrat N. A. Semașko, M. F. Vladimîrski, I. F. Armand și alții. Activitatea C.O.S. era condusă de V. I. Lenin.

Conferința a VI-a generală (de la Praga) a P.M.S.D.R., confirmînd C.O.S., a condamnat activitatea tuturor grupurilor anti-partinice din străinătate și a declarat că este absolut necesar să existe în străinătate o organizație de partid unică, care să-și desfășoare activitatea sub controlul și sub conducerea C.C.

C.O.S. a jucat un rol important în lupta pentru unirea forțelor partidului, împotriva menșevicilor-lichidatori, a împăciui-

toriștilor, a troțkiștilor și a altor oportuniști. C.O.S. reacționa la toate evenimentele importante din Rusia și la măsurile legate de conducerea muncii de partid și a mișcării revoluționare ruse; de asemenea, el ajuta C.C. să editeze literatură de partid în străinătate.

C.O.S. și-a încetat activitatea în 1917. — 283.

106 „*Gazeta Robotnicza*” — organ ilegal al Comitetului din Varșovia al Social-democrației din Polonia și Lituania, editat în perioada mai-octombrie 1906. Au fost scoase 14 numere sub redacția lui G. Kamenski, după care ziarul și-a încetat apariția. După scindarea social-democrației poloneze în 1912, la Varșovia au luat ființă două comitete și au fost editate două organe de presă sub denumirea de „*Gazeta Robotnicza*”: unul de către partizanii Conducerii centrale, la Varșovia (iulie 1911 — iulie 1913), iar celălalt de către organizația opoziționistă Comitetul din Varșovia, cu sediul la Cracovia (iulie 1911 — februarie 1916). — 283.

107 Lenin se referă la Conferința de „unificare” care s-a ținut la Bruxelles între 16 și 18 iulie 1914. Această conferință a fost convocată de Comitetul executiv al Biroului socialist internațional „în vederea unui schimb de păreri” cu privire la posibilitatea restabilirii unității P.M.S.D.R. La această conferință au fost reprezentate: C.C. al P.M.S.D.R. (bolșevicii), Comitetul de organizare (menșevicii), grupul „Edinstvo” al lui Plehanov, grupul „Vpered”, Bundul, Social-democrația din Ținutul leton, Social-democrația din Lituania, social-democrații polonezi, opoziția social-democrată poloneză și P.P.S. („levița”). Din partea Comitetului executiv al Biroului socialist internațional au asistat E. Vandervelde, C. Huysmans, K. Kautsky, A. Nemeč și alții. Cu mult înainte de conferință, conducătorii Biroului socialist internațional s-au înțeles în secret cu lichidatorii în privința unor acțiuni comune împotriva bolșevicilor.

Lenin, bolșevicii își dădeau seama care sînt adevăratele scopuri urmărite de organizatorii conferinței, dar socoteau oportun să participe la lucrările ei, căci un eventual refuz de a participa ar fi fost de neînțeles pentru muncitorii din Rusia. C.C. al P.M.S.D.R. a trimis la conferință o delegație alcătuită din I. F. Armand (Petrova), M. F. Vladimirski (Kamski) și I. F. Popov (Pavlov). Lenin a făcut tot ce era necesar pentru ca delegația C.C. să vină bine pregătită la conferință: a întocmit raportul pe care urma să-l prezinte delegația și i-a dat în scris instrucțiuni amănunțite, i-a asigurat materialele, documentele și datele factice necesare care demascau oportunismul menșevicilor-lichidatori și al aliaților lor. Din Ponorino, unde se afla pe atunci, Lenin îndruma activitatea delegației C.C., cu care întreținea cel mai strîns contact, îi dădea sfaturi și indicații practice.

Raportul C.C. al P.M.S.D.R. a fost prezentat la conferință de I. F. Armand. Deoarece conducătorii Biroului socialist internațional n-au lăsat-o să citească tot textul raportului, ea a fost

nevoită să expună numai o parte din cuprinsul lui și să precizeze condițiile unității așa cum le formulează bolșevicii. Menșevicii și liderii Internaționalei a II-a au întâmpinat aceste condiții cu strigăte de indignare și cu amenințări la adresa bolșevicilor. În numele Biroului socialist internațional, K. Kautsky a propus o rezoluție cu privire la unificarea P.M.S.D.R., în care se afirma că în social-democrația rusă nu există divergențe esențiale, de natură să împiedice unitatea. Kautsky a fost sprijinit de reprezentanții Comitetului de organizare și de Plehanov, care s-au dat la înverșunate atacuri împotriva delegației C.C. și a lui Lenin. Pe o poziție greșită s-a situat la consfătuire Rosa Luxemburg, care, alături de Plehanov, Vandervelde, Kautsky și alții, a sprijinit unificarea bolșevicilor cu menșevicii. Întrucât adoptarea unei rezoluții depășea competența conferinței, care, potrivit înțelegerii stabilite, trebuia să se limiteze la un schimb de păreri, bolșevicii și social-democrații letoni au refuzat să participe la votarea ei. Cu toate acestea, rezoluția a fost adoptată cu majoritate de voturi.

Bolșevicii, îndrumați de Lenin, au refuzat să se supună hotărârilor adoptate de Conferința de la Bruxelles și au demascată în fața proletariatului internațional adevăratele scopuri urmărite de acești „unificatori”. Încercarea liderilor oportuniști ai Internaționalei a II-a de a lichida partidul bolșevic s-a soldat printr-un eșec. — 283.

- 108 Traducerea rezoluției din „Gazeta Robotnicza” a fost făcută de N. K. Krupskaja. Lenin a făcut unele completări și modificări la această traducere. În textul scrisorii, completările și modificările sînt culese cu aldine. — 283.
- 109 „*Politica lui Gvozdev*” (după numele menșevicului K. A. Gvozdev) — politică de colaborare cu burghezia imperialistă. — 285.
- 110 *Tactică tyszkestă* — după numele lui Jan Tyszka (L. Ioghișes), unul dintre liderii social-democrației poloneze. Vezi caracterizarea tyszkismului în lucrările lui V. I. Lenin: „Sciziunea din rîndurile social-democrației poloneze” (Opere complete, vol. 22, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 316—321), „Pseudounificatori” și „Grupulețele din străinătate și lichidatorii ruși” (Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 182—185, 193—196) etc. — 286.
- 111 În continuare, textul documentului de față reprezintă un adaos la „Proiectul de hotărîre al C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la încetarea editării revistei «Kommunist»”; adaosul este adresat lui G. E. Zinoviev. — 288.
- 112 *Japonezi* erau numiți G. Peatakov și E. Boș, din cauză că emigraseră din Rusia în Elveția prin Japonia. — 288.

- 113 „Propunerea C.C. al P.M.S.D.R. pentru cea de-a doua Conferință socialistă” a fost scrisă ca răspuns la apelul I.S.K. „Către toate partidele și grupurile aderente” și publicată în „Bulletin” I.S.K. nr. 3 din 29 februarie 1916.

După ce a elaborat tezele intitulate „Propunerea C.C. al P.M.S.D.R. pentru cea de-a doua Conferință socialistă”, Lenin a organizat traducerea acestui document în limbile germană și franceză; tezele au fost trimise secțiilor din străinătate ale bolșevicilor și internaționaliștilor de stînga din diferite țări (Franța, Suedia, Anglia etc.). „Este necesar — scria Lenin — ca toți cei de stînga și simpatizanții să le vadă și să le discute cu cîteva săptămîni înainte de conferință” (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.). „Propunerea” a fost discutată la o consfătuire a celor de stînga în timpul lucrărilor Conferinței de la Kienthal.

Manuscrisul „Propunerii” s-a păstrat în două variante. În volumul de față se publică ambele variante (varianta inițială din 15 puncte și varianta definitivă din 8 puncte). — 290.

- 114 Este vorba de raportul prezentat de C. Huysmans, secretarul Biroului socialist internațional, în ziua de 9 ianuarie 1916, la Congresul extraordinar de la Arnheim al Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda. Căutînd să demonstreze că Internaționala a II-a „nu a murit”, Huysmans a prezentat un program reformist de „pace democratică”. Acest program al lui Huysmans a fost criticat de V. I. Lenin în referatul „Condițiile de pace” în legătură cu problema națională” (vezi „Culegeri din Lenin”, vol. XVII, p. 237). — 294.

- 115 Lozinca „Statelor Unite ale Europei”, care a fost în repetate rînduri lansată, în diferite variante, și înainte de izbucnirea primului război mondial, a căpătat o răspîndire deosebit de largă în timpul războiului. Alături de politicienii burgezi, printre propagatorii zeloși ai acestei lozinci se numărau pe atunci oportuniștii de nuanță kautskistă și troțkiștii, care susțineau că ar fi posibilă înlăturarea rivalității și a conflictelor militare dintre puterile imperialiste și întocmeau tot felul de proiecte pentru unirea lor pe o bază pașnică. Lenin, partidul bolșevic au demască caracterul reacționar al lozincii kautskiștilor și troțkiștilor cu privire la o uniune pașnică de state imperialiste. În manifestul politic al C.C. al P.M.S.D.R. „Războiul și social-democrația din Rusia”, publicat la 1 noiembrie 1914 în ziarul „Soțial-Demokrat”, se sublinia că lozinca „Statelor Unite ale Europei” este falsă și lipsită de sens „fără răsturnarea pe cale revoluționară a monarhiilor germană, austriacă și rusă” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 21).

Analizînd condițiile economice ale imperialismului în articolul intitulat „În jurul lozincii Statelor Unite ale Europei”, publicat la 23 august 1915 în ziarul „Soțial-Demokrat”, Lenin a arătat că „în regimul capitalist lozinca Statelor Unite ale Europei este sau

irealizabilă, sau reacționară“ (op. cit., p. 356); între capitaliști, între guvernele lor sînt posibile numai acorduri vremelnice pentru păstrarea celor jefuite, pentru împărțirea coloniilor în funcție de raportul de forțe și de mărimea capitalului, numai alianțe reacționare în vederea luptei comune împotriva democrației și socialismului. De aceea, Lenin și bolșevicii au ajuns la concluzia că lozincă „Statelor Unite ale Europei“ este greșită (op. cit., p. 362).

Experiența istorică și realitatea din zilele noastre confirmă întru totul justetea aprecierii leniniste a lozincii „Statelor Unite ale Europei“. În prezent, această lozincă este intens propagată de imperialiști și de slugile lor — socialiștii de dreapta. Ei prezintă drept „Statele Unite ale Europei“ diversele uniuni și organizații vest-europene, ca : „Uniunea europeană a cărbunelui și oțelului“, „Consiliul european“ etc., care au fost create de burghezii pentru jefuirea în comun a coloniilor, pentru înăsprirea exploatării oamenilor muncii, pentru lupta împotriva democrației și socialismului. — 295.

- 116 „*Avanti!*“ — cotidian, organ central al Partidului socialist italian; fondat în decembrie 1896, la Roma. În anii primului război mondial, ziarul s-a situat pe poziții inconsecvent internaționaliste, fără să rupă legăturile cu reformiștii. În 1926 a fost interzis de regimul fascist al lui Mussolini, dar a continuat să apară (neregulat) în străinătate. Din 1943 apare din nou în Italia. — 296.
- 117 *Circulara Comisiei socialiste internaționale* — apelul I.S.K. „Către toate partidele și grupurile aderente“ a fost adoptat în unanimitate de Consfătuirea Comisiei socialiste internaționale lărgite care s-a ținut la Berna între 5 și 9 februarie 1916. Delegația C.C. al P.M.S.D.R., care era condusă de Lenin, a prezentat la consfătuire o declarație în care arăta că vede în acest apel un pas înainte în comparație cu hotărârile primei Conferințe socialiste internaționale, de la Zimmerwald, dar nu-l găsește satisfăcător în toate tezele lui. Apelul a fost publicat în „Buletinul“ Comisiei socialiste internaționale nr. 3 din 29 februarie 1916 și în ziarul „Sozial-Demokrat“ nr. 52 din 25 martie 1916. — 299.
- 118 Lenin se referă la declarația oficială din 29 septembrie 1915 a Comisiei socialiste internaționale, publicată în „Buletinul“ Comisiei socialiste internaționale nr. 2 din 27 noiembrie 1915. În această declarație, în pofida hotărîrilor primei Conferințe socialiste internaționale, Comisia socialistă internațională făcea cunoscut că se va considera dizolvată de îndată ce Biroul socialist internațional de la Haga își va relua activitatea. Aceasta însemna că Comisia socialistă internațională a pornit pe calea sprijinirii tendințelor de refacere a Internaționalei a II-a. — 300.
- 119 „*Socialiștii internaționaliști din Germania*“ („I.S.D.“ — „*Internationale Sozialisten Deutschlands*“) — grup de social-democrați germani de stînga care s-a format în anii primului război mondial; organul lui de presă a fost revista „Lichtstrahlen“, care a apărut

la Berlin din 1913 pînă în 1921. „Socialiștii internaționaliști din Germania“ s-au pronunțat fățiș împotriva războiului și a oportunismului și au adoptat în Germania poziția cea mai consecventă în problema delimitării de social-șovinism și de centrism. La Conferința de la Zimmerwald, J. Borchardt, reprezentantul grupului I.S.D., a fost singurul dintre cei zece delegați germani care a semnat proiectul de rezoluție și proiectul de manifest ale stîngii zimmerwaldiene. Curînd după încheierea lucrărilor conferinței, biroul stîngii zimmerwaldiene a fost încunoștințat că grupul „Socialiștilor internaționaliști din Germania“ a aderat la stînga zimmerwaldiană. O înștiințare în acest sens a fost publicată în „Internationale Flugblätter“ nr. 1. Acest grup nu a avut legături largi cu masele și de aceea s-a destrămat curînd. — 302.

- 120 Articolul „*Șovinism german și negerman*“ a apărut pentru prima oară în revista „*Voprosi Strahovania*“ nr. 5 (54) din 1916.

„*Voprosi Strahovania*“ — revistă bolșevică legală; a apărut la Petersburg, cu întreruperi, din octombrie 1913 pînă în martie 1918. În timpul primului război mondial a fost unica publicație bolșevică legală din Petersburg. Revista a luptat nu numai pentru înfăptuirea asigurărilor sociale, ci și pentru „lozincile neciuntite“ ale bolșevicilor — ziua de muncă de 8 ore, confiscarea pămînturilor moșierești și instaurarea republicii democratice. La această revistă au colaborat bolșevicii A. N. Vinokurov, N. A. Scripnik, P. I. Stucika, N. M. Șvernik, deputații bolșevici din Duma a IV-a de stat, împuterniciți ai caselor de ajutor în caz de boală, muncitori de rînd. — 304.

- 121 Vezi F. Engels. „*Rolul violenței în istorie*“, București, Editura politică, 1958, p. 67. — 306.

- 122 „*Russkoe Znamea*“ — ziar ultrareacționar, organ al „Uniunii poporului rus“; a apărut la Petersburg din noiembrie 1905 pînă în 1917. — 306.

- 123 Cartea „*Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului*“ a fost scrisă în ianuarie-iunie 1916, la Zürich.

Fenomenele noi apărute în dezvoltarea capitalismului au fost constatate de Lenin cu mult înainte de începutul primului război mondial. Într-o serie de lucrări scrise între anii 1895 și 1913 („*Proiect de program al partidului social-democrat și explicarea programului*“ (1895—1896), „*Războiul din China*“ (1900), „*Învățămintele crizei*“ (1901), „*Cronica internă*“ (1901), „*Concentrarea producției în Rusia*“ (1912), „*Creșterea bogăției capitaliste*“ (1913), „*Înapoiata Europă și înaintata Asie*“ (1913), „*Destinele istorice ale învățurii lui Karl Marx*“ (1913), „*Cu privire la unele cuvîntări ale deputaților muncitorimii*“ (1912) și altele), Lenin a scos la iveală și a analizat diferite trăsături caracteristice epocii imperialismului: concentrarea producției și creșterea monopolurilor, exportul de capital, lupta pentru cucerirea de noi piețe și sfere de influență, internaționalizarea relațiilor economice, parazitismul și

putrefacția capitalismului, creșterea contradicțiilor dintre muncă și capital și ascuțirea luptei de clasă, crearea premiselor materiale pentru trecerea la socialism. Lenin a acordat o atenție deosebită demascării politicii coloniale, de jaf, luptei pentru împărțirea și reîmpărțirea lumii, pregătirii războaielor imperialiste, de cotoșire. În articolul „Marxism și revizionism”, scris în 1908, combătând încercările de a revizui marxismul și de a-l submina sub pretextul corectării și reconsiderării învățăturii lui Marx, în speță a teoriei marxiste a crizelor, Lenin scria: „S-au schimbat formele, succesiunea și aspectul crizelor, dar ele au rămas o parte integrantă inevitabilă a orînduirii capitaliste. Concentrînd producția, cartelurile și trusturile au agravat în același timp, în mod evident, anarhia în producție, situația precară a proletariatului și au înăspriț jugul capitalismului, ascuțind astfel contradicțiile de clasă într-o măsură nemaipomenită pînă atunci. Faptul că capitalismul merge spre prăbușire, atît în sensul că provoacă diverse crize politice și economice, cît și în sensul prăbușirii totale a întregii orînduirii capitaliste, a fost dovedit în mod foarte concret și într-o măsură deosebit de mare tocmai de către cele mai moderne și mai uriașe trusturi” (Opere complete, vol. 17, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 22).

• Lenin urmărea cu atenție și studia lucrările noi consacrate capitalismului. O mărturie în acest sens este recenzia sa la cartea lui J. A. Hobson „Evoluția capitalismului contemporan” (vezi Opere complete, vol. 4, București, Editura politică, 1961, ed. a doua, p. 146—149). În august 1904, Lenin a început să traducă lucrarea lui Hobson „Imperialismul” (vezi Opere, vol. 37, București, Editura politică, 1958, p. 315). Manuscrisul acestei traduceri nu a fost găsit pînă în prezent.

Studierea multilaterală a stadiului monopolist al capitalismului a fost începută de V. I. Lenin în perioada primului război mondial. Așa cereau interesele luptei revoluționare a clasei muncitoare din Rusia și din celelalte țări capitaliste. Pentru a putea conduce în mod just mișcarea revoluționară și pentru a putea combate cu succes ideologia reacțiunii imperialiste, politica reformistă de înțelegere cu imperialiștii, trebuie lămurită „problema economică fundamentală, fără studiul căreia nici nu poate fi vorba de o justă orientare în aprecierea caracterului războiului de azi și a politicii de azi, și anume: problema esenței economice a imperialismului” (volumul de față, p. 310).

Studierea nemijlocită a literaturii referitoare la imperialism a fost începută de Lenin, pe cît se pare, la mijlocul anului 1915, în timp ce se afla la Berna (în Elveția); atunci a început el să întocmească indici bibliografici, să elaboreze planuri, să facă extrase și însemnări, să scrie conspecte. Materialele pregătitoare pentru lucrarea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului” („Caiete despre imperialism”) însumează circa 50 de coli de tipar. Ele cuprind extrase din 148 de cărți (106 germane, 23 franceze, 17 engleze și 2 în traducere rusă) și din 232 de articole (206 germane, 13 franceze și 13 engleze), apărute în

49 de publicații periodice diferite (34 germane, 7 franceze și 8 engleze).

La începutul lunii ianuarie 1916, Lenin a acceptat propunerea de a scrie o carte despre imperialism pentru editura legală „Parus”, înființată în decembrie 1915 la Petrograd. Într-o scrisoare din 29 decembrie 1915 (11 ianuarie 1916) către A. M. Gorki, Lenin scria: „Încep să lucrez la o broșură despre imperialism” (Opere, vol. 35, București, E.S.P.L.P.-1958, p. 188). În prima jumătate a lunii februarie 1916, Lenin s-a mutat de la Berna la Zürich, unde a continuat să adune și să prelucreze materiale în legătură cu imperialismul. Folosind pentru lucrarea sa cărțile aflate la Biblioteca cantonală din Zürich, Lenin comanda, totodată, cărți și din alte orașe.

La 19 iunie (2 iulie) 1916, Lenin i-a scris următoarele lui M. N. Pokrovski, care locuia în Franța și care redacta pentru editura „Parus” o serie de broșuri cu privire la statele vest-europene în perioada primului război mondial: „Îți trimit astăzi manuscrisul în banderolă, recomandat” (op. cit., p. 203). Manuscrisul expediat o dată cu scrisoarea nu i-a parvenit lui Pokrovski și a trebuit să fie trimis a doua oară. În afară de aceasta, editura a propus ca manuscrisul să fie comprimat de la 5 la 3 coli de tipar, dar Lenin a refuzat să satisfacă această cerere, deoarece, după cum a arătat el, i-a fost „absolut imposibil să mai comprime o dată expunerea în așa fel încât să încapă în 3 coli” (ibid.).

După ce cartea a ajuns la editură, elementele menșevice de la conducerea acesteia au scos din cuprinsul cărții critica aspră la adresa lui Kautsky și a lui Martov și au făcut în text modificări care nu numai că ștergeau specificul stilului lui Lenin, dar îi și denaturau ideile. Astfel, în loc de „dezvoltarea și transformarea” (capitalismului în imperialism) au pus „prefacerea”, în loc de „caracterul reacționar” (al teoriei „ultraimperialismului”) au pus „caracterul înapoiat” etc. Pe la mijlocul anului 1917, cartea a apărut sub titlul „Imperialismul, cea mai nouă etapă a capitalismului (Expunere populară)”, cu o prefață de Lenin, datată 26 aprilie 1917. — 307.

124 Prezenta prefață a fost publicată pentru prima oară în octombrie 1921, sub titlul „Imperialismul și capitalismul”, în nr. 18 al revistei „Kommunisticeskii Internațional”. În timpul vieții lui Lenin, cartea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului” a apărut în limba germană, în 1921, și în limbile franceză și engleză (parțial), în 1923. — 311.

125 *Pacea de la Brest-Litovsk* a fost încheiată între Rusia Sovietică și țările blocului german (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia) la Brest-Litovsk în ziua de 3 martie 1918 și a fost ratificată la 15 martie de Congresul al IV-lea extraordinar al Sovietelor din Rusia. După victoria repurtată în Germania de revoluția care a răsturnat regimul monarhist, la 13 noiembrie

- 1918 C.E.C. din Rusia a declarat anulat tratatul prădalnic, nedrept de la Brest-Litovsk. — 313.
- 126 *Pacea de la Versailles* — tratat imperialist pe care Antanta l-a impus Germaniei învinse în primul război mondial. Tratatul a fost semnat la 28 iunie 1919 la Versailles (Franța). — 313.
- 127 „*Wilsonismul*” — după numele lui Wilson, președinte al S.U.A. între anii 1913 și 1921. În primul an de președinție, Wilson a promulgat o serie de legi (legea impozitului progresiv pe venituri, legea antitrust etc.), pe care le-a intitulat în mod demagogic legi care inaugurează era „noii libertăți”. După cum scria Lenin, Wilson era idolul filistinilor și al pacifiștilor, care sperau că el „va salva «pacea socială», va împăca pe exploataatori cu cei exploatați, va înfăptui reforme sociale” (Opere, vol. 31, București, E.S.P.L.P. 1956, p. 205). Wilson și adepții săi camuflau prădalnica politică externă a imperialismului american sub paravanul unor lozinci și fraze demagogice despre „democrație” și despre „alianța popoarelor”. Lenin scria că „idealizata republică democratică a lui Wilson s-a dovedit a fi în fapt o formă a celui mai turbat imperialism, a celei mai nerușinate asupri și sugrumări a popoarelor mici și slabe” (Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1959, p. 179). Chiar din primele zile de existență a Puterii sovietice, Wilson a fost unul dintre inspiratorii și organizatorii intervenției împotriva Rusiei Sovietice. Încercînd să contracareze influența profundă pe care politica de pace a guvernului sovietic o exercita asupra maselor populare din toate țările, Wilson a formulat un „program de pace” demagogic, alcătuit din „14 puncte”, care era menit să camufleze politica agresivă a S.U.A. Propaganda americană și presa burgheză din Europa i-au creat lui Wilson o falsă aureolă de luptător pentru pace. Dar fățărnicia frazeologiei mic-burgeze a lui Wilson și a „wilsoniștilor” a fost curînd demascată de reacționara lui politică antimuncitorească pe plan intern și de politica externă agresivă a S.U.A. — 313.
- 128 V. I. Lenin se referă la Internaționala a II-a (de la Berna) creată, la Conferința de la Berna din februarie 1919 a partidelor socialiste, de către liderii partidelor socialiste vest-europene în locul Internaționala a II-a care încetase să existe la începutul primului război mondial. Internaționala de la Berna a fost de fapt o slugă a burgheziei internaționale. „Ea este o adevărată Internațională galbenă”, a spus despre ea V. I. Lenin (Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1959, p. 295). — 315.
- 129 „*Partidul social-democrat independent din Germania*” — partid centrist, creat în aprilie 1917, la Congresul de constituire de la Gotha. În condițiile avîntului revoluționar, care creștea în bună parte datorită influenței exercitate de revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 din Rusia, conducerea oportunistă a Partidului social-democrat din Germania pierdea tot mai mult încrederea membrilor de rînd ai partidului. Pentru a atenua ne-

mulțumirea maselor, pentru a le abate de la lupta revoluționară și a împiedica constituirea unui partid revoluționar al clasei muncitoare, liderii centrismului au încercat să creeze un partid cu ajutorul căruia să-și păstreze influența asupra maselor. Un astfel de partid urma să devină „Partidul social-democrat independent din Germania”. Camuflându-se sub paravanul unei frazeologii centriste, „independenței” propovăduiau „unitatea” cu social-șovinistii și alunecau pe panta renunțării la lupta de clasă. Nucleul partidului îl constituia organizația „Frăția muncii”, condusă de Kautsky.

Cîtva timp a făcut parte din acest partid și grupul „Spartacus”, care și-a păstrat însă independența organizatorică și politică, continuînd activitatea ilegală și lupta pentru eliberarea maselor de sub influența liderilor centriști. În 1918, „Uniunea Spartacus” s-a retras din „Partidul social-democrat independent” și a format nucleul în jurul căruia s-a constituit Partidul Comunist din Germania.

În octombrie 1920, la Congresul de la Hale al „Partidului social-democrat independent” s-a produs o sciziune în rîndurile sale. În decembrie 1920, o parte considerabilă din acest partid a fuzionat cu Partidul Comunist din Germania. Elementele de dreapta au constituit un partid separat, adoptînd vechea denumire de „Partid social-democrat independent din Germania”; acest partid a dăinuit pînă în 1922. — 315.

- 130 *Spartachiștii* — organizație revoluționară a social-democraților germani de stînga; a luat ființă în ianuarie 1916, avînd în frunte pe K. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring, C. Zetkin, I. Marhleviski, L. Ioghihes (Tyszka) și W. Pieck. În aprilie 1915, R. Luxemburg și F. Mehring au fondat revista „Die Internaționale”, în jurul căreia s-a unit principalul grup al social-democraților de stînga din Germania. În afară de manifestele politice tipărite în 1915, începînd din 1916, grupul „Internaționala” a început să tipărească și să difuzeze ilegal „Scrisori politice” semnate „Spartacus” (care au apărut regulat pînă în octombrie 1918); de aceea grupul „Internaționala” a început să fie denumit grupul „Spartacus”. Spartachiștii au desfășurat o activitate de propagandă revoluționară în mase, au organizat mari acțiuni împotriva războiului, au condus o serie de greve, au demască caracterul imperialist al războiului mondial și trădarea comisă de liderii oportuniști ai social-democrației. În același timp însă, spartachiștii au avut greșeli serioase într-o serie de probleme teoretice și politice: ei contestau posibilitatea războaielor de eliberare națională în epoca imperialismului, dădeau dovadă de inconsecvență în ceea ce privește lozincă transformării războiului imperialist în război civil, subapreciau rolul partidului proletar ca avangardă a clasei muncitoare, subapreciau țărănimea ca aliat al proletariatului, se temeau de o ruptură definitivă cu oportuniștii. Lenin a criticat în repetate rînduri aceste greșeli ale social-democraților de stînga din Germania (vezi „Despre broșura lui

Junius", „Despre o caricatură de marxism și despre «economismul imperialist»" etc.).

În aprilie 1917, spartachiștii au intrat în „Partidul social-democrat independent din Germania“, partid centrist, păstrându-și în cadrul lui independența organizatorică. În noiembrie 1918, în timpul revoluției din Germania, spartachiștii au constituit „Uniunea Spartacus“ și, după ce și-au publicat la 14 decembrie 1918 programul, au rupt-o cu „independenții“. Între 30 decembrie 1918 și 1 ianuarie 1919, spartachiștii au creat Partidul Comunist din Germania. — 316.

- 131 *Versaillezii* — dușmanii de moarte ai Comunei din Paris din 1871, partizanii guvernului burghez contrarevoluționar francez condus de A. Thiers, care după victoria Comunei s-a instalat la Versailles. La înăbușirea Comunei din Paris, versaillezii au dat dovadă de o cruzime nemaiauzită față de comunarzi. După 1871, numele de „versaillezi“ a devenit sinonim cu „contrarevoluție bestială“. — 317.
- 132 O analiză amănunțită și un conspect al cărții lui J. A. Hobson „Imperialism. A Study“ (Londra, 1902) se găsesc în „Caiete despre imperialism“ (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 387—420). În 1904, Lenin a tradus în rusește cartea lui Hobson (vezi Opere, vol. 37, București, Editura politică, 1958, p. 315); manuscrisul traducerii nu a fost găsit pînă în prezent. Lenin spunea despre cartea lui Hobson că „este folositoare în general și mai cu seamă pentru că ajută la dezvăluirea poziției fundamentale greșite a kautskismului în această problemă“ (Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 92). Folosind bogatul material factual din cartea lui Hobson, Lenin critică, totodată, concluziile sale reformiste și încercările de a apăra într-o formă camuflată imperialismul. — 318.
- 133 În lucrarea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ și în „Caiete despre imperialism“, Lenin se referă în repetate rînduri la cartea „Capitalul financiar“ de R. Hilferding. Folosind materialul factual din această sursă pentru caracterizarea diferitelor aspecte ale capitalismului monopolist, Lenin îl critică, totodată, pe autor pentru tezele și concluziile sale nemarxiste în probleme deosebit de importante ale imperialismului. În „Caiete despre imperialism“, Lenin îl califică pe Hilferding — unul dintre liderii Internaționalei a II-a — drept kantian și kautskist, reformator și unul dintre „cei ce caută să convingă burghezia imperialistă“ (Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 600). Rupînd politica de economie, Hilferding dă în cartea sa o definiție greșită a imperialismului și a capitalului financiar; el estompează rolul hotărîtor al monopolurilor în condițiile imperialismului și ascuțirea tuturor contradicțiilor acestuia din urmă, ignorează trăsături deosebit de importante ale imperialismului, cum sînt împărțirea lumii și lupta pentru reîmpărțirea

- ei, parazitismul și putrefacția capitalismului. Cu toate aceste greșeli serioase, cartea lui Hilferding a jucat un anumit rol pozitiv în studierea celei mai noi faze de dezvoltare a capitalismului. — 318.
- 134 Este vorba de rezoluția adoptată la 20 septembrie 1912 de Congresul de la Chemnitz al social-democrației germane în problema imperialismului și a atitudinii socialiștilor față de război. Rezoluția condamnă politica imperialistă și sublinia importanța luptei pentru pace: „Congresul declară că este ferm hotărât să facă totul pentru a instaura înțelegerea reciprocă între națiuni și a apăra pacea. El cere ca prin acorduri internaționale să se pună capăt întrecerii nebunești în domeniul înarmărilor, întrecere care amenință pacea și care duce cu pași repezi omenirea spre o catastrofă îngrozitoare... Congresul consideră că membrii de partid vor depune neîncetat toate eforturile... pentru a lupta cu energie sporită împotriva imperialismului pînă cînd va fi definitiv doborât” („Handbuch der sozialdemokratischen Parteitage von 1910 bis 1913“, München, 1917, S. 243—244). — 318.
- 135 În perioada care s-a scurs de la această analiză leninistă, concentrarea producției a atins în Statele Unite ale Americii un grad și mai înalt. Concentrînd în mîinile lor o mare parte din capacitățile de producție și din desfacerea produselor în principalele ramuri ale economiei naționale, monopolurile au un rol hotărîtor în economia și în politica S.U.A. În 1954, în 43 de ramuri industriale din S.U.A., 4 corporații dețineau peste 75% din volumul producției, în 102 ramuri — între 50 și 74%, iar în 162 de ramuri — între 25 și 49%. În 1958 existau în S.U.A. 373 000 de companii industriale; în același an, 343 de corporații aveau fiecare o cifră de afaceri de peste 100 000 000 de dolari. 50% dintre salariați (în afară de agricultură și de aparatul de stat) depindeau de 200 de mari corporații. Printre marile corporații industriale se disting cîteva zeci de corporații gigantice, din care 36 cu o cifră de afaceri de peste 1 miliard de dolari, iar 22 cu active de la 1 miliard în sus. Aceste 36 de corporații au obținut 37% din totalul profiturilor, iar 500 de mari monopoluri industriale — 76% din totalul profiturilor corporațiilor industriale. — 320.
- 136 „Die Bank“ — revistă a financiarilor germani, care a apărut la Berlin din 1908 pînă în 1943. În lucrările pregătitoare pentru cartea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“, Lenin analizează în repetate rînduri articole și materiale publicate în această revistă (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 52—69, 153—174, 475—476 și multe altele). — 332.
- 137 În „Caiete despre imperialism“ (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 136—151), Lenin a făcut o analiză amănunțită a cărții lui O. Jeidels „Das Verhältnis der deutschen

- Grossbanken zur Industrie mit besonderer Berücksichtigung der Eisenindustrie" (Leipzig, 1905). — 332.
- 138 În „Caiete despre imperialism" (Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 31—44), Lenin face o analiză critică a lucrării lui G. Schulze-Gaevernitz „Die deutsche Kreditbank". Lenin scria despre autor: „Peste tot (passim), pretutindeni iese la iveală la Schulze-Gaevernitz grohăitul acestui porc care este imperialismul german triumfător ! ! ! !". Cu prilejul analizei critice a unei alte lucrări a lui Schulze-Gaevernitz, și anume a lucrării „Britischer Imperialismus und englischer Freihandel zu Beginn des zwanzigsten Jahrhunderts", Lenin l-a caracterizat astfel pe autor: „Mare nemernic, trivial, kantian, adept al religiei, șovinist; a adunat o serie de fapte, extrem de interesante, în legătură cu imperialismul englez și a scris o carte vioaie, de loc plictisitoare. A călătorit prin Anglia, a adunat o mulțime de materiale și observații. D-lor englezi, dv. ați jefuit destul, acum permiteți-ne să jefuim și noi, «sfințind» acest jaf cu Kant, cu dumnezeu, cu patriotismul și știința = iată care este, în esență, poziția acestui «savant» ! !". (op. cit., p. 430). — 335.
- 139 În „Caiete despre imperialism" (Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 354—363), Lenin face o analiză critică a cărții lui R. Liefmann „Beteiligungs- und Finanzierungsgesellschaften. Eine Studie über den modernen Kapitalismus und das Effektenwesen" (Iena, 1909). Lenin scrie despre R. Liefmann: „Autorul e un prost fără pereche, care se ocupă mereu de niște definiții cât se poate de neghioabe, care converg toate spre cuvântul «substituție». Sînt valoroase datele factice, în cea mai mare parte cu totul brute. Este un adversar al teoriei valorii bazate pe muncă etc. etc." — 336.
- 140 Lenin a folosit cartea lui J. Riesser „Die deutschen Grossbanken und ihre Konzentration im Zusammenhang mit der Entwicklung der Gesamtwirtschaft in Deutschland" în edițiile apărute la Iena în 1910 și 1912. În „Caiete despre imperialism", Lenin analizează amănunțit materialul factic cuprins în această carte (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 323—353). — 336.
- 141 Vezi K. Marx. „Capitalul", vol. III, partea a II-a, București, E.S.P.L.P. 1955, p. 580. — 340.
- 142 *Crabul de bursă* s-a produs în prima jumătate a anului 1873, mai întâi în Austro-Ungaria, iar apoi în Germania și în alte țări. În primii ani de după 1870, expansiunea creditului, febra fondării de societăți anonime și speculațiile de bursă luaseră proporții nemaivăzute pînă atunci. Speculațiile de bursă au continuat să crească în perioada în care în industrie și în comerț începuseră să se manifeste indiciile vădite ale crizei economice mondiale în curs de dezvoltare. Catastrofa s-a produs în ziua de 9 mai 1873 la bursa din Viena; în decurs de 24 de ore, valoarea acțiunilor

a scăzut cu sute de milioane; au urmat nenumărate falimente. Apoi crahul de bursă s-a extins în Germania. „Ceea ce s-a întâmplat la Paris în 1867 — scria Engels —, ceea ce s-a întâmplat în repetate rînduri la Londra și la New York n-a întârziat să se întâmple în 1873 la Berlin: speculația deșănțată s-a soldat cu un crah general. Companiile au dat faliment cu sutele. Acțiunile companiilor care s-au menținut nu puteau fi vîndute. Deruta e completă pe toată linia” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, ed. rusă, 1961, p. 178). — 342.

143 *Scandalurile* provocate de febra fondării de societăți anonime s-au produs în perioada creșterii accentuate a numărului noilor societăți pe acțiuni în Germania, pe la începutul deceniului al 8-lea al secolului trecut. Creșterea numărului societăților pe acțiuni a fost însoțită de o deșănțată speculă cu terenuri și hîrtii de valoare la bursă și de manopere frauduloase ale afaceriștilor burghezi, care se îmbogățeau. — 342.

144 Grupul financiar-monopolist Rockefeller controla în 1955 capitaluri în sumă de 61,4 miliarde de dolari, iar grupul Morgan — în sumă de 65,3 miliarde de dolari. Sub influența grupului Morgan se află vreo 70 de bănci și corporații americane, dintre care 12 se află sub controlul său deplin. Printre companiile industriale controlate de grupul Morgan se numără marile monopoluri americane „United States Steel”, „General Electric”, „General Motors” și multe alte corporații din industria carboniferă, alimentară, chimică, textilă și din alte ramuri industriale, precum și companii din ramura metalurgiei neferoase, din ramura transporturilor, a telecomunicațiilor și a serviciilor comunale. Grupul Rockefeller controlează în industria extractivă și prelucrătoare întreprinderi cu active în sumă de peste 17 miliarde de dolari. Temelia puterii acestui grup o constituie controlul asupra industriei petrolului; în sfera sa de influență intră cele mai mari 6 monopoluri petroliere din S.U.A., printre care „Standard Oil Co. (New Jersey)”, „Standard Oil of Indiana” etc. Grupul Rockefeller posedă pachetele de acțiuni de control ale unui șir de întreprinderi din industria aeronautică, atomică etc.

Grupurile Rockefeller și Morgan exercită o influență puternică asupra vieții politice a S.U.A. Mulți președinți și miniștri ai S.U.A. au fost oamenii grupului Morgan; Rockefellerii împreună cu alți magnați finanțează Partidul republican din S.U.A. și urmăresc ca în diferite funcții să fie numite persoanele ce le convin lor. Monopolurile din sfera de influență a grupurilor Morgan și Rockefeller obțin profituri uriașe din comenzile militare și din alte furnituri către stat. — 343.

145 „*Frankfurter Zeitung*” — cotidian, organul de presă al marilor speculanți de bursă germani; a apărut la Frankfurt pe Main din 1856 pînă în 1943. În 1949 și-a reluat apariția sub denumirea

- de „Frankfurter Allgemeine Zeitung“; este purtătorul de cuvânt al monopoliștilor vest-germani. — 344.
- 146 Teoria „capitalismului organizat“, al cărei caracter burghezo-apologetic și antiștiințific este demascată de Lenin în cartea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ și în „Caicete despre imperialism“, pretinde că imperialismul este un capitalism deosebit, transformat, în care ar fi înlăturate concurența, anarhia în producție și crizele economice și ar avea loc o dezvoltare planificată a economiei naționale. Teoria „capitalismului organizat“, formulată de ideologi ai capitalismului monopolist ca Sombart, Liefmann și alții, a fost adoptată de reformiști — de Kautsky, Hilferding și alți teoreticieni ai Internaționalei a II-a. Apărătorii contemporani ai imperialismului născocesc nenumărate variante ale teoriei capitalismului „organizat“ și „planificat“, menite să înșele masele populare și să prezinte în culori trandafirii capitalismul monopolist. Viața a demonstrat justetea caracterizării leniniste a imperialismului: dominația monopolurilor nu înlătură, ci mărește anarhia în producție; ea nu izbăvește economia capitalistă de crize. După cel de-al doilea război mondial, în principala țară capitalistă din zilele noastre — Statele Unite ale Americii —, numai în perioada 1948—1961 s-au înregistrat patru recesiuni economice (în 1948—1949, 1953—1954, 1957—1958 și 1960—1961). — 349.
- 147 Critica leninistă a teoriilor burghezo-reformiste cu privire la „democratizarea capitalului“, care sînt născocite pentru a prezenta în culori trandafirii imperialismul și pentru a ascunde dominația monopolurilor, este în întregime confirmată de realitatea din zilele noastre. Răspîndirea acțiunilor mici este folosită de magnații capitalului pentru propria lor îmbogățire, pentru intensificarea exploatării și pentru înșelarea poporului. Contrar afirmațiilor propagandei burgheze, care pretinde că în țările imperialiste contemporane acțiunile mici („populare“) sînt larg răspîndite în masă, în realitate numai puțini muncitori calificați, reprezentanți ai așa-numitei aristocrații muncitorești, au posibilitatea de a dobîndi acțiuni. Astfel, în 1958 circa 500 000 de familii de muncitori din S.U.A. dețineau acțiuni a căror valoare reprezenta doar 0,2% din valoarea totală a acțiunilor existente în țară. În același timp însă, numai familia Dupont are de 10 ori mai multe acțiuni decît toți muncitorii americani la un loc. Așadar, realitatea infirmă teoriile apologetice cu privire la transformarea muncitorilor în proprietari (coproprietari) ai întreprinderilor și la „nivelarea“ veniturilor obținute de capitaliști și de muncitori. Capitalismul contemporan se caracterizează prin adîncirea prăpastiei dintre muncă și capital, dintre popor și monopoluri. — 352.
- 148 Lenin se referă la G. V. Plehanov. Opiniile lui G. V. Plehanov în problema imperialismului sînt expuse în culegerea de articole „Despre război“, editată la Petrograd în timpul războiului. — 353.

- 149 În cartea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“, care urma să fie editată legal în Rusia, Lenin a fost nevoit să limiteze la câteva observații și concluzii sumare analiza imperialismului rus. În „Caiete despre imperialism“, în afară de cartea în limba germană „Marile bănci și piața mondială. Însemnătatea economică și politică a marilor bănci pe piața mondială sub raportul influenței lor asupra economiei naționale a Rusiei, precum și asupra relațiilor germano-ruse“ de E. Agahd (Berlin, 1914), Lenin folosește și o serie de date scoase din lucrările „Germanii și capitalul german în industria rusă“ de A. N. Zak și „Elemente străine în economia națională a Rusiei“ de B. Ischchanian (vezi V. I. Lenin. Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 93—113, 228—229, 248—249) etc. În afară de aceasta, „Caietele despre imperialism“ conțin un vast material pentru caracterizarea capitalismului monopolist din Rusia, precum și o serie de aprecieri făcute de Lenin în legătură cu diferite aspecte ale imperialismului rus (vezi op. cit., p. 123, 127, 181, 232, 238—239, 240, 268, 269, 273, 280, 282, 285, 287, 310—311, 369, 390, 448—449, 450, 453, 454, 457, 458, 459, 464, 466, 469, 471, 472, 480—481, 485—486, 489—490, 511—513, 514, 519—522, 524—525, 543—544, 583—584, 665—673, 715—717). — 357.
- 150 *Afacerea Panama din Franța* — expresie apărută în legătură cu scandalul izbucnit în Franța, în anii 1892—1893, în jurul marilor abuzuri și al venalității unor oameni de stat, oameni politici și funcționari superiori, precum și în jurul corupției din presă, ieșite la iveală cu prilejul falimentului Companiei franceze pentru construirea Canalului Panama. — 362.
- 151 Materialele pregătitoare pentru cartea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“, cuprinse în „Caiete despre imperialism“, reflectă munca vastă depusă de Lenin pentru studierea, verificarea și analizarea științifică a vastului material faptic, pentru totalizarea și gruparea datelor statistice. Astfel, datele referitoare la emisiunile din lumea întreagă și la repartizarea hîrtilor de valoare pe țări, furnizate de A. Neymarck în „Bulletin de l'institut international de statistique“, t. XIX, livr. II. La Haye, 1912, au fost comparate și confruntate de Lenin cu datele prezentate de W. Zollinger în lucrarea „Die Bilanz der internationalen Wertübertragungen“, 1914 (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 123—127, 369). — 364.
- 152 În „Caiete despre imperialism“, Lenin scrie următoarele despre cartea lui H. C. Morris „The History of Colonization from the Earliest Times to the Present Day“ (New York, 1900): „Sînt interesante datele statistice... «Istoria» însăși este, pe cît se pare, o searbădă enumerare de fapte“. Pe baza datelor scoase din această sursă, Lenin face calcule care arată repartizarea coloniilor între statele capitaliste (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 231—235). — 381.

- 153 În „Caiete despre imperialism” găsim o analiză amănunțită a datelor lui A. Supan și a tabelelor geografice-statistice ale lui O. Hübner (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 274—286). — 384.
- 154 Analiza critică amănunțită a articolului lui K. Kautsky „Der Imperialismus”, publicat în revista „Die Neue Zeit”, 1914, Jg. 32, Bd. 2, nr. 21, a fost făcută de Lenin în „Caiete despre imperialism”. Tot acolo găsim o analiză multilaterală a articolelor scrise de K. Kautsky și de adepții lui în legătură cu imperialismul. Lenin arată că concepțiile kautskiștilor despre imperialism nu sînt decît reformism mic-burghez camuflat în marxism, că ei sînt „*p e n t r u* un capitalism curățel, pomădat, moderat și cumsecade” (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 92, 173—174, 243—248 și altele). — 398.
- 155 Adunînd materialele pregătitoare pentru cartea sa despre imperialism, Lenin a dat o mare atenție statisticii căilor ferate. Materialele reproduse în „Caiete despre imperialism” (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 468—474, 476—479) arată că Lenin a cules din diferite izvoare și a prelucrat numeroase date cu privire la dezvoltarea rețelei de căi ferate din diferite țări (marile puteri, statele independente și semiindependente, coloniile) pe anii 1890 și 1913. Lenin a sintetizat rezultatele acestui studiu în două tabele scurte (vezi volumul de față, p. 401—402). — 401.
- 156 Vezi K. Marx și F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 131—132. — 411.
- 157 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXIV, 1931, p. 529, 530. — 411.
- 158 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, 1936, p. 262—278. — 412.
- 159 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea I, București, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 131. — 418.
- 160 V. I. Lenin se referă la așa-numitul „protocol final”, semnat la 7 septembrie 1901 de puterile imperialiste (Anglia, Austro-Ungaria, Belgia, Franța, Germania, Italia, Japonia, Rusia, Olanda, Spania și S.U.A.) și de China, în urma înăbușirii răscoalei boxerilor din anii 1899—1901. Prin acest protocol, capitalul străin căpăta noi posibilități pentru exploatarea și jefuirea Chinei. — 423.
- 161 *Răscoala boxerilor* (mai exact: răscoala Ihetuan) — răscoală populară antiimperialistă, care a avut loc în China între anii 1899 și 1901 și care s-a desfășurat sub conducerea asociației „I-he-țiuan” („Pumnul în numele dreptății și al concordiei”), denumită ulterior „I-he-tuan”. Răscoala a fost înăbușită cu cru-

zime de un corp expediționar represiv unit al puterilor imperialiste, comandat de generalul german Waldersee. La înăbușirea răscoalei au luat parte imperialiștii germani, japonezi, englezi, americani și ruși. În 1901, China a fost nevoită să semneze așa-numitul „protocol final”, prin care ea a fost transformată într-o semicolonie a imperialismului străin.

În legătură cu lupta poporului chinez împotriva dominației străine vezi articolul lui V. I. Lenin „Războiul din China” (Opere complete, vol. 4, București, Editura politică, 1961, ed. a doua, p. 369—374). — 424.

162 Documentul de față reprezintă tezele raportului cu privire la caracterul primului război mondial și la tactica internaționaliștilor revoluționari, prezentat de Lenin la o consfătuire neoficială a social-democraților de stînga delegați la Conferința de la Zimmerwald. Consfătuirea s-a ținut la 4 septembrie 1915, în ajunul deschiderii Conferinței de la Zimmerwald. În afară de delegații de stînga au mai asistat la consfătuire și alți cîțiva delegați la conferință. Consfătuirea a adoptat proiectul de manifest și proiectul de rezoluție pe care cei de stînga le-au prezentat apoi la Conferința de la Zimmerwald. — 435.

163 Lenin se referă la consfătuirea prealabilă (Vorkonferenz) în problema convocării unei conferințe socialiste internaționale, consfătuire care a avut loc la 11 iulie 1915 la Berna și a fost convocată din inițiativa socialiștilor italieni și elvețieni. La această consfătuire au participat, de asemenea, reprezentanți ai C.C. al P.M.S.D.R., ai conducerii Partidului social-democrat polonez, ai P.P.S.-„levița” și ai Comitetului de organizare (al menșevicilor). La consfătuirea prealabilă au predominat centristii. Socialistul elvețian R. Grimm, redactorul responsabil al ziarului „Berner Tagwacht”, care a fost unul dintre organizatorii consfătuirii prealabile, i-a invitat și pe Kautsky, Haase și Bernstein, dar ei au refuzat să participe, susținînd că această consfătuire este convocată împotriva dorinței Biroului socialist internațional, din care făceau și ei parte.

Principala problemă dezbătută la consfătuirea prealabilă a fost aceea a componenței viitoare a primei conferințe socialiste internaționale. Majoritatea kautskistă a consfătuirii insista ca la această conferință să fie invitați centristii în frunte cu Kautsky și chiar social-șoviniștii fățiși ca Troelstra și Branting. Reprezentantul C.C. al P.M.S.D.R. a propus ca la următoarea consfătuire prealabilă să fie invitați reprezentanții elementelor cu adevărat de stînga din mișcarea muncitorească internațională, care pînă în acel moment se desprinseseră de partidele oficiale în majoritatea țărilor (elementele de stînga din Olanda, „tesniacii” bulgari, opoziția de stînga din rîndurile social-democrației suedeze și norvegiene, grupul de stînga „Socialiștii internaționaliști din Germania”, social-democrații polonezi (opoziția) și social-democrații letoni). Dar majoritatea kautskistă

a respins această propunere. Consfătuirea a hotărît să fie convocată încă o consfătuire prealabilă, care urma să ia o decizie definitivă în problema conferinței. O a doua consfătuire prealabilă nu a mai fost însă convocată; în locul ei a fost convocată de-a dreptul Conferința de la Zimmerwald. — 436.

164 „*Completările*“ n-au fost incluse în textul definitiv al declarației citite la conferință, în care stînga zimmerwaldiană și-a motivat votul în favoarea manifestului oficial. — 439.

165 Referatul a fost prezentat de V. I. Lenin la Geneva în ziua de 15 (28) octombrie 1915. — 440.

166 „*Neue Rheinische Zeitung*“ a apărut zilnic, sub conducerea lui K. Marx, la Köln, de la 1 iunie 1848 pînă la 19 mai 1849. Din redacție făceau parte: F. Engels, W. Wolff, G. Weerth, F. Wolf, E. Dronke, F. Freiligrath și H. Bürgers.

Organ combativ al aripii proletare a democrației, „*Neue Rheinische Zeitung*“ a avut rolul de educator al maselor populare, pe care le ridica la luptă împotriva contrarevoluției. Articolele de fond, care precizau poziția ziarului în problemele fundamentale ale revoluției din Germania și din Europa, erau scrise, de regulă, de Marx și Engels.

Poziția hotărîtă și intransigentă a ziarului „*Neue Rheinische Zeitung*“, internaționalismul lui militant, articolele sale politice demascatoare îndreptate împotriva guvernului prusian și a autorităților locale din Köln au făcut ca acest ziar să fie, încă din primele luni ale existenței sale, ținta unor atacuri furibunde din partea presei feudalo-monarhiste și a celei burghezo-liberale, precum și obiectul unei prigoane din partea guvernului, care s-a întezit mai ales după lovitura de stat contrarevoluționară care a avut loc în Prusia.

În pofida prigoanei și a șicanelor polițienești, „*Neue Rheinische Zeitung*“ a apărut cu mult curaj interesele democrației revoluționare, interesele proletariatului. Expulzarea lui Marx din Prusia în mai 1849 și represaliile dezlănțuite împotriva celorlalți redactori ai ziarului „*Neue Rheinische Zeitung*“ au dus la încetarea apariției lui. Ultimul număr al ziarului, nr. 301, tipărit în roșu, a apărut la 19 mai 1849. În articolul de adio către muncitori, redactorii ziarului au declarat că „ultimul lor cuvînt va fi întotdeauna și pretutindeni: emanciparea clasei muncitoare!“ — 441.

167 *Struvism*, „marxism legal“ — denaturare burghezo-liberală a marxismului. P. B. Struve și ceilalți „marxiști legali“ încercau să folosească în interesul burgheziei steagul marxismului și mișcarea muncitorească. În lucrările sale, Lenin a dezvăluit în concepțiile lui Struve germenele oportunismului și revizionismului internațional, care a luat ulterior forma bernsteinismului și a kautskismului; el a arătat că evoluția firească a struvismului duce la național-liberalism burghez. În timpul primului război mondial, Struve a fost unul dintre ideologii imperialismului rus; camuflîn-

du-se sub paravanul unei frazeologii marxiste, el propaga social-șovinismul, justifica războiul țilhăresc, anexiunile și asuprirea națională, sub falsul pretext că „victoria țării mele, grăbind dezvoltarea ei capitalistă, va grăbi deci și venirea socialismului“ (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 226 și altele). — 446.

- 168 Cu prilejul discutării programului partidului la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. (iulie-august 1903), reprezentanții Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania — A. Varski și I. S. Ganneki — au ridicat obiecții împotriva punctului referitor la dreptul de autodeterminare și au propus să se includă în program revendicarea de a se crea instituții care să garanteze deplină libertate de dezvoltare culturală tuturor națiunilor din care este alcătuit statul, adică, „în locul autodeterminării, ei n-au propus, în fond, altceva decât un pseudonim al faimoasei «autonomii cultural-naționale»“ (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 25, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 334). Comisia pentru elaborarea programului a respins propunerile social-democraților polonezi. După ce s-au convins că nu vor izbuti să determine congresul să adopte aceste propuneri, ei s-au retras de la lucrările lui, lăsînd o declarație în care își expuseseră punctul de vedere.

Social-democrația din Regatul Poloniei și din Lituania a fost primită în P.M.S.D.R. la Congresul al IV-lea (de unificare) din 1906 al P.M.S.D.R.; nici la congres și nici după aceea, reprezentanții Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania n-au prezentat propuneri cu privire la modificarea punctului 9 din programul partidului. — 449.

- 169 Paragraful 9 al părții politice generale din programul partidului, adoptat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., în iulie-august 1903, conținea următoarea revendicare: „Dreptul de autodeterminare pentru toate națiunile care fac parte din stat“ („Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor P.C.U.S. și ale plenarelor C.C.“, partea I, București, Editura pentru literatură politică, 1954, p. 40). — 449.

- 170 Documentul de față pare a fi începutul unui articol neterminat. — 451.

- 171 Referatul pe tema „Două Internaționale“ a fost prezentat de V. I. Lenin în ziua de 4 (17) februarie 1916 la Zürich. Același referat, cu titlul întrucîtva modificat, și anume „Două curente în mișcarea muncitorească internațională“, a fost prezentat de Lenin între 19 și 21 mai (1—3 iunie) la Lausanne și la 20 mai (2 iunie) la Geneva.

Manuscrisul planului acestui referat, care se păstrează la Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., reflectă și pregătirile făcute de Lenin pentru cel de-al doilea referat, prezentat la Lausanne și la Geneva.

După a doua Conferință socialistă internațională, de la Kienthal, planul referatului a fost completat ținându-se seama de noile date; unele puncte au fost tăiate de Lenin, iar numerotarea lor a fost modificată. Toate modificările făcute de Lenin în planul referatului sînt indicate în note de subsol. — 455.

- 172 V. I. Lenin se referă la corespondența semnată de H. Roland-Holst și apărută în „Beilage zur «Bernner Tagwacht»” nr. 18 din 22 ianuarie 1916, în care se vorbește despre cuvîntarea rostită de C. Huysmans, secretarul Biroului socialist internațional, la Congresul extraordinar din 8—9 ianuarie al Partidului social-democrat din Olanda; Huysmans a luat cuvîntul și la Rotterdam în ziua de 2 februarie. Împotriva sa a luat atitudine internaționalistul de stînga D. Wijnkoop, care a declarat că, după ce C. Huysmans a votat pentru creditele de război, socialiștii nu-l mai pot considera secretar al Biroului socialist internațional. „Noi vom crea o altă Internațională”, a spus D. Wijnkoop.

La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. se păstrează extrasul din „Beilage zur «Bernner Tagwacht»” nr. 18 din 22 ianuarie 1916 cu însemnările făcute de V. I. Lenin; în legătură cu cuvîntarea rostită de C. Huysmans la Rotterdam, Lenin a făcut un extras din ziarul „L'Humanité” din 9 februarie 1916. Ambele documente au fost publicate în 1931, în „Culegeri din Lenin”, vol. XVII. — 454.

- 173 Lenin se referă la editorialul „Intorno all'organizzazione socialista internazionale”, apărut în ziarul „Avanti!” nr. 43 din 12 februarie 1916. La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. se păstrează extrasele făcute de V. I. Lenin din acest articol, cu observațiile respective. — 454.

- 174 Este vorba, probabil, de corespondențele din Paris în legătură cu Congresul din 25—29 decembrie 1915 al Partidului socialist francez, publicate în ziarul „The Labour Leader” nr. 52 din 30 decembrie 1915 și nr. 2 și 4 din 13 și 27 ianuarie 1916. — 455.

- 175 „Forward” — ziar; apare la Glasgow (Anglia) cu începere din 1906; în timpul primului război mondial a sprijinit politica Partidului laburist independent din Anglia. La un moment dat a fost interzis de autorități pentru că a publicat un reportaj în legătură cu așa-numitele „evenimente de la crăciun” din 1915 de la Glasgow (orașul principal al regiunii Clyde și centru al mișcării delegaților de întreprinderi), unde Lloyd George, pe atunci ministru al aprovizionării armatei, a fost fluierat de muncitori, care apoi au organizat în centrul orașului o demonstrație impresionantă, cu lozinci antirăzboinice și antiguvernamentale.

Ca răspuns la interzicerea ziarului, muncitorii au amenințat că vor declara grevă, și ordinul de interzicere a fost revocat. — 457.

- 176 *Merthyr* — district din Walles de sud. Lenin pare a se referi la alegerile parțiale din acest district, în cadrul cărora reprezentantul Partidului socialist britanic a coalizat pe liberali și pe conservatori împotriva candidatului Partidului laburist independent. În „*The Labour Leader*” nr. 46 din 18 noiembrie 1915 a fost publicată o corespondență cu privire la lupta electorală din Merthyr. — 457.
- 177 Este vorba, probabil, de ziarul „*The Socialist*”, organul oficial al Partidului muncitoresc socialist din Anglia. A apărut la Glasgow în 1904, 1909—1910, 1916 și 1918—1923. — 457.
- 178 Este vorba, probabil, de corespondența-chemare „*Die Internationalen in Oesterreich an die Internationalen aller Länder*” („*Internationaliștii din Austria către internaționaliștii din toate țările*”), publicată în „*Beilage zur «Bernener Tagwacht»*” nr. 283 și 284 din 3 și 4 decembrie 1915. — 457.
- 179 Lenin se referă la articolele lui E. Debs „*When I shall Fight*” („*Cînd voi lupta*”), „*«Preparedness» I Favor*” („*Preparativele care îmi plac*”), „*The Only War I will Fight in*” („*Singurul război în care vreau să lupt*”), „*Never be a Soldier*” („*Să nu fii niciodată soldat*”), publicate în ziarul „*Appeal to Reason*” din 25 august, 11 septembrie, 11 și 25 decembrie 1915 (nr. 1032, 1045 și 1047).
- La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. se păstrează extrase din „*Appeal to Reason*” cu însemnări făcute de V. I. Lenin. — 457.
- 180 „*Partidul muncitoresc hvostovist*” — după numele lui A. N. Hvos-tov, care în 1915 și 1916 a fost ministru al afacerilor interne și șef al corpului special de jandarmi. În manuscris, deasupra cuvîntului „*hvostovist*”, Lenin a scris „*stolîpinist*”. — 457.
- 181 „*Europa und Revolution*” („*Europa și revoluția*”) — sub acest titlu a apărut în ziarul „*Volksrecht*” nr. 35 din 11 februarie 1916 o notă redacțională în legătură cu articolul apărut sub semnătura I. S. în ziarul șovinist „*Vaterland*” din Lucerna, în care autorul scria că o continuare a războiului ar putea să ducă la revoluție, ceea ce ar fi mult mai periculos „pentru tron și pentru altar” decît războiul. La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. s-a păstrat extrasul făcut de Lenin din „*Volksrecht*”, cu observațiile respective. — 459.
- 182 Lenin compară aici votul de la 21 decembrie 1915 din Reichstag-ul german, cînd împotriva creditelor de război s-au pronunțat 20 de deputați social-democrați, cu votul de la 20 martie 1915, cînd împotriva acestor credite au votat numai 2 deputați (K. Liebknecht și O. Rühle). Votul celor 20 de deputați împotriva creditelor de război dovedea creșterea presiunii maselor asupra con-

ducerii Partidului social-democrat din Germania și a fracțiunii social-democrate din Reichstag. Dar majoritatea C.C. și a fracțiunii din Reichstag a Partidului social-democrat din Germania a dezavuat votul de la 21 decembrie, ca o încălcare a disciplinei de partid.

Vorbind despre inconsecvența celor 20, Lenin se referă la declarația făcută de F. Geyer în numele deputaților social-democrați care votaseră la 21 decembrie împotriva creditelor de război. În această declarație nu se spunea că războiul este un război imperialist, nu se pomenea nimic despre internaționalismul proletar și se admitea ideea că planurile germane de cucerire apăruseră abia în ultimul timp. — 458.

- 183 „*Lichtstrahlen*” — revistă lunară, organ al grupului social-democraților de stînga din Germania („Socialiștii internaționaliști din Germania”), care apărea sub îngrijirea lui J. Borchardt. Din 1913 pînă în 1921, revista a apărut, neregulat, la Berlin. Colaboratori ai revistei au fost A. Pannekoek, A. Balabanova și alții. — 458.
- 184 În ziarul „*Vorwärts*” nr. 11 din 12 ianuarie 1916, sub titlul „*Zur Parteispaltung*” („În legătură cu sciziunea din partid”), a fost publicată o declarație a lui O. Rühle în care se arăta că sciziunea din Partidul social-democrat din Germania este inevitabilă. Concomitent cu declarația lui Rühle, redacția ziarului „*Vorwärts*” a publicat un articol redacțional în care se spunea că, deși publică integral declarația lui Rühle, redacția consideră că problemele litigioase ridicate în ea sînt nu numai premature, ci și cu totul lipsite de obiect. — 458.
- 185 Este vorba de demonstrația de 1 Mai, iar apoi de greva tinerilor muncitori din Braunschweig care a avut loc la începutul lunii mai 1916. Greva a fost declarată în semn de protest împotriva dispoziției date de guvern ca o parte din salariul tinerilor muncitori să fie reținută pentru împrumutul de război. La greva și la demonstrația din Braunschweig au participat peste 1500 de oameni. După o luptă îndrîjită, la 5 mai 1916 guvernul a fost nevoit să anuleze dispoziția cu privire la reținerile din salariu. — 459.
- 186 Este vorba de editorialul „*Formalistes doctrinaires*” („Formaliștii doctrinari”) de E. Vaillant, publicat în ziarul „*L'Humanité*” nr. 3827 din 9 octombrie 1914, în care autorul, care chiar de la începutul războiului se situase pe pozițiile social-șovinismului, a fost nevoit să recunoască că a primit de la diferiți socialiști francezi o serie de scrisori de protest împotriva politicii conducătorilor Partidului socialist francez. Vezi extrasele lui Lenin din articolul lui Vaillant în „*Culegeri din Lenin*”, vol. XIV, p. 97. — 458.
- 187 Lenin se referă la apelul „*Către femeile proletare!*”, semnat de Louise Saumoneau în numele Comitetului de acțiune al femeilor socialiste din Franța, care chema la luptă pentru pace, împotriva

- șovinismului. La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. se păstrează un exemplar din acest apel cu însemnările făcute de V. I. Lenin. — 459.
- 188 „*The New Statesman*” — revistă săptămînală a Societății fabiene ; a fost înființată la Londra în 1913. Din 1931 revista apare sub denumirea de „*The New Statesman and Nation*”. În prezent, ea exprimă concepțiile aripii stîngi a Partidului laburist. — 458.
- 189 Lenin se referă aici, probabil, la faptul că Manifestul de la Zimmerwald a fost aprobat de către Comitetul executiv al Partidului socialist britanic. La sfîrșitul anului 1915, Comitetul executiv al Partidului socialist britanic a hotărît să consulte organizațiile locale asupra aderării la rezoluțiile de la Zimmerwald. Majoritatea covârșitoare a organizațiilor locale s-a pronunțat pentru aderare. În „*Buletinul*” I.S.K. nr. 3 din 29 februarie 1916 a fost publicată o dare de seamă cu privire la această consultare. — 458.
- 190 Este vorba de faptul că H. Hyndman și partizanii săi s-au retras de la Conferința anuală din 23—24 aprilie 1916 a Partidului socialist britanic. La această conferință a fost definitivată ruptura dintre Partidul socialist britanic și social-șoviniști. Conferința a adoptat o serie de rezoluții antirăzboinice cu caracter general-democratic, precum și o rezoluție în care se cerea ca partidul să uzeze de toată influența sa pentru a se pune capăt războiului. La conferință a fost adoptată, cu o majoritate covârșitoare de voturi, o rezoluție în care se arăta că socialiștii sînt numai pentru războiul de clasă. Hyndman, care se retrăsese de la Conferința de la Salford, a constituit la începutul lunii iunie 1916 „*Partidul socialist național*”, care din 1918 a purtat denumirea de Federație social-democrată. — 459.
- 191 Lenin se referă la cuvîntarea rostită de C. Treves la 2 decembrie 1915 în Camera deputaților din Italia. O dare de seamă asupra acestei cuvîntări a fost publicată în ziarul „*Avanti!*” nr. 335 din 3 decembrie 1915. — 460.
- 192 „*Tesniacii*” — curent revoluționar în Partidul social-democrat bulgar, care în 1903 a format Partidul muncitoresc social-democrat bulgar independent. Intemeietorul și conducătorul curentului „tesniacilor” a fost D. Blagoev, iar apoi în fruntea acestui curent au stat discipolii lui Blagoev — G. Dimitrov, V. Kolarov și alții. În 1914—1918 „tesniacii” au luat atitudine împotriva războiului imperialist. În 1919 s-au afiliat la Internaționala Comunistă și au format Partidul Comunist din Bulgaria. — 460.
- 193 „*Tribune*”, „*De Tribune*” — ziar fondat în 1907, organ al aripii stîngi a Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda (Pan-nekoek, Gorter, Wijnkoop, Henriette Roland-Holst). Din 1909, după ce socialiștii de stînga au fost excluși din acest partid și au înființat Partidul social-democrat din Olanda, „*De Tribune*” a

- devenit organul acestuia din urmă. Din 1918 a fost organul de presă al Partidului Comunist din Olanda ; a apărut sub această denumire pînă în 1937. — 460.
- 194 Lenin se referă, probabil, la notele lui E. Pernerstorfer „Russland und wir“ și „Nochmals Russland und wir“, publicate în revista „Die Neue Zeit“ nr. 13 și 20 din 24 decembrie 1915 și 11 februarie 1916. — 460.
- 195 Este vorba de articolul „Die Stellung der Sozialdemokraten Australiens zum Krieg“, publicat sub semnătura J. K. în „Beilage zur «Berner Tagwacht»“ nr. 32 și 34 din 8 și 10 februarie 1916. — 460.
- 196 „I. K.“, „Internationale Korrespondenz“ — săptămînal social-șovin german pentru problemele politicii internaționale și ale mișcării muncitorești ; a apărut la Berlin de la sfîrșitul lunii septembrie 1914 pînă la 1 octombrie 1918. Este vorba, probabil, de articolul „Hughes und die australischen Gewerkschaften“, publicat în „Internationale Korrespondenz“ nr. 15 din 23 mai 1916. În Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. se păstrează acest număr de revistă cu însemnările făcute de Lenin pe marginea articolului lui Hughes. — 460.
-

INDICE DE LUCRĂRI ȘI IZVOARE
CITATE SAU MENȚIONATE DE V. I. LENIN

- A. M.* — *vezi Martînov, A.*
- [*Akselrod, P. B.*] *Convorbire cu P. B. Akselrod. Despre divergențele noastre. II.* — „*Nașe Slovo*”, Paris, 1915, nr. 90, 16 mai, p. 2. — 90.
- [*Anunț cu privire la abonamentele pentru ziarul „Naș Golos” pe 1916.* — „*Naș Golos*”, Samara, 1916, nr. 3 (17), 17 ianuarie, p. 1. — 247.
- Astrov. Rusia și războiul.* — În: *Internaționala și războiul. Nr. 1.* [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare al P.M.S.D.R., 1915, p. 23—33. (P.M.S.D.R.). — 90.
- Boreșki, M.* — *vezi Urițki, M. S.*
- [*Cicerin, G. V.*] *Denunțul lui „Justice”, „organ al social-democrației”.* (Scrisoare din Anglia). — „*Nașe Slovo*”, Paris, 1916, nr. 5 (393), 7 ianuarie, p. 1. Semnat: Orn. — 302, 457.
- *Controversele cu privire la convocarea Biroului socialist internațional.* (Scrisoare din Anglia). — „*Nașe Slovo*”, Paris, 1916, nr. 51 (438), 1 martie, p. 1. Semnat: Orn. — 302, 457.
- *Procesul tov. Petrov și mișcarea din Scoția.* — „*Nașe Slovo*”, Paris, 1916, nr. 45 (432), 23 februarie, p. 1. Semnat: Orn. În ziar figurează greșit: nr. 44 (431). — 302, 457.
- Cibenkeli, A. I. Cinci săptămîni la Berlin.* — „*Sovremennii Mir*”, Petrograd, 1915, nr. 5, p. 125—152. — 247.
- Cu privire la atitudinea față de mișcarea țărănească.* [Rezoluție adoptată la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]. — În: *Procesele-verbale ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R.*,

- care a avut loc la Stockholm în 1906. Moscova, tip. Ivanov, 1907, p. 413—414. — 82.
- **Declarația delegației poloneze la Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald.* — În : Internaționala și războiul. Nr. 1. [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare al P.M.S.D.R. 1915, p. 97—99. (P.M.S.D.R.). — 272—273.
- Declarația fracțiunii social-democrate la ultima sesiune a Dumei de stat.* (După stenograma ședinței întii din 19.VII.1915). — În : Internaționala și războiul. Nr. 1. [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare al P.M.S.D.R. 1915, p. 141—143. (P.M.S.D.R.). — 247, 251—252.
- Declarația reprezentanților Social-democrației din Polonia și Lituania.* — În : Congresul al II-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Genève, tip partidului, [1904], p. 388—390. (P.M.S.D.R.). — 271—272.
- [*Declarație prezentată de grupul de stînga al delegațiilor la Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald.*] — „Sozial-Demokrat“, Geneva, 1915, nr. 47, 13 octombrie, p. 2. Sub titlul comun : Două declarații prezentate la conferința internațională. Semnat : N. Lenin și alții. — 41, 439.
- „Den“, Petrograd, 1915, nr. 280 (1 078), 11 octombrie, p. 4. — 90.
- Din istoria anului 1905 (1905—1915).* — „Rabocce Utro“, Petrograd, 1915, nr. 2, 22 octombrie, p. 2. Semnat : V. G. — 87.
- Din partea redacției.* [Postfață la articolul lui Ionov „Continuitate tactică și organizatorică. (În legătură cu poziția ziarului «Naše Slovo»)“]. — În : Internaționala și războiul. Nr. 1. [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare al P.M.S.D.R., 1915, p. 77—78. (P.M.S.D.R.). — 90—91.
- **D—kii, B. Emigrația poloneză.* — „Rabocce Utro“, Petrograd, 1915, nr. 1, 15 octombrie, p. 2. — 254.
- Engels, F. Contribuții la critica proiectului programului social-democrat din 1891.* Sfîrșitul lunii iunie 1891. — 109, 125.
- *De ce poartă clasa muncitoare interes Poloniei?* Sfîrșitul lunii ianuarie — 6 aprilie 1866. — 441, 450.

* Cu asterisc sînt notate cărțile, ziarele, articolele și documentele pe care se află însemnări făcute de V. I. Lenin și care se păstrează în Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

- *Insurecția de la Praga*. 17 iunie 1848. — 267.
- *Literatura din emigrație*. Mai 1874 — aprilie 1875. — 267.
- *Panslavismul democrat*. 14—15 februarie 1849. — 267—268.
- *Rolul violenței în istorie*. Sfârșitul lunii decembrie 1877 — martie 1888. — 306.
- *Scrisoare către F. Kelley-Višnevețkaia*. 28 decembrie 1886. — 75.
- *Scrisoare către F. A. Sorge*. 7 decembrie 1889. — 75.
- *Scrisoare către H. Schlüter*. 11 ianuarie 1890. — 75.
- Extras din nr. 9 al publicației „Informaționnii Listok”*. [Geneva, 1915], p. 3. — 248—249.
- Fapte și concluzii*. (Încă o dată despre alegerile din Petrograd). — „*Nașe Slovo*”, Paris, 1915, nr. 270, 19 decembrie, p. 1. — 86.
- Foaie volantă a Ligii pentru propagandă socialistă* — *vezi Socialist Propaganda League*.
- Ghimmer, N. N.* — *vezi Suhanov, N.*
- Gogol, N. V. Sufilete moarte*. — 86.
- „*Golos*”, Paris, 1914, nr. 23, 9 octombrie, p. 1—2. — 456.
- Griboedov, A. S. Prea multă minte strică*. — 88.
- **Hilferding, R. Capitalul financiar*. Faza contemporană în dezvoltarea capitalismului. Traducere autorizată din germană, cu un cuvânt introductiv de I. Stepanov. M. Znamenski, 1912. XXIX, 576, 3 p. — 318—319, 321, 351, 357, 360, 367, 388, 403, 417, 425.
- *„*Informaționnii Listok Zagranicinoi Organizații Bunda*”, [Geneva], — 1915, nr. 7, ianuarie, p. 3—7. — 25.
- *— 1915, nr. 8, mai, p. 2—6, 11—12. — 24, 25.
- **Internaționala și războiul*. Nr. 1 [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare al P.M.S.D.R., 1915. II, 148 p. (P.M.S.D.R.). — 86, 89—94, 246, 247, 248—249, 250—252, 272—273.
- Ionov. Continuitate tactică și organizatorică*. (În legătură cu poziția ziarului „*Nașe Slovo*”). — În : *Internaționala și războiul*. Nr. 1. [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului

- de organizare al P.M.S.D.R., 1915, p. 62—76. (P.M.S.D.R.). — 90.
- „*Iskra*” (veche, leninistă), [Leipzig-München-Londra-Geneva]. — 48.
- **Iskra*, [München], 1901, nr. 2, februarie, p. 1. — 462.
- *— 1902, nr. 14, 1 ianuarie, p. 1. — 45.
- Kautsky, K.* [Scrisoare către D. B. Reazanov. 9 februarie 1915]. — „*Naše Slovo*”, Paris, 1916, nr. 34 (421), 10 februarie, p. 1—2, în articolul: [Reazanov, D. B.] Bukvoed. Rolul lui Kautsky în ședința fracțiunii din 3 august 1914. — 460.
- *„*Kommunist*”, Geneva, 1915, nr. 1—2. 196 p. — 287, 288, 302.
- **Kosovski, V.* *Cum să reținem Internaționala*. — „Informaționnii Listok Zagranicinoi Organizații Bunda”, [Geneva], 1915, nr. 8, mai, p. 2—6. — 24.
- *— *Legenda eliberării*. — „Informaționnii Listok Zagranicinoi Organizații Bunda”, [Geneva], 1915, nr. 7, ianuarie, p. 3—7. — 25.
- [*Krupskaia, N. K.*] *Manifestele scoase în timpul războiului de Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R.* — „Soțial-Demokrat”, Geneva, 1915, nr. 47, 13 octombrie, p. 1—2. — 49.
- **Lenin, V. I.* *Cîteva teze*. Din partea redacției. — „Soțial-Demokrat”, Geneva, 1915, nr. 47, 13 octombrie, p. 2. — 91, 92—93.
- *Cu privire la alegerile pentru Duma a IV-a de stat*. [Rezoluție adoptată la Conferința a VI-a generală (de la Praga) a P.M.S.D.R. din ianuarie 1912]. — În: Conferința generală din 1912 a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Editat de C.C. Paris, tip. coop. „Ideal”, 1912, p. 18—21. (P.M.S.D.R.). — 81.
- *Dezvoltarea capitalismului în Rusia*. Procesul formării pieței interne pentru marea industrie. 1896—1899. — 147.
- *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului*. Expunere populară. Ianuarie-iunie 1916. — 309—310, 311—312, 314, 315—316.
- *Imperialismul, ultima etapă a capitalismului*. (Expunere populară). Petrograd, „Jizn i Znanie”, 1917. 130 p. Înaintea titlului autor: N. Lenin (Vl. Ilin). — 309—310, 311.
- *Lozincile social-democrației revoluționare*. [Rezoluție adoptată la conferința secțiilor din străinătate ale P.M.S.D.R. 1915]. — „Soțial-Demokrat”, Geneva, 1915, nr. 40, 29 martie, p. 2. Sub titlul comun: Conferința secțiilor din străinătate ale P.M.S.D.R. — 114—116, 128—129.

- *Pacifismul și lozinca păcii*. [Rezoluție adoptată la conferința secțiilor din străinătate ale P.M.S.D.R. 1915]. — În : [Lenin, V. I. și Zinoviev, G. E.] *Socialismul și războiul*. (Atitudinea P.M.S.D.R. față de război). Editat de redacția ziarului „Soțial-Demokrat”. Geneva, Chaulmontet, 1915, p. 44—45. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autori : G. Zinoviev și N. Lenin. — 253.
- *Pacifismul și lozinca păcii*. [Rezoluție adoptată la conferința secțiilor din străinătate ale P.M.S.D.R. 1915]. — „Soțial-Demokrat”, Geneva, 1915, nr. 40, 29 martie, p. 2. Sub titlul comun : Conferința secțiilor din străinătate ale P.M.S.D.R. — 253.
- *Prefață*. — În : [Lenin, V. I.] *Imperialismul, ultima etapă a capitalismului*. (Expunere populară). Petersburg, „Jizn i Znanie”, 1917, p. 1—2. Înaintea titlului autor : N. Lenin (Vl. Ilin). — 311.
- *Problema agrară și „criticii lui Marx”*. Iunie-septembrie 1901 — toamna anului 1907. — 162—163.
- *Războiul și social-democrația din Rusia*. — „Soțial-Demokrat”, Geneva, 1914, nr. 33, 1 noiembrie, p. 1. Semnat : Comitetul Central al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. — 37, 42—43, 114—115, 116—117, 128—129, 302.
- * *Rezoluție în problema națională, [adoptată la Consfătuirea din vara anului 1913 a C.C. al P.M.S.D.R. cu unii activiști de partid]*. — În : Comunicatul și rezoluțiile Consfătuirii din vara anului 1913 a Comitetului Central al P.M.S.D.R. cu unii activiști de partid. Editat de C.C. [Paris, decembrie] 1913, p. 20—23. (P.M.S.D.R.). — 272, 279.
- *Șovinism mort și socialism viu*. (Cum să restabilim Internaționala ?). — „Soțial-Demokrat”, Geneva, 1914, nr. 35, 12 decembrie, p. 1—2. — 302.
- * [Lenin, V. I. și Zinoviev, G. E.] *Socialismul și războiul*. (Atitudinea P.M.S.D.R. față de război). Editat de redacția ziarului „Soțial-Demokrat”. Geneva, Chaulmontet, 1915, 48 p. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autori : G. Zinoviev și N. Lenin. — 253.
- Lloyd George, D. Cuvîntare rostită în Camera comunelor la 4 mai 1915 — vezi The Budget.*
- „Luci”, Petersburg. — 246.
- Manifestul adoptat la Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald. 1915 — vezi Proletari din Europa ! și Proletarier Europas !*
- Manifestul C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la război. 1 noiembrie 1914 — vezi Lenin, V. I. Războiul și social-democrația din Rusia.*

- Martínov, A. Ce elemente noi ne aduce viitorul?* — În : Internaționala și războiul. Nr. 1. [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare al P.M.S.D.R., 1915, p. 1—22. (P.M.S.D.R.). — 89—90.
- *Organizația patriotică „Priziv”*. — În : Internaționala și războiul. Nr. 1. [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare al P.M.S.D.R., 1915, p. 146—148. (P.M.S.D.R.). Semnat : A. M. — 89, 90, 250.
- Martov, L. Ce rezultă din „dreptul la autodeterminare națională”*. — „Naș Golos”, Samara, 1916, nr. 3 (17), 17 ianuarie, p. 1—2 ; *nr. 4 (18), 24 ianuarie, p. 1. — 280—281.
- *Războiul și proletariatul din Rusia*. — În : Internaționala și războiul. Nr. 1. [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare al P.M.S.D.R., 1915, p. 102—125. (P.M.S.D.R.) — 90, 91—94.
- „Vorwärts” a murit. — „Golos”, Paris, 1914, nr. 23, 9 octombrie, p. 1—2. Semnat : L. M. — 456.
- Marx, K. și Engels F. Manifestul Partidului Comunist*. Decembrie 1847 — ianuarie 1848. — 45.
- Marx, K. Capitalul*. Critica economiei politice, vol. I — III. 1867—1894. — 323—324.
- *Capitalul*. Critica economiei politice, vol. III, partea 1—2. 1894. — 142, 184—185, 418.
- *Capitalul*. Critica economiei politice. Vol. III, partea a 2-a. Cartea a III-a. Procesul de ansamblu al producției capitaliste. Cap. XXIX — LII. Traducere integrală după ediția a 2-a germană, sub redacția lui V. Bazarov și I. Stepanov. Redacția generală A. Bogdanov. M., „Moskovskoe Knigoizdatelstvo”, 1908. VI, 415 p. — 340—341.
- *Comunicare confidențială*. În jurul datei de 28 martie 1870. — 266—267.
- *Luptele de clasă în Franța. 1848—1850*. Ianuarie — 1 noiembrie 1850. — 77.
- *Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*. Decembrie. 1851—martie 1852. — 77—78.
- *Proiectul de lege cu privire la desființarea servitușilor feudale*. 29 iulie 1848. — 78.
- *Scrisoare către F. Engels*. 7 iunie 1866. — 65, 441, 450.
- *Scrisoare către F. Engels*. 20 iunie 1866. — 65, 441, 450.
- *Scrisoare către F. Engels*. 2 noiembrie 1867. — 65, 264, 267, 279.

- *Scrisoare către F. Engels*. 10 decembrie 1869. — 65, 267.
- *Scrisoare către L. Kugelmann*. 29 noiembrie 1869. — 65, 267.
- „*Naș Golos*”, Samara. — 456.
- 1916, nr. 3 (17), 17 ianuarie, p. 1—2. — 247, 281.
- *— 1916, nr. 4 (18), 24 ianuarie, p. 1. — 281.
- „*Nașa Zarea*”, Petersburg. — 21, 29, 42, 51, 90, 106, 123, 246, 247.
- „*Nașe Delo*”, Petrograd. — 59, 80, 81, 90, 91, 106, 123, 246, 247, 250, 272, 456.
- *— 1915, nr. 1, p. 65—82. — 19.
- „*Nașe Slovo*”, Paris. — 35, 81, 86, 247, 285, 454, 456.
- 1915, nr. 90, 16 mai, p. 2. — 89—90.
- 1915, nr. 217, 17 octombrie, p. 2—3. — 81.
- 1915, nr. 259, 7 decembrie, p. 1. — 302.
- *— 1915, nr. 264, 12 decembrie, p. 1—2. — 242.
- 1915, nr. 270, 19 decembrie, p. 1. — 87.
- 1916, nr. 5 (393), 7 ianuarie, p. 1. — 302, 457.
- 1916, nr. 15 (402), 19 ianuarie, p. 1. — 302.
- 1916, nr. 30 (417), 5 februarie, p. 1—2. — 456, 457.
- 1916, nr. 34 (421), 10 februarie, p. 1—2. — 460.
- 1916, nr. 45 (432), 23 februarie, p. 1. În ziar figurează greșit : nr. 44 (431). — 302, 457.
- 1916, nr. 51 (438), 1 martie, p. 1. — 302, 457.
- „*Novaia Raboceaia Gazeta*”, Petersburg, 1913, nr. 69, 29 octombrie, p. 1 ; nr. 71, 31, octombrie, p. 2. — 254—255, 449.
- Oranski, K. Două poziții*. — „*Rabocce Utro*”, Petrograd, 1915, nr. 2, 22 octombrie, p. 1. — 87—88, 89, 249, 251—252, 253—254.
- Ornatski* — vezi Cicerin, G. V.
- „*Osvobojdenie*”, Paris, 1905, nr. 63, 20 (7) ianuarie, p. 221—222. — 256.
- Parabellum* — vezi Radek, K.
- Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia*. [Proclamația Comitetului de organizare]. — Extras din nr. 9 al publicației „Infor-

- maționnii Listok", [Geneva, 1915], p. 3. Semnat : Comitetul de organizare al P.M.S.D.R. — 248—249.
- Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia.* [Proclamația Comitetului de organizare]. — În : Internaționala și războiul. Nr. 1. [Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului de organizare al P.M.S.D.R., 1915, p. 143—145. (P.M.S.D.R.). Semnat : Comitetul de organizare al P.M.S.D.R. — 247—248.
- *Plehanov, G. V. *Despre demonstrații.* — „Iskra”, [München], 1902, nr. 14, 1 ianuarie, p. 1. — 45.
- *Două linii ale revoluției.* — „Prizîv”, Paris, 1915, nr. 3, 17 octombrie, p. 2—4. — 77, 78, 79.
- *Încă o dată despre război.* (Răspuns tovarășului N—v). — În : Războiul. Culegere de articole. Întocmită cu participarea lui I. Akselrod și a altora. [Paris, „Ideal”, 1915], p. 11—48. — 129, 130, 257.
- **În pragul secolului al XX-lea.* — „Iskra”, [München], 1901, nr. 2, februarie, p. 1. — 462.
- *[Potresov, A. N.] *La hotarul a două epoci.* — „Naše Delo”, Petrograd, 1915, nr. 1, p. 65—82. Semnat : A. P—v și A. P. — 19.
- „Prizîv”, Paris. — 84, 252.
- 1915, nr. 3, 17 octombrie, p. 2—4. — 77, 78, 79.
- Programul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, adoptat la Congresul al II-lea al partidului.* — În : Congresul al II-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Genève, tip. partidului, [1904], p. 1—6. (P.M.S.D.R.). — 271—272, 449.
- Proiectul de manifest prezentat [la Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald] de grupul delegaților de stînga (C.C. al P.M.S.D.R., opoziția poloneză, Social-democrația din Ținutul leton, un suedez și un norvegian, un delegat german și unul elvețian).* — „Soțial-Demokrat”, Geneva, 1915, nr. 45—46, 11 octombrie, p. 4. — 38, 41, 44, 75, 243.
- Proletari din Europa!* [Manifest adoptat la Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald. 1915]. — „Soțial-Demokrat”, Geneva, 1915, nr. 45—46, 11 octombrie, p. 1. — 37—40, 41, 42, 46—47.
- „Rabocce Utro”, Petrograd. — 86, 91, 94, 247, 250, 252, 306, 456.
- *— 1915, nr. 1, 15 octombrie, p. 2—3. — 253, 254.
- 1915, nr. 2, 22 octombrie, 4 p. — 86, 87—88, 89, 249, 253—254.

- * *Războiul*. Culegere de articole. Printre autori figurează I. Akselrod și alții. [Paris, „Ideal“, 1915]. 107 p. — 128, 129, 257.
- Războiul mondial și sarcinile social-democrației*. (Proiect de rezoluție prezentat de aripa de stînga a Conferinței [socialiste internaționale de la Zimmerwald. 1915]). — „Soțial-Demokrat“, Geneva, 1915, nr. 45—46, 11 octombrie, p. 3—4. — 38, 39, 41, 44, 46—47, 75.
- Rezoluția adoptată la Conferința socialistă internațională a femeilor de la Berna*. — „Soțial-Demokrat“, Geneva, 1915, nr. 42. Supliment la ziarul „Soțial-Demokrat“, nr. 42, 1 iunie, p. 2. Sub titlul comun : Conferința socialistă internațională a femeilor. — 42.
- Rezoluția congresului de la Basel* — vezi Manifest der Internationale zur gegenwärtigen Lage.
- Rezoluția de la Stuttgart* — vezi Der Militarismus und die internationalen Konflikte.
- Rezoluția muncitorilor de la uzina Novii Lessner din Petersbûrg*. — „Soțial-Demokrat“, Geneva, 1915, nr. 47, 13 octombrie, p. 2. — 49.
- Rezoluție de simpatie pentru victimele războiului și pentru cei prizoniți, [adoptată la Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald. 1915]*. — „Soțial-Demokrat“, Geneva, 1915, nr. 45—46, 11 octombrie, p. 1. — 37—38, 40—41, 44, 299.
- [*Rotstein, F.*] *Încă o dată despre socialiștii englezi*. — „Naše Slovo“, Paris, 1916, nr. 15 (402), 19 ianuarie, p. 1. Semnat : F. R.-n și F. R. — 302.
- *Socialismul englez și războiul*. — „Naše Slovo“, Paris, 1915, nr. 259, 7 decembrie, p. 1. Semnat : F. R.-n. — 302.
- „*Russkoe Znamea*“, Petrograd. — 306.
- Sarcina proletariatului rus*. (Scrisoare către tovarășii din Rusia). [Geneve, Chaulmontet, 1915]. 8 p. (P.M.S.D.R.). — 29, 58.
- Semkovski, S. I. Marxism simplist în problema națională*. — „Novaia Raboceaia Gazeta“, Petersburg, 1913, nr. 69, 29 octombrie, p. 1 ; nr. 71, 31 octombrie, p. 2. — 254—255, 449.
- Social-democrații ruși despre apărarea țării*. — „Den“, Petrograd, 1915, nr. 280 (1 078), 11 octombrie, p. 4. — 90.
- * *Social-democrații despre apărarea țării*. — „Rabocee Utro“, Petrograd, 1915, nr. 1, 15 octombrie, p. 2—3. — 253.

- „Soțial-Demokrat“, [Vilno—Petersburg] — Paris — Geneva. — 43, 52, 274, 287.
- Geneva, 1914, nr. 33, 1 noiembrie, p. 1. — 37, 42, 114—115, 128—129, 302.
- 1914, nr. 35, 12 decembrie, p. 1—2. — 302.
- 1915, nr. 40, 29 martie, p. 2. — 115, 128—129, 253.
- 1915, nr. 42. Supliment la ziarul „Soțial-Demokrat“, nr. 42, 1 iunie, p. 2. — 41.
- 1915, nr. 45—46, 11 octombrie, p. 1, 3—4. — 37—41, 42—43, 44, 46, 47, 75, 243, 299.
- *— 1915, nr. 47, 13 octombrie, 2 p. — 41, 49, 91—92, 93, 116—117, 439.
- „Sovremennii Mir“, Petrograd, 1915, nr. 5, p. 125—152. — 247.
- [Struve, P. B.] *O sarcină imperioasă a timpului nostru.* — „Osvo-
bojdenie“, Paris, 1905, nr. 63, 20 (7) ianuarie, p. 221—222.
Semnat : P. S. — 256.
- [Subanov, N.] *Unele rezultate ale ultimului recensămint din Statele
Unite ale Americii.* — „Zavetî“, [Petersburg], 1913, nr. 6,
p. 39—62. Semnat : Nik. Ghimmer. — 137—139, 145, 147—149,
150, 152, 160, 165—166, 181—182, 223.
- Tendințe periculoase.* — În : Internaționala și războiul. Nr. 1
[Zürich], editat de Secretariatul din străinătate al Comitetului
de organizare al P.M.S.D.R., 1915, p. 126—129. (P.M.S.D.R.).
Semnat : Redacția. — 90—91.
- *[Troțki, L. D.] *Colaborarea cu social-patrioții.* (Răspuns tov. Mar-
tov). — „Nașe Slovo“, Paris, 1915, nr. 264, 12 decembrie,
p. 1—2 — 242.
- *Probleme fundamentale.* — „Nașe Slovo“, Paris, 1915, nr. 217,
17 octombrie, p. 2—3. Semnat : N. Troțki. — 81.
- Turgheniev, I. S. Un cuib de nobili.* — 83.
- *Poeme în proză. O regulă de viață.* — 252.
- Un bilanț al activității social-democrate la Petersburg.* — „Soțial-
Demokrat“, Geneva, 1915, nr. 47, 13 octombrie, p. 1. — 49.
- [Urișki, M. S.] *Din convorbirile cu un social-patriot din Rusia.* —
„Nașe Slovo“, Paris, 1916, nr. 30 (417), 5 februarie, p. 1—2.
Semnat : M. Borețki. — 456, 457.
- „Utro“, Petrograd. — 247.

- *W. O *acuzatie stranie*. — „Informaționni Listok Zagronicinoi Organizații Bunda“, [Geneva], 1915, nr. 8, mai, p. 11—12. — 25.
- „Zaveti“, [Petersburg], 1913, nr. 6, p. 39—62. — 137—139, 145, 147—149, 150, 152, 160, 166—167, 171—172, 181, 223.
-
- Agabđ, E. *Grossbanken und Weltmarkt*. Die wirtschaftliche und politische Bedeutung der Grossbanken im Weltmarkt unter Berücksichtigung ihres Einflusses auf Russlands Volkswirtschaft und die deutsch-russischen Beziehungen. Berlin, Paschke, 1914, XXIV, 290. S. — 355—357, 362—363.
- [*Anmerkung der Redaktion*]. — „Berner Tagwacht“, 1915, Nr. 250, 26. Oktober. Beilage zur „Berner Tagwacht“, S. 1. Sub titlul general: Eine Entgegnung. — 248.
- „*Annalen des Deutschen Reichs für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft*“, München-Berlin, 1911, Nr. 3—4, S. 161—248. — 320, 325.
- „*The Annals of the American Academy of Political and Social Science*“, Philadelphia, 1915, vol. LIX, No. 148, May, p. 301—308, 321—332. — 370.
- [*Die Antwort der Redaktion des „Vorwärts“*]. — „Vorwärts“, Berlin, 1916, Nr. 11, 12. Januar. Beilage zu Nr. 11 des „Vorwärts“, S. 2—3. — 242, 302, 458, 473.
- *„*Appeal to Reason*“, Girard, Cansas, 1915, No. 1, 030, August 28, p. 1. — 457, 460.
- *— 1915, No. 1, 032, September 11, p. 1. — 239—240, 300, 457, 473—474.
- *— 1915, No. 1, 045, December 11, p. 1. — 457, 460.
- *— 1915, No. 1, 047, December 25, p. 1. — 457, 460.
- „*Arbeiter-Zeitung*“, Wien. — 280.
- „*Archiv für Eisenbahnwesen*“, Berlin, 1892, Hft. 1—6. — 401.
- Arndt, P. *Die Kapitalkraft Frankreichs*. — „Weltwirtschaftliches Archiv“, Jena, 1916, Bd. 7, (1916.I), S. 34—52. — 367.
- Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902. VI. 491 S. — 450.
- Aus den *Handelskammern*. — „Die Bank“, Berlin, 1913, II. Semester, S. 811—813. — 341—342.

- Austerlitz, F. Die nationalen Triebkräfte.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1916, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 21, 18. Februar, S. 641—648. — 279—280.
- * *Aux femmes du prolétariat!* [Manifest, Paris 1915], 1 p. (Comité d'Action Féminine Socialiste pour la Paix contre le Chauvinisme). Semnat : Pour le Comité : Louise Saumoneau. — 459.
- „*Avanti!*“, Milano, 1916, N. 43, 12 febbraio, p. 2. — 454, 457. — 1916, N. 65, 5 marzo, p. 1. — 296, 467.
- * *Axelrod, P. Die Krise und die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie.* Zürich, Genossenschaftsdruckerei, 1915, 46 S. — 53—59, 93, 113—114, 115, 116, 122, 127—128, 129, 304, 447.
- „*Die Bank*“, Berlin, 1909, I. Semester, S. 79, 115—125, 301—309. — 331, 362—363.
- 1909, II. Semester, S. 819—833, 849—857. — 347, 419—421.
- 1910, II. Semester, S. 497—508, 1200. — 336, 340—341.
- 1911, I. Semester, S. 1—13. — 406.
- 1911, II. Semester, S. 825—832. — 362.
- 1912, I. Semester, S. 223—230, 432—438. — 344, 360.
- 1912, II. Semester, S. 629—638, 1032—1047. — 375—376.
- 1913, I. Semester, S. 388—391. — 375—376.
- 1913, II. Semester, S. 623—637, 725—736, 811—813, 952—963, 1022—1024, 1024—1026. — 334, 341—342, 359, 361, 362, 369.
- 1914, I. Semester, S. 89—90, 313—321, 415—426, 544—551. — 339—340, 342, 353—354, 361—362.
- 1914, II. Semester, S. 713—714. — 341—342.
- Banken und Reichspost.* — „Die Bank“, Berlin, 1914, II. Semester, S. 713—714, la rubrica : Aus den Handelskammern. — 341—342.
- Die bankgewerbliche Tätigkeit der Sparkassen.* — „Die Bank“, Berlin, 1913, II. Semester, S. 1022—1024, la rubrica : Umschau. — 341—342.
- Barboni, T. Internazionalismo o Nazionalismo di classe?* (il proletariato d'Italia e la guerra europea). Ed. dall'autore. Campione d'Intelvi (Provincia di Como), 1915, 143 p. — 14, 19—23.
- „*La Bataille*“, Paris. — 244.
- 1916, N 87, 28 janvier, p. 2. — 241.
- Bauer, O. Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie.* Wien, Brand, 1907. VIII, 576 S. (Marx—Studien. Blätter zur Theorie

und Politik des wissenschaftlichen Sozialismus. Hrsg. von M. Adler und R. Hilferding. Bd. 2). — 264.

Beer, M. *Der moderne englische Imperialismus*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1897—1898, Jg. XVI, Bd. 1, Nr. 10, S. 300—306. — 382—383, 388—389.

Bérard, V. *L'Angleterre et l'impérialisme*. Avec une carte en couleur hors texte. Paris, Colin, 1900. VI. 381 p. — 416.

„*Berner Tagwacht*“. — 34, 36, 234.

*— 1915, Nr. 218, 18. September, S. 1. — 60, 84, 88, 237, 238, 243, 297, 298, 299, 458, 471, 473.

— 1915, Nr. 247, 22. Oktober. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1. — 248.

— 1915, Nr. 250, 26. Oktober. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1. — 248—249, 250.

— 1915, Nr. 252, 28. Oktober. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1; Nr. 253, 29. Oktober. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1. — 60, 65—68, 441.

— 1915, Nr. 271, 19. November. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1. — 117, 130.

— 1915, Nr. 283, 3. Dezember. 1. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1; Nr. 284, 4. Dezember. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1. — 457.

*— 1916, Nr. 18, 22. Januar. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1. — 454.

— 1916, Nr. 32, 8. Februar. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1; Nr. 34, 10. Februar, S. 1—2. — 460.

Börsenwoche. Nachklänge zur Fusion Schaaffhausen — Discontogesellschaft. Schwache Börsentendenz. Zur Lage in der oberschlesischen Montanindustrie. — „*Frankfurter Zeitung*“, Frankfurt a.M. Abendblatt, 1914, Nr. 121, 2. Mai, S. 4. — 344.

*[Bourderon, A.] *Projet de Résolution pour le Congrès*. — În manifestul: Aux Fédérations. Aux Sections. Aux Membres du Parti Socialiste. [Paris, 1915], p. 2. — 243, 303, 455, 458, 473.

**Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge u. Andere*. Stuttgart. Dietz, 1906. XII, 422 S. — 111, 125—127.

**Der Briefwechsel zwischen Friedrich Engels und Karl Marx*. 1844 bis 1883. Hrsg. v. A. Bebel und E. Bernstein. Bd. 2, 4. Stuttgart, Dietz, 1913. 2. Bd.

*— Bd. 2. XXIV, 429 S. — 412.

- *— Bd. 4. XX, 536 S. — 412.
- The Budget.* Daily Cost of the War. Enormous borrowing. No new taxes. — „The Daily Telegraph“, London, 1915, May 5, p. 6. — 367.
- Bulletin de l'Institut international de statistique.* T. XIX-2^e Livraison La Haye. Van Stockum, [1912], p. 201—225. — 364—365, 367, 416.
- Calwer, R. Einführung in die Weltwirtschaft.* Berlin, Simon, 1906. 95 S. (Maier-Rothschild-Bibliothek, Bd. 30). — 399.
- **Census reports.* Twelfth census of the United States, taken in the year 1900. Vol. V. Agriculture. P. I. Farms, live stock, and animal products. Washington, United States Census office, 1902. CCXXXVI, 767 p.; 18 Plates. — 139, 140, 151—153, 154, 175—176, 177—183, 187—189, 193—195, 199—200, 201—209, 210, 214—221, 223, 227—230, 231—233.
- Compromise between pro-and anti-warites.* A Meaningless Manifesto: Great Dissatisfaction. From a Paris correspondent. — „The Labour Leader“, [Manchester-London], 1916, No. 2, January 13, p. 8. Sub titlul general: The National Congress of the French Socialist Party. — 455.
- Crammond, E. The Economic Relations of the British and German Empires.* — „Journal of the Royal Statistical Society“, London, 1914, vol. LXXVII, part VIII, July, p. 777—807. — 402.
- Cromer, E. B. Ancient and Modern Imperialism.* London, Murray, 1910. 143 p. — 386.
- **Cunow, H. Parteizusammenbruch?* Ein offenes Wort zum inneren Parteistreit. Berlin, Singer, 1915. 38 S. — 397.
- „The Daily Telegraph“, London, 1915, May 5, p. 6. — 367.
- **David, E. Die Sozialdemokratie im Weltkrieg.* Berlin, Singer, 1915. 192 S. — 115, 116, 128, 129—130.
- *Sozialismus und Landwirtschaft.* Bd. 1. Die Betriebsfrage. Berlin, „Sozialistische Monatshefte“, 1903. 703 S. — 190.
- **Debs, E. Never be a Soldier.* „Appeal to Reason“, Girard, Cansas, 1915, No. 1, 030, August 28, p. 1. — 457, 460.
- *— *The Only War I Will Fight In.* — „Appeal to Reason“, Girard, Cansas, 1915, No. 1, 047, December 25, p. 1. — 457, 460.
- *— *„Preparedness“ I Favor.* — „Appeal to Reason“, Girard, Cansas, 1915, No. 1, 045, December 11, p. 1. — 457, 460.

- *— *When I Shall Fight.* — „Appeal to Reason“, Girard, Cansas, 1915, No. 1, 032, September 11, p. 1. — 239—240, 300, 457, 460, 473.
- Diouritch, G. L'Expansion des banques allemandes à l'étranger ses rapports avec le développement économique de l'Allemagne.* Paris-Berlin, Rousseau, Puttkammer u. Mühlbrecht, 1909. 798 S. — 367, 373—374.
- Driault, E. Les problèmes politiques et sociaux à la fin du XIXe siècle.* Paris, Alcan, 1900. 388, 32 p. — 390—391.
- Ein- und Auswanderung.* Rezoluția, adoptată la Congresul socialist internațional de la Stuttgart. În: Internationaler Sozialistenkongress zu Stuttgart. 18. bis 24. August 1907. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, S. 58—59. — 75.
- Eine Entgegnung.* — „Berner Tagwacht“, 1915, Nr. 250, 26. Oktober. Beilage zur „Berner Tagwacht“, S. 1. Semnat: Auswärtiges Sekretariat des Organisationskomitees der sozialdemokratischen Arbeiterpartei Russlands. — 248, 249—250.
- Eine Erklärung.* — „Internationale sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin,“ Bern, 1915, Nr. 2, 27. November, S. 2. Semnat: Internationale sozialistische Kommission zu Bern. — 299.
- Eine Massendemonstration vor dem Parteivorstandsdomizil.* — „Berner Tagwacht“, 1915, Nr. 271, 19. November. Beilage zur „Berner Tagwacht“, S. 1. — 117, 130.
- Engels, F. [Brief an K. Kautsky].* 12. September 1882. În: Kautsky, K. Sozialismus und Kolonialpolitik. Eine Auseinandersetzung. Berlin, „Vorwärts“, 1907, S. 79—80, la rubrica: Anhang. Sub titlul: Ein Brief von Friedrich Engels. — 411.
- *[Brief an K. Marx].* 7 Oktober 1858. — În: Der Briefwechsel zwischen Friedrich Engels und Karl Marx. 1844 bis 1883. Hrsg. v. A. Bebel und E. Bernstein. Bd. 2. Stuttgart, Dietz, 1913, S. 289—291. — 411.
- *Brief an K. Marx].* 11. August 1881. — Ibidem, Bd. 4, S. 432—433. — 411.
- *[Brief an F. A. Sorge].* 18. Januar 1893. — În: Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u.A. an F. A. Sorge und Andere. Stuttgart, Dietz, 1906, S. 389—391. — 111, 126.
- *[Brief an F. A. Sorge].* 11. November 1893. — Ibidem, S. 400—401. — 111, 126.
- *Die Lage der arbeitenden Klasse in England.* Nach eigener Anschauung und authentischen Quellen. 2. durchges. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1892. XXXII, 300 S. — 411.

- Engels, F. [Vorwort zur 2. Aufl. der Arbeit : „Die Lage der arbeitenden Klasse in England“. 21. Juli 1892]. In : Engels, F. Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Nach eigener Anschauung und authentischen Quellen. 2. durchges. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1892, S. VII—XXVI. — 411—412.
- Eschwege, L. *Plutokratie und Beamtenchaft*. — „Die Bank“, Berlin, 1911, II. Semester, S. 825—832. Semnat : Ludwig Eschwege — Berlin. — 362.
- *Der Sumpf*. — „Die Bank“, Berlin, 1913, II. Semester, S. 952—963. — 360, 362—363.
- *Tochtergesellschaften*. — „Die Bank“, Berlin, 1914, I. Semester, S. 544—551. — 354.
- *Zement*. Zur Berichterstattung der Syndikate. — „Die Bank“, Berlin, 1909, I. Semester, S. 115—125. Semnat : Ludwig Eschwege — Charlottenburg. — 332.
- „*Europa und die Revolution*“. — „Volksrecht“, Zürich, 1916, Nr. 35, 11. Februar, S. 1. — 459.
- Filene, E. A. *Cooperative Pioneering and Guaranteeing in the Foreign Trade*. — „The Annals of the American Academy of Political and Social Science“, Philadelphia, 1915, vol. LIX, No. 148, May, p. 321—332. — 370.
- „*Forward*“, Glasgow. — 457.
- „*Frankfurter Zeitung*“, Frankfurt a.M. Abendblatt, 1914, Nr. 121, 2. Mai, S. 4. — 344.
- „*Gazeta Robotnicza*“, [Zürich], 1915, Nr. 24, luty. 8 s. — 283. — 1916, Nr. 25, styczeń, s. 7—8. — 283—284.
- *Gibson, W. [A Letter to the Editor of „The Labour Leader“] — „The Labour Leader“, [Manchester — London], 1915, No. 52, December 30, p. 9. Sub titlul general : The I L P and the Labour Party, In : The Views of our Readers. — 242, 457.
- „*Die Glocke*“, München. — 83, 84, 304.
- Jg. 1915, Nr. 1—6, 1. September — 15. November. — 84.
- Jg. 1915, Nr. 8, 15. Dezember, S. 465—476. — 267.
- Jg. 1915—1916, Nr. 9, 1. Januar, S. 493—500. — 267.
- *Golay, P. *Le socialisme qui meurt et le socialisme qui doit renaître*. Conférence donnée à la Maison du Peuple de Lausanne, le 11 mars 1915. Lausanne, imp. de l'université, 1915. 22. p. — 5—13.

- Górter, H. *Het Imperialisme, de Wereldoorlog en de Sociaal-Democratie*. Amsterdam. Brochurehandel Sociaal-Democratische Partij [1914]. 116 bl. — 110, 268, 281.
- Gothaischer Genealogischer Hofkalender nebst diplomatisch-statistischem Jahrbuche. Jg. 151. Gotha, Perthes, 1914. XXIV, 1208, 36 S. — 440.
- *Great Change in French Socialist Opinion. (From a Paris correspondent). — „The Labour Leader“, [Manchester — London], 1915, No. 52, December 30, p. 3. — 455.
- Grundriss der Sozialökonomik. Abt. V. Die einzelnen Erwerbsgebiete in der kapitalistischen Wirtschaft und die ökonomische Binnenpolitik im modernen Staate. Teil II. Bankwesen. Bearb. von G. v. Schulze-Gaevernitz, E. Jaffé. Buch III. A II. Tübingen, Mohr (Siebeck), 1915, S. 1—189. — 335, 337, 342—343, 344, 349, 353, 432.
- Grundriss der Sozialökonomik. Abt. VI Industrie, Bergwesen, Bauwesen. Buch III. B. I. Tübingen, Mohr (Siebeck), 1914, S. 187—246. — 324—325.
- „Le Grutléen“, Lausanne. — 5.
- Guesde, J. *En garde! Contre les Contrefaçons, les Mirages et la Fausse Monnaie des Réformes bourgeoises*. Polémiques. Paris, Rouff, 1911. 477 p. — 47, 104, 121.
- Harms, B. *Volkswirtschaft und Weltwirtschaft*. Versuch der Begründung einer Weltwirtschaftslehre. Mit zwei lithogr. Taf. Jena, Fischer, 1912. XV, 495 S. (Probleme der Weltwirtschaft. Schriften des Instituts für Seeverkehr und Weltwirtschaft an der Universität Kiel. Hrsg. v. B. Harms. VI). — 367.
- Heinig, K. *Der Weg des Elektrotrusts*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 39, 28. Juni, S. 474—485. — 354—355, 373.
- Henger, H. *Die Kapitalsanlage der Franzosen in Wertpapieren mit besonderer Berücksichtigung der Kapitalsanlage in Handel und Industrie*. Stuttgart — Berlin, Cotta, 1913. 101 S. (Münchener volkswirtschaftliche Studien hrsg. v. L. Brentano und W. Lotz. 125. Stück). — 411.
- Heymann, H. G. *Die gemischten Werke im deutschen Grosseisen-gewerbe*. Ein Beitrag zur Frage der Konzentration der Industrie. Stuttgart — Berlin, Cotta, 1904. IX, 342 S. (Münchener volkswirtschaftliche Studien hrsg. v. L. Brentano und W. Lotz. 65. Stück). — 321—323, 352.

- Hildebrand, G. Die Erschütterung der Industriebherrschaft und des Industriesozialismus.* Jena, Fischer, 1910. VI, 244 S. — 409.
- Hilferding, R. Das Finanzkapital.* Eine Studie über die jüngste Entwicklung des Kapitalismus. Wien, Brand, 1910. XI, 477 S. — 318.
- *Die Sozialdemokratie am Scheidewege.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 16, 16. Juli, S. 489—499. — 257.
- Hill, D. J. A History of Diplomacy in the International Development of Europe.* V. 1. The Struggle for universal Empire. With maps and tables. New York — London — Bombay, Longmans, Green, 1905, XXIII, 481 p. — 424.
- Hobson, J. A. Imperialism, A Study.* London, Nisbet, 1902. VII, 400, (4) p. — 309, 315, 318—319, 381, 395—396, 403, 404, 405—409, 413, 415, 422.
- Hofkalender* — *vezi* Gothaischer Genealogischer Hofkalender nebst diplomatisch-statistischem Jahrbuche.
- Hourwich, I. Immigration and Labor.* The Economic Aspects of European Immigration to the United States. New York — London, Putnam, 1912. XVII, 544 p. — 411.
- Hübner, O. Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde.* Fortgeführt und ausgestaltet von F. v. Juraschek. 63. umgearb. Ausgabe für das Jahr 1914. Frankfurt a. M., Keller, [1914]. XV, 155 S. — 383.
- *Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde.* Fortgeführt und ausgestaltet von F. v. Juraschek. 64. Ausgabe. (Kriegs-Ausgabe). Im Druck vollendet Ende 1915. Frankfurt a. M., Keller, 1916. XV, 158 S. — 383.
- „*L'Humanité*“, Paris, 1914, N 3827, 9 octobre, p. 1. — 458.
- 1916, N 4315, 9 février, p. 3. — 454.
- Der Imperialismus.* [Rezoluția adoptată la Congresul de la Chemnitz al Partidului social-democrat din Germania 1912]. — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitagcs der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten in Chemnitz vom 15. bis 21. September 1912. Berlin, Singer, 1912, S. 529—530, la rubrica: Anhang. — 318—319.
- „*Internationale Flugblätter*“, [Zürich], 1915, Nr. 1, November, S. 5—8. — 75.

- „*Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin*“, Bern, 1915, Nr. 1, 21. September. 8. S. În limbile germană, engleză și franceză. — 32, 33—34, 36, 471—472.
- * — 1915, Nr. 2, 27. November. 16 S. — 34, 36, 246, 273, 300.
- 1916, Nr. 3, 29. Februar, S. 1, 2—3. — 290, 299—300, 301, 464, 471, 472, 473—474.
- Internationale sozialistische Kommission zu Bern.* [Apel în privința convocării celei de a doua Conferințe socialiste internaționale]. — „*Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin*“, Bern, 1916, Nr. 3, 29. Februar, S. I. — 290, 464.
- Internationale sozialistische Konferenz zu Zimmerwald (Schweiz), abgehalten vom 5. bis 8. September 1915.* Offizieller Verhandlungsbericht. — „*Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin*“, Bern, 1915, Nr. 1, 21. September, S. 4—8. — 36.
- Die Internationalen in Österreich an die Internationalen aller Länder!* — „*Berner Tagwacht*“, 1915, Nr. 283, 3. Dezember. 1. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1; Nr. 284, 4. Dezember. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1. — 457.
- Intorno al l'organizzazione socialista internazionale.* — „*Avanti!*“, Milano, 1916, N. 43, 12 febbraio, p. 2. — 454, 457.
- Jcidels, O. *Das Verhältnis der deutschen Grossbanken zur Industrie mit besonderer Berücksichtigung der Eisenindustrie.* Leipzig, Dunker u. Humblot, 1905. XII, 271 S. (Staats- und sozialwissenschaftliche Forschungen, hrsg. von G. Schmoller u. M. Sering. 24. Bd. 2. Hft. [Der ganzen Reihe 112 Hft.]). — 332, 333, 345, 346—347, 348, 349—350, 371, 374.
- „*Journal of the Royal Statistical Society*“, London, 1911, vol. LXXIV, part II, January, p. 167—187. — 367.
- 1914, vol. LXXVII, part. VIII, July, p. 777—807. — 402.
- Kaufmann, E. *Das französische Bankwesen mit besonderer Berücksichtigung der drei Depositengrossbanken.* Tübingen, Mohr, 1911. XII, 372 S. (Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik. Hrsg. v. E. Jaffé. Ergänzungsheft I). — 337—338.
- *Die Organisation der französischen Depositengrossbanken.* — „*Die Bank*“, Berlin, 1909, II. Semester, S. 849—857. — 347.
- Kautsky, K. *Fraktion und Partei.* — „*Die Neue Zeit*“, Stuttgart, 1915, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 9, 26. November, S. 269—276. — 109, 110—111, 125—126, 129, 256.
- * — *Der Imperialismus.* — „*Die Neue Zeit*“, Stuttgart, 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 21, 11. September, S. 908—922. — 394—397, 398.

- *— *Die Internationalität und der Krieg.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1914, Jg. 33, Bd. 1, Nr. 8, 27. November, S. 225—250. — 275.
- *Nationalstaat, imperialistischer Staat und Staatenbund.* Nürnberg, Fränkische Verlagsanstalt, 1915. 80 S. — 416, 417—418.
- *Noch einige Bemerkungen über nationale Triebkräfte.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1916, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 23, 3. März, S. 705—713. — 274, 279—280, 449—450.
- *— *Nochmals unsere Illusionen. Eine Entgegnung.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 8, 21. Mai, S. 230—241; Nr. 9, 28 Mai, S. 264—275. — 66, 122, 270, 275, 294—295, 466—467.
- *Sozialismus und Kolonialpolitik.* Eine Auseinandersetzung. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907. 80 S. — 412.
- *Der Weg zur Macht.* Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1909, 104 S. — 58, 98, 99, 105, 112.
- *— *Zwei Schriften zum Umlernen.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 2, 9. April, S. 33—42; Nr. 3, 16. April, S. 71—81; Nr. 4, 23. April, S. 107—116; Nr. 5, 30. April, S. 138—146. — 66—67, 98—99, 112, 127, 394—397, 398—399, 421—425.
- Kestner, F. Der Organisationszwang.* Eine Untersuchung über die Kämpfe zwischen Kartellen und Aussenseitern. Berlin, Heymann, 1912. XII. 395 S. — 326, 329—331.
- Kies, W. S. Branch Banks and our Foreign Trade.* — „The Annals of the American Academy of Political and Social Science“, Philadelphia, 1915, vol. LIX, No. 148, May, p. 301—308. — 370.
- **Klassenkampf gegen den Krieg!* Material zum „Fall“ Liebknecht. Fără indicarea locului apariţiei [1915]. 88 S. (Als Manuskript gedruckt!). — 109—111, 126, 459.
- **Kolb, W. Die Sozialdemokratie am Scheidewege.* Ein Beitrag zum Thema: Neuorientierung der deutschen Politik. [2. Aufl.]. Karlsruhe, Buchdruckerei Geck [1915]. 67 S. — 257—259.
- „*Labour Leader*“, Manchester—London—Glasgow. — 130, 303.
- *— [Manchester — London], 1915, No. 33, August 19. 12 p. — 130.
- 1915, No. 46, November 18, p. 3. — 457, 458.
- *— 1915, No. 49, December 9, p. 8; No. 51, December 23, p. 8. — 242, 300, 302, 457, 458, 473.
- *— 1915, No. 52, December 30, p. 3, 9. — 242, 455, 457.
- 1916, No. 2, January 13, p. 8. — 455.
- 1916, No. 4, January 27, p. 8. — 455.

- Labriola, A. La guerra di Tripoli e l'opinione socialista.* Napoli, Morano, 1912. 142 p. — 16.
- Landwirtschaftliche Betriebsstatistik.* Hrsg. vom kaiserlichen Statistischen Amte. Bd. 212, T. 1 a, 1, b, 2 a. Berlin, Verlag des Statistischen Reichsamts [1909—1910]. 3 Bd. (Statistik des Deutschen Reichs. Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907). — 154, 155—156, 157, 172—173, 214.
- Lansburgh, A. Die Bank mit den 300 Millionen.* — „Die Bank“, Berlin, 1914, I. Semester, S. 415—426. — 339—340.
- *Das Beteiligungssystem im deutschen Bankwesen.* — „Die Bank“, Berlin, 1910, II. Semester, S. 497—508. — 336.
- *Der deutsche Rentnerstaat.* — „Die Bank“, Berlin, 1911, I. Semester, S. 1—13. — 406.
- *Deutsches Kapital im Auslande.* — „Die Bank“, Berlin, 1909, II. Semester, S. 819—833. — 418—421.
- *Die Finanzgeschäfte des Fürstentrusts.* — „Die Bank“, Berlin, 1912, I. Semester, S. 223—230. Semnat : A. L. — 360—361.
- *Finanzieller Nationalismus.* — „Die Bank“, Berlin, 1914, I. Semester, S. 313—321. — 341—342.
- *Fünf Jahre deutsches Bankwesen.* — „Die Bank“, Berlin, 1913, II. Semester, S. 725—736. — 334.
- *Der „Money Trust“.* — „Die Bank“, Berlin, 1912, I. Semester, S. 432—438. Semnat : A. L. — 343—344.
- *Der Staat und die Auslandsanleihen.* — „Die Bank“, Berlin, 1913, II. Semester, S. 623—637. — 359.
- *Die wirtschaftliche Bedeutung des Byzantinismus.* — „Die Bank“, Berlin, 1909, I. Semester, S. 301—309. — 361—363.
- *[*Legien, C.*] *Warum müssen die Gewerkschaftsfunktionäre sich mehr am inneren Parteileben beteiligen?* (Ein Vortrag von C. Legien in der Versammlung der Gewerkschaftskommission Berlins und Umgegend am 27. Januar 1915). Berlin, 1915. 47 S. — 130—131.
- [*Lénine, V. I.*] *L'Impérialisme, dernière étape du Capitalisme.* (Essai de vulgarisation). Paris, Librairie de l'Humanité, 1923. 140 p. (Bibliothèque communiste). Autor : N. Lénine. — 311, 314.
- *Der Imperialismus als jüngste Etappe des Kapitalismus.* Hamburg, Hoym, 1921. 136 S. (Bibliothek der Kommunistischen Internationale. IX). Autor : N. Lenin. — 311, 314.
- [*Lenin, V. I. u. Zinowjew, G. E.*] *Sozialismus und Krieg.* (Stellung der SDAP Russlands zum Kriege). Fără indicarea locului apariției, 1915, 36 S. (SDAP). Autori : G. Zinowjew und N. Lenin. — 41, 75.

- **Lensch, P. Die Selbstbestimmungsflause.* — „Die Glocke“, München, Jg. 1915, Nr. 8, 15. Dezember, S. 465—476. — 267—268.
- Sozialismus und Annexionen in der Vergangenheit.* — „Die Glocke“, München, Jg. 1915—1916, Nr. 9, 1. Januar, S. 493—500. — 267—268.
- Lescure, J. L'Épargne en France.* Paris, Tenin, 1914, VIII, 114. — 338.
- Levy, H. Monopole, Kartelle und Trusts in ihren Beziehungen zur Organisation der kapitalistischen Industrie.* Dargest. an der Entwicklung in Grossbritannien. Jena, Fischer, 1909. XIV, 322 S. — 322—323.
- „Lichtstrahlen“, Berlin. — 458.
- Liefmann, R. Beteiligungs- und Finanzierungsgesellschaften.* Eine Studie über den modernen Kapitalismus und das Effektenwesen (in Deutschland, den Vereinigten Staaten, England, Frankreich, Belgien und der Schweiz). Jena, Fischer, 1909. X, 495 S. — 326, 332—333, 335, 349, 352, 360.
- *Kartelle und Trusts und die Weiterbildung der volkswirtschaftlichen Organisation.* 2-te, stark erweiterte Aufl. Stuttgart, Moritz, 1910. 210 S. — 326, 378.
- Lucas, C. P. Greater Rome and Greater Britain.* Oxford, Clarendon Press, 1912. 184 p. — 386.
- Luxemburg, R. Kwestja narodowościowa i autonomja.* — „Przegląd Socjaldemokratyczny“, [Kraków], 1908, N 6, sierpień s. 482—515; N 7, wrzesień, s. 597—631; N 8—9, październik — listopad, s. 687—710; N 10, grudzień s. 795—818; *1909, N 12, czerwiec, s. 136—163; N 14—15, sierpień-wrzesień, s. 351—376. — 449.
- Lysis. Contre l'Oligarchie financière en France.* Préf. de J. Finot. 5-me éd. Paris „La Revue“, 1908. XI 260 p. — 358—359.
- Manifest der Internationale zur gegenwärtigen Lage, [angenommen auf dem Ausserordentlichen Internationalen Sozialistenkongress zu Basel].* — In: Ausserordentlicher Internationaler Sozialistenkongress zu Basel am 24. und 25. November 1912. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1912, S. 23—27. — 2, 6, 20, 56, 58, 101—106, 112, 116, 118—121, 124, 126, 130, 238, 314, 318—319, 453.
- Marck, Ch. Une expulsion.* — „La Bataille“, Paris, 1916, N 87, 28 janvier, p. 2. — 241.
- Martoff, L. Internationalisierung der Arbeiterbewegung.* Paul Axelrod. Die Krise und die Aufgaben der Internationalen Sozialde-

- mokratie. (Recenzie). — „Volksrecht“, Zürich, 1915, Nr. 236, 9. Oktober, S. 1; Nr. 237, 11. Oktober, S. 1—2. — 53, 56.
- Michels, R. L'imperialismo italiano.* Studi politicodemografici. Milano, Società Editrice Libreria, 1914. XVIII, 187 p. (Studi economico-sociali contemporanei = 8). Pe copertă: Roma — Milano — Napoli. — 14—18.
- Der Militarismus und die internationalen Konflikte.* [Rezoluția adoptată la Congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — În: Internationaler Sozialistenkongress zu Stuttgart. 18. bis 24. August 1907. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, S. 64—66. — 6, 453.
- Monitor. Die Sozialdemokratie und der Weltkrieg.* — „Preussische Jahrbücher“, Berlin 1915, Bd. 160, Hft. 1, April, S. 30—53. — 108, 124, 125.
- Morris, H. C. The History of Colonisation from the Earliest Times to the Present Day.* In two volumes. V. 1—2. New York — London, Macmillan, 1900. 2 v. — 381.
- „*Neue Rheinische Zeitung*“, Köln. — 441.
- „*Neue Zeit*“, Stuttgart. — 10.
- 1897—1898, Jg. XVI, Bd. 1, Nr. 10, S. 300—306. — 382, 388—389.
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 39, 28. Juni, S. 474—485. — 355, 373.
- *— 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 21, 11. September, S. 908—922. — 394—396, 398.
- *— 1914, Jg. 33, Bd. 1, Nr. 8, 27. November, S. 225—250. — 275.
- *— 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 2, 9. April, S. 33—42; Nr. 3, 16. April, S. 71—81; Nr. 4, 23. April, S. 107—116; Nr. 5, 30. April, S. 138—146. — 66—67, 89—99, 112, 127, 394—396, 397—398, 422—425.
- 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 8, 21. Mai, S. 230—241; Nr. 9, 28. Mai, S. 264—275. — 66, 122, 270, 275, 294—295, 466—467.
- 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 16, 16. Juli, S. 489—499. — 257.
- 1915, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 9, 26. November, S. 269—276. — 109—110, 111, 125—126, 129, 130, 256.
- 1915, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 13, 24. Dezember, S. 412—414. — 460.
- 1916. Jg. 34, Bd. 1, Nr. 20, 11. Februar, S. 638—640. — 460.

- 1916, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 21, 18. Februar, S. 641—648. — 279—280.
- 1916, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 23, 3. März, S. 705—713. — 274, 279—280, 449.
- Neymarck, A. La statistique internationale des Valeurs Mobilières.* IX-e Rapport... Première Partie. Exposé général du rapport. — În : Bulletin de l'Institut international de statistique. T. XIX — 2e Livraison. La Haye, Van Stockum [1912], p. 201—225. — 364, 367, 415—416.
- Nieboer, H. J. [Recenzie] : Nationalities and Subject Races.* Report of Conference, held in Caxton Hall, Westminster, June 28—30, 1910. London, 1911. P. S. King and Son. XII u. 178 S. — „Weltwirtschaftliches Archiv“, Jena, 1913, Bd. 2, S. 193—195. — 414.
- Nouvelles déclarations de Camille Huysmans.* — „L'Humanité“, Paris, 1916, N 4315, 9 février, p. 3. Sub titlul general : L'Internationale la Belgique et la guerre. — 454.
- Österreichische Statistik hrsg. von der K. K. statistischen Zentralkommission.* Bd. LXXXIII, Hft. I. Ergebnisse der landwirtschaftlichen Betriebszählung. Vom 3. Juni 1902 in den im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern. Hft. I : Analytische Bearbeitung. Summarische Daten für das Reich, die Verwaltungsgebiete und Länder, nebst Anhang, enthaltend Übersichten nach natürlichen Gebieten. Bearb. von dem Bureau der K. K. statistischen Zentralkommission. Wien, 1909. [4], XLV, 65 S. — 154.
- Paish, G. Great Britain's Capital Investments in Individual Colonial and Foreign Countries.* — „Journal of the Royal Statistical Society“, London, 1911, vol. LXXIV, part. II, January, p. 167—187. — 367.
- Patouillet, J. L'Impérialisme américain.* Thèse pour le doctorat. (Sciences politiques et économiques). Dijon, „Petit Bourguignon“, 1904, 388 p. (Université de Dijon. — Faculté de droit). — 415.
- Pernerstorfer, E. Nochmals Russland und wir.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1916, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 20, 11. Februar, S. 638—640, la rubrica : Notizen. — 460.
- *Russland und wir.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1915, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 13, 24. Dezember, S. 412—414, la rubrica : Notizen. — 460.
- Die Petroleum-Komödie.* — „Die Bank“, Berlin, 1913, I. Semester, S. 388—391, la rubrica : Umschau. — 375—376.

- **Pinkstone, G.* [*A Letter to the Editor of „The Labour Leader“*]. — „The Labour Leader“, [Manchester — London], 1915, No. 52, December 30, p. 9. Sub titlul general : The ILP and the Labour Party, la rubrica : The Views of our Readers. — 242, 457.
- Pinner, F.* *Herrn v. Gwinners Petroleummonopol.* — „Die Bank“, Berlin, 1912, II. Semester, S. 1032—1047. — 375—376.
— *Petroleum-Strategie.* — „Die Bank“, Berlin, 1912, II. Semester, S. 629—638. — 375—376.
- Polemica in casa nostra.* — „Avanti!“, Milano, 1916, N. 65, 5 marzo, p. 1, la rubrica : Scampoli. — 296, 467.
- Die politische Aktion.* [Rezoluția adoptată la Congresul socialist internațional de la Londra]. — În : Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen Sozialistischen Arbeiter- und Gewerkschafts-Kongresses zu London vom 27. Juli bis 1. August 1896. Berlin, Expedition der Buchh. „Vorwärts“, 1896, S. 18. — 273—274.
- Polling next Thursday.* — „The Labour Leader“, [Manchester — London], 1915, No. 46, November 13, p. 3. Sub titlul general : The Situation in Merthyr. — 457, 458.
- „*Preussische Jahrbücher*“, Berlin, 1915, Bd. 160, Hft. 1, April, S. 30—53. — 108, 124, 125.
- **Proletarier Europas!* — „Berner Tagwacht“, 1915, Nr. 218, 18. September, S. 1. Sub titlul general : Internationale sozialistische Konferenz zu Zimmerwald (Schweiz). — 60, 84, 88, 237, 238, 243, 297, 298, 458, 471, 472.
- Proletarier Europas!* — „Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin“, Bern, 1915, Nr. 1, 21. September, S. 2—3. — 32, 33—34.
- „*Przegląd Socjaldemokratyczny*“, [Kraków], 1908, N 6, sierpień, s. 482—515 ; N 7, wrzesień, s. 597—631 ; N 8—9, październik — listopad, s. 687—710 ; N 10, grudzień, s. 795—818 ; *1909, N 12, czerwiec, s. 136—163 ; N 14—15, sierpień — wrzesień, s. 351—376. — 450
- [*Radek, K.*] *Annexionen und Sozialdemokratie.* — „Berner Tagwacht“, 1915, Nr. 252, 28. Oktober. Beilage zur „Berner Tagwacht“, S. 1 ; Nr. 253, 29. Oktober. Beilage zur „Berner Tagwacht“. S. 1. Semnat : Parabellum. — 60—63, 65—68, 441.
— *Eine notwendige Widerlegung einer angeblichen Widerlegung.* — „Berner Tagwacht“, 1915, Nr. 247, 22. Oktober. Beilage zur „Berner Tagwacht“, S. 1. Semnat : Parabellum. — 248.
- [*Renner, K.*] *Springer, R.* *Der Kampf der Österreichischen Nationen um den Staat.* T. 1 : Das nationale Problem als Verfassungs- und

- Verwaltungsfrage. Leipzig — Wien, Deuticke, 1902. IV, 252 S. — 264.
- Report of the Commissioner of Corporations on the Tobacco Industry.* Part I. Position of the Tobacco combination in the Industry. Washington, Government printing office, 1909. XXIII, 489 p. — 328.
- Rezoluția narady kolegium redakcyjnego, odbytej 1—2 czerwca 1915 r.*, *Gazeta Robotnicza*“, [Zürich], 1916, Nr. 25, styczeń, s. 7—8. — 283—286.
- Riesser, J. Die deutschen Grossbanken und ihre Konzentration im Zusammenhang mit der Entwicklung der Gesamtwirtschaft in Deutschland.* 4. verb. und verm. Aufl. Jena, Fischer, 1912. XIII, 768 S. 1 Karte. — 326, 328, 336, 337, 338, 339, 343, 345, 370, 373, 377, 425, 429, 431.
- *[*Roland-Holst H.*] *Huysmans Rede auf dem Parteitag der SDAP.* — „*Berner Tagwacht*“, 1916, Nr. 18, 22. Januar. Beilage zur „*Berner Tagwacht*“, S. 1. Semnat : H.R.H. — 454.
- **Rühle, O. Zur Parteispaltung.* — „*Vorwärts*“, Berlin, 1916, Nr. 11, 12. Januar. Beilage zu Nr. 11 des „*Vorwärts*“, S. 2. — 241—242, 300, 302, 458, 473.
- Rundschriften an alle angeschlossenen Parteien und Gruppen.* — „*Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. „Bulletin“*“, Bern, 1916, Nr. 3, 29. Februar, S. 2—3, Semnat : Im Namen der Zimmerwalder Konferenz : Die ISK zu Bern. — 299—300, 301, 471, 472, 473—474.
- Russier, H. Le partage de L'Océanie.* Paris. Vuibert et Nony 1905, XI, 370 p. — 389.
- Der russische Nationalismus und die Arbeiterschaft.* — „*Volksrecht*“, Zürich, 1915, Nr. 296, 18. Dezember, S. 1. — 87.
- Sartorius von Waltershausen, A. Das volkswirtschaftliche System der Kapitalanlage im Auslande.* Berlin, Reimer, 1907. 442 S. — 389, 405.
- Schilder, S. Entwicklungstendenzen der Weltwirtschaft.* Bd. 1. Planmässige Einwirkungen auf die Weltwirtschaft. Berlin, Siemenroth, 1912. VIII, 393 S. — 367, 369, 387, 390, 405, 425.
- Schulze-Gaevernitz, G. Britischer Imperialismus und englischer Freihandel zu Beginn des zwanzigsten Jahrhunderts.* Leipzig, Duncker u. Humblot, 1906. 477 S. — 389, 405—406, 409—410.
- *Die deutsche Kreditbank.* — In : Grundriss der Sozialökonomik. Abt. V. Die einzelnen Erwerbsgebiete in der kapitalistischen Wirtschaft und die ökonomische Binnenpolitik im modernen Staate. Teil II. Bankwesen. Bearb. v. G. v. Schulze-Gaevernitz,

E. Jaffé. Buch III. A. II. Tübingen, Mohr (Siebeck), 1915, S.1—189. — 335, 337, 342—344, 349, 353, 432.

„La Sentinelle“, La Chaux-de-Fonds. — 34, 36.

*Smith, V. [A Letter to the Editor of „The Labour Leader“]. — „The Labour Leader“, [Manchester — London], 1915, No. 52, December 30, p. 9. Sub titlul general: The ILP and the Labour Party, la rubrica: The Views of our Readers. — 242, 457.

„The Socialist“, Glasgow. — 457, 458.

*Socialist Propaganda League. To the Members of the Socialist Party. Oct. 9, 1915. [Manifest. Boston, 1915]. 4 p. Semnați: [18 membri ai Ligii], Committee. — 70, 74, 75.

Sombart, W. Die deutsche Volkswirtschaft im neunzehnten Jahrhundert. 2. durchges. Aufl. Sechstes, siebentes und achtes Tausend. Berlin, Bondi, 1909. XVI, 611 S. — 359.

„Sozialistische Monatshefte“, Berlin. — 106, 123.

Statistical Abstract of the United States. 1911. No. 34. Prepared by the Bureau of statistics, under the direction of the secretary of commerce and labor. Washington, 1912. 803 p. (Department of commerce and labor). — 320—321, 325—326.

Statistik der Depositen- und Spargelder. — „Die Bank“, Berlin, 1910, II. Semester, S. 1200, la rubrica: Umschau. — 341.

Statistik des deutschen Reichs. Hrsg. vom kaiserlichen statistischen Amte. 211. Bd. Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907. Berufsstatistik. Abt. X. Die berufliche und soziale Gliederung des deutschen Volkes. Berlin, 1913. 325, 270 S. — 410.

Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich. Hrsg. vom kaiserlichen statistischen Amte. Jg. 36, 1915. Berlin, Puttkammer u. Mühlbrecht, 1915. XXXVI, 480, 114 S. — 400—401.

Stillich, O. Geld- und Bankwesen. Ein Lehr- und Lesebuch. Berlin, Curtius, 1907. 267 S. — 342, 348, 359, 360.

Supan, A. Die territoriale Entwicklung der europäischen Kolonien. Mit einem kolonialgeschichtlichen Atlas von 12 Karten und 40 Kärtchen im Text, Gotha, Perthes, 1906. XI, 344 S. — 380, 383.

Sympathieerklärung. [Rezoluția Conferinței socialiste internaționale de la Zimmerwald]. — „Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin“, Bern, 1915, Nr. 1, 21. September, S. 8. — 32, 472—473.

Tafel, P. Die nordamerikanischen Trusts und ihre Wirkungen auf den Fortschritt der Technik. Stuttgart, Wittwer, 1913. 74 S. — 328.

- Tätigkeitsbericht des Organisationskomitees der SDAP Russlands.* — „Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin“, Bern, 1915, Nr. 2, 27. November, S. 6—7. — 246.
- Thirteenth census of the United States, taken in the year 1910.* Vol. IV—V. Washington. Government printing office, 1913—1914. 2 v. (Department of commerce. Bureau of the census).
- *— Vol. IV. Population. 1910. Occupation Statistics. 1914. 615 p. — 156—157.
- *— Vol. V. Agriculture 1909 and 1910. General report and analysis. 1913. 927 p. — 139—187, 198—200, 205—206, 210, 215—232.
- „*De Tribune*“, Amsterdam. — 460.
- Tschierschky, S. Kartell und Trust.* Vergleichende Untersuchungen über deren Wesen und Bedeutung. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1903. 129 S. — 327, 340.
- Vaillant, E. Formalistes doctrinaires.* — „L'Humanité“, Paris, 1914, N 3827, 9 octobre, p. 1. — 458.
- Verkehrstrust.* — „Die Bank“, Berlin, 1914, I. Semester, S. 89—90, la rubrica : Bank und Börse. — 361—362.
- Verslag van het buitengewoon congres der SDAP, gehouden op 8 en 9 Januari 1916, te Arnhem.* Amsterdam, „Ontwikkeling“, [1916]. 36 bl. — 277, 293—295, 296, 454, 466.
- Vogelstein, Th. Die finanzielle Organisation der kapitalistischen Industrie und die Monopolbildungen.* — In : Grundriss der Sozialökonomik. Abt. VI Industrie, Bergwesen, Bauwesen. Buch III. B. I. Tübingen, Mohr (Siebeck), 1914, S. 187—246. — 324—325.
- Kapitalistische Organisationsformen in der modernen Grossindustrie.* Bd. 1. Organisationsformen der Eisenindustrie und Textilindustrie in England und Amerika. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1910. XV, 277 S. — 325, 327, 378.
- „*Volksrecht*“, Zürich, 1915, Nr. 236, 9. Oktober, S. 1. ; nr. 237, 11. Oktober, S. 1—2. — 53, 56.
- 1915, Nr. 296, 18. Dezember, S. 1. — 87.
- 1916, Nr. 35, 11. Februar, S. 1. — 459.
- „*Volksstimme*“, Chemnitz. — 84.
- Vorschlag der Resolution über : Weltkrieg und die Aufgaben der Sozialdemokratie.* — „Internationale Flugblätter“, [Zürich], 1915, Nr. 1, November, S. 5—7. Sub titlul general : Die Zimmerwalder Linke über die Aufgaben der Arbeiterklasse. — 75.

- Vorschlag des Manifestes.* — „Internationale Flugblätter“, [Zürich], 1915, Nr. 1, November, S. 7—8. Sub titlul general: Die Zimmerwalder Linke über die Aufgaben der Arbeiterklasse. — 75.
- „Vorwärts“, Berlin. — 242.
- * — 1916, Nr. 11, 12. Januar. Beilage zu Nr. 11 des „Vorwärts“, S. 2—3. — 241—242, 300, 302, 458, 472—474.
- Wahl, M. La France aux colonies.* Paris, May et Motteroz, fără indicarea anului apariției, 304 p. (Bibliothèque d'histoire illustrée). — 389.
- Der Weltkrieg und die Aufgaben der Sozialdemokratie.* [Proiectul rezoluției prezentat de aripa stîngă la Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald]. — „Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin“, Bern, 1915, Nr. 2, 27. November, S. 14. Sub titlul general: Nachträgliches von der Zimmerwalder Konferenz. Der Resolutionsentwurf. — 34, 36.
- „Weltwirtschaftliches Archiv“, Jena. — 414.
- 1913, Bd. 2, S. 193—195. — 414—415.
- 1916, Bd. 7, (1916.I), S. 34—52. — 367.
- Der Wettbewerb um die Auslandsanleihen.* — „Die Bank“, Berlin, 1913, II. Semester, S. 1024—1026, la rubrica: Umschau. — 369.
- What happened at the French Socialist Congress.* (From a Paris correspondent). — „The Labour Leader“, [Manchester — London], 1916, No. 4, January 27, p. 8. — 455.
- **Williams, T.R. The ILP and the Labour Party.* — „The Labour Leader“, [Manchester — London], 1915, No. 49, December 9, p. 8; No. 51, December 23, p. 8, la rubrica: The Views of our Readers. — 242, 300, 302, 457, 473.
- Zahn, F. Deutschlands wirtschaftliche Entwicklung unter besonderer Berücksichtigung der Volkszählung 1905 sowie der Berufs- und Betriebszählung 1907.* — „Annalen des Deutschen Reichs für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft“, München-Berlin, 1911, Nr. 3—4, S. 161—248. — 320, 326.
- Der Zug zur Bank.* — „Die Bank“, Berlin, 1909, I. Semester, S. 79, la rubrica: Bank und Börse. — 362—363.
- **Zur Polenfrage.* — „Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin“, Bern, 1915, Nr. 2, 27. November, S. 15. — 273.

INDICE DE NUME

A

A. M. — *vezi* Martînov, A.

Adler, Viktor (1852—1918) — unul dintre organizatorii și liderii social-democrației austriece; la începutul activității sale politice a fost radical burghez, iar de la mijlocul deceniului al 9-lea al secolului trecut a luat parte la mișcarea muncitorească. În 1886 a fondat ziarul „Die Gleichheit”; cu începere din 1889 a fost redactor al ziarului „Arbeiter-Zeitung”, organul central al social-democrației austriece. În ultimele două decenii ale secolului trecut a întreținut legături cu F. Engels, dar curînd după moartea acestuia a alunecat spre reformism și a fost unul dintre conducătorii oportunismului. În timpul războiului imperialist mondial, Adler s-a situat pe o poziție centristă, a propagat ideea „păcii între clase” și a combătut acțiunile revoluționare ale clasei muncitoare. În 1918, după instaurarea republicii burgheze în Austria, a fost cîtva timp ministru de externe. — 457, 460.

Agahd, E. — economist mic-burghez german. A lucrat timp de 15 ani la Banca ruso-chineză. — 355, 356—357, 416.

Aguinaldo, Emilio (n. 1869) — om politic filipinez. În 1896 s-a alăturat răscoalei poporului filipinez împotriva dominației spaniole, reprezentînd interesele moșierilor și ale burgheziei. În 1897, după asasinarea — pusă la cale de el — a conducătorului răscoalei, A. Bonifacio, a trecut în fruntea mișcării. În 1899, după crearea Republicii Filipine, a fost primul președinte al acesteia. După ce S.U.A. au luat locul Spaniei în insulele Filipine, Aguinaldo a condus lupta filipinezilor împotriva cîmpitorilor americani. În martie 1901 a fost luat prizonier de către americani. Ulterior, Aguinaldo a promovat în Filipine politica americanilor. — 415.

Akselrod, P. B. (1850—1928) — unul dintre liderii menșevismului; în 1883 a luat parte la crearea grupului „Eliberarea muncii”. Începînd din 1900 a fost membru al redacției ziarului „Iskra”. După

Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. s-a manifestat ca menșevic activ. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar a fost unul dintre conducătorii lichidatorilor și a făcut parte din redacția ziarului „Golos Soțial-Demokrata“, organ al menșevicilor lichidatori. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe pozițiile social-șovinismului. — 21, 42, 53—59, 90, 112—113, 114, 127, 128—129, 247, 249, 276, 295, 304, 447, 461, 467, 469.

Aladin, A. F. (n. 1873) — unul dintre liderii grupului mic-burghez al trudovicilor în Duma I de stat; după dizolvarea Dumei a stat pînă în 1917 în străinătate. — 28.

Aleksandr — vezi Șleapnikov, A. G.

Aleksinski, G. A. (n. 1879) — la începutul activității sale politice a fost social-democrat. În perioada revoluției din 1905—1907 a aderat la bolșevici. În anii reacțiunii a fost otzovist și unul dintre organizatorii grupului antipartinic „Vpered“. În timpul războiului imperialist mondial s-a manifestat ca social-șovinist și a colaborat la o serie de ziare burgheze. În 1917 s-a alăturat grupului plehanovist „Edinstvo“ și s-a situat pe o poziție contrarevoluționară. În iulie 1917, confecționînd, în colaborare cu serviciul de contraspionaj militar, o serie de documente false, a calomniat pe V. I. Lenin și pe bolșevici. În aprilie 1918 a fugit peste graniță. În emigrație s-a alăturat taberei ultrareacționare. — 28, 247, 281, 449.

Armand, I. F. (Petrova) (1875—1920) — membră a partidului bolșevic din 1904, revoluționară de profesie, militantă a mișcării internaționale a femeilor muncitoare și a mișcării comuniste internaționale. A desfășurat muncă de partid la Moscova, la Petersburg și în străinătate. A luat parte activă la revoluția din 1905—1907. A fost în repetate rînduri arestată și deportată. În timpul războiului imperialist mondial a desfășurat, sub conducerea lui V. I. Lenin, o muncă intensă pentru pregătirea Conferinței socialiste internaționale a femeilor (1915), la care a participat activ și a susținut lozincile bolșevice în problemele războiului, păcii și revoluției. I. F. Armand a reprezentat pe bolșevici la Conferința internațională a tineretului (1915) și a participat la conferințele internaționaliștilor de la Zimmerwald și Kienthal. Din însărcinarea lui Lenin, la începutul anului 1916 a activat la Paris printre socialiștii și sindicaliștii francezi care se situau pe pozițiile internaționalismului, în rîndurile tineretului francez și în sindicate, propagînd concepțiile bolșevice. A luat parte activă la Revoluția Socialistă din Octombrie. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost membră a Comitetului de partid al guvernului Moscova, a Comitetului executiv al guvernului Moscova și președintă a Consiliului economic gubernial Moscova. Din 1918 a condus secția de femei de pe lângă C.C. al P.C. (b) din Rusia. A luat parte la lucrările Congresului al II-lea al Internaționalei Comuniste. — 31.

Askew, Jo'm B. — socialist englez. — 457, 461.

Astrov (Poves, I. S.)* (m. 1922) — menșevic-internaționalist. — 90.

Austerlitz, Friedrich (1862—1931) — unul dintre liderii Partidului social-democrat austriac, redactor-șef al ziarului „Arbeiter-Zeitung“, organ central al acestui partid; deputat de Viena. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. — 274, 280.

B

Badaev, A. E. (1883—1951) — bolșevic; de profesiune muncitor lăcătuș, ulterior eminent activist de stat și de partid. A intrat în P.M.S.D.R. în 1904; a desfășurat muncă de partid la Petersburg. Deputat în Duma a IV-a de stat din partea muncitorilor din gubernia Petersburg, a făcut parte din fracțiunea bolșevică a Dumei; paralel cu activitatea în Dumă a desfășurat o intensă activitate revoluționară în afara ei; a colaborat la ziarul bolșevic „Pravda“. În noiembrie 1914 a fost arestat, împreună cu ceilalți deputați bolșevici, pentru activitate revoluționară îndreptată împotriva războiului imperialist, iar în 1915 a fost deportat în ținutul Turuhansk. Întors din deportare după revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, a luat parte activă la munca organizației bolșevice din Petrograd. După Revoluția Socialistă din Octombrie a avut munci de conducere pe linie de partid, de stat și în economie. Începând din 1925 a fost membru al Comitetului Central. În anii 1938—1943 a fost președintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.F.S.R. și vicepreședinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. — 2, 238.

Barboni, T. — social-șovinist italian. — 14, 19—23.

Bauer, Otto (1882—1938) — unul dintre liderii social-democrației austriece și ai Internaționalei a II-a, ideolog al așa-numitului „austro-marxism“, care, sub paravanul unei frazeologii marxiste, camufla renunțarea la marxismul revoluționar și la lupta de clasă a proletariatului. Bauer a fost unul dintre autorii teoriei burghezo-naționaliste a „autonomiei cultural-naționale“. El a avut o atitudine negativă față de Revoluția Socialistă din Octombrie. În 1918—1919 a fost ministru de externe al Republicii burgheze austriece. În 1919, 1927 și 1934 a participat activ la reprimarea luptei revoluționare a clasei muncitoare din Austria; în manifestările sale anticomuniste a mers alături de fascism și a sprijinit propaganda pangermană. — 268, 314.

Bebel, August (1840—1913) — unul dintre cei mai de seamă militanți ai social-democrației germane și ai mișcării muncitorești internaționale. Și-a început activitatea politică în prima jumătate a deceniului al 7-lea al secolului trecut. A fost membru al Internațio-

* În paranteze sînt scrise cu litere cursive adevăratele nume de familie

nalei I. În 1869 a întemeiat, împreună cu W. Liebknecht, Partidul muncitoresc social-democrat din Germania („eisenachienii”); a fost ales în repetate rânduri deputat în Reichstag. În timpul războiului franco-prusian din 1870—1871 a votat în Reichstag împotriva creditelor de război. În ultimul deceniu al secolului trecut și la începutul primului deceniu al secolului nostru a luat atitudine împotriva reformismului și revizionismului din rândurile social-democrației germane. Cuvântările rostite de Bebel împotriva bernsteinienilor au fost apreciate de V. I. Lenin ca „un model de apărare a concepțiilor marxiste și de luptă pentru caracterul cu adevărat socialist al partidului muncitoresc” (Opere complete, vol. 23, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 392). În ultima perioadă a activității sale a comis o serie de greșeli cu caracter centrist. — 240.

Beer, Max (n. 1864) — istoric german al socialismului. — 382.

Bérard, Victor (1864—1931) — economist mic-burghez, publicist și filolog francez. — 416.

Berger, Victor Louis (1860—1929) — socialist american, unul dintre organizatorii Partidului socialist din America. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții pacifiste. — 451.

Bernstein, Eduard (1850—1932) — lider al aripii ultraoportuniste a social-democrației germane și al Internaționalei a II-a; teoretician al revizionismului și reformismului. A participat la mișcarea social-democrată începând de la mijlocul deceniului al 8-lea al secolului trecut. Din 1881 pînă în 1889 a fost redactor al ziarului „Der Sozialdemokrat”, organul central al Partidului social-democrat din Germania. În anii 1896—1898 a publicat în revista „Die Neue Zeit”, sub titlul „Problemele socialismului”, o serie de articole care au fost apoi editate într-un volum intitulat „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației”, în care a procedat în mod deschis la revizuirea bazelor filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar. Bernstein afirma că sarcina fundamentală a mișcării muncitorești este aceea de a lupta pentru reforme menite să îmbunătățească situația economică a muncitorilor în societatea capitalistă. El a lansat formula oportunistă: „mișcarea este totul, scopul final nu este nimic”. În perioada primului război mondial s-a situat pe poziții social-șovine. În anii care au urmat, Bernstein a continuat să sprijine politica burgheziei imperialiste și să militeze împotriva Revoluției Socialiste din Octombrie și a Statului sovietic. — 315, 462.

Bissolati, Leonida (1857—1920) — unul dintre întemeietorii Partidului socialist italian și unul dintre liderii aripii lui reformiste de extrema dreaptă. În anii 1896—1904 și 1908—1910 a fost redactor responsabil al ziarului „Avanti!”, organul central al partidului socialist. Din 1897 a fost membru al parlamentului. În 1912 a fost exclus din Partidul socialist italian și a înființat „Partidul social-reformist”. În timpul primului război mondial s-a manifestat ca social-șovinist, adept al participării Italiei la război de partea An-

tantei. În anii 1916—1918 a făcut parte din guvern ca ministru fără portofoliu. — 18, 21, 107, 123, 456, 460.

Borchardt, Julian (1868—1932) — social-democrat german, economist și publicist. Din 1900 pînă în 1906 — redactor al organelor social-democrate „Volksblatt” și „Volkszeitung”. În 1911—1913 — deputat în Landtagul Prusiei. Între anii 1913 și 1916 și 1918—1921 a fost redactor al revistei social-democrate de stînga „Lichtstrahlen”. În timpul războiului imperialist mondial, Borchardt a condus grupul social-democrat de stînga „Socialiștii internaționaliști din Germania”, format în jurul acestei reviste; a luptat împotriva social-șovinismului și a războiului imperialist; a participat la Conferința de la Zimmerwald și a aderat la stînga zimmerwaldiană. Borchardt și grupul său nu au înțeles însă necesitatea unei rupturi totale cu social-șovinismul și a creării unui partid politic independent al clasei muncitoare, și spre sfîrșitul războiului au trecut pe poziții sindicaliste. După război, Borchardt nu a mai desfășurat o activitate politică intensă. — 458.

Boreški — vezi Uriški, M. S.

Boș, E. B. (1879—1925) — membră a partidului bolșevic din 1901, a desfășurat muncă de partid la Kiev și în străinătate. În timpul războiului imperialist mondial a împărtășit concepțiile antileniniste ale lui Buharin și Peatakov în problema națională. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a activat la Kiev ca președinte al comitetului regional de partid, iar în octombrie 1917 a fost membră a Comitetului militar-revoluționar din Kiev. După Revoluția Socialistă din Octombrie a făcut parte din primul guvern sovietic al Ucrainei; a fost împotriva încheierii păcii de la Brest. În 1923 a aderat la opoziția troțkistă. A deținut funcții de răspundere pe linie de partid și în aparatul de stat. — 288.

Bourderon, Albert (n. 1858) — socialist francez, unul dintre liderii aripii de stînga din mișcarea sindicalistă, secretar al sindicatului dogarilor. În 1915 a participat la Conferința de la Zimmerwald, unde s-a situat pe poziții centriste. În 1916 s-a pronunțat pentru refacerea Internaționalei a II-a. La congresul Partidului socialist francez din decembrie 1916 a sprijinit rezoluția centristă, care aproba participarea socialiștilor la guvernul burghez; ulterior, a rupt-o definitiv cu adepții Zimmerwaldului și a trecut în rîndurile adversarilor mișcării muncitorești revoluționare. — 35, 241, 243, 300, 303, 455, 458, 473.

Branting, Karl Hjalmar (1860—1925) — lider al Partidului social-democrat din Suedia, unul dintre conducătorii Internaționalei a II-a. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziția social-șovine. — 106, 123, 460.

Briand, Aristide (1862—1932) — om de stat și diplomat francez. Un timp a făcut parte din aripa stîngă a partidului socialist. În

1902 a fost ales deputat și a devenit un om politic burghez reacționar, fățiș ostil clasei muncitoare. — 108, 113, 127.

Brizon, Pierre (1878—1923) — socialist francez, de profesie avocat. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe o poziție internaționalistă moderată; a participat la Conferința de la Kienthal. — 459.

Bronștein, S. I. — vezi Semkovski, S.

Buharin, N. I. (1888—1938) — publicist și economist, membru al P.M.S.D.R. din 1906; a activat ca propagandist în diferite raioane ale Moscovei. În 1911 a fugit în străinătate. În 1915 a colaborat la revista „Kommunist”; s-a situat pe poziții antileniniste în problema statului, a dictaturii proletariatului, a dreptului națiunilor la autodeterminare etc. În ajunul Revoluției Socialiste din Octombrie a sprijinit teoria menșevică-troțkistă cu privire la imposibilitatea victoriei unei revoluții socialiste în Rusia. După Revoluția din Octombrie a fost membru al Biroului Politic al C.C., redactor al ziarului „Pravda”, membru al Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste. S-a pronunțat în repetate rânduri împotriva politicii leniniste a partidului: în 1918, cu prilejul discuțiilor în legătură cu pacea de la Brest, a fost în fruntea grupului antipartinic al „comuniștilor de stînga”; în timpul discuției din partid cu privire la sindicate (1920—1921) s-a situat mai întîi pe o poziție „tampon”, iar apoi a aderat la grupul antileninist al lui Troțki; începînd din 1928 a condus opoziția de dreapta din rîndurile partidului. În 1929 a fost scos din Biroul Politic al C.C. și din Prezidiul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste. În 1937, plenara C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. (25 februarie—5 martie) l-a exclus din rîndurile partidului pentru activitate antipartinică. — 95—100, 288, 347.

Bukvoed — vezi Reazanov, D. B.

Bulkin (Semionov), F. A. (n. 1888) — social-democrat, menșevic. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar a fost lichidator. În timpul războiului imperialist mondial a activat în cadrul comitetelor pentru industria de război din Novgorod, Samara și Petersburg. — 305.

Bunakov, I. (Fundaminski, I. I.) (n. 1881) — unul dintre liderii partidului socialiștilor-revoluționari. În timpul războiului imperialist mondial a fost defensist; a colaborat activ la ziarul social-șovin „Prizîv”, care apărea la Paris. — 84.

C

Calwer, Richard (1868—1927) — economist german de seamă, reprezentant al reformismului și revizionismului în Partidul social-democrat din Germania. În 1909 s-a retras din partidul social-de-

mocrat. În anii 1908—1913 s-a ocupat de întocmirea dărilor de seamă economice ale Comisiei centrale a sindicatelor din Germania și de publicarea corespondențelor primite de ea. — 399.

Carnegie, Andrew (1835—1919) — miliardar american, originar din Scoția. A emigrat în S.U.A. în 1848. În timpul războiului civil a acumulat prin speculă o avere uriașă, iar în 1873 și-a investit capitalul în industria oțelului. În 1889 a înființat Corporația oțelului Carnegie. În 1901, întreprinderile lui Carnegie au fuzionat cu trustul oțelului întemeiat de P. Morgan. — 409.

Celnokov, M. V. (n. 1863) — mare industriaș și proprietar de imobile, unul dintre fondatorii partidului cadet. Deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea guberniei Moscova și în Duma a IV-a din partea orașului Moscova. În anii 1914—1917 a fost primar al Moscovei, împuternicit principal al Uniunii orașelor, unul dintre președinții Uniunii zemstvelor din Rusia, adept convins al războiului „pînă la victoria finală”. După Revoluția Socialistă din Octombrie a desfășurat o activitate contrarevoluționară în sudul Rusiei, ulterior a emigrat în străinătate. — 254.

Cerevanin, N. (Lipkin, F. A.) (1868—1938) — unul dintre liderii menșevismului, lichidator inveterat. După conferința antipartinică din august 1912 a fost membru al centrului menșevic (C.O.). În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. În 1917 a fost redactor la „Rabociaia Gazeta”, organ central al menșevicilor, și membru al Comitetului Central menșevic. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă. — 21, 80.

Chamberlain, Joseph (1836—1914) — om politic englez. În 1880—1885 a fost ministru al comerțului, în 1886 ministru al afacerilor interne, iar în 1895—1903 ministru al coloniilor; a promovat activ o politică de cotoțopiri coloniale și a fost unul dintre principalii organizatori ai războiului anglo-bur din 1899—1902. — 382.

Cicerin, G. V. (Ornatski) (1872—1936) — membru al P.M.S.D.R. din 1905. În anii 1905—1917 s-a aflat în emigrație. În perioada reacțiunii a fost adept al menșevismului; în timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții internaționaliste, la sfîrșitul anului 1917 a trecut pe pozițiile bolșevismului și în 1918 a intrat în P.C. (b) din Rusia. A deținut funcții de răspundere în diplomație și în aparatul de stat: din 1918 pînă în 1930 a fost comisar al poporului pentru afacerile externe, a condus delegațiile sovietice la conferințele internaționale de la Genova și Lausanne. A fost membru al C.E.C. din Rusia și al C.E.C. al U.R.S.S. La congresele al XIV-lea și al XV-lea ale partidului a fost ales membru al C.C. — 302, 457.

Cibeidze, N. S. (1864—1926) — unul dintre liderii menșevismului. Deputat în Dumele a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Tiflis, liderul fracțiunii menșevice din Duma a IV-a. Lenin

spunea despre Ciheidze că este un „social-democrat din preajma partidului“, care și-a dovedit în Dumă „priceperea de a acoperi pe oportuniști și de a-i sluji“. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste, în realitate însă sprijinea politica social-șovinistilor ruși. În perioada revoluției burghezo-democratice din februarie 1917 a fost membru în Comitetul provizoriu al Dumei de stat, defensist. Ciheidze a fost președintele Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților din Petrograd, președinte al C.E.C. în prima legislatură, a sprijinit activ guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost președinte al Adunării constituante din Gruzia — guvern menșevic contrarevoluționar. În 1921, după instaurarea Puterii sovietice în Gruzia, a emigrat la Paris. — 21, 22, 51, 59, 80, 92, 94, 123, 242, 246—252, 276, 285—286, 295—296, 413, 456, 467, 469.

Cihenkele, A. I. (n. 1874) — social-democrat, menșevic, de profesie jurist. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar a fost lichidator. Deputat în Duma a IV-a de stat. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost reprezentantul guvernului provizoriu burghez în Transcaucazia. În 1918—1921 a fost ministru de externe în guvernul menșevic al Gruziei, apoi emigrant alb. — 247, 413.

Clemenceau, Georges-Benjamin (1841—1929) — om de stat, fruntaș al vieții politice din Franța; ani de-a rândul a fost lider al partidului radical. Din 1876 — membru al Camerei deputaților din Franța. Între anii 1906 și 1909 a fost șeful guvernului francez. Apărând interesele marelui capital, a aplicat o politică de crunte represiuni împotriva clasei muncitoare. În timpul războiului imperialist mondial (1914—1918) s-a manifestat ca un șovinist inveterat. Din noiembrie 1917, Clemenceau a devenit din nou șef al guvernului francez, instaurând în țară un regim de dictatură militară. El a fost unul dintre organizatorii și inspiratorii intervenției armate împotriva Rusiei Sovietice; s-a străduit să înfăptuiască „începuerea economică“ a Republicii sovietice, în scopul de a o sugruma. Fiind înfrânt în alegerile prezidențiale din 1920, s-a retras din viața politică. — 92.

Cornelissen, Christian — anarhist olandez. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții șovine; a colaborat la ziarul francez „La Bataille Syndicaliste“. — 244.

Corradini, Enrico (1865—1931) — naționalist italian, publicist. În 1910 a trecut în fruntea partidului naționalist italian. După războiul imperialist mondial a trecut în tabăra fasciștilor. — 16.

Cunow, Heinrich (1862—1936) — social-democrat de dreapta german, istoric, sociolog, etnograf, profesor. Din 1917 până în 1923 a fost redactor al revistei „Die Neue Zeit“, organul teoretic al Partidului social-democrat din Germania. A aderat la început la

marxism, apoi a devenit revizionist și falsificator al marxismului. În anii războiului imperialist mondial a fost teoretician al social-imperialismului. — 23, 56, 66, 269, 397.

D

David, Eduard (1863—1930) — unul dintre liderii aripii de dreapta a social-democrației germane, revizionist, de profesiune economist. A fost unul dintre fondatorii revistei „Sozialistische Monatshefte”, organ al oportuniștilor germani. În 1903 a publicat o carte intitulată „Socialismul și agricultura”, pe care V. I. Lenina a calificat-o drept „principala lucrare a revizionismului în problema agrară”. Începând din 1903 a fost deputat în Reichstag. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. În cartea „Social-democrația în războiul mondial” (1915) a luat apărarea poziției oportuniste a aripii drepte a social-democrației germane în războiul imperialist. În 1919 a făcut parte din primul guvern de coaliție al Republicii germane. În anii 1919—1920 a fost ministru de interne, iar în 1922—1927 reprezentant al guvernului la Hessen. A sprijinit tendințele revanșarde ale imperialismului german și a fost un dușman al Uniunii Sovietice. — 110, 115—116, 124, 125, 126, 127, 129, 190, 252, 383.

Davidov, L. F. — director al Cancelariei creditului din Petersburg. — 363.

Debs, Eugene Victor (1855—1926) — militant de seamă al mișcării muncitorești din S.U.A. În 1893 a organizat Sindicatul feroviarilor din America, al cărui președinte a fost până în 1897. Debs a fost unul dintre organizatorii partidului social-democrat, care a alcătuit apoi nucleul principal al Partidului socialist, format în anii 1900—1901. În 1905 a participat la crearea organizației sindicale „Muncitorii industriali ai lumii”. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții internaționaliste, a condamnat cu asprime trădarea social-șoviniștilor, a militat împotriva intrării S.U.A. în război. Debs a salutat victoria Revoluției Socialiste din Octombrie. În 1918 a fost condamnat la 10 ani închisoare pentru propagandă antimilitaristă, dar în 1921 a fost amnistiat. — 239—240, 243, 300, 303, 457, 460, 473.

Denikin, A. I. (1872—1947) — general țarist. În timpul războiului civil a fost unul dintre căpeteniile mișcării albgardiste. După moartea generalului Kornilov a fost comandantul suprem al forțelor armate antisovietice din sudul Rusiei. După înfrângerea armatei sale de către trupele sovietice (martie 1920) a emigrat în străinătate. — 316.

Deschanel, Paul (1855—1922) — om de stat și publicist francez. Din 1889 până în 1919 a fost membru al Camerei deputaților și, în repetate rânduri, președintele ei. — 370.

Disraeli, Benjamin, conte de Beaconsfield (1804—1881) — om de stat reacționar englez, lider al partidului conservator, unul dintre ideologii burgheziei imperialiste în perioada formării ei. A făcut parte în mai multe rânduri din guvern și a deținut postul de prim-ministru. Este cunoscut și ca scriitor, fiind autorul romanelor „*Vivian Grey*“, „*Sibille*“ etc. — 382.

Dreyfus, Alfred (1859—1935) — ofițer al Marelui stat-major al armatei franceze, evreu de origine. În 1894, în urma unei false acuzații de înaltă trădare, a fost condamnat pe nedrept la muncă silnică pe viață. Datorită acțiunii întreprinse în favoarea lui de către clasa muncitoare și intelectualitatea progresistă, Dreyfus a fost grațiat în 1899, iar în 1906 a fost reabilitat. — 263.

Driault, J. Edouard — istoric burghez francez. — 390—391.

E

Eduard al VII-lea (1841—1910) — rege al Angliei (1901—1910). — 362.

Engels, Friedrich (1820—1895) — unul dintre întemeietorii comunismului științific, conducător și învățător al proletariatului internațional, prieten și tovarăș de luptă al lui K. Marx (vezi articolul lui V. I. Lenin „*Friedrich Engels*“, în *Opere complete*, vol. 2, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 1—14). — 45, 70, 75, 83, 109, 112, 125, 126, 306, 411, 418, 441, 445, 450.

Eschwege, Ludwig — economist mic-burghez german. Colaborator la revista economică germană „*Die Bank*“, în care își publica articolele referitoare la problemele capitalului financiar. — 360, 362, 416.

F

Fridolin, V. I. (Varin) (1879—1942) — a intrat în P.M.S.D.R. în 1904. În perioada reacțiunii s-a retras din activitatea politică. În anii 1910—1917 s-a aflat în emigrație. În perioada războiului imperialist mondial a colaborat la ziarul menșevic-troțkist „*Nașe Slovo*“. Din 1918 a desfășurat o activitate științifică și pedagogică la Leningrad. — 288.

Fundaminski, I. I. — vezi Bunakov, I.

G

Gambetta, Leon Michel (1838—1882) — om politic francez, de profesiune avocat. În septembrie 1870, după detronarea lui Napoleon al III-lea, a intrat în „*guvernul apărării naționale*“ ca ministru de

interne. În primul deceniu al Republicii a treia a fost liderul republicanilor burghezi. După ce aceștia au venit la putere (în 1879), Gambetta a renunțat complet la programul său de reforme democratice și sociale și a militat pentru lărgirea cotropirilor coloniale. În anii 1879—1881 a fost președinte al Camerei deputaților, iar în 1881—1882 prim-ministru și ministru de externe. — 92.

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882) — erou național al Italiei, unul dintre marii conducători ai democrației revoluționare italiene, eminent comandant de oști. În anii 1848—1867 a condus lupta poporului italian împotriva robiei străine și pentru unitatea Italiei. În 1870 a luptat împreună cu fiii săi în Franța împotriva cotropitorilor prusieni. În 1871 a salutat Comuna din Paris și a fost ales, în lipsă, în Comitetul Central al Gărzii naționale. K. Marx, F. Engels și V. I. Lenin au acordat o înaltă prețuire lui Garibaldi ca luptător de seamă pentru libertate. — 15, 266.

Ghelfand, A. L. — vezi Parvus.

Gherș, P. L. — vezi Libman, F.

Ghimmer, N. N. — vezi Suhanov, N.

Giolitti, Giovanni (1842—1928) — om de stat italian, lider al partidului liberal. Din 1882 a fost membru al parlamentului, iar între anii 1892 și 1921 a deținut de câteva ori postul de prim-ministru. Ca reprezentant al intereselor marelui capital italian, a pus bazele blocului dintre burghezia italiană și clericali; prin reforme neînsemnate și prin colaborare cu liderii oportuniști ai partidului socialist a căutat să abată mișcarea muncitorească din calea acțiunilor revoluționare. — 18.

Golay, Paul — social-democrat elvețian, membru al organizației social-democrate din partea de vest (franceză) a Elveției, publicist. A fost redactor al ziarului socialist „Le Grutléen” din Lausanne. La începutul războiului imperialist mondial s-a pronunțat împotriva oportunistului și social-șovinismului din Internaționala a II-a. Încă de pe atunci a avut însă o atitudine împăciuitoare față de oportuniști. Golay n-a participat la Conferința de la Zimmerwald, la care fusese invitat de V. I. Lenin, iar scurt timp după aceea a trecut pe poziții centriste-pacifiste. — 5—13.

Goldendah, D. B. — vezi Reazanov, D. B.

Gompers, Samuel (1850—1924) — fruntaș al mișcării sindicale americane. A fost unul dintre întemeietorii Federației americane a muncii (A.F.L.); din 1895 a fost președinte inamovibil al A.F.L. A promovat o politică de colaborare de clasă cu capitaliștii și a fost adversar al luptei revoluționare a clasei muncitoare. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. A avut o atitudine ostilă față de Revoluția Socialistă din Octombrie și față de Statul sovietic. — 74, 315.

Górter, Hermann (1864—1927) — social-democrat de stînga, poet și publicist olandez. În 1897 a aderat la social-democrați. În 1907 a fost unul dintre fondatorii ziarului „De Tribune“, organ al aripii de stînga a Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda. În anii războiului imperialist mondial a fost internaționalist, adept al stîngii zimmerwaldiene. În anii 1918—1921 a făcut parte din Partidul Comunist din Olanda și a participat la lucrările Internaționalei Comuniste; s-a situat pe o poziție ultrastîngistă, sectara. În 1921 a părăsit partidul comunist, iar după aceea s-a retras din viața politică activă. — 110, 268, 281.

Grave, Jean (1854—1939) — socialist mic-burghez francez, unul dintre teoreticienii anarhismului. Redactor al ziarelor anarhiste „Le Révolté“ și „La Révolte“; autor al unei serii de lucrări în care sînt expuse concepțiile anarhiste. La începutul secolului al XX-lea s-a situat pe poziții anarho-sindicaliste. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine; a fost colaborator al ziarului „La Bataille Syndicaliste“. — 244.

Greulich, Hermann (1842—1925) — unul dintre fondatorii Partidului social-democrat elvețian, liderul aripii lui de dreapta, publicist. În timpul războiului imperialist mondial a fost social-șovinist. — 106, 123.

Grimm, Robert (1881—1958) — unul dintre liderii Partidului social-democrat elvețian. În anii 1909—1918 a fost redactor-șef al ziarului „Berliner Tagwacht“ și secretar al Partidului social-democrat elvețian. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste; a fost președintele conferințelor de la Zimmerwald și Kienthal, președinte al Comisiei internaționale socialiste. — 48, 289.

Grunwald, M. — social-democrat austriac, oportunist. — 83, 304.

Gucikov, A. I. (1862—1936) — mare capitalist rus, organizator și lider al partidului octombrist. În timpul războiului imperialist mondial a fost președinte al Comitetului central pentru industria de război și membru al Comisiei speciale pentru problemele apărării. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost ministru de război și ministru al marinei în primul guvern provizoriu burghez. În august 1917 a participat la organizarea rebeliunii lui Kornilov. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat împotriva Puterii sovietice; emigrant alb. — 55.

Guesde, Jules (Basile, Mathieu) (1845—1922) — unul dintre organizatorii și conducătorii mișcării socialiste franceze și ai Internaționalei a II-a. De la începutul războiului imperialist mondial s-a situat pe pozițiile social-șovinismului și a intrat în guvernul burghez francez. — 21, 39, 40, 47, 104, 105, 121, 122, 469.

Gvozdev, K. A. (n. 1883) — menșevic-lichidator. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine, a fost

președinte al grupului muncitoresc din Comitetul central pentru industria de război. A prezidat prima adunare a delegaților care urmau să aleagă reprezentanți în comitetele pentru industria de război; după ce defensiștii au fost înfrinți la această adunare, a pregătit, împreună cu A. I. Gucikov, noi alegeri. După revoluția burgheză-democratică din februarie 1917 a fost membru al Comitetului executiv al Sovietului din Petrograd, subsecretar de stat, iar apoi ministru al muncii în guvernul provizoriu burghez. — 86, 281, 285, 456.

Gwinner, Arthur (1856—1931) — mare financiar german. Din 1894 pînă în 1919 a fost director al „Băncii germane“, apoi vicepreședinte al consiliului de supraveghere al uniunii bancare „Deutsche Bank“ și „Diskontogesellschaft“. — 375.

H

Haase, Hugo (1863—1919) — unul dintre liderii social-democrației germane, centrist. Din 1912 — președintele fracțiunii social-democrate din Reichstag. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. În 1917 a întemeiat, împreună cu Kautsky, Partidul social-democrat independent din Germania. Lenin îi califica pe Haase și pe alți lideri ai partidului „independenților“ germani drept „lachei, demagogi, lași, complici lipsiți de voință ai burgheziei și reformiști“ (Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1959, p. 548). În timpul revoluției din noiembrie 1918 din Germania, Haase a făcut parte din așa-numitul Consiliu al împuterniciților poporului, care a dus o politică de înăbușire a mișcării revoluționare. — 111, 461, 467, 469.

Haenisch, Konrad (1876—1925) — social-democrat, publicist german. În timpul războiului imperialist mondial — unul dintre ideologii social-șovinismului german; din octombrie 1915 a fost redactor al revistei „Die Glocke“, organul de presă al social-șovinistilor. În 1918—1921 — ministru al învățămîntului și cultelor în guvernul Prusiei. — 83, 304.

Havemeyer, John K. (1833—1922) — industriaș american, proprietarul celui mai mare trust din industria zahărului, acționar la o serie de companii feroviare și la alte companii. — 357.

Heine, Wolfgang (1861—1944) — om politic german, social-democrat de dreapta, de profesiune avocat. În timpul războiului imperialist mondial — social-șovinist. După revoluția din noiembrie 1918 din Germania, Heine a fost ministru de justiție, iar în 1919—1920 ministru al afacerilor interne al Prusiei. În 1920 s-a retras din viața politică. — 101, 111, 114.

Heinig, Kurt (1886—1956) — social-democrat german, economist și publicist. — 373.

Henderson, Arthur (1863—1935) — unul dintre liderii partidului laburist și ai mișcării sindicale engleze. În anii 1908—1910 și 1914—1917 — președinte al fracțiunii parlamentare laburiste. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine, a făcut parte din guvernul de coaliție al lui Asquith, iar apoi din cabinetul de război al lui Lloyd George. Ulterior a făcut parte, în repetate rânduri, din diferite guverne burgheze ale Angliei.

— 111

Heymann, Hans Gideon — economist burghez german. — 321, 352.

Hildebrand, Gerhard — economist german, publicist, a fost membru al Partidului social-democrat din Germania. În 1912 a fost exclus din partid pentru oportunism. — 409.

Hilferding, Rudolf (1877—1941) — unul dintre liderii oportuniști ai social-democrației germane și ai Internaționalei a II-a; teoretician al așa-numitului „austro-marxism”. Din 1907 până în 1915 a fost redactor al ziarului „Vorwärts”, organ central al Partidului social-democrat din Germania. În 1910 a publicat lucrarea „Capitalul financiar”, care a avut un anumit rol pozitiv în studierea capitalismului monopolist, dar care conține grave greșeli teoretice și teze oportuniste. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste, a apărat unitatea cu social-imperialiștii. După război a lansat teoria „capitalismului organizat”, devenind un apologet al capitalismului monopolist de stat. Din 1917 — lider al „Partidului social-democrat independent din Germania”, dușman declarat al Puterii sovietice și al dictaturii proletarietului. A făcut parte, în repetate rânduri, din guvernul burghez al Republicii de la Weimar. După instaurarea fascismului a emigrat în Franța. — 257, 315, 318, 321, 351, 357, 360, 388, 403, 417, 425.

Hill, David Jane (1850—1932) — istoric și diplomat american, autor al lucrării în trei volume „A History of Diplomacy in the International Development of Europe” („Istoria diplomației în dezvoltarea internațională a Europei”). — 424.

Hillquit, Maurice (1869—1933) — socialist american, la început a aderat la marxism, apoi a alunecat spre reformism și oportunism; de profesiune avocat. El este unul dintre fondatorii Partidului socialist din S.U.A. (1901), partid reformist; începând din 1904 a făcut parte din Biroul socialist internațional; a participat la lucrările congreselor Internaționalei a II-a; autor al unei serii de lucrări reformiste privind istoria socialismului. — 456, 460, 461.

Hindenburg, Paul (1847—1934) — militar și om de stat german, feldmareșal, reprezentant al elementelor reacționare și șoviniste ale imperialismului german. În anii războiului imperialist mondial — comandant al armatei germane pe Frontul de est; apoi șeful marului stat-major. După victoria Revoluției Socialiste din Octombrie a fost unul dintre organizatorii activi ai intervenției militare

împotriva Rusiei Sovietice. A participat la înăbușirea revoluției din noiembrie 1918 din Germania. În anii 1925—1934 a fost președintele Republicii de la Weimar. În 1933 l-a însărcinat pe Hitler să formeze guvernul, trecând astfel oficial întreaga putere în mâinile fasciștilor. — 83, 255, 274, 280.

Hobson, John Atkinson (1858—1940) — economist englez, reprezentant tipic al reformismului și pacifismului burghez, autor al unei serii de cărți, dintre care cele mai cunoscute sînt : „Problemele sărăciei“ (1891), „Evoluția capitalismului contemporan“ (1894), „Imperialismul“ (1902). În ultima perioadă a vieții sale, Hobson a trecut la proslăvirea fățișă a imperialismului și a propagat „teoria statului universal“. — 309, 315, 318, 381, 395, 396, 403, 404, 406, 407, 409, 413, 415, 422.

Höglund, Karl Zet Konstantin (1884—1956) — social-democrat suedez, lider al aripii de stînga a mișcării social-democrate, precum și al mișcării tineretului socialist din Suedia. În anii 1908—1918 a fost redactor al ziarului „Stormklockan“. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții internaționaliste. La Conferința socialistă de la Zimmerwald a aderat la stînga zimmerwaldiană. În 1916 a fost trimis în judecată pentru propagandă împotriva războiului. În 1917—1924 — unul dintre conducătorii Partidului Comunist din Suedia. În 1924 a fost exclus din partidul comunist pentru oportunism și pentru că s-a ridicat fățiș împotriva hotărîrilor Congresului al V-lea al Internaționalei Comuniste. În 1926 a intrat din nou în partidul social-democrat. — 460.

Hohenzollernii — dinastie de împărați germani (1871—1918). — 272.

Hrustalev-Nosar, G. S. (1877—1918) — avocat, menșevic. În 1905 a fost președinte al Sovietului de deputați ai muncitorilor din Petersburg, care se afla în mâinile menșevicilor. În 1906 a fost implicat în procesul membrilor Sovietului de deputați ai muncitorilor din Petersburg și deportat în Siberia, de unde a fugit peste graniță. A luat parte la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. A sprijinit ideea oportunistă a convocării unui „congres muncitoresc“. În perioada reacțiunii și a noului avînt revoluționar a fost lichidator, a colaborat la ziarul menșevic „Golos Soțial-Demokrata“. În 1909 s-a retras din partid și s-a apucat de operații financiare dubioase. În timpul războiului imperialist mondial s-a înapoiat în Rusia. După Revoluția Socialistă din Octombrie a desfășurat o intensă activitate contrarevoluționară în Ucraina, a sprijinit pe hatmanul Skoropadski și pe Petliura. În 1918 a fost împușcat. — 28.

Hübner, Otto — autorul și editorul anualelor geografico-statistice „Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde“. — 383.

Huysmans, Camille (n. 1871) — unul dintre cei mai vechi militanți ai mișcării muncitorești din Belgia ; profesor de filologie, zia-

rist. În anii 1904—1919 a fost secretar al Biroului socialist internațional al Internaționalei a II-a ; s-a situat pe poziții centriste. A fost ministru într-o serie de guverne belgiene. În anii 1946—1947 a fost prim-ministru. Din 1910, Huysmans este deputat în parlament ; în anii 1936—1939 și 1954—1959 a fost președinte al Camerei deputaților din Belgia. În ultimii ani, el se pronunță pentru stabilirea de contacte între partidele socialiste și P.C.U.S., pentru refacerea unității mișcării muncitorești internaționale. — 243, 277, 294, 296, 430, 454, 461, 466.

Hvostov, A. N. (1872—1918) — mare moșier, vestit prin manifestările sale pogromiste. Deputat în Duma a IV-a de stat, unul dintre liderii fracțiunii ei de dreapta. În anii 1915—1916 a fost ministru al afacerilor interne și comandant al corpului de jandarmi. — 80, 82, 84, 88, 254.

Hyndman, Henry Mayers (1842—1921) — socialist englez, reformist. În 1881 a fondat Federația democrată, care în 1884 a fost transformată în Federație social-democrată. A fost unul dintre liderii Partidului socialist britanic ; în 1916, după ce conferința de partid de la Salford l-a condamnat pentru poziția sa social-șovină, Hyndman s-a retras din partid. — 39, 66, 111, 113, 124, 128, 243, 315, 457, 459, 469.

I

Ilin, V. — vezi Lenin, V. I.

Ioghibes, Leo — vezi Tyzka, Jan.

Ionov (Koighen, F. M.) (1870—1923) — social-democrat ; unul dintre liderii Bundului. În timpul războiului imperialist mondial a făcut parte din aripa internaționalistă a Bundului. După Revoluția Socialistă din Octombrie a intrat în P.C. (b) din Rusia, a activat în Comitetul regional de partid Votskaia. — 90.

Iurkevici, L. (1885—1918) — naționalist burghez ucrainean, oportunist. Membru al C.C. al Partidului muncitoresc social-democrat din Ucraina. În 1913—1914 a colaborat activ la revista naționalistă de orientare menșevică „Dzvin“. În timpul războiului imperialist mondial a editat la Lausanne ziarul lunar „Borotba“, în care, sub steagul marxismului, se pronunța pentru constituirea unui partid social-democrat separat al muncitorilor ucraineni și combătea dreptul națiunilor la autodeterminare. Lenin l-a criticat cu asprime pe Iurkevici, calificându-l drept filistin naționalist, reprezentant al „celui mai josnic, mai obtuz și mai reacționar naționalism“ (Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 139). — 269, 449.

J

Jeidels, Otto — economist german. — 332, 333, 345, 347, 349, 350—351, 371, 374.

Jouhaux, Leon (1879—1954) — militant reformist al mișcării sindicale franceze și internaționale; unul dintre liderii de dreapta ai Internaționalei sindicale de la Amsterdam. V. I. Lenin l-a calificat drept „unul dintre cei mai mîrșavi social-trădători” (Opere, vol. 30, București, E.S.P.L.P. 1956, p. 344). În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții șovine. — 46, 243.

K

Kautsky, Karl (1854—1938) — unul dintre liderii social-democrației germane și ai Internaționalei a II-a; la început a fost marxist, dar mai târziu a devenit renegat al marxismului, ideolog al centrismului (kautskismului), una dintre cele mai periculoase și mai dăunătoare variante ale oportunismului. A fost redactor al revistei „Die Neue Zeit”, publicație teoretică a social-democrației germane.

A intrat în mișcarea socialistă în 1874. Concepțiile sale din acea vreme reprezentau un amestec de lassalleianism, neomalthusianism și anarhism. În 1881 a făcut cunoștință cu K. Marx și F. Engels și, sub influența lor, a trecut la marxism, dar încă din acea perioadă a manifestat șovăieli și oscilări spre oportunism, lucru pentru care K. Marx și F. Engels l-au criticat cu asprime. În ultimele două decenii ale secolului trecut, a scris o serie de lucrări în legătură cu unele probleme ale teoriei marxiste: „Doctrina economică a lui Karl Marx”, „Problema agrară” etc. care, cu toate greșelile ce le conțin, au jucat un rol pozitiv în propagarea marxismului. Mai târziu, în anii 1910—1911, Kautsky a trecut de la marxism la oportunism. În timpul primului război mondial, Kautsky s-a situat pe pozițiile centrismului, adică ale social-șovinismului camuflat sub paravanul unei frazeologii internaționaliste. Este autorul teoriei reacționare a „ultraimperialismului”. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Kautsky a luat în mod fățiș atitudine împotriva revoluției proletare și a dictaturii clasei muncitoare, împotriva Puterii sovietice.

În lucrările „Falimentul Internaționalei a II-a”, „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului”, „Statul și revoluția”, „Revoluția proletară și renegatul Kautsky” și în alte lucrări, V. I. Lenin a făcut o critică nimicitoare kautskismului. — 8, 10, 11, 15, 19, 20, 21, 23, 39, 40, 46, 48, 53—59, 64, 66—67, 92, 97, 98, 99, 104, 105, 106, 107—110, 111, 112, 113, 118, 120, 121, 122, 125—126, 127, 128—129, 130, 242, 243, 247, 256, 257, 258, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 281, 294, 295, 304, 306, 315, 318, 331, 394—397, 398, 400, 411, 416, 417, 418, 419, 421—422, 423, 424, 425, 426, 449, 454, 460, 461, 466, 467, 469.

Kerenski, A. F. (n. 1881) — socialist-revoluționar, deputat în Duma a IV-a de stat; a făcut parte un timp din grupul trudovicilor și a fost președintele lui. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe pozițiile defensismului. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost ministru, iar apoi prim-ministru în guvernul provizoriu și comandant suprem al forțelor armate. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat activ împotriva Puterii sovietice; în 1918 a fugit peste graniță. În prezent trăiește în S.U.A. și desfășoară o propagandă antisovietică. — 90.

Kestner, Fritz — economist german. — 330—331.

Koighen, F. M. — *vezi* Ionov.

Kolb, Wilhelm (1870—1918) — social-democrat german, ultra-oportunist și revizionist, redactor al publicației „Volksfreund“. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. — 84, 101, 111, 114, 117, 128, 129, 257—259.

Kolceak, A. V. (1873—1920) — amiral al flotei țariste, monarhist, unul dintre principalii conducători ai contrarevoluției ruse în anii 1918—1919, protejatul Antantei. În 1917 a fost comandantul flotei din Marea Neagră. După Revoluția Socialistă din Octombrie, cu sprijinul imperialiștilor din S.U.A. și din țările Antantei, s-a proclamat cîrmuitor suprem al Rusiei și a trecut în fruntea dictaturii militare burghezo-moșierești din Ural, Siberia și Extremul Orient. Loviturile date de Armata Roșie și creșterea mișcării partizanilor revoluționari au grăbit sfîrșitul dictaturii lui Kolceak. Luat prizonier, la 7 februarie 1920 el a fost împușcat în baza unei hotărîri a Comitetului revoluționar din Irkutsk. — 316.

Kollontai, A. M. (1872—1952) — revoluționară de profesie, a început să participe la mișcarea revoluționară în ultimul deceniu al secolului trecut. A luat parte la revoluția din 1905—1907. În anii 1906—1915 a activat în tabăra menșevicilor; din 1915 a devenit membră a partidului bolșevic. De la începutul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții revoluționare-internaționaliste. Din înșărcinarea lui V. I. Lenin a participat la organizarea elementelor de stînga, internaționaliste, din rîndurile social-democrației din țările scandinave și din America. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 s-a întors în Rusia și a fost aleasă în Comitetul executiv al Sovietului din Petrograd; a activat printre marinarii din flota baltică și printre soldații din garnizoana Petrograd. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost comisar al poporului pentru prevederile sociale, iar în 1920 a condus secția de femei din cadrul C.C. al P.C. (b) din Rusia. În timpul discuției cu privire la sindicate (1920—1921) a fost membră activă a grupului antipartinic al „opozității muncitorești“. În anii 1921—1922 a condus în cadrul Cominternului Secretariatul internațional pentru problemele femeilor. Începînd din 1923 a deținut funcții de răspundere în diplomatie. — 35, 288.

Kosovski, V. (Levinson, M. I.) (1870—1941) — unul dintre întemeietorii și liderii Bundului, membru al C.C. al acestuia. A fost redactor-șef al ziarului „Die Arbeiter Stimme“, organul central al Bundului. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții germanofile. Față de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă; după revoluție a emigrat și a activat în organizațiile Bundului din Polonia. În 1939 a plecat în S.U.A. — 21, 24—25, 90.

Kricevski, B. N. (1866—1918) — social-democrat, unul dintre liderii „economismului“. La începutul ultimului deceniu al secolului trecut a emigrat din țară. În ultimii ani ai aceluiași deceniu a devenit unul dintre conducătorii „Uniunii social-democraților ruși din străinătate“; în 1899 a fost redactor al revistei „Rabocee Delo“, organul „Uniunii“, în coloanele căruia a propagat concepțiile bernsteiniene. Curînd după Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a părăsit mișcarea social-democrată. — 57, 128.

Kropotkin, P. A. (1842—1921) — unul dintre principalii conducători și teoreticieni ai anarhismului. În 1872 a aderat, în străinătate, la grupul lui Bakunin. După ce s-a înapoiat în Rusia, a participat ca anarhist la mișcarea narodnică, fapt pentru care în 1874 a fost arestat și închis în fortăreața Petropavlovskaja. În 1876 a evadat și a fugit peste graniță, unde a desfășurat o luptă activă împotriva marxismului. În timpul războiului imperialist mondial a fost șovinist. Întorcîndu-se din emigrație în 1917, s-a menținut pe poziții burgheze, dar în 1920 a adresat o scrisoare către muncitorii din Europa în care recunoștea importanța istorică a Revoluției Socialiste din Octombrie și chema pe muncitori să împiedice intervenția militară împotriva Rusiei Sovietice. A scris o serie de lucrări științifice în domeniul geografiei și geologiei. — 20, 21, 244.

Krupp — familie de industriași care se află în fruntea marelui concern cu același nume din Germania — unul dintre principalele arsenale ale imperialismului german. Acest concern s-a dezvoltat dintr-o firmă mică, întemeiată în 1811 de Friedrich Krupp (1787—1826). Conducătorii lui au participat activ la pregătirea primului și a celui de-al doilea război mondial, de pe urma cărora au realizat profituri uriașe. Conform hotărîrilor din 1945 de la Ialta și Potsdam, uzinele de război ale concernului urmau să fie lichidate. În Germania occidentală aceste hotărîri n-au fost aduse la îndeplinire, și uzinele familiei Krupp continuă să producă armament pentru armata revanșardă a R. F. Germane. — 345, 421.

Kucin, G. D. — *vezi* Oranski, K.

L

Labriola, Arturo (n. 1873) — om politic italian, jurist și economist; unul dintre liderii mișcării socialiste din Italia. Autor al unei serii de lucrări în domeniul teoriei sindicalismului, în care în-

cerca să adapteze la marxism programul așa-numitului „sindicalism revoluționar”, „corectînd” marxismul. În perioada războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții șovine. În 1920—1921 a fost ministru al muncii în guvernul Giolitti. Din 1926 pînă în 1939 s-a aflat în emigrație; a luat atitudine împotriva fascismului. În anii 1948—1953 a fost senator. După semnarea, în 1949, de către guvernul italian a Pactului agresiv al Atlanticului de nord, Labriola a aderat la mișcarea partizanilor păcii. În 1950 a fost ales membru al Consiliului Mondial al Păcii. — 16, 18.

Lansburgh, Alfred (n. 1872) — economist burghez german, editorul revistei „Die Bank” (1908—1935), în care el își publica lucrările consacrate capitalului financiar. — 362, 406, 416, 419, 420, 421.

Larin, I. (Lurie, M. A.) (1882—1932) — social-democrat, menșevic. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar a fost unul dintre liderii lichidatorilor. În anii războiului imperialist mondial a aderat la centriști. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a condus grupul menșevicilor-internaționaliști. În august 1917 a fost primit în partidul bolșevic. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat în aparatul de stat și în diferite organizații economice. — 456.

Legien, Karl (1861—1920) — social-democrat de dreapta german, unul dintre liderii sindicatelor germane, revizionist. În 1890 a fost ales președinte al Comisiei generale a sindicatelor germane; în 1903 a fost secretar, iar în 1913 președinte al Secretariatului internațional al sindicatelor. Din 1893 pînă în 1920 (cu unele întreruperi) a fost deputat în Reichstag din partea social-democrației germane. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. — 74, 110, 111, 112, 113, 114, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 252.

Lenin, V. I. (Ulianov, V. I., Ilin, V., Lenin, N.) (1870—1924) — date biografice. — 31, 37, 41, 53—54, 92, 129, 147, 163, 241, 253, 288, 289, 302, 309—310, 311, 314, 449, 450, 464.

Lenin, N. — vezi Lenin, V. I.

Lench, Paul (1873—1926) — social-democrat german. În 1905—1913 — redactor al ziarului „Leipziger Volkszeitung”, organ al aripii de stînga a Partidului social-democrat german. La izbucnirea războiului imperialist mondial a trecut pe pozițiile social-șovinismului. — 83, 267, 304—305, 306.

Leroy-Beaulieu, Pierre-Paul (1843—1916) — economist și sociolog liberal francez, autorul unor lucrări îndreptate împotriva socialismului științific. — 55.

Letailleur, E. — vezi Lysis.

Levinson, M. I. — vezi Kosovski, V.

Levički, V. (Federbaum, V. O.) (n. 1883) — social-democrat, menșevic. În perioada reacțiunii și a noului avânt revoluționar a fost unul dintre liderii lichidatorismului; a redactat revista „Nașa Zarea”; a colaborat la „Golos Soțial-Demokrata”, „Vozrojdenie” și la alte publicații periodice de orientare menșevică-lichidatoristă. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe pozițiile social-șovinismului și a sprijinit grupul de extremă dreaptă al defensiștilor. — 22, 80, 304, 305, 306.

Levy, Herman (n. 1881) — economist burghez german, profesor la Universitatea din Heidelberg; începînd din 1921 — profesor la Școala tehnică superioară din Berlin. Este autorul mai multor lucrări consacrate capitalului financiar. — 322.

Liebknacht, Karl (1871—1919) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, fiul lui Wilhelm Liebknacht; de profesiune avocat.

În mișcarea socialistă a început să activeze în anii de studenție, a luptat activ împotriva oportunismului și a militarismului. În perioada revoluției ruse din 1905—1907 a îndemnat pe muncitorii germani să urmeze exemplul rușilor. În 1912 a fost ales deputat în Reichstag. În anii războiului imperialist mondial a luptat cu hotărîre împotriva sprijinirii guvernului „propriu” țări în războiul prădalnic. La 2 decembrie 1914 a fost singurul deputat din Reichstag care a votat împotriva alocării creditelor de război. A fost unul dintre întemeietorii și conducătorii grupului revoluționar „Uniunea Spartacus”. În 1916 a fost condamnat la muncă silnică. În timpul revoluției din noiembrie 1918 din Germania s-a aflat, împreună cu R. Luxemburg, în fruntea avangărzii revoluționare a muncitorilor germani. A fost redactor al ziarului „Die Rote Fahne”, unul dintre întemeietorii Partidului Comunist din Germania și conducătorii insurjecției muncitorilor berlinezi din ianuarie 1919. După înăbușirea insurecției a fost ucis în mod bestial de bandele lui Noske. Apreciind activitatea lui K. Liebknacht, Lenin scria: „Acest nume este... simbolul conducătorului devotat intereselor proletariatului, simbolul devotamentului față de revoluția socialistă... El simbolizează lupta neîmpăcată împotriva imperialismului, nu în vorbe, ci în fapte...” (Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1959, p. 433—434). — 20, 241, 244, 258, 298, 300, 302, 452, 458, 473.

Libman, F. (Gherș, P. L.) (n. 1882) — activist de seamă al Bundului. În 1911 a făcut parte din C.C. al Bundului, a aderat la lichidatori. În timpul războiului imperialist mondial a sprijinit politica anxionistă a țarismului; a locuit în Elveția. — 66, 269, 449.

Liefman, Robert (1874—1941) — economist burghez german, profesor universitar. Este autorul unei serii de lucrări în probleme economice și sociale. — 333, 335, 349, 351, 378.

Lincoln, Abraham (1809—1865) — eminent om de stat american, unul dintre liderii partidului republican, președinte al S.U.A.

(1861—1865); în cursul războiului civil din S.U.A., sub presiunea maselor populare, a înfăptuit o serie de transformări burghez-democratice importante, care marcau trecerea la metode revoluționare de ducere a războiului; în aprilie 1865 a fost ucis de un agent al sclavagiștilor. — 415.

Lipkin, F. A. — vezi Cerevanin, N.

Lloyd George, David (1863—1945) — om de stat și diplomat englez, lider al partidului liberal. Din 1890 — membru al parlamentului. În 1905—1908 ministru al comerțului, iar în 1908—1915 — ministru de finanțe. A jucat un rol important în stabilirea liniei politice a guvernului englez, orientată spre pregătirea războiului imperialist mondial. Prin lingușeli, minciuni și făgăduieli făcute muncitorilor a încercat să împiedice sau măcar să întîrzie crearea în Anglia a unui partid revoluționar al clasei muncitoare. V. I. Lenin scria că „Lloyd George slujește burghezia în mod admirabil și o slujește tocmai printre muncitori, promovează influența ei tocmai în rîndurile proletariatului, acolo unde este cel mai necesar și cel mai greu să-ți subordonezi moralicește masele” (Opere, vol. 23, București, E.S.P.L.P. 1957, p. 111—112). În anii 1916—1922, în calitate de prim-ministru, a reușit să consolideze pozițiile imperialismului englez în Orientul Apropiat și Mijlociu, precum și în Balcani. A reprimat cu cruzime mișcarea de eliberare națională din colonii și din țările dependente. După Revoluția Socialistă din Octombrie, a fost unul dintre inspiratorii și organizatorii intervenției armate și ai blocadei împotriva Statului sovietic. În 1922, după o serie de eșecuri politice, și-a dat demisia, continuînd însă să se bucure de o anumită influență politică pînă la sfîrșitul vieții. — 55, 111, 113, 125, 127, 459.

Longuet, Jean (1876—1938) — lider al Partidului socialist francez și al Internaționalei a II-a, publicist; fiul lui Charles Longuet și al lui Jenny Marx. A colaborat activ la presa socialistă franceză și internațională. În anii războiului imperialist mondial a condus minoritatea centristă-pacifistă a Partidului socialist francez. A fost unul dintre fondatorii (1916) și redactorii ziarului socialist „Le Populaire”. A condamnat intervenția militară străină împotriva Rusiei Sovietice. Din 1920 — unul dintre liderii aripii centriste a Partidului socialist francez. În deceniul al 4-lea s-a pronunțat pentru unitate de acțiune între socialiști și comuniști împotriva fascismului, a făcut parte din organizațiile internaționale de luptă împotriva fascismului și războiului. — 242, 243, 276, 295, 454, 461, 467.

Lurie, M. A. — vezi Larin, I.

Luxemburg, Rosa (1871—1919) — militantă de seamă a mișcării muncitorești internaționale, unul dintre liderii aripii stîngi a Internaționalei a II-a. A intrat în mișcarea revoluționară în a doua jumătate a deceniului al 9-lea al secolului trecut. A fost unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat din Polonia;

a luptat împotriva naționalismului din rîndurile mișcării muncitorești poloneze. Începînd din 1897 a participat în mod activ la mișcarea social-democrată germană, a combătut bernsteinismul și millerandismul. A luat parte la prima revoluție rusă (la Varșovia). În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar, Luxemburg a avut o atitudine împăciuitoare față de lichidatori.

De la începutul războiului imperialist mondial s-a situat pe o poziție internaționalistă. A fost unul dintre inițiatorii creării în Germania a grupului „International“, care ulterior și-a schimbat denumirea în „Spartacus“, iar mai tîrziu în „Uniunea Spartacus“. După revoluția din noiembrie 1918 din Germania a participat la Congresul de constituire a Partidului Comunist din Germania, congres la care a avut un rol conducător. În ianuarie 1919 a fost arestată și asasinată din ordinul guvernului Scheidemann. Lenin, care o aprecia foarte mult pe Rosa Luxemburg, a criticat în repetate rînduri greșelile ei, ajutînd-o astfel să adopte o poziție justă. — 449.

Lysis [Letailleur, Eugène] — economist burghez francez, autorul unui șir de lucrări în probleme financiare și politice. — 359.

M

MacDonald, James Ramsay (1866—1937) — om politic englez, unul dintre fondatorii și liderii Partidului muncitoresc independent și Partidului laburist. A promovat o politică ultraoportunistă. A propagat teoria reacționară a colaborării între clase și a integrării treptate a capitalismului în socialism. La începutul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții pacifiste, iar apoi a pășit pe calea sprijinirii fățișe a burgheziei imperialiste. În anii 1918—1920 a încercat să împiedice lupta muncitorilor englezi care s-au ridicat împotriva intervenției antisovietice; a promovat o politică de scindare a clasei muncitoare. În 1924 și 1929—1931 a deținut postul de prim-ministru. Guvernul laburist MacDonald a reprimat cu cruzime mișcarea de eliberare națională din coloniile engleze și a promovat o politică antimuncitorească. În anii 1931—1935, MacDonald s-a aflat în fruntea așa-numitului „guvern național“, a cărui politică stabilea conservatorii. — 314.

Mankov, I. N. (n. 1881) — menșevic-lichidator, deputat în Duma a IV-a de stat din partea guberniei Irkutsk; de profesiune funcționar de birou. În Dumă a făcut parte din fracțiunea social-democrată. În anii primului război mondial a fost social-șovinist; în 1915, contrar hotărîrii fracțiunii, a votat în Dumă pentru bugetul de război, fapt pentru care a fost exclus din fracțiune. — 90.

Markov, N. E. (n. 1876) — mare moșier, om politic reacționar al Rusiei țariste, unul dintre conducătorii organizațiilor ultrareacționare-pogromiste „Uniunea poporului rus“ și „Oastea arhanghelului Mihail“. Deputat în Duma a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Kursk. În Dumă a fost unul dintre liderii extremiștilor

de dreapta. După Revoluția Socialistă din Octombrie — emigrant alb. — 50, 82, 147.

Martinov, A. (Piker A. S., A. M.) (1865—1935) — unul dintre liderii „economistilor”, militant de seamă al menșevismului; mai târziu a devenit membru al partidului comunist. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar a fost lichidator; a făcut parte din redacția organului de presă al lichidatorilor, ziarul „Golos Soțial-Demokrata”. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste, iar după revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 s-a manifestat ca menșevic-internaționalist. După Revoluția Socialistă din Octombrie a rupt cu menșevismul. În 1923, la Congresul al XII-lea al P.C. (b) din Rusia, a fost primit în partid; a lucrat la Institutul K. Marx și F. Engels; începînd din 1924 a făcut parte din redacția revistei „Internaționala Comunistă”. — 57, 89, 90, 128.

Martov, L. (Federbaum, I. O.) (1873—1923) — unul dintre liderii menșevismului. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar a fost lichidator, redactor al ziarului „Golos Soțial-Demokrata”; a luat parte la conferința antipartinică a lichidatorilor din august (1912). În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 s-a situat în fruntea grupului menșevicilor-internaționaliști. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luat atitudine împotriva Puterii sovietice. În 1920 a emigrat în Germania, unde a editat la Berlin revista menșevică contrarevoluționară „Soțialisticeskii Vestnik”. — 53—59, 90, 91, 92, 93, 94, 242, 251, 276, 281, 295, 413, 430, 456, 457, 461, 467.

Maslov, P. P. (1867—1946) — economist, social-democrat, autor al unei serii de scrieri în problema agrară, în care a încercat să revizuiască marxismul. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la menșevici; a susținut programul lor de municipalizare a pămîntului. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar s-a situat pe poziții lichidatoriste, iar în perioada războiului imperialist mondial s-a manifestat ca social-șovinist. După Revoluția Socialistă din Octombrie s-a retras din viața politică și a dus o activitate pedagogică și științifică. În 1929 a fost ales membru titular al Academiei de Științe a U.R.S.S. — 80, 383, 413.

Marx, Karl (1818—1883) — întemeietor al comunismului științific, gînditor genial, conducător și învățător al proletariatului internațional (vezi articolul lui V. I. Lenin „Karl Marx (Scurtă schiță biografică și expunere a marxismului)”, Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ediția a doua, p. 43—92). — 44, 46, 65, 69, 70, 75, 77—78, 83, 126, 142, 184, 185, 264, 266, 267, 270, 279, 323—324, 340, 411, 432, 441, 445, 450.

Merrheim, Alphonse (1881—1925) — lider sindical francez, sindicalist; din 1905 — unul dintre liderii federației metalurgiști-

lor și ai Confederației Generale a Muncii din Franța. La începutul primului război mondial a fost unul dintre conducătorii aripii de stînga a mișcării sindicaliste în Franța, care s-a ridicat împotriva social-șovinismului și a războiului imperialist; a participat la Conferința de la Zimmerwald, ulterior a aderat la dreapta zimmerwaldiană. Șovăielile pe care le manifesta Merrheim încă de pe atunci și teama de a rupe definitiv cu social-șoviniștii l-au dus la sfîrșitul anului 1916 pe poziții centrist-pacifiste, iar la începutul anului 1918 pe pozițiile social-șovinismului și reformismului fățiș. — 2, 238.

Michels, Roberto (1876—1936) — economist și sociolog burghez italian, profesor universitar, autor al unor lucrări de istorie a economiei politice și a sociologiei. — 14, 15, 18.

Millerand, Alexandre-Etienne (1859—1943) — om politic francez; în penultimul deceniu al secolului trecut a fost radical mic-burghez; în deceniul următor a aderat la socialiști și s-a situat în fruntea curentului oportunist din mișcarea socialistă franceză. În 1899 a intrat în guvernul burghez reacționar prezidat de Waldeck-Rousseau, în cadrul căruia a colaborat cu generalul Galliffet, călău al Comunei din Paris. V. I. Lenin a demascat millerandismul, calificîndu-l ca o trădare a intereselor proletariatului, ca o expresie practică a revizionismului, și a dezvăluit rădăcinile lui sociale. În anii 1909—1910, 1912—1913 și 1914—1915 a ocupat diferite posturi ministeriale. — 47, 108, 315.

Miliukov, P. N. (1859—1943) — lider al partidului cadet, ideolog de vază al burgheziei imperialiste ruse, istoric și publicist. În octombrie 1905 a fost unul dintre întemeietorii partidului cadet, apoi președinte al Comitetului Central al acestui partid și redactor al ziarului „Reci”, organul central al cadeților. Deputat în Duma a III-a și Duma a IV-a de stat. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 — ministru de externe în primul guvern provizoriu burghez; a promovat o politică de continuare a războiului imperialist „pînă la victoria finală”. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre organizatorii intervenției militare străine împotriva Rusiei Sovietice și un militant activ al emigrației albe. — 35, 46, 241, 243, 458.

Monitor — pseudonim sub care un social-democrat oportunist german a publicat în aprilie 1915 un articol în ziarul conservator „Preussische Jahrbücher”. Autorul articolului elogia pe față și recomanda să fie menținut, ca avantajos pentru oportuniști și burghezie caracterul centrist al partidelor social-democrate, care permitea oportuniștilor să camufleze cu fraze „de stînga” politica de colaborare de clasă cu burghezia. — 108, 110, 124, 125.

Morgan, John Pierpont (1867—1943) — miliardar american, conducătorul uneia dintre cele mai mari case de bancă din S.U.A., întemeiată pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Casa de bancă Morgan

se află în fruntea cercurilor celor mai reacționare și agresive ale capitalului financiar american, care stabilesc politica imperialistă a S.U.A. — 343.

Morris, Henry C. (n. 1868) — istoric american, autor al unei serii de lucrări de istorie și economic. — 381.

Muranov, M. K. (1873—1959) — bolșevic, de profesie muncitor lăcătuș. Membru al P.M.S.D.R. din 1904; a dus muncă de partid la Harkov. Deputat în Duma a IV-a de stat din partea muncitorilor din gubernia Harkov, a făcut parte din fracțiunea bolșevică din Dumă; paralel cu activitatea depusă în Dumă, a desfășurat o intensă activitate revoluționară în afara Dumei, a colaborat la ziarul bolșevic „Pravda”. Pentru activitatea sa revoluționară, în noiembrie 1914 a fost arestat împreună cu ceilalți deputați bolșevici, iar în 1915 a fost deportat în ținutul Turuhansk. În anii 1917—1923 a lucrat în cadrul aparatului C.C. al P.C. (b) din Rusia; la congresele al VI-lea, al VIII-lea și al IX-lea ale partidului a fost ales în Comitetul Central. Din 1922 pînă în 1934 a fost membru al Comisiei Centrale de Control a P.C. (b) al U.R.S.S. — 55, 96, 127, 254.

N

Nahimson, M. I. (Spectator) (n. 1880) — economist și publicist. Din 1899 pînă în 1921 a fost bundist. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. În 1935 a lucrat la Moscova, la Institutul agrar internațional și la Academia comunistă. Este autorul unei serii de lucrări în probleme de economie mondială. — 417, 418, 421.

Napoleon al III-lea (Bonaparte, Ludovic) (1808—1873) — împărat al Franței din 1852 pînă în 1870; nepotul lui Napoleon I. După înfrîngerea revoluției din 1848, a fost ales președinte al Republicii Franceze; în noaptea de 1 spre 2 decembrie 1851 a săvîrșit o lovitură de stat. Caracterizarea lui Napoleon al III-lea a fost făcută de K. Marx în lucrarea „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217). — 77, 277, 278.

Naumann, Friedrich (1860—1919) — om politic reacționar german, publicist, unul dintre creatorii teoriei „socialismului național”; a propagat ideea împăcării oamenilor muncii cu orînduirea existentă și a fost adeptul unei autorități imperiale puternice. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții imperialiste, a formulat ideea creării unei „Europe centrale”, sub egida Germaniei, propagînd de fapt o politică de cotopire a țărilor din Europa centrală. — 55, 113, 127.

Neymarck, Alfred — economist și statistician burghez francez. — 364, 416.

Nicolaie al II-lea (Romanov) (1868—1918) — ultimul împărat al Rusiei, a domnit din 1894 până la revoluția burghezo-democratică din februarie 1917. A fost executat la 17 iulie 1918, la Ekaterinburg (Sverdlovsk), în urma unei hotărâri a Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților din regiunea Ural. — 82, 255.

Noske, Gustav (1868—1946) — unul dintre liderii oportuniști ai Partidului social-democrat din Germania. Cu mult înainte de războiul imperialist mondial a luat apărarea militarismului. În timpul războiului s-a situat pe poziții social-șovine. În 1918, în timpul revoluției din noiembrie din Germania, a fost unul dintre conducătorii acțiunii de înăbușire a mișcării revoluționare a marinarilor din Kiel. În 1919—1920 a fost ministru de război; a organizat represiunile împotriva muncitorilor din Berlin și a pus la cale asasinarea lui K. Liebknecht și R. Luxemburg, ceea ce i-a atras porecla de „câine sîngeros“. Mai târziu a fost președinte al provinciei prusiene Hanovra. În perioada dictaturii fasciste, guvernul hitlerist i-a acordat o pensie de stat.

V. I. Lenin spunea despre Noske că este un „social-trădător“, un „călău dintre cei mai dezgustători ieșiți din rîndurile muncitorilor și trecuți în slujba monarhiei și a burgheziei contrarevoluționare“ (Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1959, p. 293). — 316.

O

Oranski, K. (Kucin, G. D.) — menșevic-lichidator, a colaborat la revistele lichidatoriste „Delo Jizni“, „Nașa Zarea“ etc. — 87.

Ornatski — vezi Cicerin, G. V.

Owens, Michael Joseph (1859—1923) — de naționalitate americană, inventatorul mașinii pentru fabricarea sticlelor, ulterior industriaș în această ramură. — 403.

P

Paish, George (1867—1957) — economist și statistician burghez englez, pacifist. A fost colaborator al redacției ziarului conservator englez „The Statist“ (1881—1900) și unul dintre redactorii lui (1900—1916). Între anii 1914 și 1916 — consilier al trezoreriei Angliei pentru problemele financiare și economice. A fost președinte și membru al câtorva societăți științifice de economie și statistică. Autor al unei serii de lucrări de economie și politică mondială. — 370.

Pannkeock, Anthony (1873—1960) — social-democrat olandez. În 1907 a fost unul dintre fondatorii ziarului „De Tribune“, organ al aripii de stînga a Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții

internaționaliste, a participat la editarea revistei „Vorbote”, organul teoretic al stîngii zimmerwaldiene. În 1918—1921 a fost membru al Partidului Comunist din Olanda și a participat la lucrările Internaționalei Comuniste. S-a situat pe o poziție ultrastîngistă, sectară. V. I. Lenin, în lucrarea sa „Stîngismul — boala copilăriei comunismului”, a supus unei critici aspre concepțiile lui Pannekoek și ale celorlalți „ultrastîngiști”. În 1921 Pannekoek s-a retras din partidul comunist și curînd după aceea s-a retras din viața politică activă. — 110.

Parabellum — vezi Radek, K. B.

Parvus (*Ghelfand, A. L.*) (1869—1924) — menșevic; în ultimii ani ai secolului trecut și în primii ani ai secolului nostru a activat în rîndurile Partidului social-democrat din Germania, făcînd parte din aripa lui stîngă. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la menșevici. Parvus a emis teoria antimarxistă a „revoluției permanente”, pe care Troțki a transformat-o ulterior într-o armă de luptă împotriva leninismului. Mai tîrziu s-a îndepărtat de social-democrație; în timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine, a fost agent al imperialismului german, s-a îndeleșnicit cu speculații în stil mare și s-a îmbogățit din furnituri de război. În 1915 a scos revista „Die Glocke”. — 66, 84, 269, 304, 442.

Peatakov, G. L. (1890—1937) — membru al partidului bolșevic din 1910. A dus muncă de partid în Ucraina și în străinătate. În 1915—1917 s-a ridicat împotriva lui V. I. Lenin în problema dreptului națiunilor la autodeterminare. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost președinte al Comitetului P.M.S.D.R. (b) din Kiev, s-a pronunțat împotriva orientării spre revoluția socialistă și împotriva Tezelor din aprilie ale lui V. I. Lenin. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost în fruntea „comuniștilor de stînga” din Ucraina, a făcut parte din guvernul sovietic al Ucrainei. Începînd din 1920 a deținut diverse funcții în aparatul economic și de stat: vicepreședinte al Comisiei de stat a planificării și al Consiliului superior al economiei naționale, reprezentant comercial în Franța, președinte al Consiliului de conducere al Băncii de Stat a U.R.S.S., locuitor al comisariatului poporului pentru industria grea. În timpul discuției din 1920—1921 cu privire la sindicate a fost adept al platformei lui Troțki. În 1927, printr-o hotărîre a Congresului al XV-lea al P.C. (b) al U.R.S.S. a fost exclus din partid, ca militant activ al opoziției troțkiste. În 1928 a fost reprimat în partid, iar în 1936 a fost din nou exclus pentru activitate antipartinică. — 288.

Pernerstorfer, Engelbert (1850—1918) — social-democrat austriac, de profesiune învățător. În 1896 a aderat la aripa oportunistă de dreapta a partidului social-democrat, iar din 1897 a fost membru al C.C. al partidului. A participat la aproape toate congresele Inter-

naționalei a II-a. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții ultrașovine. — 456, 460. •

Petrova — vezi Armand, I. F.

Petrovski, G. I. (1878—1958) — unul dintre cei mai vechi participanți la mișcarea muncitorească revoluționară, bolșevic, ulterior eminent activist de partid și de stat. Membru de partid din 1897. În timpul primei revoluții ruse — unul dintre conducătorii mișcării muncitorești din Ekaterinoslav (azi Dnepropetrovsk). Deputat în Duma a IV-a de stat din partea muncitorilor guberniei Ekaterinoslav, a făcut parte din fracțiunea bolșevică din Dumă. În noiembrie 1914 a fost arestat împreună cu ceilalți deputați bolșevici și deportat, în 1915, în ținutul Turuhansk. În timp ce se afla în deportare și-a continuat activitatea revoluționară. A participat activ la Revoluția Socialistă din Octombrie. În anii 1917—1919 a fost comisar al poporului pentru afacerile interne al R.S.F.S.R., din 1919 pînă în 1938 a fost președintele C.E.C. al Ucrainei; după înființarea U.R.S.S. — vicepreședinte al C.E.C. al U.R.S.S.; în anii 1938—1940 — vicepreședinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. În anii 1926—1939 a fost membru supleant în Biroul Politic al C.C. al P.C. (b). Începînd din anul 1940 — director adjunct al Muzeului unional al Revoluției. — 2, 238.

Piker, A. S. — vezi Martînov, A.

Platten, Friedrich (Fritz) (1883—1942) — comunist elvețian, revoluționar de profesie, unul dintre organizatorii Partidului Comunist din Elveția. În mișcarea social-democrată a activat începînd din 1904. În 1906—1907 a desfășurat activitate revoluționară la Riga. În anii 1912—1918 a fost secretar al Partidului social-democrat din Elveția. În timpul războiului imperialist mondial a participat la conferințele de la Zimmerwald și Kienthal, a făcut parte din stînga zimmerwaldiană. În aprilie 1917 a fost principalul organizator al călătoriei lui V. I. Lenin din Elveția în Rusia. În 1919 a luat parte la organizarea Internaționalei a III-a, Comuniste; a fost membru în prezidiul primului congres și membru în Biroul Internaționalei Comuniste. A colaborat la revista „Internaționala Comunistă”. În 1921—1923 a fost secretar al Partidului Comunist din Elveția. În 1923 a plecat în U.R.S.S., unde a condus comuna agricolă a muncitorilor elvețieni, iar apoi a lucrat la Institutul agrar internațional și la Institutul pedagogic de limbi străine din Moscova. — 36..

Plehanov, G. V. (1856—1918) — militant de seamă al mișcării muncitorești ruse și internaționale, primul propagator al marxismului în Rusia. În 1883 a creat la Geneva prima organizație marxistă rusă, grupul „Eliberarea muncii”. Plehanov a luptat împotriva narodnicismului și a combătut revizionismul din mișcarea muncitorească internațională. La începutul primului deceniu al secolului nostru a făcut parte din redacția ziarului „Iskra” și a revistei „Zarea”. •

În anii 1883—1903 Plehanov a scris o serie de lucrări care au avut un rol important în apărarea și propagarea concepției materialiste despre lume: „Socialismul și lupta politică“, „Divergențele noastre“, „Contribuții la dezvoltarea concepției moniste asupra istoriei“, „Contribuții la istoria materialismului“, „Rolul personalității în istorie“ și altele. Dar încă de pe atunci au început să se manifeste la Plehanov greșeli serioase care au constituit germele concepțiilor sale menșevice de mai târziu.

După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., Plehanov s-a situat pe o poziție împăciuitoare față de oportunism, iar mai târziu s-a alăturat menșevicilor. În perioada revoluției din 1905—1907 s-a situat în toate problemele fundamentale pe poziții menșevice. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar, Plehanov a luat atitudine împotriva revizuirii marxismului de către machiști și împotriva lichidatorismului, situându-se în fruntea grupului menșevicilor-partiți. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. Întors în Rusia după revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, Plehanov s-a situat în fruntea grupului „Edinstvo“, grup de extremă dreaptă al menșevicilor-defensiști, și a militat activ împotriva bolșevicilor, împotriva revoluției socialiste, considerând că în Rusia nu s-au coapt condițiile pentru trecerea la socialism. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine negativă, dar nu a participat la lupta împotriva Puterii sovietice.

Dând o înaltă prețuire lucrărilor filozofice ale lui Plehanov și rolului său în răspândirea marxismului în Rusia, V. I. Lenin îl critica în același timp cu asprime pentru abaterile de la marxism și pentru gravele lui greșeli în activitatea politică. — 10, 11, 16, 18, 20, 21, 22, 39, 40, 41, 45, 51, 66, 67, 77, 78, 79, 80, 84, 90, 105, 115, 122, 124, 129, 247 257—258, 276, 278—279, 281, 442, 454, 462, 469.

Potresov, A. N. (1869—1934) — unul dintre liderii menșevismului. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar s-a manifestat ca ideolog al lichidatorismului; a avut un rol important în conducerea revistelor menșevice „Vozrojdenie“, „Nașa Zarea“ și a altor organe ale menșevicilor-lichidatori. În timpul războiului imperialist mondial a fost social-șovinist. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat; în străinătate a colaborat la „Dni“, săptămânalul lui Kerenski, în coloanele cărui s-a dat la atacuri împotriva Rusiei Sovietice. — 19, 21, 80, 281, 304, 305, 306, 383, 413.

Poves, I. S. — vezi Astrov.

Pressemanne, Adrien (n. 1879) — socialist francez. În 1912 a fost reprezentant permanent al Partidului socialist francez în Biroul socialist internațional. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. — 276, 295, 461, 467.

Purișkevici, V. M. (1870—1920) — mare moșier, reacționar și pogromist inveterat, monarhist. A fost unul dintre inițiatorii creării

organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus“ ; în 1907 a ieșit din această uniune și a creat o nouă organizație contrarevoluționară monarhistă — „Oastea arhanghelului Mihail“ ; deputat în Dumele a II-a, a III-a și a IV-a de stat ; a devenit faimos prin discursurile antisemite și pogromiste rostite în Dumă. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat activ împotriva Puterii sovietice. — 17, 96.

R

Radek, K. B. (Parabellum) (1885—1939) — începînd din primul deceniu al secolului al XX-lea a participat la mișcarea social-democrată din Galiția, Polonia și Germania ; a colaborat la publicațiile social-democraților de stînga germani. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții internaționaliste, manifestînd însă șovăieli în direcția centrismului ; a adoptat o poziție greșită în problema dreptului națiunilor la autodeterminare. În partidul bolșevic a intrat în 1917. În perioada discutării păcii de la Brest s-a situat pe pozițiile „comuniștilor de stînga“. Din 1923 a fost un participant activ al opoziției troțkiste, fapt pentru care în 1927 Congresul al XV-lea al P.C. (b) al U.R.S.S. l-a exclus din partid. În 1930 a fost reprimat, iar în 1936 a fost din nou exclus din partid pentru activitate antipartinică. — 60, 63, 65—68, 283, 288—289.

Reazanov (Goldendab, D. B., Bukvoed) (1870—1938) — a intrat în mișcarea social-democrată în ultimul deceniu al secolului trecut. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste, a colaborat la ziarele menșevice „Golos“ și „Nașe Slovo“. La Congresul al VI-lea al partidului (1917) a fost primit, împreună cu „interraioniștii“, în rîndurile P.M.S.D. (b) din Rusia. După Revoluția Socialistă din Octombrie a activat în mișcarea sindicală, a fost unul dintre organizatorii Institutului K. Marx și F. Engels și director al acestui institut pînă în 1931. La începutul anului 1918 a ieșit în mod temporar din rîndurile partidului, nefiind de acord cu hotărîrea adoptată în problema păcii de la Brest ; în timpul discuției cu privire la sindicate (1920—1921) s-a situat pe o poziție antipartinică, ceea ce a dus la înlăturarea lui din munca în cadrul sindicatelor. În februarie 1931 a fost exclus din rîndurile P.C. (b) al U.R.S.S. pentru sprijinul dat menșevicilor în activitatea lor contrarevoluționară. — 460.

Renaudel, Pierre (1871—1935) — unul dintre liderii Partidului socialist francez. Redactor al ziarelor : „Le Peuple“ (1902—1914) și „L'Humanité“ (1914—1920) ; membru al Camerei deputaților (1914—1919, 1924). În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine, camuflîndu-și șovinismul prin fraze pacifiste. În 1927 s-a retras de la conducerea partidului socialist, iar în 1933 a fost exclus din partid. Mai tîrziu a organizat un mic grup neosocialist. — 101, 111, 125, 243, 469.

Renner, Karl (1870—1950) — om politic austriac, lider și teoretician al social-democraților de dreapta din Austria. Unul dintre ideologii așa-zisului „austro-marxism” și autorii teoriei burghezo-naționaliste a „autonomiei cultural-naționale”. În perioada războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. În 1919—1920 a fost cancelarul Austriei, iar în 1945—1950 — președintele ei. — 264.

Rhodes, Cecile John (1853—1902) — om de stat și om politic reacționar englez, promotor activ al politicii colonialiste engleze și propovăduitor al expansiunii imperialiste; el poartă principala vină pentru izbucnirea războiului anglo-bur. În 1890—1896 a fost prim-ministru al Coloniei Capului; a organizat acapararea de către englezi a vastului teritoriu sud-african care azi îi poartă numele — Rhodesia. — 382, 383, 388—389.

Riesser, Jakob (1853—1932) — economist german, specialist în probleme bancare. În perioada 1888—1905 a fost director al Băncii din Darmstadt. În 1901 a înființat „Uniunea centrală a băncilor germane”, iar în 1909 — „Uniunea hanseatică”, și a fost multă vreme președintele acestor societăți. Începând din 1905 a editat revista „Bank-Archiv”. În anii 1916—1828 a fost deputat în Reichstag. Este autorul unei serii de lucrări în care s-a manifestat ca apologet al imperialismului și al capitalului financiar. — 336, 337, 338, 343, 351, 425, 431.

Rockefeller, John Davison (1839—1937) — întemeietorul unei dinastii financiare, regele petrolului din S.U.A. În 1870 a creat marele trust petrolier „Standard Oil”. Familia Rockefeller este proprietara uneia dintre cele mai mari bănci comerciale din S.U.A. — „Chase National Bank”; în afară de aceasta, un reprezentant al familiei Rockefeller este unul dintre conducătorii unei alte mari bănci din S.U.A. — „National City Bank of New York”. Familia Rockefeller joacă un rol important în stabilirea politicii externe și interne a S.U.A. — 343.

Roland-Holst, Henriette (1869—1952) — socialistă olandeză, scriitoare. A activat pe linia organizării asociațiilor de femei, a aderat la aripa stângă a social-democraților olandezi, care, începând din 1907, s-au grupat în jurul ziarului „De Tribune”. La începutul războiului imperialist mondial s-a situat pe o poziție centristă, iar după aceea a trecut alături de internaționaliști, a participat la editarea revistei „Vorbote”, organul teoretic al stângii zimmerwaldiene. În anii 1918—1927 a făcut parte din Partidul Comunist din Olanda și a participat la lucrările Internaționalei Comuniste. În 1927 s-a retras din partidul comunist; ulterior a alunecat pe pozițiile socialismului creștin. — 454.

Rotștein, F. A. (1871—1953) — social-democrat, ulterior diplomat sovietic, istoric. În 1890 a fost nevoit să emigreze din Rusia. Stabilindu-se în Anglia, a intrat în Federația social-democrată en-

gleză, unde a aderat la aripa de stînga. În 1901 a intrat în P.M.S.D.R. A colaborat la presa socialistă din Rusia și din străinătate. În timpul războiului imperialist mondial a avut un timp o poziție centristă în problema rupturii cu social-șoviniștii. În 1918—1920 a fost unul dintre conducătorii mișcării de masă care a avut loc în Anglia sub lozinca „Jos mâinile de pe Rusia!”; a luat parte la crearea Partidului Comunist al Marii Britanii. În 1920 s-a întors în patrie. În 1921—1922 a fost reprezentant plenipotențiar în Iran, iar în 1923—1930 membru al colegiului Comisariatului poporului pentru afacerile externe. A luat parte activă la organizarea învățămîntului superior din U.R.S.S. și la dezvoltarea științei sovietice, a fost director al Institutului de economie mondială și politică mondială. Din 1939 — academician. Este autorul unei serii de lucrări referitoare la istoria imperialismului. — 302.

Rubanovici, I. A. (1860—1920) — unul dintre liderii socialiștilor-revoluționari. A reprezentat partidul socialiștilor-revoluționari la congresele socialiste internaționale de la Amsterdam (1904) și Stuttgart (1907). A fost membru al Biroului socialist internațional. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. După Revoluția Socialistă din Octombrie s-a manifestat ca adversar al Puterii sovietice. — 42, 272.

Rühle, Otto (n. 1874) — social-democrat german de stînga, publicist și pedagog. Din 1912 — deputat în Reichstag. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții internaționaliste; în Reichstag a votat împotriva creditelor de război. În 1919 a intrat în Partidul comunist din Germania, unde a aderat la grupul opoziției de stînga. După sciziunea din rîndurile comuniștilor germani, la începutul anului 1920 a luat parte la constituirea Partidului muncitoresc comunist din Germania. Ulterior a fost exclus din acest partid și a revenit în Partidul social-democrat, unde nu s-a mai bucurat însă de influența politică din trecut. — 241—242, 244, 300, 302, 452, 455, 458, 473.

Russel, Charles Edward (1860—1941) — socialist, ziarist și publicist american, unul dintre redactorii revistei „New York American”. A militat pentru participarea S.U.A. la războiul imperialist din 1914—1918. — 303, 456, 460.

S

Safarov, G. I. (1891—1942) — membru al P.M.S.D.R. din 1908. A dus muncă de partid la Petersburg și în străinătate. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost membru al Comitetului din Petersburg al P.M.S.D. (b) din Rusia. După Revoluția Socialistă din Octombrie a activat pe linie de partid și în aparatul de stat. În perioada discutării păcii de la Brest — „comunist de stînga”. La congresul al XIV-lea al P.C. (b) al U.R.S.S. a aderat la „noua opoziție”, iar apoi a făcut parte din blocul troțkist-zinovievist. În

1927, printr-o hotărîre a Congresului al XV-lea al P.C. (b) al U.R.S.S., a fost exclus din partid ca militant activ al opoziției troțkiste. În 1928 a fost reprimat în partid, iar în 1934 a fost din nou exclus pentru activitate antipartinică. — 241, 288.

Saint-Simon, Henri-Claude (1760—1825) — mare socialist-utopist francez ; a criticat orînduirea capitalistă și a formulat un program de înlocuire a ei printr-o societate bazată pe principiul asociației. Saint-Simon considera că în noua societate toți oamenii trebuie să muncească și că rolul fiecăruia trebuie să corespundă rezultatelor obținute în muncă. El a emis ideea unei colaborări între industrie și știință, a unei producții centralizate și planificate. Dar la Saint-Simon, după cum scria Engels, „orientarea burgheză și-a mai păstrat o oarecare pondere alături de orientarea proletară“ („Anti-Dühring“, București, E.S.P.L.P. 1955, ed. a III-a, p. 26). El lăsa neatinsă proprietatea privată și dobînda la capital și avea o atitudine negativă față de lupta politică și de revoluție, întrucît nu înțelegea misiunea istorică a proletariatului și credea că contradicțiile de clasă vor fi lichidate prin reforme înfăptuite de guvern și prin educarea morală a societății în spiritul unei religii noi.

♦Principalele lucrări ale lui Saint-Simon sînt : „Scrisorile unui locuitor din Geneva către contemporani“, „Introducere la lucrările științifice din secolul al XIX-lea“, „Catehismul industrialilor“ și „Noul creștinism“. — 432.

Salandra, Antonio (1853—1931) — om de stat italian, unul dintre liderii aripii de extremă dreaptă a „blocului liberal“ al monopolurilor industriale și al marilor agrarieni din Italia. Din 1886 — membru al camerei deputaților din Italia. Între anii 1914 și 1916 a fost președintele Consiliului de Miniștri al Italiei, unul dintre inițiatorii intrării acesteia în războiul imperialist mondial de partea Antantei. După venirea fasciștilor la putere, în 1922—1924 a colaborat cu guvernul Mussolini. — 22.

Samoilov, F. N. (1882—1952) — bolșevic, de profesie muncitor textilist. Membru al P.M.S.D.R. din 1903, a participat activ la prima revoluție rusă ; a dus muncă de partid la Ivanovo-Voznesensk. Deputat în Duma a IV-a de stat din partea muncitorilor guberniei Vladimir ; a făcut parte din fracțiunea bolșevică. În noiembrie 1914 a fost arestat și în 1915 condamnat de guvernul țarist la deportare în ținutul Turuhansk pentru propagandă revoluționară împotriva războiului imperialist. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a deținut diferite funcții în aparatul de partid și de stat la Ivanovo-Voznesensk. După Revoluția Socialistă din Octombrie a activat în Ucraina și la Moscova. Din 1921 — membru în C.E.C. din Rusia ; din 1922 a lucrat în Comisia Centrală de Control a P.C. (b) din Rusia și la Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C. (b) din Rusia ; a fost vicepreședintele Asociației unionale a vechilor bolșevici ; în 1937—1941 — director al Muzeului revoluției al U.R.S.S. — 2, 238.

Sartorius von Waltershausen, August (n. 1852) — economist burhez german. În 1888—1918 a fost profesor la Universitatea din Strasbourg; a scris o serie de lucrări de economie și politică mondială. — 405.

Saumoneau, Louise (n. 1875) — socialistă franceză. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții internaționaliste, a luat atitudine împotriva războiului. În martie 1915 a participat la Conferința socialistă internațională a femeilor care s-a ținut la Berna. Un timp a colaborat la revista „Internaționala Comunistă”, organ de presă al Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste. — 459.

Scheidemann, Philipp (1865—1939) — unul dintre liderii aripii oportuniste de extremă dreaptă a social-democrației germane. Din 1903 a făcut parte din fracțiunea social-democrată a Reichstagului. Din 1911 — membru al Conducerii Partidului social-democrat din Germania. În anii războiului imperialist mondial s-a manifestat ca social-șovinist inveterat. În timpul revoluției din noiembrie 1918 din Germania a făcut parte din organul contrarevoluționar Consiliul împuterniciților populari, a fost inspiratorul agitației pogromiște împotriva membrilor organizației „Spartacus”. În februarie — iunie 1919 a condus guvernul de coaliție al Republicii de la Weimar; a fost unul dintre organizatorii reprimării sîngeroase a mișcării muncitorești germane din anii 1918—1921. Ulterior s-a retras din viața politică activă. — 57, 59, 66, 305.

Schilder, Siegmund (m. 1932) — economist german, a lucrat ca secretar la un muzeu al comerțului. Este autorul lucrărilor „Tendențele dezvoltării economiei mondiale”, „Premisele războiului mondial în economia mondială” etc. — 369, 386, 389, 405.

Schmiedt, Robert (1864—1943) — social-democrat german, deputat în Reichstag din 1898 pînă în 1930, cu întreruperi. În anii 1893—1903 a fost redactor al ziarului „Vorwärts”, organul central al social-democrației germane. Începînd din 1903 a fost unul dintre liderii sindicatelor germane. Între anii 1919 și 1930 a fost în mai multe rînduri ministru (al aprovizionării, al economiei, al refacerii). — 8.

Schulze-Gaevernitz, Gerhart (1864—1943) — economist burhez german, profesor de economie politică la Universitatea din Freiburg. În lucrările sale, Schulze-Gaevernitz a încercat să demonstreze posibilitatea instaurării păcii sociale, a „armoniei sociale” în societatea capitalistă, în scopul îmbunătățirii situației tuturor claselor sociale. Propagatorul ideilor lui Schulze-Gaevernitz în Rusia a fost P. B. Struve. — 335, 337, 343, 344, 349, 351, 389, 405, 406, 409, 432.

Sembat, Marcel (1862—1922) — unul dintre liderii reformiști ai Partidului socialist francez, ziarist. Din 1893, membru al Camerei

deputaților. În timpul războiului imperialist mondial — social-șovinist. Din august 1914 pînă în septembrie 1917 a fost ministru al lucrărilor publice în „guvernul apărării naționale“, guvern imperialist al Franței. — 111, 125, 243.

Semenov, F. A. — vezi Bulkin, F. A.

Semkovski, S. (Bronstein, S. I.) (n. 1882) — social-democrat, menșevic. A făcut parte din redacția „Pravdei“ de la Viena a lui Troțki, a colaborat la organele de presă ale menșevicilor-lichidatori și la publicațiile social-democrate din străinătate. Într-o serie de lucrări ale sale, V. I. Lenin a criticat cu asprime poziția lui Semkovski în problema națională și în alte probleme. În perioada primului război mondial, Semkovski s-a situat pe poziții centriste. În 1917, întorcându-se din emigrație, a intrat în C.C. menșevic. În 1920 a plecat de la menșevici. Ulterior a fost profesor la o serie de instituții de învățămînt superior din Ucraina; a desfășurat o activitate științifică și publicistică. — 66, 255, 269, 281, 449.

Siemens, Georg (1839—1901) — unul dintre cei mai mari industriași și regi ai finanței din Germania. În 1870 a înființat „Banca germană“, al cărei director a fost. A fost de asemenea membru al camerei deputaților din Prusia și deputat în Reichstag. — 353.

Skobelev, M. I. (1885—1939) — din 1903 a luat parte la mișcarea social-democrată, activînd în rîndurile menșevicilor; de profesiune inginer. În 1906 a emigrat; a colaborat la diferite publicații menșevice, a făcut parte din redacția „Pravdei“ lui Troțki. Deputat în Duma a IV-a de stat din partea curiei rusești din Transcaucazia. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost vicepreședinte al Sovietului din Petrograd și vicepreședinte al C.E.C. în prima legislatură; din mai pînă în august 1917 a fost ministru al muncii în guvernul provizoriu. După Revoluția Socialistă din Octombrie s-a îndepărtat de menșevici, a lucrat în sistemul coope-rației, iar apoi la Comisariatul poporului pentru comerțul exterior. Începînd din 1922 a fost membru al P.C. (b) al U.R.S.S. și a ocupat funcții de răspundere în sectorul economic; în 1936—1937 a lucrat la Comitetul unional al radiodifuziunii. — 413.

Sorge, Friedrich Adolf (1828—1906) — socialist german, militant de seamă al mișcării muncitorești și socialiste internaționale, prieten și tovarăș de luptă al lui K. Marx și F. Engels. A luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania. După înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția, apoi în America; a fost organizatorul secțiilor Internaționalei I în America, secretar al Consiliului General al Internaționalei I (1872—1874). A participat activ la întemeierea Partidului muncitoresc socialist din S.U.A. și a Uniunii muncitorești internaționale. Sorge a pregătit pentru tipar corespondența sa cu K. Marx, F. Engels și alții. Activitatea lui Sorge a fost foarte apre-

ciată de V. I. Lenin, care îl numea pe el veteran al Internaționalei I. — 75, 126.

Stauss, Emil Georg (n. 1877) — financiar și bancher german. În 1898 a intrat ca funcționar la „Banca germană”; din 1906 și pînă la sfîrșitul războiului imperialist mondial a condus o societate petrolieră care aparținea acestei bănci. Din 1915 membru al consiliului de administrație și al consiliului de supraveghere la „Banca germană” și la „Diskontogesellschaft”. — 375.

Südekum, Albert (1871—1944) — unul dintre liderii oportuniști ai social-democrației germane, revizionist. Din 1900 pînă în 1918 a fost deputat în Reichstag. În timpul războiului imperialist mondial — social-șovinist inveterat. A propagat concepții imperialiste în problema colonială și a luptat împotriva mișcării revoluționare a clasei muncitoare. În anii 1918—1920 a fost ministru de finanțe al Prusiei. Într-o serie de lucrări, V. I. Lenin l-a atacat cu vehemență pe Südekum, calificîndu-l pe el și pe adepții săi drept o bandă de „lachei vrednici de dispreț ai kaiserului și burgheziei”. Cuvîntul „Südekum” a devenit un nume comun, caracterizînd tipul de ultra-oportunist și social-șovinist. — 109, 110, 111, 114, 128, 252, 256, 275, 276, 278, 279, 280, 305, 383, 469.

Spectator — vezi Nahimson, M. I.

Stead, William Thomas (1849—1912) — ziarist englez. — 382.

Struve, P. B. (1870—1944) — economist și publicist burghez, unul dintre liderii partidului cadet. În ultimul deceniu al secolului trecut — reprezentant de seamă al „marxismului legal”. A procedat la o revizuire „critică” și la o „completare” a teoriei economice și filozofice a lui K. Marx; a căutat să adapteze marxismul și mișcarea muncitorească la interesele burgheziei. O dată cu înființarea partidului cadet (în 1905), el devine membru al Comitetului Central al acestui partid. Struve a fost unul dintre ideologii imperialismului rus. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost un dușman inveterat al Puterii sovietice, membru al guvernului contrarevoluționar al lui Vrangel, iar apoi emigrant alb. — 55, 56, 78, 256.

Suhanov, N. (Ghimmer, N. N.) (n. 1882) — economist și publicist mic-burghez. Inițial a fost narodnic, iar apoi, aderînd la menșevici, a încercat să îmbine narodnicismul cu marxismul. În timpul războiului imperialist mondial s-a declarat internaționalist. În 1917 a fost ales membru al C.E.C. al Sovietului din Petrograd. A colaborat la ziarul „Novaia Jizn” și a sprijinit activ guvernul provizoriu burghez. Pînă la 1920 a făcut parte din grupul menșevic al lui L. Martov; a lucrat în diferite organe și instituții economice sovietice. În 1931 a fost judecat și condamnat ca conducător al unei organizații menșevice clandestine. În lucrările sale, V. I. Lenin a criticat cu

asprime concepțiile menșevice ale lui Suhanov. — 138, 145, 148, 150, 160, 166, 172, 181, 223, 289.

Supan, Alexander (1847—1920) — geograf german, profesor la universitățile din Gotha și Breslau. — 380, 383.

§

Șagov, N. R. (1882—1918) — participant activ la mișcarea revoluționară, bolșevic, deputat în Duma a IV-a de stat din partea guberniei Kostroma, de profesiune muncitor țesător. În Dumă a făcut parte din grupul celor șase, grupul bolșevic, al fracțiunii social-democrate, iar apoi din fracțiunea bolșevică. A luat parte la consfăturile de la Poronino și Cracovia ale C.C. al P.M.S.D.R. cu unii activiști de partid. În noiembrie 1914 a fost arestat pentru activitate revoluționară îndreptată împotriva războiului imperialist, iar în 1915 a fost deportat în ținutul Turuhansk, de unde s-a întors în 1917. — 2, 238.

Șleapnikov, A. G. (Aleksandr) (1835—1937) — membru al P.M.S.D.R. din 1901. A dus muncă de partid la Sormovo, Murov, Petersburg și Moscova. În 1914 a fost trimis la Stockholm de C.C. al P.M.S.D.R., avînd sarcina de a stabili legătura dintre Biroul din străinătate al C.C. și partea din Rusia a C.C. și Comitetul din Petersburg. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 — membru al Comitetului din Petersburg al P.M.S.D. (b) din Rusia, al Comitetului executiv al Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților din Petrograd și președinte al Sindicatului metalurgiștilor din Petrograd. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat pe linie sindicală și în sectorul economic. În anii 1920—1922 a fost organizator și lider al grupului antipartinic „opoziția muncitorească”. În 1933, în timpul curățirii rîndurilor partidului, a fost exclus din P.C. (b) al U.R.S.S. — 288.

T

Thomas, Albert (1878—1932) — om politic francez, social-reformist. Din 1910 — unul dintre liderii fracțiunii parlamentare a partidului socialist. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. A făcut parte din guvernul burghez al Franței în calitate de ministru al armamentului. În anii 1919—1932 a condus Biroul internațional al muncii de pe lîngă Liga Națiunilor. — 314.

Treves, Claudio (1868—1933) — unul dintre liderii reformiști ai Partidului socialist italian, a cărui activitate V. I. Lenin a calificat-o drept „social-trădare de la început pînă la sfîrșit”. (Opere, vol. 31, București, E.S.P.L.P. 1956, p. 96). În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. Față de Revoluția

Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă. După excluderea reformiștilor din partidul socialist (1922), a devenit unul dintre liderii Partidului socialist unitar, înființat de reformiști. — 276, 296, 460, 467, 469.

Troelstra, Piter Jelles (1860—1930) — militant al mișcării muncitorești olandeze, socialist de dreapta. A fost unul dintre fondatorii (în 1894) și liderii Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda. La începutul acestui secol a părăsit pozițiile internaționaliste și a alunecat spre ultraoportunism. A luptat împotriva aripii stîngi a Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda, care, începînd din 1907, s-a grupat în jurul ziarului „De Tribune”. În timpul războiului imperialist mondial s-a manifestat ca social-șovinist de orientare germanofilă. V. I. Lenin a criticat cu asprime, în repetate rînduri, politica oportunistă a lui Troelstra, pe care l-a calificat drept un model de „conducător venal, oportunist, care slujește burghazia și înșală pe muncitori” (Opere, vol. 30, București, E.S.P.L.P. 1956, p. 19). — 106, 123, 460.

Troțki (Bronștein), L. D. (1879—1940) — dușman inveterat al leninismului. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar, camuflîndu-se sub masca „nefracționismului”, s-a situat de fapt pe pozițiile lichidatorilor. În 1912 a organizat Blocul antipartinic din august. În perioada războiului imperialist mondial s-a situat pe o poziție centristă, a luptat împotriva lui V. I. Lenin în problemele războiului, păcii și revoluției. Întorcîndu-se din emigrație după revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, a aderat la grupul „interraioniștilor” și, împreună cu ei, la Congresul al VI-lea al P.M.S.D. (b) din Rusia, a fost primit în rîndurile partidului bolșevic. După Revoluția Socialistă din Octombrie a ocupat o serie de posturi în aparatul de stat. În 1918 a luat poziție împotriva păcii de la Brest, iar în 1920—1921 s-a aflat în fruntea opoziției în discuția cu privire la sindicate; începînd din 1923 a dus o înverșunată luptă fracționistă împotriva liniei generale a partidului, împotriva programului leninist de construire a socialismului; a propagat ideea imposibilității victoriei socialismului în U.R.S.S. Partidul comunist, demascînd troțkismul ca pe o deviere mic-burgheză în partid, l-a zdrobit din punct de vedere ideologic și organizatoric. În 1927 Troțki a fost exclus din partid, în 1929 a fost expulzat din U.R.S.S. pentru activitatea sa antisovietică, iar în 1932 i s-a retras cetățenia sovietică. În timp ce se afla în străinătate, a continuat lupta împotriva Statului sovietic și a partidului comunist, împotriva mișcării comuniste internaționale. — 81, 82, 242, 248, 252, 281, 435, 454, 456.

Tschierschky, Siegfried (n. 1872) — economist burghez german, a deținut diverse posturi în conducerea unor trusturi și sindicate. Este autorul studiului „Cartelul și trustul”; a editat revista „Kartell-Rundschau”. — 340.

Tyszka, Jan (Ioghibes, Leo) (1867—1919) — militant de seamă al mișcării muncitorești poloneze și germane. A fost unul dintre întemeietorii Social-democrației din Regatul Poloniei și membru al Conducerii centrale a acestui partid. A combătut naționalismul și a susținut ideea necesității unei lupte comune a proletariatului polonez și rus. A luat parte activă la revoluția din 1905—1907. A participat la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R., la care a fost ales în Comitetul Central. În anii reacțiunii, Tyszka, deși a condamnat pe lichidatori, totuși, într-o serie de cazuri, s-a situat pe o poziție împăciuitoare față de ei. În 1912 a luat atitudine împotriva hotărârilor Conferinței de la Praga. Activitatea lui din această perioadă a fost aspru criticată de V. I. Lenin. În timpul războiului imperialist mondial, Tyszka, aflându-se în Germania, a participat la activitatea social-democrației germane, situându-se pe poziții internaționaliste; a fost unul dintre organizatorii „Uniunii Spartacus”. În anii 1916—1918 s-a aflat în închisoare. După ce a fost eliberat de către revoluția din noiembrie 1918, a luat parte la înființarea Partidului Comunist din Germania și a fost ales secretar al Comitetului Central al acestui partid. Arestat în martie 1919, a fost asasinat în închisoarea din Berlin. — 286.

T

Federbaum, V. O. — vezi Levițki, V.

Federbaum, I. O. — vezi Martov, L.

U

Urișki, M. S. (Borețki) (1873—1918) — participant activ la mișcarea revoluționară din Rusia. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. — menșevic. În 1905 a desfășurat activitate revoluționară la Petersburg. A fost arestat și deportat în repetate rânduri. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a aderat la „interraioniști” și, împreună cu ei, a fost primit în partidul bolșevic. La Congresul al VI-lea al P.M.S.D. (b) din Rusia a fost ales membru al C.C., iar în octombrie 1917 a fost ales în Centrul militar-revoluționar creat de partid. În problema păcii de la Brest s-a situat pe pozițiile „comunismului de stînga”. La Congresul al VII-lea al P.M.S.D. (b) din Rusia a fost ales membru supleant al C.C. În 1918 a fost numit președinte al Comisiei extraordinare din Petrograd. A fost ucis de un eser. — 456, 457.

V

Vaillant, Edouard-Marie (1840—1915) — socialist francez, unul dintre conducătorii Internaționalei a II-a. A fost membru al Consiliului General al Internaționalei I și a făcut parte din Comisia

executivă a Comunei din Paris. A fost unul dintre inițiatorii înființării Partidului socialist din Franța (1901). În 1905, după fuzionarea acestui partid cu Partidul socialist francez, de orientare reformistă, Vaillant a adoptat în problemele esențiale o atitudine oportunistă. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe pozițiile social-șovinismului. — 106.

Vandervelde, Emile (1866—1938) — lider al Partidului muncitoresc din Belgia, președinte al Biroului socialist internațional al Internaționalei a II-a; ultraoportunist. În anii războiului imperialist mondial s-a manifestat ca social-șovinist; a făcut parte din guvernul burghez, ocupând diferite posturi ministeriale. A scris o serie de cărți și broșuri, în care, după cum arată V. I. Lenin, „eclectismul mic-burghez” se ridică „împotriva marxismului, sofistica împotriva dialecticii, reformismul filistin împotriva revoluției proletare” (Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1959, p. 318). — 39, 101, 111, 113, 118, 128, 243, 269, 469.

Varin — vezi Fridolin, V. I.

Vogelstein, Theodor — economist german; autorul lucrărilor „Organizarea financiară a industriei capitaliste și formarea monopolurilor”, „Forme capitaliste de organizare în marea industrie modernă” etc. — 378.

Völker — funcționar superior în aparatul de stat german, ulterior conducătorul uniunii industriale oțelului din Germania. — 362.

W

Webb, Beatrice (1858—1943) — cunoscută militantă engleză pe tărîm social. — 127.

Webb, Sidney (1859—1947) — cunoscut militant englez pe tărîm social, reformist. A scris împreună cu soția sa, Beatrice Webb, o serie de lucrări de istorie și teorie a mișcării muncitorești engleze. Ideolog al micii burghezii și al aristocrației muncitorești, în lucrările sale Sidney Webb a căutat să demonstreze că problema muncitorească poate fi rezolvată în mod pașnic în cadrul societății capitaliste. El a fost unul dintre întemeietorii organizației reformiste Societatea fabiană. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine; a făcut parte din primul și din cel de-al doilea guvern laburist (1924 și 1929—1931). Webb a avut o atitudine de simpatie față de Uniunea Sovietică. — 124, 127.

Weill, George (n. 1882) — social-democrat german, revizionist, originar din Alsacia. În timpul războiului imperialist mondial a trecut de partea francezilor și a intrat voluntar în armata lor. Pentru aceasta a fost exclus din Partidul social-democrat din Germania; totodată i s-a retras mandatul de deputat, iar el a fost declarat dezertor. — 449.

Wijnkoop, David (1877—1941) — social-democrat olandez, mai târziu comunist. În 1907 a fost unul dintre fondatorii, iar apoi redactor-șef al ziarului „De Tribune“, organ al aripii stîngi a Partidului muncitoresc social-democrat olandez. În timpul războiului imperialist mondial a fost internaționalist, a colaborat la revista „Vorbote“, organul teoretic al stîngii zimmerwaldiene. A fost unul dintre creatorii partidului social-democrat, care în 1918 a adoptat denumirea de Partidul Comunist din Olanda și în 1919 a aderat la Internaționala Comunistă. — 454.

Wilhelm al II-lea (Hohenzollern) (1859—1941) — împărat al Germaniei și rege al Prusiei (1888—1918). — 126, 255, 274, 362.

Williams, T. Russell — socialist englez, membru al Partidului laborist independent din Anglia. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții antimilitariste; a criticat politica conducătorilor Internaționalei a II-a. — 242, 300, 302, 473.

Winnig, August (1878—1956) — social-democrat german, publicist; în timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovine. — 455, 458.

Wurm, Emmanuel (1857—1920) — social-democrat german, de profesie chimist. Începînd din 1890 a fost deputat în Reichstag. În perioada 1902—1917 a fost unul dintre redactorii revistei „Die Neue Zeit“. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. După revoluția din noiembrie 1918 din Germania a fost ministru al aprovizionării. — 110, 125.

Z

Zetkin, Clara (1857—1933) — militantă de seamă a mișcării muncitorești germane și internaționale, a participat la întemeierea Partidului Comunist din Germania; scriitoare de talent, orator și tribun înflăcărat. Făcînd parte din aripa stîngă a social-democrației germane, Clara Zetkin, împreună cu R. Luxemburg, F. Mehring și K. Liebknecht, a participat activ la lupta împotriva lui Bernstein și a celorlalți oportuniști. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe pozițiile internaționalismului revoluționar și a luptat împotriva social-șovinismului. În 1916 a intrat în grupul „International“, iar apoi în „Uniunea Spartacus“. În 1919 a devenit membră a Partidului Comunist din Germania; a fost aleasă în C.C. al partidului. La Congresul al III-lea al Internaționalei Comuniste a fost aleasă în Comitetul Executiv al Internaționalei, în cadrul căruia a condus Secretariatul internațional pentru problemele femeilor. Din 1924 pînă la sfîrșitul vieții a fost președintă a Comitetului Executiv al Organizației internaționale pentru ajutorarea luptătorilor revoluției (Ajutorul Roșu). — 3.

Zinoviev (Radomislski), G. E. (1883—1936) — membru al P.M.S.D.R. din 1901. Din 1908 pînă în aprilie 1917 s-a aflat în emigrație, a făcut parte din redacția ziarului „Soțial-Demokrat”, Organul Central al partidului, și a ziarului bolșevic „Proletarii”. În anii reacțiunii a avut o atitudine împăciuitoare față de lichidatori, otzoviști și troțkiști. În perioada pregătirii și desfășurării Revoluției Socialiste din Octombrie a manifestat șovăieli; în octombrie 1917, împreună cu Kamenev, a publicat în „Novaia Jizn”, ziar semimenșevic, o declarație în care arăta că nu este de acord cu hotărîrea adoptată de Comitetul Central cu privire la insurecția armată, dezvăluind în felul acesta guvernului provizoriu burghez planurile partidului. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost președinte al Sovietului din Petrograd, membru al Biroului Politic al Comitetului Central, președinte al Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste. S-a ridicat în repetate rînduri împotriva politicii leniniste a partidului; în noiembrie 1917 a susținut ideea creării unui guvern de coaliție din care să facă parte și menșevicii și socialiștii-revoluționari; în 1925 a fost unul dintre organizatorii „noii opoziții”, iar în 1926 unul dintre conducătorii blocului antipartinic troțkist-zinovievist. În noiembrie 1927 a fost exclus din partid pentru activitate fracționistă. În 1928 a fost reprimat, dar în 1932 a fost iarăși exclus. A fost primit din nou în 1933. În 1934 a fost exclus pentru a treia oară din partid pentru activitatea sa antipartinică. — 31.

DATE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI V. I. LENIN

(August 1915 — iunie 1916)

1915

*August 1915—
iunie 1916*

Lenin locuiește în Elveția (la Berna, Zürich și în sătucul de munte Sörenberg, în apropiere de Berna). El corespundează cu organizațiile de partid din Rusia și cu unii bolșevici, îndrumându-le activitatea; redactează ziarul „Soțial-Demokrat”, Organul Central al P.M.S.D.R.; participă la redactarea revistei „Kommunist” și a revistei „Vorbote”, organul stângii zimmerwaldiene; depune o vastă activitate pentru unirea socialiștilor-internaționaliști de stînga din mișcarea muncitorească internațională.

Lenin corespundează cu A. G. Șleapnikov, reprezentantul de la Stockholm al Comitetului Central și al Comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R. în problemele muncii de partid din Rusia.

Lenin corespundează cu V. A. Karpinski și cu S. N. Ravici în problema editării ziarului „Soțial-Demokrat”, Organul Central al P.M.S.D.R.

Lenin corespundează cu G. E. Zinoviev în legătură cu pregătirea Conferinței de la Zimmerwald, cu redactarea ziarului „Soțial-Demokrat” și a revistei „Kommunist” și în alte probleme.

August

Lenin desfășoară munca pregătitoare pentru prima conferință internațională a socialiștilor-internaționaliști (muncă pe care a început-o încă în iunie); corespundează cu socialiști-internaționaliști de stînga din diferite țări, insistă asupra necesității unirii lor, a elaborării unei declarații comune care să fie adoptată la conferință; corespundează cu secțiile bolșevice din străinătate

(din Londra, Paris, Geneva, Lausanne, Zürich și din alte orașe), le trasează sarcina de a stabili legături cu internaționaliștii; organizează traducerea și editarea principalelor documente adoptate de partidul bolșevic în perioada primului război mondial, pentru a le pune astfel la îndemâna internaționaliștilor din diferite țări.

August, 6 (19)

Lenin trimite lui K. Radek observațiile sale pe marginea proiectului de declarație a internaționaliștilor de stînga la prima conferință socialistă internațională, proiect elaborat de Radek, și-l critică cu asprime: „Nici un cuvînt despre social-șovinism (= oportunism) și despre lupta împotriva lor!! Ce rost are o astfel de înfrumusețare a răului și de ce să nu arătăm maselor muncitoare care este principalul lor dușman în rîndurile partidelor social-democrate?”; roagă să i se trimită traducerea germană a proiectului său de declarație și traducerea rezoluției în problema națională a Consfătuirii de la Poronino a C.C. cu unii activiști de partid (1913).

Într-o scrisoare către V. M. Kasparov, Lenin îl anunță că conferința internațională a celor de stînga va avea loc la 5 septembrie și îl roagă să ia o serie de măsuri pentru a grăbi traducerea în germană a broșurii „Socialismul și războiul”, astfel încît ea să apară înainte de deschiderea conferinței.

*August, după
data de 6 (19)*

Într-o scrisoare către A. M. Kollontai, Lenin o anunță că a primit declarația celor de stînga din Norvegia; subliniază importanța unei acțiuni comune a internaționaliștilor de stînga; explică necesitatea de a se face distincție între diferitele tipuri de războaie și de a sprijini războaiele de eliberare națională.

Într-o scrisoare către internaționalistul D. Wijnkoop, social-democrat olandez de stînga și unul dintre organizatorii și redactorii ziarului „De Tribune”, Lenin anunță că conferința socialistă internațională va avea loc la 5 septembrie; arată care sînt lipsurile proiectului de declarație a internaționaliștilor de stînga întocmit de K. Radek și îl întreabă pe D. Wijnkoop care este în această privință părerea sa și a Conducerii Partidului social-democrat din Olanda; îl roagă să ia legătura cu minoritatea din Partidul socialist britanic și cu socialiștii-internaționaliști

din Belgia și să se înțeleagă cu ei în privința participării lor la conferință.

*August, înainte
de 7 (20)*

Intr-o scrisoare către D. Wijnkoop, Lenin comunică că-i trimite declarația primită de la uniunea tineretului din Norvegia și că „tesniacii” bulgari s-au pronunțat în același spirit la cea de-a II-a Conferință balcanică din iulie 1915. „Prin urmare — remarcă el — este posibilă o declarație internațională care să proclame principiile celor de stînga”.

August, 7 (20)

Lenin primește din partea Social-democrației din Ținutul leton mandatul de a o reprezenta la Conferința socialistă de la Zimmerwald. Într-o scrisoare trimisă lui I. A. Berzin la Londra, îl roagă să-i trimită de urgență o copie a mandatului în limba germană sau franceză, cu ștampilă în toată regula; de asemenea, îl roagă să predea lui M. M. Litvinov proiectul de rezoluție a stîngii zimmerwaldiene, pentru ca acesta să ia cunoștința de conținutul lui și să-l traducă în limba engleză.

*August, înainte
de 10 (23)*

Intr-o scrisoare adresată lui G. E. Zinoviev, Lenin îi comunică componența delegației P.M.S.D.R. la Conferința de la Zimmerwald și data plecării sale la Berna.

August, 10 (23)

În ziarul „Sozial-Demokrat” nr. 44 apare articolul lui Lenin „În jurul lozincii Statelor Unite ale Europei”.

Intr-o scrisoare către A. G. Șleapnikov, Lenin îi dă indicații în legătură cu plecarea acestuia în Rusia; el scrie că ar fi foarte util ca un om competent și bine informat să viziteze 2—3 centre din Rusia, să stabilească legături și să se întoarcă în Suedia pentru a le transmite Comitetului Central. El arată importanța întăririi coeziunii grupurilor de conducere din centrele muncitorești, a refacerii Biroului C.C. din Rusia și a Comitetului Central însuși. Lenin constată cu satisfacție că evenimentele din Rusia au confirmat justetea poziției bolșevicilor și a lozincii „înfîngeri propriului guvern în război”, că eșecurile militare contribuie la zdruncinarea țarismului și înlesnesc unirea muncitorilor revoluționari din Rusia și din celelalte țări; el trasează tactica partidului în caz de victorie asupra țarismului.

- August, după data de 10 (23)* Într-o scrisoare către V. A. Karpinski, Lenin îl roagă ca imediat după apariția broșurii „Socialismul și războiul“ să trimită recomandat expres 10—20 de exemplare la Berna, pe adresa lui G. L. Șklovski.
- August, 15 (28)* Într-o scrisoare adresată lui P. Golay, reprezentantul socialismului de stînga în Elveția franceză, Lenin îl sfătuiește să vină la Conferința de la Zimmerwald.
- A doua jumătate a lunii august* Lenin o anunță pe E. I. Rivlina, secretara secției din Lausanne a bolșevicilor, că conferința internațională a celor de stînga este fixată pentru data de 5 septembrie și o roagă să se întâlnească cu P. Golay și Ch. Naine, reprezentanții socialismului de stînga în Elveția franceză, pentru a afla ce părere au ei despre apropiata conferință.
- Într-o scrisoare către A. M. Kollontai, Lenin o anunță că conferința este fixată pentru 5 septembrie; o roagă să grăbească plecarea reprezentanților socialiștilor de stînga suedezi și norvegieni, astfel încît aceștia să sosească în Elveția cel mai tîrziu la 3 septembrie; subliniază că principala problemă în jurul căreia se va da lupta va fi aceea dacă trebuie sau nu să se declare un război necruțător social-șovinismului, mergîndu-se pînă la sciziune.
- August, 17 (30)* Lenin subliniază diferite pasaje din chemarea Comitetului de acțiune al femeilor socialiste din Franța pentru pace, împotriva șovinismului; el folosește acest material în referatul său „Două Internaționale“.
- August, 20—22 (septembrie, 2—4)* Lenin sosește la Zimmerwald pentru a participa la lucrările conferinței socialiste internaționale.
- Lenin participă la o consfătuire a delegaților ruși și polonezi la Conferința de la Zimmerwald, la care sînt discutate în prealabil documentele care urmează a fi prezentate la conferință de către delegații de stînga.
- Lenin scrie tezele referatului său la consfătuirea preliminară a social-democraților de stînga, delegați la Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald.
- August, 22 (septembrie, 4)* Lenin conduce consfătuirea neoficială a social-democraților de stînga delegați la Conferința de la Zimmerwald și prezintă un referat despre

caracterul războiului mondial și despre tactica social-democrației internaționale.

Lenin aduce modificări proiectului de rezoluție al stângii zimmerwaldiene „Războiul mondial și sarcinile social-democrației“.

*August,
înainte de 23
(5 septembrie)*

Lenin scrie prefața la prima ediție (din străinătate) a broșurii „Socialismul și războiul“.

*August, 23—26
(septembrie, 5—8)*

Lenin participă la lucrările primei Conferințe socialiste internaționale de la Zimmerwald, organizează și unește aripa ei de stînga.

Lenin își ia însemnări în timpul dezbaterilor la Conferința de la Zimmerwald, întocmește planul unei cuvîntări de răspuns la discursul lui D. M. Serrati.

Lenin întocmește planul cuvîntării pe care se pregătește s-o rostească la Conferința de la Zimmerwald.

Lenin stă de vorbă cu diferiți delegați la Conferința de la Zimmerwald, caută să-i convingă de necesitatea unor acțiuni hotărîte în lupta împotriva social-șovinismului. Răspunzînd într-o ședință a conferinței la replica delegatului german G. Ledebour, care a spus că lui Lenin îi e foarte ușor să lanseze din străinătate lozinci revoluționare în mase, Lenin declară că a mai auzit asemenea acuzații din gura unui procuror țarist, dar că de la un socialist se aștepta la alte argumente. În timpul unei ședințe a Conferinței de la Zimmerwald, Lenin îi trimite lui V. Kolarov un bilețel cu următorul conținut: „Ce părere aveți, se poate activa în armată, în tranșee?“

Lenin scrie o însemnare în legătură cu proiectul de manifest al conferinței; își notează componența delegației și calculează numărul delegaților care au votat pentru proiectul de rezoluție al stângii zimmerwaldiene.

Lenin prezintă la Conferința de la Zimmerwald completările la declarația stîngii zimmerwaldiene.

Lenin este ales în biroul stîngii zimmerwaldiene.

*Între 23 și 26
august (5 și 8
septembrie)*

Broșura „Socialismul și războiul (Atitudinea P.M.S.D.R. față de război)“ apare în limba germană și este împărțită delegaților la Conferința de la Zimmerwald.

- August, 26 sau 27 (septembrie, 8 sau 9)* Lenin se întoarce de la Zimmerwald la Sörenberg.
- Între 26 și 31 august (8 și 13 septembrie)* În legătură cu proiectata călătorie a lui A. M. Kolontai în America, Lenin îi scrie că trebuie întreprinsă acolo o acțiune pentru unirea internaționaliștilor; o roagă să organizeze editarea în limba engleză a broșurii „Socialismul și războiul“.
- August, mai târziu de 26 (8 septembrie)* Lenin scrie planul unui articol despre Conferința de la Zimmerwald.
- August, 28 sau 29 (septembrie, 10 sau 11)* Lenin stă de vorbă cu un social-democrat leton care l-a vizitat la Sörenberg.
- August, 29 sau 30 (septembrie, 11 sau 12)* Apare revista „Kommunist“ nr. 1—2, în care sînt publicate articolele lui Lenin „Falimentul Internaționalei a II-a“, „Glasul unui socialist francez cinstit“, „Imperialismul și socialismul în Italia (Însemnare)“.
- Între 31 august și 6 septembrie (13 și 19 septembrie)* Într-o scrisoare către G. E. Zinoviev, Lenin critică darea de seamă a lui K. Radek asupra lucrărilor Conferinței de la Zimmerwald; trimite planul elaborat de el pentru scoaterea unor manifeste antirăzboinice destinate Rusiei.
- A doua jumătate a lunii august* Într-o scrisoare către A. G. Șleapnikov, Lenin îi dă, în legătură cu plecarea acestuia în Rusia, instrucțiuni cu privire la stabilirea legăturilor și la alte probleme ale muncii de partid: „Trebuie să creăm în Rusia grupuri (formate din vechi muncitori-pravdiști, oameni cu experiență, inteligenți, și care s-au lămurit pe deplin în problema războiului), iar cei mai buni dintre ei (2—3) trebuie cooptați în C.C.“
- August* Aflîndu-se la Sörenberg, Lenin studiază lucrările cu privire la imperialism și la războiul imperialist primite de la bibliotecile din Berna și Zürich.
 Lenin scrie articolul „Apel în legătură cu războiul“.
- Vara* Lenin scrie articolul „Mulțumim pentru sinceritate“.
- Septembrie, mai târziu de 5 (18)* Lenin scrie articolul „Înfrîngerea Rusiei și criza revoluționară“.

*Septembrie, 6
(19)*

Într-o scrisoare către A. G. Șleapnikov, Lenin arată că din Rusia se primesc foarte puține vești, că corespondența este prost organizată, că mai important ca orice este să fie adunate legăturile și să se stabilească contacte regulate : „aceasta este acum problema centrală a întregii munci și fără asta nici nu ne putem gândi la viitor“.

Într-o scrisoare trimisă lui M. M. Haritonov la Zürich, Lenin îl anunță că ar vrea să prezinte la Zürich, pe la jumătatea lunii octombrie, un referat cu tema „Conferința internațională din 5—8 septembrie 1915“.

Într-o scrisoare către K. Radek, Lenin dezvăluie comportarea neloyală a lui R. Grimm față de delegații de stînga de la Zimmerwald ; scrie despre inexactitățile cuprinse în darea de seamă cu privire la Conferința de la Zimmerwald, publicată în ziarul „Berner Tagwacht“, arată că Grimm n-a indicat numărul delegaților care au votat pentru proiectul de rezoluție al stîngii zimmerwaldiene.

Într-o scrisoare către V. A. Karpinski, Lenin arată că intenționează să țină la Geneva, pe la mijlocul lunii octombrie, un referat cu tema „Conferința socialistă internațională din 5—8 septembrie 1915“.

*Între 6 și 28
septembrie
(19 septembrie
și 11 octombrie)*

Într-o scrisoare către G. L. Șklovski, Lenin îl roagă să stăruie pe lângă K. Radek să expedieze copiile documentelor stîngii zimmerwaldiene, necesare ziarului „Soțial-Demokrat“, Organul Central al partidului.

*Septembrie, mai
tîrziu de 6 (19)*

Lenin face însemnări și observații pe marginea broșurii lui P. Akselrod „Criza și sarcinile social-democrației internaționale“ (P. Akselrod, „Die Krise und die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie“, Zürich, 1915), pe care le folosește pentru articolul „Adevărații internaționaliști : Kautsky, Akselrod, Martov“.

*Septembrie, 7 (20)
și mai tîrziu de
8 (21)*

În două scrisori adresate lui K. Radek, Lenin îl roagă să expedieze de urgență copiile documentelor stîngii zimmerwaldiene de care are nevoie ; în legătură cu Grimm spune că „loialitatea“ acestuia nu este decît o frază goală.

- Septembrie, mai târziu de 11 (24)* Lenin face însemnări pe marginea articolului lui E. Debs „Cînd voi lupta”; acest articol va fi folosit de Lenin în cuvîntarea pe care o va rosti la mitingul internațional de la Berna din 8 februarie 1916.
- Septembrie, mai târziu de 12 (25)* Lenin scrie scrisoarea „Către Comisia socialistă internațională (I. S. K.)”.
- Între 18 și 23 septembrie (1 și 6 octombrie)* Lenin se întoarce de la Sörenberg la Berna.
- Septembrie, înainte de 20 (3 octombrie)* Lenin îi comunică lui V. A. Karpinski datele la care sînt programate referatele sale la Zürich și la Geneva.
- Septembrie 23 și 24 (octombrie, 6 și 7)* Intr-o serie de scrisori către V. A. Karpinski, Lenin îi comunică că din Rusia s-au primit știri importante și favorabile și că numărul următor (47) al ziarului „Soțial-Demokrat”, cu materiale din Rusia, va apărea la Bumplitz (în apropiere de Berna) la tipografia Benteli.
- Septembrie, înainte de 23 (6 octombrie)* Lenin scrie articolele „Un prim pas” și „Marxiștii revoluționari la Conferința socialistă internațională din 5—8 septembrie 1915”. Articolele au apărut în ziarul „Soțial-Demokrat” nr. 45—46 din 11 octombrie.
- Între 23 și 26 septembrie (6 și 9 octombrie)* Lenin întocmește o listă a manifestelor scoase la Petrograd în timpul războiului; face însemnări pe marginea lor.
- Lenin scrie articolul „Cîteva teze. Din partea redacției”. Articolul a apărut în ziarul „Soțial-Demokrat” nr. 47 din 13 octombrie.
- Între 23 și 30 septembrie (6 și 13 octombrie)* Lenin face modificări redacționale la articolul „Manifestele scoase în timpul războiului de către Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R.” de N. K. Krupskaja, care urmează să apară în ziarul „Soțial-Demokrat” nr. 47.
- Septembrie, 24 (octombrie, 7)* Intr-o scrisoare către mama sa, M. A. Ulianova, Lenin o anunță că el și N. K. Krupskaja s-au mutat la Berna și o întreabă ce se aude cu lista de cărți pe care a trimis-o surorii sale A. I. Ulianova-Elizarova.
- Septembrie, 27 (octombrie, 10)* Intr-o scrisoare către A. G. Șleapnikov, Lenin îl anunță că au apărut două numere ale ziarului „Soțial-Demokrat” (45—46 și 47); îi reamîn-

- tește că lucrul cel mai important în momentul dat este stabilirea unor legături regulate cu Rusia.
- Septembrie, nu înainte de 28 (11 octombrie)* Lenin scrie articolul: „Adevărații internaționaliști: Kautsky, Akselrod, Martov“.
- Sfârșitul lunii septembrie* Lenin redactează broșura „Cui îi trebuie războiul?“ de A. M. Kollontai.
- Sfârșitul lunii septembrie — luna octombrie* Într-o scrisoare trimisă lui R. Grimm la Berna, Lenin îl anunță că a expediat darea de seama a C.C. al P.M.S.D.R. asupra activității desfășurate în anii războiului, spre a fi publicată în „Buletinul“ Comisiei socialiste internaționale.
- Mai târziu de luna septembrie* Lenin scrie conceptul unei scrisori către R. Grimm, în care anunță că C.C. al P.M.S.D.R. este de acord să pună la dispoziția Comisiei socialiste internaționale o parte din banii săi aflați la „deținători“.
- Între 4 (17) octombrie și 7 (20) noiembrie* Lenin scrie articolul „Despre cele două linii ale revoluției“. Articolul apare în ziarul „Sozial-Demokrat“ nr. 48 din 20 noiembrie.
- Octombrie, 5 sau 6 (18 sau 19)* Lenin prezintă la Lausanne un referat cu tema „Conferința socialistă internațională din 5—8 septembrie 1915“.
- Octombrie, 7 sau 9 (20 sau 22)* Lenin prezintă la Geneva un referat cu tema „Conferința socialistă internațională din 5—8 septembrie 1915“.
- Octombrie, 10 (23)* Lenin prezintă la Zürich un referat cu tema „Conferința socialistă internațională din 5—8 septembrie 1915“.
- Octombrie, înainte de 15 (28)* Lenin întocmește schița de conspect, tezele și conspectul referatului „Imperialismul și dreptul națiunilor la autodeterminare“.
- Octombrie, 15 (28)* Lenin prezintă la Geneva referatul „Imperialismul și dreptul națiunilor la autodeterminare“.
- Octombrie, mai târziu de 16 (29)* Lenin subliniază diferite pasaje din articolul „Annexionen und Sozial-demokratie“ („Anexiunile și social-democrația“) de K. Radek (Parabellum), publicat în ziarul „Berner Tagwacht“ nr. 252 și 253 din 28 și 29 octombrie 1915. Analizei critice a acestui articol îi este consacrată

- crată lucrarea lui Lenin „Proletariatul revoluționar și dreptul națiunilor la autodeterminare“. Lenin scrie articolul „Proletariatul revoluționar și dreptul națiunilor la autodeterminare“.
- Octombrie, înainte de 27 (9 noiembrie)* Prin intermediul lui G. L. Șklovski, Lenin expediază lui A. M. Kollontai, în America, 500 de exemplare din broșura „Socialismul și războiul“.
- Octombrie, 27 (9 noiembrie)* Într-o scrisoare trimisă lui A. M. Kollontai la New York, Lenin îi comunică că în scurt timp va apărea la Berna, în limbile germană și franceză, broșura „Internationale Flugblätter“ nr. 1; o roagă să editeze această broșură în limba engleză în America.
- Între 31 octombrie și 9 noiembrie (13 și 22 noiembrie)* Lenin scrie scrisoarea „Către Secretarul «Ligii pentru propagandă socialistă»“.
- Inceputul lunii noiembrie* Lenin îi trimite lui A. Siefert o scrisoare în care îl întreabă ce posibilități există pentru traducerea în limba italiană a broșurii „Internationale Flugblätter“ nr. 1.
- Noiembrie, 2 (15)* Lenin este invitat la ședința Conducerii Partidului social-democrat elvețian fixată pentru 20 noiembrie 1915.
- Între 2 și 7 (15 și 20) noiembrie* Lenin scrie articolul „La ultima limită“. Articolul a apărut în ziarul „Sozial-Demokrat“ nr. 48 din 20 noiembrie.
- Noiembrie, mai târziu de 7 (20)* Lenin trimite lui V. A. Karpinski și S. N. Raviți broșura „Internationale Flugblätter“ nr. 1 și îi roagă s-o dea spre citire lui Guilbeaux și altor internaționaliști francezi.
- Noiembrie, 9 (22)* Lenin trimite două scrisori lui A. M. Kollontai la New York, în legătură cu manifestul „Ligii pentru propagandă socialistă“ din America; o roagă să depună toate eforturile pentru a face din această ligă unul din punctele de sprijin ale stângii zimmerwaldiene în America.
- Noiembrie, după data de 10 (23)* Lenin redactează traducerea în limba italiană a manifestului stângii zimmerwaldiene, spre a fi tipărit în „Internationale Flugblätter“ nr. 1.

*Noiembrie,
înainte de
14 (27)*

Într-o scrisoare către G. E. Zinoviév, Lenin recomandă să se editeze în întregime, într-o foaie volantă, darea de seamă asupra activității C.C. al P.M.S.D.R. în perioada războiului, deoarece, cu prilejul pregătirii acestei dări de seamă spre publicare în „Buletinul“ I.S.K., R. Grimm a făcut modificări în textul ei.

*Între 17 (30)
noiembrie și 8
(21) decembrie*

Lenin face pe marginea culegerii „Internaționala și războiul“ nr. 1 (1915), editată de Secretariatul din străinătate al Comisiei de organizare, o serie de însemnări și observații pe care le folosește apoi în articolul „Camuflarea politicii social-șovine sub paravanul unei frazeologii internaționaliste“.

Lenin scrie articolul „Camuflarea politicii social-șovine sub paravanul unei frazeologii internaționaliste“. Articolul a apărut în ziarul „Sozial-Demokrat“ nr. 49 din 21 decembrie.

Toamna

Într-o scrisoare către A. I. Ulianova-Elizarova, Lenin o roagă să găsească un editor pentru cartea „Noi date cu privire la legile dezvoltării capitalismului în agricultură. Volumul I. Capitalismul și agricultura în Statele Unite ale Americii“.

*Decembrie,
înainte de 3 (16)*

Într-o scrisoare către S. N. Ravici, Lenin face aprecieri asupra alegerilor de reprezentanți în comitetele pentru industria de război din Petrograd și asupra rezoluției secției din Geneva a bolșevicilor în legătură cu aceste alegeri.

*Decembrie,
mai târziu de
14 (27)*

Într-un post-scriptum la o scrisoare adresată de N. K. Krupskaia secției din Paris a P.M.S.D.R., Lenin arată că este necesar să fie atrași să colaboreze la revista „Vorbote“ francezii care se situează pe pozițiile stângii zimmerwaldiene.

*Mijlocul lunii
decembrie*

Lenin organizează și conduce o consfătuire a social-democraților internaționaliști în problema pregătirii celei de-a doua conferințe socialiste internaționale.

*Decembrie, 29
(11 ianuarie 1916)*

Lenin îi trimite lui A. M. Gorki manuscrisul cărții „Noi date cu privire la legile dezvoltării capitalismului în agricultură. Volumul I. Capitalismul și agricultura în Statele Unite ale Americii“, scrisă în 1915, spre a fi publicată la Petrograd de editura „Parus“.

- Decembrie, 31* (13 ianuarie 1916) Într-o scrisoare trimisă lui I. F. Armand la Paris, Lenin îi comunică : „Avem vești bune din patrie...”⁶
- Decembrie* Lenin scrie prefața la broșura lui N. Buharin „Economia mondială și imperialismul”.
- Sfârșitul anului 1915* Lenin scrie articolul „Oportunismul și falimentul Internaționalei a II-a”.
- Anul 1915* Lenin continuă la bibliotecile din Berna, Zürich și Geneva studierea unor lucrări de filozofie, începută în 1914, cu intenția de a scrie o lucrare specială despre dialectică ; conspectează cărți de Hegel, Aristotel, Feuerbach etc. ; face o serie de observații pe marginea unor articole și cărți de filozofie și de științele naturii ; scrie fragmentul „În jurul problemei dialecticii”, în care generalizează principalele elemente care alcătuiesc esența dialecticii materialiste.
- Lenin studiază materiale în legătură cu problema națională.

1916

- Ianuarie—iunie, 19* (iulie, 2) La biblioteca din Berna, iar apoi la cea din Zürich, Lenin lucrează la cartea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului”.
- Ianuarie, 2* (15) Lenin conduce ședința biroului stângii zimmerwaldiene în care se discută problema reprezentării în birou a social-democraților olandezi de stînga și aceea a editării revistei „Vorbote” — organ al grupului Stînga zimmerwaldiană.
- Într-o scrisoare către I. F. Armand la Paris, Lenin o înștiințează că la 2 ianuarie 1916 social-democrații olandezi de stînga au aderat în unanimitate la stînga zimmerwaldiană ; totodată îi scrie despre fricțiunile cu Radek.
- Ianuarie, 3* (16) Într-un post-scriptum la o scrisoare trimisă de N. K. Krupskaja lui S. N. Ravici (Olga), Lenin anunță că editarea revistei „Vorbote” a fost definitiv hotărîtă și că H. Roland-Holst și alți social-democrați olandezi de stînga au aderat la stînga zimmerwaldiană.
- Ianuarie, 6* (19) Într-o scrisoare către I. F. Armand la Paris, Lenin o anunță că au început pregătirile în vederea tipăririi revistei „Vorbote”.

- Ianuarie, înainte de 8 (21)* Lenin adresează lui H. Roland-Holst o scrisoare în problema colaborării biroului stîngii zimmerwaldiene la revista „Vorbote“.
- Ianuarie, 12 (25)* Lenin conduce ședința biroului stîngii zimmerwaldiene în care se discută măsurile în legătură cu apropiata apariție a primului număr al revistei „Vorbote“.
- Ianuarie, mai târziu de 12 (25)* În revista „Vorbote“ nr. 1 apare articolul lui Lenin „Oportunismul și falimentul Internaționalei a II-a“.
- Ianuarie, 14 (27)* Într-o scrisoare către M. M. Haritonov, Lenin îl întreabă care sînt condițiile de trai la Zürich și dacă pot fi organizate acolo unul sau cîteva referate.
- Mijlocul lunii ianuarie* Lenin organizează traducerea primului număr al revistei „Vorbote“ din limba germană în limba franceză.
- Ianuarie, 16 (29)* Într-o scrisoare către M. M. Haritonov, Lenin îl anunță că va sosi la Zürich în ziua de 22 ianuarie (4 februarie) și îl roagă să găsească pentru el și pentru N. K. Krupskaia o cameră mai ieftină, „dacă se poate într-o familie simplă de muncitori“, cu chirie săptămînală.
- Ianuarie, 17 (30)* Lenin trimite secției din Zürich a bolșevicilor o scrisoare cu privire la munca în rîndurile tineretului în legătură cu apropiata convocare a Biroului socialist internațional al organizațiilor de tineret.
- Între 17 (30) ianuarie și 5 (18) februarie* Lenin scrie articolul „Au Comitetul de organizare și fracțiunea Ciheidze o linie proprie?“ Acest articol a apărut în ziarul „Sozial-Demokrat“ nr. 50 din 18 februarie.
- Ianuarie, 23—27 (februarie, 5—9)* Lenin participă la lucrările consfătuirii Comisiei socialiste internaționale lărgite de la Berna.
- Lenin notează ordinea de zi și componența participanților la consfătuirea Comisiei socialiste internaționale lărgite.
- La consfătuirea Comisiei socialiste internaționale lărgite, Lenin propune să se pună în discuție proiectul de apel al I.S.K. „Rundschreiben an alle angeschlossenen Parteien und Gruppen“ („Apel către toate partidele și grupurile aderente“), prezentat de R. Grimm.

Lenin aduce modificări proiectului de apel al I.S.K. și face unele completări în textul lui.

La consfătuirea Comisiei socialiste internaționale lărgite, Lenin face în numele bolșevicilor și a Conducerii social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania o declarație împotriva propunerii ca H. Haase, K. Kautsky și E. Bernstein să fie invitați la cea de-a doua conferință socialistă internațională.

Lenin scrie „Proiectul de hotărîre cu privire la convocarea celei de-a doua conferințe socialiste“.

Lenin scrie propunerea delegației C.C. al P.M.S.D.R. „În legătură cu conferința din 24 aprilie 1916“, în care se fac sugestii cu privire la reprezentarea la cea de-a doua conferință socialistă internațională. Propunerea a fost prezentată la consfătuirea Comisiei socialiste internaționale lărgite.

*Ianuarie,
înaintea de 26
(8 februarie)*

Lenin îi comunică lui A. M. Gorki că i-a trimis recomandat broșura „Învățămintul public și democrația“ de N. K. Krupskaja.

*Ianuarie, 26
(8 februarie)*

Lenin rostește la mitingul internațional de la Berna o cuvîntare despre războiul imperialist și sarcinile proletariatului.

*Ianuarie, 28
(februarie, 10)*

Lenin scrie scrisoarea „Despre sarcinile opoziției în Franța (Scrisoare către tovarășul Safarov)“. Scrisoarea a fost publicată în limba franceză, într-o foaie volantă apărută în 1916 la Geneva.

*Ianuarie, 28
sau 29 (februarie
10 sau 11)*

Lenin se mută de la Berna la Zürich.

*Între 30 ianuarie
și 4 februarie
(12 și 17 februarie)*

Lenin se pregătește pentru referatul „Două Internaționale“; face extrase din ziare și scrie planul referatului.

*Ianuarie, 31
(februarie, 13)*

Într-o scrisoare către S. N. Ravici, Lenin comunică: „Joi (17.II) prezint aici primul referat („Două Internaționale“), iar după cîtva timp pe cel de-al doilea („Condițiile de pace și problema națională“ sau ceva în acest gen)“. Roagă să i se comunice „cînd va putea să prezinte referatul (primul sau ambele?) la Geneva“.

- Ianuarie* Lenin organizează și conduce o consfătuire a reprezentanților C.C. al P.M.S.D.R. și ai redacției ziarului „Soțial-Demokrat“, Organul Central al P.M.S.D.R., cu participarea unor reprezentanți ai Partidului social-democrat elvețian și ai Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania. Consfătuirea este consacrată problemei revizuirii programului agrar al partidului, adoptat la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm în 1906. În raportul prezentat la consfătuire, Lenin fundamentează programul de naționalizare a pământului în condițiile democratizării depline a orînduirii de stat din Rusia.
- Ianuarie—februarie* Lenin scrie tezele „Revoluția socialistă și dreptul națiunilor la autodeterminare“. Aceste teze au fost publicate în revista „Vorboțe“ nr. 2 din aprilie 1916.
- Lenin scrie o însemnare în legătură cu tezele „Revoluția socialistă și dreptul națiunilor la autodeterminare“.
- Februarie, 3 (16)* Lenin trimite secțiilor din străinătate ale bolșevicilor o informare asupra consfătuirii Comisiei socialiste internaționale lărgite care a avut loc între 23 și 27 ianuarie (5 și 9 februarie); recomandă să se înceapă imediat pregătirile în vederea celei de-a doua conferințe socialiste internaționale, să se mobilizeze forțele zimmerwaldicilor de stînga în vederea ei.
- Februarie, 4 (17)* Lenin prezintă la Zürich referatul cu tema „Două Internaționale“.
- Într-o scrisoare către S. N. Ravici, Lenin roagă ca data prezentării referatului la Geneva să fie fixată ori înainte de 25, ori după 26 februarie; o roagă să se înțeleagă cu cei de la Lausanne asupra datei prezentării referatului.
- Februarie, înainte de 13 (26)* Lenin se pregătește în vederea referatelor pe care urmează să le prezinte la Zürich și la Geneva pe tema „«Condițiile de pace» în legătură cu problema națională“; face extrase din ziare și reviste, scrie planul-conspect al referatului.
- Februarie, 13 (26)* Lenin prezintă la Zürich referatul pe tema „«Condițiile de pace» în legătură cu problema națională“.

- Intr-o scrisoare către I. F. Armand, Lenin arată că în Partidul social-democrat din Germania s-au pronunțat pentru sciziune O. Rühle și „Socialiștii internaționaliști din Germania”; grupul „International“ șovăie; o roagă să comunice aceste lucruri la Petrograd.
- Februarie, 14 (27)* Intr-o scrisoare către S. N. Ravici, Lenin dă indicații cu privire la alegerea titlului sub care să fie anunțat referatul pe care-l va prezenta la Geneva.
- Februarie, înainte de 16 (29)* Lenin face extrase, observații și însemnări pe marginea broșurii „Die Sozialdemokratie am Scheidewege” („Social-democrația la răspîntie”) de W. Kolb, pe care le folosește în articolul său „Wilhelm Kolb și Gheorghii Plehanov”.
- Februarie, 16 (29)* În ziarul „Soțial-Demokrat” nr. 51 apar articolele lui Lenin „Despre o pace fără aneștiuni și despre independența Poloniei ca lozinci ale zilei în Rusia” și „Wilhelm Kolb și Gheorghii Plehanov”.
- Februarie, 17 (martie, 1)* Lenin prezintă la Geneva referatul cu tema „Condițiile de pace” în legătură cu problema națională. La referat au asistat peste 200 de persoane.
- Între 19 februarie și 7 martie (3 și 20 martie)* Lenin scrie articolul „Despre programul de pace”. Articolul a fost publicat în ziarul „Soțial-Demokrat” nr. 52 din 25 martie.
- Februarie, 27 (martie, 11)* Intr-o scrisoare către A. G. Șleapnikov, Lenin insistă asupra necesității de a se înceta editarea revistei „Kommunist”, din cauza poziției anti-partinice a grupului Buharin—Peatakov și Boș în problema națională; propune ca această revistă să fie înlocuită printr-o publicație intitulată „Sbornik «Soțial-Demokrata»” (care va fi editată de redacția ziarului „Soțial-Demokrat”).
- Februarie, 28 (martie, 12)* Intr-o scrisoare către M. A. Ulianova, Lenin o anunță că s-a mutat la Zürich pentru a putea lucra în bibliotecile din acest oraș.
- Februarie, 29 (martie, 13)* Lenin refuză să colaboreze la o culegere consacrată criticii defensismului și fundamentării platformei de la Zimmerwald, culegere care urma să apară în mod legal în Rusia, motivîndu-și refuzul prin aceea că, între altele, condițiile pre-

vedeau ca în articolele din această culegere colaboratorii să nu se critice reciproc.

*Sfârșitul lunii
februarie—martie*

Lenin scrie „Propunerea Comitetului Central al P.M.S.D.R. pentru cea de-a doua conferință socialistă” (teze); organizează traducerea acestor teze în limbile germană și franceză și le trimite secțiilor din străinătate ale bolșevicilor, precum și internaționaliștilor de stînga din diferite țări. Tezele au fost publicate în nr. 4 din 22 aprilie al „Buletinului” Comisiei socialiste internaționale de la Berna.

Februarie

Lenin adresează secției din Paris a bolșevicilor o scrisoare în care arată că este necesar ca elementele de stînga din Franța să se constituie organizatoric pe baza platformei stîngii zimmerwaldiene.

Februarie—martie

Lenin scrie „Scrisoarea Comitetului organizațiilor din străinătate către secțiile P.M.S.D.R.”, în care critică manifestările de oportunism din rîndurile social-democrației poloneze.

Februarie—aprilie

Lenin scrie articolul „Sciziune sau putrefacție?”

Martie, 6 (19)

Într-o scrisoare către A. M. Kollontai, Lenin o roagă să traducă în limba engleză și să editeze în Norvegia broșura „Internationale Flugblätter” nr. 1 cu proiectul de rezoluție și cu manifestul stîngii zimmerwaldiene și să ia măsuri pentru difuzarea ei în America, Anglia, Suedia și Norvegia; îi trimite tezele „Revoluția socialistă și dreptul națiunilor la autodeterminare”, pentru a le difuza în rîndurile social-democrațiilor de stînga din Suedia și Norvegia.

*Martie,
mai tîrziu
de 6 (19)*

Într-o scrisoare către A. M. Kollontai, Lenin își spune părerea cu privire la reprezentarea social-democrațiilor norvegieni de stînga la cea de-a doua conferință socialistă internațională care urma să aibă loc în curînd.

*Martie, înainte
de 12 (25)*

Într-o scrisoare către A. I. Ulianova-Elizarova, Lenin dă indicații în legătură cu organizarea transportării literaturii în Rusia.

Într-o scrisoare către G. E. Zinoviev, Lenin arată că este necesar ca biroul stîngii zimmerwaldiene să pregătească un raport și teze pentru cea de-a doua conferință socialistă internațională.

- Martie, mai târziu de 28 (10 aprilie)* Lenin scrie „Proiectul de hotărîre a C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la încetarea editării revistei «Kommunist»”, date fiind divergențele dintre membrii redacției în problema autodeterminării națiunilor.
- Martie* Lenin înștiințează pe G. Peatakov, E. Boș și N. Buharin că nu poate colabora cu ei la revista „Kommunist”, dat fiind că ei s-au abătut de la pozițiile partidului.
- Martie—iunie* Într-o serie de scrisori adresate unor bolșevici din străinătate, Lenin demască concepțiile anti-partinice ale grupului Buharin-Peatakov în problema națională și intrigile lor împotriva conducerii partidului. În scrisori adresate lui Zinoviev, Lenin îl critică pentru atitudinea șovăielnică adoptată față de grupul Buharin-Peatakov.
- Aprilie, înainte de 5 (18)* Lenin îi scrie lui G. E. Zinoviev că este necesar să se țină o serie de consfătuiri ale social-democraților de stînga în ajunul celei de-a doua conferințe socialiste internaționale.
- Aprilie, 5 (18)* La o adunare comună a secției bolșevicilor din Zürich cu social-democrații internaționaliști polonezi și letoni, Lenin prezintă un referat „Despre sarcinile imediate ale social-democrației din Rusia”.
- Lenin adresează direcției poliției din Zürich o petiție în care cere să i se elibereze un permis de ședere în acest oraș, motivîndu-și cererea cu necesitatea de a folosi bibliotecile din Zürich.
- Lenin ia măsuri ca înainte de cea de-a doua conferință socialistă internațională să se tipărească cît mai multe exemplare din tezele „Revoluția socialistă și dreptul națiunilor la autodeterminare”, spre a fi distribuite participanților la conferință.
- Aprilie, mai târziu de 5 (18)* Într-o scrisoare către G. L. Șklovski, Lenin îl roagă să trimită la Zürich, pe adresa lui F. Platten, 30 de exemplare din revista „Vor-bote” nr. 1.
- Între 5 și 11 (18 și 24) aprilie* Lenin îl însărcinează pe G. E. Zinoviev, reprezentantul C.C. al P.M.S.D.R. la Berna, să stea de vorbă cu K. Radek și să formulează poziția față de cea de-a doua conferință socialistă in-

ternațională : „Lucrurile stau la fel ca înainte de Zimmerwald ; avem «rezoluții» proprii, dar nu renunțăm cîtuși de puțin la *blocul celor de stînga*”.

Între 6
și 24 aprilie
(19 aprilie
și 7 mai)

Într-o scrisoare către A. M. Kollontai, Lenin arată că este de dorit ca la conferința socialiștilor din țările neutre, fixată de C. Huysmans pentru 26 iunie 1916, să participe reprezentanți ai internaționaliștilor de stînga.

Aprilie, 11—17
(24—30)

Lenin participă la lucrările celei de-a doua Conferințe socialiste internaționale de la Kienthal ; organizează și conduce o serie de consfătuiri ale stîngii zimmerwaldiene, organizează și unește aripa stîngă a conferinței.

Lenin este ales în comisia însărcinată cu elaborarea rezoluției într-una din principalele probleme discutate la conferință : atitudinea față de Biroul socialist internațional.

Lenin stă de vorbă cu o serie de delegați la conferință, reprezentanți ai socialiștilor din diferite țări, informîndu-se asupra stării de spirit a muncitorilor și asupra luptei lor împotriva războiului.

La ședințele conferinței, Lenin face schimb de bilețele cu I. F. Armand, P. Brizon, E. Graber și alții.

Lenin face extrase din proiectele de rezoluție prezentate de R. Schubert și Ch. Naine comisiei însărcinate cu elaborarea rezoluției în problema Biroului socialist internațional, schițează un plan pentru îmbinarea și prelucrarea lor.

Lenin scrie planul cuvîntării sale la conferință, în care răspunde lui L. Martov și E. Modigliani, care luaseră cuvîntul înaintea lui.

Lenin notează conținutul cuvîntărilor rostite de diferiți participanți la conferință.

Lenin face modificări, însemnări și observații pe marginea proiectelor de rezoluție prezentate la conferință în problema Biroului socialist internațional și în problema programului de pace.

Lenin ia cuvîntul la conferință în problema convocării Biroului socialist internațional și în problema votării rezoluției prezentate de comisie în legătură cu această convocare.

Lenin notează rezultatele votului asupra rezoluției în problema convocării Biroului socialist internațional, prezentată la conferință de către stînga zimmerwaldiană.

Lenin face observații pe marginea proiectului de teze ale celei de-a doua Conferințe socialiste internaționale de la Kienthal — „Die Stellung des Proletariats zu den Friedensfrage. Vorschlag für Thesen“. („Atitudinea proletariatului față de problema păcii. Proiect de teze“).

Lenin scrie însemnarea intitulată „Împotriva pacifismului. Argumente împotriva lozincii unei păci democratice sau trainite“, în legătură cu proiectul de rezoluție „Atitudinea proletariatului față de problema păcii“ prezentat la conferință.

Aprilie, nu mai devreme de 17 (30) Lenin scrie planul unui raport asupra rezultate-
lor celei de-a doua conferințe socialiste interna-
ționale, care s-a ținut între 11 și 17 aprilie 1916
la Kienthal.

*Între 17 (30)
aprilie și 20 mai
(2 iunie)* Lenin îi scrie lui G. E. Zinoviev că este necesar
să se pregătească o dare de seamă asupra Con-
ferinței de la Kienthal pentru organizațiile de
partid din Rusia și pentru secțiunile bolșevice din
străinătate.

*Între 18 și 30
aprilie (1 și
13 mai)* Într-o scrisoare către A. G. Șleapnikov, Lenin
relevă că la Conferința de la Kienthal „s-a
adoptat un manifest care reprezintă un pas
înainte... stînga a fost mai tare de data aceasta“.

Aprilie—iulie Lenin întocmește conspectul „Tezelor ziarului
«Gazeta Robotnicza» cu privire la imperialism
și la aspirarea națională“.

Inceputul lunii mai Lenin o rupe definitiv cu redacția revistei
„Kommunist“.

Mai, 2 (15) La o adunare a secției bolșevice din Zürich,
Lenin prezintă un raport asupra lucrărilor Con-
ferinței de la Kienthal.

Mai, 4 (17) Într-o scrisoare către V. A. Karpinski, Lenin
anunță că intenționează să țină la Geneva și la
Lausanne un referat pe tema „Două curente în
mișcarea muncitorească internațională“.

*Mai, după data
de 15 (28)* Lenin trimite lui A. M. Kollontai o scrisoare în
legătură cu conferința socialiștilor din țările
neutre, fixată pentru ziua de 26 iunie 1916.

- Mai, 19 sau 21
(iunie, 1 sau 3)* Lenin ține la Lausanne referatul pe tema „Două curente în mișcarea muncitorească internațională“.
- Mai, 20 (iunie, 2)* La o adunare a secției din Geneva a bolșevicilor, Lenin prezintă un raport asupra lucrărilor Conferinței de la Kienthal.
Lenin ține la Geneva referatul pe tema „Două curente în mișcarea muncitorească internațională“.
- Mai, 26 (iunie, 8)* Lenin îi comunică lui M. N. Pokrovski că fiind suferind, precum și din cauza complexității materialului, nu va putea respecta termenul fixat pentru terminarea cărții „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ și își exprimă speranța că redacția editurii „Parus“ îi va acorda o scurtă amânare a datei predării.
- Mai, 31 (iunie, 13)* În revista „Voprosi Strahovaniia“ nr. 5 (54) apare articolul lui Lenin „Șovinism german și negerman“.
- După data de
17 (30) iunie* Lenin scrie o notă despre opoziția de stînga din rîndurile partidelor social-democrate.
- Iunie, 19 (iulie, 2)* Lenin termină cartea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ și expediază manuscrisul editurii „Parus“.
În fața membrilor unui cerc de studii al muncitorilor din Zürich, Lenin ține un referat despre imperialism.
-

CUPRINS

Prefață	VII
1915	
*APEL ÎN LEGĂTURĂ CU RĂZBOIUL	1—4
GLASUL UNUI SOCIALIST FRANCEZ CINSTIT	5—13
IMPERIALISMUL ȘI SOCIALISMUL ÎN ITALIA (<i>Notă</i>)	14—23
MULȚUMIM PENTRU SINCERITATE	24—25
ÎNFRÎNGEREA RUSIEI ȘI CRIZA REVOLUȚIONARĂ	26—30
CĂTRE COMISIA SOCIALISTĂ INTERNAȚIONALĂ (I.S.K.)	31—36
UN PRIM PAS	37—43
MARXIȘTII REVOLUȚIONARI LA CONFERINȚA SOCIALISTĂ INTERNAȚIONALĂ DIN 5—8 SEPTEMBRIE 1915	44—48
CITEVA TEZE. <i>Din partea redacției</i>	49—52
ADEVĂRAȚII INTERNAȚIONALIȘTI: KAUTSKY, AKSELROD, MARTOV	53—59
PROLETARIATUL REVOLUȚIONAR ȘI DREPTUL NAȚIUNILOR LA AUTODETERMINARE	60—69
CĂTRE SECRETARUL „LIGII PENTRU PROPAGANDĂ SOCIALISTĂ”	70—76

* Cu asterisc sînt notate titlurile date de Institutul de marxism-leninism de pe lingă C.C. al P.C.U.S.

DESPRE CELE DOUĂ LINII ALE REVOLUȚIEI	77—82
LA ULTIMA LIMITĂ	83—84
CAMUFLAREA POLITICII SOCIAL-ȘOVINE SUB PA- RAVANUL UNEI FRAZEOLOGII INTERNAȚIONA- LISTE	85—94
*PREFAȚĂ LA BROȘURA LUI N. BUHARIN „ECO- NOMIA MONDIALĂ ȘI IMPERIALISMUL“	95—100
OPORTUNISMUL ȘI FALIMENTUL INTERNAȚIONA- LEI A II-A	101—117
OPORTUNISMUL ȘI FALIMENTUL INTERNAȚIONA- LEI A II-A	118—131
I	118
II	122
III	124
NOI DATE CU PRIVIRE LA LEGILE DEZVOLTĂRII CAPITALISMULUI ÎN AGRICULTURĂ. <i>Partea I.</i> <i>Capitalismul și agricultura în Statele Unite ale Americii</i>	133—233
1. Caracterizarea generală a principalelor trei re- giuni. Vestul în curs de colonizare și Home- stead-urile	139
2. Nordul industrial	143
3. Sudul fost sclavagist	145
4. Suprafața medie a fermelor. „Descompunerea ca- pitalismului“ în Sud	148
5. Caracterul capitalist al agriculturii	153
6. Regiunile cu agricultura cea mai intensivă	159
7. Mașinile și munca salariată în agricultură	167
8. Înlăturarea gospodăriilor mici de către cele mari. Mărimea suprafeței cultivate	172
9. Continuare. Date cu privire la valoarea fermelor	180
10. Lipsurile metodelor uzuale de cercetare economică. Marx despre particularitățile agriculturii	184
11. O comparare mai exactă a gospodăriilor mici și a celor mari	191
12. Diferitele tipuri de gospodării din agricultură	200

13. Cum este minimalizată eliminarea micii producții de către marea producție în agricultură	206
14. Exproprierea micilor agricultori	214
15. Tablou comparativ al evoluției industriei și agriculturii	223
16. Rezultate și concluzii	231

1916

*PROIECT DE HOTĂRIRE CU PRIVIRE LA CONVO-CAREA CELEI DE-A DOUA CONFERINȚE SOCIA-LISTE	234
IN LEGĂTURĂ CU CONFERINȚA DE LA 24 APRILIE 1916. <i>Propunere din partea unei delegații</i> . . .	235—236
CUVINTARE ROSTITĂ LA MITINGUL INTERNAȚIO-NAL DE LA BERNA DIN 8 FEBRUARIE 1916 . . .	237—240
DESPRE SARCINILE OPOZIȚIEI ÎN FRANȚA (<i>Scrisoare către tovarășul Safarov</i>)	241—245
AU COMITETUL DE ORGANIZARE ȘI FRACTIUNEA CIHEIDZE O LINIE PROPRIE?	246—252
DESPRE O PACE FĂRĂ ANEXIUNI ȘI DESPRE IN-DEPENDENȚA POLONIEI CA LOZINCI ALE ZILEI ÎN RUSIA	253—256
WILHELM KOLB ȘI CHEORGHİ PLEHANOV	257—259
REVOLUȚIA SOCIALISTĂ ȘI DREPTUL NAȚIUNI-LOR LA AUTODETERMINARE (<i>Teze</i>)	260—274
1. Imperialismul, socialismul și eliberarea națiunilor asuprite	260
2. Revoluția socialistă și lupta pentru democrație	261
3. Semnificația dreptului la autodeterminare și rap-portul dintre el și federație	263
4. Modul proletar-revoluționar de a pune problema autodeterminării națiunilor	264
5. Marxism și proudhonism în problema națională	266
6. Trei tipuri de țări în ceea ce privește autode-terminarea națiunilor	268
7. Social-șovinismul și autodeterminarea națiunilor	269

8. Sarcinile concrete ale proletariatului în viitorul apropiat	270
9. Atitudinea social-democrației ruse, a celei poloneze și a Internaționalei a II-a în problema autodeterminării națiunilor	271
DESPRE „PROGRAMUL DE PACE”	275—282
SCRISOAREA COMITETULUI ORGANIZAȚIILOR DIN STRĂINĂTATE CĂTRE SECȚIILE P.M.S.D.R.	283—286
*PROIECT DE HOTĂRIRE A C.C. AL P.M.S.D.R. CU PRIVIRE LA ÎNCETAREA EDITĂRII REVISTEI „KOMMUNIST”	287—289
PROPUNEREA COMITETULUI CENTRAL AL P.M.S.D.R. PENTRU CEA DE-A DOUA CONFERINȚĂ SOCIALISTĂ	290—301
SCIZIUNE SAU PUTREFAȚIE ?	302—303
ȘOVINISM GERMAN ȘI NEGERMAN	304—306
IMPERIALISMUL, STADIUL CEL MAI ÎNALT AL CAPITALISMULUI (<i>Expunere populară</i>)	307—432
Prefață	309
Prefață la edițiile franceză și germană	311
I	311
II	312
III	313
IV	314
V	315
I. Concentrarea producției și monopolurile	319
II. Băncile și noul lor rol	334
III. Capitalul financiar și oligarhia financiară	350
IV. Exportul de capital	365
V. Împărțirea lumii între uniunile capitaliștilor	371
VI. Împărțirea lumii între marile puteri	380
VII. Imperialismul, stadiu deosebit al capitalismului	391
VIII. Parazitismul și putrefacția capitalismului	403
IX. Critica imperialismului	413
X. Locul istoric al imperialismului	427

MATERIALE PREGĂTITOARE

*TEZELE RAPORTULUI PREZENTAT LA CONSFĂTUIREA SOCIAL-DEMOCRAȚILOR DE STÎNGA . . .	435—436
*PLANUL CUVINTĂRII ROSTITE LA CONFERINȚA DE LA ZIMMERWALD	437—438
*COMPLETĂRI LA DECLARAȚIA STÎNGII ZIMMERWALDIENE	439
*MATERIALE PENTRU UN REFERAT CU TEMA „IMPERIALISMUL ȘI DREPTUL NAȚIUNILOR LA AUTODETERMINARE“	440—450
*1. Extrase din cartea „HOFKALENDER“	440
*2. Schiță de conspect	441
*3. Tezc	444
4. Imperialismul și dreptul națiunilor la autodeterminare (<i>Conspect</i>)	446
Introducere	446
I. Punctul de vedere economic	446
II. Punctul de vedere istoric	447
III. Punctul de vedere politic	447
IV. Punctul de vedere al granițelor de stat	447
V. Punctul de vedere al luptei de clasă internaționale a proletariatului	447
VI. „Posibilitatea realizării practice“	448
VII. Punctul de vedere al războiului	448
VIII. Lupta împotriva social-șovinismului	448
IX. Comparația cu divorțul	449
X. Cazul Weill	449
XI. Atitudinea burgheziei liberale	449
XII. Experiența P.M.S.D.R.	449
XIII. Exemplul lui Marx și Engels	450
XIV. „Formula“ „stîngii zimmerwaldiene“	450
SOCIAL-DEMOCRAȚIA GERMANĂ ȘI DREPTUL NAȚIUNILOR LA AUTODETERMINARE	451

*MODIFICĂRI ȘI COMPLETĂRI LA CHEMAREA „CĂTRE TOATE PARTIDELE ȘI GRUPURILE ADERENTE”, ADOPTATĂ DE CONSĂTUIREA COMISIEI SOCIALISTE INTERNAȚIONALE LĂRGITE	452—453
*PLANUL UNUI REFERAT CU TEMA „DOUA INTERNAȚIONALE”	454—462
*ÎNSEMNARE ÎN LEGĂTURĂ CU TEZELE „REVOLUȚIA SOCIALISTĂ ȘI DREPTUL NAȚIUNILOR LA AUTODETERMINARE”	463
*VARIANTA ÎNȚIALĂ A PROPUNERII COMITETULUI CENTRAL AL P.M.S.D.R. PENTRU CEA DE-A DOUA CONFERINȚĂ SOCIALISTĂ	464—475

Lista lucrărilor lui V. I. Lenin care n-au fost găsite pînă în prezent (<i>august 1915—iunie 1916</i>)	479—482
Lista publicațiilor și a documentelor la a căror redactare a participat V. I. Lenin	483—485
Adnotări	486—542
Indice de lucrări și izvoare citate sau menționate de V. I. Lenin	543—571
Indice de nume	572—614
Date din viața și activitatea lui V. I. Lenin	615—635

 ILUSTRĂȚII

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin „Proletariatul revoluționar și dreptul națiunilor la autodeterminare”. — 1915	61
Prima pagină a scrisorii lui V. I. Lenin „Către secretarul «Ligii pentru propagandă socialistă». — noiembrie 1915	71
Coperta cărții lui V. I. Lenin „Noi date cu privire la legile dezvoltării capitalismului în agricultură. Partea I. Capitalismul și agricultura în Statele Unite ale Americii”. — 1917	135

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin „Propunerea Comitetului Central al P.M.S.D.R. pentru cea de-a doua conferință socialistă”. — Martie 1916	291
Coperta cărții lui V. I. Lenin „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului”. — 1917	308—309
Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin „Imperia- lismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului” — 1916	318—319

Dat la cules 06.05.1964. Bun de tipar 04.07.1964. Apărut 1964. Hirtie scris I A de 63 g m², 540×840/16. Coli editoriale 38,97. Coli de tipar 41,50. Planşe 2 colorate. A. 6933/1964. C.Z. pentru biblioteci 3C23—R.

Tiparul executat sub comanda nr. 5730/40.331 la Combinatul Poligrafic „Casa Scinței”, Piața Scinței nr. 1, București — R.P.R.

